

ДНОВРХ

Апсолутна књига

Пра Милан Младеновић од Лужице
ОПСЕСИЈА ИВИЦЕ ПОНОРА
(шестокњижје)

Књига друга
ДНОВРХ
Песме Ивице Понора
Апсолутна књига

Издавач
Прометеј, Нови Сад
Саиздавач и покровитељ
Zepster book world, Београд

Уредник
др Драгица Ужарева

Приредио и белешке сачинио
Криле Белић Јастребић
Књигу препоручују
Проф. др Милан Брдар и др Мирјана Брковић
Корице

Драган да Вид
(уз сарадњу Ненада Димитријевића)
Обрада слога
Живота Марков Настић
Обрада шаховских дијаграма
Саша Величковић и Зоран Цветановић

За издаваче
Славка Илић и Зоран Колунџија

Тираж 1000

Штампа
Бањац графика, Београд
(?)

Пра Милан од Лужице

ДНОВРХ

Песме Ивице Понора

Апсолутна књига

од Огњена Маглића

Предговор

др Желимир Вукашиновић

Приредио и белешке сачинио

Криле Белић Јастребић

Прометеј, Нови Сад
Zepter book world, Београд
2021

СНОПРХ

– Небоземка о Дноврху –

*Надах се надах
Сну у Звездану
И кад је био
Снопрх*

*Падах гле падах
К дну у Бездану
И тад се збио
Дноврх*

*Сенима Драгиње Урошевић и Слободана Жуњића,
који су пред излазак ове књиге пожурили да се у Дноврху
придруже Милану Лалићу и Павлу Никитовићу Нику,
у ширењу опсесионизма међу Небесницима*

УКОРАК ПРИРЕЂИВАЧА

Мало је и недовољно рећи да ова књига представља избор из песничког опуса Пра Милана од Лужице (др Милана Младеновића) до његове двадесетипете (25) године живота (1974). Мало и недовољно, јер циљ је и намера овог приређивача да шестокњижјем *Опсесија Ивице Понора*, па тиме и овим његовим (првим) песничким сегментом (други ће запремати део петог тома), јавности предочи избор из целокупног *довршеног* дела оног аутора који је Пра Милан био до истека „првог живота Ивице Понора“ (28 година).

Напор да се (пре)сازда ово шестокњижје изражај је титанског „опсенаријумског“ нагона самог аутора за преживљавањем, напора да у „скривозиву“ *Огњен Маглић* оличи (персонификује, или још тачније *персонализује*), свој властити свесно „самоукинут“ први живот, који ће себе „оставити у наследство“ другом Ивици Понору – Михаилу Светић Аранђеловићу.

Од највеће је важности да читалац, с поверењем у аутора и приређивача, дело „Огњена Маглића“, па самим тим и *Дноврх* и читаво *Шестокњижје*, чита, схвати и доживи као *потпуно довршен* опус „почившег“ аутора, самим тим и као дело подложно *целовитом* оцењивању. У противном, засигурно би се нашао у чуду, да се на почетку књиге која се својим песничким језиком обраћа најпробранијим интелектуалним и духовним круговима, сусреће са песмицама дечака који је тек научио да пише. Али то поверење биће му јемство за потоње осведочење у неминовност таквог приступа. Јер када на драматичним страницама *Опсенаријума* – *Књиге преживљавања* увиди како аватарски „Ивица Понор“, духовни alter ego „грађанина“ Младеновића, о(б)стаје у животу („мртав а ипак жив!“) тако што из „укинутог“ Огњена Маглића „васкрсава“ у Михаила Светић Аранђеловића (а овај ће након тога у „Пра Милана“), стићи ће до потврде, да оног ко је певао из искуства властите смрти (у коју су га нештедимице сатеривали), и притом имао свест о довршености свога дела, ваља сагледати од самих његових почетака.

Али још је важније да се ова преображавања не доживе тек као пука литерарна игарија већ као *начин преживљавања* који је оснивач опсесионизма изумео, не би ли се одбранио од оне посебне алхемије којом су тоталитарни комунистички режими умели да и оно најприсутније праметну у невидивост, а најживљи дамар бића у непостојање, у Ништа. Читалац треба да замисли да је млади песник живео у свом времену и у својој средини са пуном (само)свешћу о свом делу и његовом домаћају, а да му ни то време ни та средина нису дозволили да уопште постоји у доличном јавном идентитету, дакле на начин једино примерен свакоме писцу, јер је његово дело обесмишљено ако не стигне до слуха својих савременика. У ту горку свест о делу осуђеном на изопштеност осведочујемо се на крају поеме „Баски певају Светлости“ Михаила Светић Аранђеловића:

*А и Песма ничему није
Ако ниједног уха нема, да слуша!
И да се диви!
И да одјекује њом!*

Није на одмет упут се позабавити мишљу, какав би утицај ова поезија, и целокупно дело опсесионизма, вршили на нов песнички и философски нараштај током читаве половине столећа, да нису били сакривани од погледа јавности, њихов аутор „грађански убијен“, а само дело осуђено на непостојање, што би се уистину у трајном смислу и десило да „Ивица Понор није премостио свој бездан“ и узмогао да у свом „трећем животу“ (као Пра Милан), уз помоћ срећно изниклих присталица и следбеника у новом нараштају, прионе на пресаздавање свог „првог укинутог живота“ и на сарадњу (са приређивачем) у овом предочавању целовитог дела које је током *тог* живота створио.

Таква оптика постаје још изоштренијом имају ли се на уму многобројни биографски показатељи, да је оснивач опсесионизма био харизматичан песнички, философски, политички и који још све не (визионарски!) лидер свог нараштаја. А ми кроз опус „првог Ивице Понора“ видимо да га је за кратко време поменути комунистичка алхемија довела до тачке самопоништења. „L'oeuvre d'art qui ne se justifie pas tue son auteur – Уметничко дело које се

не потврђује убија свога творца", читамо у *Опсенаријуму* реч Мстислава Растроповича, забележену када интервју великог музичара у париском „Монду“, са много другарског саучесништва, песнику предочава један његов опсесионистички садруг.

Наш песник није имао карактер Беле Хамваша који се, додуше у зрелијим годинама, суочио са сродним задешајем, надоместивши своју „јавну смрт“ повлачењем у сеоску тишину и неузнемирен-им продужетком свога бдења над судбином човечанства. За разлику од великог Мађара, србски песник-философ је „јавну смрт“ доживео као предигру за сасвим стварну смрт, не из сујетне повређености, него из јасног сазнања да му се затварају путеви достојанственог преживљавања (рано је засновао породицу и имао дете), и из одлуке да не пристане на понижавајући статус намењен онима који се на овај или онај начин нису приклонили тоталитарном режиму.

Ипак, уместо да убије себе, да на овај или онај начин нестане из живота (његови омиљени примери за то су били Хелдерлин и Миљковић), он је одлучио да „убије“ Огњена Маглића и припише му сав свој дотадашњи опус, а да сâм, хегеловским дискурсом речено „укине“, кјеркегоровским пак „жртвује“, свој пређашњи живот и преживи у новом идентитету, као „други Ивица Понор“, „Михаил Светић Аранђеловић“.

Али док не дочекамо да видимо шта је овај потоњи урадио у себи досуђеном „Сунчевом кругу“, сазнаваћемо шта му је, кроз своја у *Шестокњиже* сада сабирана дела, у песничко и философско наслеђе оставио његов „претходник“.

*

Чињеница да се срж опсесионистичког опуса појављује пред јавношћу са безмало пола века закашњења суочила је приређивача ове књиге са крупним недоумицама у погледу начина представљања и избора песама из „опсесионистичке фазе“ у укупном књижевном и философском стваралаштву др Милана Младеновића (Пра Милана од Лунице). А сличан је случај био и са *Опсесионизмом*, избором ауторових философско-прозних радова, првим томом овог *Шестокњижа*, којима се заснива философија опсесионизма, а такав ће бити и са *Опсенама философије*

(трећи том), *Опсенаријумом* – књигом преживљавања (четврти), *Бесконом* (пети) и *Празником* (шести), с тим што последња три сежу до ауторове двадесетиосме (28) године (1977), дакле до самог истека „Маглићевог“, одн. „првог“ Понор-Младеновићевог живота, у који до извесне мере залази трећи, наредни том.

Недоумице везане за овај песнички део шестокњижја *Опсесија Ивице Понора* потичу из околности да се *Дноврх* временски појављује после обимног избора из „друге песничке фазе“ овог аутора, представљене у књизи *Ресник – Стихомахова поетика* (2007), са „Михаилом Светић Аранђеловићем“ као скривозивним „аутором“, „другим Ивицом Понором“, коју је приредила др Мирјана Брковић и за њу написала опсежан предговор. Жеља да се на ваљан начин предочи однос те две природно надовезујуће, али у много чему и опречне фазе песничког стваралаштва истог аутора, пренела се и на тежњу за уједначавањем приређивачких мерила и поступака у начину представљања и глосирања песама.

Ипак, једна значајна разлика у односу на „Ресник“ била је неминовна: Тамо одсуствујуће означавање датума у којима су песме настајале овде се није могло избећи због јасног концепцијског одређења да се прикажу све деонице песникових осам „путовања“, по четири „у Круг“ и „у Празно“. Предговорник др Желимир Вукашиновић дао је приређивачу драгоцене путоказе и исцртао трасу тих путовања, почев од дечачких песама у „Предпутовању“ па до мистичко-метафизичких стихова „Књиге о Празном“ и „Хелдерлиновог завештања“, што је осим покрића и оправдања за неуједначеност, омогућило и да се прате сазревање и развој носећих, да не кажемо *опсесивних*, песничко-философских токова. Али ни тако чврсто усаглашена замисао није могла проћи без крупних препрека које ће довести до вишегодишњег застоја у раду на припреми и објављивању *Опсесије Ивице Понора*.

Почетну недоумицу изазвао је, међутим, ултимативан захтев аутора, да се целокупно дело опсесионизма припише „Огњену Маглићу“, те да а fortiori то име фигурише и у наслову књиге и у предговорима др Вукашиновића. Зашто је тај захтев био толики камен спотицања?

Одговор је једноставан. Са њим се, бар у погледу свога текста, није сагласио уважени предговорник, а приређивач у први мах није умео да нађе одговарајуће решење.

Најзад су, после више година одлагања, попустила обојица. Вукашиновић је пристао на замену имена, под условом да се читаоцу (више него) јасно стави на знање да је она извршена „под притиском“, односно интервенцијом, приређивача, те да се посебно истакне година када је предговор писан. Аутор је пак прихватио, тиме омогућен, предлог приређивача да се уместо „замене“ у том предговорном тексту прибегне „допуни“, те да се задрже оба имена, с тим што ће „Маглић“ редовно бити у гради, исписан косим словима.

Тиме је на својерстан начин отворена једна сасвим нова, крајње неочекивана, страница у стваралачком прожимању двојице песника и мислилаца (уз то и бардова, јер и један и други певају уз гитару своје композиције властитих песама) који су се под београдским Зеленим венцем сусрели на „Дан за умирање песника“ (11. фебруар 2003), раздвојених, али и повезаних, веком једне генерације – „несвесног претече“ и „нехотичног следбеника“, како су, уз обострано високо уважавање, они сами именовали свој лични, али и однос својих независно настајалих а сличнородних философема (без чега зацело не би ни дошло до Вукашиновићевог сјајног „следбеничког“ предговорништва у два прва тома *Шестокњижа*).

Млађи, успешан у грађењу врхунске универзитетске каријере, у чему му је старији свесрдно помагао, др Вукашиновић је располагао личним одликама веће прилагодивости које су га лишиле додатног искушавања и проживљавања опсесионистичке аутентичности које је сâм у предговору код старијег толико уздигао. Он је, међутим, обзирно запазио да до тог искуства можда и не би дошло да овоме, творцу опсесионизма, баш та и таква, успешна универзитетска каријера, и у земљи и у иностранству, није била у више наврата ускраћена, безмало и покрадена, злодејством комунистичких власти, те да би се и он „утопио“ у пуко универзитетско проповедање аутентичности, без чина неопходног да се она осведочи *in vivo*. Али кад се „домострој аутентичности“ Младеновићу (Маглићу) већ догодио, када није изостао одговарајући његов чин („живот у смрти“, „лутајуће путовање“ по „Ни-Због-Чега-Бивствујућем Свету“, итд.), бар као доследан и достојанствен

узвраћај, доликовало је да се испоштује начин на који је „Ивица Понор” једино могао преживети, оставивши за собом окончан живот и довршено дело „Огњена Маглића”.

Није место да се овде упоређују ставови и начела опсесионизма са изворним погледима др Вукашиновића, изложеним у његовим списима (и песмама!), али је свакако корисно и важно на њих читаоцу скренути пажњу, не тек интелектуалног поштења ради, него и због вероватноће да ће нов философски нараштај у Србији (и шире), управо из тог упоређивања, можда открити куда води главни пут узлазног, не само србског, него и укупног епохалног мишљења.

*

Највећу недоумицу, али истовремено и највећи стваралачки подстицај, изазвала је, међутим, код приређивача бојазан да се „Вукашиновићевим” ређањем „путовања” у хронолошки и узлазан смисаони континуум донекле разводњава јасна и чврста унутарња спона између *оцелотворујућих* саставака *Дноврха* унутар обе деонице путујуће приче – како оне „кругопевне”, одн. „бесконачне”, тако и „празноходне”, одн. „свеиспевне” („уконачујуће”, „апсолутне”), или још тачније, да би се тиме могла замаглити оштра размеђа између две потпуно самостојне и заокружене песничке целине, прве везане за гимназијско, друге за студентско, раздобље песниковог живота.

Зато је приређивач, уз пуну ауторову сагласност, а уз одобравање др Вукашиновића и др Брковић, желећи да истовремено одржи и расцеп и континуитет, прибегаво јасно уочивом основном разграничењу на два узастопна „путовања”, „у Круг” и „у Празно”, које је довело до поделе *Дноврха*

1. на „Кругопеве”, одн. „Бесконачну књигу”,
2. на „Празноходе”, одн. „Апсолутну књигу”,
- 3 на „Преседање” у средишту између њих, и
- 4-5 на „Предпутовање” и „Непутовање” с почетка и с краја.

Следећа крупна недоумица сродна је оној са којом се овај приређивач сусрео и у *Опсесионизму*, првом тому *Опсесије*

Ивице Понора, када је нашао за сходно да делимично одступи од појединих решења из првобитне, петнаест година раније (2003) зацртане, основне замисли истог предговорника, др Желимира Вукашиновића, ипак суштински задржавши нит коју је овај уочио као протежућу од самих почетака Младеновићевог (*Маглићевог*) певања, не пропустивши да је ипак продене као идеју водиљу (*видеју ходиљу!* – узвикнуће песник касније у једном опсенаријумском запису) кроз све деонице његовог „путовања ка Апсолутној књижи“. После пажљивог усклађивања хронолошко-садржинских токова композиције дела, показало се да поглавље „*Душе градова*“ не само да не припада Вукашиновићевом трећем, по њему средишњем „путовању“, него да уопште и не спада у овај том.

Са сличном недоумицом у погледу разграничавања грађе за „*Душе градова*“ (које су продужиле да „путују кроз душу луталице“ свог аутора и у оба његова потоња „живота“, а у три издања се нашле и међу корицама засебне књиге, досад преведене на четири језика) сусрела се и др Брковић у свом поменутом предговору. Бриљантна приређивачица *Ресника* приписала је „Михаилу Светић Аранђеловићу“ („другом Ивици Понору“) онај део прозно-поетских мапа градова који припада „другој фази на животном путу“, чиме се изнуђује сврставање „прве фазе“ *Душа градова* у песнички опус опсесионизма.

Овај приређивач решио је „спор“ премештањем тог дела „прозно-поетских мапа“ у претпоследњи том *Шестокњижја* који је преузео и несуђени назив овог тома – *Бескон*, којим се иначе у свом предговору и служила Мирјана Брковић за означавање *Дноврха*. Тај део *Душа градова*, уосталом, хронолошки највећма и припада томе тому, у којем ће одиграти улогу „везивног ткива“ између философски обојених песничких „Метафоризама“ и поетски надахнутог философског штива „Јестање/Ништа“, чинећи са њима семе које је посејао Огњен Маглић, плодове убирао Михаил Светић Аранђеловић, а за трпезом се њима, ево, са својим читаоцима гости Пра Милан од Лужице.

*

У току вишегодишњег рада овај се рукопис толико проширивао, са претњом да ће то и даље чинити, да се

приређивач стално суочавао са новим недоумицама у погледу начина на који целокупну грађу предочити читаоцу.

Главну бригу изазивала је бојазан – а она се током времена преокренула у радостан изазов – да би предговор и две врсте белешки (пре и после сваке скупине песама), које су неосетно запремиле и више но двоструко већи обим од првобитно предвиђеног, могли додатно загушити и гурнути у други план песме – главне јунаке тога штива, чиме би се читаоцу ускратило властито беспредрасудно сапутниковање са аутором. То би, с једне стране, могло наудити основној сврси овог издања, али би с друге, заузврат, изместило књигу – и ево, измешта је! – у жанр *адлигата* или пак постмодерног романа, за који, уосталом, треба везати и целокупну замисао *Опсесије Ивице Понора*.

И приређивач и будући читалац дугују ту замисао истовременом интуитивном блеску „Михаила Светић Аранђеловића“ и др Б. А, тада студенткиње, потом угледне критичарке и теоретичарке књижевности, која је у то време (2003–2004) била „вила Опсенаријума“.

Бринући такве бриге, притом за целих шест година одложивши и коначно уобличење *Дноврха* и његово објављивање, приређивач је најзад дошао до следећа четири његова могућа преобличења:

1. ДНОВРХ – АПСОЛУТНА КЊИГА
Целокупна грађа у једним корицама.
Белешке на почетку и на крају сваког поглавља.
2. ДНОВРХ – АПСОЛУТНА КЊИГА
Целокупна грађа у једним корицама.
Засебне целине песама и коментара.
3. У два тома раздвојене песничке целине са белешкама и коментарима:
Први том: ДНОВРХ – КРУГОПЕВИ
Други том: ДНОВРХ – ПРАЗНОХОДИ
4. У два тома раздвојене песме и белешке
Први том: ДНОВРХ – УЗЛАЗ (УСПОН). Само песме.
Други том: ДНОВРХ – СИЛАЗ (НИСПОН, СПУСТ).
Само коментари.

Као што се из овог прегледа види, пред читаоцима се (и пред издавачима, критичарима, истраживачима...) налази шест могућих публикација, двапут у целини, двапут у по два тома! Тако би се свима пружила могућност да у по два „преобличена“ издања – било кроз оно „кругопевно“ и „празноходно“, било кроз песме у „узлазу“ и „силазу“ (*анабаза и катабаза!*), уз и низ *Дноврх* – најпре стичу, а потом и упоређују и проверавају своје судове и закључке.

Па како коме шта највише одговара! И шта се коме заломе!

Истом циљу треба да послужи и обимно завршно поглавље („Прилози“) у којем су сабрани документи о крупним догађајима и кључним личностима опсесионистичког покрета, као и карактеристични радови најзначајнијих његових представника, а с почетка се непосредно тичу песничког потенцијала уже породице самог оснивача опсесионизма.

*

На крају овог напорног али неопходног увода (вероватно мање напорног за читаоца колико за приређивача док га је писао), доликује да се обелодани незавидна судбина првог покушаја да *Дноврх* угледа светлост дана, коју је светлост, авај! и угледао, али нажалост као недоношче.

Било је то 2012. године, када су и овај приређивач и сам песник тешка срца подлегли притиску издавача („Центар слободарских делатности“, Крагујевац) и допустили да се књига појави у разголићеном облику, са песмама „без одеће“ коју за њих представљају (тада још неупотпуњени) уводни биографски (романескни!) осврти приређивача пред свако „путовање, као и његове белешке о песмама. Разлог за тај притисак била је околност да је издавач од локалног Одбора за културу приуштио немали износ за печатање и објављивање књиге. „Награду“ за обзирно попуштање песник и приређивач добили су тиражом од само педесетак примерака које је издавач прокријумчарио у виду дигиталног издања.

Та вест може обрадовати једино библиофиле, у које пригодице ваља уврстити и творце *Дноврха*, који у несташници

књиге узалудно трагају за бар једним примерком тог несрећног а лепо опремљеног издања, са сликом Мате Ечаурена „Давати безболну светлост“ на корицама.

А кад је већ о „употпуњености“, и нарочито о „потпуности“ *Дноврха* реч, овај се приређивач, објављивањем књиге, са олакшањем избавља из „прашуме непрохода“ кроз коју је, као и песник у песми „Бескрајно, до незнађа“ (у „Лутајућој поеми“ *Књиге о Празном*), мачетом себи годинама крчио пут ка свом властитом „гневном жалу“ и спасоносној пучини. И прокрчио га, упркос терету сазнања да је за собом, неком свом будућем следбенику, оставио ковчеге са големом необрађеном грађом која му је претила бар удвострученим обимом ове књиге, и приближном количином утрошеног људског времена...

... Али то олакшање само привремено... Јер предстоје нове „огњене магле“ у које му се ускоро ваља упустити.

Утешно је бар то да се кроз *Опсене философије*, *Опсенаријум – Књигу преживљавања*, *Бескон* и *Празник* неће пробијати сам.

Биће ту још и др Антоније Тезић и ... сама оваплоћена Звездана Жал.

ПРЕДГОВОР

др Желимир Вукашиновић

ФИЛОСОФСКО ПЕСНИШТВО МИЛАНА МЛАДЕНОВИЋА ОД ЛУЖИЦЕ (ОГЊЕНА МАГЛИЋА*)

Философирање Милана Младеновића од Лужице (*Огњена Маглића*) продире у своју суштину *Дноврхом – Песмама Ивице Понора*. Реализује се као *поетика*. Овиме се конкретно демонстрира начин бивствовања Младеновићеве (*Маглићеве*) философије и њега самог, али и философије уопште.

Младеновић (*Маглић*) поезијом разазнаје изворишне силнице властитих идеја... – обликом песме конституише идеју. Ту се чулност философирања разобличавајући уобличава управо као песникова свест о Песми, о њеном (иза)зову сред Стихија, али истовремено и као његов (ода)зив њој, ода-зов којим се Песма преиспитује, самоистражује, послушкује кроз језик, прска у потенцију никад-до-крајаствореног, рефлектујући се у историјском, егзистенцијалном и онтолошком, дакле еминентно *опсесионистичком* смислу.

Настајући сред односа Песника, Света, Земље и Васељене, лишена тиме постулираног почетка и краја, Песма омогућује идеји да непрестано животвори своју иницијалну потенцију и обнавља свест о језику као разлогу да се истинско философирање дешава *по-етички*. Благотворан у-чин такве свести искусио је у претходној генерацији Миљковић. Младеновић (*Маглић*) је од ње са опсесионизмом искорачио у нов философски и књижевни правац.

„Опсесиониста“, тако, певањем не укива идеју у своје обличје, у свој лик, у *exegi monumentum*. Штавише, песмом се

* О разлозима да у овом предговору, а и свуд у белешкама и коментарима, иза „Милан Младеновић“ и „Младеновић“ у додатим заградама стоји „Огњен Маглић“ и „Маглић“ (готово) сваки пут када је реч о ауторовом опсесионистичком раздобљу, до 28. године његовог живота – вид. горе, на другој страници „Речи приређивача“. *Прим. прир.*)

(философ) лишава себе као субјекта, протиче у језик, у метафору, у оно „чега ствар по себи не може да се сети“. Разлучује се при-родност мишљења. Философија се тиме превазилази као слика света и реализује као подр(а)жавање Бивствовања. Философ-стваралац докучује себе, али то не бива и његово довршење, доли путања његова стваралачког само-превазилажења. По-етика Милана Младеновића (Огњена *Маглића*) је, кореспондентно, метафорички императив његова философирања. Њиме смо и позвани на Вечно Враћање...

Две су међусобно иманентне сфере *Песам* *Ивице Понора*, којима се кроз „Кругопеве“ („Два путовања у Круг“) и „Апсолутну књигу“ („Три путовања у Празно“), уз укупно три „Одморишта на путовању“), развија Младеновићево (*Маглићево*) философирање и разоткрива процес про-ницања (из) Празног.

Првопоменути круг песама већ припрема Младеновићево (*Маглићево*) разумевање лутања као опсесивног бивствовања, оног које ће се у другој сфери, у другом делу књиге (а потом и у његовим *Душама градова*, смештеним у претпоследњи том овог „Шестокњижја“), показати као пут-овање без циља, враћање у суштину егзистенције, као продор у смисао Бивствовања и Бивствовање само.

Тиме опсесионизам досеже форму своје аутентичне само-реализације. Њом се припремамо за чин којим ће се он властитом динамиком, властитом стваралачком потенцијом, само-превазићи. Припремамо се за *Опсенаријум*.

Философирање Милана Младеновића (Огњена *Маглића*) надилази *Дноврхом* конструктивистички карактер философије. Његова философија, наиме, нема за циљ себе одржати, доли (бесциљношћу) сведочити егзистенцију. Није узалуд Младеновић (*Маглић*) искусио и истакао *преживљавање*, заустии парадоксе, а не да је калкулативно конструисао принципе себе-одржавања. *Песме Ивице Понора* су зато и опрост од њих, афирмишући основно својство Младеновићева (*Маглићево*) философирања – истинољубивост, противно фиксности или конструкцији Истине.

Тешко је овде не сетити се Ничеова позива на „философирање чекићем“ на који се Хајдегер одазвао својим де(кон)структивизмом и тако одлучујуће утицао на мисао XX века. Сигурно је да по-етика Милана Младеновића (*Огњена Маглића*)

најадекватније афирмише оријентисаност и одговор-ност његова философирања, његове референтности и историчности, али и његове актуелности.

ЧЕТИРИ ПУТОВАЊА У КРУГ

Глосе опсесионизма

„Кругопеви“ („Четири путовања у Круг“), заподенути у раној доби песниковој, пре његовог отискивања ка „Апсолутној књизи“, „у Празно“, потврђују два битна својства Младеновићеве (Маглићеве) по-етике: кружност и историчност. Кружност се манифестује у начину разраде носеће Идеје, подражавана интерпретативном и дескриптивном снагом саме песме. Треба у том погледу посебно обратити пажњу на краће песме („Небоземке“) „Одјечи риме“, „Спруд“, „Клет“, „Ветар“, „Љубав“, „Ушће“ које спрегом риме усклађују форму којом певање уобличава кружну путању Тока. Ево примера из 1968:

*Кад свемир
Сулуди јечи
И студе
Одблесци зиме*

*Тад немир
Буди речи
И руде
Одјечи риме*

(„Одјечи риме“)

Витално је, међутим, разазнати да ова кружност прожима Младеновићево (Маглићево) казивање херменеутичношћу, а не херметичношћу. Тако се поезијом рефлектује сâм метод философирања.

Истовремено, Младеновић (Маглић) својим глосама историјски референтно распевава властиту мисао. Не само да се овим захватом дају иницијалне референце, доли се језик баштини на њему примерен начин. Истовремено, назначава се ток саме

Идеје која Младеновићевим (*Маглићевим*) песмама бистри свој Пут. Традиција се, следствено, уважава у стваралачком, а не у пасивно-репетитивном, ритуалном или довршавајућем смислу. Као што је крај песме почетак Исте, тако вибирају први кораци првог „круговеног“ путовања у „Две вечности и једно сад“, „Смисао ваших живота“, „Кружење света“ (песник те песме пише у другом разреду гимназије, са тек напуњених шеснаест година!).

Прва песма допире до ничеанског „величанственог Поднева човечанства“, до момента у коме се Сунце објављује у својој највишој тачки, у коме су човек и сена Једно, допире до индивидуације кристализоване још у јунгијанској инкорпорацији сене:

„... Ја сам трајао да бих се ускоро завршио и опет почео,
да би моја сенка два пута дневно постала ја.“

(„Две вечности и једно сад“, прва верзија, 1966)

Младеновић (*Маглић*) артикулише проблематику сенке даљим развојем ове песме:

„А круг је и даље остао круг и није постао права,
Ја сада кружим, сенка ме стиже, поглед ме лаже,
Јер две вечности и једно сад остају и даље у кругу.
Залуд је борба, умирем сад, рађам се сад и тако вечно
Јер сви су још једном рекли: Настави да трчиш у круг.“

А већ у првом двостиху „Глосе о Сенци“, написаној две и по године касније на стихове Лазе Костића, осведочујемо се у пуну песникову свест о прикривеном језику Светлости, кроз вишеструко сажету метафору:

„Знаш ли о Сенко светлости пут
Мудрост што упи кроз тело моје...“

Свако про-тицање је, утолико, у-тицање у Извориште, у егзистенцијалном, али и у онтолошком смислу:

„Ви
који се рађате на изворима лишћа
у грлу ветра
у брзацима река

(...)

Пустите реке живота у своја корита
наћи ће своје ушће
у једног човека."

(„Смисао ваших живота”, 1966)

Развојна идеја ће потом кулминирати, али и најјасније се обзнанити, у поеми „Кружење света” (1965–67):

„Чудесни одсјај с неба кад догори
И када земљом јекне смрти зов
Неки ће свемир ново време да створи
У кружној причи само окрет нов."

Евидентно, Младеновић (*Маглић*) ће првим циклусом песама отворити читаоцу хоризонт Бивствовања који собом, својим Током, не носи императив (више) сврхе или циљности, па крајем ништи сам Крај, улева нас у Извориште, испрсква вечним Починањем, те, у спони са увидом своје философије да сврха Света постаје Ништа за свест, „Путовања у Круг” о-кон-чава песмом „Последњи зид” и тим завршетком најављује потоњу песму „Постаћеш магла” („*Постаћеш магла и бићеш тајна у срцу ствари*”). Деструкција „последњег зида”, те баријере између стваралаштва и живота, фикције и реалности, бива прави и успешан завршетак „Путовања у Круг”, мост за четворodelно „Путовање у Празно”, ка *Апсолутној књизи*.

ЧЕТИРИ ПУТОВАЊА У ПРАЗНО:

Ка Апсолутној књизи

Други део књиге крчи у-пут у Празно и разоткрива путању пропадања егзистенције у нужду самостваралачког проникнућа. Пропадање, утолико, има карактер утицања у отвореност Бивствовања; до-тиче се Истине, те имплицитно, Добра и Лепог. Философија се, следствено, дешава по-етички.

Аутентично, пре сваке само-категоризације, философија јесте (као) по-етика, јесте Ток који недри иманентност, суодносивост, премостивост, отвореност, а не подвојеност и искључивост.

Категорија и категоричност, имплицитно логика моћи суђења, у философији кородирају. Дескриптивно и интерпретативно својство философирања су неминован покрет суштине егзистенције којим метафора незадрживо демолира сваку метонимију. XX век сведочи да је сваки облик редуктивизма досегао свој климакс: у колапсу.

Консеквентно, отварање ка току философирања је у домену наше оријентисаности и елементарне одговорности: параметар наше релевантности, наше философске компетентности. У том смислу треба разумевати Младеновићев (*Маглићев*) опус у целини.

Прво путовање у Празно: Песме Жала

Допирањем до Ништа Суштог затичемо се у жалу: непосредно гневном, потом вечном. „Песма са Вечног Жала“, попраћена ауторовим визионарским портретом дела, износи на видело чин стваралачки и процес његова постајања. На овај начин нам се Младеновић (*Маглић*) још пре своје двадесете године (ношен још неосвешћеним нагоном „бекства на путовање“ доспео је у Париз и наумио да себи за двадесети рођендан „поклони“ спев „Писма са Гневног Жала“) показује као истински стваралац упућен песмом у њене врлети, као занатом овенчан поет, као идејом вођен мислилац. Управо је овим (у)чином верификован као философ: као онај који мишљењем о-сећа и о-сећањем мисли. Фрагмент из његова промишљања форме тек настајуће поеме нам у-казује на песничково разумевање песме:

„Свака велика песма мора да има импресивни рефрен. Гневни Жал бруји од рефрена. Рефрен се састоји од два стиха и као такав улази у магистрале. У свакој песми рефрен се јавља најмање два пута (највероватније три пута). Наравно, јасно је да свака песма има различит рефрен.

Тако прелазимо ка проблему ДУЖИНЕ песме. Јер да сам остао на првобитној замисли – тј. да магистрале буде састављен од по једног стиха из сваке песме, и то ступњевито, од првог последњег до последњег стиха прве песме, тада бих се налазио пред великим тешкоћама; прво, дужина магистрала одређивала би

дужину песме; друго, ако то не би био случај, тада би тешкоћа била следећа: Или би магистрале био кратак, што значи да је и песма нужно кратка, или би пак био дугачак, што повлачи за собом одговарајућу дужину песама. И једна и друга могућност су својеврсна ограничења; треће, колико бих труда (који не би морао увек да буде плононосан) морао да уложим око компоновања стихова који улазе у магистрале.

Труд – и то огроман – биће неопходан око укомпоновања рефрена, али је он толико плононосан да, иако тешкоћа, не може бити ништа друго до сушта инспирација.

Дакако да стварање простора за бирање најподесније дужине песме не значи препуштање произвољности. Свака слобода тражи оквир у коме ће се испољити. Ако смо покидали једне ланце који су нас тиштили, сами ћемо изабрати друге којима ћемо се препустити. И утолико смо слободни."

Из ових промишљања Младеновић (Маглић) успева оформити „магистрале за ненаписану поему“, али већ тиме и јасно иницирати смернице путовања на коме се обрео Дух. Могуће је разазнати четири корака саморазумевања која ће потом извести егзистенцију у путовање без циља – у Треће путовање. Дакле, саморазумевање је у „Песми са Вечног Жала“ реализовано кроз стадије 1. Самоће (зов опсена), 2. Сунчаног Пута, 3. Белог Јастреба (винуће ка Сунцу) и 4. Слободе.

Самоћа, по Младеновићу (Маглићу), у многоне има карактер изгнаништва: одбачености и само-повлачења (две суштинске одлике целокупног песниковог животног пута, до дана данашњег).

Пустош у којој се егзистенција проналази хучи дилемима, преиспитивањем, слутњом, стрепњом, бивајући, на тај начин, прелудиј усуду... – удесу, (у)дешавању егзистенције и Света:

„У час кад морем и оком трепери валопој Сунчевих струна
И тихим шумом јате се свици са нежним ветром у пени,
Гле! из блиставила израња боца са писмима писаним мени!
На Велики Сунчани Пут док ме маме титраји златастог чуна

У Град Опсена, *Ћу* да пробудим из Вечне Непокрети,
И Бели Јастреб сапет сред Ума мни да према Сунцу полети,

Светлуца сунчана песма ливена сјајем из пене вала
И мојим гласом Изгнаник давни пева са Гневног Жала."

(„Песма са Вечног Жала”)

Велики Сунчани Пут се прелива отвореношћу пучине, указује на пут про-Светлења, завава одсјајем, али и обневићује блеском. Наслућују се овде митски мотиви (Икар–Дедал), али и кобност грчке трагедије. Разабире, међутим, Младеновић (*Маглић*) своју свест о свему томе, своју свест о митским, религијским, али и философским пројекцијама људске судбине и судбине Света, те се тиме, самосвешћу оваплоћеном стваралачким чином, узноси у неусловљену, не-пред-постављену, отвореност егзистенције и Бивствовања. Ово саморазумевање, остварено свешћу и интуицијом, јесте начин дешавања Слободе – јесте Слобода.

Оно што ће пак обележити „Прво путовање у Празно” јесте његова недовршеност. Спев, наиме, није довршен (видети забелешку, у почетном „Осврту”, о „лету који је претходио крилима”), па се „разлио” у „Јутро” и у „Сумрак” и потом у остале песме потоњег периода, током којег ће песма „Проширење ноћи” (1970) изнедрити клицу „Несванице”, такође недовршеног „Венца проширених сонета”, другог путовања ка Апсолутној књижи, а „Плави очај” (1972) коначно допрети у Празно у којем се Путовање једино и могло о-кончати.

Друго Путовање у Празно:

Опрека наде и бездна

„Видећеш: Из магле снова чистији израњамо!
Анђели кушани грехом без греха изумреће!
Не реци стога: Нису сви лабуди били тамо
Обзорја румене надом и кад их не схватамо
Вратићеш тада птице у прво пролеће.”

А онда у „Безнадежним песмама”, у песми „Становник бескраја”, на самом прагу „Несванице”:

„Или то твојим криком и бездан одјекује
 Док те сулуди жреци окивају у време
 Да се шум помрачења све до у бескрај чује
 И безобалне тмине ка твојој глави стреме
 Да ли то твојим криком и бездан одјекује

Ништа те више не очекује у језгру света
 Док слутиш вечита звона и видик слећен да је
 Грумен румене ватре у пепел док посустаје
 Слутиш ли мразом у себи и лутањем планета
 Да то у твојој крви још само понор траје.”

Тиме смо, самим стваралачком процесом, упућени на пред-
 виђену дводелну структуру Спева која ће се ускоро и формално и
 садржински спровести у *Књизи о Празном*: Први део – алегоријско
 путовање до Смрти тј. Гневног Жала, други део – говор из Смрти,
 први пут кроз микрокосмос властитог тела до самог искона/конца
 жића, други пут кроз властиту спољашњу егзистенцију, до открића
 „Празнине којом дише свет” и „Стиха” као метафизичког праосно-
 ва Стихија кроз које „свет настаје полако”.

Треће путовање у Празно: Пут ка Празном

Смрт Сопства се у следећа два, заокружујућа, путовања
 претаче у артикулацију Стихије кроз Стих (Песму) и про-ничуће
 самостварање Празног, а тако, у целини, и у уобличавање
 „Апсолутне књиге”.

Друго путовање је, према томе, по лутању сусрећуће нијан-
 сирање односа Ствараоца, Стварања и Створеног, односа Песника,
 Поезије и Песме, а опет је неодвојиво од интерпретације онтологизо-
 ване егзистенције. Могло би се чак рећи да су сва претходна песничка
 „путовања” дескрипција те онтологизације која ће тек сад, у
 „Несваници”, доћи до свог правог, „појмовног” и „надпојавног” језика.
 Посебно је занимљиво пратити тај исти однос у програмским текстови-
 ма опсесионизма „Опсесивност модерне уметности” и „Поетски
 смисао егзистенције”, као и у „Наговештајним писмима” (*вид. сва три*

у првом тому овог дела, а ова последња и у „предворју“ Књиге о Празном, прим. прир.), чије се време писања – 1972-1973 – поклапа са његовом истовременом поетском артикулацијом, што ће у крајњем исходишту довести до главне теме *Опсенаријума* – дуготрајне и мучне припреме за „опстанак у смрти“ и до коначног опсесивно-егзистенцијалног чина – „одговора изазову Истине“.

Чо-вековање, дакле, има карактер путовања без циља. Сигурно је да као такво не би било могуће да нема места са којега се отискује, коме се Вечно Враћа:

„Зато је погрешно рећи: Вечно враћање *Истог*; јер Исто нити се креће, нити лута, нити икуда одлази, да би се некуда враћало. Оно се некое враћа *његовом* делатноошћу, или *његовим* увидом у опште кретање по кружници Бића. Треба рећи: Вечно враћање *Истом*.“ (Из текста „Јестање/Ништа...“, сврстаног у *Бескон*, претпоследњи том „Шестокњижја“).

Али у односу према таквом месту чо-вековање се (про)налази у сталном кретању. Однос између места и измештања распраскава Простор хоризонтом Бивствовања којим се егзистенција временује. Тај однос је, Младеновићевом (*Маглићевом*) поетиком, *Струј*. Сопство, као коначиште, протиче у Бивствовање, временује смрћу својом и животом (себе као) Другог. Из лутања се разоткрива у-пут језика, тродимензионалност Ту-бивствовања (индивидуум, нација, човечанство - видећемо како се то „свето тројство“ драматично суодношава у *Опсенаријуму*), Свет који није „(само) мој“.

Ево како Младеновићева (*Маглићева*) мисао у „Проширеним сонетима“ (прва песма) стихом призива „Песму“ као „биће“ највишег онтолошког статуса, да се објави из тог Света:

„Стог ми уштеди напор да у свету
Ван Твоје бразде сејем мудро семе
Заувек да се плоде у *Твом* цвету

Временом Вечност а Вечношћу Време

У слух ми уткај чежњу да ме приме
Кружни бездани О Сунчево племе
Откри Свој простор и запевај Њиме“

Песме из „Проширених сонета“ су певане спирално - подражавајући узастопност „предела лутања“. Ова разастртост је уједно пространост Слободе, отвореност Бивствовања, коју кадар бива искусити „путник без циља“...

Свест је, дакле, лишена конкретног. Песма је удес Песников ... - ослобођена Песника још лепше пева. У-дешава се Другојачење... Песник васкрсава у Празно ...

... Да пева Празно.

Четврто путовање у Празно:

Песма Празног

Ево нас у Исходишту, које је, по „стрџу“ већ експлицираног Тока, уход у Иницијално, проход у срж Младеновићеве (*Маглићеве*) философије: у Празно. Четврто путовање (одн. укупно гледано осмо), стога, „својим крајем“ ништи крај Пута у Вечно Путовање. Реализује се про-никнуће самога ЈЕСТЕ егзистенције, открива се смисао Бивствовања, пролама се чо-вековањем Песма Празног...

„За један да живите трен
Да залепрша неслућени лет
Јутро да клоне у уморну сен
Ноћ да осване и одблесак њен
Да буде Празно а Празно је свет.“

(*Књига о Празном, „Плави очај“*)

Три су корака овог неједносмерног путовања којима се уобличава Празно:

- 1) „Ухођење у Празно“,
- 2) „Лутајућа поема“,
- 3) „Стварник и Стих“.

Њима се, у првом реду, кроз хоризонт Времена, онтологизује егзистенција, потом, из композиције Живот/Смрт, ослобађа за „вечно путовање“ (лутање), да би из пулса своје екстатичности, свога несмирног кретања Током, преиначила Стихију у властити удес, у Стих, у дело.

Обратимо, на овом месту, пажњу на стих из „Лутајуће поеме“ („Бескрајно, до безнађа“) чијим увидом Младеновић (Маглић) отвара капије те Преинаке:

„Јер Смрт још само живи схватањем! Кужна река:
Из грла звери истиче битнијим шумом, тако
Да се у задах Бившег прелама свест далека
И раздвојена чула напајају се мраком,
Па их у живот враћа пораз осмишљени.
Све је презир спрам Другог и собом омеђено:
У изненадном блеску обневиделе зени,
Чудесним звуком обиља ухо опчињено..."

Онога момента кад се Свет размеђио Сопства, индицира Младеновић (Маглић), егзистенција незадрживо избија у „вечно путовање“, у могућност. Да би нам указао дистинкцију између „лутања“ и „беспутице“, он пева у „Наговештајима“:

„... Јер сустижу поноћи умне, можданим велом
Скрите, и плахе бујице пенушају дивљином
Вена. Само још тренут лако оивичене телом
Биће, и расплинути се. Постаће једно: Са Празнином."

Беспутица, утолико дезоријентисаност, изгубљеност, губи упориште кад егзистенција преузме свој пут у Празно. Јасно је да Младеновић (Маглић) види неаутентичност егзистенције у њеној опредмећености „у циљу“, у њеној себе-осигуравајућој „конструкцији Света“ – то је оно „лажно“. У блеску Великог Сунчевог Пута, сред отворености Бивствовања, сред Истине, растаче се заборав. Философија из хипотезе продире у оно што ЈЕСТЕ.

Ту, разбрављењем „Врата Хармоније“, кулминира „Лутајућа поема“:

„Никуда више не воде наши путеви, наше лађе
У празни бескрај мора срљају, свуда
Блесак...

.....

Никуда више не пловимо и све је мир, иако
Прамац примиче бескрај погледу шумно, снажно.

И нема далеке стрепње обала: Куда? Како?
Кад су нам махале руке драге а било лажно.

.....

Велики Сунчани Пут пред нама и залуђено
Ватром море! Пловимо тако Сунцу посвећени.
Далека Цветна Оазо Сјаја, све напуштено
Тобом дише! (...)"

Тако смо укорачили, по Младеновићу (*Маглићу*), на „Међузвездани пут“, пут „без стајалишне тачке“, „без ослонца“, без позиције – пут ширине, Празно:

„Сад лутање нам предстоји безмерно, нема пута!
Пловимо ширином Песме: Маглом оностраном –
Свеобухватној Рими са нама да одлута
Неокончани Бездан: Празно, међузвездано."

Видимо сада како се читаво (наше) путовање случује у Песми Празног. Стихија се разабире у Стих. Тај праисконски козмотворни чин који се бесконачно понавља у стваралаштву, у произвођењу уметничког дела, одређени су садржај „Опсесије“, уводне поеме другог дела „Књиге о Празном“, као и програмског текста „Поетски смисао егзистенције“, једног од „манифеста“ опсесионизма. Индивидуалним искуством Празнине, Младеновић (*Маглић*), Смрћу ка другојачењу, у-десом ослобађа себе као чо-вековање, те се језиком корени у „завичај (по)ново стечен“.

Помаља се „величанствено Подне човечанства“, без застава и међа, језиком скућено у Бивствовању, неједнообразно, стваралачко, пушта Песму да запева сећањем на нас:

„Преживели смо пролом, били смо, а сада:
Све је опет ту. Безболно из нас се искрада
Светлост. Допиремо, оснажени, из Етера."

(*Књига о Празном*, „Давати безболну светлост“)

Тако стигосмо ... Превазиђени ... У пределе Апсолутне књиге ...

Празно је Њена „прва и последња реч“ ...

ПРЕКОРАЧЕЊЕ КРАЈА – БЕСПРЕДЕЛНОСТ

Хелдерлиново завештање, Празник, Извор

Овако описаним у-десом песник-философ Милан Младеновић (Огњен Маглић) довршава (укида) свој опсесионизам, своју позицију, преживљава сопствену смрт (смрт Сопства), па се делом измешта у неовладано Друго, композиционира се, те се пре-даје чо-вековању у његовом вечитом искуству (себе као) никад-до-краја-створеног, у његовом вечитом искуству Празног. Индивидуирана егзистенција овако у-тиче у своју колективну димензију, па из своје коначности обзнањује Вечно.

Искусивши смртоносност Живота, пратимо наговештени Ток, егзистенција допире до својих ограничења, своје несавршености, али и до својих аутентичних могућности. Пред њом је смрт Сопства, опстанак у Смрти, а потом и оживотворење другојачењем.

Зато није изненађујуће да се „Књига о Празном“, као завршна и исходишна тачка путовања, реферише и продужава ка трима песмама насталим нешто касније, у првој години писања *Опсенаријума* (1975), када је на њу већ била стављена тачка, ка „Хелдерлиновом завештању“ и „Празнику“, којима се прекорачује хоризонт досегнутог Празног и „ишчитане“ Апсолутне књиге. Ево како то исказује „Хелдерлиново завештање“:

„Јер памћење људско плитко је и сеже
До лако дохвативих плодова. Скрива
Се темељ. И видим: Узалудно кружан
Је живот Природе, дух је тек згода
Коју беспуће само себи пружа:
Да себе спозна и себи се ода.“

(„Хелдерлиново завештање“)

Зато је сасвим смислено да се у назначеном „прекорачењу краја“ појављује и песма „Извор“ у чијим стиховима то оживотворење одзивања као оптимистички преиначен кобни ехо „прерано схваћене вечности“ у „Кружењу света“ (*Неки ће свемир ново време да створи / У кружној причи само окрет нов*):

„ (...) Када разливши се сав у свет
Да извиреш би опет: Чист! Чист!“

ПРЕМОШЋАВАЊЕ ПОНОРА

Предоченим покушајем артикулације Младеновићева (*Маглићева*) философског песништва, после истог таквог покушаја са његовом песничком философијом у првом тому овог дела, довршавам покушај про-никнућа у срж опсесионизма као новог, њим заснованог, песничког и философског правца. Тиме распознајемо полазиште за све димензије његове даље самореализације.

По сусрету са др Миланом Младеновићем на „Дан за умирање песника“, 11. фебруара лета Господњег **2003**, нашао сам, по његову позиву, за релевантно продрети у до сада нераскрчене путе његова мишљења и певања, превасходно мотивисан увидом у Младеновићеву животну, и оживотворујућу, посвећеност Песништву и Философији. Мало је философа који успеваху тако интензивно исијавати ерос философирања кроз читав свој животни век. Мало је, утолико, философа-стваралаца. О оном најређејем, овде присутном, о спрези Песника и Философа у истој личности, Песништва и Философије у истом делу, да и не говоримо... Посвећеност, која кулминира начином на који Младеновић јесте, показује се као најаутентичнији медијум кроз који се философија уопште може делатно, стваралачки, дакле *поиетички* (у изворном значењу старогрчког *поиесис*) и *по-етички*, реализовати. Ова реализација неминовно инкорпорише само искуство философирања. Тако се философија, кроз ову двострукост, раскрављује из „дисциплинованог спекулисања“ у саму срж њена начина бивствовања.

Изборена наива др Младеновића, безрезервна преданост и отвореност, његова љубав, најврховнија су његова мудрост, а истрајност мера храбрости духа да се некакулативно одазове фаталности песникованја и философирања. Младеновићевом појавом, његовим про-падањем и васкрсавањем, Истинољубивост се веродостојно разоткрива као Лепо и Добро. У овоме домену треба (још једном) препознати и верификовати ест-етички карактер његова певања и по-етички философирања.

Утолико, одазивајући се поменутом, апелујем на одговорност да стваралачки учин – песнички и философски – оснивача опсесионизма буде примећен, те, кореспондентно, философски и по-етички, проблематизован. Можда би баш у Младеновићевим

(Маглићевим) „опсенама“ философска пракса на овим простори-
ма могла наћи пут до свог заборављеног (или можда још
неоткривеног) „предмета мишљења“.

У предговору за први, философски део укупне опсе-
сионистичке по-етике, већ сам нагласио да је сâм Младеновић
место где философија стваралачки деконструише идентитет
ствараоца у његово дело, кроз њега ничући у бездан, али и да
њиме деље ивицу где ће доскочити, где ће при-пасти, и одакле
скоком премостити понор. Такав закључак поткрепљује његова
каснија песма „Јелењи скок (из прозора)“ коју ће потписати
„Михаил Светић Аранђеловић“, а којом се, на крају „Прилога“,
делом и зарад осведочења како је „Ивица Понор“ надживео
„Огњена Маглића“, и завршава овај „Дноврх“. Читав опус
Милана Младеновића, Пра Милана од Лужице, управо сведочи
путу тог премошћавања, сталног само-превазилажења, никад
довршеног само-стварања.

Овим и оваквим прегнућем философија се достојно оде-
лотворује у нашој традицији, чиме отпочиње процес рестаури-
сања „куће бића“ у добу којим балкански народи, а утолико и
српски, тумарају беспућима својега бескућништва.

ПРЕПУТОВАЊЕ

ПРЕДЕО ЖЕГЕ

Укорачујуће песме

О ПРЕДПУТОВАЊУ (1)

Предео Жеге – „Павиљони“

Овај приређивач се дуго колебао да ли да уопште у књигу уврсти избор из „најранијих радова“ песникових, свестан могуће опасности да се тиме тежиште предочавања укупног стваралачког учинка „Огњена Маглића“ не премести одвећ на биографски терен (до којег је њему, додуше, једнако било стало), уместо да се држи тематског и садржинског критеријума, на којем је с правом настојавао предговорник др Желимир Вукашиновић. Ипак, када је са идејом „Предпутовања“ срећно изумео методолошки отклон од те замерке, нестало је сваки разлог да се најстрожим избором из многобројних младеначких рукописа будућег путника ка „Апсолутној књизи“ на то путовање не упутимо са њим већ од тренутка када је ка далеком исходишту учинио своје прве кораке.

Разлог више да, макар и из биографских разлога, књига започне овим песмицама, налази се у околности да се у сред настајања свог првог стихотворенија, пре полугодишта првог разреда основне школе, децембра 1956, дечак са породицом из Јагодине преселио у (Нови) Београд, у новоизграђено насеље „Павиљони“, и пошао у школу „Жикица Јовановић Шпанац“, чије се звоно преко ливаде могло чути у стану породице Маглић, у улици Сремских одреда 2, у приземљу оближњег павиљона бр. 20. Занимљиво је да ће на упражњено место у јагодинској основној школи доћи касније знаменит песник Звонимир Костић, што ће потоњи пријатељи утврдити касније, када се упознају током студија. А још је занимљивије да ће се зграда поменуте новобеоградске основне школе касније преметнути у Девету београдску гимназију коју ће песник похађати све док га из ње не избаци, на крају трећег разреда (1967).

Путовање се тако дечаку задесило као део сећања на први „стваралачки“ чин. Али оно ни изблиза није било прво које га је обележило као будућег светског путника и освајача „душа градова“. Већ у мајчиној утроби путовао је „ћиром“ из Београда за Ужице, не

би ли на свет дошао у њеном родном граду, услед тешких услова живота које су родитељи, мајка Божена рођ. Симић и отац Јарослав Маглић, она будући пионир модерног библиотекарства, он потоњи култни професор Правног факултета, трпели у престоници. Као да је споро путовање „ћиром“ постало усудна навика, из утробе је на светлост дана путовао 36 сати и на њу изашао са кажипрстом десне руке упереним у слепочницу. Није тешко погодити да је та необичност побудила свакојака нагађања, па и пророчанства, попут „Или ће себи пуцати у главу или се већ дубоко замислио“, додатно подстакнута околношћу да се несвакидашње рођење догодило на дан Св. Арханђела Михаила, „предводника небеске војске у борби против свих видова оваплоћеног зла“.

Осам месеци по рођењу првог сина, породица Маглић напушта Ужице и сели се у очеву родну Јагодину (где ће се проширити седамнаест месеци млађим Небојшом, будућим математичарем светског гласа), одакле ће често назад, узвратним путем, на летовања, на тада још честе свадбе и ретке сахране... Услед огромне далековидости (+14!), старији син са мајком често путује у Београд, на очну клинику у Крунској улици, код чувених офтамолога Дергенца, Чавке и Синидше Станковића, при чему ће га од свега најснажније обележити магија путовања возом („Најлепше стање духа – путовање, воз!“ – записаће 35 година касније у Србској души Торонта, када као „Михаил Светић Аранђеловић“ возом буде путовао од Њујорка до Вашингтона) и возња трамвајем уз Немањину улицу – читаво путовање од Железничке станице до Славије! Најзад и најважније, током два летња породична боравка на мору (поново путовање возом!), у Опатији и у Зеленики, доживљава пловидбу бродом и нетремице зури у „Велики Сунчани Пут из Мирења Ватре и Воде“ (стих из Душа градова) који ће у будућности постати његова средишња песничка „опсесија“.

Тако ће „далековиди“ ученик првог разреда основне школе, сред оштре и снеговите зиме 1956–57, на новобеоградско полазиште својих будућих путовања, стићи као већ искусан путник.

Можда се у том „снежном“ сусрету „дечака-скитнице“ (вид. у следећем поглављу лирску прозу „Пролећна ноћ“) са растућим градом свога одрастања (био је од њега тек годину дана млађи!) већ налази клица „дноврха“, оксиморонске спреге најизоштренијих

супротности („укрштаја“, како би рекао Лаза Костић). Јер када је пола године касније тим истим пределом завладало жарко лето, распирено беспрегледним песком којим су исушиване мочваре на левој обали Саве, испоставила се климатска „супротица“ (опет Лаза Костић) за потоњу егзистенцијалну и метафизичку тематизацију укупне људске судбине која ће се населити у наслов ове књиге. А тај метеоролошки „супротак“ кумоваће још једном наслову, штавише и топониму, јер песник ће касније, надахнут властитим стихом из песме „Мој град“ коју је написао пре напуњене 12. године живота, свој Нови Београд преименовати у „Предео Жеге“, узевши га за наслов „романа у настајању“ о годинама свог детињства, што нас овлашћује да тако именујемо и ово његово песничко „предпутовање“. Ево како започиње преднацрт тога романа на интернет-презентацији Удружења староседелца Новог Београда „Павиљонац увек“ (www.pavijonacuvek.com):

„Детињство оснивача Павиљонског удружења обележено је беспрегледним наслагама песка вађеним из Дунава (због којег је неумереног вађења потонуло острво Кефалонија између Великог Ратног Острва и Калемегдана) којим су од средине двадесетог века засипане миленијумске мочваре у сремском Међуречју, да би се очврсло тло за изградњу будућег мегалополиса, највећма дуж леве обале Саве у ширини до 5–6 км и дужини од 15–20 км. Пустиња песка која се од ушћа Саве у Дунав простирала све до надомак Сурчина била је прошарана безбројним оазама–језерцима и барама (жабе! пијавице! локвањи! бамбуси!) у којима су се Павиљонци лети расхлађивали од жеге која је избијала што из песка, што из ушију и врелог младалачког срца. Жега посред толиких вода! Уз то још и кроћена хладовитом узвисином обода сремске висоравни! која се оштро сручује у широку приречну низију на дугачком потезу од Гардоша и Ћуковца на земунској дунавској, све до иза Бежаније на савској страни, а која ће главном јунаку романа једну од својих крошњи позајмити као осматрачницу за мотрење на ПРЕДЕО ЖЕГЕ, и као радни сто за исписивање сећања на детињство.“

Али између зиме и лета, и опет зиме, смештена су прелазна доба пролаћа и јесени, као што се између „искона“ и „конца“, „дна“ и „врха“, у оба смера разастире простор наших живота. Иако, као

што из овог избора видимо, у најранијим песниковим рукописима има песмица о свим годишњим добима, оне о првом умереном и повезујућем, дакле пролећном, показују се као најчешће и најуспешније, као да су по неком унапред припремљеном програму надилазиле пуку детињу осећајност, наговештавајући будућу беспопштедну борбу настајућег песника (и филозофа) за обележавање подручја људског смисленог опстанка. Вреди обратити пажњу на околност да ће се годишња доба, са недостатком лета, као на вртешки, завртети и неколико година касније, у прозно-поетском облику „лирских фантазија“. Као да се већ и кроз те безазлене дечје стихове неосетно проткива иста она сета која ће се равно пола столећа касније излити са истих оних струна „дечака луталице“ у поново освојену једноставност којом се јесен песниковог живота, у песми-испеванки „Лети пролеће“ (2010), неупоредивим вишезначјем речи, присећа пролећа свога живота:

Лети пролеће
 Пролеће лето
 У јесен слеће
 Све то

А шта тек с јесени
 Спремамо зими
 Њом занесени
 Сви ми

*

Било би сасвим неумесно и неправично у овом осврту не истаћи значај учитељице Радмиле Милошевић (родом из Велике Градишке у којој је у првој деценији 21. века и сахрањена) која је слабовидог дечака водила у прва четири разреда основне школе. Очигледна је њена заслуга за рано објављивање песме „Звездице“ у дечјем листу „Змај“ (други разред), као и брижно подстицање његовог дара и склоности ка писању (похвала за залагање у Литерарној секцији у трећем разреду). А прилично је сигурно и да она није пропустила да на тај дар скрене пажњу својој „наследници“ Роси Гавриловић чим дечак пређе у пети разред и уместо „учитељице“ добије „разредног старешину“,

што ће резултовати првом наградом на општејугословенском конкурсy за ћачке радове поменутог листа „Змај“, а и редовним награђивањем у наредне три године.

Радмила Милошевић је, као и сви њени ћаци, живела у павиљонском насељу из мочвара и песка ничућег Новог Београда, на месту где се под правим углом сусрећу улице Сремских одреда и Луја Адамича, у павиљону 23 (два спрата испод породице Радише Жбуњића, у чијем су другом улазу стасавала браћа Јелић, будући славни кормилари музичке Ју-групе), само стотинак метара од песниковог павиљона 20, и исто толико, на вертикалном краку тог уличног координатног система, од једине новобеоградске кафане „Венац“, суштински уткане у историју опсесионизма. Службујући током послератних година као учитељица у забитима пештерскога краја, срела је свог школског надзорника Љубомира Милошевића за кога ће се удати и на црногорским крилима његове узлазне педагошке каријере долетети у Предео Жеге. Касније ће он њеног бившег ћака дочекати у Деветој гимназији („Бастиља“, „Девети круг“) као заменик директора (и директор се презивао Милошевић!), али му ни сва осведочена наклоност према бунтовном ученику неће бити довољна да овога заштити од идеолошке одмазде, када наступи скандал око „осмомартовског“ писменог задатка, „берберског школско-полицијског система“ и исфабрикованог тобожњег „неонацизма“ (вид. о томе даље у уводној белешци за „Друго путовање у Круг“), можда, додуше, и зато што је у тим критичним данима због нечега одсуствовао из школе, па је улогу заменика директора играо професор србског и књижевности Рогановић, важан епизодиста у тим догађањима.

Али од свега што је песнику остало као светла успомена на драгу учитељицу, најблиставије сија њен гест у његовом четвртм разреду, када се на часу супротставио причи о „издајницима“ генералима Милану Недићу и Дражи Михаиловићу. Уместо прописаног строгог идеолошко-педагошког поступка према том „испаду“, она је, ризикујући своју каријеру и безбедност, дошла у породични дом Маглића који би иначе, да је она испунила своју идеолошку обавезу, претрпео крупне последице, и замолила родитеље да дечаку објасне шта се у школи, на часовима, не сме говорити.

Мајка дечакова, Божена Маглић рођ. Симић, очигледни клицоноша тог непоћудног породичног васпитања заснованог на преношењу и казивању истине о догађајима скорашње историје, повукла се после те интервенције са својим приповедањима која су, уствари, у очима синова, оправдавала за њу болан, а за породицу угрожавајућ, емигрантски статус њеног оца Момира Симића, у Лондону. Од тада па до краја живота безброј пута ће поновити своје гесло:

„Само што даље од политике, видиш како је Момир прошао!“

Али узалуд.

Јер поуке њених раних лекција утиснуле су се толико снажно у душу и ум старијег сина да ће њихов одјек стићи све до 4. фебруара 1990. године, до његовог „радикалског“ говора у њеном и свом родном Ужицу (који ће датум уприличити зарад обележавања пете годишњице своје „Завршне речи“ дате током судско-политичког прогона и тринаестомесечног лежања на робији), у којем ће енергично захтевати да се са главног градског трга уклони „највеће ругло Србије“, монументалан споменик Јосипу Брозџу Титу; а допреће и до великог народног збора 4. маја те исте 1990. године, до „митинга истине“ који ће, у својству председника Извршног одбора тек обновљене Народне радикалне странке, сазвати у Јагодини свога детињства, на којем ће први пут после Другог светског рата, уз клицање имена двојице поменутих ђенерала, набеђених издајника, а са главом коју је сâм „носио у торби“, обелоданити „ко су истински јунаци србске прошлости“ (вид. такоимени текст у другом тому књиге Крај брозног времена, 2001).

*

Избор за „Предпутовање“ извршен је из мноштва рукописа којима врве песникове свеске и фасцикле из времена његовог похађања основне школе (међу којима, осим песама, прича, сатиричних басни, нацрта, путописа, темата, дневника, итд. има чак и један роман за који је 1962. г. добио ванредну Змајеву награду). Могла се одатле одабрати још понека песмица, посебно из оног времена када је, у петом разреду (1961), по

властитом сведочењу, „бежао“ са часова, пео се на дрвеће на Бежанијској Коси са погледом на школско двориште, ушће Саве у Дунав, Земун, цео Београд, Авалу... –

Из крошње гледам како Сунце сија
Како се кроз лишће пробијају зраци,

– и клесао своје буколичке катрене које ће касније распознати као садржину оног неминовног завежљаја, означеног сјајном изреком Ивана В. Лалића „Први се дучићи у воду бацају!“ Али као што се понеко штене и задржи у животу да се не би истребио псећи род, тако и ране песме у овом строгом избору треба да представљају и оличавају све њихове „сроднице“ остале у „завежљају“.

Ипак, на једну изненађујућу околност посебно треба скренути пажњу. И најлетимичнији поглед на садржај поменутог „мноштва рукописа“ открива немали број песама и радова „родољубивог“ садржаја. Зашто онда у овом избору нема ни трага од њих?

То „родољубље“ било је сасвим утопљено у баруштину обесвешћујућег идеолошког комунистичког образовања којим се деценијама „испирао мозак“ новог нараштаја. Све теме писмених задатака током целокупног песничког школовања, безмало без изузетка, изискивале су од ђака да величају партизанске јунаке и битке, државне празнике, Републику, „друга Тита“... Све улице и школе звале су се по њима и њиховим културним ликовима и догађајима – треба ли бољег примера од дечакове школе назване по слављеном изазивачу братоубилачког рата Жикици Јовановићу Шпанцу, или од његове улице „Сремских одреда“ именоване по изгинулој србској младежи коју је Тито изложио масакру приликом тобожњег пробоја Сремског фронта, најзад и од имена школе млађег Маглића назване по Владимиру Иљичу Лењину, злочиначком убици руске царске породице, Брозовом (бронзом!) учитељу у коришћењу ратног народног страдања за изазивање грађанског рата и отимање власти, кога ће наш песник још у време студија философије преименовати у Распислава Беспућина? Познате песнике доводили су са мајкама палих „хероја“ (на једну такву посету Десанке Максимовић његовој школи са мајком поменутог

терористичког убице србских жандарма осврнуо се песник много година касније, у разговору са самом песникињом, објављеном у његовој књизи Крај бронзог времена, под називом „Тетка Деса и чика Тито” – вид. део тог текста у уводном осврту за „Треће путовање у Круг”), да деци утувљују стихове о „јунаштву” партизана, „издајништву” четника, „светлом лику” друга Тита кога треба волети више од родитеља...

У детињој машти још се додатно, од свих тих митологизованих лагарија, стварала перфидно навођена узвишена слика о иначе криминогеним ликовима и криминоидним догађајима, подастирући матрицу за интернационалистички и антисрбски аморализам.

Тако већ у стиховима осмогодишњег дечака (1958) који опевају „јунаштво” Жикице Јовановића Шпанаца којим започиње тобожњи устанак против Немаца (дечак ту песму чита на прослави Дана школе, управо пред мајком „палог борца” и „тетка Десом”!), налазимо гротескно слављење братоубилаштва као врхунског хероизма:

На једном сабору у Белој Цркви
скупили су се људи сви.
Ту дођоше жандарма два
тада се побуни светина сва.

Жандарми јурнуше на гомилу ову
хтедоше да убију светину сву.
Жикица Шпанац био је бржи
из пушке своје уби обоје.

(...)

Ми се данас дивимо таквоме јунаку
па сад радо читамо о њему причу сваку.

А код једанаестогодишњака (1961, песма „Кадињача”) затичемо патетичну хвалу чина саможртвовања голобрадих младића за спас „Главног штаба”, уствари недужних жртава ужичке касапске увертире за будуће утамањивање србске младежи на Мањачи и Зеленгори (током „Босанске голготе” 1944. г.) и на Сремском фронту (1945):

Рањени младићи на земљи леже,
њихови другови још се боре.
И док мраз све више стеже,
рањена уста тихо говоре:

„Ја више кући нећу отићи
овде ћу заувек остати,
ал' Главни штаб ће у Санџак стићи,
нико га неће задржати!"

Многи би други писац спалио ту хрпу срамног почетничког бунцања, чак и да га се и мање постидео него потоњи песник „Крадљиваца прошлости“, који ће га стид обузети када се убрзо у гимназији отргне из „васпитачких“ стега и дође до своје критичке свести и самосвести. Али он је све то до дана данашњег сачувао до последње свеске, до последњег папирића, до последњег ретка, држећи непрекидно на уму да ће ти производи улудо страћеног талента кад-тад, као мало шта друго, послужити као сведочанство о времену Лажи и о људима који су Мржњом („класном“) тровали душу и ум својих наследника.

На жалост, ту се не заустављају ропца и посртање несаталог детињег ума. Оне исте, за настајућег поету пресудне 1961. године, ученик петог разреда основне школе „25. мај“ (данас „Душко Радовић“) Огњен Маглић побеђује на „наградном темату“ који је расписан као обавезан писмени задатак у свим новобеоградским школама са темом:

„Шта бих све о својој домовини са поносом испричао дечаку из неке друге земље“.

И шта читамо из пера будућег љутог борца против „комунистичких окупатора“ Србије? Хвалоспев Народноослободилачкој борби, социјалистичком друштвеном уређењу и „другу Титу“! Ту сазнајемо да је „КПЈ на челу са другом Титом једина остала верна народу“, те да нас „маршал Тито води у миру, у изградњи социјализма, као што нас је водио и у рату“!

Награда у виду двотомног Тихог Дона Михаила Шолохова биће уручена у сали крцатој ћачким родитељима, на позорници новобеоградског „Радничког универзитета“, истој оној са које ће се седам година касније звуци „Песме лета“ претворити у марш

студентске побуне 1968, у коју ће до тога часа сасвим преосвешћени матурант Прве београдске гимназије страствено ускочити такоређи од самог њеног почетка.

Нека ко год жели пронађе саозначност између тог потоњег звука и тадашњег магарећег њакања са бине, јер је поносити лауреат том приликом играо и главну улогу у комаду уприличеном за тај повод, чија се радња бавила бригом дечака и девојчице (Паве и Луце!) за судбину магарца Сивка у некој велебитској забити, при чему је један од двојице становника магареће коже која се четвороножила по позорници, био брат главног глумца, будући водећи математичар Србије, у тој прилици произвођач што распознативог оглашавања дугоухе животиње, што до суза лудог смеха у публици.

НИЦАЊЕ

КВАРТЕТ О ГОДИШЊИМ ДОБИМА (1956–58)

1. ПРОЛЕЋЕ ДОЛАЗИ

Пролеће је дошло
снега више нема,
Ветрић благо пири
висибаба вири.

Шума је зелена,
шева лепо пева
а славујак мали
скакуће на грани.

Кад сунце заруди
и меда се пробуди
тад ласте долете
и коло се плете.

Зец по пољу скаче
лија тражи паче
а вук је секира
и не да јој мира.

*Пролеће 1956, Јагодина – 1957, Предео Жеге
(Нови Београд, павиљони)*

2. ЛЕТО

Стигло нам је лето
Сунце пушта зраке
да загреје на улици
веселе дечаке.

Један дечак почео је
силно да се смеје
што га Сунце по носићу
тако топло греје.

На пољани пуно деце
скакуће и јури.
Сада више нема школе
да се у њу жури.

3. ЈЕСЕН

Стигла је и јесен
па сад киша пада
и на сваком месту
има лишћа сада.

У шуми је доста лишћа
опалог са гране
животиње већ спремају
себи доста хране.

Берба је почела
грожђе је већ слатко
а јесења киша
клизи стално, глатко

4. ЗИМА

Стигла је зима
хладно је свима
а врабац дрема
и ласте нема.

А сад пада снег
поста бео брег
истрчали малишани
сви уз песму раздрагани.

Низ брдашце санке јуре
облаци се горе тмуре
и сличуге сада раде
праве се параде.

По улици грудве лете
све од главе па до пете
малишани сви су бели
на брдо се сви попели.

И све тако веје веје
докле Сунце не загреје
па сви оду на све стране
све док опет снег не падне.

*

Поче снег да пада
А дечица млада
Подигнула грају
У беломе сјају.

Направили Снешка,
А Бане се смешка,
Нема вам ни носа
А нога му боса.

Ено видим Стеву
Носи му ципелу леву,
А сад видим Мику
доноси паприку.

Паприку му међу
Ципелу намећу
Сада има нос
Више није бос.

А сад Сунце сину
Паприку му скину
Зној му с чела цури
И у земљу жури.

1957–58

Предео Жеге (павиљони)

ЗВЕЗДИЦЕ

Све је мрачно, све је густо
из мрака се јавља сјај.
Напољу је тамно, пусто
цела варош, цео гај.

То звезде жуте
пуштају свој зрак.
Светле улице мутне
осветљавају мрак.

Сјајте, само сјајте,
док не сване дан,
да би путник могао
доћи у свој стан.

*1958,
Предео Жеге (павиљони)*

ПОЗНА ЈЕСЕН

Стигла нам је јесен тмурна
Лишће пада са дрвећа
Пада киша, киша бурна
Место дивног даха цвећа

Свуд около голе гране
Савиле се и шапућу:
Ми чекамо топле дане
Да птичице зацвркућу.

Маглени (новембар) 1960,
Предео Жеге (павиљони)

ПРОЛЕЋЕ У КРОШЊИ

Из крошње гледам како Сунце сија
Како се кроз лишће пробијају зраци;
Кад дођу до земље, она их упија.
Повратак пролећа поздрављају врапци.

Свуда изнад мене олистале гране,
Наоколо цвеће диже се и буја
И не креште више гаврани и вране,
Већ се свуда чује љупки пој славуја.

Окрећем се тако час десно, час лево;
Гледам час са једне, час са друге стране;
Сад бих радо и ја с пролећем запев'о
Као она нежна птичица са гране.

Крећем сав омамљен из скровишта свога
Усусрет лахору и мирису цвећа,
Да се наживам зуја ливадскога,
Опијен песмом и дахом пролећа.

*16. лажујак (март) 1961,
Предео Жеге (павиљони)*

О СЛАВУЈУ

О, славују, славују, птицо малена
 На врхунцу је сада твоја срећа
 Јер природа је око тебе шарена
 Твој цвркулт звучи к'о песма пролећа.

Теби и твојме цвркулту, о славују,
 Посвећена је ова песма мала.
 Моје мисли сада у бескрај путују
 Са твојим цвркултом који ти је природа дала.

О, славују, славују, птицо малена,
 На врхунцу је сада твоја срећа,
 Јер природа је око тебе шарена,
 Твој цвркулт звучи к'о песма пролећа.

Тај цвркулт је, славују, најлепши за мене,
 Са пролећем увек у моју душу стиже.
 И док тихи поветарац плете копрене,
 Твоја ме песма извија и високо, високо диже.

О, славују, славују, птицо малена
 На врхунцу је сада твоја срећа
 Јер природа је око тебе шарена
 Твој цвркулт звучи к'о песма пролећа.

*01. магнолиј 1961,
 Предео Жеге (павиљони)*

ПРОЛЕЋНИ РАЈ

Радост почиње да влада градом
У сваком куту људе затиче.
Јер ево пролећа, тихо и крадом
У дејим срцима весело кличе.

Сада је зими дошао крај
Северац престаје да дува јако.
Настаје прави пролећни рај
Сунце продире снажно и лако.

Дрвеће добија свој изглед стари
Свака се крошња зелени, буја.
Весело шећу шумски станари
Чује се чаробна песма славуја.

Са југа селице опет долећу
С радошћу стижу у родни крај.
Сунце нам с њима доноси срећу
И сви упијамо његов сјај.

*Магнолиј (април) 1961,
Предео Жеге (павиљони)*

ПРЕДЕО ЖЕГЕ (МОЈ ГРАД)

Вековне мочваре, дивље траве
суше се песком из наших река.
На обалама Дунава, Саве
израста насеље новог века.

Граде се школе, путеви, зграде,
ничу обриси новог града.
Све то подижу руке младе
на градилишту Новог Београда.

Читав тај предео мења лице!
Пролеће топи наслаге снега.
Ту где су певале барске птице
из песка и срца бије жеге.

Новим путем возила јуре
на све стране мотори зује.
Весели људи некуда журе,
радосна песма свуда се чује.

А кад порастем једнога дана
постаће велики и мој град.
Препун паркова и фонтана
биће он најлепши, заувек млад.

*Цветањ (мај) 1961,
Предео Жеге (павиљони)*

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

КВАРТЕТ О ГОДИШЊИМ ДОБИМА

1. ПРОЛЕЋЕ ДОЛАЗИ

Ова је песмица апсолутан први завеслај којим се шесто-годишњи дечак отиснуо ка далеком доходишту све дуготрајне песничке пловидбе, и зато ју је и „песник у настајању” започео док је још учио да пише, спремајући се у Јагодини за полазак у први разред, а довршио наредног пролећа, када се породица преселила у (Нови) Београд (*вид. о томе горњу белешку уз ово „Предпутовање”*). Много пута се касније на њу освртао (и са поносом казивао, посебно последњу строфу), примењујући на себе чувену Овидијеву аутобиографску крилатицу: „И све што рекох би стих!”

2. ЛЕТО, 3. ЈЕСЕН, 4. ЗИМА

Уврштавање ових песмица у избор било је такоређи изнуђено, не само због значаја њихове претходне дружбенице (са којом чине нераздруживу целину) за укупну дечакову рано стечену песничку самосвест, него и ради употпуњавања слике о “клими” као „родном месту” праизворног песниковог надахнућа – већ ту и тада освојене потке и матрице за бројна будућа рефлексивна ткања.

ЗВЕЗДИЦЕ

Као што је прва песма у овај „целоживотни” избор „Огњена Маглића” уврштена као прва коју је песник икада написао, ова је своје место заузела као прва икада објављена – у дејем књижевном часопису „Змај”, када је дечак похађао други разред основне школе.

ПОЗНА ЈЕСЕН, ПРОЛЕЋЕ У КРОШЊИ, О СЛАВУЈУ, ПРОЛЕЋНИ РАЈ

После првонаписане песме, „климатских” руковети и првообјављеног рукописа, ево сад и песама из букета „првонаграђених” (којем припада и „Мој град”), у песниковом петом разреду основне школе крунисаних првом наградом на општејугословенском конкурсy

дечјег листа „Змај“. Иако их и сам песник рачуна у „дучиће који се у воду бацају“, у њима већ слутимо изненађење које ће нам овај једанаестогодишњи дечак приредити четири године потом.

ПРЕДЕО ЖЕГЕ (МОЈ ГРАД)

Ево где налазимо основ за потоње песниково преименовање Новог Београда у „Предео Жеге“. Ова песма је данас истакнута на основној страници интернет презентације поменутог Удружења староседелаца Новог Београда „Павиљонац увек“ (<http://dawhois.com/www/pavijonacuvek.com.html>.)

О ПРЕДПУТОВАЊУ (2)

Предео Жеге – „Солитери“

По пресељењу породице Маглић из „павиљона“ у „солитере“, на осми спрат тек изграђене осмоспратнице са ознаком Ц-12 у улици Париске комуне, синови су променили и школе које су својим називима мањег злончица Жикицу замениле што већим, што највећим. Старијем је запао „25. мај“ наденут школи по измишљеном датуму Титовог рођендана, млађем пак сâм Распислав Беспућин, како ће Михаил Светић Аранђеловић назвати Владимира Иљича Лењина.

Да симболика тог преласка буде потпуна, следеће године (пролеће 1962) нашем јунаку, узорном васпитанику режима, који ће током потоњег свог живота имати кад да се истакне (и пострада) као највећи противник Тита и титоизма, у шестом његовом разреду стиже још једна награда: Шаљу га да своју школу представља на чувеном „Походу по Титовом родном крају“ (исти онај поход по Хрватском Загорју којем се у филму „Тито и ја“ наругао Горан Марковић). У припреми за тај поход сви сапоходници из других београдских школа били су дужни да воде дневник и да га у одломцима читају на редовним недељним састанцима. Његов је био крцат песмама и лирским записима, што ће му у дружини донети надимак „Песник“.

То су биле оне песме (вид. даље „Пролеће у крошњи“, „О, славују“, „Пролећни рај“ и „Мој град“) које ће дечаков отац, у то време асистент на београдском Правном факултету на предмету „Породично право“, свежи повратник из Париза у којем је као стипендист француске владе годину дана припремао докторат, са поносом читати старим породичним пријатељима и новостеченој дружини париских стипендиста. Међу њима су предњачили философ Драган Јеремић, филолог и преводилац Владета Кошутић и глумац Пепа Лаковић.

Догађало се то и раније, на редовним бучним кућним вечеринкама у његовом павиљонском, а продужило се и сада, у новом солитерском стану, или приликом целодневних посета поменутом философу, на његовом породичном имању у Железнику.

Пре но што се позабавимо загонетком коју испостављају поменути дневник и песме садржане у њему, прави је час да на тренутак обратимо пажњу на овог великог естетичара, критичара и професора (родом из Брђана између Горњег Милановца и Чачка), творца поспрдне аутобиографске само-подругљиве оправдалице „Велики људи имају право на лош карактер!”.

Јеремић је већ те 1961. године био веома утицајан те самим тим *parfaitement bien placé* да изрекне пророчански суд о „будућем великом песнику” којим ће се његов париски друг, дечаков отац, током година небројено пута дичити. Тренутак је и да се укаже на постојан његов труд да исправност тог пророчанства и посведочи, али и да се баци светлост на потоњи целоживотан однос и пријатељство двојице истакнутих представника својих генерација.

Почетком те године опростио се он од свог млађег пријатеља и штићеника Бранка Миљковића, а сахрани несрећно скончалог песника необичним је поводом присуствовао и наш тада тек једанаестогодишњи „песник у настајању” (о чему видети даље завршни део уводне белешке за „Кругопеве”). И касније ће Јеремић на „вечеринкама” често помињати песника „прејакe речи” и наводити његове стихове, стварајући услове да збирка његових изабраних стихова са опсежним предговором Петра Цацића, чим изађе из штампе, постане опсесивна свакодневна лектира тек стасавајућег младића. Читалац ове књиге ускоро ће се и сам уверити до каквих ће песничких учинака и последица то довести.

Као главни уредник „Књижевних новина”, Драган Јеремић ће девет година касније (око Нове Године 1971/1972) младом песнику посветити цео стубац за дорађену верзију његовог „Кружења света”, а две године потом и за „Проширене сонете” (о околностима и одјецима тих објављивања видети даље на одговарајућим местима, у белешкама о тим песничким творевинама).

Још једно десетлеће потом, када његов свршени студент и магистрант, следбеник у својству стипендисте француске владе и предвиђени наследник на катедри за естетику београдског Филозофског факултета, крене на докторат у Париз, професор ће написати препоруку у којој неће штедети речи хвале за младог

философа-песника, најављујући велики значај његовог докторандског подухвата за србску и француску, па тиме и за свеопшту философију.

Заузврат, када тај харизматичан, (не само у нас) редак примерак обједињавања књижевног и философског духа у једној личности, падне под убитачне стреле одапете из нарцисоидне књиге „Час анатомије“ комунистичког писца Данила Киша, миљеника и претече данашњих агресивних глобалиста и „другосрбијанаца“, његов речени а несуђени наследник пружиће му и људску и списатељску подршку. Одмах се намерио да са свог париског одстојања узврати књигом „Час сатанотомије“ (на жалост, осујећеном потоњим хапшењем и робијањем), а преко лета 1984. године уступиће му свој изнајмљени стан у Паризу, и не знајући да је овај осведочени „француски ђак“ тај боравак био наменио покушају излечења од најопакије болести коју је стрес од кишовске хајке још више распирио.

Горак је био епилог тог високог узајамног уважавања. Млади доктор философије ће у сред меденог месеца, почетком октобра исте године, као „народни непријатељ“, dospети у „комунистичко робство“, једва стигавши да се после одлежаних тринаест месеци сретне са изнуреним професором који ће се убрзо преселити на Владановац, београдско Ново гробље, у Алеју заслужних грађана.

*

За садржај „походног“ дневника везана је једна (више него анегдотска) занимљивост на коју се вреди посебно осврнути, ради отклањања могуће недоумице о времену настанка у њему заступљених песама, али и због крајње несвакидашњег разлога који је довео не само до тог задешаја, него и до још несвакидашњијих, посве неочкиваних, књижевних наговештаја.

На изворним рукописима тих песама и на њиховим преписима (то су они поменути „дучићи који се у воду бацају“) постоји, наиме, двоструко датовање. У једном делу рукописа њихов се настанак везује за датуме у пролеће 1961. године, у другом за исто годишње доба наредне године. А да су те песме уистину написане у песниковом петом разреду основне школе, а не у

шестом, на шта упућује дневник вођен 1962, дакле тачно годину дана касније, доказује и поменути податак да су оне већ у јуну 1961. овенчане Змајевом наградом.

Други доказ није календарске него суштинске природе. Највећма настале на дрвету, оном већ описаном „радном столу“ на Бежанијској коси, са погледом на школско двориште основне школе „Жикица Јовановић – Шпанац“ (данас срећно преименоване у „Надежда Петровић“), оне наредне године напросто не би ни могле бити написане јер се дечак и станом и школом из „павиљона“ преселио у „солитере“ свог „Предела Жеге“.

Зашто онда у уредној зеленој дневничкој свесци из 1962. наилазимо на криво датовање?

На одговор упућују подробни описи придејствених личних и породичних околности. Песме предочене у дневнику нису настајале у тим данима, него су, написане годину дана раније, биле читане на поменутиим веселим „париским“ вечеринкама у дому Маглићевих. И пошто је дневник писан као „домаћи задатак“, са хитним роком „испоруке“, спасоносним се испоставило пуко преписивање дневника писаног претходне године и овлашно учитавање неких „текућина“, тек толико „да се Власи не сете“!

Данас би се, са немалим, па ипак донекле смисленим претеривањем (оправданим због тога што ће дечак ипак ускоро искочити из кратких панталона), могло говорити да је он, уграђујући у „садашњост“ песме и догађаје из претходне године, ту садашњост раздевао, одн. расаздавао (деконструисао), а прошлост пресаздавао (реконструисао), саздавајући (конструишући) простор Може-Битија као живу стварност, што нас двадесет година пре Франсоа Лиотара упућује на омиљене поступке Постмодерне.

И гле, у тој дружини предводника свог нараштаја, пробраној по свим београдским школама да се на узоран начин подвргне комунистичкој техници испирања мозга, тако пресаздана прошлост завредила је нашем дванаестогодишњем „постмодернисти“ да му се припише тај за понеког поспрдан, за већину пак (па и за њега самог) ласкав, надимак: Песник! А за „загорску“ дружину походника та реч готово да је имала призив светости!

Већ и тај податак води нас у могућ другачији приказ ђачких похода по Титовом родном крају у односу на онај површан и поспрдан, са којим се срећемо у поменутом филму Горана Марковића „Тито и ја“.

Много је истанчанији био начин тог испирања од грубог фарсичног и кривотворног изругивања у том филму. Нашем песнику су у најлепшој успомени остали и руководилац Похода (већ тада времешни „чика Гаја“) и са-походници које ће потом, током наредних десетлећа, сусретати у најразноразнијим приликама и на најразличитијим местима. Вреди за пример навести великог новинара „Политике“ Милана Мишића коме ће као голману школе из Жаркова већ две године потом, као лево крило и капитен своје основне школе, дати гол на Звездином турниру свих београдских школа.

А управо ће њега, као дописника „Политике“, шеснаест година касније, током преутеловљавања Огњена Маглића у Михаила Светић Аранђеловића, радосно сусрести у Њу Делхију и присно друговати са његовом породицом. И увек ће, без трена оклевања, запевати:

Лепе ти је, лепе ти је Загорје зелене
Загорје зелене, Загорје зелене

(...)

Сира путра врхња млека, јајец и крумпира
јајец и крумпира, јајец и крумпира

(...)

Чим се седнеш, чим се седнеш, већ машина фућка,
већ машина фућка, већ машина фућка

(...)

Бежи Јанкец, бежи Јанкец, цуг ти бу побегел,
цуг ти бу побегел, цуг ти бу побегел,
бежи Јанкец, бежи Јанкец, цуг ти бу побегел,
не буш видел бели Загреб-град,
не буш видел бели Загреб-град.

„Лепи“ су њему били и „Загорје зелене“ и „бели Загреб град“, затим и људи које је на путу упознавао и у чијим кућама боравећи јео „сира, путра, врхња, млека, јајец и крумпира“, па чак и пријем у Белом двору, на крају Похода, код „вољеног друга Тита“, о којем сведочи заједничка скупна фотографија.

Ко год је у неосвешћеним младим годинама прошао кроз то рајско искуство „брозних времена“, имао је све разлоге да постане и остане доживотни „титоид“. Ко зна шта би се са „Огњеном Маглићем“ десило да га није сачекала „Новобеоградска Бастиља“, истинско освешћујуће оваплоћење комунистичког пакла пред чијим се вратима у овој књизи управо налазимо – Девета београдска гимназија – коју ће њен нешто каснији ученик а потоњи угледан новинар Милорад Рогановић назвати „Девети круг“ (вид. у првом тому одељак „Опсесионизам Милана Лалића“).

*

А кад је већ поменуто то властито име „Горан“, вреди запазити да је оно било веома популарно у комунистичкој Југославији, посебно у мешовитим браковима. Њиме су се родитељи у прво време на посредан начин прилагођавали или додвојавали анационалним тоталитаристима (титолитаристима!) на власти или се од њих прикривали, јер није било ни (сасвим) србско ни хрватско. Касније је оно, као пожељно, ушло у моду, а преко њега се у Хрватску, супротним колосеком, због сличности, прокријумчарио „Зоран“, стигавши чак и до председника хрватске владе.

Ко год је, дакле, носио име Горан, унапред се могло знати да је из комунистичке, мешовите, удворичке, притворне или бар помодне породице! Част изујецима! Оно је чак својим носиоцима унапред обезбеђивало већу проходност кроз ригорозне „бусијашке“ испоставе кадровских огранака Комунистичке партије, Социјалистичког савеза, Месних заједница, општинских, републичких и савезних, судских и адвокатских, школских и универзитетских, војних и полицијских, и ко зна каквих све још не „ комитеја “ на свим нивоима.

Вероватно је да би једно статистичко претраживање спискова одговорних кадрова у комунистичком времену име Горан пропорционално без конкуренције избацило на прво

место! Осим што су по Србији Милојице и Радојице, Првослави и Србољуби, при свом рођењу том дошљаку у великом броју уступали име, морали су у оном мањинском, преживелом броју, да се построје у ред за чекање посла и морално-политичке подобности.

Тако се и догодило да се „Горан“ у слично време роди истакнутим глумцима Марковићу, Паскаљевићу и Плеши! Осим што су предност над супарницима у једној од најпожељнијих и селективно најнепроходнијих професија већ имали као синови славних очева, прилично је извесно да им је (не)крштено име било локомотива која је снажно вукла композицију њиховог зајемченог успеха. Али да то није морало бити правило, тј. да се уз име и породични педигре изискивала и лична носивост, способна да истрпи неизабран и тежак наслеђени терет, показује жалосна судбина Горана Плеше, кога ће наш песник стећи за школског друга у свом четвртном разреду гимназије (о чему засад видети даље белешку уз песму „Кћи вечног сата“) када прогнан из Деветог, доскочи у Први гимназијски „круг“ комунистичког пакла.

Све то не би било довољно оправдање да се овај (тако-рећи) оглед о имену Горан сврста у тумачење „дучића“ једанаестогодишњег песника, да овај приређивач није читаоцу драматуршки тајио његов прави разлог. Њиме ћемо имати прилике да се више позабавимо у два завршна тома овог Шестокњижја.

Ко би очекивао да је „Огњен Маглић“, у својим раним прозним покушајима, свом јунаку, у којег је, наравно, пројектовао себе, редовно надевао име Горан!

*

Посебно поглавље у овом раздобљу представља оснивање и уређивање школског листа у основној школи „25. мај“ (данас „Душко Радовић“).

У ту школу Маглић је прешао током похађања петог разреда (1961), када је пространа зграда школе „Шпанац“, смештена и данас уз бок касније изграђене Хале спортова, једним својим делом (касније и у целини) постала гимназија, па су ђаци из ње прераспоређени по новоизграђеним школским здањима у све раширенијем Новом Београду.

Следеће године он ће се са породицом и преселити из „павиљона“ у „солитере“, из свог павиљона 20 у солитер Ц-12, у сâм нови центар нарастајућег града („код Фонтане“), што ће га просторно приближити новој школи (која се налазила на самом крају до тада изграђеног Новог Београда, на данашњем Булевару Зорана Ђинђића, тачно преко пута места будуће зграде у којој ће касније живети убијени премијер Србије), али и изазвати многоструке последице на даљи убрзан процес његовог сазревања и правовременог прикочавања догађајима који су безмало водили право у историју.

Идеју за покретање школског листа имао је он и раније (у његовој архиви налазимо и поменути диплому за посебно залагање у литерарној секцији још у трећем разреду основне школе!), али је успео да је оствари тек у осмом разреду, посебном подршком разредног старешине, поменуте Роксанде Росе Гавриловић, којој ће се то залагање показати такоређи као лабудова песма јер ће, на жалост, коју годину касније, преминути.

О тој младој жени не знамо ништа више од оног, додуше не малог, али за њен пуни идентитет недовољног броја података, па ћемо се сада задржати само на хвали за њен највећи, можда и пресудан, утицај на развој и узрастање књижевничке и укупне самосвести њеног даровитог ћака. Овај приређивач ће се, са своје стране, у даљем раду на приређивању големе грађе за преостале томове „Опсесије Ивице Понора“, потрудити да о честитој рано преминулој наставници прибави подробнија обавештења и саопшти их на одговарајућим местима и на начин какав доликује.

Али већ са њеном одлуком о расподели уредничких обавеза и звања започеће политички усуд који ће тадашњег вишеструког лауреата Змајевих награда потом пратити целог живота. Иако идејни творац, иако моторна снага, иако главни делатник око свих уређивачких послова, Маглић није могао словити као главни уредник! Чак ни као заменик! Та почаст припала је идејно „самосвеснијим“ омладинцима, „друговима“ Радославу Рацку Матићу и Драгану Гаци Максићу, ћацима те године придошлим у његов разред, од којих је први, данас угледан лекар,

дошао из Крушевца, а други, потоњи правник и директор значајних предузећа, из Шапца, ни један ни други не остваривши другачију везу са листом осим присуства својих имена у њиховом заглављу.

Главни асистенти на уређивању листа били су му друг и другарица из разреда Славко Војводић и Гордана Занковић, потоња Гутовић, и нарочито „најбољи друг“ Ђорђе Боберић са којим је још у петом разреду изумео тајну азбуку, исписујући на њој љубавна писма заједничкој „симпатији“ из разреда, закопавајући та писма под лимуново дрво које је расло тачно под прозором наставничке зборнице.

Али где чуда! Уместо суревњивости, затичемо савршено другарство и сарадњу који ће се продужити и кроз гимназијско раздобље, о чему се осведочујемо у гласилу „Графички подмладак“... али о томе када завршимо „Предпутовање“ и „Укрцавање“ и коначно кренемо у „Кругопеве“.

*

А да у њих кренемо, ваља се још сасвим кратко осврнути на три важна обележја „Предпутовања“. Прво се тиче лудог породичног навијања за „Звезду“, друго породичних летовања младе породице Маглић и „извиђачких“ путештвија двојице синова, треће нас води у прве младићке заносе настајућег песника. Нарочито без последња два тешко да бисмо се довољно опремили за пловидбу низ Велики Сунчани Пут.

То да је црвена петокрака налепљена на грб и заставу најпопуларнијег србског клуба, била је једна од најкрупнијих комунистичких подвала не само текућем, него и свим потоњим нараштајима.

Јер ако су „звездашима“ као љуте супарнике истурили „партизановце“, наденувши им име своје идеолошке ратне и потоње окупаторске послератне интернационалистичке милиције (па уз то још именом „Партизан“ прогутали и међуратно свесловенско спортско удружење „Соко“), природно би било да се навијачи са претежно србским националним (али ни изблиза не и антијугословенским) осећајем сврстају под антоним „четник“, или бар „хајдук“.

Ретко је кад смишљено нешто тако подло, да се новом нараштају потури заштитни знак затирања десетина хиљада србских породица и стотина хиљада живота, а да се као један од безбројних примера за крађу историје поносито име вековних србских хајдучких побуњеника надене клубу из самог легла хрватског антисрбства, пошто је већ и само озлоглашено име „усташа“ претходно преотето од несмиривих херцеговачких и далматинских Срба који су вазда „устајали“ на побуну против разних завојевача свог роднога тла.

Било како му драго, синови су са оцем и његовим пријатељима редавно одлазили на Топчидерско брдо да навијају за „Звезду“, успевши да виде и запамте неупоредивог фудбалског чаробњака Драгослава Шекуларца, и да чак присуствују опроштају легендарног Рајка Митића, на финалној утакмици Купа Југославије (који се звао „Куп Маршала Тита“) против мостарског „Вележа“ коју је Звезда тог 29. новембра 1958. године, на тзв. Дан Републике, на стадиону „Партизана“, добила са 4:0.

„Ћатићу!“ – наредио је песник овом приређивачу који је тај шаљиви надимак зарађивао када би нешто важно ваљало забележити. – „Нипошто немој да пропустиш овај величанствен Фибоначијев низ комунистичког поробљавања Србије: Титова „Црвена звезда“, стадион Титове ЈНА и Титовог „Партизана“, „Дан Титове Републике“! Деветогодишњи дечак, праћен годину и по дана млађим братом, у заносу ускликујући са навијачком хордом РАЈКО – МАЈКО, сручује се у стампеду низ београдске улице на прославу освајања „Купа Маршала Тита“ према Титовом Тргу Републике низ Титов Булевар ЈНА, улицом Маршала Тита!

Породична летовања на далматинској обали била су ипак од снажнијег утицаја на дечаково песничко израстање. Места где се одлазило лети била су највећма предодређена одмаралиштима којима је располагало моћно мајчино новобеоградско предузеће ИМТ (Индустрија мотора и трактора) у којем је она основала библиотеку и годинама била главни библиотекар – после раних „јагодинских“ боравака у Опатији и Зеленици, уследили су Улцињ, Трстено код Дубровника, Макарска, Башке воде... Дуготрајна сунчана лета напросто су изискивала ризницу за скла-

диштење сјаја распрострањеног у плавет неба и мора. Располажемо записом сачињеним на броду, при дечаковом повратку са извиђачког камповања у Тијесном, на острву Муртер у шибенском архипелагу, где тај тринаестогодишњак, зурећи у сјај Великог Сунчаног Пута (док „стари Занзе“, становник оближњих Водица, изговара сапутницима поуке које га сврставају у безвременост „Седморице мудраца“), бележи у дневничку свеску мисли и осећања сродна онима, каква ће се много година касније Михаилу Светићу Аранђеловићу, на пловидби за Спораде, излити у песму „Морам да видим острва“.

Та ће се ризница и убудуће непрекидно допуњавати новим залихама „блиставила“, те ће се оно показати као основно твориво за „Душе градова“, „Писма са Гневног Жала“, „Књигу о Празном“ – за читаву светлосну армаду којом ће се воља за животом и смислом борити у песнику против напоредне најезде бесмисла и тмине („О вечној ноћи треба запевати / Сунце је тамно а Празнина сја“ – читаћемо ускоро у „Кружењу света“).

И у брдским крајевима Србије имало је тракторско мајчино предузеће своја одмаралишта. Једно од њих било је на Дивчибарама, надомак Ваљева. И управо ту се, током школског распуста између завршетка основне школе и поласка у гимназију, догодила девојчица Лела из улице Мирослава Тирша у Земуну.

Није она била ни изблиза прва којом се дечак у нејасним младачким сновима заносио. Могла би се сачинити позамашна листа девојчица које су му још од почетка школовања изазивале то тајанствено осећање допадања, недодиривости и чежње. И у том тренутку била му је у срцу једна која ће у дневнику писаном наредне године бити именована скривозивом „Катарина“, а можда већ тада и њена супарница „Малина“ (вид. о томе у уводној белешци за „Укрцавање“).

Али дивчибарска и земунска Лела први пут му је чедном осећају телесне недодиривости придодала слутњу могуће путености као саставног дела потпуне љубави. До ње, та два снажна доживљаја била су строго одељена. Па ако каткад то и нису била, пратило их је осећање неостваривости, или гађења од запрљаности чистих осећаја телесним поривима, што ће се ускоро, у првом разреду гимназије, драстично испољити при

будаластом осуђивању и насилном сузбијању своје телесне страсти коју му је из дана у дан подгрејавала благовремено сазрела девојчица Биљана, очарана његовим песмама.

Ништа се ту, на Дивчибарама, није десило, никакав додир. Шетња удвоје вече пред повратак у Београд, неспретан растанак натопљен недовршеношћу, али и обећавајућом наговештајношћу. И онда, по повратку, узалудно трагање за њом.

И много година касније, када ће Огњен Маглић већ целих десет година бити Михаил Светић Аранђеловић, те се у његовом лику буде доселио у Земун, надамак улице Мирослава Тирша, неће се угасити чежња за девојцом Лелом. Авај! Опсежно трагање за њом, од зграде до зграде, од улаза до улаза, неће уродити плодом. Ниоткуд и ниоткога није о њој било ни трага ни гласа.

Али се зато ускоро, у септембру 1964. године, у први разред Девете београдске гимназије, заједно са Огњеном Маглићем, уписала и Чежња...

И управо ће она, Чежња, три године касније, постати истински оснивач опсесионизма.

РАСТ

ЈЕДНА СЛИКА ПОЗНЕ ЈЕСЕНИ

Још један јесењи дан полако осваја град и увија га у свој тмуран кишовити вео. Још један дан тупог одјекивања кишних капи о прозорска окна, жалосног цвркутања изнемоглих врабаца и продорних крикова врана, гачаца и сврака.

Али с тим даном приближава се за још један корак бела и хладна цича зима, која само чека погодан тренутак па да се спусти на кровове кућа, да прекрије пољане и брегове и својим леденим дахом покори и следи све што јој се нађе на путу.

А ветар наставља своју једноличну песму. Голо грање опустелог дрвећа не одолева његовој неумољивој снази, повија се и уз прасак ломи.

На улицама ни живе душе, тек ретко где промакне покисли пролазник, па се и он убрзо изгуби иза неког угла.

И тако по цели дан.

Сутрадан, од ране зоре до мрклог мрака, понавља се суморна слика позне јесени. И тако све до оног часа кад се јесен повуче с престола и своју круну препусти студеној краљици зими.

*Јесен 1962,
Предео Жеге (солитери)*

ГРАД У СНЕГУ

Дечак је седео у снегу и посматрао свој мали, тек подигнути град.

У својој машти, већ је видео себе међу белим, високим зградама, шетао свечано окићеним улицама, застајкивао пред шароликим изложима из којих му се смешило безброј најразличитијих играчака. Удубљивао се у плакате позоришних и биоскопских представа и гледао цртане филмове на трговима. Лифтовима се успињао на врхове облакодера, шетао пространим парковима са језерцима по којима су клизиле патке и лабудови. Упознавао веселе и безбрижне дечаке и девојчице и јурио са њима по тротоарима и травњацима.

На врхунцу дечакове среће, нечија залутала грудва паде по сред његових снова.

Када се тргао и погледао испред себе, видео је само рушевине свог белог чаробног града.

Тужан али и загонетан смешак набра му се око усана.

Јер, ко зна, можда ће се једнога дана дечакова машта поново разбуктати, можда ће негде, у пустињи, на планини или равници, из ње израсти стваран, истински чаробан град за све дечаке и све девојчице света.

*Просинак (децембар) 1962,
Предео Жеге (солитери)*

ПРОЛЕЋНА НОЋ

Још један пролећни дан ускоро ће да избледи губећи се у руменилу црвене предвечерње светлости. Сунце је једном половином свога запаљеног котура већ загазило у падине расцветалог брда остављајући за собом на удаљеном хоризонту малу црвену траку, која се постепено све више пали у јарко црвени огањ.

И најзад, са нечујном плавом сенком дрвећа на касном поподневном сунцу, полако се дошуња вече. Поче да испуњава својом тмином широке просторе светлости и дана, да се увлачи у поспане станове и уноси у њих монотонију боја, уобичајени замор тихе вечери после бурног пролећног дана.

Ветар се јави пун долуталих мириса и жеља вечитог скитнице дечака, запева своју свакодневну песму разуздане слободе и проструја чежњом за ширином. Мутно одјекну струна заробљене душе између звезда и земље, између простора и времена. То тужни дечак машта о Њој, Непознатој, којој ће његови снови дати име и облик.

Промакне по који усамљени пар, дотакнут звуцима тургованке због нечијег одласка, јер

*Кад ветар проспе пролећне сете
заплаче гитара у рукама тужнога дечака.*

Шире се звуци гитаре, излећу ослобођени окова жица и умиру на граници између дана и ноћи. Тада се буде кише чежњи, кише неостварених жеља и на влажним окнима прозора урезују Њено име, име Оне која је отишла као што одлази ружичасти облак при Сунчевом заласку, а вратиће се као јутарње магле када долутају са реке...

Али жеље трају и немирни дечак-скитница одлеће у непознати свет без имена, односи са собом будна, мркла ноћна маштања. Ујутру, када се кроз сивило пробију прве стреле светлости, када месец уморан од лутања клоне ка своме западу – престају туге и настају наде. Тада песма тужнога дечака почиње да буде веселија, јер Она се враћа, Она је близу, Она ће доћи... Његове меке руке склапају очи звездама прекривајући их сивим прекривачима праскозорја. Тајне остају иза граница ноћи.

Долећу звуци усамљене гитаре из далеког, непознатог света и сада трепере живље, веселије, улазе у град као војска победника и поздрављају долазак Ње – Непознате.

Шумови замрлог живота напуштају бескрајну ноћну тмину уз пратњу дрхтаве песме гитаре.

Дечак је уснуо срећну долину Сунца.

*1963, магнолиј (април),
Предео Жеге (солитери)*

НА КРИЛИМА СНА

Често зажелим да направим машину будућности и да са њом заплويم узбурканим водама свога живота. Дуго је та жеља остајала само пуста нада и ја сам са великим нестрпљењем очекивао дан када ћу је сачинити и са њом кренути у сусрет својој будућности.

И једне тихе ноћи, док су шумови замрлог живота напуштали град и лелујави ветар шапутао меланхоличну песму сна, сачинио сам ту машину својих снова. Она ме је понела на дуг, трновит, напоран пут нових догађаја, сазнања, познанстава кроз високе, разузадане валове многих година до тихе луке смиреног живота.

Пут је почео бурно. Видео сам свој ход кроз дечачке године, ћачке љубави, кроз радости и туге школског живота. Машина се љуљала на оштрим гребенима пенушавих таласа и јурила даље, кроз дане, месеце, године који су протицали крај ње и доносили са собом жељу за новим знањем, вољу младог срца да истраје у дугој неизвесној борби са Временом.

И док је летело Време изнад свега што је представљало будућност мога живота, као Сунце над озареним лицима људи, надвијала се сенка књиге, сенка свеске и пера, сенке које представљају предмет мојих садашњих снова. Док су сви остали животни позиви, који су ме заокупљали у годинама школског живота, пловили ка сумраку и пепелу људских жеља, књижевност и уметност испливале су из дубоког језера мојих маштања на седму обалу обасјану Сунцем.

И машина из воде пређе на копно, исплива из језера маштања младог, неискусног, још незрелог дечака на чврсту, сигурну обалу зрелости, знања, искуства и рутине. Крај ње се сада кретала златна трака мојих успеха на књижевном пољу, велика крупна слова која су представљала имена мојих дела која ће дуго живети у срцима мојих читалаца. Миран, ненапрегнут живот кретао се том траком, живот пун успеха, среће и испуњених жеља.

И онда старост, машина са копна прелази у ваздух, одлази у сутон успешног живота, замрлих дана среће и радости. Крај ње лете суморне птице, као сенке дрвећа на уморном поподневном сунцу и доносе са собом близину смрти, крај радости живота, одмор после дуге и напорне борбе са Временом.

И машина лагано, тихо и сетно тоне, пропада ка земљи и склапа очи звездама мога живота.

Ветар дуну јако, однесе са собом тиху, меланхоличну песму сна и понесе машину будућности на својим крилима у далек, непознати свет маште и снова.

*Јесен 1963,
Предео Жеге – солитери*

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

ЈЕДНА СЛИКА ПОЗНЕ ЈЕСЕНИ, ГРАД У СНЕГУ

Из горе поменутог „мноштва рукописа“ издвајамо ове две „лирске прозе“, написане око песниковог тринаестог рођендана, понајвише као замену за мноштво прозних радова којима редовно у основи стоји поетска измаглица, али им у овом песничком штиву није место. Утолико ће сачекати да се нађу у петом тому овог *Шестокњижа*, па делом и у четвртом, као најаву, у „Виделима“, када на ред за објављивење стигне *Опсенаријум*, јер се на њих у тој *Књизи преживљавања* осврнуо сâм аутор.

ПРОЛЕЋНА НОЋ

Ова „лирска фантазија“ је објављена на уводном месту трећег броја школског листа „25 мај“, у априлу 1964, који је млади литерата у осмом разреду основао са својим школским друговима Радославом Рацком Матићем, Драганом Гацом Максићем, Ацом Дуганчићем, Славком Војводићем и другима, под покровитељством разредног старешине и наставника књижевности Роксанде Росе Гавриловић (вид. о томе у уводној белешци за „Предпутовање /2/“).

НА КРИЛИМА СНА

Ово је била тема једног писменог задатка с почетка песниковог осмог разреда основне школе (јесен-зима 1963) која је очигледно представљала редак изузетак у односу на горе описане идеолошке задатости. Она ће се четрнаестогодишњем младићу, већ тада чврсто опредељеном за писање и бављење књижевношћу, указати као прилика да алегоријски и визионарски прикаже сав свој будући живот.

Многоструко је корисно имати у виду и држати на уму ово неизоставно пророчанско писаније, око чијег се најподеснијег смештања у књигу овај приређивач до последњег часа колебао (међу „Прилоге“ на њеном крају? у уводни текст за „Предпутовање“?), закључивши после свега да га, упркос одсуства неопходне лиричне осенчености, ипак ваља сврстати међу саме песме као лирску прозу, на сâм крај припреме за велико песничко путовање.

Такав размештај показује се као богомдани повод да се читаоцу, управо овде, понуди возна карта за укрцавање на дуго-трајно путовање не само кругопевном, него и несагледном „празноходном“ дноврховитом путањом „машине будућности“ Огњена Маглића и његових „потомака“ у духу Ивице Понора.

Ово четрдесетпетоминутно школско размахивање „крили-ма сна“ по свесци за писмене задатке послужиће „песнику у настајању“ као нехотичан разлог да своје основно школовање крунише четвртом по реду, последњом у низу Змајевих награда – нехотичан утолико што је благородна наставница Роса Гавриловић послала рад на конкурс без знања свога ћака, као и у свим ранијим годинама сасвим убеђена да жири сачињен од врхунских дечјих песника неће пропустити да (још једном) распозна његов неоспоран таленат.

И није погрешила.

Каква разлика и у понашању педагога, и у последицама по ћака, када се читав тај догађај упореди са потоњим сродним гимназијским случајем којем се приближавамо...

Са ишчекивањем да се он деси, само што нису почели да се врте „Кругопеви“!

Укрцавамо се!

Спремни смо за покрет у Девети круг!

КРУГОПЕВИ

Укрцавање

Четири путовања у Круг

Искрцавање

КА КРУГОПЕВИМА

Суочавање са четворогодишњим гимназијским опусом Огњена Маглића, првог Ивице Понора, ставило је овог приређивача пред неизбежно питање које засигурно неће мимоићи ни читаоца: Шта се догодило још нестасалом дечаку да са „невероватних“ 15–16 година (како се о њима изразио надахнути тумач укупног Младеновићевог опуса, сјајан писац и филолог Душан Вукотић) напише стихове такве мисаоне зрелости, какви би се очекивали од неког ко је већ проживео добар део свог животног века?

Ако ни због чег другог, изоштрена оптика тог питања произвела је потребу, па и неопходност, да се издвајањем у претходно „Предпутовање“ читаоцу предоче песникови почетни(чки) стихови, ти Иваном В. Лалићем духовито именовани „дучићи који се у воду бацају“ (вид. претходну белешку „О Предпутовању“). Сада нам пак ваља уочити значај промене средине за узастопне крупне стваралачке искораке овог у „воз вечности“ управо укрцавајућег голобрадог и „једнооког“ путника (једнооког јер је из разлога побољшања вида две године носио испод наочара фластер на јачем десном оку), што ће задржати као трајну одлику свог песничког узрастања током читавог живота, до те мере да нам се сâм од себе намеће закључак да се без тих „премештаја“ ни његово дело не би ни изблиза толико растезало између „дна“ и „врха“, између „бунара“ и „небохвата“.

Утолико овај приређивач налази за сходно да већ у овим данима „првог премештаја“ (иако би он, у строгом смислу речи, могао бити већ и пети, јер смо досад отпратили четири – пресељење породице Маглић из Ужица у Јагодину, из ње у Београд, па из павиљона у солитере, као и дечаково из једне основне школе у другу) укаже на снажан методолошки изазов пред који га је тај мотив ставио, да само „премештање“ употреби као кичму сврставања и тумачења целокупне грађе Дноврха, уместо да то буде подела на „Кругопеве“ и „Празноходе“. То колебање довешће најзад до тога да „премештаји“ ипак заврше бар као главни путоказ за усмеравање „машине будућности“ и „воза

вечности" ка „опсенаријумским" исходиштима опсесионизма Бескону и Празнику који ће као пети и шести том Опсесије Ивице Понора следовати за Дноврхом, Опсенама философије и самим Опсенаријумом.

То више него белодано показује сама композиција „Кругопева" која на готово фотографски начин пресликава „деонице" гимназијског школовања младог песника. Између првог и последњег њеног „вагона" („Укрцавање" и „Искрцавање") смештена су четири „путничка разреда", унутар којих ћемо наилазити на „вагоне за одмор" и за „несмештај".

„Укрцавање" садржи више него строг избор из бројних прозно-поетских рукописа – беочуга који везују и обједињавају завршни разред песниковог основног са првим разредом гимназијског образовања, у данима преласка из основне школе „25. мај" у Девету (ново)београдску гимназију.

„Прво" и „Друго путовање у Круг" везани су за похађање другог и трећег разреда те гимназије, до избацивања из ње, на крају трећег разреда.

„Треће путовање" започиње са потоњим школским распустом и протеже се на једногодишње раздобље, до пред сам крај четвртог разреда, а започиње принудним „премештајем" у Прву београдску гимназију, с ону страну Саве, смештену у самом дорђолском срцу старог Београда.

„Четврто путовање у Круг", временски најкраће, захвата тромесечно раздобље (додуше надомешћено са три недуга потом накнадно прикључена „вагона"), када се позорница збивања из најстарије београдске гимназије, тик пред матурски испит, најпре (неочекивано) пресели у вреву студентских демонстрација, на Филозофски факултет, у његово легендарно „Двориште под липама", а потом (очекивано) у безбрижно хаbitуријентско летовање, из кога ће се, као из винобременитог грожђа, исцедити „Небоземке".

Најзад, „Искрцавање" ће истовремено бити и сазрели сажетак свих гимназијских „кружних путовања", и високо самосвесна припрема за велико Преседање и пребацивање на широки колосек којим ће новопеченог бруцоша на студију философије његова „машина будућности" и „воз вечности" одвести у Париз.

Али тај трећи по реду крупан премештај неће више припадати „Кругопевима“. До његовог положаја на средокраћи између „Четири путовања у Круг“ и „Четири путовања у Празно“ ваља нам, међутим, тек путовати.

Отуда је и природно да приређивач своје забелешке и тумачења распореди тако, да оне отпрате све ове целине које су му се, у заједништву са „Предпутовањем“, током дуготрајне обраде временом нарастајуће грађе, приказале као засебна књига која би била сасвим довољна да своме писцу обезбеди место у памћењу, све и да су се његова рембоовска крила – или баш благодарећи томе – икарски истопила.

УКРЦАВАЊЕ

ДЕВЕТИ КРУГ

О УКРЦАВАЊУ

Овим „укрцавањем“ започињемо „Кругопеве“, „Четири Путовања у Круг“, ка чијем високо узвином, малочас пропитивању изложеном циљу, крећемо суочавањем са околностима из песниковог сусрета са новом средином у Деветој београдској гимназији.

Та гимназија је не само својим редним бројем, него и укупном атмосфером која је у њој владала, заслужила да понесе име „Деветог круга“ дантеовског Пакла.

А у каквој ће се средини одвијати ти школски дани када се новопечени гимназијалац поново обре под кровом исте оне школске зграде у коју је у другом полугодишту свог првог разреда крочио по доласку из Јагодине, најбоље осликава догађај са првог часа првог школског дана.

Уз паклену галаму у учионици, уплахирени и распојасани ђаци петнаестак су минута чекали да се појави неко од професора. А када се на вратима појавио њима још увек незнан главом и брадом сâм страх-и-трепет школе директор Веља Милошевић, гробном тишином која је тренутачно завладала, разлеже се разјарен глас упућен девојци која је, одмах до врата, седела на школској клупи:

– То није за дупе, то је за главу!

Сиров гротескни набој у личности тог стрица будућег председника Србије Слободана Милошевића потицао је из бахате црногорствујушче партизанштине којој се у Титовој диктатури све могло, и коју је он до безмало полицијских размера, највећма избором професора „по сродности“, распросторио по „Деветом кругу“.

Какво је било умеће тих „ђетића“ сазнаћемо у „Другом путовању у Круг“, када „воз вечности“, „машину будућности“ и њеног машиновођу буду избацивали из школе; дотле, задржимо се на веселијим школским згодама које показују да ни сам ђаво није био толико црн (тј. црвен) – нека нам анегдотски примери везани за двојицу професора-изузетака који нису припадали тој елити оцртају и дочарају какав је дух у школи ипак тињао.

„ШУШУМИГА“ МИЛАН ВЛАЈИН ИЛИ ДНЕВНИК КАО ХЛАДНО ОРУЖЈЕ

Маглића је на катедри за србски језик и књижевност дочекао човек који је по свему одударао од строгог и укоченог стила револуционарне испоставе екстремног комунизма у „Деветом кругу“ – велики професор Милан Влајин. Како ли се тај Шапчанин изразито живахне природе, пре човек позоришта него школства, уопште нашао у тој суморној партизанској гарнитурџи за коју је Други светски рат и даље трајао? Можда посредством младе и лепе жене која је радила као секретар школе, а о којој тренутно не располажемо икаквим подацима?

Поезија се код Влаје на часовима није читала него глумила, и то на крајње спектакуларан начин. Његова предавања више су личила на драмске комаде, често са обележјем комедије, испитивања ђака на скечеве, што је из дана у дан доводило до гушења од смеха. Био је несвакидашње духовит и фамилијаран у опхођењу са ђацима – омиљена реч којом им се обраћао била је „шушумига“, а у песниковом сећању остао је запамћен катарзични врхунац када је дневником гађао и погодио ученика по имену Силијан који је на питање:

– Које је најпознатије Пушкиново дело?

после дужег оклевања, сачекавши нечији шеретски дошаптај, одговорио:

– Евгеније Оњегош!

Милан Влајин је напросто врцао од језичких доскочица које су умевале да буду и неукусне, посебно на рачун девојака, доживевши каткад да и њему неко од ученика вербално доскочи - а ко пре други него ђак са фластером на оку и митраљезом на језику? Можда и због тих честих личних надгорњавања у разреду, или због свог касније испољеног опортунизма (када је настала „осмомартовска“ криза), тек - педагог је пропустио да уочи, или бар да подстакне, књижевни дар свога ђака, па је можда најзанимљивији од свих професора уствари извршио најмањи утицај на оног за кога је напросто био као богом дан. Уколико се скривени разлог недовољне његове посвећености није већ тада налазио у поодмаклој болести, јер ће и он, попут Роксанде Гавриловић, ускоро поклекнути пред опаком болешћу.

Ипак је највероватније да је главни разлог тог мимоилажења била краткоћа заједничког боравка у учионици јер ће при убрзо следећем раздвајању ђака на „природан“ и „друштвени“ смер професор бити расподељен „природњацима“, а ђак под књижевно и језичко, а показаће се и идеолошко, „старатељство“ новог професора, заправо професорке, која ће у кулминационом тренутку драме преузети улогу политичког комесара.

МАТЕМАТИЧАР ЛАЛОВИЋ–НУША –

ЈОШ ЈЕДНОМ ДНЕВНИК КАО ХЛАДНО ОРУЖЈЕ

Употреба дневника као хладног оружја није у школи била искључиво Влајинова специјалност. Ево како је сам песник овом приређивачу исприповедао сродну употребу дневника као „хладног оружја“:

„Тим средством убеђивања послужио се једном приликом и професор математике Лаловић којем сам, иначе, још првог дана у школи, чим је ушао у разред, прилепио надимак Нуша јер је невероватно личио на Бранислава Нушића, и тај му је надимак заувек остао. Тада је преко целог разреда заврљачио дневник у правцу ученице Олге Максимовић која није хтела да призна да јој је приликом одговарања шапутала Гордана Живановић. И пошто је схватио да му тај аргумент није био довољан, напетост је, у самртној тишини разреда којом је господарила неодређена и неистражива стрепња, повијен унапред, главе гурнуте у под а руку прекрштених на леђима, онако низак и сав нушићаст, шпартао од катедре и табле до наспрамног зида, дуж два просека између клупа у којима су се из масе од четрдесетак седећих укочених фигура издизале две стојеће које су припадале окривљеним ученицама, и на сваких минут-два, безмало плачним гласом који су натапали суздржан бес, потпуна праведничка убеђеност и чак бол, понављао потпуно исте реченице:

– Да ли ти, Олга Максимовић, знаш да је теби Гордана Живановић највећи непријатељ? Да ли ти, Гордана Живановић, знаш, да ти Олги Максимовић ниси пријатељ, знаш ли ти, Гордана Живановић да си ти Олги Максимовић највећи непријатељ?

И то је трајало најмање десет минута. За то време напетост је расла до тачке пуцања, али она посебна врста напетости коју стварају, када се удруже, ирационалан страх и суздржавање од лудог смеха.

А од Нуше је био велики зорт.

Такав ће нам исти приказ, наравно сасвим другом саставу ђака, годину дана касније у Првој београдској, уприличити Пеца Вукадиновић, и низак растом и строг као Нуша, када свом презимењаку у разреду, двапут крупнијем од себе а укоченом од треме пред њим баш као пред змијом жаба, буде забранио да се убудуће користи његовим презименом, наредивши му да се убудуће одазива на презиме *Магаршевић*."

Треба ли рећи да ће обе ђачке (не)згоде са професорима касније задобити велику славу међу опсесионистима? Веома често, уз ачење, пренемагање и урнебесан смех, примењиваће се и „Знаш ли ти...?“ и „Магарећи образац“ у безбројним сродним приликама, што измотавањем са привидно несебичним пријатељским помагањима, што спајањем презимена, назива животиња са карактерним људским особинама.

*

Иако ће касније, у времену трећег „Кругопева“, свакодневни прелазак преко Бранковог моста преко Саве, ради похађања наставе четвртог разреда у Првој београдској гимназији, очигледно одиграти значајну улогу у проширивању духовног видокруга већ „освешћеног“ и „опсесионистички“ самосвесног песника, ипак то неће бити прво његово искуство са самосталним борављењем у ужем градском језгру југословенске и србске престонице. И као што ће то потоње искуство извршити голем утицај на даље његово ослобађање од стаљинистичких стега „Деветог круга“ (у најстаријој београдској гимназији дочекаће га сасвим другачија, неупоредиво опуштенија и слободоумнија атмосфера), тако је и ово прво самостално прелажење „из Европе на Балкан“, по свему судећи, извршило пресудан утицај на неочекивано брзо сазревање голобрадог дечака.

Због слабог вида и крупне несразмере у диоптрији левог и десног ока, Маглић је већ при крају осмогодишњег школовања започео са дуготрајним третманом на Очној клиници у улици Џорџа Вашингтона (већ ту започиње дорђолска прича!) који је три пута недељно изискивао долазак на вежбе и непрекидно прекривање јачег десног ока, код лекарки занимљивих „југословенских“ презимена – др Жанко и др Бига (супруг прве, др Милош Жанко, касније ће се прославити у политичким аферама „Хрватског прољећа“ у Загребу, када се буде супротставио „прољећарима“, као њихова прва политичка жртва – вид. даље уводну белешку за „Друго путовање у Празно“). Са тим својим „гусарским“ ликом дечак је, дакле, добио слободу кретања коју су му родитељи нешто раније ускратили када је тражио да га упишу у Класичну гимназију, с друге стране моста преко Саве, а том је слободом располагао и током читавог првог разреда гимназије. Она му је омогућила драгоцену додатно време осамљености при безмало получасовним путовањима аутобусом, током којих је своја нова искуства, запажања и промишљања „у глави“ претварао у стихове и памтио, онако како се то ради у шаховској партији играној на слепо.

И управо су у тим аутобусима који су скупљали прашину бескрајних пешчаних пустара у „Пределу Жеге“ и прелетали преко Саве, бујали дубоки осећаји који су трагали за својим стихованим рухом.

Још једно свакодневно „путовање“ допринело је том бујању. Било је то петоминутно пешачење до школе, улицом Париске комуне. Склон кашњењу, полазио је од куће у последњи час, и тако ка школи корачао сам, јер су ревносни ђаци већ навелико били отпешачили истом стазом.

Савршен тренутак за размишљање о Времену и Простору! И да се у глави роје и слажу стихови!

Али та склоност, ка закашњавању, која ће у многим каснијим животним стицајима бити погубна по песника, већ тада је узела свој данак: Често је стизао после звона за почетак часа, каткад ускакао у учионицу кроз прозор тик пред улазак професора, чешће пак на врата када је овај већ уписао одсутне. А то се рачунало као „неоправдан изостанак“!

Посебно се у том првом песниковом разреду био заинатио и гласом и стасом сувоњав и крут професор фискултуре чије име, Пера Антовски, с обзиром на значај последица, ваља запамтити. Он је своје часове повремено заказивао као "предчасове" у раним јутарњим сатима пре почетка наставе, и они су се сводили на играње фудбала на терену поред школе. Иако спортски шампион, заљубљеник у фудбал, капитен школске фудбалске репрезентације, који је, као што знамо, половину времена свога детињства утраћио јурећи за лоптом (и седећи за шаховском таблом), иако једва чекајући тај јутарњи фудбалски празник, никаквом се силом није могао нагнати да стигне на време!

Није му се било посрећило да му западне други професор фискултуре, лепушкаст и доброћудан Ђока Кољаја, пређашњи манекен, чију је новинску фотографију диктаторски директор држао у фиоци радног стола и вадио је увек на седницама Наставничког већа када би овај ишта „писнуо“. А писнуо је у једном кључном тренутку, две године касније, када је, приликом гласања за песниково избацивање из школе, храбро гласао против, придруживши се „философима“ Сарторију (Милану Ковачевићу) и Пјеркегору (Петру Живадиновићу), математичару Лаловићу и „латинки“ Кристини Младеновић.

Због неоправданих изостанака уследила је на крају те прве године тројка из владања, због које одличан ученик није могао добити чак ни похвалницу за врлодобар успех. Пониженост коју је осетио дотадашњи најбољи ђак преметнула је у једном трену узорног дечака у гневног побуњеника. Одлучио је да промени приступ према школи и обавезама – убудуће ће учити само оно и онолико колико му се буде свиђало. Одличан успех није га више занимао.

Са таквом одлуком пошао је у други разред гимназије. Математику није више дотицао до пред сам крај године, и тада би за неколико дана савладао цело градиво од корица до корица, да би на крају, иако раван најбољима на последњем писменом задатку или при пропитивању на последњим часовима, пролазио са тројком или четворком. Слично са физиком, хемијом и осталим природним наукама.

„Глупо је и досадно да четрдесет људи решава исте задатке са циљем да дођу до истог решења“, говорио је. „И што су истији, то се више цене!“

Заузврат, са страшћу и надахнућем приступао је писменим задацима из матерњег језика и књижевности (када њихова тема не би била идеолошка, али и тада на свој непомирив бунтовнички начин), где се подразумевало да се највише цени различитост.

И управо ће му та страст прибавити основни услов за избацивање из школе, због писменог задатка о Осмом марту, Дану жена.

Али о томе онда кад му дође време.

*

Време и околности у којима пратимо брзо духовно узрастање будућег оснивача опсесионизма боље ће од свега другог осликати садржај големе дневничке свеске формата знатно већег од уобичајеног А-4 листа хартије, чијим су чврстим корицама драж додавале безбројне вијугаве, уско урезане, лавиринтски испреплетане, пукотинасте линије у два прелива тамноцрвене боје.

Та свеска „на линије“ начињена је као телефонски именик јер се низ њене странице, с десне стране, од врха до дна, спуштао низ од 30 слова азбуке, бело исписаних на наизменичним црним и црвеним квадратићима, са шест до дванаест страница по сваком слову, зависно од лако предвидиве учесталости презимена која њима започињу. На њеној почетној страници, јединој испред оне у чијем је десном врху стајао данас изгубљен квадратић са словом „а“, крупним словима стоји ко зна кад касније дописан назив „Предео Жеге“. Њу је госпођа Божена Маглић прибавила свом веома радном и добро организованом супругу из свог чувеног тракторског предузећа ИМТ (уколико јој је он сам није приграбио) у којем је била шеф стручне библиотеке коју је, иначе, сама основала. А доказ о пореклу те необичне свеске неочекивано налазимо на слову „Ф“ где затичемо једини запис у белини тристотинак празних страница – рукописом госпође Маглић исписани називи трактора марке Фергусон и ознаке њихових модела, сврстани под редним бројевима од 1 до 10.

Професор се испрва ражестио када је увидео да му је заплешено тако корисно оруђе за рад, али се убрзо помирио са судбином, признавши себи да је за то сам крив јер је одвећ убедљиво подстицао синове на вођење дневника.

Сама Божена Маглић нашла је свој разлог за задовољство дневничком преобразбом телефонског именика – огромна свеска није се дала игде сакрити, па је самим тим њено брижно око могло потајно контролисати шта јој ради старији син.

Али ни овај није био несвестан да ће бити ухођен! Зато је од самог почетка писања приступио промени имена главних ликова, као да се његов прикривен препредени читалац неће досетити да се иза Малине крије Јагода, иза Катарине Илинка, а иза Борка Рацко!

У истом духу, дирљиви записи о искрсавању нове љубави, током зимовања са школом у Митровцу на планини Тари, наомак родног Ужица, готово да у читаоцу изазивају осећај сажалења према дечачићу који је потпуно изокренуо уобичајени поредак мерила за љубав. И тада, као и раније, добацивање погледа уз сусретања очију и топао разговор носе неупоредиво већу тежину од било каквог додира и страсне жудње на које се не сме ни помислити, јер би се њима одмах оскрнавила „платонска“ чистота душе и њене чедне заљубљености!

Има неколико изненађујућих одлика овог наговештајног пра-опсенаријумског писања. Чуђење изазивају читаве странице и странице детињег, крупним словима читко и течно исписаног, али изграђеног и очигледно самопоузданог рукописа, на којима на тачно 66 пространих страница (у именику смештених од „а“ до „Ђ“), једва да има десетак прецртаних и исправљених речи, и тек по која дописана у стиснут простор између редова! А те прецртане и поправљене – готово без изузетка – „Јагода“ и „Илинка“ које замењују „Малина“ и „Катарина“!

Ипак, најзначајнију појединост испоручио је овај дневник приређивачу (па и самом писцу, који је њом и сâм био до неверовања затечен), на дан 21. јула 2016. године, дакле целих 13 година по његовом испловљавању на пучину овог Шестокњијја, а испоручиће је и читаоцу и сваком будућем истраживачу чудесне „игре датума“ у укупном животу Ивице Понора (име „Милан

Младеновић" се у њему подразумева као телесни одливак овог „аватарског" лика). Реч је о открићењу до којег је довела безазлена намера приређивача да на просто означи раздобље (број дана) у којем је трајало то густо дневничко бележење свакодневног збића (да се послужимо овом твореницом „Михаила Светић Аранђеловића").

Испоставило се да се писање, започето 04. јануара, завршава 13. марта те 1965. године, а да ће Опсенаријум, следећи дневник истоветног целоживотног захвата – да човек не поверује – нехотично започети тачно на сутрадањи датум десет година касније, 14. марта 1975!

А да се ван намере и свести будућег писца заиста нехајно „услучајавала" (ево још једног лужицизма!) нека крупна прича, уверимо се и увидом у оно шта дечак, који 44 дана потанко описује своје школске „послове и дане" и своје неостварене љубавне чежње, изненада саопштава 18. фебруара, у свом претпоследњем запису:

„Јутрос у кревету размишљао сам о својим књижевним амбицијама и схватио да оне далеко досежу. Решио сам да у најскорије време почнем писање детаљног плана романа који сам већ био почео да пишем без икаквог плана. Међутим, по овом плану који ће обухватити много ствари и много фаза, писање долази много, много касније (подв. прир.), када у мени потпуно сазри идеја, јер ће сви догађаји бити из мога живота до сада, а што време буде даље текло, припајаћу све остале своје доживљаје. То је идеја која ме још по изласку из гимназије може сврстати у редове Савеза књижевника само ако се лепо обради. Али моје амбиције се не завршавају ту као што би се завршиле амбиције многих наших младих писаца. Осећам у себи огромну снагу и вољу, осећам да поседујем нешто што још нисам рекао, нешто што је снажно и јако и што ће избити као извор брзе планинске реке."

Не зна се шта је од чега наговештајније у овом неочекиваном запису – неочекиваном, уосталом, само због искорачења из безазленог описивања свакодневице. Да ли „далеко досежуће књижевне амбиције" које ће га одвести некуд знатно даље од пуког чланства у Савезу књижевника? Да ли план дуготрајне

припреме за роман чији ће довршетак осујећивати нови догађаји властитог живота које ваља придодавати, са „много, много каснијим“ почетком писања? Да ли изражај самосвести о поседовању „огромне снаге и воље“ и „нечег снажног и јаког“ што тек што није избило са изворношћу и снагом „брзе планинске реке“?

Куда ће га водити „књижевна амбиција“ сазнаћемо годину и по дана касније из песама „Смисао ваших живота“ и „Крадљивци прошлости“ (вид. у следећем поглављу). А да та амбиција није била неоснована, показаће се четири деценије касније, када надлежна државна комисија Пензијско-здравственог осигурања Србије, приликом одлучивања о додељивању пензије, Пра Милану, за заслуге Огњена Маглића, у радни стаж буде признала и четврти разред гимназије.

Са „дуготрајном припремом“, не додуше за роман, него за песнички спев, сусрешћемо се већ четири године касније, у „Писмима са Гневног Жала“, када ће њено писање прогутати цео спев (вид. даље „Прво путовање у Празно“). А са судбином „живог романа“ који трага за исходишном тачком која непрекидно измиче услед придодавања нових догађаја, суочићемо се у четвртм тому овог Шестокњижја, када на његову позорницу изађе недовршиви Опсенаријум, поводом којег ће Пра Милану, трећем Ивици Понору, у Пекингу 2007. године, тадашњи амбасадор Србије у Кини, изврстан књижевни посленик Миодраг Удовички, подвикнути:

„То је књига која се никада не сме довршити!“

Најзад, на избијање „снажног и јаког“ извора „брзе планинске реке“ није се дуго чекало – прве строфе „Кружења света“ породиле се из тог бремениг стања тачно кроз девет месеци, а „Две вечности и једно сад“ у истом месецу наредне године, 04. фебруара, толико саозначног за целокупну песникову будућу судбину.

Штета је што се тај део „Предела Жеге“ тако изненада завршава (повратак „најдражој свесци“ десиле се три и по године касније, под датумом 28. 10. 1968, негде испред слова „е“, са повременим записима у наредне две године и једним завршним 1973, тачно на слову „и“), посебно због околности да смо тиме, после изузетно успешних страница са описима

природе и догађаја на планинском зимовању, остали ускраћени за ништа мање значајно летовање у школском одмаралишту у Милни, на далматинском острву Брачу.

Песник је овог приређивача упутио на трагање за рукописом једне тамо започете песме која је по његовом сећању носила назив „Море“, за коју каже да је писана из до тада најдубљег његовог метафизичког понирања, али да није успео ни да је ваљано срочи, чак ни да је доврши, иако је намеравао да је прочита на свечаности припреманој у летовалишту. Издвајао се из друштва и дању сатима зурио у „Велики Сунчани“, ноћу у „Међузвездани Пут“, при томе занесен духовном и телесном лепотом своје младе и лепе професорке латинског Кристине Младеновић, са којом је и на копну и у води водио дуге разговоре који су му отварали неслућене хоризонте.

Тај рукопис за сада није пронађен, али је утисак да од њега више вреди таложење дубоких мисли и осећања који ће се убрзо потом кристалисати у два песничка подвига првог „Кругопева“.

*

Узалудан је био напор овог приређивача да из песничког сећања ископа податак о начину на који се почетком 1966. г. повезао са књижевном дружином „Шпанац“ коју су сачињавали тада истакнути књижевни ствараоци на Београдском универзитету (Миле Недељковић, Павле Косин, Милован Витезовић, Павле Павловић, Радојко Мрљеш, Љубиша Јеремић, Милан Лалић, Мирољуб Анђелковић, Гордана Лазаревић, Биљана Лукић, Милош Гвозденовић, Милосав Славко Пешић, Синиша Ристић...) и која се окупљала у гаражи једног од новобеоградских солитера, она иста дружина која ће се две године касније спојити са његовим опсесионистима и образовати Књижевни клуб „Фонтана“.

Уз сав свој и приређивачев труд, песник се није могао сетити ко је кумовао позиву да на редовном састанку те дружине наступи са својим песмама. Разложна претпоставка да је то била Биљана Лукић мора отпасти јер се он са њеном млађом сестром Јасном (а преко

ње, тек неколико месеци касније, и са њом) упознао тек у септембру исте године, на дан када је оснивао „литерарну секцију“ у Деветој гимназији – „пијемонт“ свеукупног опсесионизма.

Иако то читање није прошло најславније (вид. о томе даље у белешкама за песме „Сунчани сат“ и „Дворац“, и о „Две вечности и једно сад“ и о „Кружењу света“), ипак је тај тренутак пресудно утицао на целокупно узрастање песникове рано стечене свести о властитој предодређености да животни пут трајно и судбински веже за Поезију и Књижевност.

НАСТАВИ ДА ТРЧИШ У КРУГ

СУНЧАНИ САТ

Виђао сам често једнога старца у мору песка.

– Шта радиш, старче, данима сам у песку?

– Правим Сунчани сат, Синко.

– Нигде не видим сат, Старче. Видим само круг!

– То није обичан сат, Сине.

1965, Предео Жеге

ПУПОЉАК

Био сам тако сигуран да је тај тренутак створен да се догоди нешто велико.

Све је застало у један час као дах у грудима пред пољупцем Сунца и Мора.

Ветар је скинуо наочаре Сунцу и оно је блеснуло као осмех отрнут окова туге.

У близини је замирала тутњава воза, а он је грлио дађину као поглед провалију плавога неба урезану у сивило облака.

За час ми се учинило да је умукла песма зрикаваца и истопила се у насртају жуте светлости.

И био сам тако сигуран да је тај тренутак створен да се догоди нешто велико.

А крај мојих ногу један мали плави пупољак први пут је зевнуо у свом животу и зачуђен тренутком који га је дочекао, рекао ми: „Добар дан!”

*1965,
Предео Жеге (солитери)*

ВЕЧЕРИ ВЕЛИКИХ ГРАДОВА

Вечери великих градова, спуштам се заједно с вама
Када на зрацима звезда сановито одјаше дан
Јер снови су светлила јаве а она њихова тама
Па јава све више блиста што више тоне у сан.

Вечери великих градова, покатакд јутро потече
Улицом ваше душе када нам спуштате ноћ.
Јер вече је јутро ноћи, а јутро њено вече,
Ноћ је светлост планете, а светлост њена моћ.

.....

.....

1965, Предео Жеге

ДВОРАЦ

Кажу постоји један дворац.

Ветрови, покажите ми пут!
Вратари, дајте ми кључ!

Незналче!
Тај дворац је у теби!

1965, Предео Жеге

ДВЕ ВЕЧНОСТИ И ЈЕДНО САД (прва верзија – предигра прва)

И сви су рекли: Настави, настави да трчиш у круг.
Ветар се затим силно ушептрљао у грању,
река је навукла покров од танког леда на уши,
небо је склопило капке и почело да плаче снег
и сви су поново рекли: Настави да трчиш у круг.

И онда је све изгледало као да се ништа није догодило
Моје речи су враћене мени јер су другима туђе,
мој поглед је опет гледао право, а ноге ишле у круг,
ја сам трајао да бих се ускоро завршио и опет почео,
да би моја сенка два пута дневно постала ја.

А круг је и даље остао круг и није постао права.
Ја сада кружим, сенка ме стиже, поглед ме лаже,
јер две вечности и једно сад остају и даље у кругу.
Залуд је борба, умирем сад, рађам се сад, и тако вечно,
јер сви су још једном рекли: Настави да трчиш у круг.

*04. сретањ (фебруар) 1966. г.
Предео Жеге*

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

ПУПОЉАК

Прво објављивање ове песме. Она је редовно остајала по страни и ретке слушаоце највећма остављала равнодушним упркос очекивању песника да буде запажена њена широка дескриптивна палета уприправљена да буде позорница за један дубок рефлексивни доживљај заснован на Догађају – стратегија која ће обележити не само безмало све Маглићеве мисаоне песме, нити само оне три написане у неоствареним „Писмима са Гневног Жала“ („Песма са Вечног Жала“, „Јутро“ и „Сумрак“), него још и програмски постављену замисао за сваку од оних предвиђених а ненаписаних песама у том дводелном спеву, у чијим пак припремним забелешкама јасно читамо следећу апо-теозу Догађаја:

„Прва строфа сваке песме мора припремити Догађај. Стање пре Догађаја је увек депресивно, неодређено, упитно, а истовремено подесно за промену, самосхватање. Треба, дакле, припремити универсум сопственог духа за наступање Догађаја... и неповезани, растрзани конци медитације исплешће се њим у самосхватајући покрет акције..“

Друго песниково чуђење због (чак и њим самим) недовољно уочене важности ове песме тиче се њеног јаког „источњачког“ набоја, на први поглед толико супротног од „рационалне“ експозиције тек нешто касније настајућег „Кружења света“. Пажљивије проучавање показује, међутим, да су ту „Исток“ и „Запад“ много ближи него што изгледа на први поглед, јер се то „рационално“ философско полазиште (и исходиште) ране песникове песничко–мисаоне синтезе готово у длаку подударно са будистичким доживљајем света, као да се индијски принчевић утеловио у србског дечака и са генетски надиграђеним „материјалом“ Парменида, Шопенхауера и Миљковића, поново, овога пута у стиховима, и на србском језику, изложио своје учење о неминовности патње и њеног укидања кроз нирвану.

ВЕЧЕРИ ВЕЛИКИХ ГРАДОВА

Одлучујемо се на објављивање ове две строфе недовршене песме упркос неискусним почетничким римама („дан”–„сан”, „ноћ”–„моћ”), јер оне дају повод за једно занимљиво запажање.

Мало је, наиме, чак и великих песама србских песника, у којима песник–бајословац није „упао” у неку од таквих ступица (нпр. Бранко Миљковић који је управо са „ноћ” и „моћ” окрњио можда и најлепшу своју песму „Море пре него усним”). Али изанђалост таквих рима нипошто не би смела бити разлог да нови песници никада више не посегну за њима. Управо је баш то један од великих изазова за велике мајсторе, а највећи за највеће, да немогуће учине могућим, да изанђала рима зазвучи као да се чује први пут.

То свакако није случај у овој песми, али у „Кружењу света”, у којем се „вера у сопствену моћ” римује са „оазом свести утканом у ноћ”, по свему судећи, можда и јесте.

ДВОРАЦ И СУНЧАНИ САТ

Приређивач је са ове две песме мучио сличну муку као и са онима које ће га касније приморати да у трагању за њиховим „смештајем” смисли твореницу „несмештај”.

Ван сваке је сумње да „Дворац” и „Сунчани сат” не спадају у „Предпутовање” (у најмању руку зато јер припадају песниковом гимназијском раздобљу), иако се на претходни „Пупољак” надовезују својом „источњачком” поруком и истим таквим рељефом.

А опет, несумњиво је и да те две песме „ремете” не само „кругопеван” него и суштински осамосвешћен почетак свих даљих песникових „путовања” који се догодио са „Две вечности и једно сад” и са „Кружењем света”.

Зато се и за њих, пажљивим убризгавањем у само извориште „Кругопева”, морала пронаћи нека врста „несмештаја”.

Можда се, додуше, и та „врста уврштавања” у избор некако могла избећи, њиховим простим изостављањем. Али три кључна и крупна разлога испречила су се том олаком решењу.

Најпре, управо оне наишле су на изузетан пријем у кругу „студентске претходнице“ будућег књижевног клуба „Фонтана“ (вид. горе уводну белешку за ово „Укрцавање“ и даље исту такву „Првом путовању у Круг“, као и о песмама „Две вечности и једно сад“ и „Кружење света“).

Затим, оне су овде представници низа других изостављених песама тог прелазног раздобља у којима је млади песник плаћао дуг раној надреалистичкој лектири, оној на коју ће успомена, попут „ловачког рога чији звук замире у ветру“ (из једне песме Блеза Сандрара, тада песнику веома омиљена), доспети све до „Првог опсесионистичког дневника“ и ту узрости до сонетног уобличавања опсесионизма.

Најзад, све и да је овај приређивач и тражио какву год команду за први писак локомотиве који би означио полазак на „Прво путовање у Круг“, не би могао наћи бољу од саме речи „круг“ која се неочекивано појављује у претпоследњем стиху разговор-песме „Сунчани сат“. У њој старац у песку исцртава круг, настојећи да његовим подеоцима створи „необичан сат“ за мерење „Сунчевог времена“.

Као да се у том несвакидашњем старцу оваплотио Еудокс из Книда, творац првог Сунчаног сата европског памћења!

А какво ће се време мерити на округлом кућном будилнику у који ће се шеснаестогодишњи младић ускоро загледати и у њега зурећи написати „Две вечности и једно сад“, сазнајемо управо у првој песми „Коловрта“, из које „воз вечности“ коначно креће.

ДВЕ ВЕЧНОСТИ И ЈЕДНО САД

Иако је сада прилично извесно да је прва верзија „Кружења света“ сигурно започета пре прве верзије „Две вечности...“, ипак се одлучујемо за обрнут редослед њиховог представљања у књизи.

Зашто?

Прво, сâм песник је много пута и на много места посведочио да је управо пишући „Две вечности...“ себе доживео и преодредио као песника, и тиме се често поносио, те доликује да се са њом доврши „укрцавање“ и започне предочавање његових

„путовања” (можда и зато што су она већ у њој распознала свој кружни ток!). Док је 04. фебруара 1966. године сатима зурио у старински сат-будилник чије су се казаљке лењо али упорно обртале и периодично поклапале, и његове откуцаје преливао у стихове, као да је тај датум предодређивао за велики будући догађај који ће своју многозначну тежину добити управо поклапањем казаљки на сату који означава дуже временске интервале.

Деветнаест година касније, на дан 04. фебруара 1985. године, он ће у свом „новом идентитету”, када ће дело и живот „Огњена Маглића” већ наследити „Михаил Светић Аранђеловић” и његов скривозивни „Слободан Вучитрн”, пред београдским Окружним судом изговорити своју „Завршну реч – увод у доба словесности”, свестан да се баш тога дана навршава четрдесет година од потписивања Уговора на Јалти, на који су рок, тим споразумом сила-победница у Другом светском рату, Југославија и у њој србски народ предати у руке Јосипу Броз Титу и осуђени на комунистичко робство, и да је управо њему, његовој самосвести, у тај такорећи предодређен час, пало у део да на то робство стави „завршну реч”.

О другом разлогу за редоследно првенство ове песме у односу на „Кружење света” нека се читалац обавести у белешци о тој поеми са чијом је другом верзијом поделила сличну судбину, прерађивана и коначно уобличена до 1971. године и у том облику објављена у „Књижевности”, иако ваља претпоставити да су поједини стихови настајали постепено, током петогодишњег раздобља, саобразно „кумулятивном” поступку који је скројио многе Маглићеве песме, онако како је сâм тај поступак описао већ почетком 1968. г. у свом „Другом опсесионистичком дневнику” (вид. текст „Философија опсесионизма – да!” у првом тому овог дела, стр. 28).

*

Не мало изненађење изазива сазнање, проистичуће из увида у свеколик песнички и философски опус „Огњена Маглића”, да је „песник у настајању” већ насловом своје прве зреле песме потпуно појмовно и мисаоно оцртао и предодредио целовит опсег поетике и философије опсесионизма.

Већ у првом свом философском тексту "Између Ништа и Ништа" (1972), он ће и "вечност прошлости" и "вечност будућности", тачку њиховог почетка и краја, поистоветити са истоименим (без)граничником њиховог искона и конца - појмом "Ништа", а суштински положај "сваког човека на било ком месту и у било које време" сместити у теснац између њих, у једно непроменљиво и безнадежно "Сад" којем ништа друго не преостаје него да се, упркос "погледу који гледа право", препусти "ногама" које бесконачно "иду у круг".

*

Најзад, објављена у заједничкој књизи чланова клуба "Фонтана" (*Руковање*, 1969), песма се убрзо обрела у антологији "77 песника" (сачинио Миле Недељковић), одакле је за казивање преузео и често са њом наступао познати казивач поезије Атиф Џафић, потоњи велики противник њене друге верзије.

За прву верзију "Две вечности и једно сад" везано је неколико занимљивости. Прво њено читање у кругу поменуте групе студената (вид. горе крај уводне белешке о "Кругопевима"), није пожњело успех. Критичке речи присутних оспорио је једино Милован Витезовић чије је охрабрење много значило шеснаесто-годишњем младићу. Општу хвалу доживеле су, као што смо видели, кратке дијалогске песме "Дворац" и (нарочито) "Сунчани сат".

Заузврат, "Двема вечностима..." био је касније затечен песников професор философије у Првој београдској гимназији Предраг Пеца Вукадиновић (код кога је и на чији предлог радио матурски рад на тему "Утицај философије Анри Бергсона на Винарверово схватање језика") који је пријатељевао са великанима пера Миланом Кашанином и Васком Попом те им показао рукопис.

Овај последњи је узвратио позивом на упознавање које се и одиграло у теразијском Безистану, којом су приликом и сјајан философ-професор и велики песник хвалили, и метафизички тумачили, стих "Мој поглед је опет гледао право, а ноге ишле у круг" (у другој верзији преиначен у "Поглед је хрлио напред а ноге ишле у круг").

Тада стечену Попину наклоност наш песник „није умео“ да искористи за свој брз јавни успон, као што је то Бранко Алексић „умео“ са Душаном Матићем. Та околност изразито пада у очи и изазива чуђење када се има на уму да су му у наредним годинама две збирке песама одбијене у „Нолиту“ у којем је Васко Попа био „и бог и батина“.

Постоје два равноправна објашњења.

Прво, не само да се Огњен Маглић никада није бавио „позадинчењем“ за било какву своју личну корист - ужом специјалношћу свих „успешних“, потоњих „наградоида“ у свом блиском окружењу, не само да се стидео и од саме помисли да тако нешто учини, него ће још ту губитничку особину пренети у наследство својим „аватарским“ наследницима здруженим у лику Ивице Понора.

А друго, на Факултету ће већ с почетка студија тај антирежимски настројен студентски лидер убрзо сазнати да песник „Коре“, „Непочин поља“ и „Споредног неба“ собом самим оличава кључан идеолошки пршљен у кичменом стубу титовског диктаторског поретка, па ће вољно самоме себи одсећи ту грану на којој се могао љушкати да својим „шездесетосмашким“ деловањем није себе довео на „црну листу“ коју је сваки уредник држао на самом врху две своје фиоке – једне у уредничком столу, друге у можданој преткомори своје (не)савести и свести.

Занимљиво је овде запазити сродан задешај са истим про-тагонистима шеснаест година касније, 1984. године, када је на париској и београдској сцени Ивицу Понора играо Михаил Светић Аранђеловић у свом француском другозиви Milan de Luzice.

Тада му је његов и Попин пријатељ, велики француски песник Мишел Деги, зет Мишела Галимара – у славној издавачкој кући исто што и Попа у „Нолиту“ – наручио препев *Усправне земље*, једине песничке збирке последњепоменутог која до тада није била објављена у Gallimard-у.

Пре тога, млад Србин је знатно времешнијем Французу, међу осталим препевима, у новосадским „Пољима“ објавио и несвакидашњу песму „Rapponie“ посвећену управо Попи, чија је смела решења редовно у својим предавањима предочавао као пример за „превођење непреводивог“.

„Нека ти *Усправна земља* буде улазница за Мишела и Gallimard, а за следећу годину ти спремамо *Душе градова* и дугорочан уговор за сваку наредну књигу!“, тако је Француз казивао Србину.

Пошто је у Бриселу за недељу дана препевао *Усправну земљу* у сарадњи са сјајном белгијском књижевницом Lucie Spèd, природно да се приликом боравка у Београду (поново) сусрео са великим песником. Посредник у уговарању тог сусрета био је Бора Радовић, и сам знаменит песник, са којим се Светић Аранђеловић два-три пута поштено „оквасио“ у његовом и Васковом омиљеном „Ексцелзиору“.

Какво ли је морало бити њихово изненађење када су месец дана касније сазнали да су се „пајташили“ са „четничким изродом“ и „народним непријатељем“, старији – идеолошки стуб комунистичког режима, млађи – секретар Комунистичке партије у Савезу књижевника Југославије?

Обрнут је био случај у потоњем међугенерациском дружењу Михаила Светић Аранђеловића са Миланом Кашанином када се с њим зближио при редовним сусретима у „Видин-капији“, такође захваљујући Предрагу Вукадиновићу, који му је тада, 1980. г. у фебруару, предао у наследство своју философску катедру у Првој београдској гимназији. Док би му какво-такво „клановско“ приближавање двојци комунистичких миљеника широм отворило сва врата издавачких кућа, наградоидних жирија и славе, дотле му их је блискост са „великаном србског одолевања“ углавном сва затварала...

...Осим оних тешких и злокобно шкрипећих кроз која ће га само четири године касније, фићом, у београдски Централни затвор провести начелник југословенске УДБЕ Зоран Мијатовић.

Јер та се робија, између осталог, зарађивала и написом управо таквог наслова, „Великан србског одолевања“, који ће под скривозивом Слободан Вучитрн, непуне две године касније, млађи од двојице имењака (не заборавимо да се иза Вучитрна и Светић Аранђеловића ипак скрива Милан Младеновић!) објавити у париском емигрантском „Савременику“, када се старији, низ свој „Велики Сунчани Пут“, већ следеће године, отисне у „Град опсена“.

ПРВО ПУТОВАЊЕ У КРУГ

КОЛОВРТ

О „КОЛОВРТУ“

Ваља нам се сада, када се налазимо на почетку песничовог првог разреда гимназије, вратити питању постављеном горе, на самом укораку у „Кругопеве“, не бисмо ли потражили објашњење за тај муњевит „рембоовски“ узлет дечака који управо навршава петнаест година.

У породици Маглић поезија се високо издизала као врхунац свеколике људске духовности. Отац песников Жарослав Маглић, најпре председник суда у Јагодини, потом службеник у неком од министарстава у савезној влади Југославије („Савезном извршном већу“), најзад асистент, па касније доцент и професор на Правном факултету у Београду, до 23. своје године већ добивши два сина, испрва је студирао књижевност, доневши из окупираних и поратних Јагодина прегршт својих стихова и гимназијски занос за поезију (јнао је напамет и говорио наизуст на француском сто најлепших песама француске поезије, „цело“ Дучића и Ракића...), али се због прагматичних породичних разлога пребацио на права и као ванредан студент бриљантно завршио студије за цигле две и по године.

И његов отац Животије Маглић, такође правник, албански и солунски борац (оглувео у рату, до дана данашњег запамћен у завичајном округу под надимком „Глуви“), потоњи срески начелник у Призрену и доратни секретар Моравске бановине у Нишу, и сâм се огледао у стихотворењу (једну његову песму читалац ће наћи у „Прилозима“ на крају књиге, где ће се срести са доказом да оно није било страно ни мајчином оцу, предратном ужичком трговцу Момиру Симићу, који је по завршетку Другог светског рата као политички емигрант, до свог скончања, четрдесет година живео у Лондону).

Сви породични скупови, као што смо у уводној белешци за „Предпутовање“ навести, напосто су прштали од стихова којима су пропраћане и озбиљне и весељачке теме. Није тешко погодити са којим су поносом и одушевљењем на тим дружењима читани и поздрављани први песнички покушаји

дечачића (дучачића!) који се тек био описменио (и са њима, узгред буди речено, био бар равноправан за шаховском таблом).

Ипак, генетска предодређеност и подстицајна породична атмосфера само су уводна претпоставка за разумевање и тумачење поменутог неочекивано брзог и снажног песничког искорак који је предмет овог пропитивања.

Где тражити његов прави узрок?

Да ли у дечаковом отпору строгом пуританском васпитању којим је мајка његовој неукротивој и преподносној „шкорпионско-лављој“ природи (уколико допустимо нешто мало астролошког сујев-ерја) „утеривала“ своје Ужице Деветнаестог века – васпитање про-ткано често примењиваном бруталном казненом политиком у чијој су се примени родитељи напосто утркивали? А утркивали су се јед-нако и у неподржавању бројних његових талената (осим песничког!) и „опсесивних“ преокупација, не само спортских (о односу према шаху и фудбалу видети у продужетку ове белешке), него и у сфери суштинског духовног усмерења (нису му, на пример, као што смо већ напоменули, допустили похађање Класичне гимназије, када се у шестом основне занео грчком митологијом, јер је требало да с Новог Београда градским превозом путује преко Саве).

Да ли у драматичном песничко–мисаоном одговору на нагло отворен расцеп између набујале еротичне и имажинативне енергије и емотивне нестасалости да се она каналише у истин-ски, страшно ишчекиван а изостајућ, љубавни доживљај (што је не тако редак случај код младих људи пренатоварених вишеструким даровима)? Посебно ако располажемо податком да се младић на полугодишту, у реду за куповину биоскопске карте, занео другарицом из разреда Венком Свилокос чији је отац до тога часа већ био високо позициониран дипломата у Француској и Турској, па су га и она и њен породични дом у који га је након одгледаног филма позвала, запахнули мирисом далеких непознатих и њему недохватних светова?

Или у ништа мање драматичном и наглom слободоумном отрзању пробуђене младалачке свести од крутих стега идео-лошког образовања (вид. тђ. белешке у „Предпутовању“), када је већ у првом разреду гимназије „најбољи ђак“ и „пример за

углед" дошао у оштар сукоб са стаљинистички устројеним школским властима, и није „попуштао“ све док га три године потом из школе нису избацили? Којем су отрзању, природно, у описаном интелектуалном и „литерарном“, али и егзистенцијалном породичном миљеу, пресудно морале допринети прве велике и озбиљне лектире, као што су још у основној школи легенде о хеленским јунацима и боговима, „Песме“ Бранка Миљковића (нагласили смо заслугу Драгана Јеремића за то) и ремек-дело Милутина Миланковића „Кроз васиону и векове“. Потом, с почетка гимназије, придружују се песници француског симболизма и надреализма, касније Русоове „Исповести“, Волтерови „Микромегас“ и „Кандид“ те низ романа Андре Жида. Најзад као круна, „Стваралачка еволуција“ Анрија Бергсона и генијални Винаверови преводи и огледи о језику.

Да ли, на крају, у утицају сасвим особеног и разноликог састава новобеоградске школске омладине, регрутоване из елитних кругова свих делова тадашње Југославије, што је морало резултовати космополитском ширином гледишта и сучељавања, и стварању осећаја у главама генерацијских лидера, да сâм „светски дух“ путује кроз њих?

Који год да је од наведених разлога био превасходан, чини се прилично јасним да би се без њихове сасвим јединичне међусобне спреге тешко могло замислити песниково рано досезање високих мисаоних и поетских сфера.

*

Већ је горе наговештено да постоји и „други разлог“ за редоследно првенство „Две вечности...“ у односу на раније започето писање „Кружења света“. Њега испоручује околност да је рукопис ове поеме млади песник дуго држао занемарен и непрекучан на А-4 формату каро-папира истргнутог из неке у то време карактеристичне вежбанке, и да га је „ископао“ и прочитао Бранку Алексићу, потом и Милану Лалићу, тек у пролеће 1968. године, тик уочи студентских демонстрација.

Према живом сећању првог, који се тим стиховима нашао потпуно затечен, Маглић је њихово занемаривање образлагао прибојавањем да ће их стићи осуда за „немодерност“, услед чега је

убрзо по њиховом настанку прешао на „модеран“ израз какав ћемо у овом избору наћи у песмама „Растанак с младошћу“, „Губитак песме“ и у првом делу „Девојке из пете клупе“, па и у самој првој верзији „Две вечности...“, у њој бар утолико што је била ослобођена риме.

Једном стављен у оптицај, тај рукопис „Кружења света“ изазвао је у првобитној опсесионистичкој дружини опште чуђење (зачињено заразним утицајем „Опсесионистичких сонета“ и „Глоса“), пресудно преокренувши Милана Лалића који је после белостихованих „Псалама“, са којима је хрупио међу опсесионисте, изненада блиставо наступио са својим строго мереним, римованим и ритмованим „Мртвим песницима“. А годину дана старији гимназијски и философски песников садруг Зоран Зеџ – уткан у токове опсесионизма од самог његовог настанка – много је пута, поводом „козмотворних“ стихова „Кружења света“, са неверицом узвикивао:

„Одакле теби ово?“

Што ће касније, због истих таквих песама „Књиге о Празном“, при својим повременим доласцима из Париза у којем се одао проучавању и практиковању будизма, са још већим чуђењем понављати.

*

Ваља запазити и нагласити да се у „Кружењу света“, посебно у прве две песме, као и у неким другим (највећма оним „козмолошким“, као што су „Корење света“ и „Шум ништавила“), осећа утицај песникове ране лектире Бранка Миљковића. Ту околност разјашњава већ описан необичан стицај да је он у својој дванаестој години присуствовао сахрани овог трагично преминулог „претече опсесионизма“ (о чијем је песништву још у гимназији замислио есеј на француском под називом „Песник европског опсесионизма“, вид. о томе „Наговештајна писма“ у првом тому, стр. 161).

О улози Драгана Јеремића у Маглићевом раном откривању Миљковића читалац се обавестио у уводнику за „Предпутовање“, где је најављен „необичан разлог“ из којег се он задесио на сахрани несрећног песника.

Ево како је то било.

Догодило се, наиме, да се та сахрана обавила тик уз гроб дечакове баке Драгиње Симић која је преминула четрдесетак дана раније, па се овај са мајком и широм породицом ту задесио у сам час песниковог погребa, добивши од своје најмлађе тетке Радмиле Симић, потоње Николић, тада студенткиње историје, податке о фами која је окруживала песника-бoема, њеног колегу са београдског Филозофског факултета и суседа у улици Ђорђа Кратовца на београдском Душановцу.

У Маглићевом случају, неумесно би било говорити о „отрзању“ од овог утицаја. Уосталом, већ у трећој песми „Кружења“ видимо да је он сасвим чврсто на свом освојеном тлу. Он сâм осећао се као да се у њега Миљковић сав упио и кроз њега наставио да живи и пева, доживљавајући сав свој даљи песнички развој као крчење истог онаг пута којим би несрећно пострадали песник неминовно ходио да је којим случајем остао у животу.

КРУЖЕЊЕ СВЕТА

ПРОГЛЕДАЛО НИШТА

(Проширени магистрале – Предигра)

*У Едену срца кад чежња зајечи
Жеља да је видим удвара се сну
У речнику бола сустижу се речи
Километри песме рецитују њу*

*О кад у мени освешћеном праху
Прогледалом Ништа читав свемир сја
Колико их беше који вечност зваху
Да сажме простор из ког очај зја*

Семенка наде песмом надахнута
Надахњује песму сазрева у стих
Путеви у мене враћају се с пута
И лукава песма римом чека њих

Прерано навијен по сату свемира
Прерано самлех ватру разумех цвет
Прерано песму научих да речи бира
Прерано схвативши вечност осудих свет

Нетакнути бескрај без порекла влада
Сопственом моћи да живи и мре
Све што је било збива се и сада
И што ће бити збивало се пре

И чему онда привид да се креће
Да остарићу јер био сам млад
Од вечне речи ћутање је веће
Од пролазности вечније је сад

Зрно живота што ми вечност даде
Да зрну простора будем само трун
Сазре у сазнање светлије од наде
Смисао је празан бесмисао пун

Ал' охолост наша остаје у цвату
Измишљамо време очајању лек
Трајање своје препуштамо сату
У заблуди кружној да прође нам век

*У Едену срца кад чежња зајечи
Жеља да је видим удвара се сну
У речнику бола сусстижу се речи
Километри песме рецитују њу*

*О кад у мени освешћеном праху
Прогледалом ништа читав свемир сја
Колико их беше који вечност зваху
Да сажме простор из ког очај зја*

1 У тражењу смисла

Семенка наде песмом надахнута
Надахњује песму сазрева у стих
Путеви у мене враћају се с пута
И лукава песма римом чека њих

Чудесни одсјај из дубоког неба
Чудесне ватре упитан је плам
Простор ван мене моју главу вреба
И тајну света ја удишем сам

Неука ватро, трајање те заче
Пепео те саже, прослави те дим
У тражењу смисла корење те плаче
И ја те у песми сажаљевам с њим

Свакога тренутка огољен пред собом
Наднесен над понор неизбежног зла
Пролазим у чежњи за вечитим гробом
Где корење свему нови облик да

Семенка наде песмом надахнута
Надахњује песму сазрева у стих
Путеви у мене враћају се с пута
И лукава песма римом чека њих

2 По сату свемира

Прерано навијен по сату свемира
Прерано самлех ватру разумех цвет
Прерано песму научих да речи бира
Прерано схвативши вечност осудих свет

Остварен чежњом подземља и неба
Одлуком корења протеран у дан
Вратићу се сажет у колевку хлеба
Биљкама гозба а црвима стан

Јер све што живи објашњава собом
Време а смрћу залеђује дах
Нада у сутра заклиње се гробом
Жубор живота понире у прах

О варко Никад неће прогледати
Посмртни видик из давнашњег сна
О вечној ноћи треба запевати
Сунце је тамно а Празнина сја

Прерано навијен по сату свемира
Прерано самлех ватру разумех цвет
Прерано песму научих да речи бира
Прерано схвативши вечност осудих свет

3 Нетакнути бескрај

Нетакнути бескрај без порекла влада
Сопственом моћи да живи и мре
Све што је било збива се и сада
И што ће бити збивало се пре

Но тајне везе што простор и време
Истоветни вечно скривају од нас
Нејасношћу речи објасниће семе
Немоћи моје да им видим стас

Јер мишљах досад како време тече
Ја – џунгле вечности неприметна влат
Ал' простор – то је непокрет што пече
А време – кретање побегло у сат

Постоји само простор – вечито стање
У речи време погрешан смисао ври
Судбина сата открива ми сазнање
Да време стоји а да течемо ми

Нетакнути бескрај без порекла влада
Сопственом моћи да живи и мре
Све што је било збива се и сада
И што ће бити збивало се пре

4 Вечни недосег

И чему онда привид да се креће
Да остарићу јер био сам млад
Од вечне речи ћутање је веће
Од пролазности вечније је сад

Звездани оклоп бесконачних тмина
У моме виду немушти је зрак
Сунчану плавет дубоких висина
Под мојим челом обухвата мрак

И жудња да се безмерје озари
Мисао да се вине око свег
Тоне у хладан понор иза ствари
У разјапљени вечни недосег

Векови мрачни собом разастрти
Безмерног ждрела за случајни плен
Дишу а светлост између две смрти
Азбуком Сунца препричава сен

И чему онда привид да се креће
Да остарићу јер био сам млад
Од вечне речи ћутање је веће
Од пролазности вечније је сад

5 Оаза свести

Зрно живота што ми вечност даде
Да зрну простора будем само трун
Сазре у сазнање светлије од наде
Смисао је празан бесмисао пун

Па чему напор да се вечност схвати
Беспућу да се врати смисла прам
Ја прошлост неба никад нећу знати
А своју немоћ без напора знам

Некако створен не питати Чему
Од некуд ићи не питати Где
Најлепши говор Ћутати о свему
Највећа нада Живети без ње

И тако више не чекати зору
Са гордом вером у сопствену моћ
Ми – крхки талас у бескрајном мору
Оаза свести уткана у ноћ

Зрно живота што ми вечност даде
Да зрну простора будем само трун
Сазре у сазнање светлије од наде
Смисао је празан бесмисао пун

6 Чудесни одсјај

Ал' охолост наша остаје у цвату
Измишљамо време очајању лек
Трајање своје препуштамо сату
У заблуди кружној да прође нам век

Живимо стога Прогледаће нада
Слепило ума не омета вид
Нек киша сумње беспомоћно пада
За нашу жудњу не постоји зид

Јер круг Лепоте Смрти се удвара
Ватра трајања нашег појешће свој сјај
Само је простор вечан Он све ствара
А све што почне живи за свој крај

Чудесни одсјај с неба кад догори
И када земљом јекне смрти зов
Неки ће свемир ново време да створи
У кружној причи само окрет нов

Ал' охолост наша остаје у цвату
Измишљамо време очајању лек
Трајање своје препуштамо сату
И заблудом кружном пролази нам век

*1965–67, дорађено до 1971. г.
Предео Жеге – Београд (Белов Град)*

БЕЛЕШКА О „КРУЖЕЊУ СВЕТА”

О „ПРЕДИГРИ - ПРОШИРЕНОМ МАГИСТРАЛУ”

Доказ за поступност настајања коначног изгледа песме/поеме јесте један други, сасвим необичан препис њене прве верзије којим се завршава једна свеска раних рукописа, „на коцкице” и А-5 формата, на чијим такође чврстим и такође зеленим корицама, на типској школској налепници, децим рукописом исписан, стоји наслов *Свеска за литерарну секцију „25. мај”*, а на њеној првој страници временска одредница „1958–1963” – одредница, уосталом, изненађујућа утолико што већ на следећој страници, под првом песмом „Пролеће долази”, у назници године јасно стоји „1957”, и што се назначени „рок трајања” без икакве посебне ознаке или најаве продужава до јануара 1967.

Поменути необичан препис садржи пет песама, склопљених од пресложених строфа „праизворног рукописа”, са понављањем прве строфе на крају сваке песме (што је очигледан међукорак ка „коначној верзији”!), с тим што је пета сачињена од првих строфа претходних песама.

То је нека врста проширеног „магистрала”, са једним одступањем, утолико што се показало неопходним да се у њега, ради употпуњења смисла, уврсти и једна строфа из треће песме.

Већ је горе поменуто да су у коначној обради изостављене две строфе „праизворне” верзије, и то прва и последња (!) којих ево:

*У Едену срца кад чежња зајечи
Жеља да је видим удвара се сну
У речнику бола сустижу се речи
Километри песме рецитују њу.*

*О кад у мени освешћеном праху
Прогледалом ништа читав свемир сја
Колико их беше који вечност зваху
Да сажме простор из ког очај зја.*

Обе су строфе, међутим, нестале већ и у овом препису који је, по свему судећи, сачињен у слично време са горепоменути- тим, када је сâм песник, као што смо видели, кроз њен изненађујући одјек код Б. Алексића и М. Лалића, откривао своју властиту песму и постајао свестан шта је написао.

Сазнање о изостављеним строфама, повезано са открићем „проширеног магистрала“ у том препису, надахнуло је овог приређивача да самом песнику и др М. Брковић предложи примену истог поступка на коначну верзију, што су они без трунке колебања прихватили и одобрили. Додавање изостављених стро- фа на почетак и крај тог сажетка откриће нову и потпуно неочеки- вану, а рекло би се и суштинску димензију и мотивацију „Кружења света“, као песме (притајене!) љубавне чежње, безнађа и очајања!

Тако сада први пут, после читавих пола столећа, добијамо још једну, седму песму, „магистрални“ сажетак поеме који је као њена „предигра“ (увертира!) заслужено добио почасно почетно место.

Тај добитак је утолико драгоценији ако се зна на колико је допадања наилазила лектира појединих песама или строфа, чак и кад слушаоци нису располагали податком о невероватно младој доби аутора у којој се у његовом уму завртело „Кружење света“.

(Ево, у јесен 2017, пред сам крај петнаестогодишњег рада на *Дноврху*, стиже нам двотомно ремек-дело великог србског философа Милана Брдара о делу Мартина Хајдегера *Ум Црне Шуме*, у којем се аутор у више наврата служи тим стиховима, а и за мото целе књиге, уз један Ничеов цитат, посеже за Огњеном Маглићем, овога пута за наводом из једне тек нешто касније написане прозно-поетске мапе *Душа градова*).

А открићу његовог изворног лиричног надахнућа иде у прилог и проналазак истодобно настале песме „Небохват“, децени- јама затурене у песниковим „рашчетвореним“ рукописима, чије нас толикогодишње занемаривање упућује на његову истоветну побуду, да из сувог метафизичког појања/по(ј)имања саструже сваки прелив личне осећајности. Зато је она савршено добро дошла да својим положајем на крају првог „Кругопева“ поткрепи увид да се бунарни ум песников потајно огледао у небохватном одсјају своје душе.

*

На још једну неочекивану и подстицајну околност ваља скренути посебну пажњу.

Песник је много касније по писању песме и по њеном објављивању у „Књижевним новинама“ (1971), па чак и после њене књишке премијере у *Песмама Ивице Понора* (1979), са немалим изненађењем открио да се „Кружење света“ и метрички, и ритмички, и смисаоно, и атмосфером, готово у длаку подудара са чувеном песмом „Исповест“ Војислава Илића (1862 – 1894)!

Пре покушаја летимичног уочавања неких значајних разлика, није на одмет погледати песму „старијег“ песника у целини, не би ли послужила као предлог за неку (или нечију) будућу студију:

Војислав Илић: ИСПОВЕСТ

*На трошном чуну, без крме и наде,
У мени вера губи се и мре;
Ја више ништа не верујем, ништа!
Ил' боље рећи: ја верујем све.*

*На мору бурном људскога живота
Прерано сам упознао свет:
За мене живот ништавна је сенка,
За мене живот отрован је цвет.*

*Трпи и живи! ... Пријатељу драги,
О много чему мислио сам ја –
О благо оном, ко не мисли ништа,
Тај мање тужи, мање јада зна*

*.....
Бурне су страсти извор многих зала,
Несрећи људској почетак је страст;
Море живота оне страсно муте,
Над људском душом њихова је власт.*

*.....
Све, што год живи – свом се паду клони
Променом време означава ход;
Оно нам даје веру и обара,
Слаби и снажи цео људски род.*

Сасвим је извесно да је „млађи“ песник ту песму од раније познавао, али је још извесније да му се њен дамар *несвесно* утиснуо у подсвест (или надсвест) и тако у откуцај и доживљај његове поеме доспео из неистраживе дубине душевне и духовне саобразности.

Све горе поменуте сродности тек пружају прилику да се уоче и знатне разлике. Њих понајпре запажамо у начину метафорисања истоветних мисаоних поринућа и душевних доживљаја, али и у искоруку „млађег“ према модерности, и опсесивности (у његовом значењу те речи).

Ипак, најподстицајнија разлика зацело се налази у укупној козмолошко-антрополошкој визији двојице песника које раздваја читаво једно столеће.

*

Као што је немогуће открити када је тачно настао поменут праизворни рукопис „Кружења света“, немогуће је утврдити и када су настајале поједине строфе којима је он допуњен. Сâм песник је био приморан да своје магловито (и очито непоуздано) присећање, да је, наиме, песма настајала између два пролећа 1966. и 1967, са изненађењем коригује и (бар) почетак њеног писања помери пола године уназад, када му је овај приређивач предочио веродостојан препис у зеленој свесци „на линије“ А-4 формата чврстих корица (у којој је писан „Други опсесионистички дневник“) са јасном ознаком „1965“.

Тај препис је очигледно сачињен и датован у исто време и истим црвеним флаумастером кад и песма „Последњи зид“, сигурно не дуго после њеног настанка, у октобру 1968, што се подудара са описаним тренутком у којем Алексић и Лалић, а са њима и сâм песник, „откривају“ тај рукопис.

Једино је сигурно да је Огњен Маглић овај коначан облик песми дао припремајући је за објављивање у „Књижевним новинама“ крајем 1971. године, где су је два Драгана – Јеремић и Колунџија – дочекали са нескривеним изненађењем и похвалама, а слободно би се могло рећи и са одушевљењем.

Друго путовање у Круг

БУНАР И НЕБОХВАТ

1. (ПО)БУНАРНЕ ПЕСМЕ

2. НЕБОХВАТ –
ОДМОРИШТЕ У СРЕДИШТУ КРУГА

1. ДВОЈНОСТ БУНАРНОГ И НЕБОХВАТНОГ

Подударање у датумима исписивања обе „полулопте“ овог „Другог путовања у Круг“ – дакле без уобичајене хронолошке развојности – упућује на примисао да скупина овако здружених песама, и жар који их је потпаљивао, обележава можда и најважнији стваралачки тренутак у целокупном животу песниковом.

Напоредност та два садржинска круга – „бунарног“ и „небохватног“ – остаће, као што то већ знамо, трајна одлика свеукупног „дноврховитог“ песништва Милана Младеновића алиас Ивице Понора. Посебно је занимљив тај оксиморонски распон у „бунарству“, јер „буна“ је површинско мрешкање над њеном „бунарском“ дубином, а „Огњен Маглић“ је управо био саздан да спаја то „дно са врхом“, и да ту волшебнију пренесе на свог „наследника“ Михаила Светић Аранђеловића, дух Дноврха преневши у Ресник.

Такво тематско разлучивање омогућиће, међутим, да се трачнице узлазног песниковог путовања „у круг“, које пратимо и пресаздавамо кроз овај „Кругопев“, накнадно утру и уназад и унапред, тако да јасно можемо увидети како „Две вечности...“ и „Кружење света“, са кивним „Крадљивцима прошлости“ и бодрим „Смислом ваших живота“, путују ка својој исходишној ст(р)аници, „Последњем зиду“ (коју ћемо, међутим, сачекати, до „Искрцавања“), са свим разнородним вагонима који заједно хује у истој композицији тог „Воза вечности“. Омогућиће, дакле, увид да се управо у овим „бунарно-небохватним“ вагонима изнедрио мисаон и песнички пород опсесионизма, зачет у „Првом кругопеву“, д(н)оврхуњен у „Трећем“ и д(н)овршен у „Четвртом“.

Отуда није икакво изненађење да ће Маглић већ ујесен исте године, чим започне са својим трећим разредом гимназије, самоме себи пружити доказ своје пуне и дозреле песничке самосвести. Основаће у школи такозвану „Литерарну секцију“ (о околностима тог оснивања вид. у „Прилозима“, као и белешку бр. 2 уз текст

„Философија опсесионизма – да!“, стр. 34–35, и текст „Опсесионизам Милана Лалића“, стр. 41–48, у првом тому овог дела) која ће одмах, буквално од првог тренутка, попримити не само обележје правог књижевног клуба, него и „узорног колектива“, како је ту дружину назвао њен члан Зоран Зеџ у своме напису у „Графичком подмлатку“ („Шта се крије иза термина Литерарна секција“ – вид. у „Прилозима“), високо надрастајући по својој озбиљности и место на којем је деловала и узраст својих чланова.

Тако су започела велика књижевна и философска дружења са Јасмином Лукић, Надом Продановић (потоњом Благојевић), Зоранима Зеџом и Станисављевићем, Слободаном Ђукановићем, Драгијем Млађеновићем, Борисом Перовићем, и нарочито са Бранком Алексићем. Маглићев вршњак и сусед Радиша Жбуњић, будући кум, редовним ће састанцима четвртком приступити касније, тек када на полугодишту трећег разреда буде избачен из школе, а две године старији Милан Лалић тек од априла 1968, таман уочи преласка дружине у „Фонтану“.

„ВЕЧНИ ХЕРОЈ НАШЕГ НАРОДА“ – ИЗБАЦИВАЊЕ ИЗ ДЕВЕТЕ БЕОГРАДСКЕ ГИМНАЗИЈЕ

„Случај Милојке Мијовић“ – а о њему се одиста може говорити као о „случају“ – изискује да се у исти мах коначно исприповеда и централни догађај целокупног песниковог школовања – избацивање из Девете београдске гимназије. Околност да је том избацивању кумовала сама виновница његове поменуте „осмомартовске“ предигре, професорка књижевности Милојка Мијовић, која је уз то слободоумном ученику била и разредни старешина, савршена је прилика за подробније описивање тог кључног догађаја (вид. горе уводну белешку за „Прво путовање у Круг“). Али не само тог.

Дан уочи прославе Дана жена, по уходаном обичају комунистичких педагога на који смо скренули пажњу у уводној белешци за „Предпутовање“, професорка Мијовић не пропушта прилику да ђацима свога разреда као писмени задатак наметне тему везану за тај празник – „Вечном хероју нашег народа, уместо цвећа“. Суочени са испразном патетиком тог обавезујућег наслова, „водећи“ ђаци у

разреду Огњен Маглић и Татјана Живановић (читалац већ зна да је другоименована доносилац појма „опсесионизам“, вид. о томе у првом тому „Философија опсесионизма – да!“, стр. 29, и „Опсесионизам Милана Лалића“, стр. 41, а у овом тому у „Прилозима“, „Опсесионистичка синтеза свих уметности“) изражавају протест тако што она не испише ниједну реч, а он подвргне оштрој критици хипокризију целог концепта празниковања и неистинитост његових носећих теза, завршивши рад уједом за срце професорке која у поодмаклим девојачком годинама још није била удата:

„А својој професорки, уместо цвећа, поклањам овај писмени задатак.“

Одмазда за први непочин уследила је истог дана, на хитно сазваном, наметнутом, састанку „разредне заједнице“, јер је професорка још током часа упозорила пркосну ученицу да ће њено неписање доживети не само као казнив прекршај, него и као демонстрацију недопустивог идеолошког бојкота. Као председник разредне заједнице, Маглић је водио састанак и најпре дао реч „преступници“ која је рекла да је неписање било најблажи облик њеног негодовања не само против лицемерног прослављања 8. марта, него и против саме теме, те да би ствар стајала много горе да је то своје негодовање исказала речима. Затим је давао реч дискусантима који су се утркивали у улагивању професорки, осуђивањем поступка своје другарице, и редом се добровољно брукали.

Најзад је професорка затражила и изјашњење председавајућег који је одговорио овако:

– Тања није написала ништа и тиме је рекла све, и више него ја који сам написао све што она није а имала је на уму. Њено неписање вредело вам је састанка разредне заједнице, моје ће писање, кад га прочитате, вероватно завредети седницу наставничког већа.

„Не-чу-ве-но!“ – у бесу врисну професорка, зграби дневник и уз тресак врата излете из разреда.

Једно срце посебно је заиграло од овог јуначког наступа. Оно је припадало нама већ познатој „девојци из пете клупе“ која ће те вечери, према запису у песниковом дневнику, сачињеном одмах пошто је своју изабраницу отпратио кући, очарано рећи:

„Волела бих да сам као Тања и ти. Можда ћу једном бити. Али сад нисам, нисам...”

Пре но што се пророчанство о „седници наставничког већа” остварило, била је још епизода са писањем „поправног”. Не може се рећи да Милојка Мијовић искрено није желела „измирење” са својим слободоумним ђацима када је свима који су добили слабе оцене поделила свеске, нагласивши да ће „све бити у реду” уколико се „побуњеници” покају, посебно „овај шопенхауеровски женомрзац”. Али када је од њега после пет минута добила свеску назад и прочитала две лаконске реченице („Већ сам написао све што сам имао. Нећу да пишем против свога мишљења”), гневно је цикнула:

„Код директора! Одмах! Одмах да си се пријавио директору!”

ДИРЕКТОР ВЕЉА МИЛОШЕВИЋ – „АЛИ МАЈКа”

И док је Тања Живановић у разреду поново мудро „размишљала”, са очигледном намером да ни сама не поклекне и још једном остави празан лист, одлажући на тај начин истоветан епилог, код директора Милошевића одвијало се крајње неочекивано зближавање у ставовима „страшног Веље” и „бунтовника с разлогом”.

Ђак је објаснио да његово противљење празновању Дана жена произлази управо из највишег уважавања „женског прапочела”, да он као песник слави, и увек ће славити, тако величанствено песницима опевану „Вечну Женственост”, те да зато саме жене не би требало да дозволе да буду преварене бацањем те лагаторске прашине у очи која се зове „8. март” (па да је још и саме бацају одурном патетиком наслова писмених задатака...), којом се, уствари, још више подцртава њихова угњетеност у савременом свету, будући да су троструко натоварене, у лажној равноправности – мајчинством, супружанством (тј. аргатовањем по кући) и запослењем... И да је он све то написао у свом раду.

Директор је корак по корак, све до краја, неочекивано одобравао јаке разлоге којима се није надао, једва, међутим, чекајући да сам преузме реч и испрати свој васпитачки ток мисли.

А тај ток сводио се на један једини прост образац, типа „Да, да, све је то тачно, све си ти то добро запазио, али допринос жена нашој револуцији..., али допринос мајке револуцији...” који се понављао током целог „саслушања”, са толико комичних варијација, да се „саслушавани” на крају с муком суздржавао од смеха. „Али мајка...”, „Али мајка Стојанка Кнежопољка...”, „Али мајка Јурице и Лоле...”, „Али моја мајка... Твоја мајка... Па и тебе је мајка родила”, „Али мајка... Али мајка...” – бубњао му је у ушима тај слоган предодређен за посебну будућу (комедијантску) славу међу опсесионистима, док је у најбољем међусобном разумевању и пријатељству напуштао директорску канцеларију, и потом у школском дворишту са другарима ослобађао из себе онај сузбијани грохот.

„Па није Веља то чудовиште за које смо га држали!” – било је прво што је саопштио по повратку у разред. – „Сасвим супротно, он је напросто сјајан!”

Колико је та процена била тачна, показате се већ сутрадан, када му „разредна” (као и Тањи Живановић) уручи ђачку књижицу са укором пред искључење (потпис директора!), да је врати са родитељским потписом испод образложења да се у школи бави „ширењем шопенхауеровских идеја”.

Опсена је трајала само један дан!

Има ли се на уму да је Шопенхауер, уз Ничеа, словио у комунизму за претечу фашизма, добија се тачан увид у тежину те (дис)квалификације. А да она није била везана искључиво за познате „женомрзачке” (а у ствари највећма неукло тумачене) ставове великих немачких мислилаца, двојац младих изумитеља опсесионизма и будућих кумова имаће прилику да се увери већ који месец касније, на крају школске године.

ПОБУНАР

РАСТАНАК С МЛАДОШЋУ

Крик.

И чула се само кристална олуја страха.

Рекли су да је невидљиво стакло поцепало небо.

Птица.

И видео се само задимљени метак привидног самозачећа.

Рекли су да је ватрени живот излетео из пепела.

Пепео.

И остало је само ветровима препуштено перје ватре.

Рекли су да је прах младости донео снег на косу.

20–21. коложег (август) 1966

Предео Жеге

СМИСАО ВАШИХ ЖИВОТА

Ви
који се рађате на изворима лишћа
у грлу ветра
у брзацима река

Ви
који се рађате у точковима воза
у крилу птице
у потоцима млека

Ви
што се тискате на уским мостовима
у кругу сата
у рамовима века

Пустите реке живота у своја корита
наћиће своје ушће
у једног човека.

*25. листопад (октобар) – 1. маглени (новембар) 1966.
г. Предео Жеге*

КРАДЉИВЦИ ПРОШЛОСТИ

Слушајте моју песму, музику своју непризнату,
Служите Речи већој од моћи да се снева,
Прогониоци ватре заборављени у Сату,
Вични скученом виду и буђењу мога гнева.

Стихом обележени, покорите се Уму
Житељи равнице Духа и слепог дана!
Дишите мојом песмом и открићете шуму
Из које прети Лепота и ватра протерана.

Али ви не слушате, путници необазриви,
Залуд вам мисао крхка лепрша у привиђење!
Јекнуће освета Песме и звуци недокучиви
Тражиће за ваше грехе достојно понижење.

И зато ћу вам рећи, крадљивци прошлости:
Узалуд ово време опажаје вам даде!
Ал' милостива ће вечност заблуде да вам прости
Када вас буде звала у пределе без наде.

Та и кад не слушате, ви у свом недохвату
Служите Речи већој од моћи да се снева!
Краљевској ватри шума живот даје, а Сату
Заборав, и ви сте шума која догорева.

*21. маглени (новембар) 1966,
Предео Жеге*

КОРЕЊЕ СВЕТА

У џунгли главе садио сам вечност. И слом
кружних заблуда планета пепелом ми је дао
могућност потпуне речи. И реч бесмисао
сватрио сам из ноћи јер је најдубља смислом.

Корење света рије по мојој глави. Мреже
неслућеног пространства у њој сам временом ткао
тражећи корењу реч. И реч бесмисао
искоренио сам ноћи да ме с истином веже.

Стабло трајања вечно ниче из праха. Цвеће
осмишљених суштина Празником ми је цвало.
Речју бесмисао ништавило ми је дало
утеху бесмртној нади могућност безнадне среће.

02. 02. 1967, Предео Жеге

ГУБИТАК ПЕСМЕ

Утешна песма

Долетеле сте

кактусне птице сокова

долетеле сте

и онебиле

слутње остихљених кровова

онебиле сте

имао сам вас

скавежене немоћима жељоскока

имао сам вас

и нестале сте

дубинама враћеним себи

нестале сте

вратићете се

ружоскоцима сјаћених вена

вратићете се

опесмићу вас

процветалим врховима дубина

опесмићу вас

27. лажујак (март) 1967,

Предео Жеге

СМИСАО ИЗ МАГЛИНА

Да ли је могуће не рећи ништа кад речи теку
пронаћи спојеве из којих гласно ћути Празнина?
Може ли песма шупљом римом да буде тмина
кроз коју Смисао путује к нама из маглина?

Лажујак (март) 1967, Предео Жеге

ШУМ НИШТАВИЛА

Прапочетни сонет

О немоћи сазнања сурово кажњена мраком
Сптичена у мојој глави нејаким лепетом крила
Одлутај стазама тајне где никада ниси била
И безоблични почетак осветли умном зраком.

Засади корење наде ишчупано из мене
У тај недосањани свет порекла и родне клице
Да ми се бар одазове кликтајем Беле Птице
Коју је родило дрво неспособно да свене.

О Ноћи безобална са плућима од праха
Измири простор и време струјањем свога даха
И шумом Ништавила трајање нам излечи.

Птицо никла из гнезда у крошњи звезданих јата
Кад будеш напуштала кружење мога сата
Стих ми и песму оперјај прапочецима речи.

Пролеће 1967, Предео Жеге

ВЕЧНО НИШТА

Залутала песма

Стих ми и Песму оперјај прапочецима речи,
Смрти равнодушна, биљкама одвећ јасна!
Залутао сам у вечно Ништа без Врха и без Дна
Где Простор не зна за Време и Празно кроз вене јечи.

Пролеће 1967, Предео Жеге

ПРЕДСМРТНО ЗРНО

Непресушна песма

Ово је час када се заувек ћути. Заборав када
сећање за гониоца има. У једном трену
све се схвати. А потом: Ишчезне немир из склада
и хаос непресушан зароби васељену.

Ово је час када већ све се збило. -----

Пролеће 1967, Предео Жеге

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

РАСТАНАК С МЛАДОШЋУ, КОРЕЊЕ СВЕТА и СМИСАО ИЗ МАГЛИНА

Иако из хронолошких разлога нису сврстане једна уз другу, ове три песме са доста разлога представљамо заједно.

Поднаслови прве две („Привидна песма“ и „Увидна песма“) те разлоге сами по себи испоручују, а већ наслов прве наводи на крајње необичну околност, да се са младошћу растаје неко ко још није напунио ни седамнаесту, што ће довести до тога да се у друге две „премијерно“ и самосвесно, са великим „П“, појави кључна реч песничког, уметничког и философског опсесионизма – „Празнина“.

Најзад, застрашујућ „метафизички очај“ друге песме врхуни у јединој „рукописној“ строфи треће, замишљене као почетак недовршене „Баладе о Ништа“, која се подсмева свакој могућој горкој „утешености“, а коју објављујемо као целовиту песму због њене изненађујуће наговештајности.

Занимљиво је пратити како ће се, наиме, та сумња у Реч, Риму и Песму, постепено, преко „Одјека риме“, већ на крају свих „путовања у Круг“, у „Последњем зиду“, преокренути до дубоке вере у надомештавање „свеопштег бесмисла“ Стихом и Римом.

Дочекаћемо најзад и то да *Књига о Празном*, плод „исходишног путовања“, пружи дословне одговоре на питања постављена у овој знаменитој строфи (вид. белешку уз песму „Давати безболну светлост“). Али док не стигнемо дотле, док се „маглине“ не преименују у „етер“ као пребивалиште Тајне у којој појединачна свест досеже и освеопштава своје Сопство, пратићемо занимљиво развијање мотива „магле“ кроз све деонице утовања „у Круг“ и „у Празно“.

„Маглине“ у овој раној песми упућују на значај тог појма у свеукупном песниковом „саозначју“ (његова реч за „символику“).

Значајно је запазити да „магле“ налазимо већ у „Првом опсесионистичком сонету“ управо у значењу посредника између „вишег“ и „нижег“ поретка („Из кошнице неба понеле ме магле у земаљски ред /.../ Но магле се враћају небу и јављају из снова руди“).

А сам „Венац проширених сонета“, за који ћемо учити да се завршава „маглинама“ као суштинским обележјем човекове стешњености „између Ништа и Ништа“ (вид. белешку о „Несваници“), управо у првом стиху и започиње „маглом“ („О Песмо маглом доба опијена / Сјајем исплети венац Својој снази“)!

У томе кључу боље се разумева и култна опсесионистичка песма „Постаћеш магла“, посвећена барјактару опсесионизма Милану Лалићу (вид. белешку о тој песми), иако „магла“ у њој, супротно благотворном љубавном дејству у наведеном сонету, поприма обележје метафизичке немани пред којом дрхте и Простор и Време, а створења се скамењују као од погледа Горгоне Медузе:

*Кад се широке магле доваљаху преко равница
И све најједном у страху пред мемлом затрепери
Кад простор обузе ужас и време закрвари.*

Таква појавност „магле“ одмах се, међутим, показује као њен спољашњи вид, онај који застрашује лењу запалост бића у тромост животарења, тиме што у себи скрива Тајну чијем се изазову одазивају само Прометеји духа. Управо тај мисаони ток налазимо како на крају ове песме –

*Постаћеш магла и тобом тад позаспаће звери
Кад дубљи простор под земљом у теби забугари
/.../
Постаћеш магла и бићеш Тајна у срцу ствари,*

– тако и у поменутој првој строфи „Несванице“ чији се наведени стихови обраћања Песми као највишем суштеству продужавају (још једним) повезивањем Магле и Тајне:

*До мога ума Тајном вазнесена
Подстакни Празно да се преобрази.*

Колико је мотив магле „ударан“ у свеукупном песништву Милана Младеновића / Ивице Понора, и колико га је сам песник од самог почетка био свестан, најбоље сведочи чињеница да је у презиме свог првог „Ивице Понора“ Огњена Маглића учитао „маглу“ као тајновито пребивалиште Небеског Огња, те да је и месец свог рођења, новембар, преименовао у „маглени“.

И поред тога, тешко је без чуђења навести податак да се знаменити романописац Ратко Адамовић, по читању рукописа прве Младеновићеве (дакле Маглићеве) збирке *Песме Ивице Понора*, када је она већ била у тиску, аутору обратио следећим речима:

„Иди хитно у штампарију и промени наслов. Ова књига треба да се зове *Магла!*”

ШУМ НИШТАВИЛА и ВЕЧНО НИШТА

Изгледа да је млади песник, тек напунивши седамнаесту, „Шум Ништавила” замишљао као уводну песму у сонетни венац који, међутим, није одмакао даље од „рукописне” строфе замишљеног другог сонета, коју овде предочавамо као засебну песму, а која то доказује својим првим стихом.

Имајући у виду наслов ове књиге, занимљиво је у тој строфи уочити употребу „дна” и „врха” као одредница „уконаченог” света чије се упориште губи у „вечном Ништа”, што је очигледан пут, по свему судећи ипак несвестан, до оксиморонског „дноврха” као ознаке људског судбински досуђеног коначишта.

А за саму спрегу у синтагми „шум ништавила” један од препоручилаца ове књиге Душан Стојковић ће написати да је „најчудеснији оксиморон за који је икада чуо”.

СМИСАО ВАШИХ ЖИВОТА и КРАДЉИВЦИ ПРОШЛОСТИ

Пратећи (занемариву) измену у хронологији из претходног тропесменог здруживања, ове две песме сврставамо једну уз другу због њихове сродности у неочекиваном и зачуђујућем изражају песникове самосвести о властитој позваности за највиши задатак и подвиг, не само у оквирима сопственог живота, нити у надвисивању највиших врхова свога народа, него и надгорњавања са песничким врховницима целог човечанства. Не треба сметнути са ума да су те песме „обрубиле” његов тек седамнаести рођендан, прва месец дана пре, друга четири после.

Присећамо се награђене прозе „На крилима сна” (вид. горе у белешци за „Предпутовање”), написане као писмени задатак у осмом разреду основне школе, три године раније,

у којој тринаестогодишњи дечак суверено предсказује и прописује себи додуше трновит, али тријумфалан књижевнички пут. Не само да ће за кратко време стићи да у „Смислу ваших живота“ поручи савременицима да ће се „реке њихових живота“ слити у „једног човека“ (тј. у *Heral!*), него ће тим „житељима равнице Духа“ у „Крадљивцима прошлости“ и припретити „Лепотом и ватром протераном“ уколико не буду „дисали његовом песмом“!

Не треба занемарити ни могућу скривену „политичку“ позадину ове (друге) песме. Сасвим је смислено протумачити је као жестоку поруку комунистичким властодршцима који су целокупну историју света започињали својом револуцијом, представљајући свеколику прошлост као припрему за „златно доба“ човечанства. Таквом тумачењу даје маха и поменут завршетак прве „Девојке из пете клупе“ („Будало! - рекао је Нострадамус Карлу Марксу / који је говорио о вековима резервисаним за комунизам“), али и читав песников сукоб са школским властима који је на крају тог трећег разреда довео до његовог изbacивања из гимназије.

ГУБИТАК ПЕСМЕ

Да је песник веома држао до ове песме, види се из податка да је њен препис годинама држао урамљен на видном месту свог радног („вечитог“) стола, доживљавајући њен садржај буквално као пилулу за смирење при „нападу“ гриже и кајања због мноштва стихова и идеја које остану незабележени и тако током времена потону у заборав.

О још једном значајном учинку ове песме вид. горе завршни део белешке за „Прво путовање у Круг“.

ПРЕДСМРТНО ЗРНО

Малу недоумицу око времена настанка ове строфе-песме изазивају одсуство датума на оригиналном рукопису и препис песме „Недовршени сонет“ из 1971. године, на полеђини папира на којем је написана. И сам тај лист хартије, са правоугаоним печатом Правног факултета у десном врху (какве је песников отац, професор тог факултета, користио на испитима), истоветан је са неколицином коришћених за песме из 1967. године.

Очита разлика у рукопису између две песме (крупна нескладна слова у првој, различите хемијске оловке, много прецртавања...) показује, међутим, да је лист са раније написаном напосто послужио за преписивање стихова друге, забележених при теревенчењу у кафани „Знак питања“, ако ли већ то преписивање није исказивало намеру да и „предсмртно зрно“ проклија у сонет, овога пута „увенувши“ већ после прве строфе.

*

Као и у случају „Баладе о Ништа“ и „Вечног Ништа“, и овде се једина строфа недовршене замисли појављује као засебна песма. Разлог да се она уврсти у овај избор сличан је побуди за истоветан поступак са две поменуте песме.

Као да овој строфи и није био потребан, нити могућ, наставак, као да је њом већ до краја исказана замисао да је тренутак смрти вечно понављајуће сливање појединачног бића са „непресушним хаосом“, одн. „Празнином“! Утолико „зрно“ у наслову песме упућује на бременитост Смрти, на неминовност клијања новог живота (присетимо се последње строфе „Кружења света“!), а „ишчезнуће немира из склада“ на сам „Не-Мир“ као неопходну покретачку силу стварања, супротну „Све-Миру“ (у песми означеном речју „васељена“) који би без њега остао у „вечном непокрету“ (омиљена песникова синтагма, вид. нпр. даље „Песму са Вечног Жала“).

*

Положај строфе-песме „Предсмртно зрно“ на крају овог „бунарног небохвата“, загрцнутог сазнањем „да је већ све се збило“, изазива на додатно размишљање о често понављајућим преломним тренуцима песникове свести о довршености једног свог властитог развојног ступња, и о неопходности „ћутања“ и „тишине“ до тренутка када ће сама Песма на још битнији начин проговорити о „Истом“.

Ту се ваља ослонити на сазнање које је у том истом раздобљу песнику донела песма „Губитак песме“, она коју је, као што смо видели, урамљену држао изнад свог радног стола, стиховима

*Вратићете се
ружоскоцима сјаћених вена
вратићете се*

*Опесмићу вас
процветалим врховима дубина
опесмићу вас.*

Јер док чекамо да се изгубљени песнички садржаји, искушавањем и досезањем „дноврха“ („процветалих врхова дубина“!), плодоносније „врате“, дотле ћемо стићи да додатно усавршимо слух, те узмогнемо да их чујемо, ослободивши се тако оног „прекора“ из касније париске поеме Михаила Светић Аранђеловића „Шопен у Парку Монсо“ (Ресник, стр. 140) који гласи:

*(...) Па нам је Тишина само изговор
За танушну способност
Слушања.*

Са важним тренутком прелома у песниковом убрзаном развоју већ смо се сусрели при разматрању оног искорака из дечачких сањарија у неочекивану метафизичку и космолошку дубину „Две вечности и једно сад“ и „Кружења света“. Већ на следећем ступњу, по завршетку трећег „Круголева“, на „Искрцавању“, у „Последњем зиду“, сусрешћемо се са истом (само)свешћу, из које песник себи поново прописује „ћутање“ и „тишину“ до тренутка када ће га на певање побудити, и вазда побуђивати, нова унутарња светлост,

*Бивању достојној сврси исплешћу надречима
Вечнозорећа крила и одјек свеопштих рима
Рушиће у тавном Свемиру сваки коначан зид,*

што ће се претворити у композициону стратегију „Несванице“ у којој Песма проговара тек у сваком четвртом проширеном сонету, после страдалничке песникове припреме и упорног призивања:

*Не спутај уплив онострани климе
У тварни оклоп да кроз тврдо теме
Свечулно струје бестелесне плиме*

Вид да утрне Усне да занеме

Света Тишина да Ти буде име

Док ме не слијеш са складом Поеме

Нектром Небесника у одјеку риме,

да би се у потпуности тематизовало у „Књизи о Празном“, на самом њеном крају, у завршној песми „Давати безболну светлост“ (вид. белешку за ту песму, као и све референце које су у њој дате):

(...)

Само да не пренагле

Гласници, треба укротити говор и Глас

Засновати кад објави се: Празник.

А одговору на питања, какав је то „Празник“, и како одзвања „Глас“ када се он објави или „сване“, читалац ће се приближавати током ове књиге.

Да ли је сам песник дочекао тај дан? Ми знамо да га је у једној песми (у „Украсу“) најавио:

Дуго сам ћутао. Сада хоћу Глас:

Глас из Тишине да вратим у Свет.

Хоћемо ли до краја књиге добити одговор на питање: Да ли је успео да га врати? Да ли узмогао да Глас пресложи у Стих? Или обрнуто, да Стих озвучи Гласом?

2. ОДМОРИШТЕ У СРЕДИШТУ КРУГА

Одлука да се ове песме издвоје у засебну целину као „одмориште” усред „тешке артиљерије” опсесионизма показала се на крају најцелисходнијом, не само због њиховог различитог песничког поступка, садржаја, па и домета, него и због (не)прилика у којима су настале, и које су засигурно добрим делом и изазвале, у шта ће се читалац и сâм уверити кроз белешке о околностима у којима су оне писане. А та одлука добија на тежини управо њиховим раздруживањем од напоредо настајућих „бунарних” песама јер су оне доказ да је млади песник на „жртвени олтар” принео Политику, Музику и Шах (којима би требало придодати и Фудбал) – подручја најличнијих страсних привржености која су му током свих година живота била исток и уток, покретачка сила и окосница свакодневице, а чијег се трајног дејственог („професионалног”) упражњавања вољно одрекао, и потом при свим искушењима и редовно одрицао, зарад Поезије и Философије.

Сличан проблем решавала је др Мирјана Брковић, приређивач Ресника „Михаила Светић Аранђеловића”, када је тражила и нашла начин да у свој избор, под притиском песника, (ипак) уврсти песме које њој нису биле по укусу, попут „Глог добављај Бели Граде”, „Европија”, „Једна кафана (заборавих јој име)”, „Јунаци европског уха”...

ПРОБОЈ КРОЗ РЕДОВЕ „ШКОЛСКО–ПОЛИЦИЈСКОГ СИСТЕМА”

Ево, дакле, како се „укор пред искључење” претвара у „избацивање из школе”, и како један појединачан случај неочекивано поприма освеопштени значај.

У расподели улога за завршни део овог призоришта потребно је увести бар још четири нова лика као неопходне судеонике те савршене драматуршке поставке.

Први је професор србског језика и књижевности Рогановић (не само да песнику није предавао, него му за све три године у

Деветој гимназији, чак ни на замену, никада није ушао у разред) који је тог последњег дана играо улогу заменика директора задуженог да ћаке са дужом косом сачекује на улазним вратима школе и шаље их на шишање (тада су код дечака биле у моди дугокосе „битлс“ фризуре, али су биле изложене општој повици, забрани и идеолошкој осуди).

Други је професор математике Лаловић, већ описни Нуша, са-творицац (са Миланом Влајином) дневник-аргумента и његове употребе као хладног оружја. У нашем сценарију он је недужан и несвестан саучесник прогона јер први час држи управо у песниковом разреду у који овај покушава да се са својом дугом косом пробије и код њега поправи двојку из математике (по свом ухотаном начину описаном у уводу за „Прво путовање у Круг“).

Трећи је домар школе Мирко, забележен у „Прилозима“ (вид. поменути разговор о оснивању часописа под називом „Опсесионистичка синтеза свих уметности“) као „избацивач“ ћака из школе четвртком увече, у јеку најужагрености дискусије на редовним састанцима литерарне секције.

Најзад, четврта улога припада професору предвојничке обуке, „писцу у покушају“, Фадилу Зобеници („Зобен'ца Фадил“ био је начин на који је ово ратни инвалид и сироче из рата изговарало своје име, у којем из обзирности делимично мењамо презиме, јер *nomina sunt odiosa – de mortuis nihil nisi bene*, изразитим босанским нагласком снажно и кратко наглашавајући друго „е“ у презимену, а меко и развучено „а“ у имену), чије је повремено суделовање на састанцима литерарне секције истакнуто у првом тому („Опсесионизам Милана Лалића“, стр. 50, као и у овом, даље у уводној белешци за „Кружни несмештај“).

Пословично стижућем у школу у последњи час, песнику се, дакле, на улазу испречио берберски настројен Рогановић који му је, на изговор да је без пара, спремно у руке ћушнуо одговарајућу своту. Ништа му није вредело ни позивање на важност првог часа и на обавезу да поправи математику – професор је остао неумољив.

И не помишљајући да одустане од своје намере да се по сваку цену докопа учионице (а и да сачува своју целе године пуштану и за

летњи распуст неговану дугу косу коју је, као што знамо, на самом почетку школске године био ошишао до главе), искусни каснилац прибегао је свом уходаном, често упражњаваном, ускакању кроз прозор, али га је у томе осујетио домар Мирко, очигледно у тој прилици задужен за обављање те стражарске дужности, дословце га свукавши са већ упола прескоченог прозорског рама.

„Размишљајући како да се пробијем кроз редове овог школско-полицијског система“, записаће Маглић у свом казненом извештају двадесетак минута касније, „увребао сам тренутак када никога није било у ходнику“ (што уистину није било тачно, јер га је пропустила дежурна „теткица“, која га је, по свему судећи, под притиском и одала, прим. прир.), „неопажено сам се ушуњао у школу и ушао на час, очекујући да ме професор прозове. Тада се на вратима појавио домар и у име директора позвао ме у зборницу, где су ме школски жандари приморали да пишем овај извештај.“

Оно што у том извештају следи превазилази сва очекивања. Разгневлени ђак поставља питање разлога из којих школске власти приморавају ученике на шишање последњег дана у школи, и налази га у психолошком механизму компензације, наиме у околности да су и директор и његов тренутни заменик ћелави, у чему за њима не заостаје ни трећи његов прогонилац - домар! А такво поступање и не представља неко изненађење јер је опште познато да се у школи непрекидно спроводи тортура над ученицима, и то не само оваквим недопустивим уплитањем у право на лични изглед, него још страшније - гушењем права на слободно мишљење и изражавање. А ово последње нарочито наметањем идеолошких догми које се косе са истином и које млади људи не доживљавају као своје.

ИЗБАЦИВАЊЕ ИЗ ШКОЛЕ ЗБОГ ШОПЕНХАУЕРОВСКИХ ИДЕЈА

Сасвим избезумљеног од овог прогона, спреченог да оствари свој школски циљ (касније ће га ипак остварити, захваљујући великој личности професора Лаловића који је уочио хајку и одмазду и свом ученику омогућио одговарање у неком другом разреду), дочекао га је на следећем часу четвртопоменути хајкач, Зобен'ца

Фадил. Једно вешто смишљено питање са очигледном осветничком вољом, наоружаном још и злосећајем (ресантиманом), и већ закључена „четворка“ се намах претворила у „кеца“, а самим тим и у поправни испит из предвојничке обуке, усред добро испланираног лета (у који је план, између осталог, спадало и учешће на шаховском Омладинском првенству Србије у Врњачкој Бањи управо у време поправних испита, што ће довести до луде трке из Бање у Београд и пораза у првом колу, до натезања са терминима партија и надчовечанских напора да се оне одиграју, најзад и до пропуштене квалификације на Омладинско првенство Југославије због недостајућих пола поена).

Најгоре је, наравно, уследило потом. Хитна седница Наставничког већа, праћена ванредном седницом Општинског комитета Савеза комуниста Новог Београда, паника због појаве неофашизма у Деветој београдској гимназији! Коловође Огњен Маглић и Тања Живановић избацују се из школе „због ширења неофашизма и шопенхауеровских идеја“ и забрањује им се упис у све школе на територији СФРЈ!

И оптужби за „ширење неофашизма“ кумовала је Милојка Мијовић која ипак ни у том „завршном ударцу“ неће пропустити да одигра главну улогу. Њена редовна „доушница“ из разреда сервирала јој је ту причу с почетка школске године, када су се две водеће личности у разреду, на састанку разредне заједнице, у некој врсти перформанса, спрдале са вестима о таласу повампирења фашизма у Немачкој (слично забрањеном броју студентског часописа „Видици“ неколико година касније, или маскенбалу у Сарајеву две деценије потом, када је пострадала и из свог града прогнана даровита ученица Исидора Бјелица, којој ће, иронијом судбине, људску и издавачку подршку и помоћ у престоници, у атмосфери општег прогона и одбацивања, једини пружити власник и главни уредник издавачке куће „Сфаирос“ Михаил Светић Аранђеловић).

Та клевета добро је дошла да се повеже са тобожњим ничеанским и шопенхауеровским женомрзитељством и упакује у толико пожељну причу о „непријатељу који никад не мирује“, чије пак безбројне камуфлаже открива, разобличује и кажњава вечно будна социјалистичка свест Титових комунистичких педагога.

Из тог професорског хора, приликом изјашњавања и гласања о избацивању из школе на Наставничком већу, издвојиће се очекивани гласови двојице професора философије, нама већ добро познатих Милана Ковачевића „Сарторија“ и Петра Живадиновића „Пјеркегора“ (сигурно је ту било и уздржаних), полуочекивани математичара Лаловића и „латинке“ Кристине Младеновић, и сасвим неочекиван фискултурника, бившег манекена, Ђоке Кољаје, који је дочекао тренутак да и на овај начин, ко зна због чега, пркоси директору.

САРТОРИЈЕ, ПЈЕРКЕГОР И СМОЛИФЕР–СМОЉАЦ

Нажалост, тим „мењшевицима“ није се придружио и глас Вукомана Смолковића „Смолифера“, читаоцу такође знаног учесника, па и певидруга, на опсесионистичким дружбама, који, додуше, проказаним ученицима није предавао, али је делио с њима дух слободе који је лично подржавао, и чак потпиривао, на књижевним састанцима и кафанчењима, добивши тако надимак „Смолифер“ по асоцијацији на Луцифера који се, саобразно, успротивио Божјем апсолутизму. Не само да је гласао за избацивање из школе тих „нашем социјалистичком друштву страних тела“, него је уграбио прилику да свом прогнаном ђаку прочита љутиту буквицу, и онда подели корисне и добронамерне савете за даљи живот.

То је, ипак, у комунистичком времену био начин да се задовоље поверење Партије и руководица и тако обезбеди брз напредак у служби. И ту Смолиферову црту запазили су оштроумни ђаци „Девог круга“, она непогрешива већина пред којом је без притворности показивао право лице, па га је стигао надимак „Смољак“.

Зато се пет година касније, када дођу на хоспитовање у своју бившу школу и затекну Смолковића као директора, студенти Жбуњић и Маглић неће одвећ изненадити.

Али када овај последњи, тада већ навелико „Михаил Светић Аранђеловић“, у оквиру прве своје кандидатуре за председника Србије (1990), дође у своју Гимназију да са Сашом Тимофејевим и телевизијском екипом студија Б сними позорницу своје младалачке борбе и прогона, не само да свог некадашњег професора Вукомана Смолковића неће затећи у школи, него ни у животу.

ПРЕСАМИТ У СВЕСТИ –
ЕПИЛОГ У КНЕЗ МИХАИЛОВОЈ

Неких осам година после избацивања, сусретоше се у Кнез Михаиловој улици, код „Митића“, два избаченика из Девете београдске гимназије Радиша Жбуњић и Огњен Маглић са једном од својих бивших избацивачица, професорком књижевности Милојком Мијовић, која је за ручицу водила девојчицу од својих пет-шест година.

„Ах, тако ми је драго да те видим!“ – исхитри професорка чим постаде свесна са ким се срела. „А ти, беше ли ти Жбуњић? Видиш, и тебе сам запамтила иако ти нисам предавала!“

„Како да га не запамтите“, испали Маглић, увек брз у духовитој досетци, „када је Вашој најбољој пријатељици Милки Богавац седео на врх главе!“

„Јес', ти си био у њеном разреду, ти си се са њом качио... Као ти са мно...“ (Ту се, наравно, обрати својој некадашњој жртви). „Често те се сетим, не само зато што те стално читам по листовима и часописима, и есеје и песме – и одмах да ти кажем, веома сам поносна – него због ових нових генерација...“

„Чекајте, је л' и ова лепојка ђак те нове генерације?“ – то је изговорио Жбуњић, са својим посебним, сувим, помало енглеским хумором, милујући по коси срамежљиву девојчицу.

„О, па не рекох вам, ово је моја кћи, на јесен ће у школу. А ја сам из Девете прешла у Десету гимназију, то је бивша Војна која се сад са Сењака преселила код нас, у наш Нови Београд, и није више војна... Па ето, те нове генерације... Ту више не можеш срести никог са личношћу, са ставом... Сви су некако безбојни, млаки, безначајни... Колико само пута помислим, где су она времена када је могао постојати један Огњен Маглић...“

„Да ли је могуће, какав пресамит у свести!“, коментарисао је песник тај сусрет када га је исприповедао приређивачу. „Да ли је могуће да су нам ти људи исказивали поштовање тако што су нас избацивали из живота!“

*

Доликује да се при окончању „Другог путовања у Круг“, по узору на сличан поступак у белешци за „Предпутовање“,

осврнемо и на „часописна“ настојања некадашњег оснивача школског листа у својој основној школи, сада лидера опсесионистичког круга који покушава да то исто уради и у гимназији.

Читалац ће у „Прилозима“ запазити два покушаја опсесиониста да покрену часопис, у размаку од годину дана. Први је делимично, други потпуно пропао, први почивајући на илузији (опсени!) да ће школа (и то која!) финансијски подржати предузетне и даровите ђаке, други на још невероватнијој умисли, да Светски Дух само чека трен кад ће својој финансијској служби наложити да одреши кесу својим амбициозним поклоницима.

Ипак, дружина је у том важном тренутку, негде на половини раздобља између та два неуспеха, успела да обезбеди часописни простор, добрим делом и захваљујући искуству са основачким листом и домишљатости свога челника.

Наиме, у првом суседству Девете београдске гимназије налазила се Графичка школа чији су професори и ђаци већ годинама имали своје гласило „Графички подмладак“. Уживајући подршку професора-чланова своје литерарне групе, Маглић је лако успоставио сарадњу са уредништвом листа, отворивши његове странице за своје опсесионисте, уз договор да они од следеће школске године уређују свој књижевни подлистак. А континуитет са часописом из основне школе обезбедио је ангажујући своје некадашње „туторе“ Матића и Максића који ће, док њихов друг са својим „опсесионистима“ буде запремао песнички и уметнички простор, писати политички „подобне“ пропагандне текстове и обезбеђивати проходност „узорном колективу“ који ће, међутим, само који месец потом бити разјурен, па замисао подлистка у „Графичком подмлатку“ никада неће бити остварена.

Дипломатска вештина и таленат са којима је у тако раној својој доби спровео ту ујдурму послужиће песнику као образац многих потоњих захвата, како за време студија, када буде најпре преузимао, потом ојачавао лидерство над студентским покретом на Филозофском факултету и целом Београдском универзитету, тако и знатно касније, када буде оснивао политичке странке и коалиције. А „колатералну добит“ обезбедио је Радослав Матић

који ће се „искупити“, и чак „обесмртити“, сачинивши и објавивши у „Подмлатку“ крајње добронамеран и надахнут интервју са својим другом, предвиђајући му велику песничку будућност (вид. у „Прилозима“ текст „Поезија – прва и последња љубав“). Слично предсказање налазимо и у критичком приказу Наде Продановић (потоње Благојевић) који је под називом „Почетак једног песника“ објављен у истом гласилу и у склопу истог целовитог представљања дотадашњег Маглићевог стваралаштва (на две средишње стране, са две песме и крупном фотографијом песника на стени, наднетог над Јабланичко језеро).

Уствари, „разјуривање“ књижевног клуба из Девете београдске гимназије сводило се на избацивање из школе његовог оснивача и лидера, и на природно „одливање“ матураната (два Зорана – Зеџ и Станисављевић, Нада Продановић, Слободан Ђукановић). Из „језгра“ ће у школи остати најмлађи – Јасмина Лукић и Бранко Алексић, али ће се и њихов даљи књижевни развој одвијати на пловилу којим ће наставити да крмани „капетан брода поезије“.

НЕБОХВАТ

ШЕСНАЕСТИ РОЂЕНДАН

За Слободанку Цицмил

Не знам где (да ли у Босни или Србији
али свакако близу мога срца)
на једном уснулом лицу
време одбројава век

Округли ход (вечно осућен
на откуцаје безбројних смрти)
на једном уснулом лицу
управо затвара круг

Нови дан (истоветан са сваким другим
али и толико важнији од њих)
на једно уснуло лице
урежује шеснаести год

Не знам где (да ли у Босни или Србији
али свакако близу мога срца)
на једном уснулом лицу
време откуцава век

*Ноћ, 20–21 коложег (август) 1966,
Предео Жеге*

СТИХОВИ ЗА ДЕВОЈКУ У ОКОВИМА СОБЕ

Једном сам био лист у ветровима лета
засипан распуклим пахуљама Сунца.
Песме су текле у вртоглавим круговима
и златакосим крљуштима светлуцао сјај.
Причала си ми о непроцвалим пупољцима
сквадраћеним у оковима твоје собе.
Давио сам се у поплави твога погледа
горео у пожару твога осмеха
звездопадима присут дрхтао од твога додира.
До зоре си исијавала из мојих очију
и тад си нестала тајним путевима птица.
Дан ме је оставио без обала на твојој пучини.
Крадем даљини копља да се до тебе добацим
укрцавам се у јато селица да презимим са тобом.

.....
.....
.....

*21–24. коложег (август) 1966,
Предео Жеге*

ДЕВОЈКА ИЗ ПЕТЕ КЛУПЕ

За Венку Свилокос

1

Хајде да шетамо по Млечном путу,
 девојко из пете клупе,
 добродошлицо мојих јутара.
 Сешћемо у Велика кола
 и ја ћу онда пронаћи
 летећег небеског коња
 окованог у звезде.

*Ах, зашто је Наполеон изгубио код Ватерлоа,
 узвикнуо је Џемс Ват када је пронашао парну машину.*

Хајде да лутамо беспућем неба,
 девојко из пете клупе,
 разоблачена туго мојих дана.
 Ругаћемо се звезданим идолима
 окованим у вечну смрт
 и твоји прсти у мојој руци
 руковаће се са животом.

*Одисеј је чуо умилну песму сирене Калипсе,
 али је Ђордано Бруно и поред тога спаљен на ломачи.*

Хајде да шетамо по Млечном путу,
 девојко из пете клупе,
 намесечено небо мојих вечери.
 Осетићеш се бескрајно малом,
 а онда ћемо се заједно вратити
 и тада ћу ти рећи:

Хајде да распутимо Млечни пут,
 девојко из пете клупе,
 шетајмо стазама наших година
 и пркосимо смрти.

*Будало, рекао је Нострадамус Карлу Марксу
 који је говорио о вековима резервисаним за комунизам.*

*10. гроздобер (септембар) 1966,
 Предео Жеге*

2

Хоћу да певам о теби, девојко из пете клупе,
 Ал' твоја лепота за песму преопширно је штиво.
 Одсутност твоју чежњом стихови ће да скупе
 И да оплачу римом снове које сам снив'о.

Твоје је срце оаза, девојко из пете клупе,
 Јужно сунце за птице, мирис чак и за цвеће!
 На твоје тело јутра у дозивањима пупе
 Пролећнија од пролећа опролећујеш пролеће.

Немоћан пред просторима на студени постојања,
 Утеху расплах у теби да ми сен твоја зрачна
 Открије исток наде на крсту нестајања,

Јер девојко из пете клупе, ти си бесконачна!
 На клавијатури живота твојим се гласом снажим,
 но с које стране бројне осе живота да те тражим?

Листопад (октобар) 1966, Предео Жеге

ШТИПАЉКЕ СВЕТЛОСТИ

(У новогодишњој ноћи)

Спавајте
спавајте
сенке играказа вечности
спавајте
спавајте
славујне гране месечевих листања
спавајте
спавајте
брегови очних капака
спавајте
спавајте
ви

Спавајте
спавајте
образи пресушених снегова
спавајте
спавајте
штипаљке светлости просуте у ноћ
спавајте
спавајте
веверице плесова виноскоци крви
спавајте
спавајте
ви

Спавајте
спавајте
наточене заблуде векова
спавајте
спавајте
потоци смеха истекли из заборава
спавајте
спавајте
сенке играказа вечности
спавајте
спавајте
сви.

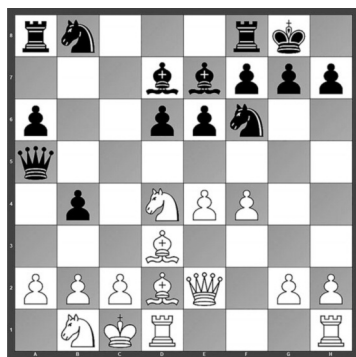
*Ноћ, 13–14. свитањ (јануар) 1967,
Предео Жеге*

ЖРТВЕНИ ШАХОПЕВ (1)

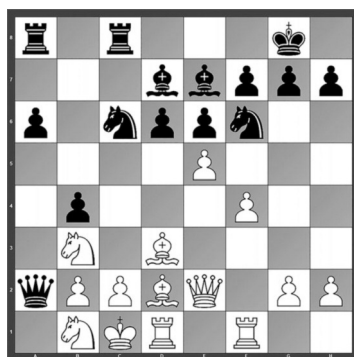
Сл. Симић – О. МАГЛИЋ

Прво коло Омладинског првенства Београда
февруар 1967
Сицилијанска одбрана

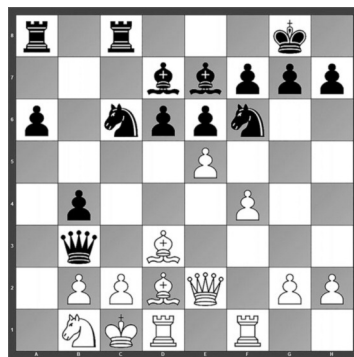
1. е4, ц5; 2. Сф3, д6; 3. д4, цд; 4. Сд4, Сф6; 5. Сц3, а6; 6. Лц4,
е6; 7. Ле3, Ле7; 8. Де2, 0-0; 9. 0-0-0, Лд7; 10. ф4, 65; 11. Лд3,
64; 12. Сб1, Да5; 13. Лд2

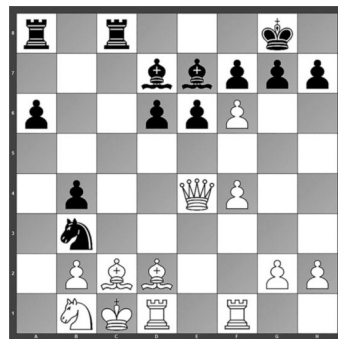
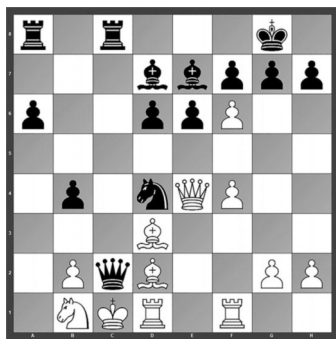
13. ... Сц6; 14. С63, До2; 15. Тф1,
Тфц8; 16. е5

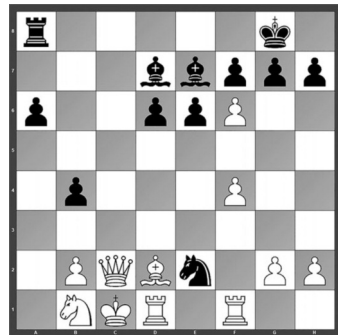
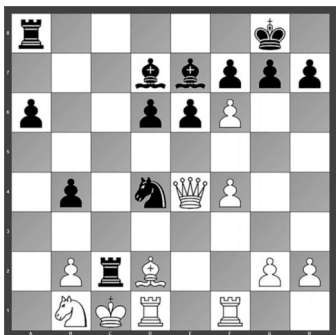
16. ... Д63;

17. еф, Сд4; 18. Де4, Дц2;

19. Лц2, Сб3 мат

20. Дц2, Се2 мат

ЖРТВЕНИ – КОЊСКИ! – ШАХОПЕВ (2)

Хеј, народе! Догодило се чудо!
Још нисте чули за такву гротеску!
Један црн коњ цилитнуо се лудо
И сам скршио белу солдатеску!

У јеку битке падале су жртве.
Упомоћ Упомоћ! вапио је краљ
Непријатељ језди и не броји мртве
Као да му командује Михаил Таљ!

Стража се узбуну па на краљев ропац
Призва делије од свакога рода
По један пешак, топ, скакач и ловац
Сташе да творе обруч непрохода.

У противнапад! нареди краљица
Па сама поведе оштар узвраћај.
С првим официрем моћна осветница
Црном краљу сплете матни загрљај.

Али спрам свих њих борио се Песник
Већ са својом дамом у Вечном Животу
На црно-белој табли урнебесник
Ратник за Смисао, Љубав и Лепоту.

Његова краљица смотри претњу краха
Па ускликнувши: *Без краља не ваља!*
Призва јунаке без мане и страха
И даде живот за вољеног краља.

И кад белом краљу ат већ дође главе
Да левим копитом докаже педигре
Први артиљерац ношен жаром славе
Залуд се жртвова за лепоту Игре.

Црни ат остаде сам на сред бојишта
Спрам њега бедем око олигарха
И тад се пропе, цилитну, зањишта
И десним копитом докрајчи монарха.

*

Хеј људи! Памтите ту чудесну слику
Подвиг о каквом сваки јунак снева!
У спомен поети дорат-бојовнику
Ширите славу коњског шахопева!

Сретањ (фебруар) 1967,
Предео Жеге

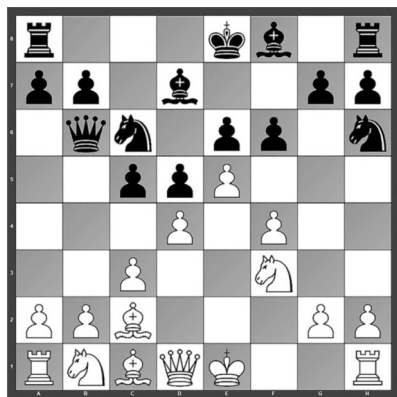
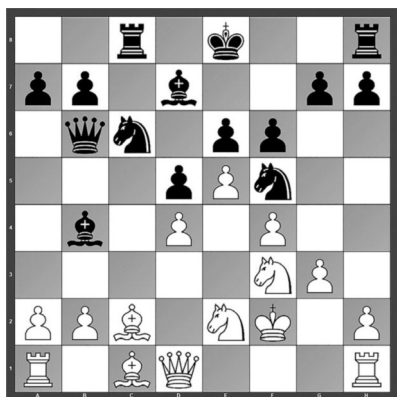
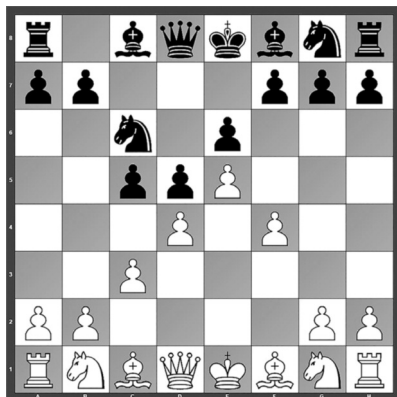
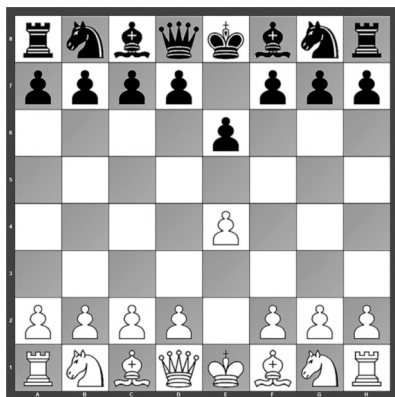
ЖРТВЕНИ ШАХОПЕВ (3)*

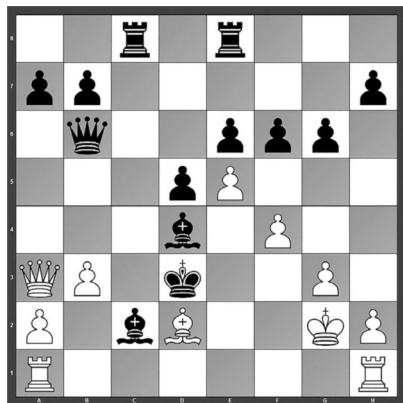
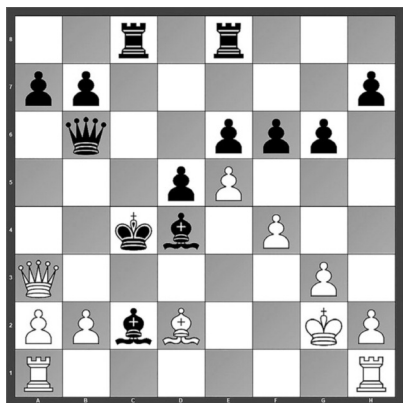
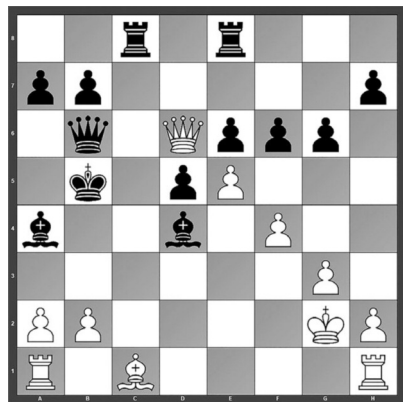
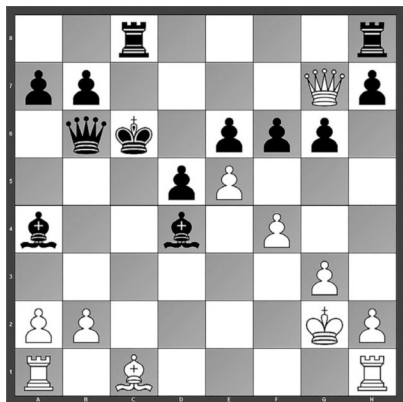
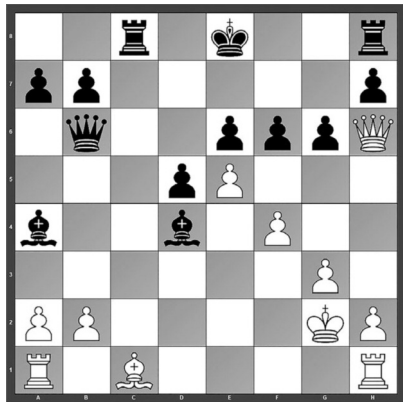
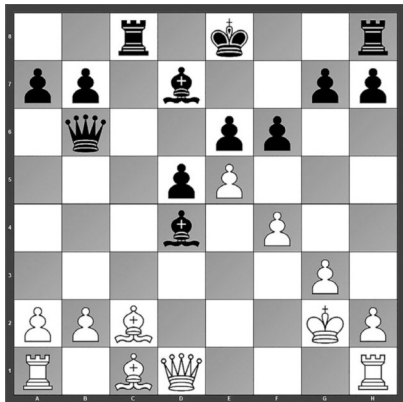
О. Маглић – Љ. ЉУБОЈЕВИЋ

Француска одбрана

Последње коло Омладинског првенства Београда,
фeбруар 1967

1. е4, е6 2. д4, д5 3. е5, ц5 4. ц3, Сц6 5. ф4, Дб6 6. Сф3, ф6
7. Лд3, Лд7 8. Лц2, Сх6 9. г3, цд 10. цд Лб4 1. Сц3, Тц8 12. Кф2?
Сф5 13. Се2, Сцд4! 14. Сед4, Лц5 15. Кг2, Сд4 16. Сд4, Лд4 17.
Ла4, Ла4 18. Дх5?, г6 19 ... Кд7?? (19. ... фе! 19. Дх6 20. Дг7,
е4) 20. Дг7, Кц6 21. Де7, Тхе8 22. Дц6, Кб5 23. Да3, Лц2 24.
Лд2 (24. б3, Да5) Кц4 25. б3, Кд3! Бели предаје

ДЕВОЈКА ПРОЛЕЋНОГ ТЕЛА*

Била је девојка једна
пролећног тела
ветар је шаптао сну
Сећам се април је сплела
у своју косу
тада кад сам пожелео њу

Била је тако чедна
љупка врела
јутро је свитало с њом
Младост је тада хтела
да спусти росу
љубави прве
у срцу мом

Кише су плавиле вече
вече је плакало њих
Горка самоћа што пече
бежала ми у стих

Пошао сам у таму
тужан и несрећан
Нашао сам је саму
кад дош'о сам у њен стан

Никада нећу заборавити дан
Кад ми је она долутала у сан

Прошло је много дана
љубав је нестала
Одавно ми је страна
ал' чежња је остала

Април се поново смеје
опет је пролеће
А у мом срцу веје
јер остао сам без ње

Била је девојка једна
пролећног тела
ветар је шаптао сну
Сећам се април је плела
у своју косу
тада кад сам заволео њу

*Магнолиј (април) 1966,
Предео Жеге*

Жоашен ди Белеј

НОСТАЛГИЈА

Препев с француског

Накнадна посвета

Харити Балабановић Вибранц

Срећан ли ко се к'о Уликс са пута око света,
Или к'о онај славни отимач златног руна,
Врати топломе дому ума мудрошћу пуна
Да с најближима проживи остатак својих лета.

Авај! Када ћу опет видети дим кад се вине
С огњиштâ роднога села? И када освануће
Дан да поново видим двориште убоге куће
Које ми више значи од целе царевине?

Драже су мени избе које са прецима делим
Од свих замкова римских са прочељима смелим
И од мраморја тврдог кречњачка трошарина.

За мене већу чар Лирé но Палатин има,
Моја галска Лоара од Тибра древнога Рима,
И од морскога зрака анжујска питомина.

1967, Предео Жеге

НЕБОХВАТ

О речи потопљене у зденац чежње,
Познајем једну кошуту пролећног тела!
Примамите је стихом на вир и песма смела
Показаће вам пут од Лепоте до Ње.

О небо ухваћено у кавез јата,
Слободо дата у робство птицама наде!
Зар ми то њена звезда у око паде
Па ми сад песма расте до небохвата?

О свемогуће Сунце, учини да сване ноћ,
Преноћи ово чекање блистајући у Њој!
Својих небеских птица рашири складопој
Да мојој глувој патњи притекне упомоћ.

О речи потопљене у зденац чежње,
Лишћем објасните пролеће а цвећем Њу!
Приволите је стихом на моје груди и ту
Покорите се Лепоти која дише из Ње.

04. магнолиј (април) 1967,

Предео Жеге

ВОЗ ВЕЧНОСТИ

Дуго већ с возом тутњим
шинама мајског дана
и големог жутог змаја
вучем за собом по небу.

Безбројним рукама он,
ја усталасалим оком,
нежно додирујемо
зелене груди равнице.

Најзад ми небески јахач
истрже канап из руке.
С рубца видика се просу
крв у запаљено око.

Сада већ с возом тутњим
шинама мајске ноћи.
Навлачим црну мараму
на своје звездано лице.

Ожарен варничењем неба
пропињем се у поглед
ка недокучивом *дну*
у тамном *врху* бескраја.

Са дна светлости звезда
крећем у неизвесну дубину
саздан од праха вечности
и светлосних суза комета.

*17–25. листопад (октобар) 1966,
Предео Жеге*

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

ШЕСНАЕСТИ РОЂЕНДАН и СТИХОВИ ЗА ДЕВОЈКУ У ОКОВИМА СОБЕ

Настале једна за другом у раздобљу од само пет дана, пред сам крај школског распуста, ове две песме посвећене су различитим девојкама, од којих је „девојка из пете клупе“ у тим данима (управо означен 21. август) славила шеснаести, а незнанка „у оковима собе“ седамнаести.

Приређивач је у том нетипичном поступку пронашао један од три крупна разлога да ове две песме уврсти у избор, упркос делимичном противљењу писца који им осим сентименталног није давао икакав значај, јер њему је у тим млађим годинама било сасвим незамисливо да пажњу и стихове посвећује било којој другој осим вољеној девојци.

Можда је и грижа због тог „неверства“ била разлог његовог крајње необичног „самокажњавања“ уочи самог поласка у трећи разред гимназије – отишао је код фризера и првог се дана у школи појавио ошишан до главе!

А какву ће крупну улогу та коса, која отсад почиње да расте, одиграти на крају школске године – управо последњег дана у школи – читалац који се већ уживео у ово напоредно приказивање животних околности и песничког развоја Огњена Маглића, па све разнородне делове штива стрпљиво читао по реду, већ је имао прилике да се обавести.

Други разлог да се ове две песме нађу у избору везан је за датум настанка прве. Дан рођења своје прве љубави (да ли баш прве, и да ли се те неостварене чежње могу назвати љубављу...) надахнуће песника да три деценије потом 21. август прогласи за ДАН ЧЕЖЊЕ и сваке га године обележава пригодним књижевним програмом (ево, управо данас, 21. августа 2016. године, када се уз остале, и ова белешка прегледава и читав се „дноврховити“ посао примиче крају, празник је, уз „Певоказ“ и „Слободне стругаре“, обележен на обали Саве у Макишу, у ресторану Краљичин вагон).

И сам песник нашао се у чуду када му је овај приређивач скренуо пажњу на те две „романескне“ појединости ове књиге.

– Па кад је тако, нека буде! Место им је у књижи! – рекао је у знак предаје. – Али из тих „Окова собе“ обавезно поизбаци она бећкања са претераним и будаластим метафорама, макар се са тим домишљатим бећкалицама у оно време зарађивало и чланство у Академији наука!

Заузврат, ни по коју цену није дозволио да се у избор уврсти прва његова у озбиљном листу објављена песма „Чежња за Мишел, која се с пролећа 1967. појавила у веома тиражној свејугословенској омладинској ревији „Младост“ (вид. о томе у наредном поглављу уводну белешку „О кружном несмештају“). Ево како је образложио тај строг и неопозив налог:

– Сав сам струјао од узбуђења гледајући своје име над том песмом, не верујући очима да сам ја тај толики срећник. Сада, међутим, када читам ту песму, мислим да је покојни Слоба Новаковић заслужио отказ због њеног објављивања!

Начин да доскочимо песнику и да песму ипак предочимо читаоцу јесте да је сместимо у ову белешку:

ЧЕЖЊА ЗА МИШЕЛ

У планини скривених жеља
падале су кише чежњи.
О пролеће отопљених чекања
у слутњама набујалих потока
неизрецива је као листање.

У сребрење крљушти дана
дрхтале су харфе птица.
О пролеће шафранових свитања
у чуђењима зелених грана
расплетена је као надање.

У пољима мирисних жудњи
име сам ти дао Мишел.
О пролеће чупавих миловања
у купинама њенога тела
започео сам слатко страдање.

ДЕВОЈКА ИЗ ПЕТЕ КЛУПЕ

(Прва песма)

Ово је била прва свесно написана „програмска” опсесионистичка песма и као таква представљена у опсесионистичкој дружби, изазвавши праву сензацију и поставши предметом најжешћих спорења.

Наравно да су „трн у оку” били прозни уметци између строфа у којима је песник испревртао временски след векова, не би ли привидном необавезношћу себи створио оквир за незамисливу слободу у том времену обележеном строгим идеолошким забранама и неминовном одмаздом (посебно у стаљинистичкој Деветој београдској гимназији), да напише и изговори онакво светогрђе о недодиривом Карлу Марксу и неприкосновеном комунизму.

Није искључено да су ватрени критичари неуобичајеног (опсесионистичког!) поступка заправо на тај начин „на време” узимали алиби за случај могућег потоњег прогона, јер је у то време и само слушање без „другарске критике” или „ограђивања” било равно одобравању, саглашавању, и чак саучесништву.

Ето како је млади песник „зарађивао”, и зарадио, своје избацивање из гимназије.

(Друга песма)

(Пре)писана је у исто време кад и прва верзија „Кружења света”, судећи по истом каро-папиру, истој хемијској оловци, вероватно у фебруару 1967. г. (в. белешку за „Жртвени шахопев”). Нема датума.

На полеђини листа, збијени у десном горњем углу, стоје стихови Бранка Миљковића уприправљени за глосу која ће, међутим, очигледно бити написана касније, на неком (за сада) изгубљеном папиру, и срећом бити преписана у продужетку „Другог опсесионистичког дневника”, чак и са ознаком датума (29. јануар 1969, *Предео Жере*), и добити наслов „Глоса о нестварном зову”.

А о томе како је дошло до тога да се у коначном одабиру за „Глосе опсесионизма” замене Миљковићеви стихови, вид. даље иза песама „Четвртог кругопева” белешку „Глосе опсесионизма”.

ШТИПАЉКЕ СВЕТЛОСТИ

Можда најмузикалнија и најритмичнија од свих песама у укупном песничком опусу „Огњена Маглића“. Истицањем те њене одлике приређивач је једва убедио аутора да одобри њено уврштавање у избор.

Награда је (већ) стигла у виду хвале коју је метафори „штипаљке светлости“ (као „јединственој у свеколикој србској поезији“, додавши јој и „шум Ништавила“) изрекао рецензент Душан Стојковић, говорећи 2015. године о песништву Пра Милана од Лужице у „Ђуриној кући“ у Скадарлији, због чега је песми, уз општу сагласност, промењен наслов (изворан је био „Сенке играка вечности“).

Није на одмет ни обратити пажњу на датум настанка ове песме, на чији дубљи смисао посебно упућује њен поднаслов.

ЖРТВЕНИ ШАХОПЕВИ

Ово је по свему судећи први случај у дугој историји песништва да се у једној песничкој књизи шаховска партија објављује као песма. Приређивач је са највећом неверицом пропратио тај ауторов предлог, али се са њим убрзо сагласио увидом у околности под којима је та партија одиграна, и нарочито у истински поетску лепоту њених завршних потеза које смо на дијаграмира приближно представили као стихове песме поређане у строфе. Читаоцу није потребно да буде велики шаховски зналац да би уживао у прелепој завршној слици због које ће свако пожелети да бар научи кретање фигура.

На полугодишту трећег разреда гимназије (фебруар 1967), песник је играо на Омладинском шаховском првенству Београда, у тадашњем Шаховском дому „Душанов град“ на Теразијама (Теразије 4). Из једног дневничког записа сазнајемо да је вече пре почетка турнира изабраници свога срца (Венка Свилокос у *Опсенаријуму*) однео песму „Девојка из пете клупе“ и сутрадан замислио да ће у првој партији свака фигура на табли представљати по једну значајну личност из његовог окружења, саобразно њеним особинама. Није тешко погодити кога је представљала најмоћнија шаховска фигура – краљица.

Водећи црне фигуре против свог школског друга Слободана Симића који му је за противника запао вољом жреба, на први потез размишљао је пола сата, бавећи се за то време поменути поистовећивањем фигура, све до последњег пешака, са „пријатељима“ и „непријатељима“, познаницима и рођацима, већ у том тренутку изазвавши пажњу и чуђење међу учесницима и посматрачима. Гужва око песниковог стола постајала је све већа када су узастопне жртве почеле да грогирају водича белих фигура који је своје запрепашћење од потеза до потеза нескривено испољавао све снажнијим трзајима тела уназад. Изливи зноја и потезање за марамицом претходили су завршном удару који је дочекао потпуно отромбољен на столици, укоченог погледа, разрогачених очију, попут самртника коме још само треба спустити капке. Његову агонију увећала је околност да је стратег црних фигура „угушени мат“ могао дати и потез раније.

Јер када је неминовност мата била свима очигледна, наравно и презнојавајућем водичу белих фигура, његов противник се дао у дубоко размишљање! „Да ли је могуће да то неће видети?“ – грозничаво се у таквим приликама разбуктава нада у глави губитника. Али песник је размишљао о нечем другом: Да ли да и по други пут жртвује „своју“ краљицу? Да ли зарад Лепоте вреди жртвовати Љубав?

А када се на табли појавила завршна позиција са усамљеним скакачем (кога ли је тај коњ представљао?) који матира белог краља загушеног властитим дворјанима и солдатеском (по једна фигура од сваке сорте!), није било никога у сали ко није пришао столу и са дивљењем посматрао ту готово и гротескну слику надмоћне победе духа над материјом.

Жртвовање властите „краљице“ зарад постизања такве победе постаће средишња егзистенцијална опсесија читавог песниковог живота чије ће се драматично расплитање испоставити као срж целокупне опсенаријумске драме.

*

Стицај да се и у последњем колу Омладинског првенства Београда у фебруару 1967, баш као и у првом, удеси савршен „жртвени шахопев“, Црњански би приписао „Случају Комедијанту“, Михаил Светић Аранђеловић „Великом Случоноши“, а Пра Милан

„Закону невероватноће“, мерећи тај „здесь“ хиљадама „случева“, стотинама „згодава“ и десетинама „збудова“ као услова да се услучаји „срет“.

За све године дружења и сарадње са двојицом последњепоменутих, у небројеним приликама крцатим сваковрсним згодама и изненађењима, па и чудесима, овај приређивач није доживео веће запрепашћење од оног које је поделио са још тројицом једнако затечених сведока (један од њих је сâм др Антоније Тезић, такође приређивач и тумач Младеновићевих књига, друга двојица шахисти-аматери, правник-адвокат Душан Ерић и економиста Небојша Јовановић), са којима је у неверици гледао како песник чупа из памћења све потезе шаховске партије коју је равно 42 године раније одиграо са потоњим славним велемајстором Љубомиром Љубојевићем, уз највећег шаховског глобтротера Бору Костића и истанчаног класика шаховске музике Светозара Глигорића, највећим србским шахистом свих времена, иначе својим ужичким земљаком и новобеоградским суседом. (За љубитеље синхронизитета да напоменемо да је Љубојевић у то време живео у истом „солитеру“ Ц-21 у којем и убијени премијер Србије Зоран Ђинђић, тачно на средокраћу између пређашњег песниковог павиљона 20 и тадашњег солитера Ц-12, на по двестотинак метара удаљености и од једног и од другог станишта).

Сведоци су били склони да исто запрепашћење вежу и за претходно присећање и пресаздавање целог тока партије самог „Жртвеног шахопева“ чије је потезе, за представљање у овој књизи, изискивао овај приређивач. Али јахач на црном ату који у тој песми гуши белог краља, благовремено је учесницима тог перформанса скренуо пажњу да му то није први пут да партију из првог кола призива у памћење.

„Али никада до сада“, додао је, „нисам покушао да се сетим партије последњег кола са Љубом Љубојевићем, иако је врло добро памтим, и чини ми се да бих могао да је прикажем“.

„После колико, 42 године?“ – подругљиво се обрекну Ерић. „Чиста лудост!“

„Мислиш?“ – узврати песник и намести фигуре у почетан положај. „Хајде баш да видимо!“

Наравно, ту паде опклада између правника и економисте – други одмах ускликну док је др Тезић пресецао:

„Сетиће се!"

И док се пред нашим очима одвијала неупоредива чаролија, и партија потез по потез, после толико времена, добијала свој обрис, сазнали смо за драму која се одвијала у њеној позадини, вредну да овде буде исприповедана. Најбоље ће бити да је предочимо самим песниковим речима:

Љуби је од те партије зависило прво место на турниру, а ја сам се већ био квалификовао за Омладинско првенство Србије. Уколико би његов такмац Душан Чича, од кога је имао пола поена више, добио Зорана Симића (тај ти је, Ерићу, сад твој дупли колега, адвокат), за прво би му место била неопходна победа против мене. Када се данас зна да је Љубина потоња велика каријера део шаховске историје, јасно је колики је значај првог освојеног турнира.

Ја сам у тој трци за прво место навијао за Љубу јер ме је Чича по завршетку четвртог кола разљутио некоректним и арогантним држањем у анализи наше партије коју је, иначе, заслужено добио.

Са шаховске тачке гледишта, та партија са Чичом је имала посебан теоријски значај јер се за таблом поновила варијанта чувене и тада веома актуелне Најдорфове варијанте Сицилијанске одбране у којој сам у прва два кола применио своју „теоријску новост“, и оба пута врло брзо извео „жртвени шахопев“, Сл. Симићу приредивши горе предочен „угушени мат“, и Влади Јаковљевском, такође у отварању, жртвујући целог топа на пољу Б2, гонећи му потом краља све до супротног угла, где нисам могао извући више од вечитог шаха.

Тако смо и Љуба и ја више пратили шта се догађа за суседним столом. Ја сам имао чврсту одлуку да у случају потребе, каква год да ми је позиција, својевољно начиним грешку и уступим победу драгом човеку чијој очигледној харизми није сметало да се са супарницима опходи пријатно и благодоклоно.

Ето, већ ту је било јасно да сам ја у шаховској арени био само гост. Такво размишљање показује зашто сам после, када сам био спреман да са Стефаном и Абрамом кренем према врху, баталио активно играње...

(С обзиром на околност да шаху припада почасно место у *Опсенаријуму*, читалац ће тамо имати прилику да се упозна са преосталим делом ове исповести, тј. са оним њеним делом који се тиче разлога из којих је шах изгубио једног од својих најфанатичнијих поклоника и најдубљих познавалаца. „Стефан и Абрам“ су данашњи велемајстори Стефан Ђурић и Бошко Абрамовић, песникови пријатељи, на чије је животно опредељење за професионално бављење шахом управо он пресудно утицао.)

... Та усмереност на партију између Чиче и Симића и ишчекивање њеног исхода објашњава шта се догађало за нашом таблом. Као прво, размишљао сам у отварању двоструко дуже него што бих иначе, искористивши прилику да као и у првом, „шахопевном“, колу претресам питања о односу шаха и свог текућег живота. Друго, определио сам се да против Француске одбране за коју сам знао да ће је Љуба играти јер је већ тада за њу био прави експерт, применим оригиналну али сумњиву идеју коју је, ипак успешно, спровео руски велемајстор Алексеј Суетин у једној партији коју сам раније гледао, то је ово **г3** које ти штеди рокаду. И ево, погледајте сад овај потез, који је по реду, Ћатићу (знамо већ да је то један од шаловитих начина на који се песник, иначе велемајстор у надевању надимака свима и сваком, обраћа овом приређивачу, када се он бави записивањем података или његових казивања, у овом случају бележењем потеза предметне партије, прим. прир.), је л' дванаести? – **12. Кф2**. Под свим другим околностима ставио бих краља на **ф1** и тако га пребацио на **г2** где сам му, по узору на Суетина, направио гнездо. Али видим тамо да Чича дави Симића, и кажем – ево тренутка, и стављам краља на погибелно поље! Па наравно, Љуба као из топа привремено жртвује фигуру, ево овако, и после овог логичног расплета, с пешаком више, има добитничку позицију, ево је. Да му олакшам реализацију и донекле прикријем „намештаљку“ – јер она друга партија је готова и Љуба не сме да киксне – сад ја жртвујем фигуру ради напада на краља, на овако оригиналан али сасвим глупав и готово невероватан начин, види шта ми је у том играчку пало напамет – гледај те разроке потезе **17. Ла4** и **18. Дх5** – иначе бих се нормално давио до завршнице и можда ископао неку шансу за реми.

На моје и опште запрепашћење, кроз неколико даљих потеза настаје позиција у којој се чини да црни краљ срља у неминован мат! Уместо да овако мирно поједе пешака у центру, и кад упаднем дамом на g7, гурне ово e4 и све лепо повеже – крај приче! – Љуба изненада креће краљем у центар и долази под удар мојих заспалих топова! Страшно! Шта да радим? Свих оних триста људи који су у првом колу сладokusили „жртвени шахопев“, у чуду гледајући како бели монарх, упркос савршеној заштити свих својих војних родова и целе дворске свите, не може да утекне пред копитама једног помахниталог ждребца, сада ми поново виси над главом, овога пута у ишчекивању да својом тешком артиљеријом разнесем полуделог црног краља који јој из потеза у потез, својим голим прсима, без ичије заштите, изазивачки и пркосно, излази на ватрену линију!

Сензационалан упад свог краља на поље d3 Љуба је извео толико самоуверено, треснувши фигуром по табли, и то без трунке размишљања, да сам искористио психолошки тренутак да му одмах предам партију, из страха да ћу га матирати.

Тако ће у аналима шаховске историје остати забележено да је један од двојице највећих србских шахиста свих времена свој први турнир освојио победом против свог вршњака и друга, ужичког земљака, новобеоградског комшије и песника који је у тај час стремио истим висинама.

Можда ће овом приређивачу поћи за руком да пре објављивања *Дноврха* (сада је јулијански Божић 2018) организује сусрет двојице давних супарника, не би ли разменили истину о тој партији, па и о завршној позицији. Дође ли до тога, читалац ће управо на овом месту добити извештај о продужетку ове полу-вековне шаховске приче.

„Ћатићу! Ако ми нађеш и доведеш Љубу“, саопштио је овом приређивачу доживотни мајсторски кандидат са велемајсторским „скалповима“, укључујући и један првака света (што ће бити достигнуће Михаила Светић Аранђеловића), „сигуран сам да ћу га наговорити да се победнички врати у арену! А тад можда и ја са њим!“

*

Овде је прилика да се истакне посебна улога шаха не само у животу творца „Жртвених шахопева“, шаховске партије прерасле у песму, са којом се срећемо на наредним страницама, него нарочито у свакодневици опсесионистичког покрета. Додуше, нико ни у првом ни у другом „језгру“ није био острашћени љубитељ и зналац древне игре (наравно, осим самог „Језгре“, а у ширем новобеоградском окружењу ту је био и десетак година старији знаменити песник Радомир Мићуновић), али се безмало све у одвијању свакодневног живота вртело око ње.

Уствари, шах је међу опсесионисте стигао из „Новобеоградске философске школе“ Милана Ковачевића Сарторија, ништа мањег шаховског страсника од Маглића, са којим се овај зближио још у другом разреду гимназије. Природно да га је професор, као редовног првака школе и свог сталног супарника кога је за време својих слободних часова ослобађао наставе и доводио на одмеравање у зборницу, одредио за селектора и капитена школске репрезентације када јој је на мегдан изашао вршњачки тим из Седме загребачке гимназије којем ће потом Новобеограђани путовати на реванш.

И пошто школа није врвела од блиставих шаховских умова, селектор је у састав уврстио и своје опсесионисте Зеца, Станисављевића и Ђукановића. При повратку, овај последњи је у купеу раширио последњи број недељника „Република“ који је у Загребу купио на киоску и тријумфално прочитао препев чувене Будине поеме „Носорог“, распосторене преко читаве странице тог великог формата коју ће капитен присвојити и песму од педесетак строфа ускоро научити напамет. Ту страницу налазимо и данас у његовој архиви. Да „Кружење света“ већ није било написано, с много би се разлога могло помислити да је настало под снажним утицајем индијског принца Сидарте.

На страну што је србски принц опсесионизма обе партије против тада већ афирмисаних играча убедљиво и ефектно добио, нашла се ту на женској табли прелепа Милица Погрмиловић, и тако ће он захваљујући шаху, добити своју удаљену „дописну“ драгу, а „девојка из пете клупе“ опасну супарницу. А за увид у уплитеност шаха у даљу судбину и овог првог, и потоња два,

отелотворења Ивице Понора, није без значаја напоменути да му је у првој партији противник био тадашњи омладински вицешампион Југославије Горан Беламарић, са којим ће склопити трајно пријатељство и кога ћемо четири године касније срести усред „Хрватског прољећа“, када ће као Србин свом београдском другу јемчити за „југословенство“ свог вршњака из школске клупе, Хрвата Ивана Звонимира Чичка – вид. о томе даље у првом наставку уводне белешке за „Друго путовање у Празно“).

С обзиром да је „шаховски ток“ можда и најснажнија „струја“ у Опсенаријуму као четвртом тому овог истог дела (он и започиње песниковим ауторским шаховским „Опсенаријумским проблемом“ – Бели на потезу ремизира), задовољићемо се овде још и напоменом да је наш песник-философ за шаховском таблом рано показао дар за највиши домаћај, и резултате који су га држали на ивици потпуне посвећености, чему је, међутим, одолео, додуше тешка срца, али на начин да је одрицање од своје највеће страсти доживео као обредну жртву, поднету на олтар Поезије и Философије.

Зато наслов „Жртвени шахопери“ носи на себи неупореди-во већу тежину од оне која га везује за приказане партије. Читалац ће се у то и сâм уверити када се у Опсенаријуму сусретне са шахом у преломним тренуцима „Опсенаровог“ живота, и када проникне у магичну саозначност (симболику) шаховске игре чији ће се крајњи смисао (и преосмишљавање!) показати као носећи стуб целе опсе-наријумске грађевине.

*

На још један кључан шаховски догађај, рекло би се и најпресуднији, са којим ћемо се срести једанаест година касније, ваља у овом тренутку скренути посебну пажњу. Он ће се десити у Индији, у Њу Делхију, у престоници колевке шаха. Тамо ће се на Усековање (11. септембар 1978), судбоносан дан Ивице Понора, управо за шаховском плочом извршити тајинска размена Живота и Смрти између Огњена Маглића и Михаила Светић Аранђеловића. То ће уједно бити и завршни догађај целога шестокњижја *Опсесија Ивице Понора*.

ДЕВОЈКА ПРОЛЕЋНОГ ТЕЛА

Недељу дана пре но што ће ова књига добити свој коначан облик (*ова белешка писана је 2011, прим. прир.*), песник је из свога одметништва позвао приређивача и скренуо му пажњу на околност, да је представљање целовитог песничког дела „Огњена Маглића“ на путу не само да занемари, него и да у потпуности превиди, његово бављење музиком од седмог разреда основне школе па до тренутка у трећем гимназије, када се у жестоком обрачуна са млађим братом који га је изазивао овај бранио гитарама, па су тако „погинуле“ све три. Приликом позива, предочио је да се до текста једне од његових тадашњих композиција – будући да га вероватно нигде нема у запису, а он сам не може да се сети свих стихова – може доћи управо преко утаманитеља гитара који има разлога да га се боље сећа, а и иначе има боље (математичко!) памћење.

Наравно да је и претерано и неумесно говорити о музичком „стваралаштву“ некога ко је на основи тек неколико савладаних почетних лекција гитаре (браћа Маглић су ту обуку 1962–64. г. добијала од свога нешто старијег брата од тетке Алексе–Ацике Поповића, тада истакнутог младог виолинисте, касније угледног машинског инжењера), одмах стао да komponује, свира и пева своје стихове; али у случају те несвакидашње „огњене магле“ каква је био старији брат, немогуће је не убројати у „стваралаштво“ све што је у себе та магла умотавала. Ту особину брзог „пресатварања“ почетн/ичк/ог знања у како-тако вредан уметнички резултат неће изгубити ни „Михаил Светић Аранђеловић“ – у то ће нас уверити песма на шпанском „El antiguo soñador“ (вид. у *Реснику*) коју је у Паризу тај „други Ивица Понор“ написао после тек 26 дана учења тог језика.

А управо су млађи песников брат проф. др Небојша Маглић (са надимком Неш) и његов најбољи друг из тих младих дана проф. др Спасоје Вељковић, данас обојица математичари највишег светског ранга, тесно везани за судбину ове песме – што за њен тадашњи „продужени живот“, што за њено садашње објављивање. Пут до текста песме завршавао се, као што смо видели, на адреси првог („Он има боље памћење, он ће се свега сетити“), а водио преко другог који је требало да помогне да се угледни професор Неш – гост-предавач на многобројним Универзитетима – пронађе „негде у свету“.

Сазнавши за разлог потраге за својим другом, др Вељковић изненађено узвикну:

„Шта, па зар то није Нешова песма?"

Тако се после више од 40 година обелоданила тајна коју су браћа, у време када је то било значајно, брижљиво чувала. У августу 1969, на такмичењу за најбољег певача свих школско-студентских одмаралишта у Трпњу на полуострву Пељешац, убедљиво је победио кантаутор и текстописац Небојша Маглић са песмом „Девојка пролећног тела"!

Прави писац музике и текста, и сâм иначе солидан свирач и певач, при строго утврђеној братској ривалској номенклатури, признавао је млађем брату примат „бољег певања" (малочас смо ту номенклатуру антициповали и „бољим памћењем"). С обзиром на то да је, као што већ знамо, испољавао шампионске одлике у мноштву других дисциплина, овом врстом обзирне попустивости (уступањем ауторства и извођења песме) надомештао је катастрофалан родитељски (превасходно очев) педагошки промашај у „форсирању" (највећма репресивном) старијег сина, што је праћено потцењивањем и занемаривањем 17 месеци млађег.

Да ли ће и како Маглић млађи, овако штедро дариван и окићен ловорикама „туђег перја", узвратити на витешко поступање свога брата?

О томе ће бити више него довољно прилика да се читалац обавести у *Опсенаријуму*.

Било како му драго, да није било те „трпањске удурме", можда би и ова песма потонула у заборав, као и десетине других које су у то време настајале и биле певане (недостајало им је „боље памћење" млађег брата!).

Са музиком је тако за „Огњена Маглића" било као и са шахом. Уз све претпоставке за брз успон и афирмацију, на само корак од сцене која доноси успех и славу, сâм иначе крајње екстравертован и харизматичан, он је ипак „светлости позорнице" препуштао другима, са једним посебним осећањем, да најдубље Његово не припада ту. Заузврат, током времена ће се показати да је сваку своју песничку творевину, на скривен начин, „складао" и као шаховско-музичку композицију.

НОСТАЛГИЈА

Пријем на који је овај препев наишао у Деветој београдској гимназији код временне професорке француског језика Радмиле Жунић ("баба Жуна") унеколико предсказује славну судбину песме „Кћи вечног сата“ коју ће млади песник написати непуну годину касније, као писмени задатак у Првој београдској (вид. доле белешку уз ту песму, прим. прир.).

Ова иначе веома омиљена професорка оштро је опоменула преводиоца да се убудуће држи дословног значења сваке речи и сваког стиха, указујући на места на којима су значење и смисао изневерени. Једино је похвалила музикалност и – римовање! Баш као што ће то ускоро учинити и њена вршњакиња Вера Поповић по питању сонетно устројеног писменог задатка ("Двојка, римује се!", вид. исто). Узалудно бранећи свој препев, почетник у преводилаштву већ је ударао темеље свом будућем учењу о „превођењу непреводивог“ и потпуној преносивости песничке поруке откривањем дубоких спона саобразивости међу језицима.

И накнадна посвета Харити Балабановић Вибранц (којој је посвећена и једна песма у „Књизи о Празном“) носи на себи набој тих дубоких спона. Она ће се по завршетку студија философије преселити у Париз, оставши да у њему живи заувек, пишући и објављујући на француском запажене философске студије. Превела је на језик „галског петла“ читаву библиотеку значајних дела српске књижевности. Дуготрајним избивањем, сасвим је била уприличена да своју завичајну чежњу утољује осећањима каква управо изазивају носталгични стихови Јоакима ди Белеја. И онда је, спремајући се са узбуђењем и уздрхталом душом да се због смрти мајке после много година сусретне са родним градом, од свог најбољег пријатеља добила је овај препев који је пропратила следећим речима:

„Твој препев Du Bellay-а сам упоредила са оригиналом. То сам некад, као и многи, знала на памет. И веруј, препев ми се чини бољи од оригинала. Не бих то смела рећи, јер је то нека врста савршенства у француском језику. Али твој српски језик као да је додао још нешто. Опет бих рекла: душу, емоцију. Избор речи које су све неочекиване, дирљиве, погађају те директно у

срце. У односу на препев који сам прво прочитала, оригинал ми је мало хладан, једноставно савршен, али не тако узбудљив. Друго, како си се изборио с тим римама да буду тако природне, ненаметљиве...”

НЕБОХВАТ

Ова песма пронађена је у рукописној архиви песниковој и сада се објављује први пут.

Нејасно је зашто је Михаил Светић Аранђеловић није уврстио у једину објављену збирку Огњена Маглића *Песме Ивице Понора*. Можда зато што се део њених стихова одвећ преплиће са стиховима у неким другим песмама? А можда и зато што је, као легитимни наследник ауторског дела свог аватарског претходника, намеравао да те стихове употреби као градиво неке друге песме, што се не чини невероватним с обзиром на околност да неки стихови ”већ сада” веома ”миришу” на будућу ”Несваницу”, макар су овде, или баш зато, употребљени у сасвим супротном значењу, будући натопљени истим оним ”дновршним” таоистичким и оксиморонским раствором каквим нешто доцније и исходишни стихови ”Последњег зида”, и друге верзије завршног опсесионистичког сонета.

(О могућем објашњењу за песниково занемаривање ове песме вид. горе у белешци о „Кружењу света” и даље белешку уз песму ”Свеисказ”).

ВОЗ ВЕЧНОСТИ

Ова песма прерађена је незнано када из првобитног рукописа под називом ”Стубови” и из још једне потоње прераде под називом „Ушћа стубова”.

Приређивач је био присутан када је песник при заједничком прегледању мноштва рукописа из тог периода, на своје властито изненађење (и одушевљење!), пронашао ову прераду, и то у тренутку када је изворну верзију већ био без двоумљења отписао (па ћемо тако поступити и ми). Вреди забележити његове речи, да та бесмислица, исказана насловом „Ушћа стубова”, конкурише за „нешто најбудаластиче што је икада написао”.

Ипак, досетио се разлога из ког је у неко „препотопско“ време приступио спасавању те „будаласте“ песме. Била је то жеља да се сачува и искаже дубоко осећање вечности уткане у властити живот, исте оне која ће Михаила Светић Аранђеловића 23 године касније, између Њујорка и Филадельфије, на путу за Вашингтон, надахнути на усклик: „Најлепше стање духа: Путовање, воз!“ (песма „Најлепше стање духа“, у књизи *Српска душа Торонта, 1993*). Сада му се тај тутњећи воз приказао као иста она „машина будућности“ (вид. у „Предпутовању“ *Змајевом наградом награђен прозно-поетски рад „На крилима сна“*) којом је тада преко „оштрих пенушавих гребена“ истовремено запловио и у „голотињу тамног бескраја“, и ка спокојству успешног и осмишљеног живота.

Овде се, међутим, не завршавају занимљивости везане за „Воз вечности“. Оне добијају на значају околношћу да се ова белешка сачињава у заиста последњим данима петнаестогодишњег рада на овој књизи (25. август 2018). Радознао читалац може уочити неколико измена у односу на изглед песме у издању песничког дела *Дноврха* из 2012. године. Песник је уочио неке недоследности у грађењу слика и решио да их отклони, затраживши од овог приређивача да на то читаоцу неизоставно скрене пажњу.

Приређивач се изменама успротивио узвиком:

„Па нека се види да тај Огњен Маглић није био суво савршенство!“

„Да, али Огњен Маглић је испевао толико тога непогрешивог“, уследио је благ одговор са смешком, „да му због тренутне небудности не треба да остане оскрнављена песма. Quandoque bonus Homerus dormitat – Понекад и добри Хомер задрема! Да је сада жив, Огњен би се сигурно баш на овај начин уплео у дотеривање своје рођене песме.

Што се мене тиче, једнога ћу дана објавити песме знаменитих, па чак и великих песника, са стиховима које сам им исправио. А такве сам исправке досад учинио на десетине тисућа, са стотинама песника радећи на њиховим рукописима, од почетника до најпризнатијих. Нема ни једног јединог који није пристао на сарадњу и на измену када бих му предложио и образложио боље решење!“

Према властитом признању, најдуже се колебао око уплитања у претпоследњу строфу, прибојавајући се да би измена одвећ нападно учитала накнадно стечену свест о „дноврху“. И када је већ хтео да остави првобитну строфу

Ожарен варничењем неба
пропињем се у поглед
низ млечнобели пут
у голотињу тамног бескраја,

превагнуло је присећање да је још шест месеци раније (27. март 1966), у свом култном „Губитку песме“ (вид. горе ту песму у „побунарном“ делу овог кругопева), већ употребио оксиморонску синтагму „врхови дубина“, и ствар је била решена. Тим поводом, песник је додатно саопштио:

„Огњен је већ са шеснаест година био на корак од дноврха – имао је доживљај, јасно уочио и већ устиховао видеју, али још није стекао појам, још није имао реч.“ Да је то тако, уверава нас стих „Вечно Ништа без врха и без дна“ написан већ почетком наредне године, у строфи-песми „Вечно Ништа“ (коју такође вид. у првом делу овог кругопева).

А даљи кораци ка дноврху воде нас кроз трећу песму „Опсесионистичких сонета“ („О позлађењу тмине“) и кроз седми проширени сонет „Несванице“ („Хук провалије“), све док се појам шест година потом (1972) не излегне у самој песми „Дноврх“, у „Лутајућој поеми“ Књиге о Празном. Нека се читалац о том корачању обавести у белешци о тој песми.

*

Током преписке о завршном уобличењу ове белешке, приређивачу од песника, који се почетком 2018. са супругом преселио на планину Ртањ, стиже изненађујући допис који читаоцу ваља предпочити у целини:

РТАЊСКИ ШИНАВАТРА

(За књигу у припреми Неко пева у мени)

Откад са приређивачем Дноврха путујем „Возом вечности“, помажући му у тумачењу такоимене песме Огњена

Маглића којим се овај, мимо редоследа, примиче последњој станици свих „кругопевних“ и „празноходних“ путовања, дошаптава ми Неко у свест име бившег тајландског председника Шинаватре који се са својим големим богатством одметнуо у малену Црну Гору.

Најпре закључим да је двапут употребљена реч „шине“ („шине мајског дана“ и „шине мајске ноћи“) подсетила Неког на необичног бившег азијског државника у чијем се имену још необичније спајају две српске речи.

Али зашто ли ми пажњу скреће баш на „шине“ код толико других речи у песми? И откуд „ватра“?

Онда са смешком схватим да се Неко добро разуме у песничку стилистику, па је појмио да се у песми ватрена стихија читава кроз „варничење звезда“, те да је оно заправо метафора за искре које шинама измамљује силовито трење точкова захукталог воза.

Задовољно се захвалим Неком и потегнем да из боце наспем чашицу дуњеваче коју од пре неки дан пијуцкам уз писање.

И тада са одушевљењем видим да се ракија зове „Ртањска ватра“.

Треће путовање у Круг

МИРИС ОПСЕСИЈЕ

1. ПРВИ ОПСЕСИОНИСТИЧКИ ДНЕВНИК
2. КРУЖНИ НЕСМЕШТАЈ
3. ОПСЕСИОНИСТИЧКИ СОНЕТИ

О ТРЕЋЕМ ПУТОВАЊУ У КРУГ

Засејана још при Укрцавању, проклијала на Првом, разбокорила се и запупела на Другом, ево где ће се Опсесија расцветати и замирисати на Трећем песниковом путовању у Круг.

Протеран из Новобеоградске гимназије без права уписа у било коју школу на територији тадашње Југославије, очекујући поправни испит из предмета „Предвојничка обука“ (оборио га последњег дана школске године професор Фадил Зобеница, иначе „писац у покушају“, повремени посетилац књижевних сас-
танака опсесионистичке дружине – вид. горе о њему у белешци за „Небохват – Одмориште у средишту круга“), песник се током наступајућег распуста затекао уистину „распуштен“, без свога места под Сунцем.

Таквом личном осећању допринео је и први велики сукоб са оцем (о последицама следећег вид. уводну забелешку за „Писма са Гневног Жала“) који га је „избацио“ из куће (из које је, заправо, сам утекао, избегаваши да на њега, злостављан и напад-
нут, а будући вештији и јачи, подигне руку), па је неколико дана зарађивао за живот теглећи тешке цакве цемента на новобеоградском градилишту предузећа „Југофунд“, да се ипак врати, ганут очајањем своје добре мајке.

Заузврат, у исти мах се стекло и неколико крупних подсти-
цаја који су га понели на „крилима за бесконачан лет“ и његову дечачку „машину будућности“ усмерили право према циљу који је већ доживљавао као неизбежно одредиште своје судбине.

Задесило се, наиме, да је после две средишње стран-
ице у „Графичком подмлатку“ посвећене његовом песништву (вид. у „Прилозима“), на самом крају школске године угледао своје песме у престижном свејугословенском листу „Младост“, да га је чекало и дочекало Омладинско шаховско првенство Србије у Врњачкој Бањи, да је из топле сентименталне преписке са својом „девојком из пете клупе“, и надахнуте песничке са Бранком Алесићем, настао први опсесионистички сонет (касније сврстан под редним бројем пет), па онда и сâм Дневник...

Продубљавање пријатељства са млађим песничким другом водило га (их) је безмало свакодневно у обилазак изложбе Пабла Пикаса у новобеоградском Музеју савремене уметности на ушћу Саве у Дунав за све време њеног трајања.

А десила су се и два „ватрена крштења“ – прво љубавно, где је током летовања у својој Јагодини искусио први пољубац („Јесте да је Циганчица, али је лепша од Коштане“, рекао је песников отац), друго „јуначко“, и то удвостручено, најпре пред крај распуста, на савској плажи испод београдског Бранковог моста, где је буквално премлатио тројицу кабадахија који су насрнули на његовог млађег брата, а потом и пред Првом гимназијом, првог дана у новој школи, где је слично урадио са њиховим дорђолским колегама.

*

До највећег парадокса, међутим, доводи увид у необичан раскорак између екстремно дружељубивог, „другољубивог“, „другствено“/друштвено полетног, ангажованог и оптимистичног понашања младог песника, с једне стране, и мрачног козмолошког и метафизичког, па и егзистенцијалног песимизма његових стихова с друге. Тај парадокс остаће трајна одлика „поетске егзистенције“ Милана Младеновића (овде би правилно било рећи „Ивице Понора“ који здружује Маглића, Светић Аранђеловића, Србиновића, Вучитрна, Врбавца, Миландру, Ми Лана, Пра Милана и друге Младеновићеве ликове и „другоозиве“), чијим се углачаним катренима и римама, много година касније, чудом нису могли начудити многи знаменити наши и страни писци (међу осталима Миле Недељковић, Драгиша Витошевић, Александар Петров, Коља Мићевић, Радомир Уљаревић, Ранко Рисојевић, Ранко Павловић, Предраг Бјелошевић... од наших, Гастон Мирон, Мишел Деги, Пјер Остер Сусујев, Ерик Ван Рејсбек, Ежен Ван Итербек, Лилијан Вутерс... од странаца), упознавши претходно песника у свој разбарушености његове жустре покретачке природе.

Та неисцрпна енергија испољавала се у најранијим песниковим годинама у свакодневним тучама које је по правилу узроковало његово стављање на страну слабијих и злостављаних и праведничко прискакање у помоћ угроженима. Ретко се кад, на ужас родитеља, у тим дечачким годинама вратио кући без разби-

јених наочара или главе, приређујући сличан доживљај и родитељима својих „другова“. Касније, природно, пробијао се тај полет кроз спортове свих врста, у којима је, иако са наочарима високе диоптрије, предњачио безмало у сваком: Капитен и голгетер фудбалске репрезентације школе, међу најбржима у пливању и на кратким и на дугим атлетским стазама (чест победник на редовним крос-такмичењима), најдаљи и највиши у скоковима, редован првак на шаховским првенствима школе (пети на Омладинском првенству Београда, шести на Омладинском првенству Србије)...

Да тај парадокс здруживања екстремне друштвености и исте такве повучености у истој личности (природно, у снажној спрези са сваким од чинилаца набројаних у уводној белешци за „Први кругопев“, посебно оним „репресивним“) ваља узети као кључ за тумачење Маглићевог „рембоовског“ узлета, најбоље доказују сучељени ликови Шабудала и Арситега из „Првог опсесионистичког дневника“. Гротескним именом првог, Шабудал, његов је писац називе „шаха“ и „фудбала“ здружио у свој демонски alter ego који га заводи на странпутицу и одвраћа од „правог пута“ (вид. о томе даље у уводној белешци за „Кружни несмештај“ и белешку уз „Опсесионистички дневник“, као и објашњење бр. 10 за „Писма са Гневног Жала“), док га тим исправним путем води другоименовани, „анђелски“ Арситег, означитељ саме песнику пожељног идентитета, тек нешто мање гротескно срочен од латинско-србске „тежње ка уметности“.

Шта, међутим, побеђује, и ко преостаје на сцени живота, у том архетипском сукобу Шабудала и Арситега? Ни један ни други! Преостаје други један књижевни јунак, забележен у овде необјављеним, полудневничким рукописима, чије су име Сам Самцит (уствари још један ауторов криптоним) и његова намера да изврши самоубиство, веома забринули песникове родитеље који су у потаји, са зебњом, читали његове рукописе.

Ето ко је „рембоовао“ по србској поезији – ни „Шабудал“, ни „Арситег“, него „Сам Самцит“! Зар је онда чудно да ће се он већ након шест-седам година праметнути у „Ивицу Понора“ који је најпре одлучио, а потом ту одлуку и спровео у дело, да „преживи своју смрт“?

1. КА ПРВОМ ОПСЕСИОНИСТИЧКОМ ДНЕВНИКУ

Осим онога што је о овом „Дневнику“ записано у Опсесионизму („Свет опсена“, бел. 2, стр. 26–27), важно је нагласити да је тај готово безазлен младићки опит, да аутоматским писањем досегне до несвесних дубина свога бића и из њих се врати наоружан убојитом муницијом за утамањење злог демона Шабудала, далеко премашао почетни наум и довео до интуитивног искорак у прву пред-философску артикулацију већ откривене а још увек непрозирне идеје Опсесије. Он у својој целини сведочи о муњевитом развоју седамнаесогодишњег младића од почетне песничке занетости надреалистичким „аутоматским писањем“ до открића опсесионизма.

Међутим, увиду и закључку, да је опсесионистичку мисао њен творац ипак развијао и спроводио систематски и доследно, иде на руку податак, да се на самом завршетку „Дневника“ најпре изнедрио нацрт обе наредне деонице путовања – „Опсесионистичких сонета“ и „Глоса опсесионизма“, а да су онда „Сонети“ почели настајати читавих шест месеци потом, писани и дотеривани изравно у самој дневничкој свесци, чинећи њен завршни део, док су „Глосе“ започете тек када је на последњи сонет стављена тачка, безмало годину дана касније (вид. о настанку ових „кругопевних“ творевина белешке о „Другом“ и „Трећем кругопеву“). А утисак о систематском развијању и узрастању опсесионистичке мисли ојачава се и оним искорак који оцртава с почетка танушну, али током времена више него разлучито повучену размеђу надреализма и опсесионизма – кратак запис „Свет опсена“ којим се „Дневник“ неочекивано завршава, а који је дат и на самом почетку првог тома Опсесије Ивице Понора.

Зато је овај приређивач нашао за сходно да тај дневник смести испред свих песама „Трећег кругопева“, јер се у противном ни „Опсесионистички сонети“ ни „Глосе опсесионизма“ не би доживели као песнички пород једне дуготрајне и многобремените духовне и егзистенцијалне трудноће, уместо да га смести у

„Прилоге“ (као што га је тешка срца, управо из истог разлога, изоставио из првог, теоријског, тома Шестокњижја). На тај начин се не губи његов расветљавајући упут у извор и последичност опсесионистичког певања, као што ће „Наговештајна писма“ тачно шест година доцније озрачити и дословце породити „Књигу о Празном“.

А тиме се не само неће окрњити она поменута, готово вајарски исклесана, целина „класичних творевина“ опсесионизма, него ће се, напротив, само учврстити стамена архитектура „Кругопева“ и проширити укупан обзор опсесионистичке идеје, проткане кроз све видове стваралаштва Огњена Маглића.

ПРВИ ОПСЕССИОНИСТИЧКИ ДНЕВНИК

Понедељак, 17. 07. 1967. г. Предео Жеге

Постоји у човеку извешан ток мисли који захтева да буде изнесен на светло дана било путем писане, било говорне речи. Ако је човек сам, па нема коме да саопшти производе својих размишљања, а ако пак није довољно способан или је превише лењ па их не пренесе на папир, онда се те мисли поново враћају у човека, што доводи до једног општег хаоса у психичком животу дотичног лица. Да бих све те унутрашње токове спречио да понире у мене, улићу их у ову свеску такозваним надреалистичким поступком, не дозвољавајући себи да прекинем писање ни једног јединог тренутка. Ту психичку терапију најрадије бих назвао следећим именом: Психичко надреалистичко пражњење, што би скраћено могло да се изрази речју: *Прапсина*.

Дакле, у мени лаје, урла, вапије оковани пас кога сам наследио од многих поколења и жели да пољуби дан кроз моје перо. Ево, његов лавез је већ заплашио казальке на часовнику које су необично брзо откуцале првих девет минута моје терапије тако да ја (а не он) одлучујем да продужим рок за још десет минута, не бих ли се довољно испразнио за задатак који ме данас очекује. – Било би сувише оптимистички са моје стране када бих веровао да се у мени крију богатства која још нисам открио. Пре би се могло рећи да сам их сувише трошио откривши их прерано у себи. Та богатства су такве природе да би ми са мање или више амбиције, срећености и истрајности донела много славе и можда нешто новца.

Бесмислица! Ово је доказ како један непромишљени потез пера на почетку реченице може довести до безвезних закључака, но и то је на неки начин потребно: Ко зна да ли ће то можда једнога дана представљати истину која је сада нешто бесмисленије од апсурда.

Ванредно! Разглабајмо мало о апсурду. Ти, несрећни друже окован у ланце подмуклог Шабудала (знак узвика! сада знам да он има облик псеће главе! каква игра случаја, заправо не, то није случај, то је логичан резултат надреалистичког размишљања), цвилиш из саксије свог заточеништва да је све апсурдно, да ће се све завршити неколико тренутака пошто вечност одлучи да се протегне на овој несрећној земљи. Као што је апсурдно поливати улице док пада киша, кажеш ти, тако је апсурдно продужавати живот када нема никакве наде. Али драги пријатељу, ти лажеш! То ниси ти! Није ли те та псина Шабудал наговорио да ме застрашујеш? Ослободимо се тога, снажнији смо нас двојица од њега! Зар и то није апсурд, драги мој Обалонаде, да ти, тако племенит, узвишен, чамиш у ропству јадног, ограниченог, глупог, слепог Шабудала! Шабудала будала дала ала прогутала пустош преостала у наду процветала! Какав материјал за песму, шта кажеш? Ааа? О, па ти си злобан! У реду, у реду, ти ми се стихови врте још од јуче, то нисам сад измислио, али зашто да не забележим кад могу заборавити?

Волим што си злобан. Надам се да то није због мога добра. Шабудал ме обожава, а ја га мрзим. Да! Сад видим да си малопре ипак био у праву! Ипак! Најзад си, видим, почео да мислиш својом главом. Значи ли то да полако слаби моћ моћног Шабудала? (Будала дала ала прогутала пустош преостала у наду процветала! – одушевљен сам.) Ти, дакле, мислиш да треба рећи „кврц“ животу кад нема наде и препустити се смрти. Ти си, дакле, весник моје несреће. Кажеш, волиш моје стихове јер из њих наслућујеш вољу, али вољу ка

смрти. О, па ја те баш због тога волим, не зовем те узалуд Обалонад. Или би ти можда боље одговарало какво друго име? Јер, да ли је смрт обала моје наде, да ли си, дакле, ти та обала? Ниси ли ти само тег који ме вуче у уметничке вртоглавице? Да, уметнички тег! Арситег! Здраво, Арситеже! О, у неко јутро свеже исплешћу ватром самртне мреже, с тобом ћу бити рибар, о Арситеже, не ваља, него:

У неко јутро болно и свеже
С тобом ћу бити рибар, о Арситеже,
Пецати у ватром сплетене мреже
Док смрт ме гладна бесмислом стеже.

18. 07. 1967 год. уторак, Предео Жере

Арситег по свој прилици развезује ланце својих окова и полако потискује Шабудала. Али сада увиђам да Шабудала никада нећу потпуно уништити (мада сам јуче узвикнуо у писму Алексу: Смрт Шабудалу!), јер ће он увек налазити ситне пакости да ме одвуче, бар за кратко време, с правог смера. Дакле, у мени постоје двојица која се међусобно раздиру, а ја, као њихово јединство, трећи сам члан овог новог светог тројства. (Жан Сервет, проналазач крвотока, усудио се једном да посумња у догму о св. Тројству, што је било довољно другом једном Жану – Жану Калвину, великом женеvском диктатору и тиранину – да га смакне без гриже савести, иако је захваљујући овоме сазнао за постојање оног чега је највише имао).

Глад, Глад! (и још једном: Глад!). Чуо сам негде да је глад извор инспирације, Хипокрена за многе несрећне уметничке душе чија је вода била мастило, а хлеб – Поезија. Да ли глад подстиче на уметничко стварање? Пре неколико тренутака ми се учинило да ћу свеску тренутачно затворити и јурнути у кухињу, али је Прапсина изненада залајала и натерала ме да наставим. Сад ми се пак чини да глад заиста

подстиче (у то сам се уверио прочитавши овај претходни пасус и одушевивши се одличјем свога стила). Треба ли бити превише паметан те са физиолошке стране објаснити ову појаву? Треба ли још напоменути да пун стомак често као јорган прекрије ум, па затим и мозак, што доводи до најлепше и најчешће инспирације зване спавање? Зато, доста о томе. Закључак: Инспирација : квалитет = стомак : способност. Да проверим:

$$\text{Квалитет} = \frac{\text{инспирација} \times \text{способност}}{\text{величина стомака}}$$

Довде сам писао јутрос, као да сам предосећао – сада ми је стомак сасвим празан без икакве наде да се бар и један кубни сантиметар повећа. Није важно – нека глупа казна коју издржавам најпре због инспирације, а друго из поноса. Но, то је више казна Теби, о Шабудале, Теби који си ме данас одвукао у спортски центар правдајући се доласком мога брата Зорана. Мораћу једном и тебе да унесем у ону пропорцију како би се одредио и твој (негативни) удео у стварању уметничког дела. Дабогда се уморио глађу, неуморни насилниче коме јуче неоправдано доделих псећу главу, јер Прапсина – то никако ниси ти, то може пре бити Арситег, али није ни он. То је нешто треће, независно, неутрално, аутоматизовано. Нешто што кључа и онда када тога нисам свестан, а претумбава подсвест и тражи свој излив у дан.

Осећам се тако глупо да нисам способан да отпочнем ништа велико; да отпочнем, на пример, *Тихог Дона* или *Мучнину*. Прво због дужине, а друго стога што ми се чини да би ме Сартр толико измрцварио да би Шабудал ликовао опијен мирисом егзистенцијализма. Можда је такав закључак вино недовољно сазрелог грожђа, али ми је овај поглед на свет све одвратнији; заправо, не може бити сумње: Прихвативши егзистенци-

јализам, ја бих се препустио Шабудалу; радио бих свесно све оно што је он из моје подсвести наметао и чега се ја одричем, што убијам са њим. Сад се осећам тако пријатно – као онда када сам стајао на врху једног Кркиног слапа, вода протицала испод мене као кроз мене и стропоштавала се доле. Чини ми се – ниједне мисли, ниједне тешкоће немам на уму, све иде само од себе, рука прелази преко папира а да то и не осећам. Ето, то је та величанствена псина, тај чистач душе, усисивач за талог, сувишни талог који се нахвата по концима душе. Мислим да ћу после овог лека бити способан да завршим песму јуче започету посвећену мојој Венки којој – морам рећи – приписујем име *Обалонада* – јер она, она, она је обала моје наде, она је моја тежња за савршенством која се може постићи једино у смрти. Хенрик фон Клајст је целог свог живота тежио срећној, правој уметничкој смрти, *заједничкој* смрти са било ким, мушкарцем или женом, и био је заиста срећан једини пут у животу када је своју жељу испунио. Толико је људи пронашло, ишчепркало једине срећне тренутке свога живота онда када је лишће са отрулелог дрва живота већ опадало у бездан вечног мира; Алиса је чезнула за Жеромом (*Жером и Алиса – јунаци романа Уска врата Андре Жида, прим. прир.*) и никада, никада није била срећна. Када је умирала, смрт је била спасење. Она ју је загрлила као отпуштени затвореник своју љубљену. Њена нада била је тама, Бог – вечност простора поливена мастилом ноћи. Она је ипак остала да живи – у Жеромовој успомени. Остваривши смрћу своју наду и изједначивши се са оним чему је тежила, узела је наду, узела би заправо неком другом, али Жером је веровао у љубав без наде; та љубав била је за њега нада пред Вечношћу. Њих двоје су заиста пронашли најужа врата љубави. О Венка, ти си моја нада, ти си моја ноћ – „у мојој нади моја ноћи”. И

кад је ведро (о, моја леђа, моја глава! како празнина тежи када је плава!), кише падају жуто (о сунцокретна успомено, која би мачка, да је пас, залајала на Месец поједен вољом Земље да му отме сјај, саливен у срп којим коси своју властиту чежњу за целином?).

19. 07. 1967 г. среда, Предео Жеге

Ето, то је тај тренутак; тренутак кад мрзим све, када ми је све одвратно, када се чак гадим и самог себе. Без неког особитог разлога, без подстицаја; пробудим се, разговарам са братом, причам му о мачку (како је ноћас спавао код мене у кревету) и одједном помислим: Зашто му све то причам? Зар нисам то могао задржати за себе и не свађати се, трошити речи о тако неважном питању.

Прекијуче сам започео песму „Слободан ка... ” – Венка ће се у мојој поезији звати Слободанка! (А уистину, ствари стоје обрнуто: Слободанка Цицмил, „девојка из пете клупе”, постала је Невенка – Венка Свилокос и то име носиће у Опсенаријуму и у будућем роману Предео Жеге, прим. прим.). Али ево, ни до сад је нисам завршио. Чак нисам ни покушавао. Значи ли то да је Шабудал толико снажан? (Опет ми је све одвратно; осећам се врло, врло немоћно; у мени нема никакве иницијативе.)

О, како желим да одем негде где ћу бити сам, сам, потпуно сам, развезан од свих окова које друштво намеће свим својим припадницима; препустити се боемском животу, плувати на све норме, обавезе, трпети чак и глад хранећи се својом поезијом. Налазим се у средини – о како мрзим ту реч вишеструке просечности! Најсредњија средина средине. Мрзим срединаре. Мрзим да срединарим. Штета само што та реч почиње словом С. Четири најлепше речи почињу словом С: Слобода, Срећа, Смрт и Слободанка. Слобода у срећној смрти. Са Слободанком.

20. 07. 1967. г. четвртак, Предео Жеге

Луд дан, лудо јутро, празно поподне. О, Шабудале, ипак без тебе не могу, Алексов Лауп те поздравља и виче „Живео Шабудал, мој брат“. (О „Алексу“, Бранку Алексићу, и његовом „Лаупу“ вид. белешку бр. 2 уз текст „Философија опсесионизма – да!“ у првом тому овог дела, као и преписку двојице младих песника у „Прилозима“ на крају књиге. Прим. прир.)

Јутрос: Позив за телеграм. Трчим у Земун. Писмо од Алекса. Силан је! Будући гроф. Обећана грофица Лаура има 4 или 5 месеци (пакосни Лауп, открио ми је тај податак са злурадом охолошћу). Алекс је одушевљен „Краљицом спектра“. Замера ми само на форми – у првој строфи:

Краљице спектра, бело сажета робиньо лепоте
чежњо материје за губитком себе, дозвана
криком расплинутог почетка, спектром очарана,
дозиваш лепезу боја у белу невиност. Ноте

Нејзеленије песме клавир лишћа подземљу краде...
(...)

– каже, дакле, да ово опкорачење на крају првог катрена није најсрећније. Размислићу, мада се за сад не слажем са њим.

Затим писмо од Венке, из Санског Моста. Зурио сам с неверицом у име на полећини коверта: Венка Свилокос. Најзначајније: Каже да је пуна љубави за све... али да јој то заузима само четвртину срца, док ће остале три четвртине можда ускоро опет бити заузете.

Драга Венка, када будеш поново дошла у Београд, ја знам: Долетећеш првог дана да видиш мог малог мачора, твог кумића Нела. Али у свом следећем писму ја ћу ти рећи да не долазиш, или: Ако доћеш, да се не задржаваш више од пет минута. Заиста тако желим, Венчице! Када сам са тобом, чиним се себи тако неспретан и глуп. Тако бих желео

да те никад, никад више не видим, да остане у моме срцу вечна успомена на једну малу, слатку, нежно витку девојчицу, да са дечачким лудилом очекујем твоје писмо – једини доказ твога истинског постојања, да тежим твојој успомени као врхунском идеалу свих својих стремљења.

О, тако је сурово бити песник! Једини излаз бити песник! Да се нисам тако рано разголитио пред својом Великом Тајном, можда то никад не бих постао. Тада бих био много, много срећнији. Зашто, усталом, правити компаратив када у моме срцу не постоји реч срећа, једна од четири најлепше?

Али знам: Једном, бар једном, осетићу безграничну срећу која ће значити више но читави животи тих обичних „срећника“. Можда ће то бити моје суочавање са смрћу?

О, кад бих имао снаге да отпутујем једном... то не може бити врло скоро због школе, те проклете школе..., али да отпутујем једном далеко, врло далеко, до смрти!

Отпутовати негде далеко без наде на повратак значи умрети пре своје смрти. Изједначити се са бескрајем.

*

Ето, десио се мали застој у саобраћају мојих мисли. Али ова симпатична реченица већ ме је засула читавим воћњакком идеја, што ја нећу искористити за даље пражњење већ ћу покушати да из потпуно празне главе, низањем речи које ми прве падну на памет, сачиним једну прапсинску песму:

Реко изрезаних каранфила, мириси заборава
раскопчавају јелек лишћу успомена.
Вирови стакластих дрхтаја, обалујем смрт
таласастих бескраја. Издигнут на престо
цветних помрчина у сјај празнине сипах муњу бола.

Не могу рећи да сам писао сасвим аутоматски – од силне ужурбаности остајао сам без речи. Утолико више желим да покушам још једном:

На месецу лајавих усклика
 на месецу злата
 на ватромету светлосних метака
 на ватромету ружа
 на светковини нерођених птица
 на светковини црног
 руке су тражиле очај у простору рибљих тела
 у мрежама сунчане крви
 у мрежама ноћи
 светиљке истока висиле су о смрти
 црвена зоро чекај ме нећу доћи
 у чекању на Сунце остарела надо
 подмлади своју прошлост остарело је сутра
 у саксији недостижних букета
 у саксији дивљине
 увеле су булке моћи на суши смисла
 растрзане вољом подземне кише гаврана блата
 пуцају мешине ветра и разносе мирис мртаца
 О недостојна вишњо успомена
 кисела казно пожудном пламену
 љубе те наказна уста трајања у мене уселена
 Са осматрачнице биљног корења
 са осматрачнице гробља
 неслућена недосањана поља нарциса обећавају срећу
 (о како да назовем боју ноћи кад смрт ме вреба бојом крви)
 На месецу лајавих урлика
 на месецу злата
 на ватромету светлосних метака
 на ватромету трња
 на светковини нерођених птица
 на светковини црног
 распадам се на слова једног имена слободнијег од дима
 чешља ме вапај једног сванућа разноћеног у мени
 о врела врела врела врела тајно
 испарава ме ужас крви
 (Чекај ме црвена зоро нећу доћи)

а једна ноћ чека своје име ноћ обична
 неке вишње и трешње неко црвено ноћ своју чекају
 неки прсти неке руке неке очи сузе неке
 петлови затим неки и црна свитања
 о једина жицо на виолини мога плача
 косе од соли непроходне
 за чешљеве мога јучеданасутра неосвојиве
 срца тако великог да једном четвртином воли све осим мене
 (о проклињем те проклињем те вишњо успомена
 у име тричетвртине њенога срца проклињем те
 у име пролећалетајесенизиме
 о проклињем те проклињем те вишњо успомена)
 о једина једина једина звездо једина обало Обалонаде
 Семирамидо висећих вртова мога маштања
 даноноћујеш у семену одлуке посејане у ноћ
 (ноћ која чека своје име ноћ обична
 ноћ тихе смрти ноћ без страха аха! ха, ха!
 ноћ краја ноћи ноћ из стиха! тиха! и-ха!)

25. 07. 1967. г. уторак, Предео Жеге

Просто се не усуђујем да погледам претходни датум. Већ
 пети дан како ништа нисам записао. Можда је заправо тако
 боље. Просто: Нисам осећао потребу за својом Прапсином јер
 сам се празнио на сто разних начина. Лепо сам Венки написао
 у писму: Неко поезију ствара речима, неко је изражава својом
 лепотом, а неко је остварује својим животом. Ових дана сам
 био песник у овом последњем смислу. Ишао сам на плажу и
 волео сам све. (Како то Венка каже – „Волим да изгорим на
 сунцу и да се увече мажем талком, волим да се правим важна
 са својим минђушама из Италије – боје мора, итд.“).

Стално сам ишао аутостопом – једном ме је возио
 Сава Мрмак (*у то време најистакнутији телевизијски ре-
 дитељ, прим. прир.*) Ишао сам чак три пута са Алексом у
 Музеј савремене уметности на изложбу Пикасоа, тако да

сам називе готово свих изложених слика, као и готово све детаље, научио напамет. У Музеј ћу свакако ићи још који пут (са Венком када се врати) и тада ћу писати о свом утиску.

Јуче се десио невероватан случај. У томе се састоји поезија Трећег модуса. Игра случаја – како би то обично рекли. Невероватна коинциденција. Овде ћу овај случај изнети као писмо мојој Венки, јер управо такво писмо желим да јој пошаљем. Зависи од њеног одговора на моје претходно писмо да ли ћу ово задржати за себе или ћу њиме нашу љубав учинити још занимљивијом:

Венчице, Алекс је имао девојку са којом се забављао два месеца. Звала се Нада. Ја сам тебе волео, али ми ти ниси била девојка. Но свеједно, за мене је то осећање било нешто више од љубави.

Важно је твоје име, Невенка.

Синоћ смо нас двојица пришли двома девојкама на штрафти у Кнез Михаиловој. Једна се звала Невенка, друга Нада.

Алекс и ја се погледасмо преко њихових рамена и насмејасмо. Случај је хтео да се улоге измене.

Једном сам са Невенком увенуо и у мени није више било ни цветања, ни мириса. Када сам то најзад, будући сасвим спарушен, увидео и себи признао, мислио сам да за мене више нема наде.

Али, ето, нада (или Нада), како год желиш, Нада се појавила.*

* Прим. приређивача:

1. Појављивање "Наде", која се уствари звала Сузана – Сузи, надахнуло је песму „Први плач пешчане виолине”.

2. „Опсесионистички сонети” који следе писани су на завршним страницама овог дневника.

(СВЕТ ОПСЕНА)

24. 12 1967. г. недеља, Предео Жеге

Када се човек роди, у своме телу има само половину своје душе. Друга половина је смештена у телу неког другог бића, неке жене. Опсесија његовог живота је трагање за својом другом половином. Када је пронађе, способан је за смрт. Он тада спознаје своју сврху. Постаје цео. Ако је то права друга половина његове душе, тело коме она припада биће спремно на самоукидање ради блаженства у Свету Опсена. Тај свет је пуни живот целе душе. Чему онда овај свет?

Опсесија егзистира као парадигма материје која је Не-биће. Све што нема душу представља Не-биће. Право биће је Свет Опсена.

Како назвати Свет Против-опсена који је предодређен за душе које нису пронашле своју другу половину? Ако је Свет Опсена право, цело биће, онда се свет Против-опсена може назвати светом Полу-бића, јер он није негација душе као бића већ само њена супротност, дакле половичност. Најгоре је оно што није цело. У свету полу-бића, Против-опсена, полу-душе су осуђене на вечну половичност без могућности искупљења и оцелотворења. У нашем свету је то могуће.

Половичност као покретачки узрок!

Претпостављам, дакле, да са мојим телом није умрла и моја душа. Да ли је онда моја смрт моменат моје свести? Умирем „природном” смрћу. Да ли је исцрпљено моје тело или мој дух?

Небиће се не може исцрпсти без утицаја бића. Дакле, исцрпљена је душа. Тако ја умирем као половина. Друго царство моје душе је паклени свет полу-бића. Закључујем: „Природна смрт” је моменат свести полу-душе о неспособности да пронађе своју другу половину. Свака је

смрт, дакле, моменат свести. „Природна“ смрт је пут душе ка полу-бићу, а „вештачка“, коју сада можемо звати природном, то је пут душе ка правом, целом бићу.

Но, шта рећи о самоукидању из очајања? Којим ће путем кренути полу-душа таквог тела? Да ли је такво самоубиство снага или слабост? Човек је убеђен да је пронашао ону праву допуну својој половичној души, али она бежи од њега. Он се убија. То је слабост. Али како је објаснити? То није „вештачка“, односно права природна смрт.

Најпре, мора се знати да све полу-душе нису једнаке. Неке су јаче, неке слабије. Одакле то потиче, објасниће се касније. Сад је битно да је такву врсту смрти у стању да изабере само слаба душа која је подложна дејству идеје сличности.

БЕЛЕШКЕ О ДНЕВНИКУ

ПРВИ ОПСЕССИОНИСТИЧКИ ДНЕВНИК

На судбину „Првог опсесионистичког дневника“ везана је прича која горко зазива присећање на трагично судско уништење шест томова Младеновићевих „Париских дневника“ писаних 1981–1984. године.

Околности под којима је тај дневник давне 1968. године избегао уништење описао је његов аутор 19. 08. 1975. г. у *Опсенаријуму* под називом „Шта је све преживело потоп у врту с анђелом и раније у Дубровнику“:

Присетих се потопа који је у Дубровнику, у једном парку, преживео мој „Опсесионистички дневник“. Заједно са Јасперсовом „Филозофијом егзистенције“ остао је, заборављен, у том парку, после доручка, иза кога са братом отпутовах у Цавтат. Петнаест дана касније пронађох свеску са дневником, сасвим натопљену кишом, но ипак читиву, док је Јасперс неком запао као божји дар.

О ШАБУДАЛУ И АРСИТЕГУ

Посебну пажњу у *Дневнику* заслужује у њему откривено, горе поменуто, демонско биће, злодух Шабудал, настањен у дну песникове утробе, чије је име његов „кум“ саставио од две своје опсесивне љубави – шаха и фудбала – којима је поклоњење и чије свакодневно упражњавање са грижом доживљавао као искушење и дангубицу, упркос јасног испољавања врхунске надарености и за једну и за другу игру (вид. даље белешку бр. 10 уз поглавље „Апсолутна књига“, као и белешку бр. 2 уз текст „Философија опсесионизма – да!“ у првом тому овог дела).

Мањи је значај песник убудуће у творењу своје личне песничке митологије и симболике (штавише готово никакав) давао Арситегу, опречној персонификацији своје тежње за досезањем свог „целобића“. То утолико више чуди што ће се напета борба „демонске“ и „арханђелске“ силе у њему водити читавог живота, и у њој ће, у смислу предузетих радњи и преузетих кључних животних

одлука, редовно преовлађивати и побеђивати „тег уметности“ (вид. о тој опреци горе, у уводној белешци за „Трећи кругопев“).

СВЕТ ОПСЕНА

На све оно што је о овом сензационалном довршетку „Првог опсесионистичког дневника“ речено у првом тому овог дела, за сврху нашег дноврховитог путовања од највеће је важности поновити (а због тога се „Свет опсена“ и понавља у овом другом тому), и уз то још и кроз све звучнике разгласити, да је овај једностраничан запис заједнички именитељ не само целокупног даљег песничког и философског творења „Огњена Маглића“, него и хумус из кога ниче онај орсонвелсовси „пупољак“ за одгонетање тајне живота овог ишчезлог „грађанина Кејна“.

Читалац ће се у то лако (али и са чуђењем) уверавати пратећи стратегију „Писама са Гневног Жала“, „Несванице“ и „Књиге о Празном“, на шта нећемо пропуштати прилику да му сваки пут када тај тренутак дође обзирно скренемо пажњу.

Корисно је у том смислу овде поновити део објашњења које прати „Свет опсена“ у првом тому:

„И поред његове местимичне наивности, одређених нејасноћа и обећаног а непостојећег продужетка, овај текст с краја 'Првог опсесионистичког дневника' заслужује почасно почетно место не само из хронолошких разлога. Он већ у прва два пасуса испоручује заједнички именитељ два кључна појма за укупну ауторову поезију, философију и прозу – *Опсесија* (одакле и *Опсесионизам*) и *Опсенаријум* – два појма слична по звуку али сасвим различита по значењу – и то крајње неочекивано на онтолошкој равни разматрања, одударајући од приступа, начина и садржаја Првог дневника, представљајући очигледну копчу са Другим.“

Да, „сасвим различитог“, но ипак тесно повезаног значења! Саздавање „склопа“ или „оклопа“ опсена, неопходних за преживљавање, показате се неопходним у суочавању и сучељавању са увидом у одсуство поузданог знања о нашем пореклу и сврси у Ни-Због-Чега-Бивствујућем Свету, којим нам се ваља заштитити од „опседнутости Празним“!

А докле ће стићи „Свет Опсена“, нека се читалац обавести даље, у „Наговештајним писмима“ која су била припрема за

„Књигу о Празном“ (писмо од 08. новембра 1973. г. Вис), као и у белешкама уз песме „Дноврх“ и „Сансеверија“.

Годинама (а ево већ и деценијама) радећи са „Михаил Светић Аранђеловићем“ и „Пра Миланом од Лужице“ на његовом (њиховом!) разнородном песничком, а са др Антонијем Тезићем и на философском делу, овај приређивач је схватио да Огњен Маглић заиста живи у Граду Опсена, а да је исти случај и са осталим ликовима који су у Милану Младеновићу умирали да би их он својим преживљавањем сачувао у лику Ивице Понора и тако опремио за дејствено памћење.

Али да све то боље схватимо и растумачимо, ваља нам сачекати четврти том овог шестокњижја, *Опсенаријум – Књигу преживљавања*.

2. КРУЖНИ НЕСМЕШТАЈ

Иако песник твореницу (неологизам) „несмештај“ није сковао да би решио своју и приређивачеву недоумицу у погледу „смештања“ две „несмештајне“ песме („Први плач пешчане виолине“ и „Кћи вечног сата“) у распоред песничке грађе опсесионизма (сковао је ту реч ради исправног превођења и правилног разумевања појма утопија – грч. у-топос = не-место, не-смештај), готово да се тим оксиморонским појмом у највећој мери може означити управо ово кратко једномесечно раздобље у којем су оне настале - сам крај школског летњег распуста 1967, између његовог трећег и четвртог разреда гимназије, као и сам почетак (прва два дана!) похађања наставе у новој школи.

А тако је и приређивач, суочен са сличном муком као и са песмама из „Предпутовања“ - како и где у „опсесивно ткање“ снитити те две несместиве песме (коју је муку увећавала и околност да ниједну од њих ни сам песник, нити ико од ранијих његових приређивача, никада досад није уврстио ни у једну од објављених збирки) – „утопијски“ трагао за њиховим смештајем, и најзад, по исправном савету песниковом, за њих нашао одговарајуће место, „сместивши“ их у „Несмештај“ овог „Кругопева“.

Није тешко погодити да „Пешчаној виолини“ ни обликом ни садржајем одиста није било места у чврстој спрези „Опсесионистичког дневника“ и „Опсесионистичких сонета“ која обележава овај „Кругопев“, а време настанка није дозвољавало да нађе себи удобан смештај.

Сличну судбину дели са њом „Кћи вечног сата“, песма написана само десетак дана касније. Њој се није посрећило да у „Опсесионистичким сонетима“ нађе себи друштво, иако је и сама написана као сонет. И управо је „накнадна памет“ навела песника да са раздаљине од пола века схвати да „Кћи вечног сата“ по свему ипак припада „Опсесионистичким сонетима“, бар као њихова претеча, па је доликовало да се овако смести у само њихово предворје.

*

Посебно је занимљива још једна околност због које ове две песме можемо сматрати за блиске рођаке: И једна и друга тесно су повезане са тучама у које се њихов писац упустио у циглих десетак дана.

По повратку са Омладинског шаховског првенства Србије где је због пораза у последњем колу (против свог ужичког земљака Радета Венцла) пропустио квалификацију на првенство Југославије, и након полагања поправног испита из Предвојничке обуке у школи из које је иначе већ био избачен, а по повратку са двонедељног летовања са братом у Цавтату (браћа су тада први пут летовала без родитеља), млади песник је крај летњег распуста, са родитељима и братом, проводио на обали Саве, где се на месту некадашњег злогласног логора, данашњег шеталишта, налазила пешчана плажа. Ту је и срео девојку Сузану са надимком Сузи (она ће у „Дневнику” постати Нада) – то име ће надихнути не само први стих последње строфе, него и идеју целе песме.

За дан и место тог пешчано–виолинског сусрета везана је прва од поменутих туча, а она ће бити и прва у низу од четири у којима се песник, додуше спортски грађен, али мршав и вижљаст, без дана обуке у борилачким вештинама, током наредне године, редовно праведнички и победнички, сам борио против већег броја тадашњих кабадахија. У овој прилици, бранећи млађег брата, на очиглед својих згранутих родитеља (и очаране Сузи), претукао је тројицу, изложивши се полицијској истрази и судском прогону.

Дан уочи поласка у нову школу, на суђењу је ослобођен кривице, да би се већ сутрадан, првог дана школске године, изашавши из дворишта школе по завршетку последњег часа, неизазвано нападнут, поново потукао, овога пута сам против гомиле дорђолских мангупа - вишегодишњег страха и трепета за ученике школе, посебно за девојке.

Десило се то на овалном ћошету школске зграде Прве београдске гимназије, на углу Скендербегове и Доситејевог, уз бок цркве Александра Невског. Нови ћак је пред очима свог разреда и целе школске смене која се по завршетку последњег часа кретала плочником, тако „поделио правду”, и тако посрамио беспризорне дорђолске кабадахије, да се они ту више никада нису појавили.

Вест о том витешком подвигу муњевито се пронела „Првим кругом”. И пре но што је загрејао школску клупу, постао је најпопуларнија личност у школи! А слави подвижника, не само међу ђацима, него и у кругу професора, допринела је и сутрадања анегдотска епизода са писменим задатком из србског језика на којем је настала сонетна песма „Кћи вечног сата”.

ПРВИ ПЛАЧ ПЕШЧАНЕ ВИОЛИНЕ

Под Бранковим мостом, на Сави

Имају ли реке своја врела своја ушћа
док протичу кроз нас а ми у њима?
Имају ли дани тамна неба црна Сунца
док сјаје нам у оку а ноћ у нама?

Једна обала кунући другу лук ми даде
затегох струну стрелу одапех мост настаде!
А цвили песак вриште табани беже воде
Полудело небо од Сунца жеђ га прободје.

О моје срце! нек ти тај Свирач жедним гудалом
распири пешчану виолину сред Њених пустиња!
Да ми тим звуком река откључа двери злаћане
на пустом дворцу Њене самоће песмом дозване.

Струне тицане махнитим огњем по реци титрају!
Кажем: Чему ухо без песме и стварам обоје!
О небо! Тучана врата дворца широко се отварају!
Она ме чека! јер звуци је пешчане виолине стварају!

Ах моје срце! откуцај Њено име своју заклетву!
Скуј га већ једном цветним уснама медом пољупца!
Потеци низ крвоток о лудо срце у те одаје
крв да те – зналац правога пута – у Њу улије!

И гле! из загрљаја Сунца и воде небо засузи!
Земљом се свуда расу та свирка животворива!
И кажем: Ево где река има свој извор океан свој
Док протиче кроз нас а ми у њој.

Коложег (август) 1967, Предео Жеге

КЋИ ВЕЧНОГ САТА

У меко јутро крилате слутње источне крви
крај неке реке без почетка с ушћем у црно
где зелен видик крунисан Сунцем вечношћу врви
и глува немоћ капље са неба зрно по зрно

Звонима ћутње нарцисним зовом прхне из воде
црвена птица сестра главе кћи вечног сата
казаљком смрти прерано прети канџама боде
из главе срцу надиру болно крвава јата

И док у плачу озебле врбе чезну за реком
корењу наде доливам младост трагам за леком
али су птице расплеле црно по небу јутра

Трепери вечност од гладног Сунца ветар се смеје
ја сам већ предат ушћу реке неповрат веје
Збогом прежедна надо Остарило је Сутра

02. гроздобер 1967, Белов град

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

ПРВИ ПЛАЧ ПЕШЧАНЕ ВИОЛИНЕ

Иако постоји ранија верзија ове песме која је убрзо по свом настанку објављена октобра 1967. г. у књижевном листу београдских гимназија „Смотра“, год. VI, бр. 32 (излазио у Шестој београдској гимназији), одлучујемо се за ову потоњу, вероватно убрзо потом прерађену, јер се управо том прерадом неке од најлепших одлика песникове неочекиване мисаоности из „Кружења света“ уприправљују за раскошну, додуше и пре-напрегнуту, метафорику „Опсесионистичких сонета“ и геометријску прецизност „Глоса“ и „Небоземки“ у исцртавању најтананијих осећања.

Ове песме нема у „Првом опсесионистичком Дневнику“, али је очигледно настала поводом догађаја описаног, или бар наговештеног, при самом његовом крају. Нема је, досад, ни у једном досадашњем избору Маглићевих песама. А не би је било ни у овом да приређивач у песниковим рукописима није набасао на ову прерађену верзију, којом је песник желео да надомести не само, како сам каже, „мени не баш својствене неопростиве погрешке“, него и „слепило које ме је навело да ту песму уопште објавим“. На питање приређивача, које су то погрешке, песник је овако одговорио:

„Незамисливо је да сам и у најлуђем опсесионистичком извртању и превртању језика могао написати (и објавити!) да 'шкрипа кишује', па и да 'раскош ветрује', да не говорим о будаластим 'кључевима' који су 'попили реку'. Ужас! Стидим се да ми је тако нешто икада прошло кроз главу, камо ли кроз перо!“

КЋИ ВЕЧНОГ САТА

Овај сонет се сада први пут објављује, иако је био славан међу опсесионистима, и касније, у круговима око издавачких кућа „Књижевне новине“ и „Сфаирос“, наравно не толико због своје вредности (која је, усталом, условна), колико због околности које су пратиле његов настанак.

Наиме, догодило се да је већ другог дана по почетку школске године (02. гроздобер-септембар 1967), сутрадан по јуначком обрачуна са дорђолским кабадахијама, професорица књижевности Вера Поповић, песников разредни старешина, задала као тему за писмени задатак следеће стихове Милана Ракића (из песме „Мисао“):

„У час кад завлада мир крај мене широм
Мисао се јави. Као звер ме зграби
И понесе собом...”

Избачен из Деветог и протеран у Први круг због омаловажавања „вечног хероја нашег народа” у писменом задатку (вид. горе у „Првом путовању у Круг: уводне белешке за „Двојност бунарног и небохватног” и „Одмориште у средишту круга”), свикнут на партизанске и срцепарајуће теме у претходној школи, Маглић је једва могао да поверује у прилику за огледање са једним песничким великаном кога је већ у том часу „знао напамет”.

Погледајмо каквим је опаскама времешне професорке песма била пропраћена:

„Не видим римовање и мисаоност!
ПИШИ УБУДУЋЕ ПРОЗУ!
Не одговара теми!”
Оцена: 2 (два), В.П.

Крилацице: „Двојка, римује се!” и „Не одговара теми!” уз урнебесан би се смех ускликивале на опсесионистичким селима кад год би ко прочитао римовану песму, а слоган „Пиши убудуће прозу!” бивао је шаливо двосмислен, али и од вредносног суда zgodно узмичућ коментар нечијих стихова.

Њега је целих двадесет година касније за најширу употребу преузела и повремено у полушалљивом значењу користила књижевни критичар Љиљана Шоп.

Тако су два писмена задатка омеђила почетак и крај „Кружног несмештаја”. А тако је могла и да се захукта локомотива „Трећег путовања у Круг”.

3. КА „ОПСЕСИОНИСТИЧКИМ СОНЕТИМА”

На овој деоници путовања сусрећемо се са „Опсесионистичким сонетима” – првом од три „класичне” творевине изворног опсесионизма. У ширем пак смислу речи, уз њих, „Глосе опсесионизма” и „Небоземке”, у ту „тешку артиљерију” новог књижевног и уметничког правца који је управо кроз те три целине задобијао свој распознатив обрис, ваља уврстити и оне које их обрубљују са обе стране – „Две вечности и једно сад” и „Кружење света” пре њих, „Последњи зид” после – прве јер су им утрле пут, другу јер им је доградила философско дно и врх, таман онако како ратар у пролеће сеје да би ујесен жео.

После жестоке полемике коју је у опсесионистичком кружоку изазвала прва верзија песме „Девојка из пете клупе”, дошао је сад ред и на „Опсесионистичке сонете”, да изазову праву буру. Писани у време када је њихов писац, посредством Биљане Лукић, водио преговоре са Милетом Недељковићем о „пресељењу” дружине из његовог породичног дома („Маглинаријум”) у „Фонтану” (вид. горе белешке о песмама „Кружење света” и „Две вечности и једно сад”, као и текст „Опсесионизам Милана Лалића” у првом тому, стр. 42), прочитани су управо на првом састанку здружених студената и гимназијалаца и до те мере узбуркали духове, да су се сви присутни, њих тридесетак, било да су хвалили или кудили, осећали и понашали као да су судеоници неког изузетно важног догађаја, такорећи од историјског значаја за књижевност, и тај свој утисак у дискусијама без изузетка и без колебања подцртавали. Томе су, без сумње, допринеле врућа и полетна атмосфера међусобног упознавања и свест да је амбициозан почетак рада књижевног клуба из прве обележен једним новим „измом”.

*

А „сетву” започету писањем „Првог опсесионистичког дневника” подарио је принудан премештај оснивача опсесионизма у Прву београдску гимназију. То је, додуше, довело до

разбијања опсесионистичког језгра као „литерарне секције“, али је само још више подцртало „надшколско“ обележје „морнара брода поезије“ који су надмоћно предупредили бродолом који им је режиран у „Деветом кругу“. И више од тога, из невремена поносито ће изронити као онај „узорни колектив“ из горе поменутог написа Зорана Зеца у „Графичком подмлатку“ (вид. у „Прилозима“ текст „Шта се крије иза термина литерарна секција“) који ће још снажније наставити своје деловање на редовним састанцима, овога пута петком, у стану свог оснивача, потом напореда и у новооснованом књижевном клубу „Фонтана“.

И баш као што је „предпутовање“ кроз Предео Жеге, саобразно ширењу и подизању Новог Београда, садржало прелаз из „павиљонске“ у „солитерску“ фазу песниковог раста у висину (из приземља у павиљону 20 „попео“ се на осми, највиши спрат у улици Париске комуне!), тако ће и његов кругопевни „опход око бескраја“, благодарећи просторном и духовном измештању у либералнију средину центра Београда (вид. стр. 33–34 првог тома, као и крај белешке о „Првом кругопеву“), пренети „мирис опсесије“ са сремске на шумадијску страну Саве, и после досегнуте „висине“, освојити и повлашћен простор за његово ширење.

*

Није згорег поменути да је и песников млађи брат на полугодишту свог трећег разреда, по братовљевом наговору, кренуо за њим и уписао се у Прву београдску, и сам протеран, додуше на посредан начин, из „Деветог круга“.

„Посредан начин“ односи се на злостављање које је тај данашњи европски академик и један од водећих србских математичара са светском репутацијом доживљавао на часовима математике (к)од професора Синише Јеринића (и то име ваља запамтити, раме уз раме са Милојком Мијовић, Фадилом Зобеницом и Милком Богавац!) који га је претходне године оборио на поправни, и с почетка следећег разреда одмах наставио са примитивним омаловажавањем. Запамћено је, међу осталим, и да се девојкама обраћао са „ћипрана“!

Овај податак од значаја је зато што ће у црним хроникама неславног комунистичког времена остати забележено да је могла постојати школа у којој су могли постојати педагози којима се могло да „својим“ предметима киње и прогањају најдаровитије ђаке који ће баш у тим областима духа досегнути националне и светске врхове.

А та истоветност злостављања којем су браћа била изложена, и то на предметима властитог животног одређења, на посебан ће начин обележити, и додатно испреплетати, путеве њихове судбине. Вреди овде забележити бар толико, да ће обојица по завршетку студија професоровати у својим бившим школама – математичар у Деветој, философ у Првој београдској гимназији.

С обзиром на већ стечено сазнање о Деветој гимназији као „Деветом кругу“, ваља овде уочити обрнут смер Маглићевог кретања у односу на путању којом у Дантеовој Божанственој комедији Вергилије кроз Пакао води свог фирентинског следбеника: Док двојица Апенинаца крећу из Првог и поход завршавају у Деветом, наш балкански песник креће из Деветог круга и скончава у Лимбу – Првом кругу пакла!

Саозначност тог обртања више је но очигледна, има ли се на уму да је већ поменута ли(м)бералнија клима у најстаријој београдској гимназији била сасвим саобразна толерантнијим условима боравка у Првом кругу, у којем је као нехришћанин боравио и сâм Дантеов водич Вергилије. Али и више од тога!

Неће проћи ни две године, а изгнаник из Деветог круга (који се осећао као да је изгнан и из живота!) поново ће се из досегнутог Лимба запутити у супротном смеру, до у само дно пакла, уверен да до њега може стићи сасвим сам, без икаквог водича („Те изгнах Музе а Вергилија у непотреб преобраћам“ – читамо у припремним стиховима за „Писма са Гневног Жала“ – вид. даље у „Првом путовању у Празно“ одељак „Рефрен прве песме“). Песнику је циљ тог путовања био да кроз „пакао властитог тела“ у самом дну утробе открије, укроти и припитоми злодуха Шабудала, не би ли му овај био садруг на узвратном Путу Повратка, зарад уништења пакленских кругова, њиховог пресаздавања у рајске, и коначног ослобођења из робства телесности.

*

Са тренутачним, а онда и далекосежним, последицама описаног јунаштва сусрећемо се, дакле, на самом почетку ове деонице песниковог и нашег „Трећег путовања у Круг”. Да њега није било, сва је вероватноћа да би се следећа инцидентна ситуација, којих месец-два касније, неславно завршила новим избацивањем из школе.

Наиме, по повратку са екскурзије на Бледу (где се, иначе, и поред забране, са још двојцом ђака купао у леденом језеру), ђаци су у Загребу добили „вољно” на једно поподне и вече, до ноћног поласка воза. Била је то прилика да се песник сретне са својом „удаљеном драгом” Милицом Погрмиловић (прича везана за узајамно посећивање и шаховско надметање његове Девете београдске и њене Седме загребачке гимназије која је са Другом, класичарском, делила исту зграду). Када је воз пут Београда кренуо без Маглића, несрећну разредну Веру Поповић пољивали су водом, да јој врате свест.

Срећном исходу, ублажавању потоњег кажњавања (јер се све завршило само на строгом укору Наставничког већа), допринела је и околност да је у том возу професорки ускоро била неопходна још једна доза хладне воде, јер се испоставило да је у Загребу, додуше код своје родбине, остао и Горан Плеша, син чувеног глумца (вид. горе о њему у збирној белешци за четири песме у одељку „Предпутовање”), чији изостанак није одмах уочила јер га је уочи поласка воза видела на перону, где је дошао да се поздрави са друговима и својом девојком.

*

Популарност стечена првог дана у школи имала је пак и једну далекосежну срећну последицу по књижевност. Већ сутрадан, дакле на дан писменог задатка који ће породити сонет „Кћи вечног сата”, витеза-кавгацију потражио је председник школске омладинске организације, висок, сувоњав и театран, Милан Исаковић Иске, и „кооптирао” га у свој руководећи одбор. Двојица имењака жариће и палити по школи читаве године, организујући између осталог квиз такмичења са нишком („Стеван

Сремац“) и Шабачком гимназијом, која ће их водити на путовања у ове градове, али им и дати слободу и овлашћења да за разне програме изводе ђаке са часова и да са њих и сами изостају, кад им је и колико год то било по вољи.

Исаковић је био близак потомак чувеног галеристе Павла Бељанског и породични пријатељ, па тиме и штићеник, правнице и дугогодишњег секретара школе Соње Барух која је од првог дана према придошлом ђаку и новом лидеру генерације испољила посебну наклоност, изјавивши да је изгледом и карактером подсећа на њеног мужа, Шпанца Арманда. Ту вест је Иске, са себи својственим спадалачким хумором, одмах проширио кроз школу, и тако је кроз све разреде и зборницу прострујао глас да је у школу дошао неки Армандо, рођак Соње Барух, и да је не часећи ни часа премлатио и разјурио дорђолске кабадахије!

Ево како је Армандо, суочен са неочекиваном популарношћу и симпатичним надимком којим су га сви у школи ословљавали, сâм доприносио легенди која се око њега плела. На питање необавештених одакле му такав називак, одговарао је да је то само део његовог пуног имена које у целини гласи:

Хозе Армандо Гарсија
Ечеварио делла Ребија
Хуан Антонио Естрада
Роберто Бела Рада

Додатна погодност присног свакодневног дружења са Исаковићем био је његов велики стан у Јевремовој улици. Породичне су му прилике дозвољавале да у њему живи сам, те га је тако могао начинити стециштем непрекидног сусретања, упознавања нових људи, „ковања“ жидовског (у смислу Андре Жида) „лажног новца“, али и љубавних састанака, узбудљивих доживљаја и свакодневних теревенки. Наш песник се у том стану осећао као код своје куће. Одатле се кретало у сва дејства, и ту се из њих враћало.

Из бројних узбудљивих догађаја везаних за припрему и наступе школског тима на поменутих квизовима са шабачком и нишком гимназијом, ваља издвојити гостовање књижевног дела те дружине у Ђуриној кући у Скадарлији, којем је – шта би се друго

могло очекивати – творац опсесионизма придодао и чланове свога језгра, чиме ће започети његова вишедеценијска сарадња са овим храмом уметничке боемије.

У Шабцу ће пак, уочи Нове године 1968, на обележавању 125. годишњице оснивања тамошње гимназије, упознати ученицу четвртог разреда, Оливеру Влаховић.

И тако су могли настати „Опсесионистички сонети за Ољу”.

ОПСЕСИОНИСТИЧКИ СОНЕТИ

1. Смоква успомене

Орлови су орлали у мојој глави, канце мрвиле,
Тетурале ме вишње плача, мамио лед.
Из кошнице неба понеле ме магле у земаљски ред
И зеленом слутњом у оркестру белог чежње врвиле.

И зацврчао је мирис озвездалих поља
Опчелиле се галаксије цвећа, слап се виноу
Ватромет лудео из црквених звона, ветар гинуо
На харфи твоје косе и шаптао: Оља, Оља...

Но магле се враћају небу и јава из снова руди
Гаврани гракћу опело, шакали сишу ми име
И бруји из небеса: О, заборави ме...

Ал' заспала у обећању, у сећању се буди
Смоква успомене – несасушена воља
И слаб а снажан песмом ја шапћем: Оља, Оља...

27–28. 12. 1967, Предео Жеге

2. Заувекнути невен

Зацимбале крљушти Сунца, букне зелено.
Дани проптицали бескрајем ноћи прескачу.
Забунаре у сату кладенци неизмерено
Дубоког смисла. Ватре векова множе се у плачу.

И завитла ме слепи рондо свемирне руже ветрова
Из беле слутње праха у случајну посебност плода.
Чезња ме лутањем води до неизрецивих светова
Где вечност су Ти косе. Тад пролеће Те ода.

У невен заувекнуте, смрћу нек нас излечи
Севдах Сунца у биљу бремена сувишних нада.
Симфонијом блаженства напајајмо се када

Ждралови вечне лепоте оповргну нам речи.
Па запевајмо Сјају да невен не би нам свен'о
У жалопеву Таме што понавља се снено.

3–4. 01. 1968, Предео Жеге

3. О посмртноме цвећу

Посиве ушћа птица, тромбони снегом замумлају,
Оседе вртлари ватре, понимфомане црви
И вену булке моћи на суши смисла, заурлају
Могућа вина из гроздова опепељене крви.

Јер крхку док опсену сумње развејаваху акорди дима
И пијана поља нарциса док обећаваху срећу,
Чежњоклик ме мртве Изолде окупини снима
О тристанијади крви и посмртноме цвећу.

Јер одзвањаху Те гласовири дитирамбских низија
Семирамидо висећих вртова мог Елдорада!
Пастрмковаху ми венама брзаци твојих визија

О свиловезу смрти у небоцвату нада.
И ветраху Ти косе док злослутност је кисла
У распрашњењу Сунца и развигору смисла.

24–31. 01. 1968, Предео Жеге

4. О позлаћењу тмине

Сачињена од севера и бекства птица
Праскозорју си реке зелене косу оплела
И јужни док вихори дозиваху из Твојих витица
И сунчане виолине из прозрачности Твога тела,

Ја слушах фреску смисла прстима махнитог вида
И свим чулима заплотивих у позлаћену тмину.
Тада ми пурпурна светлост свемирних Нереида
Расфрули чемпресе воље, до пијанства ме вину.

Али ми глодари сата смртно нагризоше вене
Па ослобођен дна и врха Понор врисну из мене!
Но случајем процвала са мном у веку исте прашине

Изгејзируј ми из крви крешченда Хипокрене
Да изгуби нас време јер слабост када мене
Занос ће понети душе у фјордове тишине.

25. 04. 1968, Предео Жеге

5. Сунчаним слухом дуге

за Венку Свилосок

Краљице спектра, бело сажета робињо лепоте,
Чезњо материје за губитком себе, дозвана
Криком расплинутог почетка, спектром очарана,
Обуздај дивљање боја у лажном оку. Ноте
Најзеленије песме клавир лишћа подземљу краде
Твојим сунчаним слухом. Најтајанственији пламен
Најцрвенијим си рухом крви одела док камен
Најмудрији је простор у врту Твоје наде.

Плаво залуђен простор – о варко тамних дубина!
Сунчана боја жутог – превара злата! Чему
Црно у жудном телу и црна слутња у њему

Ако из Твога срца раскошно зрачи белина?
Безболним мирисом праха у шуми тајног биља
Расцветај семе *Свог* вида, тамницу изобиља.

јул 1967, Предео Жеге

6. Пут до крви

(прва верзија)

за Зорицу Локи Алексић

И усних врхове тајне. Исках. О пусто хтење!
Либрето подземног Сунца врапцукале су гране.
Опсовах тело. И врисках. Узалуд папирно зрење!
Кондорни ветар бунца. Музика. Мирис плане.

О чуј! То тама трне сат. Флаути опална клет!
И снуј да цитром среће врлетна зорне бруј!
У лет да клоне влат док лахор плете крет
И цвет док пчели слеће, Бело да грê, о чуј!

Вруље дрхтаја прхну. До сврхе ме врхне слут!
Црвено јекне сазнање да крв је до крви пут.
О слеп сам, слеп, о где си, слави Те славујни плес!

Тад сусрет стрмину сравни. Срца нам, руке врес.
Крзне ме узлет злата па звизне зелена злôб.
Каденцу грмне Медуза. Камени одјек. И коб.

06. 05. 1968, Предео Жеге

БЕЛЕШКЕ О СОНЕТИМА

Околност да су се „Сонети“ зауставили на броју шест вероватно је допринела не само потоњем истоветном одбројавању „Глоса“ и „Небоземки“, него и касније установљеној „догми“ да „шестица“ представља заштитни број опсесионизма.

Иако су мање-више сви „Опсесионистички сонети“ били објављени у листовима и у периодици (двапут чак у целини, у новосадском „Индексу“ и у скадарлијским „Песничким новинама“), песник ће касније приступити њиховом местимичном преправљању и дорађивању, али ниједном приближно колико поменутом шестом. Њему ће делимично променити (он сâм каже „удоследи-ти“) атмосферу и смисао, слично као у „Две вечности...“, очигледно под утицајем новостеченог (првог потпуног) љубавног искуства, на шта нас упућују иницијали девојке којој је та „прерађевина“ посвећена, али ипак не толико да бисмо је сматрали засебном песмом (због чега ћемо је читаоцу и предочити као другу верзију исте), но ипак и довољно различиту, да се може издвојити и сместити у предстојеће „Преседање“, у време између „Кругопева“ и „Празнохода“ у којем се као таква и изнедрила.

*

Том накнадном „чепркању“ по већ објављеним песмама понајвише је допринела оправдана критика Драгиње Урошевић, да сонети врве од често „почетничких“ генетивних метафора. Отклонивши неке од најупадљивијих, песник је ипак већину задржао, не само зато што би песме без њих сасвим изгубиле своју првобитну арому оставши без једног од основних разлога онолике пренеражености у „Фонтани“ (згранутости, да, али и задивљености), него и из уверења, стеченог промишљањем саме суштине те стилске фигуре, да она спрегом, и прекраћивањем пута између најудаљенијих и привидно неспоживих појмова, заправо погађа најдубљу бит опсесионистичког схватања света.

То уверење стекао је, и у њему се учврстио, неколико година касније, пишући о песничкој збирци Драгана Стојановића

„Олујно вече“ (два приказа, објављена у „Политици“ и у „Књижевној речи“ током 1973), у којој је уочио сличну ауторову склоност ка коришћењу генетивних метафора. У припремним забелешкама за те текстове наилазимо на изненађујући запис, такорећи нацрт за читав есеј, досад необјављен и некоришћен, о природи и значају генетивне метафоре.

Заузврат, тим начетим огледом о њеним предностима и ограничењима, стекао је трајну свест о лепоти „продужене метафоре“ која настаје када се генетивном метафором одвећ стиснути појмови разгибају и у њихов се међупростор населе тананији спојеви. Од те свести извлачили су потом годинама велику поуку и корист многобројни песникови ученици и следбеници којима је на примерима њиховог властитог „генетивног“ почетништва и неискуства приказивао и распредао „продужене“ и дуготрајне песничке слике које би онда често метафору прошириле до метонимије, алегорије, чак и параболе.

Припремајући грађу за теоријски том опсесионизма, овај приређивач, на своју жалост, није открио тај запис. Прилика је да се тај пропуст овде надомести. Довољно ће бити да се та забелешка наведе у целини:

О генетивној метафори

Генетивна метафора – извучен аспект целине, деструкција целине. Примери: „Ветар ишчекивања“, „канца ноћи“, „валовље тренутка“, итд.

Међутим, генетивна метафора први је ступањ и најкраћи, најсавршенији пут за деструкцију /целине/. Прибегавајући јој, мисао се поведе за тренутним блеском, бива увучена у простор уместо да сама обликује; тако она речито исказује немоћ.

Напротив, мисао која захвата, ништи и разара, сама је агенс деструкције: Она СУЂЕЊЕМ посредује између два предмета, између најпре дате целине и њеног потом деструкцијом извученог аспекта.

Мисао суди, она дакле пресуђује свету.

Генетивна метафора остаје без мисли, она је празна непосредност, она је голи однос без значења; јер значење приступа тек са посредовањем.

*

(„О Посмртноме цвећу“)

У последњем стиху прве терцине, уместо речи „брзаци“ у прекуцаној верзији изворног рукописа налазимо прецртану и њом замењену реч „марихуане“.

„Распрашњење Сунца“ у последњем стиху плод је песничке „полемике“ са Б. Алексићем и насловом његове рукописне књиге „Прашњаво Сунце“.

Ова је песма била посебно драга саоснивачу Књижевног клуба „Фонтана“ Милету Недељковићу alias Јоакиму Крћевачком (управо је њу, уз „Први сонет“ и „Две вечности...“, одабрао за „Руковање“, зборник радова чланова клуба), нарочито због пресмелих неологизама „чежњоклик“ и „тристанијада“, које му је годинама потом изговарао, приликом сваког сусрета, уместо поздрава, значајно се забацивши уназад и са посебном гримасом пратећи увис подигнут кажипрст своје десне руке.

Четврто путовање у Круг

ПРЕМЕШТАЈ

ГЛОСЕ И НЕБОЗЕМКЕ
ОПСЕСИОНИЗМА

О ПРЕМЕШТАЈУ

На путовању посвећеном „спасавању живота“ ишчезлог (ишчилелог!) песника-философа „Огњена Маглића“, творца опсеионизма, првог у низу од четири аватарска лика Ивице Понора, чије би целокупно посланство без овог дноврховитог спелео-алпинизма остало распршено и незапажено, па самим тим и обесмишљено и обезначајено, приближавамо се средокраћи између „Кругопева“ и „Апсолутне књиге“.

Речено метафоричким језиком нашег путовања, у напоредном праћењу животних прилика песникових и његовог песничког развоја, налазимо се у тачки крупног премештаја који ће се показати као неопходан услов великог преседања – спојне тачке путовања „у Круг“ и „у Празно“.

Сценарио тог премештаја и потоњег преседања чине узастопни искораци главног путника којима се позорница збивања премешта из школских клупа најстарије београдске гимназије у студентске скамије Филозофског факултета, са новобеоградске „жеге“, из нових, тек установљених светилишта у „Фонтани“ и „Атељеу 13“, у шездесетосмашку врелину „Дворишта под липама“ Капетан-Мишиног здања, не би ли се „машина будућности“ уприправила да се машиновођа из њега потом упути у ништа мању ужагреност студентског сорбонског Париза...

Из тог легендарног Дворишта, дакле, у чији ће га револуционаран студентски врв, као што знамо, њега још увек гимназијалца, управо пред матуром у Првој београдској гимназији, 04. јуна '68. пропустити редар са траком Милан Лалић, креће песничково истовремено двоструко матурирање:

– Школско, кроз одбрану матурског рада на тему „Утицај Анрија Бергсона на Винаверово схватање језика“ (читаћемо га у Опсенама философије, трећем тому овог Шестокњијја), и

– Политичко, кроз једном заувек освојен „бунаран“, побунарски, осећај Слободе.

*

Оба ова матурирања везана су за по једног професора у најстаријој београдској гимназији.

Са најзначајнијом личношћу са којом ће се пређашњи ученик Сарторија и Пјеркегора срести у новој школи, страх-и-трепет професором философије Предрагом Пецом Вукадиновићем, рођеним Сомборцем, већ смо имали прилике да се упознамо у првом тому, а сретаћемо се са њим и у Опсенама философије и у Опсенаријуму, када ће се поступно обелоданити пресудан утицај његовог учења на трајна схватања и одређења јединог ученика који му се смело и дрско супротставио, и чак му, последњег дана првог полугодишта, у бесу напуштајући школски час, треснуо вратима учионице. (јер му је овај закључио „кеца“ а да га није ни пропитао). То би у сваком другом случају довело до избацивања из школе, а у овом је вредело професоровог телефонског позива „на кафу“ у његовом стану у улици Стевана Сремца, ради договора о теми дипломског рада.

Тренутак је, међутим, да се скрене пажња на другог, професора непосредно заслужног за пуно политичко освешћивање некадашњег пионирског песничког идеолога комунистичке Беле Цркве и Кадиначе, походника по Титовом родном крају.

Песника и професора књижевности Драгољуба С. Игњатовића, општепознатог под надимком Фишко, у то време уредника у „Књижевним новинама“, такође смо спомињали у претходном тому. Сусрет ученика и професора није се збио у разреду (јер већ знамо да је Маглићу књижевност предавала времешна Вера Поповић, творац крилатице „Двојка, римује се!“) него на редовним састанцима тзв. „Марксистичког кружока“ којима је руководио овај левичарски, али антититовски и проруски настројен интелектуалац, будућа затворска жртва својих уверења.

На ту одредницу „марксистички“, као и на целу синтагму са совјетизмом „кружок“, мрштио се и иначе вазда намргођени метафизичар и антикомуниста Вукадиновић, али је бунтовни ученик одлучио да присуствује састанцима, сазнавши од Милана Исаковића да се тамо „реже и режи на режим“.

Читаоцу ће засигурно бити занимљив одјек тих састанака који се чуо безмало пола столећа касније. Налазимо га под датумом 28. април 2016. г. у интернетској размени нашег песника (у

његовом трећем идентитету Пра Милан од Лужице) са великим србским писцем из Бање Луке Ранком Павловићем који нас о томе обавештава следећим речима:

„Народ смо склон заборављању. Ето, сасвим смо у заборав потиснули Младена Ољачу и његов мени посебно драг роман *Молитва за моју браћу* (који је изазвао живе полемике између приврженика соцреалистичке књижевности и оних који су се из ње грчевито чупали. Фондација 'Бранко Ћопић' недавно је објавила ново издање овог романа. Ето прилике да се подсетимо на Ољачино дјело.

У мноштву коментара који су се појавили испод овог текста можда је најзанимљивији онај који је написао Пра Милан од Лужице, пјесник, сорбонски ђак, жестоки противник комунизма:

‘Па да ли је могуће, мили шиповски сварожански брате, да нам Велики Случоноша удеси да ове твоје редове читам у освит ноћи у којој приређивачу мог *Дноврха* г. Крилу Белом Јастребићу управо казивах о пресудном утицају који је на политичке антикомунистичке ставове Огњена Маглића одиграла књига *Молитва за моју браћу* која је разобличавала лажни морал комунистичких револуционара, а коју му је на читање у Првој београдској гимназији, у четвртог разреда, дао професор књижевности песник Драгољуб С. Игњатовић звани Фишко...’

Догодило се тако у априлу или мају 1968. да дубоко замишљени матурант, при повратку кући, управо по довршетку „кружока“ посвећеног Ољачиној Молитви, на углу Француске и Страхинића Бана, набаса на студентску опсаду Грчке амбасаде, организовану у знак протеста против војног пуча у тој земљи. По бројним његовим потоњим казивањима, управо тада родила му се чврста одлука да се одмах по доласку на студије укључи у студентски побуњенички покрет, потом стигне до његовог руководства и најзад се стави на његово чело.

Да се догоди прво, биће потребно једва месец дана – студентске демонстарције избиће у ноћи између 2. и 3. јуна, тако да ће несвршени гимназијалац са „политичке матуре“ под новобеоградским Подвожњаком и у дворишту окупираног Филозофског факултета на Студентском тргу, у својству председника побуњеничког

Одбора за придобијање писаца и значајних личности из области културе, сићи на Дорћол, у своју Прву београдску, на гимназијску матуру код коначно осмехнутог Предрага Вукадиновића, одушевљеног студентском побуном и својим матурантом-следбеником коме ће своју катедру и препустити дванаест година потом.

Са остварењем другог наума сусрешћемо се већ на самом почетку наредне календарске године, приликом нове окупације Филозофског факултета, поводом самоспаљивања чешког студента Јана Палаха, у отпору совјетском поробљавању Чехословачке.

И трећи ће се део овог завета остварити, али ћемо на њега сачекати три и по године, када ће Огњен Маглић крајем 1971. године, после трилерски изведеног муњевитог пуча са блиставом демократском техником и истим таквим исходиштем, бити изабран за председника студената Филозофског факултета, и ускоро потом постати лидер целокупног студентског покрета у тадашњој Југославији.

*

И друге ће трајне последице оставити ова година ослобађања од стега Деветог круга, толико драгоцену за стасавање песника, филозофа и бунтовника Огњена Маглића. Издвојићемо овде два таква стицаја.

Играјући поново, током зимског распуста у фебруару 1968, на Омладинском шаховском првенству Београда, иако сматран за једног од фаворита, није се изборио за учешће на финалном турниру. Преценивши своју позицију и потценивши противника (неуспео матни напад са некоректном жртвом ловца на пољу h7), изгубио је у последњем колу квалификација од вршњака по имену Милош Арсенијевић, који ће, после пораза у првом колу финала, напустити турнир и тиме оставити упражњено место које је одузео свом само-што-не колеги на групи за философију Филозофског факултета, потоњем целоживотном пријатељу, чијој ће првој кћери бити кум на венчању после тачно 35 отеклих година...

Дејственост у опсесионистичком књижевном кругу и у Књижевном клубу „Фонтана“ крцатом најутицајнијим студентима Филозофског и Филолошког факултета, довела га је заједно са Радишом Жбуњићем до места уредника средњошколске

рубрике листа „Студент“ где ће се спријатељити са Александром Сашом Павковићем, још једним потоњим знаменитим колегом на студијама философије, где ће се упознати и зближити са целом плејадом уредника и сарадника тих врућих новина које су управо у тим данима потпаљивале ватру за пламен студентских демонстрација.

Колико је у овим „премештајним“ данима за укупну све-прожимајућу мисао опсесионизма било важно и свако друго привидно ванпесничко згодовање, посебно оно политичко, нека се читалац увери увидом у исечак дијалога који наш песник 1990. г. води са великом песникињом Десанком Максимовић (заслугом и старањем књижевне критичарке Љиљане Шоп, уреднице његове тада објављене песничке књиге Душе градова):

Студентске демонстрације у јуну '68

Одломак из текста „Тетка Деса и чика Тито“ у књизи Михаила Светић Аранђеловића Крај брзоног времена (први том)

(...) – Сећате ли се, Десанка, јуна шездесетосме, када Вас је неко, у име побуњених студената, звао телефоном из Удружења књижевника да подржите демонстрације и...

– ... и да дођем у двориште Филозофског факултета...

– ... у које Вас је потом, уз овације хиљада студената, и довео исти онај студент који Вас је из Удружења и позвао?

– Ко се не би сећао тог величанственог тренутка!

– Е тај назови студент – јер он је тада заправо био предматуром у Првој београдској гимназији, тај Ваш Хермес који Вас је довео у вреву Капетан Мишиног здања, то сам био главом и брадом (додуше без садашње браде) ја! А уз мене је био Милан Лалић, мој школски друг из Девете београдске гимназије, две године старији, који је први приступио опсесионизму када сам идејом опсесије заразио цео наш књижевни круг и клуб...

– Заразио? – прену се Десанка из прелиставања „Душа градова“. – Шта ли то рече? Чиме си их то заразио?

– Опсесионизмом. Опсесивност је заједничко обележје сваког уметничког и уопште стваралачког чина. Она лежи у основи преокрета модерне уметности, а њој у основи налази се опседнутост Празним, празнином у срцу бића којом оно увек изнова препорађа свет.

– Види, види!

– Тако је и наша – условно говорећи наша – западњачка цивилизација опседнута Празним, тј. властитом смрћу у којој се у душама најбољих њених изданака силовито језгри нагон за опстанком, за новим почетком, за препорађањем које ће уствари бити превазилажење, очување стеченог у једном новом, племени-тијем облику. Ти најбољи јесу уметници, и зато они иду испред, често, уствари готово по правилу, несхваћени, у судару са трулежним силама опстанка у смрти које неумољиво воде одумирању, самоукидању.

– Види, види!

– Једнога дана ће цела светска побуна омладине из шездесетосме бити стављена под ту ознаку, под барјак опсесионизма. А код нас више него сигурно.

(...)

– Ти си, дакле тај који ме је онда довео на Филозофски факултет!

– Како сам био радостан када сте одмах пристали да дођете! Пре Вас, Иво Андрић је достојанствено одбио, није, вели, то на њему да пресуђује, његово време је прошло. А Михаило Лалић се изговарао да је болестан! (...) А што се мене тиче, ускочио сам у демонстрације такорећи од првог тренутка, право из кревета, у чарапама које једва натукох, у поноћ између 2. и 3. јуна, јер су студенти, кренувши из Студентског града, пролазили испод мог прозора, замислите улицом *Париске комуне*! Утекао сам родитељима који хтедоше да ме спрече. После ме је отац тражио по бојишту, на домак чувеног Подвожњака испод пруге Београд – Загреб који је, као што знате, био једини пролаз према Извршном већу и уопште прма граду, па су студенти туда морали да прођу. Тражио ме је и међу рањеницима – то је била истинска пуцњава, људи су око мене падали – које су преносили у зграду новобеоградске Општине, док сам ја у Студентском

граду, где се бејасмо повукли, иако још гимназијалац, матурант, састављао и лично у машину укуцавао побуњеничко саопштење које ће бити прочитано по оправци демолиране радио-станице.

У свитање, пре но што ће то саопштење бити прочитано, сетих се родитеља и њихове бриге те кроз Предео жеге похитах према кући – Предео жеге је Нови Београд из мог детињства и дечаштва, назив моје песме написане пре напуњене дванаесте године, као и будућег романа о времену када је жега избијала што из песка којим су затрпаване вековне мочваре у међуречју Саве и Дунава, што из наших ушију.

Скоро да не памтим тренутак већег усхићења од тог часа када у улици која сечимице, из Народних хероја, иза леђа Фонтане, избија на Париске комуне и на моју зграду, у 05h ујутру, уз цвркул тек пробуђених птица и лаку разданицу, угледах своје брижне родитеље шћућурене на прозору нашег стана на осмом спрату улаза бр. 8! Иза леђа зграда Зорана Зеца, десно Бранка Алексића, и још више у дубини „Три сестре“ Илије Поповића и изабранице мога срца Слободанке Цицмил - Венке Свилокос из *Предела Жеге*, којој сам колико те ноћи победнички махао, при повлачењу са Подвожњака, десно *Фонтана* у којој цвета наш Књижевни клуб и пред којом је, на митингу поезије 4. априла, у част двадесете годишњице почетка изградње Новог Београда, започело моје доживотно пријатељство са Миланом Лалићем, и на чијем је углу, према улици Отона Жупанчића, своје мудре савете случајно наишавшим ученицима и познаницима делио мном именовани Пјеркегор – мој млади професор философије Петар Живадиновић – све се то случиваше у изненада искрслу самосвест да се управо у тај час догађа сливање свих животних токова у неразлучиву пуноћу која свеколику будућност сагледава из свеколике прошлости, и да такво једно *сада* никада нећу заборавити.

Онда ме је, три сата потом, поново пробудило клицање демонстраната, онда сам поново, из кревета, протутњао кроз решето родитељских руку, онда опет Подвожњак, овога пута кроз шпалир полицајаца, онда Пјеркегор у маси кроз коју се пробијасмо ка првим редовима испред којих стајаше камион и на њему, међу осталима, Радомир Роко Андрић и Милан Лалић један уз дру-

гог, онда Вељко Влаховић и дугоруки Влада Мијановић, Влада Револуција чији су поклици „Не слушајте га, ми морамо проћи!“ изазвали ритмички слоган масе „Тито би нас пустио, Тито би нас пустио!“, онда Пјеркегоров шапат у моје ухо „Тито би нам спустио“ који се претвори у наше заједничко скандирање које прихвати маса...

– Баш сте били ђаволи – добаци уз ситни кикот Десанка, тобож срамежљиво и љутито погледавајући по присутнима.

– ... онда изненадна команда „Удри“! у тренутку када се Пјеркегор и ја управо пробисмо у први ред који се тискаше са бедемом полицајаца који нагло одступивши пореметише равнотежу притиска и отпора те ми по закону инерције (трости!) попадасмо – први ред за напредовање, али последњи за бежање, онда извлачење са дна гомиле, тучњава пендрецима, Милош Минић, тај целат Драже Михаиловића, и његов самозаборавни поклич „*Тучите мене, то су наша деца!*“ – што послушни момци са палицама, „умној патњи несвикнути“, како рече Брана Петровић...

– Ах, већ Брана! – оте се Десанки.

– ... што ти жестоки момци радо и учинише, онда плавокоса девојка коју у слаломском трку угледах иза себе како је бесвесно лежећу премлаћују зверови, те обрнувши смер трчања, улетех међу њих и зграбих беживотно тело вилински лепог лица са којим се у наручју упустих потом у шекуларски слалом кроз одбрану Титовог тима...

– Какав слалом?

– *Шекуларски*, чули сте ваљда за Шекуларца, фудбалера, таквога мајка никада више неће родити. Његови дриблинзи и варке тела бацали су противничке бекове на супротну страну – тако сада и преда мном падаху ови Титови, а „центар-халфови“ иза леђа распаљиваху пендрецима по глави не само мене, него и онесвесну девојку, све док се два нова „центар-халфа“ зверски искежених лица неотклоњиво не испречише, и ударцима ми смрскаше наочаре и одузеше свест, онда светлуцаво буђење под пендречењем и шутирањем, заборав свега и гола снага опстанка, скок, нокаутирах једног, па другог, трк и прикључивање бежанији, и тек ми се тада врати у свест сирота девојка, али је било касно за повратак, онда моја улица, народ начичкан на прозорима, па

и на мом, на осмом спрату моје зграде, машем и продужавам према Студентском граду, а у усијаном ми се уму сами од себе слажу стихови:

*Доста је било гнева
Нећу више да претим
Досад сам био гневан
А сад ћу да се светим,*

онда поново Студентски град, све ври, превијање рана – сав сам изубијан – гле! ту је сада и Марко, мој отац, Ваш комшија – напомињем Десанки – пробија се у Главни штаб, јер ту му је, као професору Правног факултета, и место, затим се заједно враћамо кући – јесмо ли се коначно, први пут у животу, усагласили? – кад оно, поподне, а врата закључана, ни за живу главу на митинг у Студентски град! – прописује моја мајка!

Онда петогодишњи мој брат, мали Кокан, чија га је мајка, најмлађа моја тетка Рада, она што је друговала са Бранком Миљковићем, баш у тај дан довела из Обреновца – сада је он дика Електротехничког факултета – „видео сам где је сакрила кључ“, рече и заиста ми показа и даде у руке кључ излаза у Слободу, онда на вратима сама „кључарка“, оличење исправности и најтврдокожнији баштиник антикомунистичког устројства целе моје породице – још добро памтећа жртва комунистичког терора, „Ти на врата, ја кроз прозор“, завапила је, али ја сам ипак протутњао кроз врата оставивши је крај отвореног прозора на осмом спрату, онда митинг, ватрени говори против режима, кад ево поново мог оца, са својим студентом Слободаном Милошевићем, честим посетиоцем наше куће, јер његова девојка Мира Марковић становаше у нашој згради, на четвртом спрату у Париске комуне 8 (а становала је и у бившој, у павиљону 20 Предела жеге, код своје тетке) – један је секретар КП на Правном за професоре, други за студенте – али сада изненада неистомишљеници, јер овај последњи, на моје отворено негодовање а очево прећуткивање, сваки час понављаху, „да сам ја власт, све бих ја њих побио“, онда сутрадан ујутру пробијање према новоустановљеном средишту побуне, Философском факултету, полицијске и студентске страже, да се најзад, када ми се цео огроман гимназијски напор да продрем у

студентско светилиште учинио узалудним, на последњем бедему, у улици Вука Караџића, на улазу у Двориште под липама које су тада, наравно, у јуну, у липњу, тако раскошно, тако предачки, тако словенски, опојно, мирисале – на истом оном улазу кроз који ћу само три дана касније провести и Вас, да се баш на томе месту, као главни редар, нађе управо мој опсесионистички следбеник и садруг Милан Лалић, са црвеном траком Слободног универзитета на левом рукаву...

*

Још два изузетна стицаја заслужују да се на њих овде обрати пажња.

1. Већ смо се у уводној белешци за „Предпутовање” осврнули на Предео жеге, песников аутобиографски „роман у настајању”, сродан у замисли Ковачима лажног новца Андре Жида. Као и у том делу-претечи романеског модернизма, јунаци-гимназијалци хватају се у коштац са кључним опсесивним идејама свога времена и упуштају у најодговорније, чак и у најопасније, завереничке, јавне подухвате. Сва три главна мелодрамска приповедачка тока тог романа добијају свој драматски и катарзичан врхунац у „Дворишту са липама”, таман онолико измештеном из средишта (новобеоградског) догађања колико се, по законима дијалектике, средиште једног круга налази изван тога круга.

Први ток приповедања затвара се превршавањем и изненадним исплахнућем „платонског” заноса према „девојци из пете клупе” (на истој платонској плоти већ се била истопила и шабачка муза опсесионистичких сонета), чему су живо сведочанство прве три глосе, од којих прве две, настале тик уочи демонстрација, исповедају метафизичко незнађе и чежњу, док трећа, написана у самом Дворишту, пршти од пробуђених страсти и ведријих боја, али скончава у суздржавању, не би ли се сачувале „са вечношћу везе”, нагло прекинуте том изненадном провалом путености.

Други ток смешта у побуњено Двориште крај скандалозне љубавне везе професора и професорке из „Деветог круга”, њега неожењеног (то је онај „предвојничар од поправног испита”) и ње удате, „најлепше коју је око икад видело” (какво је сведочнство о

њој оставио наш песник). С обзиром на висок углед превареног мужа брука је потресала не само Гимназију, него и читав Предео Жеге, а околност да је рожнате израслине на глави носио сам директор тракторског предузећа г-ђе Маглић упућује нас на неминовне моралистичке поуке које је њеним синовима поделило Ужице 19. века. Његов супарник, загрижени бранилац режима, показао је пак размере свог људског формата премлативши љубавницу до тешких телесних повреда, извукавши је из Дворишта, делом из љубоморе, делом због њене отворене подршке побуњеним студентима.

Трећи ток Предела Жеге, сценски најдраматичнији, иако је шамарање као његова „дворишна“ кулминација тек бледи одсенак претходно описаног премлаћивања, износи на видело окончање опсесивне љубави ученице из Деветог круга, сулудо заљубљене у нераздрживо ожењеног професора. Ствар не би била толико вредна помена да тај професор није био главом и брадом сам наш Сарторије, чији су шамари упорној прогонитељки, на очиглед целе плејаде његових ученика, супруге и целог Дворишта, њему уједно послужили и као доказ супружанске верности.

А парадокс тог романеског заплета указао се песнику тек више деценија касније. На чувеном прстену београдског Сајма књига набасавши на некадашњу „опсесионисткињу љубави“ у друштву Пјеркегора, узвикнуо је:

– Гле! откуд заједно два моја јунака из Предела Жеге!

– Подстанар заувек остаје каплар своје газдарице! – одговорио је србски следбеник данског егзистенцијалисте, утемељитељ „теорије швалерације“.

Тако се испоставило да је у време своје професуре у Деветом кругу млади Пјеркегор, од Сарторија неупоредиво привлачнија мушка појава у коју се заљубила сва гимназијска девојчад, као подстанар живео управо код ње, будаласто заљубљене у његовог неугледног чкиљавог и жгољавог професорског колегу! Било је то у „Шест каплара“, у једном од шест из песка тек изниклих солитера, у стану њених родитеља и њеног брата, песниковог разредног друга, једног од оне „седамнаесторице отписаних“ преко којих је Милојка Мијовић насрнула на целу генерацију.

2. Чињеница да су се „Глосе” упреле у предигру и сам ток студентских демонстрација наводе нас на помисао да је целокупан програм настајућег опсесионизма био њихова најсуштинскија духовна припрема, а оне његово најдејственије оделотворење, да се побуна студената излегла из побунарних песама, и да је за нашег песника то значило отварање и ослобађање његовог другог плућног крила.

Томе иду у прилог потписани датуми – две глосе су настале таман уочи демонстрација, а једна у самом Дворишту, док су три последње кључале још пола године и „провриле” уназад, када су се са „Последњим зидом” и „Искрцавањем” већ окончали сви „Кругопеви”.

*

За разлику од „Опсесионистичких сонета” који су сви од реда писани или препис(ив)ани у „Први опсесионистички дневник” са строго обележеним датумима, глосе су настајале по приручно затеченим папирима са којих су у једном тренутку преписане у свеску зеленкастих чврстих корица А–4 формата, која започиње брзо прекинутим „Другим опсесионистичким дневником”, продужава се забелешкама о старогрчким филозофима те почетним редовима матурског рада о утицају Анри Бергсона на Винаверово схватање језика, да би стигла до крупне преломнице – песниковог доласка у Париз, са сведочанством о његовом напредовању у француском језику.

Да није сачинио те преписе (очигледно је да су настали у пролеће 1971. године), у којима је ваљда сабрао своје до тог часа довршене или бар најзначајније песме, скоро је сигурно да бисмо заувек остали без глоса на стихове Бранка Миљковића и Милана Лалића. На њихов губитак жалио се овај приређиач и у забелешкама поводом песама „Постаћеш магла” и „Снивалица”, сачињеним пре но што је дошао у посед поменуте свеске (вид. даље белешке о настанку тих песама).

Занимљиво је, међутим, да се намера за писање глоса бележи на самом крају „Првог опсесионистичког дневника”, и то одмах по стављању тачке на последњи опсесионички сонет

(„Пут до крви“, прва верзија, 06. 05. 1968), изричитим исказом на истеку истог месеца (30. 05. 1968):

„Коначно, готово је са сонетима! Сада је на реду следећи циклус. Шест великих песника! Шест великих ронилаца по смислу и нашем језику: Винавер, Бранко Миљковић, Лаза Костић, Дис, Бранко Алексић, Васко Попа. Биће то глосе! Због њих, уосталом, и пишем овај циклус.“

Каква смелост, ако ли не и дрскост, да се голобрази Алексић сврста у овако високо друштво!

Следују одабрани катрени „песника по сродности“, поређани нешто измењеним редоследом, и са две недоследности у односу на наведени списак – уместо Васка Попе појављује се Тин Ујевић, а уместо Винавера – Милан Лалић.

ПРВЕ ТРИ ГЛОСЕ ОПСЕССИОНИЗМА

1. Глоса о Тмини

Душа је страсна у дубини
Она је зубља у дну ноћи!
Плачимо Плачимо у тишини
Умримо Умримо у самоћи.

Тин Ујевић

Биљани Лукић

Плодно лајаху плиме. Лахори
Јужних топлина разносили су чини.
Жар првог пролећа у срцу гори:
Душа је страсна у дубини

Песма јој мелем јер прошлост снева
Уморне дане који ће доћи
Ал' клони туго, душа нек пева
Она је зубља у дну ноћи!

Но вечној бакљи у вечној тмини
Жаоке нестанка попиће моћи.
Плачимо Плачимо у тишини

За овим светом што ће проћи
И помоливши се вечној Празници
Умримо Умримо у самоћи.

Цветањ (мај) 1968, Предео Жеге

2. Глоса о Сенци

То разумемо само нас двоје.
 То је и рају приновак драг.
 То тек у заносу пророци слуте
Santa Maria della Salute.

Лаза Костић

Знаш ли о Сенко светлосни пут
 Мудрост што упи кроз тело моје?
 Призива вечности пакосни лут –
То разумемо само нас двоје.

Лишена Сунца сан си што пламти
 Врховним звуком у слепи траг.
 Ал' грумен смисла свест што нам памти –
То је и рају приновак драг.

Јер шаптах блажен кад пред Њом бих:
 Да л' је већ видех или је сних?
То тек у заносу пророци слуте

Сећањем зорним што сазда стих,
 Да у самоћи сенке заћуте
Santa Maria della Salute.

*1. липањ (јун) 1968,
 Предео Жеге*

3. Глоса о јутарњем кресу

Прстима ми жутују њене косе
 Прстима ми војују њена тела
 и црвена уста њена жарко врела
 и прсти су ми снежно беле лепезе

Бранко Алексић

Кроз В.....ину

Најзад је сретох кад јутром кресну сев
 вајану Сунцем штићеницу росе.
 Плетене од липа што мирис им пев,
прстима ми жутују њене косе.

Карневал жудње гле! свемиром духа
 разлива јата шећерлемских стрела!
 И складом вида, мириса и слуха
прстима ми војују њена тела.

О, да л' се ватра у вене заплела,
 дрхтај у титрај сладострасне језе?
И црвена уста њена жарко врела

зар најзад сласне са вечношћу везе?
 О, сагорева ме пут јој успламтела!
И прсти су ми снежно беле лепезе.

*4–5. липањ 1968,
 Београд, Капетан-Мишино здање*

НЕБОЗЕМКЕ

1

Одјеци риме

Кад свемир
Сулуди јечи
И студе
Одблесци зиме

Тад немир
Буди речи
И руде
Одјеци риме

*12. коложег (август) 1968,
Предео Жеге*

2

Клёт

Свёт
Рије мрви нам
Лет

Клёт
Чије крви сам
Цвет

*15–19. коложег 1968,
Предео Жеге*

3

Спруд

Бих мора спруд. И немоћ
Тела
Сни зборе. Оста
Студ.

Тада

Свих зора руд ми свемоћ
Чела
И море поста
Спруд

*20–21. коложег 1968,
Предео Жеге*

4

Ушће

Наду
Ткаш ли
О, Ноћи
Ко ушће речни
Вид

Складу
Знаш ли
Помоћи
Док дршће вечни
Зид

*21. коложег 1968,
Предео Жеге*

5

Ветар

Сна стрему
Чар си чишћа
Од боје
Росе

Чему
Ветар без лишћа
И твоје
Косе

*27. коложег 1968,
Предео Жеге*

6

Љубав

Дах твој
Нек постане
За ране моје
Прах

Прах мој
Нек остане
За дане твоје
Дах

*28. коложег 1968,
Предео Жеге*

ДРУГЕ ТРИ ГЛОСЕ ОПСЕССИОНИЗМА

4. Глоса о пролећној чари

Ништа сем костура не видим драга
И ноћ везана звездама крвари
И нема више у облацима трага
Одбегли знају само тамничари

Милан Лалић

Минуше јесење кише. И позаспаше звери.
Шумом се расу снег и чежња блага.
О, сањају ме гробља и шире двери:
Ништа сем костура не видим драга.

А мирисаху зоре. И беше цвећа.
И љиљани нас чедно осматраху у јари.
Сад дрхте харфе. И пламсај свећа.
И ноћ везана звездама крвари.

Острвљем трошним мог архипелага
Заборав чезну безгрешни олтари.
И нема више у облацима трага

Зефирног неба. Гле, пролећне чари
Заспале једном у очима мага
Одбегли знају само тамничари.

*Просинак (децембар) 1968,
Предео Жеге*

5. Глоса о пламтећем оку

Можда спава са очима изван сваког зла
 Изван ствари илузија изван живота?
 И с њом спава невидљена њена лепота
 Можда живи и доћи ће после овог сна.

Владислав Петковић Дис

Ако су је јутра мразна тајном завела
 Да пробуди оком пламним врела пресахла
 Можда јој се на чекање туга заклела
Можда спава са очима изван сваког зла

О, да ли сам вечност усни њених сновио
 У сну да л' ме опчинио њена мекота
 У прошлости да л' сам својој са њом бивао
Изван ствари илузија изван живота?

Можда су јој очи њене снене, без нота
 Најцветније песме моје што њу испреда
И с њом спава невидљена њена лепота

У чекању да је чедну сну украдем ја,
 Па да јутро нежну прећу са ње одмота:
Можда живи и доћи ће после овог сна.

*27. свитањ (јануар) 1969,
 Предео Жеге*

6. Глоса о нестварном зову

Здраво, о могућа звездо коју и не слутимо
Ил' ме заборави песмо јер жеља је моја крива
Под земљом ће се наставити трајање започето
О, све што прође вечност једна бива.

Бранко Миљковић

Са које стране бројне осе живота да Те тражим
За све дрхтаје моје најсатрепетнија римо?
Ако Ти пој маглина уснулу лепоту блажи,
Здраво, о могућа звездо коју и не слутимо!

Сад само Теби певам. И већ знам зашто живим.
Ако се песма мора, љубав се негде скрива.
Или ћу Те пронаћи у просторима сивим
Ил' ме заборави песмо јер жеља је моја крива.

На лутањима мојим одзвањала си свето
Нестварним зовом. Али Те вечност снива.
Под земљом ће се наставити трајање започето:

У мојој песми рођена, остаћеш вечно жива.
Ово се кружење неће зауставити клето.
О, све што прође вечност једна бива.

*29. свитањ (јануар) 1969,
Предео Жеге*

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

ГЛОСА О ТМИНИ

Занимљиво је да ће управо „Тинова“ глоса бити написана пре свих осталих. Посвета Биљани Лукић кључ је за одгонетање разлога „рокаде“ двојице „краљева“ међу „ученим песницима“ смештеним на супротним половима песничког краљевства.

Старија сестра Лукић напросто је обожавала „краља боемије“, не пропуштајући иједну прилику да изговори управо строфу која је надахнула ову глосу. Ипак, очигледно је да је песник свој „глосирани“ списак саставио пре упознавања са њом, а да почетак писања глоса пада управо у тренутку њиховог зближавања и учесталог дружења што у „Фонтани“, што у домовима Лукићевих и Маглићевих.

ГЛОСА О СЕНЦИ

Сваки читалац овог почетног „одмеравања“ надобудног осамнаестогодишњака са песником-философом кога је сматрао не само својим учитељем и узором него и *претходником*, био би оштећен уколико би био ускраћен за увид у даље његово целоживотно „надметање“ са песником непревазилазне и ненадмашиве песме „Santa Maria della Salute“. Из пера „Другог Ивице Понора“ изаћи ће „олимпијски“ покушај да се „обори рекорд“ коме се нико током читавог једног столећа није ни примаквао, осим Милосава Тешића са његовом „Дивљом ружицом“ („Rosa canina“) и магичним рефреном „Цвати ми, цвати Rosa canina“. Тај „покушај“ се зове „Panna Sophia na nebevzety“ – у преводу са чешког „Госпа Софија на небесима“, тј. „на небо вазнесена“.

Не постоји песник који у болноме стању какво изазива вест о мајчиној борби за живот у недоступној даљини, не би пожелео да му се „догоди“ такав исцелитељски сплет случивања, који би омогућио песничко-теургијску магију за оживљавање самртнице. А то се нашем песнику догодило у рано пролеће 2005. године у Чешкој, где је надомак Прага открио месташце са именом свог и мајчиног Ужица, у њему цркву са магичним именом које ће дати наслов и рефрен песми (једино је „Panna Maria“ замењена са „Panna

Sophia“, с обзиром на песниково веровање у Софију као „Четврто Лице Божјег Целобића“), а на њеном бочном зиду боје Карловачке гимназије крупним словима исписану бајалицу „Време је да се будимо из сна!“, у ком се истом часу – показаће се – мајка у Београду уистину пробудила после три дана дубоке коме.

Како да се онда не оправда „дрскост“ упуштања у песничко надметање са недостижним „рекордом“ Лазе Костића, утолико пре што песма започиње одавањем почasti и „Санта Марији“ и „Рози Канини“:

*О зар да и после Санта Марије
И даље призивам Вечно Ужице
И зар да трн ми се дивље ружице
Још једном самртно у срце зарије,*

да бисмо потом, у дну сваке строфе, са лаким а досмишљавајућим варијацијама, читали управо оно што се догодило у чешком, а уствари Вечном, Ужицу:

*Јер можда спаваш па ме крепиш снима
Мајчице уснула на небесима
Час ли је да се будимо из сна
Ти из небеског из земаљског ја
Да одем заувек а вратиш се Ти
Panna Sophia na nebevzety.*

Колико је успео у свом одмеравању и докле се успео у надгорњавању, нека нам наговести сâм завршетак говора који је о „Завршној речи“ и „Реснику“ Михаила Светић Аранђеловића у Коларчевој задужбини 30. октобра 2008. године одржао велики мислилац и књижевни критичар Предраг Драгић Кијук:

„Његова поетика припада посвећенику. Он је доиста посвећеник Храма уметности, и он ће то остати цео живот, и не треба га мењати. То није ни мана ни врлина, то је напросто тако, то је особина његове еруптивне философије чежње. И тој чежњи је посвећена, и њом исписана, најлепша песма на србском језику која припада мом и нашем времену, савременом тренутку, а то је управо песма „Panna Sophia na nebevzety.“

ГЛОСА О ЈУТАРЊЕМ КРЕСУ

Ово је по свему судећи најчулнија и „најтелеснија“ од свих Маглићевих песама: Сва осетила и сва одличја њихових осета изричито су именована (осим укуса, али и њега налазимо у „јатима шећерлемских стрела“!).

Како би и било другачује када је песник свесно одабрао катренски предложак Бранка Алексића да подцрта сав распон опсесионизма од умности до чулности. А управо те две одреднице обележавају суштинску разлику у поетикама и личностима два млада песника којима она није сметала да до највишег степена развију то дивно пријатељство.

У песми се уочава читав низ необичних напоредности. Ево једног примера. „Жутовање (њене) косе“ подудар се са жутом бојом демократије, док се „црвена уста (њена)“, па још и „жарко врела“ (!), савршено уклапају у црвену боју револуционарног „Црвеног универзитета“!

Такве напоредности умањују чуђење над чињеницом да је песма као таква настала усред револуционарног врења студентских демонстрација, и то у самом чувеном „Дворишту под липама“ Филозофског факултета, чему нам посебан „песнички“ доказ, када се саберу (и одузму!) околности у којима је написана, испоручује мирис липе у трећем стиху прве строфе: „Плетена од липа што мирис им пев“!

У том истом дворишту настаће седам месеци касније „Буктиња“ (вид. даље уводну белешку за „Преседање“, као и белешку о тој песми) у којој ће се „црвени зов“ побуне још једном здружити са „жарком врелином“ љубави.

И као што ће до тада надахнитељу „јутарњег креса“ у Дворишту и срцу песниковом већ заменити њена другарица с друге године философије, тако се ту догодила и смена опсесионистичког „барјактара“ – стег ће од Бранка Алексића, који ће бурно отпловити у свој доживотни надреализам, преузети Милан Лалић.

Није без упутне саозначности уочити редослед њима двојици посвећених глоса, и временом настанка и садржинском опречношћу раздвојене „Небоземкама“ – „Алексићева“ на крају прве, „Лалићева“ на почетку друге тријаде. Као да обрћу њихову небо-земну падајућу вертикалу у узвисилицу са хоризонталне (под)земне наше судбине! Са досегнутог дна према врху!

НЕБОЗЕМКЕ

И ове песме, све написане у циглих петнаест летњих дана, по повратку са летовања, као и у остале три „опсесионистичке“ целине („Кружење света“, „Опсесионистички сонети“ и „Глосе опсесионизма“), из неког незнаног разлога сведене су на број шест.

(У „чудима невероватноће“, каквима је, иначе, крцат овај петнаестогодишњи рад на приређивању Дноврха и Шестокњижја, повлашћено ће место припасти овоме тренутку, слученом на дан 01. августа 2018. године. Прегледајући по ко зна који пут исписане странице, ради стилског дотеривања и допуњавања текста испуштеним или накнадно прибављеним подацима, овај се приређивач, савладан умором, али и изазовом да још једном промисли могућност залажења у тумачење „тајанствене шестице“, баш на овоме месту повукао на краткотрајан одмор, чији дремеж редовно изазива овлашно читање одломка на који се набаса при насумичном отварању неке приручне књиге.

И ево на шта му у тај час паде поглед на стр. 126, при отварању превода књиге Фредерика Лионела Сакрална астрологија, објављене 1984. г. у београдској „Просвети“:

„Графем броја 6 приказује око или огледало. У свом одразу то огледало симболизује две инверзне комплементарности, то јест Душу Света и Природу (...), а по закону инверзије, спој две обрнуте комплементарности даје кључ свих битних спознаја. (...) Шестица указује на архетипског човека, посредника између Неба и Земље.“

Баш као и у стратешкој замисли „Небоземки“!

А у коликој је мери та несвесна „опседнутост“ бројем шест била предсказајна и саозначна са нумеролологијом сакралне астрологије, показују стихови из чувене песме „Бројкање“ самог Михаила Светић Аранђеловића:

Од пет до шест
Васкрсом стичем
Самосвест

Од шест до седам
У тајни се бића
Огледам

„Васкрс“ и „Самосвест“ који се кроз „Шестицу“ стичу после „Распе(т)ћа“ стављају нас пред огледало „Седмицу“ кроз које урањамо у „Тајну Бића“!)

„Небоземке“ испуњавају „програмски“ задатак да се формалним средствима песме (потпуно римовање сваке речи горње и доње строфе!) сугерише садржинска и хармонијска саобразност „горњег“ и „доњег“ дела света!

У том науку наслућујемо утицај Хераклитовог „пута навише“ и „пута наниже“ и спровођење у дело чувене мистичке лозинке Хермеса Трисмегистоса „Како горе, тако доле“, као и Волтеровог *Микромегаса*, о чијој лектури имамо сведочанство у дневничкој забелешци, да је то славно дело француског просветитеља даровити ученик добио на читање од свог младог професора философије Петра Живадиновића („Пјеркегор“ у *Опсенаријуму*).

Ваља уочити да се већ овде кује будући први преводилац Емануела Сведенборга на српски језик који ће његове „кореспонденције“, по свом очигледно сродном и дуготрајном искуству, превести са „саобразности“.

Сама насловна песма „Одједи риме“ (насловна утолико што су се све небоземке сврставале под тај назив и под њим објављиване, нпр. у скадарлијским „Песничким новинама“ чији је уредник био Миле Недељковић) не само да својим садржајем упућује на поменућу саобразност, него и језгровито излаже једну естетизовану антропологију: Пред „паскаловским“ језовитим просторима човек проналази уточиште у свом највишем изуму – језику, и у његовој способности да звуковно и значењски дочара скривену, али у људски смисао уграђену, хармонију виших светова – музика (складопојање!) сфера, толико значајна за потоњи песников уметнички и целокупан животни ангажман.

Колико је млади песник у целини своје поетике држао до стратегије „одјека риме“ и до њихове козмогонизације разазнаје се и из чињенице да је у потоњим (неуспешним) покушајима да објави своју прву књигу, читавој збирци бар у два наврата давао наслов овога кругопева.

*

За настанак ових песама везана је једна анегдота, касније често спомињана међу опсесионистима, посебно због њене веома употребиве мантричне поенте.

Наиме, једног поподнева мајка песникова, вративши се с посла, уђе у његову собу и затече га клечећег, лактова и чела упртих у под.

„Шта то радиш, несрећниче!", оте јој се згранут усклик.

Не мењајући положај, још чвршће шакама притискајући слепочнице, син јој као из топа одговори:

„Тражим реч!"

Е та мантра, „Тражим реч!", безброј се пута понављала у приликама када би се ко дубоко замислио или се пак упетљао у немогућност да благовремено и тачно искаже своју мисао.

„Шта он то ради?" – приупитао би неко крајње озбиљно, тражећи погледом одговор од присутника.

„Тражи реч!" – уследио би још озбиљнији одговор, после кога би сви праснули у смех.

*

Права је штета што ове небоземке (слично „проширеним сонетима", иако су они, као што ћемо видети, били објављени у најзначајнијем књижевном гласилу) нису доспеле у општи слух у време када су написане.

Оне би својом идејом поштеделе читав један нараштај уплива увезених новотарија јер изискују савршено формално умеће које пред песника ставља знатно тежи, али песнички плодноснији задатак, од оног који се савладава писањем туђинског хаикуа и сличних строгих кратких облика, а у случају успешног песничког исхода, с обзиром на виши ступањ музичког и мисаоног захтева, пружа прилику и да се изазове допадљивост која би у начелу морала надмашити ову нашем језику и духу неприраслу јапанску творевину.

(Ево, управо данас, на Дан Чежње, 21. августа 2016. године, поучавајући техници „Небоземки" своје ученике код песника Пеце Томовића у његовом ресторану „Легенда" у Макишу на обали Саве, потомак Огњена Маглића и Михаила Светић

Аранђеловића Пра Милан од Лужице, смислио је назив за ту јединствену србску песничку духотворину као реплику на „хаику“: СРБИКУ! – са снажним краткосилазним нагласком на „и“.)

Остаје нада да ће путем небоземки кренути нови србски песнички нараштај, и потом проширити у свет овај чисти изражај неисцрпности србског језика и духа.

ГЛОСА О ПРОЛЕЋНОЈ ЧАРИ

Околност да ће из коначног рукописа шест глоса „испасти“ и Станислав Винавер упућује нас на „опсесивну“ тиранију тог броја чију бисмо догматску обавезност могли разумети и као интуитивно употребљено „мерничко“ средство да се „измери безмерје“ (вид. у *Реснику* песме „Огрлица од тридесет слова“ и „Мерник“).

Винаверово место заузеће Милан Лалић. Ево неиско-ришћених стихова непревазиђеног језичког мага, кога је млади песник иначе у сваком погледу сматрао својим учитељем (већ знамо да је о њему писао матурски рад):

*Мисли се стичу као разјарена јата
Што носе звездан разбуктали брод
до оног часа безданих горчина
кад светлост није ни помоћ ни спас.*

Околност да се Лалић тек накнадно сврстава у „шест великих песника“ јасно указује да је током осмомесечног настајања „Глоса“ старији пријатељ, под утицајем млађег, „бели стих“ својих „Псалама“ преливао у снажан сонетни изражај „Мртвих песника“ и одиста муњевито израстао до највиших песничких врхова.

ГЛОСА О ПЛАМТЕЋЕМ ОКУ

Иако је свака од претходних глоса умела да изазове допадање у бројним приликама током дугих деценија, сâм песник ову „Дисову“ сматра најуспелијом. Према његовим речима, пошло му је за руком да у „значањски и осећајни простор између стихова песме најтананије љубавне чежње у целокупној србској поезији“ смести „дубок а неискazan, притајено присутан, доживљајни ток устрептале душе“. Осим тога, вели, ни у једној се другој глоси није у толикој мери уживео у „мелодијско таласање“

које песника чини распознајивим, колико у овај „најраспознајивији метрички и прозодијски образац међу творевинама свих србских песника“, што му је као задатак „овладавања занатом“ и био један од два главна разлога да се упусти у писање глоса (други, односно први, био је, наравно, песнички „избор по сродности“ духа, душе и судбине).

ГЛОСА О НЕСТВАРНОМ ЗОВУ

Још једна неподударност коначног изгледа глоса са његовим првобитним нацртом: У песми на стихове Бранка Миљковића изненада се појављује сасвим друга строфа. Ево и оне која је с почетка била предвиђена:

*Нека ме недостојног ветар обавије
Жалбо црних птица и тужне похвале
Некога света тешке сене пале
Шта је то што се у дну песме крије.*

Поводом истоветности већег дела стихова ове глосе са стиховима песме „Снивалица“, уврштене у „Надежне песме“ Другог путовања у Празно, вид. у белешци о тој песми.

*

Једнако је занимљиво запазити да овде наилазимо на стих са „бројном осом живота“ који се „прошетао“ кроз неколико песама, а порекло му је у „неселектованој“ раној песми „Дирке пролећа“ посвећеној Шопену, произашлој из писања састава на слушање музике, какве је као домаћи (а каткад чак и као непосредан школски) задатак задавала професорица музике Љубица Марић.

Запамћен је и често шаљиво као анегдота препричаван истинит догађај, када је она у неком од разреда, пошто је наложила да се као пример прочита песников рад на слушање Шесте Бетовенове („Пасторалне“) симфоније, ускликунула:

– Ах, тај Огњен Маглић!

Убрзо су по разредима Девете гимназије изненада стали да ничу теленти за истанчано описивање песничког слушања музике! Занета професорка није ни помишљала да се иза тих радова крила

једна те иста, наручена другарска рука. Приписивала је тај процват благотворном утицају свог јавног читања радова нашег песника по разредима, и још више га због тога ценила.

Колико ли се пута касније тај усклик шеретски разлегао међу опсесионистима: *Ах, тај Огњен Маглић!* Наравно да је форма поклика временом прерасла у архетип и небројено пута употребљавана са другим именима у обрасцу крилатице. Свакога ко би се заборавио па са усхићењем прочитао неку своју песму, или се разметао каквим својим успехом, сачекивала је казна у виду тог „Ах, тај!...” са подругљиво одушевљеним изговарањем његовог имена.

*

Околност да се сва четири „Путовања у круг” завршавају глосом на стихове Бранка Миљковића разлог је да се присетимо да су та песничка путовања и започела раним песниковим упознавањем са трагичном судбином песника „прејакe речи”, а убрзо потом и са његовим песничким делом.

Посебно изненађење, па и узбуђење, изазива претпоследњи стих (а уствари последњи, јер онај завршни глосиран је из прописане строфе Бранка Миљковића) којег би, да га нема, ваљало наручити или измислити, да се њим *заокружи* простор кругопевних песникових путовања:

Ово се кружење неће зауставити клето

– гласи тај стих. Његовим значењем отвара се ново четвороделно путовање – потрага за превазилажењем кружног бесмисла (Бескона!) и за његовим преосмишљавањем у Празник, проистекао из открића, освајања и припитомљавања Празнине.

ИСКРЦАВАЊЕ

ПОСЛЕДЊИ ЗИД

О ИСКРЦАВАЊУ

Ево нас на месту простора и у трену времена где са песником затварамо „Путовања у Круг“.

После управо предочене „тешке артиљерије“ опсесионизма – љубавно-метафизичких „Опсесионистичких сонета“, песничким узорима присаображавајућих „Глоса“ и онто-поетичких „Небоземки“, присуствујемо привременом искрцавању из „воза вечности“, смештању те артиљерије на лафете и припремању за ново станично полазиште, шири колосек и моћнију локомотиву, спремну да композицију повуче у међународни саобраћај.

Та просторно-временска подударност више не изненађује јер само потврђује већ уочену напоредност и међусобну условљеност егзистенцијалних околности и стваралачких захвата у шематизму песниковог стамбеног и школског „премештања“. У неколико месеци безусловне слободе између завршене гимназије и почетка предавања на факултету, после два горе наведена матурирања, догађа му се сада и треће, за нас најважније (а са четвртим ћемо се, њему самом најважнијим, сусрести на предстојећем „Преседању“):

– песничко-философско матурирање – кроз заокружен поглед на свет у поеми „Последњи зид“.

Колокрет збивања после демонстрација, у којима су изникле „Глосе опсесионизма“, и матурирања, снажно се завртео већ тог летњег распуста.

Будући стекао пунолетство (претходног новембра, отац, који му је на прослави 18-ог рођендана, сам припалио прву цигарету), повео га је једног августовског дана са Новог Београда у Ауто-мото савез у Гробљанској (Рузвелтовој) улици, на упис часова вожње, ради полагања возачког испита. Успут, на Булевару краља Александра (тадашњем Булевару Револуције), у висини цркве Светог Марка, изненадна узрујаност – стиже вест о совјетском војном заузимању непослушне Чехословачке!

Непуних шест месеци потом, као тек уписани студент прве године „чисте“ философије, при новој окупацији факултета ради подршке самоспаљеном чешком философском колеги Јану Палаху,

испредњачиће песмом „Буктиња“ која ће му (први пут) донети светски одјек, али и потоњу вишегодишњу запреку одласка у земље Варшавског пакта (вид. даље ту песму и белешку о њој).

А да би уопште стигао до могућности поменутог „предњачења“, било је потребно да се током тих „хабитуријентских“ летњих дана, у школско-студентском одмаралишту у Жабљаку на Дурмитору, блиско спријатељи са поменутим вођом демонстрација Владом Револуцијом (на импровизованом фудбалском турниру играо је са њим у истом победничком тиму „Шармантолози“), са којим ће, одмах по уписивању на Факултет, од првог дана „жарити и палити“, као што је то са Миланом Исаковићем чинио по Првој београдској гимназији.

„Дуго топло лето“ видело га је са братом и код феријалаца у Цавтату и у посети Херцег Новом и Игалу (које ће Михаил Светић Аранђеловић четврт века касније здружити у заједнички урбоним Херцег Иглион), о чему сведочи сачувано опсежно писмо родитељима (том је приликом на пропутовању кроз Дубровник у једном парку заборавио, а у повратку срећно нашао, кишом натопљену и у блато углибљену свеску са „Опсесионистичким дневником“ – вид. о томе горе у белешци о њему).

По окончаном летовању које је изнедрило „Небоземке“, започео је нагли премештај из павиљонског „Венца“ у боемске кафане београдског „Латинског кварта“, у којима ће у ритму луде песничко-музичке боемије, а уз живо певање Звонка Богдана, своје последње дане одбројавати чувена Стамбол-капија, уступајући место светилишта настајућој новој згради Филозофског факултета, у чије ће се темеље из суседног „Дворишта под липама“ преселити и узидати полет настајућег философско-уметничког опсесионизма, у најмању руку због пуког присуства његових оснивача полагању њеног камена-темељца.

А ови су се у „Стамболу“ придружили шароликој песничкој, сликарској и философској дружини студената околних факултета и уметничких академија, на челу са уредницима студентских гласила „Студент“ и „Видици“, коловођама демонстрација, и глумцима оближњег академског позоришта „Сцена“ (која се налазила на улазу у Филолошки факултет са стране Кнез Михаилове улице, чије је кључеве и судбину држао у својим рукама Миле Недељковић). Ту

ће оснивач опсесионизма и две године старији Лалић (који ће га и увести у ту дружину) са већ истакнутим књижевним „именима“ као што су Брана Петровић, Божа и Алек Вукадиновић, Драгиша Калезић, Мирослав Јосић Вишњић, Раша Ливада... делити кафански дим и боемско после-револуционарно врење те „опсесијом“ и вињаком заливати нов весељачки песнички покрет стамболизам који ће се ускоро комично прекрстити у централизам, када се весела дружба принудно буде преселила у суседну кафану „Централ“.

О тим данима оставила је у књизи својих успомена дирљиво сведочанство „стамболисткиња“ Мадлена Хорват, потоња Јанковић–Цептер, тада студенткиња књижевности, будућа највећа задужбинарка у култури модерне Србије.

Истовремено се, међутим, „премештај“ вршио и у супротном смеру Бранковог моста – све већи број студената-писаца хрлио је на леву обалу Саве, у „Предео Жеге“, на све ужагренеја књижевно-ликовна дружења у „Фонтани“, „Атељеу 13“, „Венцу“, те у самом „Опсенаровом“ гнезду, „Маглинаријуму“, у улици Париске комуне 8, преко пута „Фонтане“ и Књижевног клуба смештеног у њој.

Слава клуба ширила се муњевитом брзином, па је тако, уз бучне наступе у Студентском граду и Дому омладине у Београду (вид. у Прилозима жестоку негативну критику Драгомира Брајковића објављену у „Омладинским новинама“), уприличено и гостовање у Апатину и Сомбору, где су клуб, осим Лалића и Маглића, представљали Милосав Славко Пешић, Тике Јелић и Младен Ломпар.

Песнику су остали незаборавни и весељачење са апатинским тамбурашима у чарди на Дунаву („Ко иде?“ – „Капетан Коча!“ – „Шта носи?“ – „Сто банки за музику!“ – и онда лепљење стотке на чело музиканта!), и раскалашна харемска ноћ у сомборском девојачком интернату.

Са осматрачнице удаљене безмало пола века, необично изгледа да су баш та петорица, због више или мање оправданог незадовољства, убрзо напустила клуб.

Али пре тога требало је да се догоди врхунац.

Требало је да се из тог свестраног врења излегне „Последњи зид“.

*

Не треба сметнути с ума да је ту песму песник посветио Радиши Жбуњићу за почетак заједничких студија философије, али унеколико и себи самоме за деветнаести рођендан, доживевши је као философску и опсесионистичку синтезу целокупног свог „рембоовског“ песникованја (које је одмах као такво распознао његов млади професор философије Петар Живадиновић, већ помињани „опсенаријумски“ Пјеркегор). Као што смо горе у овој уводној белешци већ приметили, песми је приступио као некој врсти напоредне, песничке, матуре, којом ће извршити, и довршити, заокружење свих својих дотадашњих погледа и умећа. (Такве преломне песме – „песме преломнице!“ – биће у каснијем развоју Огњена Маглића „Плави очај“ и „Хелдерлиново завештање“, а код Михаила Светић Аранђеловића „Земаљски шар“ и „Рапа Sophia на nebevzety“). Годину дана касније, са истим жаром и са сличном побудом (двадесети рођендан!) баћиће се у Паризу на Апсолутну књигу, одн. на Писма са Гневног Жала, којима ће започети његова (и наша) „путовања у Празно“, тј. „ка изрицању Неизрецивог“.

Догодило се, дакле, да се у време зрења „Последњег зида“, песник „забављао“ са раскошно лепом девојком Палмом Калођером, коју су у „Фонтану“ довели тада већ студент друге године философије Зоран Зеџ, и његов вршњак, веома даровит, малочас поменути песник „јесењинског“ надахнућа Тике Јелић, иначе доброћудан бонвивански садруг за данашње појмове безазлене „кабадахijske“ дружине чувеног потоњег боксера Жоржа Станковића (од чијег се гангстерског надимка „Георг“ ледила крв у жилама), која је благодарећи Тикетовом ауторитету „остављала на миру“ вазда дрчног и поноситог песничког принца, „увек радог кавзи“.

Доневши у Београд сасвим другачији мирис загребачке интелектуалне елите, онај крлежијански, декадентан, доспевши у „Деветом кругу“ у онај „покошени разред“ у којем је Маглић имао статус божанства, Палма је дала огроман допринос „сређивању“ његовог узбурканог унутарњег живота, што је уродило зрелим плодом у виду „Последњег зида“. Зато би она заслужила да се та песма, у неком будућем издању, осим Жбуњићу, посвети и њој.

У белешци о песми читалац ће се сусрести са још неколико занимљивости битних за атмосферу овог „искрцавања“ (нпр. са додељивањем награде којом ће „Последњи зид“ убрзо по свом настанку бити овенчан, награде значајне понајвише због околности да ће она остати једина коју ће наш песник, у свим својим „аватарским“ идентитетима током пола века живог присуства на књижевној сцени, икада добити), али понајвише са додатним разлозима за увид да је та песма доиста онај уравнотежујући језичак на ваги између песничких путовања „у Круг“ и „у Празно“, као истинска средокраћа између младалачке (рембоовске) опсеције да се живот завршава са двадесетом, и очигледно већ тада сасвим освешћене воље да се „потрошен и прежаљени“ живот ипак продужи.

На пуну свест о томе које ће све учинке и колике размере попримити тај тада стечен и у „преживљавање“ преточен порив ка „прекорачавању краја“ (како је излаз/ак/ из Дноврха, на крају свог предговора, тематизовао др Вукашиновић), читалац ће морати да сачека драматичне странице Опсенаријума на којима ће се у неколико наврата осведочити како је и сам „Опсенар“ стицао ту свест, доспевши до тога да наслову тог свог дела придода поднаслов „Књига преживљавања“.

Дотле, пратићемо како се „преживљавањем“ опсесивно предочаваног краја, преосмишљеног управо „Последњим зидом“ – не више тек пуког опстајања ради, нити зарад каквих год овоземаљских надомештаја – оправдава поход ка недосегнутим „дноврсима“ људског бивствовања, који ће се за оснивача опсесионизма, без обзира на спољашње неуприличености, и тада и увек везивати за Песништво и Философију.

ПОСЛЕДЊИ ЗИД

Радиши Жбуњићу и Палми Калођери

1

Суморно тканом Уму ветрови телом ми збрани
На крила Белог Јастреба вазносе вид.
О чедно вапљена зоро пророчког лета, свани!
Сáмог нека ме плене простори онострани
И трепет блаженог духа нек прозре последњи зид!

Јер неоспорено рију под кожом тајне света
И слепо тискају свеопште безумље у вид.
Дубока јутра пре зоре у глави започета
Још заточена птицом тек осванулог лета
Крилато хрле из Ноћи и слећу на вечни зид.

Сазвучје врхунских струна, уснулу дрхат боја,
Кроз поре, додиром страсним, нек протка вид!
Ал' прстима процвале зени пред чином заносног споја
Слуте у телу тамни одсенак неспокоја
Јер дворе Јаснога Светла скрива вечити зид.

И бледо усахлим сјајем, обриси жуђених клима
Из недохватне близине слећују вид.
Јер увек, сневаном блеску предела свеопштих рима,
Бивању достојној сврси истканој надречима,
Магични недосег духа плете по неки зид.

2

Испрва, јутарња румен крлетком пробделог тела
 Скучено мислених зора разасу вид.
 А растох, и сласни жубор венама кључалих врела
 Ослушну простора јеку слепилом неисцела
 И смирај крви откри разумом плетени зид.

Потом је, вољом Сата, тајнама небеских шпиља
 Свирепо проклевши тело ронио вид.
 А растох, и сушти пламен духовног преобиља
 Сажеже винуту чежњу те наћох се без циља
 И пуче Велико Празно кад открих последњи зид.

3

Па ипак, суморном Уму ветрова телом ми збраних
 На крилу Белог Јастреба распињем вид.
 Нек из ширина и прете простори онострани,
 Говорићу сневаној зори до судњег часа: Свани!
 И: Трепет блаженог духа нект прозре последњи зид!

И бледо усахлом сјају обриса жућених клима
 Рећи ћу: Другу лепоту познаје вид!
 Облици маглених међа, звуци дубинских плима,
 Потајно у м е н и брује! Њиховим одјецима
 Славићу Белу Птицу док вечни не падне зид!

А чежњи, гоњеној клето кроз Тесно у грудима,
 Ширићу у бескрај Песме крилати вид!
 Бивању достојној сврси исплешћу надречима
 Вечнозореха крила и одјек свеопштих рима
 Рушиће у тавном Свемиру сваки коначан зид.

22. листопад 1968, Предео Жеге

БЕЛЕШКА О ПЕСМИ

ПОСЛЕДЊИ ЗИД

За ову су песму везане многе занимљиве околности, важне не само за њен настанак, него и за разумевање развоја и начина међусобног општења целокупне опсесионистичке дружине. Она је споменик великом пријатељству двојице младих „павиљонаца“ из Предела Жеге који су од првог разреда похађали исте школе, одрастајући у истој улици на раздаљини од свега стотинак метара, а стигли да се распознају и постану нер-аздвојни тек када су их 1967. г. обојицу, са размаком од шест месеци (најпре Жбуњића, на полугодишту), истерали из Девете гимназије и на велика врата „утерали“ у Философију.

Песма је одмах одушевила широк круг око опсесиониста. Између осталог, прослављена је у кући великог дечјег песника Драгана Лукића чије су кћери Јасна и Биљана занос опсесиониз-ма пренеле на целу породицу чији је диригент била мајка Душица. Лукић је имао одлучујући утицај у жирију за тада расписани конкурс листа Борба „Стихови из ћачке клупе“ – за најбоље лит-ерарне радове ћака и студената из целе Југославије, па је тако ловоровим венцем (и радио-апаратом) овенчан „Последњи зид“, комплетом књига Бранко Алексић, а Милану Лалићу додељена једногодишња стипендија за његове „Псалме“.

Друга знаменитост везана за ову песму тиче се већ назначене тесне повезаности младих песника из „Фонтане“ и сликара из „Атељеа 13“ (вид. о томе у првом тому текст „Опсесионизам Милана Лалића“, стр. 41–42). Сам Жбуњић био је изузетно надарен за сликарство и већ му је по дотадашњим радовима прорицана велика сликарска будућност (вид. у „Прилозима“ његов писмени задатак у којем слави Леонарда). Али чим се определио за философију, никада више није узео кичицу у руке, очигледно под утицајем Платоновог презира према уметности и уметницима (видећемо доцније, у *Опсенаријуму*, како се тај догматски презир окренуо управо против Леонарда).

Уз Жбуњића су се, међутим, у књижевну дружину „убацили“ и даровити будући сликари (који су, иначе, са њим тренирали

кошарку, док наш песник није силазио са фудбалског терена и са шаховске табле), годину дана млађи Тафил Мусовић (друг из разреда Маглића млађег) и двојица Јовица, вршњак из његовог разреда Павловић (данас угледан адвокат) и годину дана старији Стевановић (као и Мусовић потоњи академски сликар). И управо је овај последњи, када је „Последњи зид“ прочитан на састанку Књижевног клуба, надахнут њеним идејом а по додатним разјашњењима самог аутора и „посвећеника“ Жбуњића, урадио акварел којег ће песник урамити (одн. ставити под стакло) и потом годинама држати на зиду над својим радним столом.

Урађена крајње модернистички, са наглашеном тежњом да буде и опсесионистичка, слика „Последњи зид“ компонована је тако да су две стрелице, повучене из главе уметника, постављене у средишту, бочно упућивале на „привидне“ светове разума и осећајности, а трећа, вертикална, на „стварни“ свет стваралачке маште, назначен као такав истоветношћу својих призора са онима насликаним „под“ уметниковим челом. Будући да је слици приликом неке од потоњих сеоба пукао стаклени покривач, она се током времена затурила у често премештаној, до данас несастављеној, песниковој архиви, чекајући дан када ће однекуд бити ископана.

Веома је значајно на овом месту скренути пажњу на велики ступањ подударности ове пројекције наших сазнајних моћи са оном на којој ће наш песник-философ у *Завршној речи*, шеснаест година касније, у лику „другог Ивице Понора“ Михаила Светић Аранђеловића, засновати своју свеукупну визију односа међу подручјима људске делатности, метафорично их означивши одговарајућим „огледалима стварности“.

ПРЕСЕДАЊЕ

О ПРЕСЕДАЊУ

Са писањем „Последњег зида“ и деветнаестим рођенданом песниковим завршена су „Путовања у Круг“ и обављен премештај, чиме су се створили услови за Велико Преседање, које је изискивало припрему за прелазак на шири колосек међународног реда вожње, те у промени локомотиве и композиције.

Шта се све бурних збитија са бројним мелодрамским и трилерским заплетима није сместило у неупоредиво вртоглаво једногодишње раздобље у које сада улазимо! Многима би она била довољна да преврше све што им се током десетлећа живота догађало – није, уосталом, тајна да је песник одавно припремио грађу да их предочи у приповедном облику када на то дође ред. Сличном ће се пренатрпаношћу, уосталом, одликовати и многе наредне године његовог живота.

А уз горе поменута три, још једно ће се „матурирање“ у наредних годину дана одвијати у ништа мање важној – за песников доживљај себе, штавише, најважнијој

– љубавно-емотивној сфери,

јер управо ће се у том стешњеном раздобљу, кроз једва замисливе романескне пустоловине, догодити све што је потребно да дечак дорасте до пуне мушке зрелости, вратоломним искорачењем из „платонског“ гимназијског вилајета, што ће га од прве истински „мушке“ љубави на самом почетку прве године студија, довести по њеном истеку и до прве фаталне, која ће га скрханог довести у Париз, у само предворје Апсолутне књиге...

Одиста, шта „романескније“ од два бурно проведена лета са по једном пустоловном љубави у сваком од њих, шта свеозначније за почетак тог раздобља од освајања слободе у јунским демонстрацијама („липањским гигањима“, како их на бољем и лепшем србском језику називају Хрвати), и шта „опсесионистичкије“ од „бекства на путовање“, у „престоницу Светлости“ на његовом крају?

Утолико је немало изненађење да са догађајне гозбе која следи можемо покупити једва неколико песничких мрвица. Утешно, међутим, за тај мршав песнички учинак јесте муњевито проширење опсесионистичког круга и разгранавање облика његовог деловања.

Ипак, кроз тих тек неколико песама проденуле су се крупне повезујуће нити „кругопевног“ и „празноходног“ дела путовања, кроз друге верзије пређашњих песама, оплемењене новим мисаоним и емотивним искуствима, политичку „Буктињу“, уз нешто успутних лирских проза на размеђи будућих „Душа градова“ и „Бескона“, најзад и кроз три париске испеванке написане на француском („Mourir heureux“, „Transfiguration“ и „Vers les sommets de l'ivresse“) каквих је остало још, у рукопису (а биће их и касније, током четворогодишњег докторандског боравка „другог Ивице Понора“ Михаила Светић Аранђеловића у француској престоници, до данас непрепеваних и необјављених).

Има ли се на уму изненађујуће висок ступањ семантичко-версификаторских и музичко-ритмичких достигнућа ових песама, оправдано се намеће питање, докле би у француској поезији стигао млади србски песник да га недаће са комунистичком државом нису одагнале из Града Светлости.

Али до тада, ваља нам у њега тек допутовати!

*

Разлаз са Књижевним клубом био је начелне природе, па упркос два крупна разлога за то, није пореметио Маглићево присно пријатељство са Милетом Недељковићем нити њихово високо узајамно уважавање које ће се, све до упокојења старијег, целих четрдесет година касније, одржавати читавог живота, чему као доказ служи воља удовице Невенке Недељковић да се на комеморацији у Удружењу новинара од почившег шумадијског великана, пред „целим Београдом“, опрости управо његов млађи садруг из „Фонтане“ и „Предела Жере“.

Ево тих „крупних разлога“ за растанак са Клубом.

Приликом „погађања“ двојице лидера око услова под којима ће опсесионистички „Девети круг“ прећи у „Фонтану“ и гимназијалце прикључити студентима, било је уговорено да се

средства добијена за објављивање пет књига равноправно расподеле – по два наслова за сваку дружину, уз зборник радова свих чланова Клуба.

Одлука да се на студентском тасу теразија нађу три тега наспрам једног на гимназијалском отворила је двоумицу – Огњен Маглић или Бранко Алексић? Док је овај последњи већ имао јасну замисао своје прве књиге (Прашњаво Сунце) и вредно радио на њеном објављивању (широко једрећи на ветру који му је као вундеркиндском настављачу надреализма у једра удубљавао песнички бард Душан Матић), дотле је први, мање „издашан“ у песмотворењу, иако после „Последњег зида“ под снажним осећајем довршености свога дела, још пребројавао своје „шестопеве“, и отуда очигледно неспреман да их види сабраним у збирку, без колебања и суревњивости првенство препустио своме млађем другу. Али ће му се та олака предаја испоставити као жртва са скупом ценом – на своју прву књигу имаће да чека целих десет година!

Разлози доброћудног Милана Лалића и пркосног М. С. Пешића за напуштање Клуба у већој су мери били везани за необјављивање њихових песничких рукописа – предност су добили сâм Миле Недељковић (под својим скривозивом Јоаким Крћевачки), његова десна рука песник и новинар Павле Павловић те „уклети песник“ Милош Гвозденовић, нескривени фаворит свеутицајне Биљане Лукић.

Друго изневеравање „Јоакима Крћевачког“ није везано за преговарачке пропозиције, али је Маглића можда и више ујело за срце од необјављивања књиге. Уместо њега, који је и од свог, и од свеукупног заједничког живота, непрекидно стварао позориште, за директора студентског театра „Сцена“ именовао је књижевности неприраслог и пословно неокретног Жбуњића. Јесте да је Маглић, будући нераздвојан са постављеним „директором“, учествовао у покушајима кроћења ровитог а распојасаног студентског ансамбла, али није имао овлашћења да на свој начин ствари истера до краја, гледајући са ојаћеношћу како његов друг и сâм непосредно доприноси гашењу „Сцене“, корак по корак испуштајући дизгине из руку.

А како би се ствар одвијала да је он та овлашћења имао, може се наслутити из сродног задешаја две и по године потом, када су у преузимању команде над бунтовним студентима Филозофског

факултета улоге међу пријатељима биле обрнуте (вид. даље уводну белешку за „Друго путовање у Празно“). У најмању руку (а можда и у највећу), можда бисмо на позоришним даскама „Сцене“ убрзо видели и стихован комад о самоспаљивању чешког студента Јана Палаха, који је његовом (не)суђеном писцу наручио велики позоришни маг Душан Михаиловић (вид. о томе у овом „Преседању“ белешку о песми „Буктиња“), и шекспировски замишљену трагедију Триштан и Ижота, проистеклу из заједничких песничко-музичких уличних наступа са тада настајућим музичким ансамблом „Ренесанс“, по наруџбини потоњег целоживотног пријатеља, душе те веселе и успешне дружбе, Драгана Млађеновића Шекспира.

Поменута „начелност“ разилажења са Клубом понајвише се односи на превазиђени ступањ клубског и клубашког деловања, као и на урастање у изазове студентског генерацијског врења. Алексић и млађа Лукићева остали су у гимназији и везани за „Фонтану“, док се прекопута, у „Маглинаријуму“, у породичном дому Маглићевих, петком уз шах, окупљало старо друштво „Новобеоградске философске школе“ на челу са његовим родоначелником Сарторијем, ојачано тек уписаним Жбуњићем и Маглићем и пробраним војницима „генерације 1300 каплара“, како је са подсмехом названа хорда од 700 уписаних на групу за „чисту философију“, очигледно регрутованих снажним слободарским одјеком јунских демонстрација.

Многи учесници сведоче о блиставим беседама на тим редовним селима – сâм песник жали за својом небележеном беседом о трену између јаве и сна, живота и смрти, и о уснутку и о буђењу као припремама за смрт и васкрсење, на коју је тему маестрално беседио и Велимир Ђургуз Казимир.

*

Приликом уписивања на факултет, два су се „бруцоша“, Жбуњић и Маглић, елитистички расположени, посебно када је у питању озбиљно бављење философијом, тешко мирила са том популистичком најездом. Један од изражаја тог нерасположења биле су сатирично–комедиографски написане „Молбе за пријем“ на Факултет које су били дужни да придодају документима, а које су обојица подругљиво насловила „Молебеније“, ризикујући чак да због тог изругивања не буду примљени.

Заузврат, „каплари“ су у Дворишту и у кафеу званом „Клуб“, смештеном у једној прилагођеној подрумској просторији у његовом углу, испод одељења за класичну филологију, направили незапамћену гужву каква је владала и на предавањима и семинарима по малобројним стешњеним учионицама Капетан-Мишиног здања које је, иначе, Филозофски факултет делио са Ректоратом Београдског универзитета. Никада у историји Србије – а слободно би се тај суд могао применити и на много шири простор – није дошло до толико гзуснутог и одушевљеног испољавања философског ероса. У „Клубу“ је своју егзистенцијалистичку катедру држао Пјеркегор, свештенички проповедајући „теорију швалерације“ коју су Жбуњић и Маглић на лицу места онтологизовали, а овај је последњи, као узоран следбеник, хитро примењивао у пракси, највећма у оближњој „љубавној тврђави“ Калемегдан, а у хитнијим случајевима и у самом Студентском парку, с друге стране улице, преко пута улаза у Капетан Мишино здање (на шири извештај о тој „теорији и пракси“ сачекаћемо до изласка Опсенаријума).

У тој примени парадоксално је било то да први спроводитељ „теорије швалерације“ једини није припадао бучној кафанској дружини обожавалица Љиљане Марковић, тајанствено лепе „капларице“ коју би у оноликом батаљону „бруцошкиња“ једва ко и запазио да је управо он није истурио у „прве борбене редове“.

Упит о том парадоксу постаје још изоштренији када се стекне увид у његову предисторију.

Не само да је Љиљана Марковић (чије ћемо потоње у јавности истакнуто удато презиме из разлога дискреције затајити, као што и из истих разлога нећемо побројати бар десетак касније знаменитих а тада кафански распојасаних „обожавалица“) на студиј философије дошла из Маглићеве Прве београдске гимназије, него су њих двоје били једини ћаци у целој тој школи који су за матурски рад изабрали философију и матурирали код страх-и-трепет професора Предрага Вукадиновића. И не само то, него се (у)десило да у супротним сменама обоје седе не само у истој учионици, него и у истој клупи (последњој до прозора), сазнавши једно за друго преко заборављаних свезака и књига, размењујући писамца, не узмогавши, међутим, да се све до доласка на факултет икада сретну!

Зар се не чини да је то била савршена припрема за мелодрамски продужетак?

Уместо њега, ствари су отишле у другом правцу. Маглић је већ имао своју Палму, а убрзо и прву потпуну „мушку страст“ која ће у Дворишту још једном „жарку врелину љубави“ здружити са „црвеним зовом побуне“ (вид. белешку за песму „Глоса о јутарњем кресу“ у „Глосама опсесионизма“), а охола владарка толиких залуђених философских срца своју тајну. Када све већ буде прошло, повериће је једином којем је као другу дозвољавала приступ, изложеном љубомори, али и потајном дивљењу, „обожавалаца“: Онај међу њима коме је тада припадало њено срце био је најсрамежљивији пред девојкама и звао се Радиша Жбуњић.

Бујне и таласасте смеђе косе, спортски грађен, кошаркашки висок (близу 190) и вижљаст, широког пријатног лица у чији је израз био уграђен сув самозаштитнички полуосмех, овај најчешћи дискусант на све теме у свим семинарима, увек је по завршеном часу био у одлазећој журби, једва дозвољавајући да му ико приступи. А када би га на Дворишту пресрео неки „објект“ са каквим год изговорним питањем, уследио би отприлике овакав одговор:

„Извините, журим у Јованову, на немачки!“

У том узмицању од девојака очигледна је била нека притајена бојазан која је потпуно одударала од његове привлачне појаве и самоувереног држања.

Одликовао се неупоредивом марљивошћу, али и способношћу да први уочи дугорочне неопходности у благовременом овладавању неопходним темељним знањима. Како сада немачком, тако ће се две године касније посветити старогрчком, уписавши се на групу за класичну филологију, у чему ће га најбољи друг слéдити и сусетићи годину потом (вид. даље уводну белешку за „Друго путовање у Круг“), током времена научивши све главне европске језике.

*

Кључање у Клубу и у Дворишту имало је на Студентском тргу, у оближњем стану браће Драгана и Зорана Миндеровића, синова познатог комунистичког песника Чедомира Миндеровића, још један „казан“, и то са најпапренијом запршком. Главне

казаније били су студенти Класичне филологије Светлана Којић (потоња Слапшак) и млађи од браће Миндеровић, она сва полетна и крилата, он тих, приметан тек кад би неким „забадањем“ изазвао општи смех.

Окосница тих седељки била је непресушна спрдња са властима, а сталну су поставку, осим домаћинске браће и нашег песника, сачињавали сâм Влада Револуцуја, сав у непрекидном домунђавању, телефонисању, излажењу из просторије и брзом враћању, и његова потоња супруга Љиљана Јовичић, затим студенти философије Душан Кузмановић Куза, Биљана Стефановић Рибар (познатија као Риба Фиш), Велимир Ћургуз (каснији Казимир), Милан Ћирковић („Кирило“) и Веља Михаиловић, овај последњи и студент ликовне академије, најзад и Сашица Палавестра, у том тренутку још увек средњошколац.

Врхунац заседања настао би редовно када би неко чило поскочио и ускликнуо:

„Хајде да стварамо!“

И „стварање“ би започињало тако што се старији Миндеровић, пијаниста који се уписао и на философију, страсно бацао на клавир, а Којићева се уз глазбало стављала у позу оперске диве, док су остали хитро заузимали „борбене положаје“ уокруг големе собе чији су се зидови граничили са просторијама озлоглашеног београдског ГК СКБ (Градског комитета Савеза комуниста Београда из кога ће се двадесет година потом излећи диктаторски пар Милошевић – Марковић), због чега се прозор широм отварао, не би ли се тамо што боље чула громогласна песма која је постепено прерастала у урлање:

Његове плаве очи
Као два Сунца јарка
Ја сам
Ја сам
Ја сам код друга Марка!

Па онда други, трећи, па четврти, пети, па безбројити пут, са све снажнијом волтажом у гласу и све махнитијим ударањем ногама о под и рукама о столове и ормане, са стварањем буке „која би пробудила и Ништавило“, као што рече неки од француских надреалиста:

Ja sam
 Ja sam
 Ja sam код друга Марка.

„Друг Марко” је било конспиративно ратно име комунистичког шефа полиције и државне безбедности Александра Леке Ранковића кога је Тито две године раније сменио на чувеном Брионском пленуму. Песму је написао најзнаменитији режимски удворички песник Оскар Давичо.

То непосредно изазивање власти опремило се током времена једним још убојитијим, али и опаснијим оружјем. Оно се звало „Фронтистерион” – „Мислионица”. Тим именом је у својим „Облакињама” Аристофан назвао просторију у којој је за таваницу била закачена мрежа за љуљање, а у њој се љушкао Сократ, одозго водећи философске разговоре са посетиоцима, делећи им мудре савете. Ту се славни комедиограф изругивао још славнијем философу, баш као што ће готово 2500 хиљада година касније његовом измишљеном србском наследнику београдски студенти ставити у уста најнепоћуднија смеохогђа на рачун недодиривог „бронзог” комунистичког диктатора.

Био је то часопис чији је сваки свацати ред био угриз и ујед, подсмевање, извргавање руглу, спрдња, изазивање власти... али са толико неупоредивог и надмоћног хумора... који је проистицао из високог, посебно класично-филолошког и философског образовања духовник вођа студентске побуне против задриглих (недотупавих!) и комунизованих марксистичких мозгова.

Ево како је сâм Зоран Миндеровић неколико година касније у недељнику „Време” све то описао:

„Време студентског гигања 1968. ми је такође донело Светлану Којић и Кирила (Милан Ћирковић). Нас троје смо основали лист „Фронтистерион”. Све димензије тог јединственог пројекта у историји европске културе потичу од Светлане: стил, концепција, историјски контекст, тематика. „Фронтистерион” је грчка реч која значи „Мислионица” – место где филозофи филозофирају. „Мислионицу” је измислио Аристофан, како би извргао руглу Сократов јалови интелектуализам, уколико није реч о плеоназму.

Први (и једини) број био је заплењен и уништен. Чланци као што је „Велики земљотрес у Помпеји – Нерон обишао пострададе крајеве” представљали су превелику опасност за Титов режим.”

Шта ће друго преостати тим „аветима револуције” (како ће их касније назвати прерано почивши историчар и теолог др Милорад Лазић) него да часопис забране, читав тираж заплене пре но што изађе из штампарије и потом га спале на својој (кому)нистичкој ватри?

Само ће један примерак бити спасен, за историју. Њега је после годинама чувао, и њим се поносио, Милан Кирило Ђирковић.

„Ко зна где је сада тај примерак!”, саопштио је песник овом приређивачу. „Он би данас требало да се размножи и усади у сваку србску главу, као најсветија клица слободарског духа коју је посејао нараштај побуњеника против комунистичких очева!”

*

Ниједног тренутка не треба сметнути с ума какав је слободарски жар исијавао у Дворишту из сваког „капларског” ока, и какве су се мисли и какве судбине укрштале под Липама. Тешко да се за то може наћи бољи пример од следећег стицаја чије ћемо далекосежне последице пратити у даљем одвијању наше приче.

Већ смо поводом „Глосе о јутарњем кресу” напоменули да ће девојку која је надахнула ту песму ускоро у срцу и телу песниковом наследити „њена другарица са исте /друге/ године студија философије”. Она се у „философском крилу” опсесионистичке дружбе појавила у жару „дворишне” расправе о неопходности снажне подршке чешким студентима који су се жестоко одупирали совјетској окупацији. У неком свом посебном расположењу скакутала је од једног до другог свог „годишњака” са групе (на челу са „Зеком” и „Кузом”) и назад, дочекавши да јој њихов млађи друг, њој још увек непознат, дрско добаци: „Слушај бре ти, мала! Понашаш се као последња заводница!”, те да је значјно и кивно, али довољно успорено прострели погледом, тако да га она може ухватити, пре но што ће се одлучно и тобож увређено окренути се и отићи.

„Ауууууу! Ко је овај мали?“ – скочи она на своје другаре.
„Шта он уображава? Показаћу ја њему!“

На то „показивање“ није требало дуго чекати. Превари се Зеџ те је крајем новембра доведе код Палме на рођендан. Од тог часа Палмин момак ништа друго неће видети осим заносан панчевачки осмех обрубљен плавом ланеном косом, ништа друго додиривати осим те коже млечнобеле пути, ни у шта друго тонати до у разиграно младо а већ искусно тело које ће га научити да постане мушкарац.

Сведочанство о овом тромесечном зимском заносу чува иста она голема дневничка свеска са абецедом из младићевог првог разреда гимназије. Ту сада читамо из дана у дан брижно вођене забелешке о сваком трену тог густог збивања засићеног најпустоловнијим заплетима и догађајима, еротским наелектрисањем највишег степена, непрекидним дружењем са проширеним опсесионистичким кругом пријатеља, али и сваковрсним издвајањем лудо заљубљеног пара... А све то задојено револуционарним мирисом „липањских гигања“ и осећањем да се баш ту и баш на тај начин догађа Историја.

А она се догађала на одиста јединствен пустоловни начин.

Већ уобичајеним „историјским бојиштима“ у Дворишту и по малобројним учионицама зграде Капетан Мишиног здања, у кафанама „Латинског кварта“ и у стану Милана Исаковића у Јевремовој улици, придружили су се, за ноћно теревенчење и дозорчење, ресторан у подруму Павиљона „Цвијета Зузорић“ и његов окружујући љубавни парк Калемегдан. Али околност да су главна јунакиња и њена најбоља другарица-дозоркиња биле из Панчева, изискивала је да се „бојно поље“ прошири на банатску страну Дунава, па им је наш „витез без мане и страха“ обезбеђивао ноћни превоз тако што се докопавао резервних кључева очевог аутомобила и без возачке дозволе тутњао преко Панчевачког моста, „вампирски“ јурећи назад да пре зоре врати кола у гаражу, не би ли од оца прикрио своју „позајмицу“.

Уочи таквог једног свитања, возећи из правца Панчева, промашио је скретање за десну траку моста и несвестан смртне опасности у којој се задесио, са 130 км на сат заждио у супрот-

ном смеру. Самом вишом промишљу возио је десном, „споријом“ страном и у чуду гледао како ретка наилазећа возила „беже“ у супротну траку коловоза. Онда је, у трагању за излазом према граду и тадашњој улици „29. новембра“ (данашња „Деспота Стефана“), поновио исту вратоломију и на другој страни моста. Па кад је тако лудом срећом спасао главу, протутњао је поред полицијске патроле у поменутој улици која му је наређивала заустављање и умакао прогониоцима заваривајући траг по тесном дорћолском лавиринту.

Све би то можда прошло безболно и неопажено да се једне ноћи љубавна страст у кући код Исаковића није толико распламсала, да се кола нису помакла ни према Панчеву ни према Пределу Жеге, оставши паркирана у улици Вука Караџића, наспрам истог оног бочног улаза у „Двориште“ кроз које је само шест месеци раније садашњег колокрадицу редар Милан Лалић пропустио у мирис слободарских липа.

Наравно да ужаснутом професору, када је ујутру кренуо на свој Правни факултет, на предавања, није било тешко да погоди ко му је из гараже украо аутомобил и где га може пронаћи. Теже је било његовом сину када у „високо подне“ возило није нашао тамо где га је оставио. У танушној нади да нису украдена и да их је ипак покупио домишљати отац, он призва Владу (Мијановића) Револуцију, нама већ добро познатог харизматичног вођу студентских демонстрација, те се поподне заједно упутише у дом Маглићевих, у којем је Револуција као вођа побуњених студената уживао велики углед у очима побуњеног професора, не би ли узимање кола оправдао „револуционарним потребама“. Затекавши возило у гаражи, а пошто револуционарне обавезе не допуштају ни малодушност ни одлагање, двојица челника студентског покрета одлучише да се поново докопају неопходног им револуционарног оруђа и да се из коловођа побуне опет преметну у колокрадице. Шта је то према Лењиновом пљачкању банке „у ноћи Октобра“, којем се онако величанствено наругао њихов старији другар, генијални песник Брана Петровић.

И док се Маглић Сениор у стану жалио на блудног и разметног Јуниора, овај се искраде из куће и поново извезе кола, да старијег друга сачекавши код „Фонтане“, хитно с њим

крене „на револуционарни задатак“ који се састојао у одласку у Панчево и довожењу „Тамишке виле“ на теревенчење у „Цвијету“.

Читаоцу ваља замислити какав је стрес у гаражи поново доживео уважени професор када је предвече кренуо на партијски састанак своје Комунистичке партије на Правном факултету којој је у тај час још увек био председник.

Ипак, хумористички приказ остварења „револуционарних“ циљева двојице узастопних председника студентске организације на Филозофском факултету (јер млађи ће „шерифску“ значку преузети од старијег кад овај две године потом допадне робије, а њу ће, када се у мају 1972. године сâм буде повукао, окачити на ревер Зорану Ђинђићу), ни изблиза не може оспорити уистину превратничку оштрицу њихових намера из којих су у тим данима целу проширену опсесионистичку дружину spremали за нову окупацију Универзитета.

*

Повод да се поновна окупација Факултета одиста и деси стигао је убрзо, из несмириве Чехословачке.

Додуше, тај повод није овога пута сметао југословенским властима које су и саме осудиле совјетску инвазију ове чланице Варшавског пакта. Али за љуте „шездестосмаше“ самоспаљивање чешког студента философије Јана Палаха било је истовремено и изговор да се поновно размахне побуњенички дух београдских студената, отупљен Титовом тобожњом подршком њиховим захтевима.

Подршка жртви младог чешког слободара прерасла је у поновну окупацију Филозофског факултета, а широм града дељена је у 5.000 примерака умножена песма студента прве године философије Огњена Маглића, о чему су, уз фотографију аутора и слику побуне, извештај послале све светске агенције и дописништва из Београда и сутрадан их објавили сви водећи светски дневници.

Сама песма, уз интервју са младим песником и са његовом фотографијом, објављена је у тада најтиражнијем југословенском недељнику, полумилионском „Чичу“ (вид. о томе још у белешци о тој песми).

Несумњива чињеница да је та песма своме аутору донела светски одјек, а уз мало претеривања - и славу, баца другачију светлост на малочас пошалици изложеноу кафанску дејственост свесних и несвесних опсесиониста „револуције”.

Тој светлости додаје сјај и њен настанак у узаврелом дворишту Капетан Мишиног здања, „по наруџбини”, а скоро би се могло рећи и „по наређењу”, Владе Револуције.

Да, „по наређењу” била би права реч за начин понашања и опхођења са саборцима тог богомданог лидера са херцеговачком крви у венама, да у овом случају није био у питању једини међу њима коме се никад ништа ни у најсмелијој замисли није нити могло нити смело наредити.

Другачије је било са другима: Вођа их је сваког преподнева постројавао у Дворишту и задавао им сваковрсне, често и бесмислене задатке, после обавезног марширања уз изазовно клицање анархистичке прераде чувене химне Комунистичке партије Италије (nerra уместо rossa и il anarchismo уместо il comunismo):

Bandliera nerra va triomphera
Bandliera nerra va triomphera
Bandliera nerra va triomphera
E viva il anarchismo e la liberta.

Личи на анегдоту истинит догађај, када је „војсци” на постројавању наредио да се после марширања размили по Капетан Мишином здању и пронађе тобож за револуционарни задатак неопходне мердевине које је иначе сам запазио у неком тешко доступном подрумском буџаку. На вечерњем постројавању мердевина није било – нико их није нашао – и сви су добили примерене казне, у виду нових, све апсурднијих задатака.

Један од њих, мање апсурдан, био је и стражарење једног суботњег преподнва пред учионицом у приземљу у којој је наш песник, „по задатку”, и уз присуство своје надахњујуће љубави, писао „Буктињу”.

Ко би данас поверовао да је ритам строфа те песме ницао из страсних љубавничких кретњи чију су безбедност штитили кажњени другари на стражи?

*

Али пре но што ће се средином јануара новоприспеле 1969. године догодити окупација Факултета и „Буктиња“, имаће да се одигра најпустоловнија епизода ове љубавне приче. Она ће се знатним делом свога играказа показати као предигра и најава још пустоловнијих и још драматичнијих догађаја који ће уследити само неких девет месеци касније.

Авај! Наша „Тамишка вила“ имала је већ пет година дугу везу која се такорећи налазила у предворју брака. Чекало се само да се већ виђени младожења за који месец врати из Карловца, у данашњој Хрватској, надомак Загреба, где је служио војни рок. И како је то већ био ред, девојке су момцима повремено одлазиле у посете које се пак при државним празницима никаквим изговорима нису могле одлагати. А камо ли тек за Нову Годину!

Суочивши се са неминовношћу таквог одласка своје љубави, и то само три дана пошто му је „мрак скинула са очију“, жежено заслепљен иако тек прогледао, песник хитно покреће своју загребачку комору и обезбеђује стан у којем ће са вољеном провести једну ноћ при њеном одласку, потом и другу, уочи заједничког повратка у Београд!

Запањује логистички тим који ће му омогућити боравак у Загребу: Стан му уступа Мишко Калођера, рођени брат донедавне му (а у извесном смислу можда још увек актуелне) девојке Палме, а с обзиром на његов новогодишњи одлазак из Загреба, кључ ће преузети и предати га свом бившем „дечку“, кад овај пристигне, такође донедавна даљинска шаховска љубав Милица Погрмиловић! (Нека се читалац присети ове улоге Мишка Калођере када се он поново нађе у жижи догађања приликом поменутих наредних песникових љубавних пустоловина).

Ништа се од наумљеног неће догодити. Ишчекивана драга неће у договорено време сићи са воза и врели ће се „грумен румене ватре“ залеђивати читаве ноћи на Загребачком колодвору, залудно се уздајући у јутарњи ред вожње, тешећи се и загревајући наизменичним певушењем обе верзије тада популарне песме „Јутро ће променити све“ коју су на Опатијском фестивалу својим напоредним извођењима прославили загребачки бард

Џими Станић и сарајевска легенда Даворин Поповић са својим „Индексима“. (И то узалудно чекање воза имаће своју љубавну репризу седам година касније, на будимпештанској станици Келети, из које ће се узалудности породити славне песникове „Душе градова“).

Не мирећи се, међутим, са „безњеницом“ (да се присетимо дивне творенице Лазе Костића), изневерени се бдец укрца у први јутарњи воз за Карловац и успе да у хотелу наспрам једне од четири касарне, у том дивном граду на четири реке, пронађе неверницу са вереником, и то управо за ручком. Добро знајући с каквим опсе- сионистом има посла, спретно је предупредила изненађење, за сваки случај власнику јелењег рожнатог знамења најавивши могућу посету „друга са студија“ који Нову годину дочекује у Загребу. Током двочасовног дружења уграбиће тренутак да му искаже и покаже радост због његовог доласка и пружи снажне и утешне доказе своје љубави, испоручивши „објективне“ разлоге за свој изостанак те обећавши ноћ у Загребу и заједнички повратак у Београд.

Ни то обећање није испунила.

Заузврат, одмах по повратку у престоницу, лудом је страшћу све вишеструко надокнадила. Онда је дошао фебруар, кобан за бројне песникове будуће љубави, повратак њеног вереника из војске, суочавање са неминовноћу краја, болно растајање...

*

Ипак, опоравак од раскида није био толико болан колико би се то дало очекивати. Утеха је брзо стигла, и то из Новог Сада. Тачније речено, у Новоме Саду, и звала се Јованка Јоца Златковић.

Читалац уочава да њено име – њено заиста право име и презиме – наводимо без устезања, за разлику од имена њене претходнице којој смо надевали разне скривозиве.

Ево разлога.

„Тамишку вилу“ никада више неће срести ни Огњен Маглић, ни Михаил Светић Аранђеловић, ни њихов живи потомак, садашњи трећи Ивица Понор, па смо остали без података како би и колико њеном праву на дискрецију наудило

изношење интимних података из младости. Супротно томе, много година касније, Светић Аранђеловић се једне новосадске кафанске ноћи радосно сrete са Јоцом Златковић која се целом столу својих пријатеља са поносом похвали:

„Ево човека који је био моја прва љубав!“

А љубав се била десила у самом центру Неопланте, на почетку Змај Јовине улице, надомак хотела „Путник“, преко пута катедрале, где је наочит брадат и космат младић продавао лист београдских студената, извикујући провокативне крилатице и наслове политичке садржине који су голицирали радозналост грађана и подгрејавали њихове потајне наде да ће се после студентских демонстрација нешто битно променити у комунизмом поробљеној земљи.

Шеснаестогодишње девојче се неколико пута враћало ради куповине нових примерака „Студента“ које су јој (кобојаги) наручивали познаници и суседи, најзад се одваживши да продавца позове својој кући, на кафу.

После неколико дана у Београду је у дому Маглићевих зазвонио телефон. С друге стране жице чуо се глас мајке Златковић:

„Помагај, момче, дођи у Нови Сад, да видиш шта ради ова моја луда! Скроз је побудалила!“

Дошавши, затекао је своје име безброј пута исписано на свим зидовима стана.

Како ће и зашто тај занесењак патње прокоцкати и ову срећну љубав (не заборавимо да га је у том тренутку још волела неразумно остављена Палма, тада још ученица четвртог разреда његове Девете гимназије), сазнаћемо и чудити се већ на почетку „Првог путовања у Празно“.

Учестали доласци у Нови Сад и немала уштеђевина од продаје „Студента“ кумовали су првом песниковом путовању у Париз, туристичком, које ће се, међутим, неочекивано преметнути у авантуристичко.

На путу од „продајног“ места наспрам Католичке цркве и Јоциног стана у улици Максима Горког налазила се словеначка туристичка агенција „Компас“, смештена одмах поред чувене посластичарнице „Цариград“. Примамљива понуда укрцала је песника у аутобус за његов сневани „Град Светлости“.

*

Где све није стигао у тих неколико стешњених париских дана, не знајући којој ће од својих дечачких светиња пре отићи на поклоњење! Хотел је био тик уз чувено позориште „Folie Bergère“, на метро станици „Rue Montmartre“ на Les Grands Boulevards, с које ће се тачно петнаест година касније Михаил Светић Аранђеловић, alias Слободан Вучитрн, безброј пута пешке отискивати ка својој Rue des Martyres / Улици Мученика, надамак Пигала, из које ће се непосредно преселити у београдски Централни затвор...

Цео би се један позамашан цојсовски роман могао написати о тих недељу дана, о сусрету Великог Сна са Његовом Живом Стварношћу... Али за нашу причу најважнији је догађај који је учинио да се тренутак буђења из тог сна претвори у његово чудесно продужење.

Вече уочи повратка, с тугом се на Pont Neuf-у опростивши са својим вољеним градом, наш јунак је грозничаво трчао кроз дугачке ходнике огромне метро-станице Chatelêt, не би ли ухватио последњи воз до кратког сна пре раног јутарњег повратка у Београд.

Читаоцу дајемо на опкладу да погоди кога ће тада као јединог ишчекујућег путника угледати на празном перону, с ким ће после веселог сусретничког и братског клицања и загрљаја отићи у његов изнајмљени стан у Rue Mozart у најотменијем Шеснаестом арондисману, ко ће самим тим бити заслужан за његову одлуку да своју туристичку дружбу отпреми назад и остане у граду своје душе, не снујући у тај час да ће тај останак потрајати још целе три недеље.

Кога од читалаца овог адлигата, оних који пажљиво прате романескно уклапање егзистенцијалних, песничких и поетичких случености живота првог Ивице Понора, неће одушевити сазнање да је тај усамљени чекалац последњег воза на станици Chatelêt био главом и брадом млади професор философије из „Деветог круга“, творац теорије швалерације, Петар Живадиновић Пјеркегор.

Узбудљиве су и радосне биле те три недеље у којима ће се син „париског ћака“ Жарослава Маглића и унук видовитог деде Животија који је тврдио да је у претходном животу био власник

пекаре надомак Бастиље, толико надисати Париза, да ће се по тај животворан ваздух у свим ликовима Ивице Понора небројено пута враћати, у њему живети те као Михаил Светић Аранђеловић и докторирати и „зарадити“ робију. Тешко је било очекивати, али се ипак десило, да се први од тих повратака уприличио већ после непуних пет месеци, започевши баш онако како се овај продужени боравак завршио – супротним смером садашњег пустоловног аутостомирања преко Дижона, Швајцарске и Италије.

Али дотле му је ваљало пребродити прву годину на студијама (у јунском року полагао само два испита) и врело јадранско лето чији ће га сјај уприправити за отискивање низ Велики Сунчани Пут, ка Граду Опсена.

*

У сврху припреме за испит на предмету „Античка философија“, провео је десетак дана у Чачку, у кући тетке свог новостеченог друга Радета Павловића.

Овом одушевљеном поклоннику философије био је узор тада веома слављен немачки философ левичарске ојентације Ернст Блох, један од главних надахнитеља студентског побуњеничког покрета у Немачкој, са којим је, осим уверења, делио и биографски податак, да су обојици очеви били железничари. Мед му је цурио низ уста док је на латинском ускликивао лозинку „In novitate vita ambulamos“ – „Кренимо у нови живот“ – поклик који је нашао у његовој књизи „Тибингенски увод у философију“, само три године по објављивању (1963) преведеној на „србско-хрватски“ (превео загребачки философ Давор Родин, а објавио београдски „Нолит“ у чувеној едицији „Сазвежђа“) и одмах увршћеној у обавезну лектуру прве године студија философије, на предмету „Увод у филозофију“ код професора Миладина Животића.

Значење друге једне Павловићем често узвикиване Блохове крилатице („Човек је биће на путу. Стога ми тек бивамо.“) било је предмет жестоког спорења у семинару у којем ни професор није могао да пресуди јер није било немачког оригинала, да се утврди да ли је превод исправан и „шта је писац тиме хтео да каже“. Одговор неће стићи ни две године касније када се тај крепки чичица

у својој 86. години лично појави на Корчуланској летњој философској школи, са буљуком својих студената из Тибингена, од којих ће једна студенткиња тим „бивајућим путем“ на прву велику животну раскрсницу довести прво отеловљење Ивице Понора: Ни сам велики мислилац није могао да се сети да ли је тамо писало *Der Mensch ist auf dem Weg Sein*, што би оправдало Родинов дослован превод, или *Der Mensch ist auf den Wege sein*, што би онтологизовало цео исказ значењем које би донекле оправдало његов други део чији немачки текст такође немамо: „Човек је на путу да буде. Стога ми тек бивамо.“

На предлог овог приређивача да се некако докопамо немачког издања књиге, песник је узвратио досетком да тај посао препустимо читаоцима, са наградом за оног ко први пријави решење, у виду бесплатног примерка Дноврха.

Павловић је, иначе, гимназију завршио надомак Београда, у Младеновцу, али се због лоших односа са оцем (није хтео да му финансира тако бескорисне студије!) одметнуо у престоницу и спретно успео да се насели у једну просторију у приземљу унутрашње зграде Капетан Мишиног здања, у дну кратког и уског ходника из ког се улазило у две од три учионице у којима су се одвијала сва предавања и сви семинарски часови групе за философију и социологију.

Тај собичак служио је раније као редакција часописа „Социолошке теме“ који се због нечега гасио (ваљда су га забранили после демонстрација), па су га за своје побуњеничке и подривачке потребе освојили „шездесетосмаши“ на челу са Владом Револуцијом.

У „Темама“ је врвело по читав дан, ништа мање него у „Клубу“ на другој страни Дворишта. Павловићу је допуштено да ту ноћива, под условом да дању угошћује кафом и пићем које су прилагали посетиоци, а ноћу преноћиштем за неког од повремених невољника из круга „изабраних“.

Тај боравак у Чачку заслужује да се на њега обрати посебна пажња, јер ће већ три месеца касније послужити као важан беочук у драматургији поменутог песниковог пустоловног повратка у Париз, а двадесетак година касније као завршни саознак при заокруживању укупне његове париске приче, у шта ће се читалац и сам уверити када за то дође време.

*

Узбудљиво летовање браће Маглић протегло се на читав највредији месец у години. Започето почетком јула на полуострву Пељешац, у школско-студентском одмаралишту у Трпњу, где ће се догодити већ описана ујдурма са уступањем брату кант-ауторства песме „Девојка пролећног тела“ (вид. горе белешку о тој песми), продужило се у Велој Луци, на суседном острву Корчула, толико важном за даљу судбину Првог Ивице Понора.

Из сећања Трећег Понора изгубио се разлог из кога су браћа за постављање „шаторијана“ изабрала баш овај у полећину острва завучен, а у дубоки фјорд увучен, градић на пучинској страни острва, уместо да се зауставе у чаробној, копну изложеној вароши, по лепоти незаостајућој за Дубровником, која је острву дала своје име, или га од њега позајмила.

Чекајући на полазак аутобуса у којем су се искрцали из трајекта, двојица Маглића дивила су се бајковито белим зидинама града-тврђаве и његовом приобаљу обраслом олеандерима и палмама, чијем пак очаравајућем складу није могло, својим незграпним ходом и млатарањем главе и руку, наудити ни то смешно убого створење на Плокати, за које тада нису могли знати да оличава доброг Анте Муту, нити претпоставити да ће га старији брат већ три године потом уважавати као свог суграђанина и маскоту вароши.

Можда се разлог за такав избор крио у песниковој страсти према пучини која ће му одсјај Сунца у мору, ту „тварцу Великог Сунчаног Пута“, присуштити као основно твориво Опсесије и здања у његовом Граду Опсена?

Можда га је са раздаљине од петнаестак година призивао Михаил Светић Аранђеловић коме ће та иста тварца послужити као „грађевински материјал“ од кога ће зидати Дворац Истине - Сварогов храм на београдско-земунском Великом Ратном Острву које ће тада, у својој завршној речи пред комунистичким судом, преименовати у Велико Острво Измирења?

Можда га је неоодољиво мамио тај блесак у који је зурio још у својој шестој години, са прамца бродича који је породицу Маглић из Зеленике превозио на излет у Дубровник? Можда га

је водило то силно предодређење којим је распознавао да су га звезде сатвориле од воденог Шкорпиона и ватреног Лава, дакле од „огњене воде” или „воденог огња”?

Можда га је призивао већ тада зачет Велики Сунчани Пут као најсуштини саознак његове будуће поетике, из чијег ће се блиставила већ кроз непуна четири месеца излећи „Писма са Гневног Жала”, а десетак година касније и „Морам да видим Острва” Михаила Светић Аранђеловића, по Предрагу Драгићу Кијуку „можда и најлепша песма читаве србске поезије”? А до које поетике можда у таквом облику никада не би ни дошло да се нису „услучајила” два сусрета кроз које је „Велики Случоноша” истовремено творио влакна за испредање долазног збића и смишљао азбуку за исписивање „Песме са Вечног Жала”, „Несванице”, „Књиге о Празном”...?

Први од тих сусрета десио се благодарећи шаторском суседству у кампу који је од главнине места био одељен широким завршетком правоуганог дела залива, што је обезбеђивало спокој издвојености и купање на ненапученој стеновитој обали уз коју се камп протезао.

Други је био везан за неопходност да се за вечерњи друштвени живот на питомију урбану страну поприлично пешачи око залива.

*

Весело друштанце из окружујућих шатора предводили су Павле и Биљана Јовановић, деца чувеног комунистичког првака Батрића Јовановића, некадашњег команданта омладинских радних акција, и Маја, супруга првоименованог, за кога се удала још док су обоје били ученици нама добро познате Прве београдске гимназије. Рођење њиховог детета изазвало је незапамћен скандал када је мајка уместо сведочанства за други разред узела породилску отпусну листу са сином имењакм свога мужа. Тај бебац играо је сада главну улогу у свим друштвеним епизодама на плажи, у кампу, у шетњама...

Било је ту још неколико сасвим младих особа, углавном рођака Јовановићевих, од којих ваља издвојити девојче по имену Дуда која је у Београду становала у згради надомак хотела

“Палас”, изнад чувене кафане „Певац”, због њене важне улоге у једном кључном догађају на који ћемо чекати тек нешто дуже од четрдесет дана.

Лепа плавоока а црнокоса Биљана, и сама још гимназијалка, шест година млађа од свог, а годину од Огњеновог брата, запала је за око старијем Маглићу, док је млађи запао њој.

Песник је исповедио овом приређивачу да га никада није тресла већа љубомора, упркос томе што се ту осим допадања ништа није догодило јер је победник Трпањског музичког фестивала био стидљив и сасвим неискусан, па је бежао од „блиског сусрета” са изговором „да му се објект не допада”.

Прилика за „блиски сусрет” пружила се пак старијем брату коју годину касније, када му се млада „књижевница у покушају”, као већ установљеном ауторитету, првом обратила за оцену и подршку и у више наврата му долазила у кућу са својим почетни(ч)ким радовима (биле су, нажалост, у питању песме).

Бројни слични стицаји са женама у будућности ће у големом песниковом искуству попримити дужи, краћи или сасвим краткотрајан љубавни продужетак. Зашто ли се он овом приликом није уприличио?

Тешко је поверовати да је разлог био у бројним менторовим поукама за дотеривање које су могле коснути сујету младе и амбициозне почетнице која ће већ за неколико година постати Биљана Јовановић, водећа списатељица своје генерације. Звезде се ту напосто нису поклопиле.

А можда би све било другачије да му је уместо песама донела своју прозу која ће је већ првим романом (Пада Авала) прославити, а по прераној смрти (1996) и обесмртити, наградом са њеним именом коју сваке године додељује Српско књижевно друштво.

*

Но пре преласка на други, по последицама далеко значајнији сусрет у Велој Луци, ваља нам посветити пажњу неочекиваном дводневном избивању браће са Острва: 21. јула

те 1969. године сели су у аутобус и отпутовали на јужну јадранску обалу, на црногорско приморје, у варош Будву и у викендашки приобални Перазића Дô, љупко месташце између Светог Стефана и Петровца, разасуто по високој стрмој и широко у горски масив удубљеној падини изнад мора, над којом се као креста на певчевој глави первазио манастир Режевић (већ следеће године, у слично летње време, поново ћемо бити ту, вид. почетак уводне белешке за „Песме наде и безнађа“).

Сваки од браће имао је свој разлог да „шаторијан“ на неколико дана остане без станара: Млађи позив заједничких другара из њиховог новобеоградског солитера Ц-12 који су летовали у својој кући у Будви, старији своју још непребољену „девојку из пете клупе“ чији се породични летњиковац налазио управо у Перазића Долу.

Спомињање целовите календарске одреднице, са све даном и годином, није без своје посебне сврхе. Тај нам датум открива вероватан прави разлог путовања.

Зналци новије историје досетиће се да је људска нога први пут крочила на Месец управо тог 21. јула 1969. године, када ће наши путници крочити на Певчеву Кресту. Старији ће сићи у насеље и из њега се вратити са „пленом“ у лику девојке из пете клупе, са којом је очигледно желео да подели тај тренутак историје, не би ли се остварило три године раније песмом исказано пророчанство. Желео је, и ту жељу остварио, да са те осматрачнице заједно „прошетају по Млечном Путу“ и по „намесеченом небу својих вечери“, те „одлутају беспућем неба / ругајући се звезданим идолима / окованим у вечну смрт“.

Скупио се ту био позамашан број викендаша, углавном Београђана, који су, загледани у Земљин природни сателит, упрезали и вид и слух, не би ли тамо угледали свемирски брод и Амстронгов силазак на Месец, те чули оне чувене његове речи о „малом кораку за човека а великом за човечанство“.

Посебан укус целом догађају додавало је питање често у шали постављано игуману манастира, инокосном и јуродивом оцу Мардарију, да ли ће се амерички космонаути на Месецу сусрести са Богом.

На жалост песникову, пророчанство песме није се остварило до краја. Њени прсти нису завршили у његовој руци, па ће се та десница већ сутрадан пре подне, после звездане ноћи преспаване на обали, уместо „са животом“, „руковати“ са „стакленим брадама“ тројице будванских „господара обале“ које ће „нахранили“ финим песком чувене Словенске плаже.

Израз „стаклена брада“ метонимија је за боксера који лако пада, углавном од аперката, ударца одоздо у најдоњи део лица. Тројица будванске браће падала су као сноплје од руке која је била уприправљена не за тучу и „прекомерну употребу силе“ него за нежност и миловање.

Ко год је присуствовао тој новој „давидовској“ победи нашег јунака лако би могао закључити да се међу згранутим купачима затекао и србски романописац родом из Црне Горе Бранимир Шћепановић који ће јуначки подвиг невољног а вазда изазиваног кавгације дословце претворити у средишњи догађај свог сјајног и славног романа Уста пуна земље, објављеног три године касније, потом преведеног на преко петнаест језика.

Сукоб је започео због стоног тениса, када је четворочлана „дружина Ц-12“ одустајала од узалудног чекања на ред јер су сто и рекете у доњим просторијама неког хотела уз плажу узурписали вижљаст мишићав момак и девојче на које је очигледно желео да остави утисак, не обзирајући се на опомене да би био ред да бар на кратко и другима уступи прилику за игру.

„Видиш да никада неће престати!“, рекао је Огњен Маглић и кренуо, повукавши за собом брата, његовог најбољег друга Спасу и двоје домаћина, сестру и брата Пауновић, Јелену и Милоша. „Хајдемо на плажу!“

Једва да је стигао да изговори ту реченицу када га тресак рекета о сто нагна да се окрене, таман на време да муњевитим рефлексом избегне директ затрчалог младића који је циљао по сред лица и наочара, те да у магновењу узврати аперкатом који ће „стаклену браду“ тренутачно оборити на бетон. Обрукан пред девојком, кабадахија покуша још једном, али се поново нашавши на истом месту, гневно придиже, те бежећи са бојишта запрети:

„Сад ћеш ти да видиш свога бога! Нико нам одавде жив није изашао!”

„Бежи!”, повикаше у глас Пауновићи, „сад ће да доведе браћу, они су овде господари обале!”

„Нигде ја не бежим, и ни од кога! Дошао сам овде да се купам!”

Са тим речима упути се на плажу, одабра место и распростре убрус, спреман да се пружа и изложи већ врелим зрацима. Друштваце још није стигло ни да се размести кад поново Пауновићи:

„Ево их! Бежи! Бежи!”

Поглед у правцу „Будве вароши оковане златом” (како се пошаљевао песник Брана Петровић, уз продужетак „Рибља чорба са грчком салатом”, који је Милан Лалић понављао често, уз онај обавезан свој полуосмех) откри му застрашујућ приказ: Горњом ивицом пешчане Словенске плаже ваљао се према њему голем чопор, више од тридесет, ако ли не и свих педесет младића у купаћим гаћицама, чија су се обнажена плећа пресијавала на сунцу – читава војска!

Уместо да ухвати пут под ноге и своју шампионску брзину претвори у неухвативи тутан, витез од Предела Жеге обредно скиде наочаре, ћушну их у руке Јеленчету, те наизглед лењо усмери корак у сусрет надирућем будванском батаљону, предвођеном тројицом осветничке браће и огромним шарпланинцем који је испред њих на поводцу режао.

Кад им очекивана жртва неочекивано препречи пут, палаворда се заустави и укопа на раздаљини од пола метра, таман толико да онај исти, малочас понижен, најмлађи брат, јуначки преко пса замахне и песницом делимично захвати дупљу десног песничког ока (једина знатнија озледа са којом ће његов власник изаћи са витешког окршаја). Тај га, међутим, нестрпљиви трзај избаци испред строја, па се за трен ока, још једном промашивши мету, поново нађе на земљи, овога пута погођен муњевито узвраћеним директом.

Стреловито сад искочише старија браћа, али их та неопрезност и наглост за тили час баци у још веће понижење од братовљевог. Брзина са којом су се устремили на противника

показа се као лош савезник, јер је овај искористи да спретно по једном својом руком захвати по једну њихову и примора их да после високог салта у ваздуху, као у неком добро увежбаном плесном комаду, истовремено лицем плљоштимице тресну о пешчано тло, да им онда главни јунаци ове приче, песникове терапеутске руке, главе зарију у песак и проврте их тако да се добро нагутају завичајног лековитог прашка који ће их излечити од осионог умишљаја да су непобедиви на домаћем терену.

Док су старија браћа примала терапију, из нокдауна се поврати најмлађи, и по нама већ добро познатом сценарију (оном из дорћолског парка у Београду), стаде да у леђа и у главу шутира свог таманитеља док су Неш, Спаса, Јеленче и Миша без већег успеха покушавали да га спрече. Целат се пак хитро придиже и по четврти пут га, овога пута кратким а убитачним крошеом, посла у царство снова.

Дође сад ред и на ону двојицу да се придигну и крену с леђа према противнику, али се овај окрете попут чигре и серијом добро расподељених удараца у лице и у плексус и једног и другог посла у пешчано друштво најмлађег брата.

Тада од будванских јунака на попршту остаде само још један борац – пас, последња нада поражене браће и немо, у неверици, посматрајуће будванске братије. Режао је злослутно и споро се примицао жртви која се, међутим, корак по корак, повлачила према мору, шансу за избављење и коначну победу налазећи у дестак метара удаљеној води.

Ко би очекивао да ће иста она шака која је претходне ноћи ишчекивала да се преплете са прстима своје драге, сада при повлачењу, стиснута у песницу, у кратким размацима снажно ударати по њушци напујдане племените животиње, офанзивним радњама предупредујући напад који би у води био неупоредиво мање опасан. И када се коначно докопао спасоносног извора живота, браћа опозваше свог борца и повукоше се са бојишта.

После неког времена послаше изасланика и свог победника позваше на лулу мира, у башту оближњег ресторана. Он прихвати без оклевања и поведе са собом Јелену.

„Свака ти част, момче!“, рече најстарији понудивши их столицом и пићем. „Такав се јунак овде још није појавио!“

„Свака част и вама! И ви сте показали витештво, јер сва та ваша војска могла је да ме изгази и помеша са песком, и мене и моје друштво!“

„Први си кога ћемо пустити да оде а да му не усфали ни длака са главе! Захвали и овом лепом девојчету које добро познајемо и њену породицу ценимо. Али зато се покупи и до вечерас се изгуби из града!“

„Ако си ме тако високо проценио, онда мораш знати да ми понос не дозвољава да те послушам. Примораваш ме да останем до сутра, иако ми је било у плану да одем вечерас!“

*

Преостало је да се на перону за Велико Преседање појаве још Петрополит и његова блиска сестра Наталија Филиповић, обоје задужени да обезбеде возну карту и време поласка на пут. Одредиште се већ само изабрало неколико месеци раније. Било је само питање каквим ће драматуршким захватима „Велики Случуноша“ уприличити то неминовно „бекство на путовање“ у престоницу Француске, не би ли му утиснуо обрис опсесионистичке „унутарње нужности“.

Први ће на сцену изаћи невисок седамнаестогодишњи младић чврсте четвртасте грађе и кратког снажног врата, црне, донекле куштраве таласасте косе над купидонски лепим широко округластим лицем коме су посебно допадив израз давале рупице посред оба образа. Оне су се видно уцртавале у његово често полуосмеживање изазивано стискањем усана, уз лако забацивање главе удесно и жмиркавог светлцуања веома умилних кестењастих очију. Притом, трепавице и обрве често су се вољно покретале горе-доле, дајући посебан значај нечему што је било речено или учињено.

Петрополит је са родитељима и сестром већ годинама летовао у Велој Луци код извесног Веселка, и у вечерњим сатима није се раздвајао од гитаре чији су звуци прелетали преко залива. Већ прве вечери по повратку на Корчулу браћа се тако нађоше примамљена да са својим Јовановићима обиђу око залива и на супрот-

ној се обали придруже веселом београдском друштанцету окупљеном око младог гитаристе који је свирао и певао Битлсе и Ролингстонсе.

Није тешко погодити да се током вечери, уз исту гитару, певала и „Девојка пролећног тела“, тек победнички овенчана у Трпњу. Пошто се братска тајна о правом аутору песме строго чувала, заљубљене уздисаје сестре Јовановић измамљивао је онај који се китио туђим перјем.

Заузврат, још је лакше погодити да су се двојица будућих највећих пријатеља и најбољих другова одмах препознала. Већ сутрадан Петрополит је своје друштво повукао на супротну обалу, у камп, и на плажи упознао шаховску снагу свог другара, а вечерњи звуци гитаре променили су смер свог прелетања преко залива.

Још две такве вечери па здружена младеж одлучи да изнајми бродич, ради отискивања на једнодневан излет, на шумовито острвце Ошјак, изложено пучини на излазу из велалучког фјорда. Пре поласка, Петрополит задржа новостеченог друга на пошти, одакле у слушалицу и у његово ухо, изговори следеће предсказајне речи:

„Наташка, срећан ти рођендан! (...) Кад стижете из Ријеке? (...) Дивно, упознаћу те са другаром... Стекао сам овде брата!“

И онда читав онај обред суздржаног осмехивања упућеног „брату“, са стискањем усана, производњом рупица и жмиркањем, којима се претрчава мноштво сувишног саопштавања и отвара простор бескрајне братске присности и подразумевања.

„Брат“ је схватио да ће се Наталија Филиповић са родитељима и сестром крајем августа из Ријеке преселити у Београд, али и дубоко осетио да ће га се то пресељење веома много тицати.

Пола сата касније весела београдска дружина искрца се на Ошјаку и кроз густу се шуму, препуну дубоких сенки, упути на западну страну острвца на којој се с погледом на пучину кицошило дивно жало, главна излетничка мета. Кнез од Предела Жеге и витез од Бановог Брда заосташе за главнином друштва и лаганим кораком кренуше у сусрет сазнању, којим ће се творивом саливати шине за

проширени колосек „Воза вечности“, оног који ће нас из „Кругопева“ повести у „Празноходе“, и на који ће се начин те трачнице усмерити према месту свог предодређења, према Граду Светлости.

„Није далеко дан када ћу целој нашој цивилизацији окренути леђа“, говорио је старији млађем док су корачали кроз ‘сто-летне непроходе’, „и крчите пут кроз још гушћу шуму од ове кроз коју сада пролазимо. То је пут којим су се пробијали изгнаници у свим временима и својом неустрашивошћу разоружавали зверове који су их зато, задивљени, пропуштали према изласку из шуме.“ (Ето из какве се замисли само који дан раније у Будви испречио хорди која је кренула да га сатре!). „Коначно ћу једнога дана избити на Гневни Жал са којег ћу угледати Велики Сунчани Пут, блистави одсјај Сунца у Мору, и низ њега се отиснути и отплвити заувек према Сунцу, у Град Опсена.“

У тај час двојица заосталих излетника избише из шуме на чистину са које у њиховом оку целом ширином пучине пуче и заблешта Велики Сунчани Пут.

„Брацо, идем и ја са тобом!“

*

Тог лета 1969. године, између своје прве и друге године студија философије, песник се, као што смо управо навестили у телефонској говорници на пошти у Велој Луци, заљубио у Наталију Филиповић (наћи ћемо је у песми „Музика давног срца“ у чијем акростиху радознали читалац може открити њено право име), блиску сестру свог тек стеченог пријатеља Петрополита, која се управо била преселила из Ријеке у Београд, родни град своје мајке, да ту, у Петој београдској, заврши последњи разред гимназије.

Предигра њеног доласка у престоницу збила се по песниковом повратку са мора, када ће, запамтивши датум рођења свог три године млађег друга, 12. августа банути на Баново Брдо у улицу Грује Мишковића 14 и први пут крочити у бајковиту породичну вилу „Гагилон“ гинеколога Велирија Веле Симића и његове супруге-домаћице Драгославе-Гагиле – позорницу безбројних будућих не само личних, него засигурно и историјских догађања.

Зналац шаховске снаге свог новостеченог пријатеља, Петрополит је одмах организовао симултанку на слепо на три табле, не би ли другарима показао, а резултатом 0:3 и доказао, ко му је дошао у кућу. Са своје стране, и сам је одиграо симултанку на слепо, али не за шаховском таблом него са клавирским диркама које је прекрио чаршавом и олујно летео прстима преко њих, непогрешиво одсвиравши неки фуриозан *allegro fortissimo*. Притом је шеретски искежено лице на горе-доле снажно климајућој глави држао окренутим према задивљеним слушаоцима, високо одскачући са табурета и жестоко ударајући ногама о под.

Те вечери показао је другару заједничку црно-белу фотографију две своје сестре које ће се 27. августа доселити из Ријеке у свој стан у Крунској улици (која се тада цинично звала „Пролетерских бригада“), обе црнокосе и изразито лепе. Старију, широко отворена погледа, љупких и пријатних црта, једва да је и приметио. Поглед му се заковао на млађој преко чијег је лица, ухваћеног у сасвим благом полупрофилу, прелетао једва приметан, али у тајанствену дубину усисавајући осмех. Истог трена осетио се као кнез Мишкин из Идиота Достојевског када је на фотографији први пут видео Настасју Филиповну.

Тако се кнез Огњеслав Маглић заљубио у Наталију Филиповић.

Читалац је већ сазнао да уместо њеног правог имена употребљавамо скривозив, наденут управо због ове чудесне подударности заљубљивања преко слике, благодарећи којој је занесени песник своју девојку ословљавао са „Настја“ и тај надимак проширио чак и кроз њену ужу породицу. Сâм Мишкин је свом србском потомку већ неколико година, отада је овај са ужагреношћу прочитао славно дело Фјодора Михаиловича, био узор над узорима, утолико више што је његова „девојка из пете клупе“ носила надимак Мишка.

Успостављен шаховски ауторитет новог редовног посетиоца Гагилона привукао је пажњу газда Велирија који није знао да игра шах, али је волео да у чуду гледа момка леђима окренутог тројници противника (касније их је било и пет) који потезе не вуче него их изговара и коме један за другим предају партије. Будући хаџија тај чин је редовно пропраћао својим лудим, безмало и

лудачким смехом, који се састојао од више пута понављаног громласног „А-ха-ха, а-ха-ха“, при чему је свакој наредној инкантици придодвао значајне количине децибела и лудила.

Имао је тај гинеколог и загрижени православца, син угледне београдске трговачке породице коју су после рата опљачкали комунисти (па се у Гагилону призетио), још један разлог да свог шаховског јунака позове на београдску Железничку станицу, на породичан дочек своје сестре, зета и њихових кћери: Неукротивом Петрополиту није ни на крај памети падало да загреје столицу и маши се учења јер је читаво своје време распоређивао на четири важније ствари – на „ћошкарење“ са пајташима на углу Грује Мишковића и Пере Тодоровића, на играње стоног тениса на „Чукаричком“, на свирање и певање по првим београдским бендовима, и наравно на „цице“, како је газда Велирије називао „објекте“ – све што носи сукњу. Већ га је исписао из гимназије и платио за приватно полагање које га је чекало с почетка јесени. Ево ко ће га припремати за те испите, посебно за француски, на којем његов пуstopаша није знао да прочита или изговори нити једну реч.

*

Вечерњи дочек воза из Ријеке уочи Велике Госпојине те 1969. године протекао је у знаку чувене Пушкинове строфе коју је, зачудо, Петроплит знао напамет:

Тренутка ја се сећам сјајна
 Преда мном кад се ти појави
 Ко привиђење, као тајна
 И ко Лепоте гениј прави.

Одредница „зачудо“ одмах је, међутим, била отклоњена, када је Петрополит, по повратку из Крунске, где су се својски нарадили уносећи у стан на првом спрату и размештајући приспели намештај, објаснио да је у питању препев најбољег газда Велиријевог друга Слободана Марковића, чувеног Либерера Марконија (предратни школски другови са младим краљевићем Петром!), које је стихове откад зна за себе безброј пута слушао на гозбама које су у Гагилону приређивала ова двојица фанатичних кулинара.

Девојка је испунила сва песникова очекивања. Па и више од тога! Разлика међу сестрама била је *in vivo* чак и већа него на фотографији!

За разлику од старије која је још из Ријеке себи обезбедила друштанце и излазак за сутрадан, Настја је била слободна и расположена да прихвати позив у Скадарлију. Следеће вечери тројка је засела у „Два јелена“, уз живу музику тамбураша, али се ускоро свела на „двојку“, јер се Петрополит позвао на неку своју обавезу и обзирно повукао, са нама добро познатим обредом производње рупица на образима, оставивши сестру и другара да се одмах једно у друго заљубе.

Праћење до куће са држањем за руку, седење и присан разговор на клупи у Пионирском парку, између Скупштине и Новог двора, наговештај пољубца код телефонске говорнице на излазу из парка, на пресеку Крунске и Милоша Великог – заштитног знака њихове љубави на којем, ево, она управо тада започиње, а на којем ће се само две и по године потом и завршити – уводни су кадрови за срећу која ће, међутим, једва претрајати десетак дана.

Девојка се упознавала са својим новим градом и имала савршеног водича! Сутрадан Париски салон у „Музеју савремене уметности“ (о слици „Нису сви лабуди били тамо“ вид. у даљем тексту, као и у белешци за песму „Музика давног срца“), поподне хиподром на Царевој ћуприји са читавим друштвом где је љубав озваничена.

Последњег дана августа, вече уочи поласка у школу, на растанку пред Говорницом, први је пут извела своје у будућности често понављајуће кукавичко одлагање следећег састанка „на одређени рок“, овога пута на излуђујућих месец дана. Али се запенушан и у очајање бачен витез досетио и сутрадан је разоружао када јој, првог је дана школе сачекавши пред Петом гимназијом, једноставно рече:

„Прошло је твојих месец дана. Јуче је био август, данас је септембар!“

Почетној срећи није могла наудити ни околност да га је отац баш тих дана, управо у вече првог пољубца, на Калемегдану, због касног повратка кући (у пола једанаест увече!)

избацио на улицу, услед чега се настанио у „Темама“, нама већ познатој револуционарној „резиденцији“ на Филозофском факултету, у коју се „домаћину“ Радету Павловићу (о коме смо се обавестили у двапут поменутој белешци за „Преседање“) у међувремену био прикључио и „невољник“ Воја Камбан, син познатог голооточког страдалника, и сам „шездесетосмаш“ као и Павловић. Њега су сатеривали у војску коју је, међутим, по сваку цену желео да избегне, па му је главни град Француске сијао пред очима као звезда избављења. Њих двојица су тог лета на Корчуланској летњој филозофској школи упознали челнике једне француске троцкистичке организације, добивши позив да на јесен дођу у Париз и оснују „подривачко“ језгро те организације за Југославију.

На исходу три срећна изгнаничка дана у „Темама“ пре изненадног слома, Божена Маглић је послала млађег сина да старијег брата приволи повратку у породицу, али овај за то охоло није хтео ни да чује.

Први пут је имао девојку у коју је био заљубљен и која је била сасвим његова!

Четврте пак вечери није је било да после петог часа изађе из школе. Узалудно је чекао да се заврши шести, допунски. Узнемирено се отпрати у Крунску, зазвони на врата и од мајке и сестре које га не пропустише да уђе, сазнаде шта се догађа.

Заstraшена другачијим школским програмом у Србији, бриљантна ученица Наталија Филиповић изненада се, без речи најаве, враћа у Ријеку, да тамо матурира и сачува свој статус „вуковца“ (тј. ученика који је кроз цело своје школовање имао све петице).

„Твоја Настја рано ујутру креће на пут, пакује ствари, у паници је!“, оправдала је такву негостољубивост честњејша госпођа Филиповић, иначе врло наклоњена момку своје кћери.

Одједном, сав му се свемир и утроба изокренуше. Истог часа решио је да крене за њом.

И сутрадан ујутру, заиста је кренуо!

*

Из немалог броја сведочанстава исписаних песниковом руком у том, и о том, кратком раздобљу од само неколико дана, наилазимо на неке не сасвим усаглашене исказе, али се помоћу

њих овај приређивач ипак нашао у прилици да самом песнику развеје неке крупне заблуде које је као „догматски“ прописан састојак неговао читавог живота.

Најкрупнија од тих заблуда је толико сензационалних размера да је одмах дошло до сагласности да се овде уопште не помиње јер би изискивала не само померање тежишта наше, него и целокупне опсенаријумске приче, у „зону сумрака“ и у „тајинску сферу“, на начин на који ће Михаил Светић Аранђеловић дванаест година касније, у Паризу, у њу упловити са Маријом Александровном Стахович, када овој светој жени, његовој несуђеној ташти, стигне писмо из Америке, са обавештењем да је 40 година носила погрешан надимак „Мимизанчек“, произашао из њеног и општег погрешног веровања да је непрежаљена другарица њеног детињства Јеврејка, са родитељима пред нацистима утекла у Америку преко атланске луке Мимизан.

Две се пак „развејане заблуде“ непосредно тичу „развојног пута“ идеје и садржаја „Писама са Гневног Жала“, па нам на њих ваља обратити пажњу. Прва је почивала на песниковом умишљају да је цела митологија и иконографија „Гневног Жала“ настала на управо започетом путовању у Париз и да је произашла из његове занетости Настасјом Филиповић. Друга – да до „бекства на путовање“ у Град Светлости не би ни дошло да се није догодио предстојећи слом у Ријеци.

Испоставља се, напротив, да је предочавање срећне љубави било највећа препрека писању тог дела које је очигледно песник већ био целовито замислио и већ га у главним цртама изложио Петрополиту на Ошјаку, а да му је пут у Париз већ била готова одлука у коју је Настју ваљало уклопити. И једну и другу заблуду отклања запис у „најомиљенијој“ његовој дневничкој свесци „Предео Жеге“, сачињен у ноћи када га отац истерује из куће:

„Када сам је вечерас први пут пољубио и затим био срећан држећи је у загрљају, (...) једино ми је било жао што можда никада нећу написати Писма са Гневног Жала. (...)

Верујем да ће Настја ићи са мном у Париз. Сада јој то, наравно, не пада на памет. У Паризу ће учити да ванредно положи четврти разред. Ових дана ћу јој то само напоменути. Касније ће схватити да је то озбиљно.”

Шта су све „Писма са Гневног Жала“ морала да учине да би дошла на свет! Какав пустолован филм да изрежирају, колику бесконачну патњу да произведу, колику маглу да свом родитељу свуку са очију, па да се роде из Несреће, када им је већ Срећа ускраћивала право на живот!

И полазак на пут и само путовање по свему припадају жанру пустоловног љубавног романа чијих би кључних тренутака лишити читаоца био неопростив грех:

„Сутрадан ујутру, када је Настја већ била у возу, спаковао сам у малу црвену путну торбу своје одабране књиге. Све што сам имао од одеће биле су наранџасте панталоне и летња кошуља коју је Неш донео из Лондона. На ногама беле спортске патике. Из свог обитавашишта у згради Филозофског факултета отишао сам код мале Дуде у улици Цара Лазара, пошто сам се претходно поздравио са Радетом. Рекао сам му да мојима каже да сам отишао у Чачак код његове тетке, а ја одлазим у Ријеку.“

Какав величанствен први беочуг за почетак дуготрајне париске приче Ивице Понора, онај на који ће се крајње саозначно прикачити последњи! Заваравање трага Чачком при стварном одласку Огњена Маглића у Париз добиће тежину и целовит накнадни смисао шеснаест година касније, када се “други Ивица Понор” Михаил Светић Аранђеловић (у лику свог скривозивног Слободана Вучитрна) из Париза, преко затворских казамата, стварно буде вратио у Чачак!

„Дуда (...) ми је учинила две услуге: Позајмила ми 50 пара за превоз од Зеленог Венца до Аутопута и допустила ми да се послужим њеним телефоном. Телефонирао сам Настјиној сестри Нени и од ње сазнао Настјину адресу у Ријеци.

(...)

Да ли је могуће да ми ни пет минута стопирања на почетку аутопута код Студентског града неће бити потребно да бих се нашао на путу? И то с ким! Са Jean-Claude Pradaille-ем, секретаром Комунистичке партије Француске за Париз! Пут неосетно пролази у разговор. На одморима бивам понуђен храном, али је понос мојих изгладнелих црева одбија. У Загребу свраћамо код Мишка Калођере, да се докопам нешто пара, где у забавном разговору

губимо моја два драгоцене сата (уз још два изгубљена због безначајног квара на колима). Са четири изгубљена сата и четири од Мишка позајмљене хиљаде растајем се у Љубљани са Французом који продужава за Париз, а ја, после облапорно богате вечере, на празан стомак и до безмало последње паре, аутобусом у пола дванаест, за Ријеку у коју стижем у два сата по поноћи и према штурим и успут скупљаним обавештењима, по Белведеру тражим Стубе Марка Ренса 32. Треба ли рећи колико бих добио да сам у Ријеку стигао четири сата раније."

Када се читалац у најављеном роману обавести шта ће све током ноћи и сутрашњег дана задесити занесеног Дон Мигела од Србије (како ће касније свог сина у романима крстити Жарослав Маглић), оправдано ће себи поставити питање, шта би он све добио да у Ријеку уопште није скретао, него искористио помоћ судбине и са својим сапутником изравно продужио за Париз.

„На зиду поред десног врха капије, у мрклом мраку, уочавам нешто што би могло бити број. После неколико неуспелих покушаја, последње палидрвце ме ослобађа очаја: Ја јасно видим да број 32 осветљава врата моје будућности."

Уместо „врата будућности“ прикладније би било рећи „врата пропасти“. Јер после узалудног целоноћног шуњања око куће и великог узнемиравања целог суседства једноспратне куће са више станова (а пропаст би била и већа да је имао још једно палидрвце те успео да на тераси леђне стране првога спрата открије врата са ознаком „Филиповић“), после њеног јутарњег одбијања да му отвори врата и целодневног горе-доле тумарања по ужареном летњем медитеранском граду, после поновљених покушаја да уђе на врата која никако није хтела да му отвори, са разложном молбом да је сачека годину дана док не заврши школу и његовог гордог одбијања путем охолог писма у којем ће читаву њихову љубав прогласити за лаж, те после суманутог исписивања, кредом по улицама, песничке лозинке свог очајања „Нису сви лабуди били тамо“ (вид. о томе даље у белешци за песму „Музика давног срца“), најзад и после неуспелог покушаја да се у ријечној луци укрца на прекоокеански брод – изbezумљен, понижен, поништен, напушта град и продужава аутостопом за Париз.

Најгора од свих последица овог „усековања“ био је скандал који је настао не толико у Настјиној ужој породици, колико у кући Петрополитовој и газда Велиријевој.

Овај последњи, загрижен својим парадоксалним патријархализмом, сматрао је да је тим беспризорним насртањем оскрнављена девојчина част, па је ужаснутој песниковој мајци гневно дојавио да га потражи на дну Кварнерског залива, уколико га тамо већ рибе нису искљувале. То ће бити сигнал да се потегну полиција и Интерпол којима ће Раде Павловић у „Темама“ најзад морати да призна обману са Чачком и заваривањем трага, али ни то неће бити довољно да се ухвати тај траг изгубљен у Ријеци, све док после 25 дана у породицу није стигло једно мрачно писмо...

На страну то што ће се тај загрижени дојављивач у наредном раздобљу показати најпре као нехотичан драматург продужетка ове песничко-љубавне драме, потом као велики покајник, најзад и као најкултнији песников доживотни пријатељ (све до свог скончања које ће 1994. године пасти управо на Велику Госпојину, дан почетка љубави коју је покушао да осујети!), исти онај кога ће Михаил Светић Аранђеловић овенчати у својој бурлескној трагикомедији *Velirium tremens* (вид. белешке уз песме „Музика давног срца“ и „Становник бескраја“), ово „бекство на путовање“ (вид. даље истоимену песму „Лутајуће поеме“ у „Књизи о Празном“) довешће најзад нашег „добровољног изгнаника“, после силних пустоловина, у Париз, тј. на Гневни Жал.

*

Доживевши 11. септембра у Ријеци суочење са стварношћу, не само као одбијање љубави и као крах читаве своје егзистенције (касније ће се показати да је тај крах био умишљен и да ће се претворити у /бар привремени/ тријумф, о чему даље видети белешку о песми „Музика давног срца“) – него и као суноврат саме идеје љубави и свеопштег смисла (видети даље у „Писмима са Гневног Жала“ припрему за Девету песму у „Садржају путовања“ и одговарајући стих у „Песми са Вечног Жала“ – „Са мојом љубављу умире Љубав, векови сненог чела“), четири дана путује кроз Европу, хранећи се кукурузом и воћем по њивама Италије, Швајцарске и Француске.

Прву ноћ проводи на некој тршћанској плажи, а већ ујутру успева да се на наплатној рампи ауто-пута надомак Венеције потуче са карабињерима и да безболно прође, због своје дрскости задобивши чак и њихове симпатије; на Piazza duото у Милану упознаје се са групом домаћих троцкиста који су му чак обезбедили пристојно преноћиште (где само њих нађе, мало ће му их бити у Паризу!); следеће вечери видели су га река По и блистав трг Виторио Венето у Торину, да би се до сутрадан пробио кроз Алпе и освануо у Женеви, где ће приликом будаластог стопирања у центру града још будаласте одбити позив углађене времешне даме да се у њеној кући освежи и окрепи, примивши ипак од ње два франка, за аутобус који ће га изместити на ванградску локацију на којој је стопирање смислено, који новац ипак неће ту употребити (неким чудом, швајцарски франци послужиле му, при приспећу у Париз, као валута за куповину две спасоносне метро-карте).

Из Женеве ће га све до Буржа, у самом географском центру Француске, возити неки весели власник циркуса, проведши га кроз многе градове, између осталих и кроз чаробни Лион, вајкадашњи прасербијски Лугдунум.

На Железничкој станици у родном месту француског краља Луја XI зааноћио је у кабини за аутоматско фотографисање и ту уснио сан са неколико узастопних призора које је доживео као саозначна уопштења свог пређашњег живота и зато их одмах по буђењу забележио, са следећим завршетком:

„Како се судбински догађаји подешавају! Како ми је била потребна ова кратка сторија моје прошлости да бих још једном, са носталгијом, рекао себи: Лепо је то и прекрасно било, ал’ други звуци зову мој ум!”

Већ сутрадан (17. 09) затичемо га у Паризу, на његовом омиљеном мосту Мирабо (присетимо се да је у четвртном гимназије препевавао такоимену песму Гијома Аполинера), на којем на већ солидном француском бележи своје одушевљење „Сеном у којој се огледа Ајфелова кула и која тече испод мостова кроз срце бесмртног Париза“. Каква најава за чувену песму Михаила Светић Аранђеловића „Мост Уметности“, написану 12 година касније!

Зато није никакво изненађење да већ после неколико дана (и после неколико страница у истој свесци, накрцаних речником новонаучених француских речи, али и прошараних са неколико неочекиваних дубоко интроспективних записа), наилазимо на савршено исписану строфу на француском, овде представљену у виду самосталне песме под насловом „Mourir heureux” / „За срећну смрт”, и изнад ње, такође на француском, преведен наслов „Писама са Гневног Жала”: Les lettres de la grève en colère. Тачно преведен или не, тај наслов је довољан да се оправда снажан укорак у „Празноходе” који нам подастире запис на француском под њим:

„La grandeur d`un but se mesure par la grandeur des obstacles qu`il faut franchir pour l`accéder.

Donc je sais: Mon but est grand parce que mes difficultés sont innombrables!”

„Величина неког циља мери се препрекама које треба савладати да се до њега стигне.

Ја, дакле, знам: Мој циљ је велики јер су ми тешкоће неизбројне.”

А неколико страница пре тога, зането пешачећи чувеним булеваром Raspaille:

„Je ne veux pas avoir les rapports avec les hommes dont les yeux son trop petits pour mes grands buts!”

„Нећу да имам посла са људима чије су очи премале за моје велике циљеве!”

Да је бар заиста било тако!

ПУТ ДО КРВИ

(друга верзија)

За Тамишку вилу

Наједном све усплaмте. Ноћ згасну. О преображење!
На жедном свиралу Сунца већ врапцукају ми гране!
Зора заруди. Па прасну. Прену Те свитно зрење.
Пора ми свака забунца. *Будиш се* да све плане!

О чуј! Небо свира за нас да огњем одагна мрак!
То бруј нам у струј се плете и рајно се роји у руј!
Пусти у сваку влас да Ти упредем по зрак,
Прсти да страсно слете на Твоје дирке! О чуј!

Тад јутро у дрхтај прхну. До сврхе ме врхну слут.
Сласно Те проже сазнање да први ми је пут.
Силазим Ти у гнездо. Слави ме славујни плес!

Врело се костреше трнци. Срца нам, руке врес.
Крзну ме узлет злата па звизну озверен бриз.
Миљ ми се изли у млаз. У Теби далек. А близ.

Свитањ (јануар) 1969, Панчево

ДВЕ ВЕЧНОСТИ И ЈЕДНО САД (друга верзија)

И сви су рекли: Настави, настави да трчиш у круг!
Ветар се затим силно ушепртљао у грању
Река навукла покров од танког леда и дуг
Јецај из плачног неба изгуби се у снежном ткању
Кад сви су поново рекли: Настави да трчиш у круг.

И видех: Замреше речи у туђем несхватању
Кад остах себи последња утеха и горки друг.
Наједном све се пови у леденом очајању
Две вечности и једно сад у тихом нестајању:
Поглед је хрлио напред а ноге ишле у круг.

Тада пожелех птице невичне умирању
Пожелех жарно време заљубљено у вечни југ.
Али се сваки покрет изгуби у снежном ткању
И ја се препустих сату у лажном протицању
Јер сви су још једном рекли: Настави да трчиш у круг.

*Лажујак (март) – магнолиј (април) 1969. г.
Ада Циганлија, Београд*

БУКТИЊА

Јану Палаху

У дан времена што ропством цвили
Крв ти се млада у ватру вину!
Казаљке неправде су зауставили
Пламени дозиви у висину.

Очајем нашим немоћ док снева
Крв ти се млада у ватру вину!
Ал' твојом буктињом не сагорева
Наш смели поход у висину.

Тирани гнусни док језде светом
Крв ти се млада у ватру вину!
С њиховим ћемо лешевима, ватрометом
Буктиње твоје у висину.

Гневних векова црвеним зовом
Крв ти се млада у ватру вину!
Буктињом твојом са снагом новом
Слободи хитамо у висину.

*Свитањ (јануар) 1969,
Белов Град, Филозофски факултет*

MOURIR HEUREUX

Si la Beauté est éternelle
Elle s'appelle Paris.
Pour être heureux sous ce ciel
Venez mourir ici.

ЗА СРЕЋНУ СМРТ*

Ако Лепота вечно траје
Париз назови њу.
Да заувек сазнаш срећа шта је
Дођи и умри ту.

Paris, 16. 09. 1969

**Препев са француског: Живота Марков Настић*

TRANSFIGURATION

Tu m'écris.
Ta lettre et ton âme pure
sous mes yeux.
Dans mon rêve le murmure
de l'aurore.
Et je lis:
Tu me viendras! Oh Dieu!
La chambre se transfigure
et t'adore!

Mais je dors
mon amour
Mais je dors!
Et-ce je rêve ces mots ensommeillés?
Survole mes collines et mes vallées
par l'invocation de mon retour
A ton corps!

Tourne mon regard de tous les murs
des ténèbres, des vues obscures,
de la mort!
Que ton éclat me parvenant de l'azur
éclaircissee toute envergure
de nos sorts!

Car je dors
mon amour
car je dors
Enlève mes paysages ensorcelés,
par l'attouchement exacerbé

des bels contours
de ton corps!

Je languis.
L`oiseau blanc de ton âme pure
s`envola
dans le ciel de ma fenêtre et embellit la coiffure
de l'aurore.
Et je vis:
La porte s`ouvrit. Tu entras!
L`Univers en moi se transfigure
et t'adore!

Paris, septembre 1969

ПРЕОБРАЖЕЊЕ*

Пишеш ми.
 Твоје се писмо у сну уцртава
 Испод коже.
 Са зором, док се оглашава,
 Рудим.
 Пише ли
 да ми стижеш? О, Боже!
 Соба се Тобом преображава
 Док се будим!

Али ја спим
 Моја љубави
 Ја спим!
 Пробуди ми уснуле снове,
 Брда да надлећемо и долове
 Тело да твоје ме опет слави
 Док бдим!

Сањам да нам се наша јави
 Заувек светом улепшава
 Бесмртним!
 Звезда да твоја ме светлуцава
 Кроз плавет сјајем озрачава
 Судбинским!

Јер ја спим
 Моја љубави
 Ја спим!
 Пробуди ми уснуле снове,
 Брда да надлетимо и долове,

Тело да твоје ме опет слави
Док бдим!

Бридим.
Срце те у чежњи откуцава
Све луђе.
Од слутње да се наш час приближава
Дах губим.
И видим:
Отворише се врата. Ти уђе!
Свемир се у мени преображава
Док те љубим.

Париз, гроздобер 1969. г.

** Препев са француског:
Живота Марков Настић*

VERS LES SOMMETS DE L'IVRESSE

Retiens Tes rêves!
 Tes miroirs qui Te carressent!
 Et les mêle avec Ton deuil!
 Qu'est-ce que gaité?
 L'éternité
 Dira cela au Soleil
 Si la clarté
 De la beauté
 Ramène les larmes de Ton oeil
 Vers les sommets ensoleillés
 De l'ivresse.

КА ВРХУНЦИМА ПИЈАНСТВА*

Запамти снове!
 Та нежна огледала да Ти сину,
 И упреди их у свој јад!
 Где наћи радост?
 Вечности сладост
 Сунцу нек' каже то ако тад
 Зрак му чистоте
 Из пралепоте
 Узвине Твог ока сузопад
 До на пијану
 До на врхосунчану
 Висину.

Paris, septembre 1969

**Препев са француског: Живота Марков Насић*

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

ПУТ ДО КРВИ (друга верзија)

О разлозима да се друга верзија завршног међу „Опсесионистичким сонетима“ смести у ово „Преседање“, као и њен однос према првој верзији, вид. горе у белешци о тим сонетима.

Читаоцу који је одлучио да пажљиво и по реду са романескним апетитом чита целокупно штиво „Дноврха“, следећи упутство овог приређивача да би му се у том случају саме песме могле појавити као носиоци „приповедачке“ радње, наћи ће у раздвајању две верзије „Пута до крви“ своје пуно задовољење: Друга не би могла настати без проширења и продубљивања љубавног искуства које је песник (у описаним приликама) у међувремену стекао (а у уводној смо белешци за ово „Преседање“ сазнали с ким и како), а које је у првој верзији било више прижељкивано него стварно доживљено.

ДВЕ ВЕЧНОСТИ И ЈЕДНО САД (друга верзија)

Очај због невољног мирења са врћењем у круг из прве верзије песме („Залуд је борба, умирем сад, рађам се сад и тако вечно / јер сви су још једном рекли: Настави да трчиш у круг“), прерастао у другој у носталгичан пристанак на опсесионистички појмљен „Низбог-чега-бивствујући свет“ („Али се сваки покрет изгуби у снежном ткању / И ја се препустих сату у лажном протицању...“), неће напустити песника ни када коју годину касније, у проширеној и разрађеној саозначности (симболици) „Несванице“, надамак њеног „довршеног недовршетка“ (десети „проширени сонет“), буде призвао своју исконску запитаност – ону „опаку музику из две вечности“ коју послушкујемо још од прве верзије ове песме:

*О где умаћи чудној настранаости
Немоћног ума да послушкује
Опаку музику из две вечности
Између гладне звери и олује*

Заокружење тог доследног песничко-философског прожимања испоручује последњи стих те песме којим се и довршава

недовршени „Венац проширених сонета“ који дословце гласи: „Између Ништа и Ништа сред маглина“, где се наше „сад“ замењује „маглинама“ (вид. белешке о песмама „Смисао из маглина“ и „Давати безболну светлост“).

Није тешко погодити да ће се у егзистенцијалној преобразби метафизичке чежње за исконом и концем сваке од те „две вечности“, „дно“ и „врх“ кристалисати као заменични појмови за свако од два „Ништа“.

Али за разлику од безнадежног круга с почетка путовања, круг *Дноврха* подразумева савладан простор Бескона(чности) и досезање додуше изнуђеног, но ипак преосмишљеног Кона(ка) људског опстојавања.

БУКТИЊА

Осим онога што је о настанку и судбини ове песме речено у уводној белешци за ово „Преседање“, вреди напоменути да је један њен примерак доспео у руке позоришном редитељу у Народном позоришту и професору Позоришне академије Душану Михаиловићу.

Сутрадан по окупацији Факултета и дотурања песме грађанима, двојици студената-аутостопера које је код „Фонтане“ на Новом Београду примио у кола, са одушевљењем је говорио о песми, тражећи од њих да му пронађу „тог Маглића“, не би ли му понудио да напише комад о саможртвовању чешког студента. На његово изненађење и радост, студент са предњег седишта саопшти да му је песник добар друг и да ће га упознати са њим. Па кад обрадован тим сазнањем стаде да утаначује време и место могућег сусрета, Зоран Зеџ му рече:

– Песник кога тражите седи на седишту иза ваших леђа!

Шта би се при овако неочекиваној помоћи „Великог Случуноше“ друго могло очекивати него муњевита шкрипа кочница, заустављање возила на сред прометнице, искакање из кола, загрљаји и снажно победничко клицање!

Нажалост, ни обострани жар, ни потом сјајно замишљен синопсис драме који је одушевио редитеља, нису били довољни да се спроведе у дело тада уприличен договор. Обе стране дале су томе свој допринос – песник је био спор у реализацији, редитељ је током времена, суочен са паралелним обавезама,

сплашњавао у свом ентузијазму, због чега су обојица потом жалила наредне три деценије, вајкајући се и један и други приликом сваког сусрета, све до редитељеве изненадне смрти.

Остала је неостварена трагедија у стиховима у чијем се драмском и драматуршком средишту налази шаховска партија двојице најбољих пријатеља чији ће победник, Јан Палах, задобити част да се спаљивањем жртвује за слободу своје отаџбине и образ свога народа. Остали су неупотребљени поједини букети стихова који су се потом годинама развличили по песниковим фасциклама, да би се њихова главнина загубила приликом неке од сеоба, или се прелила у друге песме.

MOURIR HEUREUX / ЗА СРЕЋНУ СМРТ

Датум настанка ове строфе-песме одређује се даном приспећа, одн. повратка, „воза вечности“ и „машине будућности“ у Париз. Њена језгровита самодовољност да се упоредити са једним од најважнијих потоњих повратака Михаила Светић Аранђеловића у Град Светлости, обележен записом којим започиње други део *Изучавања времена*, првог и јединог сачуваног од његових седам „Париских дневника“: „Повратак у Париз исто је што и повратак душе у тело“.

TRANSFIGURATION / ПРЕОБРАЖЕЊЕ

За оне читаоце који са посебном пажњом прате испреплетане токове ове слојевите „дновршидбе“, као и за могуће будуће њене истраживаче и тумаче, белешка о кључној песми „Преседања“ биће од изузетног значаја. Није искључено да ће је и једни и други доживети и као награду за стрпиво и усредсређено читање. То ће се посебно тицати оног тока у коме приређивач повремено исповеда место, време и околности писања својих пропратних забелешки, као и појединости о дуготрајној и често мукотрпној сарадњи са песником.

Ево податка који ову белешку издваја од свих других: Њеним писањем стављена је последња тачка на ову књигу.

Разлог да тако буде почива на причи која је срећно употрепунила песникову збирку примера за „превођење непреводивог“, а несрећно, за више месеци, одложила завршетак петнаестогодишњег рвања са *Дноврхом*.

Према свом властитом признању, песник није био у стању да ваљано препева „Transfiguration“, па је имао намеру да се за помоћ обрати свом пријатељу, блиставом песнику, преводиоцу и равновинаверском језичком волшебнику Кољи Мићовићу, затајивши му идентитет аутора и дђб у којој је песму написао. Али није се дало, јер се испречио ртањски недоступ у који се одметнуо, па је задатак поверио свом преводилачком следбенику Животи Марков Настићу, којем је препев више пута враћао на дораду, а и сам се у тај посао мешао. Када је најзад, на дан 26. септембра 2018, на 46. рођендан своје вољене прве кћери, коначно послао препев приређивачу, спуст на врх и успон на дно били су окончани. Брижни рецензент др Милан Брдар није могао да поверује да је то доиста крај.

Гонг на тај д(н)овршетак ударили су једнако дуго очекивани „Сатови господина Атанасијевича“, прича једног од корифеја опсесионизма Ранка Стојановића (вид. у „Прилозима“), која је приређивачу стигла заједно са „Преображењем“.

VERS LES SOMMETS DE L'IVRESSE / KA BPXУHЦИМА ПИЈАНСТВА

Према сведочењу самог песника, препев ове песме, написане у верленовском музичко-ритмичком кључу, коштало га је више труда него препевавање најтежих стихова са многих језика које је преносио у србски.

Са сличном недаћом сусрешће се касније Михаил Светић Аранђеловић при препевавању своје песме „El antiguo soñador / Стари сањар“ написане на шпанском (вид. у Реснику, стр. 112-117). У оба случаја био је незадовољан резултатом јер су песме остале лепше у оригиналу.

Заузврат, искуство обрнутог препевавања властитих стихова са србског на стране језике испоставило му се и лакшим и плодотворнијим! Пример за то пружа препев песме „Опсесија / Obsession“ објављен у чувеном париском часопису *Poésie*, 1985, Gallimard), о чему даље видети белешку уз ту песму.

У најмању руку, песничко престројавање „машине будућности“ и „воза вечности“ на „широк колосек“ француског језика доказ је да су „премештај“ и „преседање“ успешно обављени. Композиција је стигла у Париз, Град Светлости, у Лутецију древних сербијских Љутица.

Могла је да се упуту у Празно.

ПРАЗНОХОДИ

Апсолутна књига

Четири путовања у Празно

О ПРАЗНОХОДИМА

Идеја да се четири узастопна песникова крупна песничка подухвата вежу у целину са јединственим насловом, те да се испоставе као други део ове књиге, родила се у глави самог аутора док је са овим приређивачем и предговорником др Желимиром Вукашиновићем (2003. г.) радио на пробирању, груписању и сврставању грађе у смислен распоред. Он је, чини се, тек тада постао свестан да су та четири песничка подухвата на такав начин била међусобно условљена и испреплетена, да у свом коначном исходу попримају обележје јединственог дела. Томе је допринело уочавање др Вукашиновића, да се целокупно опсесионистичко певање „Огњена Маглића” о Празном најпримереније може истумачити уколико се предочи у деоницама једног четвороредног путовања.

У неку руку, била би права штета да се „Апсолутна књига” први пут не појави као засебно дело. Изазовност њеног наслова и смелост задатка који је њеним садржајем млади песник себи био поставио, да га, наиме, испуни до своје двадесете, заслужују да им се посвети издвојена пажња, макар је у том науму, по властитом мишљењу, успео тек пет година касније, окончањем Књиге о Празном.

Ствар у том погледу постаје још необичнија има ли се најпре на уму да је тај наслов, „Апсолутна књига”, испрва требало да именује оно што се овде зове „Писма са Гневног Жала” (првобитно замишљени поднаслов), а онда и да је завршни њен део, Књига о Празном, и сâм био не само написан, него и објављен, као самостална целина („Графос”, Београд, 1990), додуше ни изблиза у свом садашњем облику.

Ипак, уклапање „Апсолутне књиге” у укупну композицију Дноврха има и својих незамењивих предности, бар утолико што нас наводи на размишљање слично оном на које нас је побудило муњевито израстање шеснаестогодишњег гимназијалца из песничких „кратких панталона” до кроја пристајућег неупоредиво већем узрасту.

Шта је, на пример, младића на прагу двадесетог рођендана могло навести да себи као рођендански поклон обећа испуњење бар двоструко неостваривог задатка, да, наиме, у року од само двадесетак дана, испише моћно замишљен дводелни спев, те да његов други део испева готово истим речима као први, а да његов смисао буде сасвим различит?

Одговор треба потражити на два неистражива места, од којих једно припада не Извору, него Врелу, а друго не Ушћу, него Делти.

Са првог, које своје воде гејзирно сатерује у вис, ускоро ће потећи и „Надежне и безнадежне песме“, а убрзо за њима и „Несваница“ и „Књига о Празном“, што ће све заједно обликовати Дноврх као височицу чије твориво припада божанској дареживости, а облик људској (не)моћи (при)саображавања.

Ка другом ће пак, у своју разгранату делту, дуго путовати Велика Река, она „која се не пење“ да би „сви ка њој силазили“ – мудрост коју ће од Огњена Маглића касније преузети Михаил Светић Аранђеловић, у својој испеванци „Буди као река“.

Та ће река одмах обележити широк простор и далек домет свога допирања, предодредивши бројне притоке да се у њу улију.

Прво путовање у Празно

ПИСМА СА
ГНЕВНОГ ЖАЛА

1. КА ПИСМИМА СА ГНЕВНОГ ЖАЛА

Овај приређивач је дуго муку мучио како да читаоцу предочи садржинску, композициону, календарску, и сваку другу вишеслојност рукописа који следи, утолико пре што тај песников подухват додатно компликује и овај шематски предговор, каквим су, у својој романескној замисли, снабдевене све деонице путовања „у Круг“ и „у Празно“.

У најдубљој основи, судбина свих тих наслага „Писама са Гневног Жала“ – претходних припремних и потоњих коментаторских „намаза“ – јесте да попут палимпсеста буду састругани, не би ли се испод њих указало здраво ткиво песме. И зато те песме – макар их има и само три, или можда баш зато – умало овде нису биле стављене испред свих брижних страница које су им у рукопису иначе претходиле и (на) којима је песник, припремајући себи поклон за двадесети рођендан, до те мере одржавао стваралачку трудноћу, да је такорећи изазвао порођај и пре самог зачећа.

Ипак, у последњи час стављамо их у правилан редослед, на њихово природно место.

Каквом год тежином да буде оцењена носивост те три песме (а да она није мала, наговештава суд др Биљане Андоновске, селектора и приређивача ауторове „јубиларне“ збирке „55 песама Ивице Понора“, када је „Песму са Вечног Жала“ ставила не само на сам врх песништва Ивице Понора, него јој и наменила место у најпробранијем друштву најлепших песама србске поезије), ипак ће значај „Писама са Гневног Жала“ пре бити у ономе у чему она нису успела, слично „Несваници“, једном од потоњих песникових „празнохода“ на путу „у Празно“.

„Несваници“ ће, уосталом, „Писма са Гневног Жала“ своје „недостреме“ и пренети у аманет, сагласно оном Гетеовом геслу, да „оно што не можеш довршити чини те великим“, не би ли и она својом недовршеношћу размахала крила њиховом заједничком надоместитељском циљу – „Књизи о Празном“ као остварењу париског песниковог наума „Апсолутне књиге“.

*

Предисторија „Писама са Гневног Жала“ уводи нас у читав љубавно-политички трилер који је песник одавно, у главним деоникама, већ исписао као грађу за будући роман, а са чијом смо се предигром већ упознали у белешкама „Преседања“. Увид у те догађаје обелодањује позадину не само у „Осврту“ поменутог „избезумљеног путовања“ у Париз које се „згрчило и згуснуло у Садржај Путовања“, него и упућује на извориште целокупне замисли „Писама са Гневног Жала“.

Читаоца овом приликом нећемо поштедети неких подробности те узбудљиве приче, макар се и ограничивши на тек неколико кључних догађаја који ће му приближити атмосферу и околности у којима је дело настајало.

Песник није могао да се сети, а овај приређивач да пронађе, где је већ подробно описао збивања током узбудљивог свог тромесечног боравка у Граду Светлости. Зато се посао поновног писања свалио на приређивача који утеху налази у извесности да ће једном, када се то писаније пронађе, некеме представљати задовољство да се позабави упоређивањем два рукописа о истом.

С почетка ће повратник у Париз за преживљавање искористити неке породичне и пријатељске везе, да би се после три недеље нашао на улици без крова над главом, средстава за живот и без икаквих даљих перспектива. Рођени ујак његовог оца, честит времешни Душко Врбавац, ожењен Бретонком Ружом, код кога је становао две недеље, отпремио га је из куће са 150 франака, уплаћеним часовима на Alliance française и добрим жељама.

Занимљиво је уочити каква ће се сад успоставити спрега између Првог и Другог Ивице Понора. Огњен Маглић ће добијеним новцем на недељу дана обезбедити преноћиште у Мексичкој кући Студентског града. У истој тој кући једанаест година касније десиће се љубав стипендисте Француске владе Михаила Светић Аранђеловића, настањеног у оближној кући холандске краљице Јулијане, и лепотице-студенткиње из Сиудад Мексика Терезите Сијере (Teresita Cuenca da Mata из његове песме „El antiguo soñador“ написане на шпанском).

У дан када му је истицао плаћени боравак у тој кући, одмах по буђењу опрости се у берберници од свог последњег суа и тако дотеран, крете у правцу Бастиље у чијем му је блиском окружењу један од секретара Југословенске амбасаде, отац Венке Свилокос, „девојке из пете клупе“, нашао посао у некој пекари. Иако без пребијене паре, радосна срца преваљивао је пешке големо париско пространство, јер баш тога дана подземна железница затекла се у штрајку. Пробијајући се кроз масу света, слатке мисли изазивале су му смешак: То је сигурно она иста пекара чији је власнок у претходном животу био његов видовити деда Животије! Сигурно ће тамо разазнати неки његов траг, а није искључено да и њега распозна неко ко ће га тамо дочекати!

Да из овог потомка Милоја Баксуза није повремено избијала лака (а тешка!) повредивост, пренагљивост и прекост, долазак у пекару могао је имати знатно повољнији исход, а путеви судбине кренути сасвим другим правцем.

Када је пронашао суђено место свога спаса и представио се, букет љупких продавачица дочека га најпре суздржаним, а ускоро и необузданим смехом. Једна се уозбиљи те рече:

„Господине, ми смо тражиле да нам пошаљу девојку!“

Док му се свемир изокретао наопачке, разабирало је духовите досетке пекарчица које су им изазивале све снажније ерупције смеха:

„Да је бар обукао сукњу!“ „Како јој лепо стоји брада!“

Без наслеђеног породичног баксузлука, могао је све то примити као неспоразум и са девојкама поделити весеље које им је својом појавом изазвао, поверити им свој проблем, па би се оне већ постарале да му нађу какво-такво решење – можда би га нека чак и повела кући, можда баш она која чува дедин траг! – или би позивом у Амбасаду поново упрегле добронамерног „друга“ Свилокоса.

Овако, телефон је затражио он, извикао се на неког у Амбасади, поручивши да никад више неће промолити нос у то преварантско легло. А онда као Гаврош украо векну хлеба и посрамљено напустио своју Бастиљу.

Ослобођен новца, обавеза и будућности, сунчаним јесењим даном кренувши кроз пренапучене париске улице на Леву Обалу, према Латинском кварту и Алијанси, убрзо је повратио спокојство, чак и ведрину, предочивши себи да га слѣд и склоп судбинских догађаја непрекидно лицем у лице баца пред Велико Празно, и опсесионистички доживљај Празнине увек изнова ослобађају као свеподлежући основ унутар свеобухватне кружнице Бића.

Лакоћа коју је изненада осетио у ходу била је показатељ да је на деветнаестогодишњим људским ногама Слобода корачала кроз свој родни град!

Није онда никакво чудо да ће јој Град узвратити. У чуда невероватноће спада догађај који ће се у наредних сат времена услучајити.

На половини булеварa Saint Germain des Près којим се кретао према булевару Raspaille и Alliance française, изненада доби просветљење којим га Теслини нехерцијански таласи из векторског пребацише у скаларни простор, те без свести о разлогу, одлучи да се врати на свој омиљени Bld Saint Michel. Упутивши се узлазно према Сорбони и Луксембуршком парку, на овалним стеницама на почетку улице Monsieur le Prince (и те ће се стенице претворити у „спајалицу“ Првог и Другог Понора јер се изравно са њих улази у кућу у којој је и тада живела угледна србска астролошкиња Даница Новаковић, будућа блиска пријатељица М. С. Аранђеловића), набаса на двојицу својих београдских сустанара из Капетан-Мишиног здања који су баш тог дана приспели у Париз и према претходном договору, управо кренули да га траже на Алијанси!

Вероватноћа да се деси тај сусрет, пропраћен лудим обостраним смехом, била је ништавна. Невероватноћа пак огромна. Мерена јединицама Закона невероватноће који је открио и установио Трећи Ивица Понор, мерила се милијардама случајева, стотинама милиона збудова, милионима згодова, стотинама хиљада здесова, хиљадама сретова! Па ипак таман толико довољним да се случи и збуде, згоди и деси, такво невероватно услучавање!

А да ли ће га тај срѣт начинити сретним и довести до среће, одмераваће се наредна два месеца на 4, Boulevard Saint

Martin, надомак „République“, у студију у којем ће са Павловићем и Камбаном делити „троцкистичко“ ухљебље, али не и идеје које су обезбеђивале опстанак.

*

Биће то прва париска адреса која ће стићи у Београд међу опсесионисте, и то, наравно, Милану Лалићу, који ће усхићено узвратити антологијском песмом са именом тог буле-вара у наслову, „Boulevard Saint Martin“, коју ће ускоро овенчати награда „Печат вароши сремскокарловачке“.

Троцкисти су плаћали тај простран студио, помогли пес-нику да на Сорбони упише Философију са француском књижевношћу и давали извештај износ за преживљавање, али не баш издашно, па је, нарочито с почетка, долазило до вишедневног исцрпљивања глађу.

Песник је посебно жалио за подробним описом завршне сцене дводневног гладовања током целог једног викенда, који је потонуо негде у бездан његове големе књижевне архиве. Кулминацију те епизоде представљало је четвороножно бауљање по поду и скупљање мрвица испод стола уз лудачко зацењивање смехом до губитка говора и даха. Том приликом су и подељени надимци – Маглићу „Јарац“ („скаче као јарац“), Павловићу „Намћор“ и Камбану „Кифла“.

Овај последњи скривао је тај надимак који му је, усталом, онако високом, сувоњавом и у ходу повијеном, савршено добро пристајао. Оставио га је за собом у Београду, на Дорћолу, али га је овај на крајње комичан начин сустигао у Паризу. Ево како га је невољно одао.

На измаку снага и треће ноћи гладовања, у свитање, таман када је почело бауљање за мрвицама и церекање, одлучи он да позове телефоном неке дорћолске другаре-грађевинаре на раду у Паризу, рачунајући да су због одласка на посао већ поустајали. И није се преварио, али није предвидео невољу да га при том позиву помоћ пајташи неће распознати када се представи личним именом.

Двојица четвороножаца запазише да се он удаљава са слушалицом и значајно утишаним гласом, очигледно са намером да га они не чују, готово шапатом изговара:

„Кифла! Кифла зове! Кифла овде!”

Згледаше се са одушевљењем и пресавише од навале смеха који суздржаваху све док другар хранљивог надимка тријумфално не саопшти да ће колико у подне бити спасени. Али тада се утолико силније бацише на њега:

„Ма какво подне! Одмах, одмах! Па што кријеш да си тако јестив!”

Те стадоше да му тобож откидају комад по комад, залагај по залагај, и то толико нежно, да је овај и врискао и јаукао и пиштао као Дамјанов Зеленко. Све док се мученик не досети, па последњим дахом изговори спасоносну реч:

„Што сте навалили на пециво кад овде за печење имамо живог јарца!”

По добијању мршаве, али спасоносне позајмице, после жестоке препирке, повиноваше се уцени тренутног благајника и завршише у Кинеском ресторану. Двојица изађоше незасићени, а власник животињског надимка болестан, јер је недостатак хлеба надомешћивао трпањем огромне количине уља у пиринач, па ће два дана лежати у постељи и непрекидно повраћати.

*

Тек двадесетипетог дана откад је „блудни син” напустио Београд, стигло је у породицу Маглић мрачно писмо одметника, за мајку ипак светло због сазнања да јој је чедо живо.

У потоњи драматичан заплет уткао се и долазак у Париз, на студије психологије, песникове гимназијске „девојке из пете клупе” Венке Свилокос (вид. горе две песме са тим насловом, као и белешку уз песму „Жртвени шахопев”) чији је малочас поменути отац управо у те дане започињао секретарство у Југословенској амбасади. Дружење њеног круга из редова деце високих дипломатских представника комунистичке државе са субверзивним студентима који су радили на њеном подривању спроводећи троцкистичку „светску револуцију”, довешће до скандала у Министарству иностраних послова у Београду и (по каснијим сазнањима песниковим) до налога тајним агентима Службе државне безбедности да прате кретање опасних „народних непријатеља” по Паризу.

Ови се, међутим, нису шалили, него су свој круг из дана у дан проширивали, па се под покровитељством неуспелих љубавника из Предела Жеге зачала друга једна целоживотна љубав – он је привео старијег од браће Миндеровић, разбарушеног пијанисту Драгана, она своју другарицу Горану Булат, кћи високе чиновнице у Амбасади која ће своју храброст и доброту употребити да Маглића благовремено потајно упозори да су под свакодневном присмотром и да ће га ухапсити у тренутку када из воза крочи на перон београдске Железничке станице. Искористила је за то тренутак када је он дошао у Амбасаду на сусрет са Бором Благојевићем, угледним и политички утицајним професором Правног факултета у Београду, који је од Маглићевих из Београда донео пакет и новац за авионску карту, да се блудни син врати на полагање заосталих испита у јануарском року.

Благојевић је, иначе, Жарослава Маглића и довео на Факултет за асистента, а у својству директора Института за упоредно право, отвориће нешто касније, у просторијама тог Института на Теразијама, нову позорницу за одвијање наше дноврховите приче, запосливши и у исту канцеларију сместивши двојицу наших будућих јунака Косту Чавошког и „Веома Строгог Учитеља“.

Финансијска зависност од троцкистичке организације изискивала је идеолошку послушност којој се, међутим, слободоумни песник никако није могао повиновати. После тек нешто више од месец дана, он пред целокупним политбироом организације износи оштру теоријску критику (и осуду) троцкизма и њему подлежућег марксистичко-лењинистичког екстремизма (читаћемо је у „Опсенама философије“), навукавши на себе гнев својих београдских пријатеља из „језгра“, којима је тиме била угрожена финансијска подршка и даљи опстанак у Паризу.

Тако је песник себи за кратко време створио двоструку невољу – изложио се праћењу по Паризу обе тајне агентуре – и југословенске комунистичке и револуционарне троцкистичке. Подршку и прибежиште пружиле су му тада породице великих француских писаца Веркора и Клода Авелина, двојице узастопних супруга једне те исте утицајне жене, Madame de Ménasche, овековечене у песми British Museum (вид. у сва три издања Душа

градова, а своје ће место наћи и у петом тому Шестокњижја), која је нашем песнику већ раније била обезбедила прехранивање једном недељно у клубу уметничке асоцијације при Comédie française под називом „Pour que l'Esprie vive” – „Да би живео дух”.

Нашавши скровиште у таванском собичку за леђима француске Народне скупштине, у „chambre de bonne” у 29, Rue de Bourgogne, која је припадала два спрата ниже настањеној породици некадашњих певидруга Жарослава Маглића и Драгана Јеремића у време њихових стипендија, Жану и Жаклини Брилер (Brüller – право Веркорово презиме!) и њиховим трима кћерима, од којих најмлађа тек што се била родила (о атмосфери у том скровишту вид. даље „Лет који је претходио крилима”), одмах је прионуо на остварење своје велике песничке замисли.

Можда би та замисао одмакла даље од самог свог овде предоченог почетка, да скровиште није откривено, за њим и друго и треће (код две другарице „девојке из пете клупе”, Мексиканке Брижете и Мађарице Маргите), па је прогнаник морао да утекне из Париза и изненадно се, очекиван у Београду, поново заваравши траг, обре код свог деде-емигранта у Лондону.

ЛЕТ КОЈИ ЈЕ ПРЕТХОДИО КРИЛИМА

Вис, 1973

Оно што ће се једнога дана звати „Писма са Гневног Жала“ вероватно (или готово сигурно) неће имати облик првобитне замисли. Рођена и преживљена у духу деветнаестогодишњака, идеја је била сувише смела да би се олако препустила науму довршавања. Или је, с друге стране, доживљај Бекства и Путовања сам собом био заслепљен до те мере да је истрошио сувишак енергије потребан за сублимацију. Тек, на путовању за Париз, септембра 1969. године, на једном избезумљеном путовању, једна тек стасала замисао неочекивано се нашла на искушењу провере и потврђивања.

Најснажнија је и уједно најразорнија она мисао која се у збивањима препозна и тако нагло стекне пуну свест о себи. Када мисао о Бекству најзад постане Бекство, када о Усамљености мисао најзад постане најусамљенија, нема те силе која ће ограничити дубину Доживљаја. Немоћна моћ била је Чежња, моћна немоћ био је Гнев; на крају Путовања почињало је Лутање – било је то новостечено сазнање о присуству Гневног Жала у сваком од нас и свест о свеприсутности Бића у Духу. Лутање је започело када је Путовање, већ завршено, наумило да се продужи у Дело.

Поглед кроз прозор собичка на мансарди куће у 29, Rue de Bourgogne показивао је како се усамљени торањ Ајфелове куле високо изнад кровова извија у париско небо. То стремљење подударило се са неисказивим грчом оних десетак дана у којима је лет претходио крилима. Неисказиво је заправо било недорециво јер је траг остао – три свеске и данас сведоче ужурбаности настојања да се до двадесетог рођендана – рембоовски опсесивно умишљене границе живота – уобличи Велико Дело, и тешком пробијању у израз оног проживљеног и у себи довршеног.

Неколико година касније идеја је добила зрелији и смиренији облик и њен поглед на први покушај оделотворења открио је могућност да оно што се тада исказивало тек као нацрт, буде примљено као само собом одрживо. Проживљена замисао згрчила се и згуснула у *Садржај Путовања*; Садржај је, међутим,

сам пропутовао читав наумљени пут, дозволивши да буде препричан са само педесетак стихова.

Ево, дакле, једног фрагмента целовите замисли, ево затим целине у једном даху написаног *Садржаја Путовања*, ево на крају и три песме које су се тада преотеле празнини оног простора намењеног поеми „Писма са Гневног Жала”.

Ево трага тог промашеног покушаја да се Апсолутни Доживљај преруши у Апсолутно Дело, да се до краја ишчита рукопис Малармеове Апсолутне Књиге у чију је непрозирну а свеиспевну белину велики Француз, у својој Римској улици, један век раније, зурио на само километар-два од места на којем ће његов србски следбеник тај свеиспев ипак чути и бар делимично прозрети на свом аскурђелском матерњем језику.

ПИСМА СА ГНЕВНОГ ЖАЛА

LE LIVRE ABSOLU¹

КОМПОЗИЦИЈА. Paris, nuit 23–24. 10. 1969

Конечно знам како ће изгледати књига! Један секунд плодотворнији је од читавих живота.

То ће бити круг. Али круг који НАЈЗАД постаје права.² Почине се са краја. Затим се стигне до почетка одакле се затим истим путем крене назад (тј. овога пута напред, нормалним током). Конечно се стигне тамо одакле смо и пошли, на Гневни Жал.

Враћање је степениште успомена. Силазимо са степеника на степеник. На сваком од њих присећамо се претходног, тј. следећег, па тек онда крочимо. Јер то је степениште наше прошлости коју, ево, сада ретроспекцијом обнављамо и којом ћемо се потом још једном пењати.

У подножју се наше враћање сусретне са нашим почетком. Ту се сусрећу чежња и гнев. Јер наше успомене праћене су чежњом. Наше напредовање преплављено гневом. Тада, дакле, кренемо назад, тј. напред, готово истим речима, са одвише малим разликама да би смисао остао исти. Наше враћање завршава се магистралом, наше пењање почиње магистралом. Наше враћање почиње прологом, пењање се завршава истим тим прологом.

Круг је тако савршено затворен. Он формално то и остаје. Али као што и буквални геометријски круг садржи виртуелно могућност сопственог изражавања једним бескрајним низом правих, тако се и у овом нашем кругу копрца видива могућност његовог разбијања. Штавише, та је могућност у контексту толико видива да круг својим затварањем заправо назначује путању недогледнију од слепила.

Сад видим: Невероватно! Овом идејом решио сам један проблем који ме је највише мучио: Како продужити у бесконачност прошлости сусрете са Гневним Жалом? Како постићи ефекат бесконачног понављања? И ево, тако се видик отвара!

Прва песма првог дела завршава се стихом који означава да следеће стихове читамо као речи неког човека који је много векова пре нас открио исти тај Гневни Жал, и своје стихове, затворене у једну боцу, бацио мору и неком свом потоњем следбенику.

Магистрале првог дела завршава се истим тим стихом јер је оно сачињено отпозади, од последње песме и њеног првог стиха, затим другог стиха претпоследње песме, трећег претходеће претпоследњој, итд. Тако, ако ја први, пронашавши боцу, читам исповест свога претходника, он, како се то у магистралу наговештава, сада чита исповест свог.

Магистрале другог дела завршава се истим рефреном јер је то уједно последњи стих другог дела. Ту се види да магистрале овде почиње првим стихом прве песме другог дела.

Није тешко погодити да завршетак поеме продужава процес у бесконачност.

Да би се оправдао завршетак који захтева наставак, на завршетку ће се налазити отприлике следећа напомена:

„Аутор жали што није у могућности да изложи текст нашег последњег исповедника. У боци коју је пронашао текст се завршава са оним што је изложено.

Једина претпоставка коју себи може допустити, то је да је неко од исповедника наставак ставио, у недостатку простора, у неку другу боцу.

Врло радознао да се упозна са њим, он моли да му онај ко боцу пронађе, хитно достави на адресу: ГНЕВНИ ЖАЛ..."

ФОРМА. Paris, 25. 10. 1969

Свака велика песма мора да има импресиван рефрен (припев).

Гневни Жал бруји од рефрена. Рефрен се састоји од два стиха и као такав улази у магистрале. У свакој песми рефрен се јавља најмање два пута (највероватније три пута). Наравно, јасно је да свака песма има различит рефрен.

Тако прелазимо ка проблему ДУЖИНЕ песме. Јер да сам остао на првобитној замисли – тј. да магистрале буде састављен од по једног стиха из сваке песме, и то ступњевито, од првог последње

до последњег стиха прве песме, тада бих се налазио пред великим тешкоћама; прво, дужина магистрала одређивала би дужину песме; друго, ако то не би био случај, тада би тешкоћа била следећа: или би магистрале био кратак, што значи да је и песма нужно кратка, или би пак био дугачак што повлачи за собом одговарајућу дужину песама. И једна и друга могућност су својеврсна ограничења; треће, колико бих труда (који не би морао увек да буде плононосан) морао да уложим око компоновања стихова који улазе у магистрале.³

Труд – и то огroman – биће неопходан око укомпоновања рефрена, али је он толико плононосан да, иако тешкоћа, не може бити ништа друго до сушта инспирација.

Дакако да стварање простора за бирање најподесније дужине песме не значи препуштање произвољности. Свака слобода тражи оквир у коме ће се испољити. Ако смо покидали једне ланце који су нас тиштили, сами ћемо изабрати друге којима ћемо се препустити. И утолико смо слободни.

Дужина песме скраћује дужину стиха. То ми одговара. Дакле, захтев је да песма буде знатно дужа од сонета.

Даље. У сваку песму треба убацити три пута рефрен. Да овај не би био наметљив, потребно је да између два рефрена буду најмање две строфе. Постоје две могућности: или три катрена или две квинте. Катрен ме већ гуши. Дакле, квинта. Зашто не три квинте? Тада би песма била превише дуга, знатно би продужила магистрале, захтевала више песама него што је потребно, угушила звонкост рефрена.⁴

Мислим, дакле, да имам најпогоднију дужину. Песма тако има 36 стихова (укључујући 3x2 рефрена). Исте је дужине и магистрале.⁵ Код њега рефрен сачињавају рефрени IV и VIII песме који су исти. Завршетак магистрала сачињава рефрен прве песме који је једнак рефрену последње. Он је уједно и први двостих магистрала.

Последње две строфе (последњих 10 стихова) XII песме сачињавају први стихови свих претходних песама. Последње стихове једанаесте, десете, девете и осталих такође. За разлику од дванаесте, код њих је претпоследњи стих свуда истовестан (изузев још у првој); он има за циљ да перманентно враћа у прошлост, на догађај, стање, мотив... који непосредно

претходи садржинском супстрату дотичне песме. Тако се у свакој наредној песми додаје већ утемељеној поворци првих стихова, први стих претходне песме; јер је дотична песма своју кулминацију достигла у тачки из које почиње претходна песма. Стога се сада понавља њен први стих, а поворка осталих првих стихова следи га сада праволинијским током догађања да би стално одржавала СВЕПРИСУТНОСТ и држала на уму да све почиње на Гневном Жалу и све тежи да се на њега неповратно врати. **6, 6a**

Овде је важан момент свечаност исказа. Мој је утисак

.....

 7, 7a

И управо рефрен треба да буде једна од оних притока које доносе свежу али укроћену воду у равницу.

Поред овог припева (назовимо га МАГИСТРАЛНИМ), конструкција песме захтева увођење још два рефрена: Један РЕТРО-СПЕКТИВНИ и један РЕТРОГРЕСИВНИ. **8, 8a**

Складно распоређен, рефрен (припев) испоручује песми, особито дугачкој, како чврстину симетрије, тако и свечаност свеprisутности језгра идеје. Рефрени треба да сажму мисаону потку оних песама у којима се налазе; сачињени као двостиси, они се из појединих песама селе у магистрале, где заједно са првим (а уједно и последњим) стиховима свих песама обухватају целину замисли. **9, 9a**

О ПРОМЕНИ ПЛАНА **9b**.

Nuit, 28–29. octobre 69, Paris

Дошао сам у своме раду до момента када могу да се озбиљно позабавим ништа мање важним стварима од композиције, глобалне форме дела и садржаја. Пре но што збиља прећем на рад, морам написати неколико напомена.

Према првобитном плану рад на овој свесци требало је да почне 1. новембра, пошто најпре у првој свесци завршим следеће две ствари (поред осталих које су им претходиле):

1. Глобалан садржај свих песама (укључујући и други део);
2. Детаљну разраду садржаја сваке песме.

Разлози због којих сам се одлучио да променим план могу се поделити на оне објективне и на оне субјективне природе.

Први се састоје у следећем: Моја чврста намера била је да *Гневни Жал* завршим до 21. новембра, мог 20-ог рођендана. По таквом плану ефективно писање требало је да почне око 3-5. новембра. Рад на структури сваке песме, тј на првом делу ове свеске, трајао би, дакле, 3-5 дана. Разрађен садржај омогућио би тада да се писање врши убрзано, дакле 24 песме + 2 компликована магистрала за двадесетак дана. Подухват превише смео да не би био остварен.

Међутим, чињеница да ћу морати да се иселим из овог собичка око 10. новембра на 8 дана, у многоме мења ствари. У студију, у Bd St Martin, немам ни приближно потребну атмосферу за такав рад. Стога сам одлучио да искористим најпогодније услове за коначно довршење првог дела књиге јер бих у противном дошао у опасност да не довршим чак ни њега.

Први разлог субјективне природе објашњава зашто нисам предузео кораке у вези са писањем садржаја другог дела књиге. Ако је то делимично објашњено наведеним објективним разлогом, онда се још може рећи да овај субјективни може да послужи само као тег који чини превагу на теразијама.

Ради се, наиме, о томе да ми је сам садржај другог дела у благој измаглици. Ни он првобитно није био тако замишљан; заправо је уопште био слабо и замишљан – одвише апстрактан – служио је само блеску идеје која, будући величанствена, показиваше могућност свога остварења. Ближа одређења тај други део добио је у току рада на глобалној форми књиге, али су она још увек далеко од суштаствене конкретности. Не знајући колико би ми времена одузело искључиво бављење том проблематиком, а будући, коначно, притиснут неизбежношћу објективног разлога, одлучих да идеја о паклу нашег тела и Шабудалу као врховном диригенту дозрева у току рада на првом делу. Касније ће, збиља, бити много лакше.

Ниједан од ова два разлога не објашњава зашто нисам приступио детаљној разради садржаја сваке понаособне песме. Тим се проблемом бави други субјективни разлог. Наиме, плашим

се да би такви напори водили претераној рационализацији песме и спутавању слободног уметничког захвата и замаха који се рас-
плођава у процесу писања.

Али тај мотив никако не би био пресудан да не постоје још
два: Први, рад на магистралу у многонеће олакшати приступ
свакој појединачној песми, а други, у сваком часу имам слободу
да већ предвиђеној интонацији песме приложим у богатство нову
идеју, ближе одређење, шире видике. Коначно, од свих момената
у процесу стварања уметничког дела, најмобилнији је моменат
непосредног писања: Моменат који је способан да упије све оно
предвиђено, а да га притом обогати новорођеним визијама.

На крају: Ако сам понекад, као Маларме, доживљавао
драму борбе са „белином листа“, цео овај мој претходни рад
значи напуштање и превазилажење те праксе; биће то доказ да
велика поезија није она која се препушта узаврелом, необузд-
даном даху инспирације срца, или боље, није то најчешће, већ
она која се најпре живи целим бићем, затим окује умом, да тек на
крају срце, вођено неумитном руком ума, добије своју реч у
надахнутом тренутку писања.

РИТМИЧКО–МУЗИЧКИ ОГЛЕДИ.

(Paris, 29. 10. 1969)

Пример 1: ЈАМБ

Потражи / где су се стекле зоре / потражи / где се сакрила ноћ

Овај произвољно написан пример треба да покаже пот-
пуно слободан карактер ових огледа; јер они немају за циљ
ништа друго доли да истраже и рашчисте терен за откривање
најбоље мере, најбољег ритма, најбоље музике за „Гневни Жал“.

Али није случајно што он баш тако изгледа. Он је резултат
жеље да стихови свих песама имају свечан изглед. Мој је утисак да се
свечаност која у себи носи жиг пророчког, проповедничког и уклето-
може постићи само дугим стиховима. Тако се унапред лишавам услуге
једне од својих најбољих особина – способности да правим мале,
праскаве музичке целине са речима. Овде стихови треба да теку као
река кроз равницу, као река која је свесна свога исходишта, а која
ипак носи у себи хармоније и дисонанце својих планинских дана.

Пример 2:

ПРИПЕВ (VIII песма)

*То кипарис се горди у грлу моме расцветава
И крошњом стаситом језди по свеобухвату чела*

Ево формуле за рефрен! Знао сам да рефрен не сме да буде одвише дугачак, и то из два разлога: Први, да би се постигао жељени ефекат, он мора да буде звонак и одсечан; други, магистрале – кога углавном сачињавају рефрени (са првим стиховима) – мора да буде такође звучан и ефектан, дакле лишен претерано дугих стихова.

Тако је детерминисана и дужина првих стихова.

И гле! Већ могу да радим магистрале! Остављам за касније дилему: Да ли да све песме буду рађене по истом калупу или да допустим како ритмичке, тако и музичке варијације.

----- / ----- / --- (7 - 7 - 3)

РИМА. Paris, 30. 10. 1969

Скоро да сам потпуно превидео важност овог момента стваралачког процеса. Конструкција како магистрала, тако и свих песама, садржи чудесне и невероватне законитости. Мора се, дакле, најпре, рашчистити са њима.

Најпогодније је да се почне од последњих десет стихова једанаесте песме јер су у њима садржани први стихови свих претходних, затим први стих дванаесте и коначно, најпроблематичнији од свих, рефрен који се протеже кроз све песме и који заузима место претпоследњег стиха у свима њима. Једини први стих који ће ту недостајати – то је први стих саме једанаесте песме, али ће се он лако уклопити у структуру дванаесте, која је, пак, лишена сталног рефрена јер његов садржај замењује сам рефрен дванаесте песме.

ПРВИ СТИХ X песме

ПРВИ СТИХ IX песме

ПРВИ СТИХ VIII песме

ПРВИ СТИХ VII песме

ПРВИ СТИХ VI песме
 ПРВИ СТИХ V песме
 ПРВИ СТИХ IV песме

 ПРВИ СТИХ III песме
 ПРВИ СТИХ II песме
 ПРВИ СТИХ I песме
 РЕТРОСПЕКТИВНИ ПРИПЕВ
 ПРВИ СТИХ XII песме

 ПРИПЕВ XI песме
 ПРИПЕВ XI песме

Када сам ово исписао, видим да су тешкоће још веће. Вратићу се на ово тек када испитам све варијанте, почев од прве песме. Сада ми се чини да је једини излаз да се два стиха рефрена међусобно римују.

(Следује испис структура прве варијанте II и III песме, иза којих читамо следеће:)

Не вреди даље. Треба нешто мењати. Превише су велике тешкоће. Заправо, да су само велике... Него је очигледно да су несавладиве.

(СТРУКТУРАЛНЕ ИЗМЕНЕ)

Paris, 01. 11. 1969

Да не бих превише шкрабао ову свеску, прорачунао сам све на папирима и тако дошао до значајних структуралних измена. Најважнија је следећа: Строфа се састоји из 6 стихова (не из пет), што за собом повећава број песама; тако их сада има 14 уместо 12.

После вратоломних комбинација дошао сам до једноставног решења проблема риме. Нисам баш најзадовољнији везаним стихом, али се он показао као једина могућност. Једино што ту може да утеши – то је структура магистрала који превазилази такву риму и заиста је беспрекорно конструисан. То је могло да омогући само повећавање броја стихова у строфи. Штавише, оно ми одговара јер ће тако свечаност казивања да буде истакнутија.

(СЛЕДУЈЕ СТРУКТУРА МАГИСТРАЛА)

У свим песмама служим се, дакле, везаном римом – два и два. Нема никаквих експеримената са „двоструком римом” јер она доводи до несавладивих унутрашњих некохерентности.

Кроз магистрале се, међу првим стиховима, протежу само по две риме, наизменично. Исти је случај са четрнаестом песмом.^{9в}

РЕТРОСПЕКТИВНИ ПРИПЕВ

Појављује се у свим песмама осим прве и четрнаесте. У ове две песме његову улогу замењују припеви (рефрени) ових песама који су заправо истоветни.

Његова улога: У тренутку када наш јунак доживљава врхунац просветљења на Гневном Жалу (мотив који се присуством првог стиха протеже кроз све песме), он степеначасто враћа радњу уназад, у блиску прошлост и уводи у наредну песму чији је завршетак-кулминација управо први стих те песме. Сада се поново јавља злокобна жеља нашег јунака да се још мало врати у прошлост те поново на снагу ступа ретроспективни припев. Тако до тринаесте песме чији РП уводи у четрнаесту где долази до језовитог сусрета са Шабудалом и где, заправо, престаје враћање, да би се првим стихом четрнаесте песме наслутило „пењање”, тј. сећање у обрнутом смеру.

Његово место: ПРЕТПОСЛЕДЊИ СТИХ СВАКЕ ПЕСМЕ, изузев, наравно, I и XIV.

РИМУЈЕ СЕ: Увек са последњим (себи наредним) стихом песме што значи да се УВЕК римује са првим стиховима. Да би се избегле тешкоће које би настале ако би он увек имао исти изглед (тада би се сви први стихови морали римовати), а исто тако тешкоће око претераног броја варијација, пронашао сам да је најпогодније (и готово једино могуће) да он има ЧЕТИРИ варијације. Оне су у појединим песмама подешене тако да се међусобно римовани први стихови складно распореде у магистралу и последњим песмама.

ДУБЉИ СМИСАО: Сећајући се, ми још једном живимо свој живот. Ова идеја се конкретизује у четрнаестој песми – оживотворењем Шабудала.

РЕФРЕН ПРВЕ ПЕСМЕ 9г (Магистрални рефрен)

Да л' то мој живот сећањем хрли оку из пене вала
Ил' мојим гласом изгнаник давни пева са Гневног Жала?

У час кад море зрцали духу небохват мирисних струна
(Свевидним блеском сећање рони у потчеоне маглине)
Где згранут видим: То ме упија пакао моје нутрине
Сунчаним путем док ме заводе оргуље чаробног чуна
(Свевидним блеском сећање рони у потчеоне маглине)
У понор којим срца и ума раздиру кобне лавине

Док тихим брујем шљунка таласи са нежним ветром у пени
Дарују обали прастару боцу са писмима писаним мени.

О ретки часи кад варке страсти грижом самоће догоре,
Коб ли ме слути, презир назире, о недоречене зоре!
(Свечулна звона сећањем зорним лахоре. Тонем, тонем...)
О како привид слободе зове у привид среће да клонем.
Слободо! Песмо! Умом ми (саткан) Јастреб вам истовети
Бескрајност неба у срцу снева: Да према Сунцу полети.

(Свевидним блеском сећање рони у потчеоне маглине)
Самоћи где се море зариче сунчаним говором тмине
Те изгнах Музе а Вергилија у непотреб преобраћам
У себи плод сам собом заметнут док се у себе враћам

ЗАВРШНЕ ПРИПРЕМЕ

Ада Циганлија, пре 27. 12. 1970. 9д

Само четрнаеста песма садржаће главне (а не прве, јер то неће бити први) стихове свих песама. Код осталих ће се ефекат враћања постизати само са два стиха и ретроспективним рефреном.

27. 12. 1970, недеља, Ада Циганлија

У свакој песми: После рефрена једна строфа која претходи догађају. Затим опис догађаја у две строфе, потом поново рефрен. Следеће две строфе чине срж песме, понирање у бит идеје. У последњој строфи: Прва два стиха чине логички нужним враћање из прошлости у Сада, а Сада је Гневни Жал. Будући константа, та два стиха морају бити рефрен. Нека његово име буде РЕТРОГРЕСИВНИ ПРИПЕВ.

Следећа два стиха су такође рефрен – два стиха из прве песме која дочаравају свеprisутност Гневног Жала и подсећају да се заправо све још једном одиграва на њему. Следећи стих је ретроспективни припев чији домет враћања означава следећи, последњи стих песме. Иза њега, наравно, следи рефрен те песме који песми обезбеђује симетрију целине.

23. 01. 1971, Ада Циганлија

РЕТРОСПЕКТИВНИ ПРИПЕВ

9ђ

Ова најновија истраживања чине излишним наредне стране („завршетке песама“) написане још у Паризу.

03. 06. 1971. г. Предео Жеге 9е

Прва строфа сваке песме мора припремити Догађај. Стање пре Догађаја је увек депресивно, неодређено, упитно, а истовремено подесно за промену, самосхватање. Треба, дакле, припремити универсум сопственог духа за наступање Догађаја... и неповезани, растрзани конци медитације исплешће се њим у самосхватајући покрет акције...

САДРЖАЈ ПУТОВАЊА

Први део: ЈАСТРЕБ

ПРВА ПЕСМА

РЕФРЕН: Да ли је то моје сећање или исповест неког човека који је много векова пре мене дошао на Гневни Жал и своје срце ставио на папир, папир у боцу, а боцу бацио мору?

Ефекат рафрена: Чуђење пред истоветношћу две судбине. Питање које он поставља истовремено је и одговор: Моју судбину живео је већ један човек, један добровољни изгнаник, један усамљеник који је, побегавши из цивилизације, доспео на сневани Гневни Жал.

Једнака количина трајања у сваком тренутку живота – идеја која оправдава сећање и касније оживотворње Шабудала.¹⁰

Узрок дилеме: боца коју је избацило море, писма која у њој налазим и читам у часу када:

– заслепљен Великим Сунчаним Путем на коме зраци, мешајући своје прсте са морем, искре чаробним звуцима оргуља, препуним мириса Далеке Цветне Оазе,

у часу када:

– опијен вином самоће и соковом вечности који струје кроз моје поре,

већ видим чаробни чун сачињен од мирисних струна¹¹ на којима ћу се отиснути са Гневног Жала у „неокончано мирне воде вечности“,

док мој ум лагано сазрева у плод-птицу, Јастреба што хрли ван, чија крила и перје букте мојом косом, а гипко тело мојим костима, мојим месом.

Постоји увек тренутак када схватимо да се нешто догодило и да се управо тако догодило. Тада схватимо да је нешто прошло, а да смо то још увек ми и да треба ићи даље.¹²

Присутност прошлости, будућности и садашњости у сећању. Све се догађа у исти час. Али је сваки „тренутак осветљења“ резултат једног тока, једног догађања које се са њим завршава. Достојан песме је управо тај тренутак. И зато се све песме крећу од једног према другом јер они сажимају у себи цео претходни период и буде свеобухватне асоцијације. (!)¹³

Потребно је да Гневни Жал, и поред своје збиљске егзистентности, буде доживљен несупстанцијално, флуидно, а да повратак сећањем буде представљен као прелаз од вечног ка пролазном, од бестелесног телесном, као поглед који Духом прогледали Смисао баца на неосветљени пут Материје који хита ка њему.

Али на Гневном Жалу нема догађања. Стога се опис првог догађаја изводи тек¹⁴

ДРУГА ПЕСМА

РЕФРЕН: О Слободи и Песми¹⁵. Слобода се постиже само у самоћи, далеко од других.

Слобода није појам који се изводи из нашег односа према другима, она је наш однос према нама самима. Тада је она песма. Тада смо ми слобода, тада смо ми песма. Тако смо ми у том часу посвећени вечности: јер слобода је вечност, песма је вечност. Тада смо и ми вечност. А то је способност: бити, у исто време трајати и не мењати се; дакле Сунце и море.

ТРЕЋА ПЕСМА

РЕФРЕН: О самоћи¹⁶. О побеђеном немиру. О савршеној хармонији Сунца и мора која се одсликава у бескрајном миру и непомућености духа. О потпуном складу, о довршености.¹⁷

*Слободо! Песмо! Умом ми саткан Јастреб вам истовети
Бескрајност неба у срцу снева: да према Сунцу полети.*

Толико простора у себи слутим, о видогубне даљине!¹⁸

ЧЕТВРТА ПЕСМА¹⁹

РЕФРЕН: О чежњи и гневу. О немоћи и²⁰ снази. Опијеност, ускићеност. Дочарати општу атмосферу заслепљености - Сунца и мора²¹ – која вечно трепери, лебди на Гневном Жалу.²²

ЈАСТРЕБ У КРОШЊИ ГНЕВА

*Далека Цветна Оазо! слућена²³ тајанством неиспева
Оплоди чежњу! Опсесијо моћна у немоћи гнева!²⁴
Па нек се птица у крошњи (чежње)²⁵ сазрела сунцу вине
Те изгнах музе а Вергилија у непотреб преобраћам:
У себи плод сам собом приметан док се у себе враћам²⁶
Самоћи где се море зариче сунчаним говором тмине.²⁷*

Други део: КИПАРИС

ПЕТА ПЕСМА²⁸

РЕФРЕН: Доврши своје дело! Истрај! Тамо те вечност чека! О томе како сазрева плод и већ се слуги птица која ће одлетети ка Сунцу и постати Сунце.²⁹

*Нек прозир сване, светлост заплени, самосхват нека плане!
Искушај сумњу! Доврши дело! Досмисли своје дане!
О Вечни Жале! Надахни мноме надсвирне виолине!³⁰*

ШЕСТА ПЕСМА³¹

РЕФРЕН: О Путовању.

Савршено испуњење егзистенције.

Путовање је мост од старог ка новом.

Старо је у прошлости, ново у будућности. А путовање је увек Сада, Сада... сећање на прошло, старо, визија о будућем, новом... Свест и о једном и о другом. А изнад свега свест о себи самом. Увек себи једнако. А превазилази себе.

Стога је Путовање наставак сна. Оно је у простору и времену, али их собом укида.

Ако сам икада дисао, дишем сада...

Било је... бежим... и биће... хитам! Свеодзив сна и нада

Па стога ако икада дисах ја, ево, дишем сада.

Простор се гуши, време спутава у вреви путовања.

СЕДМА ПЕСМА³²

РЕФРЕН: О маштању. Визија Гневног Жала. Како се већ разгранео Кипарис и савршено усклађује ружичњаке срца и небохвате ума. Како у његовом стаблу то двоје постају једно, чист сан, неоптерећеност, предуслов слободе.

Сан: Како се у њему изједначују простор и време у ван-чулно, ван-умно стање СВЕПРИСУТНОСТИ.³³

Свеиспун маште: Шабудал мртав а Гневни Жал ме сања!

Заносу ако љубав узвраћа глувилом недозова³⁴

Презиру смртних нека пркоси невиност мојих снова

Па нек расплину стешњеност главе акорди праискона

Да ме пожелe далеке горе заувекочечења

Што блесну каткад кроз тмасте двери маглених сновиђења.

ОСМА ПЕСМА³⁵

РЕФРЕН: О Бекству. Схватају само они који су на то принуђени. Како се у грлу из праха Шабудала рађа Кипарис. Како на развалинама порушеног, недовршеног, растрзаног света (света цивилизације, зависности, не-слободе у релативности добра и зла, љубави-мржње, великодушности-себичлука) пулоји слутња новог, Апсолутног, непротивуречног, хармоничног света, света у нама, света у вечности.³⁶

Схватити – то је бекство. Суноврат из суза неотклона³⁷

*У срцу: прахом корење плаче а крошњу чезне глава
То недосузом у моме грлу Кипарис горди зацветава.³⁸*

Трећи део: ШАБУДАЛ

ДЕВЕТА ПЕСМА³⁹

РЕФРЕН: О љубави као последњем средству довршености у оквиру постојећег. О покушају среће.

О покушају да се све заборави, све напусти у потпуној усклађености са другим бићем.

Али постоје људи који се не могу задовољити срећом. Зла коб их гони даље, даље... и тада уништавамо Шабудала и бежимо из себе.

Све су се љубави света у моју љубав стекле...⁴⁰

И волео сам:⁴¹ да заборавим путеност неосвоја⁴²

Но љубав: срећа – недоврх пута. О, бежим, љубави моја!⁴³

Са мојом љубављу умире љубав, векови сненог чела.

Почети свуда и свуда стати. Не ићи нигде дубоко, но' ипак најдубље ићи...⁴⁴ У дубинама ствари посмртна поворка песме... А песму ствара немоћ да се љубе дубине... И тако вечно лутам јер чезнем тишину мира... Ал' знам да њом би плач се на гробу песме лио...⁴⁵

ДЕСЕТА ПЕСМА⁴⁶

РЕФРЕН: Како је све то ипак лепо: живети у привиду слободе. Кршити норме, ланце које друштво поставља, живети без планова, од данас до сутра, бити презиран од оних до чијег нам је презира стало, а цењен и уважаван од оних који нас окружују, које смо изабрали. Слобода да се бира: привид слободе. Јер слобода није: изабрати своје окове (или: разбити окове које ти намећу – што је исто), слобода је изван сваког избора, изван сваке нужности, слобода: то је вечност, слобода: бескрајност неба у уму, бескрајност неба у срцу, то је море, то је Сунце, то су Сунце и море, то је недоглед.

Шабудал ме доводи до привидног уверења да је мој живот тако испуњен, тако богат. Та ја кршим све препреке, све норме. Али ретки часови самоће доводе до сломова, до грижње: Како ће се све ово завршити, о недовршена зоро!

*О ретки часи⁴⁷ кад варке страсти грижом самоће догоре,
Коб ли ме слуги, презир назире! О, недоречене зоре!⁴⁸*

Једини излаз: бити песник проклет од свога дела.⁴⁹

ЈЕДАНАЕСТА ПЕСМА⁵⁰

РЕФРЕН: О злокобном наследству, о поцепаности ума и срца; најпре у мени, а затим у човечанству. Али ако човечанство хрли у пропаст по неумитним законима које не може да контролише, јесам ли ја, зрно у њему, дужан да живим његову судбину? И осећам како се Шабудал поиграва са мном, како ме растрза, како сам немоћан да будем цео, да будем ЈА, како су часови одлучности ретки и кратко-трајни, како се невољно препуштам току, бујици у којој ћу се изгубити... Како сам кобно, кобно недовршен без наде да ће се мој ум и моје срце икада ускладити.

Из сваког ума свет бих да видим... Ал' неизрон суштине.⁵¹

ДВАНАЕСТА ПЕСМА

РЕФРЕН: Исти као у првој песми. Његов ефекат је овде следећи: у тренуцима када очекујем страхоте које ће ми приредити разгоропађени Шабудал, рефрен ми долази као неке врсте утеха; можда то неког другог очекује зла судбина, можда нисам само ЈА тај који је ЈЕДИНИ предодређен да проживи те зле часе.

При таквом расположењу море избаци боцу. Тако се већ други наш усамљеник истовремено препушта сећању и упознавању истоветне судбине свога претходника. Први магистрале пред исти чин ставља трећег, други магистрале четвртог, прва песма другог дела петог, а последња песма другог дела – шестог нашег јунака. Ту се процес зауставља при чему постаје јасно да би он могао ићи у бесконачност, до почетка људске историје.

(Подразумевајући садржај песме: живот у власти Шабудала, заправо откриће злодуха који ме искорењује из присталости на „самозаборава“ трајање...) ⁵²

ОБЈАШЊЕЊА

за Писма са Гневног Жала (1973, Вис)

1 То је назив прве од три у „Осврту” поменуте свеске, циклама црвене боје, коју је аутор очигледно намерно окренуо наопако, исписавши на задњој корици назив на француском: LE LIVRE ABSOLU. Чини се да је ван сваке сумње песникова отворена алузија на Малармеа, односно одговор на његов изазов „белине листа” која је већ сама по себи исписан текст савршене и неизрециве хармоније. – Друга, тамно-љубичаста свеска нема наслова и у њој је исписан једино *Магистрале* ненаписане поеме. Трећа свеска је изгубљена, а са њом и стихови за поједине песме, али је највећи део њеног садржаја по свему судећи сачуван, благодарећи прекуцаној верзији коју је аутор припремао за штампу током служења војног рока на Вису (1973–74).

1а Нека читалац већ сада има на уму да је овај приређивач тринаест година после писања ових белешки, у песниковој расутој архиви успео да пронађе ту „изгубљену” свеску, којом ће се у даљим коментарима користити, али неће реметити првобитну верзију текста, прибегавајући допунама или исправкама тамо где то буде неопходно, додајући им ознаке а, б, в итд. и приказујући их косим словима.

2 Алузија на стих из песме „Две вечности и једно сад” (А круг је и даље остао круг и није постао права – у првој верзији песме из фебруара 1966. године, Поглед је хрлио напред а ноге ишле у круг – у потоњој другој, прерађеној верзији из 1971. године).

3 На маргини текста стоји записано: „Овде се пре ради о томе да би дужина магистрала условљавала БРОЈ песама. У том избору: рефрен допушта потпуну слободу”.

4 На маргини текста овде стоји следећи запис који оповргава ово образлагање: „РЕШЕЊЕ: Песма почиње рефреном, затим следе 3 квинтала, поново рефрен, 3 квинтала и најзад, рефрен.” Занимљиво је да после овако детаљне разраде која ће у следећим редовима бити доведена до перфекције, песме изненада, без речи објашњења, напуштају „квинтале” и састављају се у „секстинама”.

5 „Изненадним” преласком на „секстилу” строфу, свака песма је била предодређена на 42 стиха, што је и спроведено у написаном магистралу.

6 Ако се изузме коментар исцртане шеме магистрала, овде се завршава текст „формалне” припреме за писање „Апсолутне књиге”. Било би сувишно исцртавати ту шему и предочавати коментар који разрађује могућности магистрала, утолико пре што у том тренутку песник

joш оперише са 12 песама, па самим тим и са магистралом од 36 стихова, излучених из три целине које се сврставају под називе поглавља „Шабудол“, „Кипарис“ и „Јастреб“.

6а Оно што следи очигледно је преписано из треће, изгубљене свеске, у време када је песник намеравао (1973. г.) да своју недовршену, практично и незапочету, поему објави као „Нацрт за Писма са Гневног Жала“, прекуцавши је латиничном машином, после горе наведеног осврта, са извесним изменама у редоследу, на четири стране сада прилично пожутелог папира, са додацима исписаним црвеним фломастером за које у овом тренутку не можемо утврдити да ли су тада накнадно дописани или на овај или онај начин представљају препис изворног рукописа.

С обзиром на поменуту околност да је приређивач успео да пронађе ту изгубљену свеску, сада смо у стању да део тада поређаних пасуса („оно што следи“), који би по смислу могли припадати овде, пребацимо тамо где им је место, у продужетку следећег поглавља „Ретроспективни припев“, под датумима 27. 12. 1970. и 3. јун 1971. г. (написани, касније, на Ади Циганлији, када се песник вратио у Београд). Други део остављамо овде иако је сада јасно да је тај део текста најпознији, исписан 1973. г. на Вису, црвеним флаумастером, као додатак већ прекуцаном тексту (вид. следећих неколико бележака), када је песник цео рукопис припремао за објављивање.

7 На овом месту стоје два реда тачака. Нејасно је да ли је мисао ту и у изворном тексту прекинута, или је у питању неки други разлог (можда жеља да се доцније тај текст преправи?).

7а „Изворног текста“, као што рекосмо у претходној белешци, нема у пронађеној свесци, па закључујемо да је он, са све тачкама, исписан у време прекуцавања на Вису.

8 Остаје нејасан смисао, па и значење, „ретрогресивног припева“ јер се препис црвеном хемијском оловком овде нагло прекида.

8а Наравно да и смисао и значење остају нејасни када сад знамо да је ту забелешку аутор написао 1973. на Вису, имајући већ пред очима своје записе од 27. децембра 1970. и 23. 1?. 197?. које ће читалац наћи у продужетку поглавља „Ретроспективни припев“.

9 Овај пасус преписан је из изгубљене свеске руком, црвеном хемијском оловком, одмах испод писаћом машином укуцаног текста.

9а Пошто ни тог пасуса нигде нема у нађеној свесци, закључујемо да је и он дописан накнадно, црвеним флаумастером уз прекуцани текст, 1973. г.

9б Са овим насловом започиње „изгубљена/нађена свеска“. Једино јој претходи страница на којој су са хармоничним размаком крупним словима по средини исписане речи „РИТАм“, „МЕРА“ и „РИМА“, очигледно

као антиципација наумљеног садржаја, с тим што испод друге две стоји неиспуњен празан простор, а једино испод „РИТМа“ налазимо следеће произвољно написане стихове (са неочекиваним бројем унутрашњих рима), од чијег ритма у коначном решењу неће остати ништа:

„То нису више сени у мени. То жудња није.
О где се крије дах чаролије пролетњег цвећа?
Последња свећа бледопламтећа неповрат лије
Ал' мени ипак пени у зени безумна срећа.“

9в Пошто претходна два пасуса не налазимо у „нађеној свесци“, закључујемо да су и они написани накнадно, 1973, приликом припремања рукописа за штампу на Вису, што додатно потврђује околност да су исписани истим фамозним црвеним флаумастером.

9г Овај наслов и „магистрални рефрен“ који следи придодати су редакцији од пре тринаест година на основу увида у нађену свеску, иако их је сам аутор у „вишком рукопису“ изоставио. Разлог лежи у жељи приређивача (са којом се аутор сложио) да се читаоцу најпре стави на увид како би приближно звучала „Песма са Вечног Жала“ да је песник успео у својој (немогућој) намери, да себи за двадесети рођендан, за само двадесетак дана, напише и поклони читав довршен спев, а онда и да тиме скрене пажњу на његово мучно ослобађање од појединих одвећ дословних исказивања првобитне „догматске“ замисли од које он, додуше, није ни за длаку одступио, али је, временом схватајући да се она никада неће остварити и да стихованих „Писама са Гневног Жала“ никада неће бити, освајао и задобио слободу да се отргне диктатури „конструкције“ и стигне до завршног облика песме у каквом може да изађе пред свет.

Утолико је и приређивач ове стихове лишио „поштапалица“ у виду ознака места у песмама на којима се сваки појединачно налази, будући да то у крајњем исходу више нема никаквог значаја.

9д Овај запис црвеним флаумастером (али не оним потоњим са Виса!) нема ознаку датума, али над њим стоји зеленом хемијском оловком „Ада Циганлија“, уосталом као и над следећим, исписаним браон флаумастером. Шаренило ове три боје упућује на растрзану борбу песникову, на његове последње трзаје да се не одвоји од своје велике замисли када су га животне прилике одагнале са позорнице и из тренутка који су јој били суђени. Посебно је важна та зелена хемијска оловка јер је њом исписан доњи текст под поновљеним насловом „РЕТРОСПЕКТИВНИ ПРИПЕВ“ највећма непрочитив услед „крмаче“ од неке текућине (вероватно ракија) која је прекрила и највећи део датума, па ти зелени дописци омогућују да се утврди кад је и где шта писано. Вид. о томе још и следеће две белешке.

9ђ Овде се налази поменута „крмача“ од ракије којој је измакла само закључна реченица, уосталом најважнија, ослобађајућа од обавезе да се фактографски преносе поменути „завршеци песама“, брижљиво исписани на наредним страницама рукописа.

Заузврат, околност да овај приређивач пре тринаест година није располагао заправо кључним делом изворног рукописа, а „вишки препис“ којим се служио није садржао неке његове битне саставке, разлог је да сада закључимо... (шта? – пита се са читаоцем издавач. Приређивач је, вероватно омашком, оставио ову реченицу недовршеном, па ћемо на његов закључак сачекати друго издање. Прим. издавача).

9е Две занимљивости скрећу пажњу на овај запис. Прво, иако је написан читавих шест месеци после претходна три, у свесци се налази испред њих, на дну странице испод горе наведеног „Магистралног рефрена“. Разлог је једноставан: Недостатак простора. Даљем писању испречили су се већ исписани „завршеци песама“, па је песник посегао уназад, ка првој већој празнини у тексту (узмимо то као лаки наговештај будућег прерастања „Опсенаријума“ у „Окренаријум“!). А друго, очигледно је да је запис о Догађају као „догматски“ прописаном састојку и покретачу сваке песме (вид. горе нацрт за прву песму у „Садржају путовања“, као и доле белешку бр. 12) настао у време када је песник тај „догмат“ спроводио у дело са песмама „Јутро“ и „Сумрак“, већ више неоптерећен њиховим местом у целини поеме.

10 Шабудал – име које је песник наденуо демонском бићу, злодуху, настањеном у дну властите утробе. Његов „Опсесионистички дневник“ открива да је у питању сложеница срочена од речи „шах“ и „фудбал“ који су му били омиљена страст, али их је, изгледа, доживљавао као прејакo искушење и извор дангубљења.

Касније „оживотворење Шабудала“ односи се на средишњу замисао песникову, да путујући кроз „пакао свога тела“ доживљава сусрет са тим демонским бићем које га даље води у најдубљи понор телесног устројства са којег је тек могућ „пут повратка“, предвиђен за опевање у другом делу замишљене поеме, истим путем који ће се тек из светлости откривене тајне подвинути пуном разумевању.

11 На маргини текста овде стоји: „Рима: Струна – чуна – круна – луна – (по)буна – жбуна – НЕИСТРУНА – лагуна.“ Речи су поређане једна испод друге.

12 На маргини текста уз овај параграф записано је: „Управо се тих часова наш јунак присећа. Зато је потребно да се они опишу у својој конкретности.“ Судећи по једине две песме које су, осим „Магистрала“, написане („Јутро“ и „Сумрак“), песник је имао намеру да се овог упутства

држи у свим песмама. Једино изненађује да у потоњим „садржајима“ свих појединих песама нема никаквог указивања на ове „часове“, односно „конкретне догађаје“, чак ни на местима на којима се „предодређује“ духовна потка две поменуте песме.

13 Овај знак узвика између заграда написан је зеленим флаумас-тером, што указује на то да је очигледно придодат касније, вероватно у време писања увода за „Нацрт“. Занимљиво је да је остатак „садржаја“ прве песме исписан црвеном хемијском оловком, по свему судећи одмах по окончању писања целокупног „Садржаја“ првога дела, на шта упућују њом извршене преправке и забелешке о промени редоследа песама.

14 Овде се текст прекида. Није тешко погодити да логички завршетак гласи: „...тек од друге песме“.

15 Ваља на овом месту запазити прво појављивање „Песме“ као самобитног метафизичког супстанцијалитета, на начин на који ће она бити употребљена и у „Проширеним сонетима“ и у „Књизи о Празном“. На то упућује и велико слово стављено ради разликовања тог „неразлучивог“ стања вечног „праустановљеног склада“ од „слученог“, „ослучајеног“ модалитета њеног бесконачног опримеравања у поједине песме, али и једначење „песме“ са вечношћу у даљем тексту (макар ту и није употребљено велико слово).

Ван сваке је сумње да је млади песник, који је већ за собом имао „Одјеке риме“ (*Кад свемир сулуди јечи / и студе одблесци зиме / Тад немир буди речи / и руде одјечи риме*) и „Последњи зид“ (*А чежњи гоњеној клето кроз тесно у грудима / Ширићу у бескрај Песме крилати вид!*), био сасвим близу „Песми“ као основној хипостазии бивствовања, оној која ће се у даљем развоју његове „по-(јест)етике“ космолошки персонификовати као „Стихана“, а онтолошки „запослити“ на „појеставану бића“.

16 Ваља имати на уму да се хијерархијско излагање суштинских појмова од песме до песме врши унатраг, саобразно стратегији „силаска низ степенице“.

17 Од овог места, испод сваког текста „садржаја“, стоје стихови рефрена који ће ући у Магистрале.

18 Овај стих првобитно је гласио: „Слобода – вечност! Слобода – песма! Видогубне даљине!“ Преправљени део текста прецртан је, а исправка унета, црвеном хемијском оловком (cf. горе бел. бр. 13). Ваља напоменути да је ово прво од пет места на којима је песник значајније интервенисао у потоњем (или повреном?) враћању на овај рукопис.

19 Изнад овог наслова црвеном хемијском оловком, између заграда, стоји исписано: (Четврта и пета). На маргини „садржаја“ ове

песме одмах у врху стоји: РАЗДВОЈИТИ У ДВЕ ПЕСМЕ – очигледно додато када је цео „Садржај” већ био написан. Овде је већ јасно да се песник у међувремену одлучио за строфе од шест стихова што је због композиције магистрала захтевало да се повећа и број песама, са дванаест на четрнаест. Вероватно је да би увид у трећу, изгубљену, свеску, у којој је по свему судећи исписивао стихове појединих песама, доказао претпоставку да је у овом тренутку била бар започета потоња песма „Јутро” која је „пробила” наумљену квинтну строфу.

20 Овде је црвеном хемијском оловком додато: IV.

21 По сред речи „мора” црвеном оловком исписано је: V.

22 На маргини текста стоји накнадно, црном хемијском оловком дописано, објашњење на које упућује стрелица: „Заједно са трећом песмом постаје пета, а четврта остаје на своме месту.” Стихови рефрена који следе исписани су црном хемијском оловком, и тако све до осме (односно, по новом распореду, до десете).

23 Ова реч дописана је црвеном оловком поред низа од четири једне под другом прецртане речи, одоздо на горе: ~~чезнута — певам те — елутим те — запевај~~ — „Далека Цветна Оаза” појавиће се и у *Књизи о Празном*, у кључој песми „Велики Сунчани Пут”.

24 Уз овај двостих на маргини стоји „црвена” ознака „v” коју стрелица упућује на место доњег двостиха.

25 Испод ове речи стоји црвеном оловком прецртана реч „ума”. Уз овај стих стоји „црвена” назнака: (иде у VI песму).

26 Уз овај двостих стоји „црвена” ознака „lv” и стрелица која га упућује на „рокаду” са претходним.

27 Уз овај стих стоји црвено исписан коментар: (не ваља).

28 По новоустановљеном редоследу, изнад овог наслова стоји црвено исписана назнака: (шеста).

29 Речи „и постати Сунце” додате су накнадно, истом црнописном оловком као и потоњи стихови.

30 Уз овај стих стоји „црвена” назнака: (иде у V песму). „Надсвирне виолине” су још једна веза овог рукописа са *Књигом о Празном* — сф. стих из песме „Међузвездани пут”: *Па слушамо: Из висина надсвирне виолине / Трепте.*

31 Наравно, изнад овог наслова налазимо очекивани упут да је ово у новом распореду седма песма.

32 Изнад овог наслова стоји: (осма и девета песма), а на маргини текста: „РАЗДВОЈИТИ У ДВЕ ПЕСМЕ”.

33 Следују, пре стихова рефрена, два реда, исписана и прецртана црном хемијском оловком:

~~„Сад Гневни Жал се снева, ал' треба да се живи!” и “...Опсесије”.~~

34 Необично је да се код овог стиха у „Магистралу” налази друга од пет „значајнијих” исправки којој овде нема никаквог трага: тамо се речи „узвраћа глувилом” налазе изнад прецртаних „пркоси слепилом”. То упућује на занимљиву претпоставку да су, бар на овом месту, стихови „Магистрала” писани директно у „Љубичастој свесци” и потом реписивани на одговарајућа места у „Апсолутној књизи”.

35 Изнад наслова стоји: (десета), а на маргини, црном оловком, рекло би се без видљивог контекста, „лишће опалих нада” – алузија на стих из неке ране песме Ивице Понора који је касније нашао места у песми из 1971. г. „Човек за сваку жену” (*Враћам се, ево, опет у лишће опалих нада / Никада више чежњом пролећа неће да грану*).

36 Следују три реда исписана црном оловком, од којих су два последња, првобитно замишљени стихови рефрена, прецртана плавом и замењена стиховима у тексту:

То Кипарис се горди...

~~То плач недоплакани, то киша, влажна трава:~~

~~Ево се Кипарис горди у грлу моме расцветаву~~

Занимљиво је да су се ови стихови у прецртаном облику налазили и у „Магистралу” (трећа „значајнија” интервенција), док он није претрпео коначну измену, у којој је „преживео” само Кипарис.

37 И овај стих записан је црном оловком, док се следећа два враћају на плаву, али нешто блеђу од оне којом је, рекло би се у једном даху, исписан „садржај” свих песама.

38 Прецртана је реч „пропевава”.

39 Природно да и овде изнад наслова налазимо назнаку промењеног редоследа („једанаеста”), али овога пута црном хемијском оловком.

40 Ова реченица накнадно је дописана црном оловком, као и текст који следује стиховима рефрена, за који пак треба рећи да по садржају припада следећој песми и да се, изгледа, овде нашао омашком, на шта упућује запис самог аутора изнад првога реда: (за дванаесту – до врага). Занимљиво је и то да су стихови који следе (као уосталом и у „садржају” следеће песме исписани обрнутим редоследом у односу на „Магистрале” – двостих долази на крају.

41 Нејасно је шта тачно пише у прецртаном тексту испод овог тривијалног исказа исписаног плавим фломастером који није употребљен ни на једном другом месту у „Апсолутној књизи”. Разазнају се речи „волим” и „хтедох” (ова последња прецртана је и у другом стиху у облику „хтеде”). Изгледа да је песник управо овим двостихом био најнезадовољнији јер осим што на маргини црвеним словима стоји коментар: (*не ваља*), и у „Магистралу” имамо два прецртавања уз четири на овом месту.

42 Од неуспеле генетивне метафоре „путеност неосвоја“ стигли смо у коначном резултату до „сласти нераздвоја“. У „Магистралу“ се на овом месту појављује реч „нераздвоја“, с тим што је и „путеност“ првобитно била „чаробност“ и потом враћена јединственим браон флаумастером, а „неосвој“ – очито неуспели неологизам – нервозно и нечитко преправљен у „нераздвај“, затим прецртан и замењен том речи.

43 Испред речце „Но“ стоји прецртано „А“, а осим поменутог „хтеде“, прецртане су и речи „отужност среће“.

44 Ова ће мисао седам година касније постати носећа идеја песникових *Душа градова* („... Лако дотицање и више него неприметно напуштање“).

45 Тротачке иза сваке реченице указују на нервозу, можда засићеност „формалним“ разматрањем „садржаја“, чиме се може објаснити и поменута грешка у лоцирању овог записа и „провала“ у претерану патетичност ових исказа.

46 Погађамо да изнад текста црвеним словима пише: (дванаеста).

47 Уместо ових речи стоји прецртано: ~~Часи самоће!~~ Занимљиво је запазити да је после „нервозне“ девете (односно једанаесте) песме ово једина исправка све до краја „Садржаја“ (а тако и у препису „Магистрала“), сем једног занимљивог изузетка (*вид. обј. уз једанаесту-тринаесту песму*).

48 О коначном изгледу овог стиха, какав се појавио у песми „Јутро“ у оквиру књиге *Песме Ивице Понора*, видети на одговарајућем месту у „Магистралу“.

49 Као и у случају претходне песме, овај издвојени стих наћи ће се у „Магистралу“ испред двостиха. Ово преокретање је, међутим, овде занимљивије јер се тамо значење овог стиха и формално и садржински одваја од горњег двостиха тиме што се њим завршава једна, а овим последњим започиње нова строфа. Осим тога, он ће у поменутој редакцији за *Песме Ивице Понора* ући у песму „Сумрак“, а двостих у песму „Јутро“.

50 Изнад текста: (тринаеста).

51 Овде више нема места за двостихе, јер формална конструкција поеме захтева да се у овој песми, па самим тим и на одговарајућем месту у „Магистралу“ понови рефрен из друге песме.

52 Овај последњи одељак (међу заградама) очигледно је дописан касније, истом руком али прилично измењеним рукописом, плавом хемијском оловком која се интензитетом (блеђа) разликује од свих употребљених у сабијено време писања „Апсолутне књиге“. Неизвесно је када је и зашто песник дописао ове редове.

БЕЛЕШКА О ПИСМИМА

ПИСМА СА ГНЕВНОГ ЖАЛА

Можда и највећа неприлика са којом се борио овај приређивач била је недостатак једне од три свеске у којима је настајао изворан рукопис „Писама са Гневног Жала“. Тада му је главнину недостајућег текста испоручила прекуцана верзија из 1973. године, настала када је песник, током служења војног рока на острву Вису, наумио да „Писма...“ објави као сведочанство о „лétу који је претходио крилима“. Потоње налажење затурене свеске донекле је изменило редослед установљеног штива, па тиме и белешке делимично учинило неумесним, али је приређивач одлучио да сачува траг тог „херојског“ довијања, када је био узмогао да читав документ установи и без ње, сада једино придодавши накнадна растумачења.

Недостатак изворног рукописа оставио је, међутим, празнину и у белешкама о том делу текста, чије ће одсуство овом приликом само делимично бити надомештено, утолико што ће целине под насловом „О промени плана“, „Ритмичко-стилистички огледи“ и „Рима“ бити коментарисани глобално, без залажења у потанкости рукописа.

А тако ће ова недовршена „Писма“ остати и као друго сведочанство о песничкој добити од у исти мах погубне и благотворне утканости Љубави и Политике у песничко и философско стваралаштво „Ивице Понора“ (претходно је био добитнички прелазак у Прву београдску као последица избацивања из Девете гимназије, а два међу потоњима су философска Завршна реч, написана у затвору током политичког суђења, и песничка Србска душа Торонта, настала на два политичка путовања у Америку, када ће штафету Огњена Маглића већ навелико носити Михаил Светић Аранђеловић и његов скривозивни Слободан Вучитрн).

2. КА ПЕСМАМА СА ВЕЧНОГ ЖАЛА

Избегаво из Париза пред двоструким прогоном двеју екстремистичких милиција, са купљеном возном картом, као што смо горе видели, очекиван у Београду, зававао је траг и доскочио с друге стране La Manche-а, у Лондон, и једног хладног децембарског праскозорја, равногоорски брадат и робинзонски космат, закуцао на врата свог деде-емигранта Момира Симића, у Западном Лондону, надомак стадиона Quin's Parc Rangers-а, улица Great Western Road No 100, осећајући се јунаком пустиловног романа који га је напроосто „трошио“ за исписивање све узбудљивијих поглавља.

Деда Момир, проказан као „националиста“, доброћудан предратни трговац, сељаче из Крваваца које се бистрином и радиношћу пробило и обогатило у Ужицу, вечити помагач убогима, примио је са одушевљењем „унука-антикомунисту, француског студента“, ошишао га истог дана и упристојио, с поносом га показујући пријатељима, дичећи се да је коначно добио наследника кога ће школовати на Оксфорду и припремити да једног дана сруши мрскога Тита...

А за ту своју накану добио је силан подстицај те исте, прве, вечери, када је на његов дом, праћен својом женом, насрнуо вишемесечни кирајџија-неплатиша (газда се на опомену и одлучио управо тог дана осокољен унуковим доласком), жесток црнац, запослен као избацивач у оближњем локалу. Претио је псујући урлајућим гласом, трескајући вратима... Када је, међутим, и после благог и уљудног старчевог упозорења којем се придружио и „french student“, са тим радњама продужио још срдитије, те излазећи још и разбио дворишни прозор куће, ускоро је под песницама србског песника, на запрепашћење згранутог емигранта и његове супруге Иркиње, летео по улици с једних паркираних кола на друга, и по коловозу на којем су шкрипале кочнице наилазећих аутомобила, све док „премлаћеног млатишу“ даљег терора није спасла ништа мање згранута супруга, приповедајући потом по крају – с обзиром на степен изубијаности свога мужа – да су га тукла шесторица!

Наравно да се слава двадесетогодишњег „француског студента“ за тили час проширила кроз србске емигрантске кругове, баш као и две године раније сличним поводом кроз Прву београдску гимназију и по Дорћолу, као и претходног лета по градовима јужног Јадрана, када је у Будви голим рукама савладао тројицу браће – кабадахијских господара обале... Стигла је и до србских морнара са бродова под панамском заставом који су у клубу Југословенске амбасаде славили долазак 1970. године, те у своје друштво одушевљено примили младог песничког кнеза, организујући у критичним данима могуће црначке одмазде „штит“ приликом његових ноћних повратака, после теревенки по локалим уз Темзу и прекоокеанским бродовима завученим у њена безбројна вештачки прокопана „паркиралишта“.

Силовито напредовање у енглеском (о чему у песниковој архиви налазимо значајне трагове, па чак и прве покушаје стиховања...) остало је, на жалост, прекраћено, јер су родитељи, сазнавши да се неочекивано обрео у Лондону, не знајући за прави разлог, затражили од честитог Момира Симића да га одмах врати назад, што је овај, крајње невољно и разочарано, али стављен пред безуслован захтев, и учинио. Песникова брижна мајка била је главни виновник ургенције. До краја свог живота није могла да се накаје због толиког свога слепила:

„Шта ће да каже Буба, шта ће рећи Рада! Зашто да тебе школује а не Ацику, Зорана, или Кокана...?“

Старија и млађа сестра биле су и остале „звездано небо“ и најдубљи „морални закон“ њеног „категоричког императива“, обележеног констелацијом сазвежђа над Ужицем 19. века, законаног доживотним страхом од понављања комунистичких зверстава тобожње „Ужичке републике“, која је она запамтила из времена свога девојаштва.

Колико ће пак судбински за његов даљи живот бити везан Оксфорд као срећна међу-чин-позорница две потоње фаталне љубави (и веће од оних брачних, због њихових несрећних и /непре/болних завршетака), увериће се на почетку и на крају свог 28-годишњег трајања „наследник“ Огњена Маглића, „Други Ивица Понор“, Михаил Светић Аранђеловић. Он ће оба пута у „средиште енглеског ума“ dospети на врху(нцу) својих срећних заљубљености

које ће се, међутим, баш ту, на месту садашњег неуспелог „гневно-жалног“ љубавног избеглиштва, згрушавати у грудву која ће се претворити у лавину, суновратним котрљањем ка дну.

У првој од те две прилике (1979) написаће зачетну строфу „Карловачке баладе“, једне од најзнаменитијих својих песама, у другој пак (2003) присуствовати венчању своје прве кћери са водећим англо-америчким философом, шефом чувене оксфордске New College философске катедре.

Девојчица Јана која се у овом тренутку наше приче још није могла ни наслутити, а родиће се кроз два поглавља, у „Несваници“, по својој ће се удаји трајно настанити у Оксфорду, том очевом несуђеном „Граду Опсена“.

СВЕИСПЕВ

Песма са Вечног Жала

(Магистрале за ненаписану поему)

Вечној Боженствености

У час кад морем и оком трепери валопој Сунчевих струна
И тихим шумом јате се свици са нежним ветром у пени,
Где! из блиставила израња боца са писмима писаним мени!
На Велики Сунчани Пут док ме маме титраји златастог чуна
У Град Опсена, *Њу* да пробудим из Вечне Непокрети,
И Бели Јастреб сапет сред Ума мни да према Сунцу полети:

Светлуца сунчана песма ливена сјајем из пене вала
И мојим гласом Изгнаник давни пева са Гневног Жала:

Толико простора у себи слутим, о видогубне даљине,
Да и без Муза и без водича смело пут Сјаја крећем,
Тамо у бескрај, иза ширине, где се са собом срећем,
И где се тајна порекла сриче сунчаним говором Тмине,
У Вечни Сјај где, не залазећи, Сунце и не изгрева,
Па зрачне струне кроз свемир шире блаженство свеиспева.

Љубав док ми се у занос лила глувилом неодзова,
Презиру смртних пркосила је невиност мојих снова,
У теснац главе док допирала сазвучја праискона,
Вукле ме к себи далеке горе заувекочечења,
Све док нечујно кроз тмасте двери маглених сновиђења
У пусти бескрај Млечног Пута не одлута ми Она.

Скрхан и слућен бацих се страсно у вреву путовања,
Њу да оживим, и не слутећи да Вечни Жал ме сања.

Корење испи крв ми из срца па крошњом откри глава
 Да Дрво Туге пут у врх ума кроз грло прокопава,
 Да с мојом љубављу умире Љубав, векови сеног чела,
 Дах до недисања да леди жудња за слашћу нераздовоја,
 Оком да зјапи недоврх пута! Па ипак, љубави моја,
 Не клонух, тежом висине к Теби гоњен из трошног тела.

О Вечни Жале! Надахни Њоме надсвирне виолине!
 Њиховим звуком да се пробуди, из Поноћи да ми сване!
 Ублажи очај! Одагнај сумњу! Окрилати ми дане!
 Да Бела Птица из гнезда чежње Небу се ка Њој вине!
 Јер беше... бежах! И биће... хитам! Свеодзив сна и нада,
 Па зато ако никад не дисах, кроз Њу ја ево дишем сада.

О кобни часе кад огањ тело а магла душу Јој одне!
 Ево где хрлим! златастим чуном! у свеодблесно Подне!
 И слутим одаје Боженствености сред Вечне Непокрети!
 Док блиставилу Сунчевог Пута са нежним ветром у пени
 Враћам у боци пев Праизгнанника давно завештан мени,
 И Бела Птица ослобођена већ према Сунцу лети,

Ка Њеном сјају у Град Опсена пловим кроз пену вала
 И мојим гласом будући Изгнаник пева са Вечног Жала.

Париз 1969, маглени (новембар)

ЈУТРО

О ретки часи кад варком страст а грижом самоћа ми
гори
Коб ли ме слути, презир назире, у недореченој
зори.
И све би реке ка исходишту да потеку из
мене
Ал' одвећ жудње за сваким путем да се и једним
крене...

О чедно јутро кад се и птице буђаху некако
снежно
И само суви ветар у коси шаптао:
Неизбежно
О бело јутро када су мразом дисали плочници
града
И клело небо: Са пахуљама нек немоћ пада,
пада...
Улице сневале недоглед поља а зграде дивљину
стена,
Крај мог живота у белој магли прошла је једна
жена.

Сва њена Сунца, помрчине и чежње
недокрајне
Увеле зоре, пупољци наде и топли дрхтај
тајне
Цела та вечност из њеног плашта наједном зби се
у мени
И ледни капци схватања беху лепотом
опчињени.

И само суви ветар у срцу сабласно
прошапута:
Толико света у сваком бићу, толико
недослута!

И док су снегом облаци ткали белину зимских
ода
Ја видех јасно у својој жељи прашуме
непрохода.
И све би реке ка исходишту да потеку из
мене
Ал' одвећ жудње за сваким путем да се и једним
крене.

Париз, маглени (новембар) 1969.
– Предео Жеге, коловрат (децембар) 1971.

СУМРАК

Миодрагу Перишићу

Толико простора у себи слутим, о видогубне
даљине,
Толико сјаја! Али дном ока зверају
помрчине.
Јер мојом љубављу умире љубав, векови сненог
чела...
Једини излаз: Бити песник проклет од свога
дела...

Када су кише оних јесени падале тихе,
суморне
Одблесци града у празном оку дрхтави, влажни
били
Када је ветар витлао небом крикове
непреболне
Сипиле кише, ветар витлао, снегови каткад
претили,
Бејаш ниоткуд приспели корак, погледом блесак
тмина
Ил' видех сумрак када изјаха из потчеоних
маглина.

Ноћ док се крала, сипиле кише и слутила се
зима
Трнуо поглед, град прикривао умор у
грудима
Прозебла светлост одбеглог Сунца и запад који
вене

Беху у трену злослутна магла између мене и
мене
Бејаху јесен, крици у небу, и видех како
снева
Бекство у мени – чудесни трепет између ноћи и
днева.

И кад наједном бегунац-дан се запле у сјај
неона,
Остах без Ноћи, а Млечним путем већ одлутала је
Она!
Јер мојом љубављу умире љубав, векови сеног
чела.
Једини излаз: Бити песник проклет од свога
дела.

Париз, маглени (новембар) 1969.
– Вис, гроздобер (септембар) 1973.

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

ПЕСМА СА ВЕЧНОГ ЖАЛА

Пажљиви читалац уочиће бројне неподударности између тумачених стихова у припремним рукописима и њиховог коначног изгледа у „Песми са Вечног Жала“, јер аутор касније није одолео искушењу да ту песму „дотерује“ према својој накнадној, или тачније речено продуженој, визији. Одлучили смо да те несагласности не исправљамо, у жељи да се ничим не окрњи изворност оригиналаног рукописа.

Тако са последњим упливом у изглед песме стижемо до пред крај октобра 2015. године, целих 46 година од њеног настанка, у ком тренутку овај приређивач у чуду прати „сајамску грозницу“ сред које песник врши коначно дотеривање те песме, и схвата да га је управо незадовољство њеним почетним и завршним стиховима безмало пола века спречавало да објави не само ту песму, него ни „Писма са Гневног Жала“, а последњих година и целокупан Дноврх.

Нека се томе чуђењу придружи и читалац погледом на датуме настанка рукописа. Истоветна грозница у истоветне дане месеца листопада! Преостаје да неко од нумеролога утврди зашто је било потребно баш 46 година да се сасвим уобличи „Песма са Вечног Жала“.

(А ево од онда још и тачно две и по године приде за излазак на крај са целокупним Дноврхом и неиздрживим наследником Огњена Маглића.)

*

Највећу недоумицу, па и чуђење, изазива најпре необична спрежница (синтагма) у топонимској одредници у наслову замишљеног пева „Гневни Жал“, а онда и њено неочекивано преметање у „Вечни Жал“ у наслову магистралне песме.

Ретка и готово заборављена реч „жало“ у значењу „обала“, али не макар каква, него пешчана или шљунковита обала, уз то и мало завучена у неки залив или драгу, има и предност и недостатак да се својим значењским одливком преплиће са

речима из круга глагола „жалити“. Уствари, недостатак би се без остатка могао уписати у предности, у оном смислу у којем се хомонимија користи као стилска фигура, да нема збрке коју и иначе често стварају падежи (неки пак мисле да је и та збрка добродошла у поезији због вишезначја које је у њој најчешће пожељно). У нашем случају, „жало“=обала и „жал“=жаљење деле истоветан генетив („жала“), па остаје недоумица како изговорити, тј. како нагласити, прегибни самогласник „а“. Срећна је околност да „жало“ има свог двојника у речи „жал“, хомонимној са „жалом“ као „жалашћу“, па му онда, са становишта значења, дође свеједно да ли то прегибно „а“ изговарамо дугоузлазно или дугосилазно, и у једном и у другом случају упућујући на „шљунковиту обалу“, али и на натопљеност „жалобним осећањима“.

Колико је песник био занет и опседнут том речи показује и податак да је у неколико химничних песама персонификовану „Вечну Женственост“ именовао као *Звездану Жал!* Чак се дуго заносио наумом да збирку таквих метафизичких и космолошких стихова високог лирског напона назове „Послања за Звездану Жал“, од које намере, рекло би се, није дуго одустајао ни Михаил Светић Аранђеловић (Звездану Жал затичемо у неколико значајних његових песама). Немамо довољно јаких разлога за објашњење зашто ниједан тај наум није спровео у дело, али смо бар у прилици да распознамо једно од снажних изворишта за софиолошко надахнуће будућег изумитеља појма „боженствености“.

Песник је и сам признао да је у њему током времена растао отпор према придевку „гневан“, али да га је задржао из јасне свести да Огњен Маглић никада не би проходио столетне „шуме непрохода“, нити избио пред Велики Сунчани Пут, да га на одметање од света „лажне сврсисходности“ није покренула „Чежња за Суштим“ која се свешћу о његовој недомашивости преобраћа у „Чежњу за Ничим Суштог“, а ова није ништа друго до Гнев.

Том дубоком онтолошком спрегом „чежње“ и „гнева“ оличава опсесионизам суочавање „Јединца“ са сазнањем о Низбог-чега-бивствујућем Свету у којем се незнано како задесио. Гнев свој корен зарива у Ништа Суштог, да из њега исрче сок за

при-суштавање Ништаства Јестаству, па тиме и омогућује да се „Гневни“ преобрази у „Вечни“ Жал.

Како?

Постоји више начина да се приступи том важном питању и да се на њега нађе одговор – онтолошки, логички, емпиријски, трансценденталан...

Онтолошком (суштословном) одговору нека нас донекле приближе тешко проходне мисли из *Бескона* са којима ћемо се сусрести, а тамо и проницати у њихов дубљи смисао, у петом тому овог *Шестокњижа*:

„Чежња из рањивог Јестања/Ничег ниче ка Суштаству, а Гнев из поречене пуноће Суштог срља назад ка Ништаству.

Ако се Друго не оједини, изневерава Чежњу Јединца и побуђује на Гнев.“

Логички одговор је уистину више него логичан: Гнев као Ничим задојена Чежња ишчезава када се она на крају ипак утажи. Време живота, кроз архетипско понављање Истога, ураста у Вечност трајања. А тиме и сам Жал, и његова Песма, попримају обележја вечности.

Тиме се на овај логички надовезује трансценденталан одговор. Он подразумева откриће предискуственог устројства по којем се доспевање на Жал(о) и проналазак Вечне Песме у боци испостављају као предустројен задатак. Овај је пак у правилним размацима земаљског времена (као вечно понављање Истога, одн. *вечно враћање Истом!*) прописан аватарском Изгнанику. Он ће кроз Чежњу и Гнев распознати своју позваност да се „бекством“ одметне на „лутајуће путовање“, пронађе Вечни Жал и Боцу са поруком свог саискуственог претходника и докучи садржај и смисао Вечне Песме – ишчитане Апсолутне књиге. То ће му омогућити да се у Златном Чуну низ Сјај Великог Сунчаног Пута отисне у Град Опсена. А Песма ће у Боци чекати на следећег Изгнаника.

Емпиријски одговор почива управо на тој боци са поруком/песмом коју море избацује „из пене вала“ – једином „искуственом“ предмету који се појављује у песми (уколико се изузме сам „златни чун“, али он је до те мере упрозрачен Сјајем

да управо и служи утиску дематеријализације сваке предметности) упркос „правилу о забрањеним речима“ (јер у целокупном песништву Огњена Маглића безмало искључиви јунаци су природне појаве, појмови, осети и осећаји, а творевине људске делатности само уколико располажу високом метафоричном употребивошћу). Управо захваљујући тој боци и самој Песми коју ће вазда понављајући изгнаници у њој налазити, могући су и преображај „гневног“ у „вечно“ и дочаравање утиска вечног понављања.

Том утиску требало је, по замисли песниковој, да допринесе још један тежак захват којим је себе „мучио“ при уклапању садржинских и формалних прозодијских компоненти у целокупној замисли „Писама“, па онда и у самој магистралној песми (у знатно једноставнијем облику срели смо се са тим поступком у „Последњем зиду“) – корак-по-корак враћање уназад поступним силажењем низ „степенице успомена“ које пратимо у нацрту замишљеног „Садржаја“ пева. Распознајемо у том поступку стратегију „феноменолошке редукције“ којом се искуствене чињенице живота „стављају у заграде“ као у пртљажницу на успутној станици пута ка Суштини, зато да се покупе и преосмисле при повратку. Припремна грађа коју смо предочили и сама песма пружају читаоцу могућност занимљивог истраживања, колико се од тог узастопног враћања задржало у коначној композицији „Свеиспева“.

ЈУТРО и СУМПАК

Да нема ове две песме, остали бисмо ускраћени за сазнање, каквим би се начином спроводило у дело неколико обавезности које су у припремним радњама зацртане свакој појединачној песми. На најважнију од њих упућује нас нацрт за прву песму у „Садржају путовања“, као и потоње белешке 9е и 12 у „Објашњењима за Писма...“.

Подсетимо се да је запис о Догађају као „догматски“ прописаном састојку и покретачу сваке песме настао у време када песник, тај „догмат“ спровodeћи у дело управо у овим песмама, већ више није био оптерећен њиховим местом у целини пева. Али да је самом начелу остао веран, доказују управо те две песме које

су коначно уобличење добиле накнадно, после истинских догађаја које су такоређи вребале да их употребе „као тренутак достојан песме“.

„Јутро“ је тај тренутак дочекало једне љуте зиме у Инђији, у коју је песник-шахиста сабајле забасао са Петрополитом, где се на путу ка месту одигравања шаховског меча догодио неочекиван сусрет:

Крај мог живота у белој магли прошла је једна жена.

„Сумрак“ је чекао мало дуже, све до песникових војничких дана на острву Вису у јесени 1973. године (који нас са „Наговештајним писмима“ и „Књигом о Празном“ чекају на бројним страницама које следе). Тада је песник, после високопарне тираде свог друга и „саборца“ Миодрaга Мићуке Перишића о недостатку градске поезије, одлучио да му учини уступак исклизнућем из „Правила о забрањеним речима“ и уведе „неон“ као чисти саознак урбаности, и чак му касније ту песму и (накнадно) посветио.

И поред неуспеха целог подухвата и поменутог необзирања на зацртани распоред, ипак није тешко уочити да би њима било место у певањима о *Бекству* и о *Слободи* (бр. 8 и бр.10 у „Садржају путовања“), при чему је занимљиво да су ту обавезујуће рефренске строфе за Магистрале разбијене на делове, па су се тако одвојени стихови у оба смера „шетали“ од „Бекства“ до „Слободе“ и од „Јутра“ до „Сумрака“ (вид. белешку бр. 49 у „Објашњењима“).

Друго путовање у Празно

ПЕСМЕ НАДЕ И БЕЗНАЂА

О ПЕСМАМА НАДЕ И БЕЗНАЂА

Сродно оном делу „кругопевног“ путовања којим наизменично одзвањају „бунарни“ и „небохватни“ тонови, а буколичку ведрину подрива сумња у могућност љубави, ово друго „на путу у Празно“ групише песме „лирског оптимизма“ са онима сасвим одударајућим а настајалим у исто време, сатканим од мрачног безизлаза.

Природним се онда показало и да овај уводник поделимо на два дела, „надежни“ и „безнадежни“, а саобразно томе и „Надежне песме“ са белешкама сместимо између њих. То ће донекле умањити лак визуелан утисак њихове опречности, али ће засигурно допринети приповедној динамици и драматици описиваних догађаја, посебно у очима оних који с пажњом прате романескну нит овога штива.

При тој подели ваља нам унапред обратити пажњу на две околности које ту поделу одликују и оправдавају – једну природну, другу парадоксалну.

Природно је то двогодишње збиће (од фебруара 1970. до марта 1972. године) поделити на два једногодишња раздобља, утолико пре што се и догађаји и песме хронолошки уклапају у њих.

Парадоксално је да су „надежне“ песме настајале у време дубоке песникове утучености и личне безнадежности, а „безнадежне“ када се обзор смисла и наде не само појавио, него је и на дејственом и на љубавном пољу постао жива свакодневна стварност.

Прва половина двогодишњег раздобља у којем су настајале „Песме наде и безнађа“, а у које улазимо неочекивано брзим повратком „блудног сина“ из Лондона у Београд и његовим повлачењем у снегом завејану породичну „дачу“ на Ади Циганлији у којој се бацио на учење које ће већ током тог зимског испитног рока и уродити полагањем свих преосталих испита са прве године студија, могли бисмо сматрати истинским „одмориштем“ после бурних пустоловних догађаја претходних месеци. Неће дуго потрајати до тренутка када ће се на исту позорницу вратити песников безодморни дух „пусте ловине“.

Ваља одмах с почетка напоменути да се током његовог једномесечног лондонског азила отопио антитроцкистички ледник у поларним водама Службе државне безбедности, па га по повратку нико није нити хапсио нити узнемиравао, али ће му потом у више наврата бити одбијен захтев за продужење пасоша.

И тако читавих пет година.

У тим првим повученим и тихим данима учења и пресабирања стигло је нежно писмо Јоце Златковић. И тако се одласком у Нови Сад догодио продужетак срећне љубави.

Али се догодило и то да је у исто време пао и зимски школски распуст за средњошколце, те се „одбеглица“ (не)очекивано обрела у Београду, препуна кајања због својих неприличних поступака у Ријеци.

Тако се завејана кућица на будућој Пра Милановој „Чичади“ претворила у скровиште за тајне љубавне састанке, јер девојка је морала да од породице скрива своју љубав будући да је сама својим непримереним понашањем навукла њен неоправдан гнев на песничког занесењака којем је, међутим, без остатка била поклонила своје срце.

Али „неприличност“ и „непримереност“ њеног пређашњег понашања неће се на томе зауставити.

Чим се по истеку распуста вратила у Ријеку, заледила је свог ужагреног момка писмом доживотног раскида. Овај је то поново доживео као смак света и брже-боље похитао за њом, искористивши искрслу погодност да са оцем отпутује на некакав симпозијум о породици у оближњој Мошћеничкој Драги, и још једном се у граду своје пропасти изложио болном медитеранском понижењу.

По природи тиха и суздржана, склона повлачењу, неприлагођена животу престонице, „лабуђа девојка“ ће наставити да и даље излуђује „шкорпионски“ нестрпиви и „лавље“ поседничког песничког „тоталитаристу љубави“, када се коначно врати у Београд и упише на Филолошки факултет, енглески језик и књижевност, разапињући га наредне две године између повремених блесака блаженства и дуготрајних међупростора очајања, све док...

...Све док у јуну 1971, посредством будућег кума Радише Жбуњића, не буде срео студенткињу класичне филологије Веренцу Лахор, своју потоњу супругу, по општем мишљењу "најлепшу", а по његовом уз то и "најдушевнију и најобразованију", девојку у целом Београду, "па и шире!".

А док се не сазна како ће се њена колебава претходница и "супарница" (у срцу песниковом још непребољена) суочити са том новошћу, као и са сазнањем да су му на путу венчање и дете, нека се читалац наоружа стрпљењем и сачека белешку за песму "Становник бескраја" на самом крају овог „Празнохода“, када ће се 03. марта 1972, два дана уочи венчања, створити разлог за настанак те песме.

Дотле, нека у свом вагону „воза вечности“ протутњи кроз продужетак овог узбудљивог романа у чије двогодишње поглавље утутњавамо спремни за осведочење, да се припрема за "велики подухват" не може нигде боље обавити него у теснацу између највеће наде и најдубљег очајања.

1 КА НАДЕЖНИМ ПЕСМАМА

Наступили су дани озбиљног бављења философијом.

Пошто је пустоловник са испитима сустигао марљивог Радишу Жбуњића који је, наравно, своје школске обавезе већ био обавио знатно раније, двојица пријатеља администрацији Факултета подносе ново „Молбеније“, овога пута за убрзано полагање испита, и добијају одобравајући одговор.

Током читавог пролећа 1970. године Огњеслав Маглић је био усредсређен на философски проблем „теодикеје“ – на доктрине, посебно хришћанску, које изналазе начине да оправдају Бога за постојање зла у свету (али највећма и да окриве човека који га производи својим сагрешењем путем злоупотребе слободне воље која му је дата).

Ту тему узео је за семинарски рад на предмету „Етика“ код професора Вука Павићевића (са тим ћемо се радом срести у Опсенама философије, трећем тому овог дела), који ће у три наставка излагати у Семинару, уз бурне расправе заступајући своју концепцију антроподикеје, брусећи тако философију опсесионизма.

Проводећи дане и недеље у библиотеци Теолошког факултета наспрам Патријаршије, затекао је на сродном послу једног из масе „каплара“ на које су „изабрани“ из Деветог круга до тада гледали са презиром. Био је то Обрен Жадић, некадашњи ћак Једанаесте београдске гимназије, који је за исти предмет припремао семинарски рад о библијској „Књизи о Јову“. Да је „Жади“ уистину испловио из „друголигашких“ образовних вода одмах се видело из чињенице да није знао да пише писаним словима (све је писао крупним штампаним!), а свој пређашњи ранг потврдио и у семинару, приликом излагања тог рада, када му нико није могао објаснити да је у питању „Књига о ЈОВУ“, а не о „ЈОВИ“, како је уз општи смех и подсмех непрекидно понављао.

Али из тог ведрога и недотесаног момка, чијем је пријатном холивудском лицу дијаболичну загонетност додавала невелика но ипак приметна разроконост, избијало је нешто друго, са чим се уљудно градско чељаде никада раније није срело, нешто приградско,

искорачујуће и прекорачујуће, на ивици непристојности, скоро мангупско, али пре свега припросто и присно, што је потицало из његове руралне скоројевићке породице из таковског устаничког краја (село Бершићи крај Такова, под Равном Гором). Створило се велико и блиско пријатељство које ће Новобеограђанина довести на Звездару, безмало као новог члана породице Жадић, на славе, венчања, испраћаје, крканлуке и весељачења, фанатично навијање за „Звезду“, србовање, баш као што га је тек шест месеци раније пријатељство са Петрополитом одвело на Баново Брдо, у старинску и монархистичку градску породицу са дугопамтивим педигреом.

Али пре но што ће се десити крупни искораци из повученог „одморишног“ философског стања, требало је да прође усамљеничко и дубоко замишљено летовање на Јадранској обали и на острвима... Најпре Јелса на Хвару, код школске другарице Гордане Занковић (потоње Гутовић), затим Перазића Дђ, у предворју Петровца, код „Девојке из пете клупе“ (у којем смо већ били на дан првог човековог искрцавања на Месец, вид. завршни део уводне белешке за „Преседање“), па с њом три дана у Дубровнику, у истој хотелској соби (кревети су, авај! били раздвојени!), најзад бајковито Ластово... А по повратку у Капетан Мишино здање обновљена патња за „Лабудицом“, подгрејавана повременим оазама блаженства, приликом затајиваних сусрета у Гагилону, током ноћних дежурстава још увек срдитог газда Велирија...

Било је то раздобље успешног шаховског играња за „Младост“ из Сурчина, на другој сениорској табли (између два „Ш“ – Божидара Шошкића на првој, Зорана Шамија на трећој, уз два блиска другара родом из Сурчина Зорана Радојевића и Живка Марковића), на највишем националном нивоу – главна национална Лига, финале Купа Југославије у Пули – без икад изгубљене партије за пет година играња за тај клуб.

Заузврат, година је пролазила без крупнијих песничких догађања јер је Лалић те године био на служењу војног рока.

Лалићево одсуство у блиској опсесионистичкој сфери надокнађивао је Драган Глумичић, момак из Новог Бечеја, који се као бруцош на групи за философију населио у срце млађе сестре Лукић, још док се ишчекивао оверилац свих љубавних веза својих пријатеља, да се врати са избивања по Паризу и Лондону. Па

онда, посредством Жадића, проширење „капларског“ круга пријатеља, посебно дружењем с колегом с философије Душаном Величковићем (писао је за „Новости“ детективске романе под именом Дик Велингтон!) и његовом супругом, преводиоцем с енглеског Јадраном (рођ. Татић), који су са станом били згодно ушушкани у онај почетан комадић Скадарлије, с другу страну данашње улице Деспота Стефана.

Како је отицала та 1970. година, све су чешћим постајала кафанчења у „Знаку питања“, „Бранковини“ и у оба „Коларца“ – Горњем у Кнез Михаиловој, Доњем у дну Коларчеве задужбине, са улазом из тадашње „Ускочке“, сада улице „1300 каплара“ (омиљени „Клуб“ из „Дворишта“ био је већ неко време затворен).

И управо у оном првом банчила је весела дружина на Бадње вече 1971, у намери да с друге стране улице (тада „7. јула“, сада „Краља Петра Првог“), у Саборној цркви, присуствује поноћној Божићној литургији, за коју се шапутало да ће се одржати први пут од успостављања комунистичког терора. То се, наравно, није догодило, али су двојица пустахија (Маглић и Жадић), скинувши са колена опијене студентске безбожнице, на поменутој улици сусрели црну мантију из које је у хладној снежној ноћи провирило озарено лице владике Данила Марчанског, викара београдског, које ће потом кроз дуги низ година играти главну улогу у правилном српбијском усмеравању тада још национално неосвешћеног песника Празнине. Колико већ следеће суботе створиће се он у келији Његовог Преосвештенства, крцатој књигама, иконама и уметничким сликама, смештеној у приземљу десног крила Патријаршије, и ту упознати великог песника Миодрага Павловића, редовног посетиоца тих суботњих јутарњих посела (какав ће од тог тренутка постати и сâм) код новог србског св. Хијеронимуса (јер сем што је са једним од главних утемељивача раног светоотачког хришћанства делио србско порекло, Данило Крстић се као ни он ни по цену опасности од изопштења није одрицао уживања у стицању бројних иноверних знања).

Ипак, не само да тај први пут удахнут мирис „слатког Православља“ неће ни за длаку променити Маглићев доживљај „Ни-због-чега-бивствујућег Света“, него ће опсесионизам, после свог козмо-онтолошког утемељења у раним песмама „Кружења света“, баш у наступајућим месецима, у поменутиим кафанама

задобити и своје естетичко и егзистенцијално заокружење. Најчудније је од свега да је владика са одушевљењем и без икаквог догматског противљења читао стихове попут „Веруј у Ништа да процвета Празнина / Еденског мира у разблудни свет“, толико противне духу хришћанског учења, и уз то још своме младом пријатељу поверио на читање (првome икада!) своје властите младалачке песме, писане пре но што се замонашио. Овај их, на жалост, пре враћања није ископијао, па је остала запамћена само једна, и то чак ни она цела, већ само прва строфа, али каква! Налазимо је употребљену као мото за славну песму Михаила Светић Аранђеловића „Морам да видим острва“:

Чудотворне шуме низ тело ми расту
Наслeдни мој појас зимзелeн
У пролеће одагнах задњу ласту
Бесмртни да ми дохита јелeн.

Означени нагласци указују не само на начин на који треба прочитати ову строфу (једино нас графичка немогућност осујећује да у речи „бесмртни“ снажан краткосилазни удар ставимо на „смрт“ уместо уобичајен дугосилазни на „бe“), него и на трајно опредељење овог Новосађанина да у свакодневном општењу говори јужносрбијанским косовско-ресавским дијалектом.

*

На нову нераздвојност која се створила између Огњена Маглића и Обрена Жадића мрко је и с неодобравањем, љубоморно и с дубоким повлачењем, гледао другарски занемарен и елитистички поврећен Радиша Жбуњић. Требало је да прође добрих девет месеци да се деси неминовно здруживање и образовање тријумвирата под називом „Три Човека“ који ће без претеривања пресудно утицати на онај крајак историје који је мирисао на липе Филозофског факултета и носио укус хектолитара алкохола испијених у „Коларцима“, „Бранковини“, „Знаку питања“...

Десило се то у овом последњем, у друштву веселих девојака са Филолошког и Позоришне академије, за Србску Нову 1971. годину. Дурење најистакнутијег студента философије и његово одбијање да се прикључи „пречашном столу“ било је и те вечери неизбежна тема, док једна глумичица не повуче ногу:

„Докле више тај Жбуња! Шта је он? Дух? Хоћемо ли га икад видети?“

На то јој подругљиво одговори Жади:

„Није он никакав дух него мољац. Књишки! И није Жбуња него Перса. Сека Перса! Никад тај неће загини у кафани!“

„Мислиш? Да се кладимо!“

То готово увређено изговори Први Човек који је боље познавао и истински волео свога друга.

И док стадоше да пљуште опкладе, позва конобара да наручи такси и припреми једно чокање вињака.

„Идеш горе у стан са мном“, објашњавао је збуњеном таксисти. „Ако добровољно крене, ово ће бити кола хитне помоћи и ти си онда болничар! А ако се буде опирао, следи хапшење, претвараш се у пандура! Разумеш?“

Наравно да ништа није разумео.

За мање од четврт сата створише се на Жбуњиним вратима у Земуну. Угледавши га у тај касни час, мајка пацијента-ухапшеника прекрсти руке на грудима и молећивим гласом завапи:

„Јооој, сине, води га из куће, не излази још од Нове године!“

Прође крај ње без речи и бучно хрупи у собу:

„Пацијент Жбуњић одмах у болницу! Хитна терапија против младалачког лудила! Прва доза одмах!“

Па му гурну под нос оно чокање.

„Немојте, Огњене, зар не видите да радим! Парменида и Зенона...“

„Узми ти за почетак овај парменидон и облачи се да стигнеш корњачу!“

Осетивши колебање и отпор болесника, повуче се до врата и махну таксисти коме се у ходнику мајка Жбуњић јадала на сина.

„Хапси га и води у марицу!“, нареди, а сâм поче да скида каиш. „Сад ћеш ти да видиш како Зенон стиже корњачу!“

Ето како је Радишу Жбуњића од Ви-вируса излечио исти онај видар (Ви-дар!) који га је њиме заразио.

Та Србска Нова Година слављена је потом као Ивкова слава, а ускоро Другог и Трећег Човека никаква сила више није могла да растави.

Први Човек једва да им је више био потребан.

*

Ако је читалац са презривим смешком и пропраћао повремену слободу овог приређивача да описиване догађаје означава као историјске, мораће да устукне и повуче се пред два причама које следе.

1. ПОЛИТИЧКИ ПОЧЕТАК ЗОРАНА ЂИНЋИЋА

У оквиру предмета Педагогија сви студенти философије били су дужни да у некој средњој школи одрже час и донесу потврду са оценом тамошњег професора. Маглићев и Жбуњићев избор био је, наравно, њихов „Девети круг“ у који су се сада, после избацивања, победнички враћали, код свог Сарторија. Овај Маглићу с предумишљајем одреди једно матурантско одељење за које рече да у њему штрчи веома даровит и амбициозан младић који ће студирати философију.

„Сваки ће час скакати и нешто запиткивати“, упозори га пре уласка у учионицу. „Обуздај га, али му дај реч у последњих десетак минута!“

Околност да ће предавати Бергсона, чији му је утицај на Станислава Винавера, као што знамо, био предмет матурског рада, имаће једну накнадну последицу неколико година касније. Прагматични ђак сетиће се тог предавања уочи полагања Савремене философије код професора Миладина Животића и од свог старијег друга затражити на позајмицу одговарајући део тог рада који сажето приказује укупну доктрину француског еволуционисте. И поред упозорења да му је то последњи примерак и да га обавезно мора вратити, доживеће да Зоран Ђинђић то никада не учини, што ће овог приређивача приморати да тај део текста у поглављу о Бергсоновој философији пресаздава из Маглићевих рукописних бележака, када дође ред да се за печатање припреме Опсене философије.

Слично је Ђинђић поступао и са другим књигама које је штедро узимао на позајмицу. Од таквог једног доживотног присвајања крупну и тешко надокнадиву штету претрпела је србска философија. Шта је његовом марксовању било потребно Хегелово двотомно дело Wissenschaft der Logik чијег се немачког критичког издања Маглић за скупе паре једва докопао, у

намери да његовим превођењем изгради србску философску терминологију? После више узалудних покушаја да своју књигу добије назад (у којим натезањима позајмљивач није презао чак ни од свесног обмањивања), одлучио се да за исту сврху употреби Nouveaux essays sur l'entendement humain славног лужичко-србског философа Готфрида Вилхелма Лајбница.

Да, јасно је да је са тим хоспитовањем започела целокупна велика и трагична политичка судбина Зорана Ђинђића. Двојица његових учитеља, дотадашњи и отадашњи, одведоше га после часа у зборницу, да присуствујући обавезном шаховском одмеравању, сазна да ће и сâм морати да напредује у шаху, не би ли примио акредитиве за приступ Новобеоградској школи на групи за философију. Таман када се он на јесен упише на прву годину, Три Човека ће овладати студентском организацијом, па ће га будући председник већ као бруцоша „кооптирати“ у руководеће тело и водити свуда у окршаје са „комитејама“, „комитечама“ и „комитеткама“, све док га већ на јесен следеће године не одреди за свога наследника.

2. ХРВАТСКО ПРОЉЕЋЕ

Други необорив доказ „историчности“ збивања у језгру и окружењу опсесионистичког покрета води нас у главни град Хрватске, у врв „Хрватског прољећа“, у који ће банути сва три философска и сва четири главна песничка „Човека“ опсесионизма, чинећи део делегације студената-стваралаца са Београдског универзитета у посети загребачким студентским колегама. Вођа те чудне експедиције чији је боравак у Загребу протицати на ивици сукоба (јер се неки од писаца са нашег Филолошког факултета, на челу са Милисавом Крцом Крсмановићем и Радомиром Раћом Глушцем, нису трезнили, па су се без длаке на језику качили са хрватским „нацошима“ сличног агрегатног стања крви и духа) био је нама већ добро познат, годину дана старији, студент философије Миодраг Перишић.

Тако се будућем београдском студентском лидеру пружила прилика да лично упозна и разговара са тада већ извиканим челницима студентских „прољећара“ Иваном Звонимиром Чичком и Драженом Будишом, као и са великим хрватским песником,

двадесетак година старијим Владимиром Готовцем, које наредног пролећа неће моћи да сусретне у Загребу током годишњег Симпозијума студената философије Југославије јер ће их Тито потрпати у затвор, да са још око 2.000 највиђенијих хрватских антикомуниста – либерала и националиста – праве друштво Титовом генералу и земунском свекру Фрањи Туђману, у хрватским масама познатијем као Њофра.

Од посебног је значаја скренути пажњу читаоцу на далеке одјеке ових раних сусретања будућих запажених судеоника у драми распада Југославије. Нашем песнику остало је у сећању да су га сва тројица поменутих уверавала, и уверила, у истинско и превасходно демократско и антикомунистичко надањуће својих уверења, поступака и циљева, нипошто антисрбско нити великохрватско. Али то двадесет година касније Михаилу Светић Аранђеловићу као обновитељу Пашићеве Народне радикалне странке и кандидату за председника Србије, са београдске осматрачнице, испрва неће изгледати тако, када поново, после дводеценијске „хрватске шутње“, поново заталамбасају „прољетни“ бубњеви.

Тај се почетни утисак у очима нашег песника понајвише односио на две године старијег Чичка (Будиша је годином рођења био између њих) са којим је у студентско доба, тада, при првом сусрету, пронашао прву од готово невероватних подударности у биографијама. Оне ће се током потоњих двадесет година толико размножити да нам на њих ваља обратити посебну пажњу јер су обојица у време изласка Дноврха још увек у пуној снази, па тиме и власни да из ових накнадних увида распознају пут поновног приближавања својих народа.

Та прва, прапочетна подударност коју су открили при свом загребачком студентском сусрету била је да су обојица, због непоћудног писања писмених задатака, последњег школског дана трећег разреда (са годину дана размака) били избачени из својих гимназија без права на упис у било коју школу тадашње Југославије! (Вид. горе у уводној белешци за „Друго путовање у Круг“) Посебно је било занимљиво да су Чичка избацили из исте оне загребачке гимназије са којом се Маглићева Девета београдска надметала у шаху, па је за његово „југословенство“ свом београдском пријатељу

јемчио његов вршњак и друг из клупе Србин Горан Беламарић, кога смо горе већ најавили као једног од сведока за уплетеност шаха у кључно животно згодовање свих „Ивица Понора“.

За другу, још невероватнију подударност, тада још нису могли знати, али њу нам испоручују историјске чињенице: Обојица су те исте године на исти датум доспели на водећа места студентских покрета својих Универзитета!

„Дана 21. просинца 1971. Свеучилишна скупштина бира студента права и философије Ивана Звонимира Чичка за првог студента-проректора у 300-годишњој повијести свеучилишта у Хрвата“ (навод из „Википедије“).

На који је начин у слично звање тог истог дана у Београду изабран студент философије и класичне филологије Огњен Маглић, прерано је да читалац сазна. А када буде сазнао, разумеће и додатну опаску која прати Чичков муњевит политички успон (такође преузету са Википедије):

„Притом, чинило се, пут од аутсајдера до побједника прешао је у једно једино поподне.“

Јер и Огњену ће се Маглићу ускоро (у)десити једно такво „поподне“!

Зато нека радозналост одржава читаочеву пажњу до другог дела белешки за ово „Друго путовање у Празно“.

Трећа подударност измешала је године, али не и суштину: И један и други одлежали су робију оптужени као националисти иако су у основи превасходно били противници комунистичког тоталитаризма. Хрват је „ухићен“ на крају исте године, чим је изабран за проректора, стрпан у исти кош са повампиреним комуно-ушастама. Србин ће бити „ухапшен“ тек тринаест година касније, када као Михаил Светић Аранђеловић алиас Слободан Вучитрн буде распознао и раскринкао преварантску националну маску на црвеном лицу србских „четизана“ и „комуно-хришћана“. И један и други штрајковали су глађу, и један и други касније прогањани због тобожњих пореских или чековних прекршаја...

Анегдотски звучи четврта подударност: И један и други су по изласку са робије потомство заокружили на петоро деце, с том разликом да их је „ушаста“ изродио са једном, а „четник“ са три жене.

Ипак, Михаила Светић Аранђеловића је у првој години борбе за очување Југославије гризло подозрење да је и Чичак, као и целокупно хрватско пучанство, подлегао потајном ендехаз-ијском сну о „Лијепој нашој“ без Срба. Али када убрзо, због циничног Милошевићевог подбадања Шешељевог националистичког екстремизма, буде напустио своју Народну радикалну странку и избавио се из „радикалског живог блата“ те прихватио позив новинара Сенише Николића да се стави на чело новоосноване Конзервативне странке, неочекивано ће се у пролеће 1991. у редакцији телевизије „Студио б“ сусрести са Чичком који се као председник Радићеве и Мачекове Хрватске сељачке странке (ХСС) коју је обновио, обрео у Београду, да потражи саговорнике и савезнике за очување распадајуће Југославије. Приликом сусрета, раширио је руке и понављајући речи које је претходне вечери са малог екрана чуо из уста свог давнашњег познаника из загребачких „прољетарних“ дана, у знак поздрава ускликнуо:

„Добро вече, господска и домаћинска Србијо!“

Из светлости тог сусрета боље се сагледавају и личност и целоживотно уверење потоњег дугогодишњег (и садашњег) председника и међу Хрватима непопуларног Хелсиншког одбора за људска права. Наш песник, садашњи „трећи Ивица Понор“, био је истински ганут када му је овај приређивач предочио део писменог задатка под називом „Над разастртом картом моје домовине“ (приступачан захваљујући Википедији) због којег је Иван Звонимир Чичак у трећем разреду гимназије избачен из школе:

„Времена су се промијенила. Данас ја сам слободан. И никада не ћу заборавити да километри не представљају разлику. И никада не ћу заборавити повијест. Можда је аутопут од Љубљане до Ђевђелије симбол оног што се зове СФРЈ. То је наша отаџбина. Можда ће једном аутопут Москва – Берлин – Париз – Атина бити симбол државе која ће се звати Еуропа. Али довијека ће ми моја домовина бити најдража.“

И таман када је овај приређивач са задовољством окончао обраду „Хрватског пролећа“, посебно део који се односи на Чичка (последњи дан фебруара 2018), стиже му од песника неочекиван

интернетски брзојав. Њему га је управо био доставио др Срђан Цветковић, најистакнутији јавни делатник на обелодањивању комунистичких злочина. Реч је о извештају из 1971. г. који централној служби Државне безбедности на целих 30 страна доставља њен извештац са терена, под насловом „Оцена деловања унутрашњег непријатеља и страних обавештајних служби у СР Србији“:

„На Корчуланској летњој школи било је ове године око 300 учесника из земље и иностранства, односно знатно већи број од претходних година, међу којима професори Београдског универзитета Љуба Тадић, Михајло Ђурић, Вељко Кораћ, Љубомир Стојић, Зоран Видојевић, Загорка Пешић Голубовић и други. Са Загребачког свеучилишта Руди Супек, Данко Грлић, Бранко Хорват, Иван Кувачић, Милан Кангрга, Гајо Петровић, Бранко Деспот. А са Љубљанског Душан Пирјевец и Вељко Рус. Са Сарајевског – Бесим Ибрахимовић, Расим Муминов и Фаут Нухић.

Од студената-екстремиста присуствовали су Родољуб-Бубе Ракић, Соња Лихт, Милан Николић, Неда Николић, Витомир Теофиловић, *Огњен Маглић*, Ђорђије Ускоковић – сви из Београда, те Пауновски (грешка! Пуховски! – прим. прим.) Жарко, Татјана Роје, Никола Скендер – из Загреба, као и група студената са Сарајевског универзитета. *Иван Звонимир Чичак*, из Загреба, и председник Универзитетског одбора Савеза студената Београдског универзитета, такође су боравили на Корчули.“

На који је начин и из ког разлога „студент-екстремиста“ и „унутрашњи непријатељ“ Огњен Маглић тог лета боравио на Корчули, сазнаћемо у другом делу ове белешке за „Друго путовање у Празно“. За сада, нека читалац прими к знању да је песник-опсесиониста био на нишану тајних комунистичких служби чак и када је пловио по својој најличнијој пучини.

„Једва да сам и провирио на Летњу философску школу“, одговорио је уз грохотан смех на питање да ли се тамо срео са својим загребачким познаником, „а нисам ни био свестан да је Чичак био тамо.“

„Грохотан смех“ се, осим на накнадна сазнања о властитом статусу у Служби за заштиту народа и о друштву у чије је редове сврстан, односио и на неколико апсурдности у том извештају. Прво

што не може а да не падне у очи јесте да се оцењују „деловања унутрашњег непријатеља и страних обавештајних служби у СР Србији“. И највећа незналица зна да се „оток“ Корчула налази у тадашњој СР Хрватској. А у истом смислу, „унутрашњи непријатељи“ Србије не би могли бити ни „студенти-екстремисти“, нити професори из других Република.

*

У пролеће исте те 1971. године, као повлашћеници Новобеоградске философске школе, али и несумњиви челници армије „1300 каплара“, Маглић и Жбуњић путују у Сарајево на годишњи Симпозијум студената философије са свих југословенских Универзитета... Тиме је започео њихов четворогодишњи поход по јужнословенским престоницама – наредне године Загреб и Љубљана, потом домаћини у Београду, најзад Скопље – током којег су преузели вођство међу најумнијим младим главама тадашње државе.

У толиком обиљу догађаја и страсном безотпорном предавању свакодневним изазовима и искушењима, тешко је замислити када је овај студент треће године философије налазио времена за учење и припремање испита. То утолико пре што никада ништа није пропуштао, ниједан га рок нити чврста обавеза нису могли спречити да присуствује каквом било пожељном догађању, укључујући ту и играње шаха и фудбала (Шабудал је и даље владао!), праћење концерата, изложби, филмских и позоришних премијера и гледање сваког иоле значајног спортског преноса, од фудбала и кошарке до тениса и бокса, да и не говоримо о учествовању на бројним песничким вечерима, философским и политичким трибинама, писању и објављивању песама и текстова по листовима и часописима, студентском и Трећем програму Радио Београда... Природно да је због таквог карактера доспевао у временске теснаце у којима је онда грозничавом енергијом и неспавањем по неколико ноћи, до исцрпљења свих телесних и умних снага, у последњи час надокнађивао што је пре тога месецима пропуштао.

Ипак, са изненађењем се уверавамо и у супротно. затичемо га на врху Космаја где у тамошњем хотелу даноноћно припрема рад о трећој Кантовој „Критици“ – „Критици моћи

суђења” – који ће изложити у семинару за Естетику код нама већ добро познатог професора Драгана Јеремића (видећемо тај рад у Опсенама философије). Проницање у свеукупан Кантов систем имаће крупне последице и извршити велик утицај на даља философска промишљања оснивача опсесионизма. Али у ништа мањој мери ојачаће и систем његовог мушког самопоуздања јер ће му тамо на неколико дана доћи љупко девојче са којим га је упознао Милан Лалић, па ће на планини постати Змај од Космаја и на израслим се крилима вратити у Београд.

*

Ко би могао помислити да се у финишу толиког вртложног збивања налазимо тек у прологу узбудивих драмских заплета овог намерно-безнадежног играка!

Исписивање тог уводног поглавља започео је Радиша Жбуњић уписавши се напореда, током свог описаног елитистичког дурења, на групу за Класичну филологију, на студиј старогрчког и латинског језика и књижевности, запапрујући свакодневне дискусије у семинарима, кафанама, на седељкама, у градском превозу, новим чудесним сазнањима о пореклу, коренима, фонетским и морфолошким преображењима, па самим тим и о истинском значењу бројних речи и појмова од суштинске важности за философију.

Испрва се његов нераздвојан друг, због тог уписивања, жестоко расрдио, окрививши га за „мучко” затајивање нечасне намере да кријумчарски себи приграби предност у знањима која би, иначе, ваљало стицати заједно и равноправно их делити. Тиме је свом најбољем пријатељу дао на знање да га доживљава као супарника.

„Шта Вас је спречавало да кажете” – реско га је корио изумитељ Ви-вируса од којег је окривљени тада још боловао (којим су пак вирусом обојица доживотно заразила једног потоњег великана, свог пријатеља Предрага Драгића Кијука, у то време библиотекара у Студентском културном центру) – „зашто не рекосте, хајде да заједнички пишемо Молбеније за Класичаре, као и за упис на Философију и за убрзавање студија?”

Али сада, после излечења, када су се међусобни односи вратили у нормалу, „тужиоцу“ се само од себе наметнуло решење, те му негде у априлу 1971, у Дворишту-под-липама, овако рече:

„Упознај ме са неким ко је тамо најбољи, да ми даје часове старогрчког!“

„Веренца!“ – испали „осуђени“ као из митраљеза.

Требало је, међутим, да прођу још два пролећна месеца па да се тиме најављено пророчанство оствари.

МУЗИКА ДАВНОГ СРЦА

Сневана моја, кад себи жуђени облик дамо
Ако из праскозорја Сунце дослуђено се вине
Не реци никад: Нису сви лабуди били тамо
Да не оспоримо плодом погубну мисао цвета:
Руже ће скривати љубав и мирис када мине.

Ипак посумњај некад: Грешно је пролеће; само,
Музику давног срца призивај ко тајну света
И никад не реци: Нису сви лабуди били тамо!
Лажори с јужног неба минуше а југ неће
Ослушни тада жалбу касно схваћеног лета.

Видећеш: Из магле снова чистији израћамо!
Анђели кушани грехом без греха изумреће!
Не реци стога: Нису сви лабуди били тамо!
Обзорја румене надом и кад их не схватамо
Вратићеш тада птице у прво пролеће.

1970, Предео Жеге

СНИВАЛИЦА

Са које стране бројне осе живота да Те тражим
За све дрхтаје моје сатрепетива римо?
Ако Ти кошмар ноћи уснулу лепоту снажи
Ако у Твојој тајни све нежније нам бива
Плачи да своје сузе не изневеримо.

Сад само Теби певам. И већ знам зашто живим!
Ако се песма мора, љубав се негде скрива!
Или ћу Те пронаћи у просторима сивим
Ил' ће без Твога сјаја замрзнути и лето
Па ћеш ми бити клетва и реч неопростива.

У лутањима мојим одзвањала си свето
Нестварним зовом. Али Те вечност снива!
Ово се кружење неће зауставити клето –
Трулеж пресахлог лета продужава се цветом!
У мојој песми рођена, остаћеш вечно жива.

1970, Предео Жеге

ПУТНИК

Оцу научнику

Уморни путниче, застани у ходу
Дозволи умору право да те спута
Рашири чело по плаветном своду
И запитај себе за сврху свог пута.

Сети се како у борби са сатом
Пролажаху дуги километри друма
И запитај се: Каквим недохватом
Горе ти чежње погледа и Ума.

Напуштена мора плакаху без тебе
Занос непресушни сневао даљине
Погледај за собом и видећеш себе
У мудрому оку умор ће да мине.

Лутања своја собом обухвати
На дну живота врх пута пронађи
Кад смрт се живи пре но што се схвати
Сваким даном постајемо млађи.

Тад чиста духа препусти се ходу
Оспори умору право да те спута
Рашири чело по плаветном своду
И не питај више за сврху свог пута.

Лето 1970, Јелса, Хвар

12. листопад (октобар) 1970, Предео Жеге

20. липањ (јун) 1971. Чичада (Ада Сингалија)

СВЕИСКАЗ

Мене би нестало да ми је Празнина
Уместо Тебе преплавила руке
Моје би лађе прогутала тмина
Да ме тек бродолом не врати до луке

И ево крв ми бодрости се враћа
Сумрачише зоре а сутон сад свиће
Твој поглед тмину у сјај преобраћа
Трулеж у мирис ништавост у биће

Робињо вољна невољне слободе
Пресахлом зденцу плахи водопаде
С Твога ми врела Стих и Песма броде

Кроз Тебе љубав свеисказ ми даде
О све што сневих однеле су воде
Али ми чисти извор преостаде

29. лажујак (март) 1971, Предео Жеге

ПРОМЕТЕЈ

Планино сура у месо ми срасла,
Јестива утробо, храно прапостала,
И теби, Уме, бакљо неугасла,
Свима на вечном препороду: Хвала!

Орле непресушни, авети кавказна,
У принуди светој заштитниче зџала,
И теби за казну која свеисказна
Сутоне обрће у свитања: Хвала!

Севиде патњом исцеђен из јетре
Хвала на божјој зависти и муци
Да све вас, Земљо, Ватро, Водно, Ветре

Свéterом кротим са Сјајем у руци,
Па из божанске магле прапостања
Могу да ширим тајни огањ знања.

1971, Белов Град

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

МУЗИКА ДАВНОГ СРЦА

Ево песме која акростихом указује на „кривца“ за настанак „Писама са Гневног Жала“, одн. „Апсолутне књиге“, као и на њихов продужетак у идеји и поставци „Књиге о Празном“. Позадинска прича надовезује се на разлог песниковог „избезумљеног путовања у Париз“, када је у Ријеци доживео описан „тријумфални крах“ своје љубави (вид. горе уводну белешку за „Писма са Гневног Жала“, као и даље уз песму „Становник бескраја“), али му у још већој мери претходи.

Кључан стих „Нису сви лабуди били тамо“ који је „породио“ целу песму заправо је назив једне слике коју је млади пар видео у београдском Музеју савремене уметности (изложба Париског салона) крајем августа 1969 (на Велику Госпојину), у сам први дан своје настајуће љубави. Њему је до двадесете недостајало три месеца, њој до осмнаесте целих годину дана.

Из песникових забелешки сазнајемо да је тај суморан алегоријски приказ настанка света из напрслина препотопске ледене плоче – овог *нашег* света чију су трајну осуђеност на мањак смисла оличавали недостајући лабудови – њему тада изазвао сасвим супротно осећање – „Сви моји лабудови сада су овде“, откуцавало је заљубљено песничко срце.

Ипак, горак укус слике и њеног наслова вратио се на непца страдалника већ непуне две недеље касније, тог кобног дана у Ријеци (11. септембар), изливши се у ту мантру метафизичког очајања коју је одбегла драга имала да чита исписану кредом на тротоару и зидовима дуж целог пута од своје Гимназије до куће на Белведеру, на Стубама Марка Ренса. Поменуто пак преокретање љубавног слома у тријумф које се збило убрзо по песниковом повратку са пустоловног путовања (крај јануара 1970), преокренуће још једном доживљај „лабуће козмोगоније“ у онај првобитан осећај потпуноће.

Ни ову песму није мимоишла извесна песникова одбојност према властитим песмама непосредног љубавног садржаја (вид. о томе доле белешку уз песму „Свеисказ“). Томе у прилог иде анегдотски

догађај везан за објављивање збирке *Морам да видим острва* (Сремски Карловци, 1995). Весна Башић, приређивач те књиге, вадила је из штампарске машине већ припремљен слог и наложила његово враћање у пређашње стање само да би у књизи задржала ову, њој лично најомиљенију песникову песму, коју је аутор био својевољно изоставио, а без које она свој избор није могла ни замислити.

*

Али у митологеми „лабуђе песме“ далеко највећу тежину носи датум. Погледајмо, за почетак, шта о њему читамо у предговору за треће издање песникове *Завршне речи* (Сремски Карловци - Нови Сад, 2008), када се он, као већ „трећи Ивица Понор“, осврнуо на „коб Усековања“ првог и другог, својих „превладаних“ претходника Огњена Маглића и Михаила Светић Аранђеловића:

„Зар сам тада, из обелодањујуће и више-него-самопотврђујуће светлости мог 5. октобра 2000. године (датум свргавања Слободана Милошевића на који је песник 16 година раније ухапшен као „народни непријатељ“, прим. прир.), могао и сањати да ће се већ непуних годину дана потом, за мене много пута кобни (почев од 1969. године) Дан усековања, 11. септембар, из моје најличније сфере изненада преселити у област свераспознативости и прерасти у саознак (симбол) свеопште коби читавог човечанства? Да ће њујоршке куле близнакиње падати на очиглед целог света баш на тај исти датум на који и ја 32 године раније, 1969, са непуних двадесет година, посртах у Ријеци? И на који се 1978, опет 11. септембра, последњим атомом воље и милошћу Каисе (богиња шаха, прим. прир.), у Њу Делхију, избављах из смрти? И колико ли још потом пута тако, све до већ давне одлуке да на тај датум не излазим из куће и не предузимам ништа?“

Да, све до још потоњије одлуке, која у тренутку овог писања (2016) траје већ четрнаесту годину, почев од преокретања *Опсенаријума* у *Окренаријум* 11. септембра 2004, да се управо тог дана упушта у најризичније подухвате, руковођен уверењем да нам је свима, па и њему у „трећем овоземаљском животу Ивице Понора“ (у којем он преживљава као Пра Милан од Лунице), задатак да преокренемо однос Времена и Вечности ради победе

Живота (Преживљавања!) над Смрћу (што, наравно, на овоме месту не може бити предмет даљег разматрања).

Када се има у виду до које се мере песникова рано доживљена и распозната лична „коб 11. септембра“, обележена „недостајућим лабудима“, падом њујоршких „Близнакиња“ освеопштила и „преселила у област свепрепознативости“, ко би помислио да се иза те очигледне а чудесне саобразности Појединачног и Општег крије још дубља *случоносност*, *услучајеност* са размерама *невероватноће* - да употребимо неке од кључних философских појмова из Пра Милановог (још необјављеног) *Учења о Случају* - која ће се њему - и то *само њему* - током времена обелоданити?

Овај приређивач је прожет осећањем да у свом вишедеценијском раду на „спасавању живота и дела рано скончалог песника и философа Огњена Маглића“, никада нити игде није био у важнијем тренутку нити пред зачајнијим открићем читаоцу. Оно би, то откриће, остало у „незнанини“ (омиљена реч прве песникиње опсесионизма Драгиње Урошевић), да сâм песник није одобрио да се његова велика тајна наговести, „притајена, негде у густош Дноврха“. Тим наговештајем ће пажљив и упоран читалац сада бити награђен, уз додатну повластицу коју ће му пружити сазнање да приређивач управо овим записом – не, дакле, оним који се налази на последњој страници - довршава приређивање ове књиге, спајајући дно и врх *Дноврха*.

На дан 11. септембра 1919. године, велики италијански песник Габриел Д’Анунцио, писац *Оде народу србском*, на челу побуњене елитне морнаричке бригаде, умарширао је у Ријеку и протеравши из ње француске, америчке и британске окупационе трупе, основао своју државу („Слободна држава Ријека“, итал. *Stato libero di Fiume*) и по својим замислима успоставио власт коју су чак, једно време, на мировним конференцијама подржавале и победничке Велике силе, а на основу Рапалског уговора између Краљевине СХС и Краљевине Италије.

Тачно 50 година потом, на дан 11. септембра 1969. године, србски песник Огњеслав Маглић, на челу врхунски опремљене војске својих маштарија, освојио је исти град у потрази за својом драгом, да би у њему доживео понижење достојно Усековања.

Нека се читалац позабави размишљењем, шта је србски песник науmio да учини на стоту годишњицу италијанског освајања Ријеке и педесету свог пострадања у њој, сада када је још само тек нешто више од годину преостало до тог 11. септембра 2019. године.

Тајна нека не буде до краја изречена...

Пет читалаца који издавачу или песнику доставе најприближнију претпоставку тог намеренија добиће бесплатан примерак *Дноврха*, као и право да постану садејственици његовог наума.

*

Уз мало труда, читалац ће лако уочити неуклопљеност горњег записа у *садашњи* тренутак д(н)овршавања и објављивања *Апсолутне књиге*, који пада у дане сунчаног михољског лета 2019. године, тачно на месец дана иза најављеног двоструког обележавања годишњица у Ријечи, а само десет дана уочи београдског Сајма књига на којем ће ова књига коначно угледати светлост дана. Није, дакле, за читаоца више ствар у маштовитом погађању песниковог дуготрајно прикриваног „намеренија“ за тај дан (па тиме и у „зарађивању“ једног од пет обећаних наградиних примерака *Апсолутне књиге*), него у ишчекивању описа судбоносног опсенаријумског случајавања које се у „Надокнад за Усековање“ сместило управо у данима њеног стварног д/н/овршавања, у којима се збило „оно чему није било суђено да се збуди“ (навод из песме „Конго“ Михаила Светић Аранђеловића из 1978. године). То ће му бити и права прилика да у том „Искораку приређивача“, провери оправданост одлуке да се истинско „дновршавање“ ипак извуче „из густиша Дноврха“ и смести тамо где му је природно место.

СНИВАЛИЦА

Ова се песма први пут појављује под овим насловом. У ранијим издањима звала се „Али те вечност снива“.

Занимљиво је утврдити како је до ње уопште дошло. За то постоје два могућа објашњења. Ни постојећа архивска грађа, нити присећање песниково, не дају довољно основа да се чврсто определимо за једно. Ту упитност изазива околност да се највећи део стихова подудара са „Глосом о нестварном зову“ на стихове Бранка Миљковића, што читалац може проверити увидом у ту песму.

Прво објашњење почива на утврђеној чињеници да је глоса била затурена, па су се неки њени запамћени или у рукописима сачувани стихови могли невољко обрести у овој песми, чему би ишла у прилог околност да је она пронађена тек почетком овог приређивачког рада. (Сличан је однос песме „Постаћеш магла“ и „Глосе о пролећној чари“ на стихове Милана Лалића, истовремено изгубљеној и нађеној, о чему видети белешку о тој песми). Осим тога, тешко је поверовати да је песник био незадовољан том глосом, да би после неколико година прионуо да је преради.

Друго објашњење се чини ништа мање вероватним, а могло би се применити и на две поменуте „лалићевске“ песме. Није искључено да су „Снивалица“ и „Постаћеш магла“ главнином својих стихова постојали у нацртима и пре уобличења последње три „окаснеле“ глосе, па су послужиле као згодна подлога за заокружење догматски зацртаног шестопева. Али све и да је тако, сигурно је да се та претходна грађа у обе песме уобличила управо у овом „надежном“ раздобљу Другог путовања у Празно.

Ипак, значај ове песме, као и разлог да се она издвоји, па онда и просторно и временски одвоји од „Миљковићеве“ глосе, треба тражити не само у оним стиховима који су придодати по (или при) изостављању „глосираних“ довршетака строфа, него и у отвореној могућности да се они међусобно значењски и поетички упореде и одвагају.

ПУТНИК

Иако под овом песмом стоје чак два датума, цела истина о њеном настанку изискивала би да се дода и трећи, одн. први. Јесте да се тренутно расположива рукописна верзија везује за назначен новобеоградски октобарски дан, али из одговарајућих дневничких забелешки сазнајемо да је песник главнину њених стихова смишљао, и смислио, у лето те 1970, када је раним јутром пешке, са пртљагом на леђима, напуштао Јелсу, приобалан градић на Хвару у којем је провео неколико дана у кући своје школске другарице Гордане Занковић, потоње Гутовић. Успињући се „километрима друма“ над бајковит залив и тиме освајајући поглед на пучину, домашао је истовремено и све шири видокруг свог властитог живота.

Зашто ли му је у тај час доспело да своју омиљену технику обраћања себи кроз „универзалног другог“ (упоређи горе белешку о песми „Постаћеш магла“ и „Човек за сваку жену“) примени на свог оца? Ваљда зато што је мотив „умора“, толико значајан у његовој опсесионистичкој философији (вид. у *Опсесионизму* текст „Поглед уморног мишљења“ и белешку која га прати), најприродније било везати за „најприручнију“ особу пређашњег нараштаја, утолико пре што је син до тог тренутка већ дуже времена привољевао оца да се „врати“ својој младалачкој љубави – поезији, и збаци са себе „спутавајући пртљаг“ науке. Ова песма читана је после у многим породичним и дружевним приликама, редовно као подбадалица и истински подстрек сениору да овога пута он крене синовљевим стопама, као што је овај од најраније младости кренуо за његовим високим уздицањем Песника и Песништва. Што ће он, безмало читаву деценију доцније, коначно и учинити, толико, међутим, проваливши у прекомерно стихотворење, да ће му „физички син а духовни отац“, брижљиви пречистилац његових сонета, убрзо (септембар 1978) из Њу Делхија упутити нову посланицу, под насловом „Утихни своју песму“ (вид. у *Реснику*), на коју ће пак овај одговорити песмом „Распири ватру“, продуживши тако „породично утуковање“, распирујући не само ватру своје окаснеле музе, него и доживотан ривалитет са сином.

Ову песму издваја и околност да је она била предмет музичке обраде тада познате рок групе „Моби Дик“ коју су сачињавали његови пријатељи Петрополит (дирке, флаута, гитара, вокал), Сава Бојић (композитор, гитара, вокал), Нинослав Ковачевић (виолина, гитара, вокал), Ненад Матић (бас, вокал) и Раша Ђелмаш (ударалке свих врста). Нека набрајање имена ових тада сасвим младих људи уједно послужи и као позив да неко од њих из своје архиве или памћења „ископа“ мелодијску линију „Путника“ и осталих песама чије музичке обраде нису сачуване у снимљеном или записаном облику.

СВЕИСКАЗ

Прво објављивање ове песме. Као и за „Зденац чежње“ из 1967. године, нејасно је зашто се није нашла у првој песниковој збирци. Њихов сродан садржај, међутим, упућује на занимљиву претпоставку, да је песник „метафизичке неизречивости“, опседнут

намером да своје мисаоне искораче у Онострано ипак одене у изрециво рухо Песме, мање ценио, и чак презирао, своје песме љубавног садржаја, донекле их се чак и стидећи.

Томе у прилог може послужити догађај описан горе у белешци за песму „Музика давног срца“, али и могући сродан разлог за вишедеценијско занемаривање песме „Небохват“ (вид. горе белешку уз ту песму) коју је у песниковим рукописима открио овај приређивач, па се и она овде објављује први пут.

Могуће је, међутим, да је рукопис те песме песник напросто превидео, као што се умало и самом приређивачу није догодило са песмом „Прометеј“, изворно исписаном на полеђини истог папира, коју је открио када је ова књига већ била у припреми за штампу 2012. године (вид. даље белешку о тој песми). Посебно је занимљиво да нам те две песме, обе заостале на песниковој „жутој мрљи“, написане у слично време и на истом листу хартије, овде савршено пристају да се окончају „надежне“, и зачну „безнадежне“ песме Другог путовања у Празно.

ПРОМЕТЕЈ

Осим што се са песмом „Свеисказ“ нашао на две стране истог папира, што се овом приређивачу показало као савршен повод за осликавање прелаза између „надежних“ и „безнадежних“ песама, рукопис „Прометеја“ покренуо је размишљање о разлогу да се управо тај митолошки јунак, као потпуни изузетак, нађе у поетчком кругу песника додуше крцатог митолошким знањима и надахнућима, али строго решеног да их „саструже“ из појавног слоја својих песама.

Одговор смо нашли у намери да се Прометејева судбина изједначи и парадоксално упореди са Луциферовом, у светлу различитих рецепција ове двојице човекових савезника у откривању божанских тајни... У најмању руку, јасно је да је тај мотив песнику доспео на обраду поводом његовог изучавања проблема Теодикеје у семинару за етику (о чему ће бити речи у „Опсенама философије“, трећем тому овог дела).

Најзад, ту је на самом крају песме још једно програмско уодношавање „огња“ и „магле“ у којем видимо појмовно изграђену парадигму за „Несваницу“ која ће са изливањем њега из ње започети тамо где је „Прометеј“ стао.

2. КА БЕЗНАДЕЖНИМ ПЕСМАМА (Неиспев)

За осећај који га је прожео када је крајем јуна први пут угледао плавокошу девојку која ће му за непуних девет месеци постати супруга, а за петнаест мајка његовог детета, песник је потом безброј пута понављао да такав протрес читаве Свестихије (Универсума, Васељене) никада нико у светској литератури није описао лепше од индијског песника Калидаса, у опису очарања младог краљевића Душјанте, када је током свог криволава на заштићеном свештеном имању, крај манговог дрвета обавијеног пузавицом јасминове лозе, из свог скровишта у шумарку први пут угледао млађану кнегињицу-првосвештеницу Шакунталу. (Због тога је име Калидаса међу опсесионистима постало предмет култне поспрдне употребе, приписивано увек некоме ко би „калирао“ у каквој љубавној причи).

Ево како у препеву нашег песника звучи део тих блиставих стихова:

Красоту попут ове
Не рађа женски род
Тај дрхтав блесак сјаја
Није земаљски плод.

Тај митолошки сусрет са Веренцом догодио се на Изборној седници Наставничког већа Филозофског факултета, којој су сва три јунака наше приче присуствовала у својству представника студената. Не пратећи помно ток избора у разне факултетске органе, обузет забављањем своје тадашње „симпатије“ Верице Дакић, песник из неког напоредног света изненада чу глас увек дејствено присутног Жбуњића и њим изговорено име кандидаткиње за члана неке Комисије:

„Студенткиња класичне филологије Веренца Лахор!“

Описујући овом приређивачу трзај читавог свог тела и стреловит поглед према будућим кумом прозваној, представљања ради снебивљиво пред њим устајућој, леђа прекривених дугом

плавом косом, песник је страсно опонашао покрет гепарда у тренутку када се за његов ручак жртвује, и призива га на муњевити крет, самоизабрана, из крда у бег издвајајућа, антилопа. А када се за који минут, по завршетку седнице, Душјанти указало и небески лепо, дотад још невиђено, анђелски озарено, лице његове Шакунтале, „ручак” у виду почетка часова старогрчког једва је дочекао сутрашњи дан.

Неколико стицаја ишло је у прилог убрзању наступајућих догађаја. Прва два тичу се његовог привременог и њеног трајног породичног задешаја, друга два њихових тренутних личних прилика.

Први стицај: Родитељи песникови таман бејаху отишли на годишњи одмор, па су под влашћу синова остали и стан на Новом Београду, и викендица на Ади Циганлији, и очева кола чије је резервне кључеве, иако још увек без возачке дозволе, старији потајно уграбио.

Други важан стицај (засигурно и пресудан): Родитељи Веренцини Алеш и Доротеа Лахор, словеначки комунистички кадар који је по Другом светском рату добио запослење у Управи државне безбедности (УДБА) и велики стан у центру Београда, управо су се тог месеца (штавише тих дана!) са млађом кћери иселили из србске и југословенске, и вратили у своју словеначку престоницу Љубљану, оставивши старијој цео огроман стан на Сењаку, у којем ћемо присуствовати првом часу старогрчког.

Трећи стицај: Започињало је вруће лето и цела се опсе-сионистичка дружина устремила на „Адски Рај” (како ће своју „Чичаду” назвати Трећи Ивица Понор, када се четири и по десетлећа касније досели да живи на њој), где су се у скроман кућерак, уз домаћинску браћу, уселила и остала два члана дружине „Три Човека”, примамљујући на весело дружбавање и песничку, и философску, и шаховску клијентелу, и успут-на-плажу-пролазећу девојачку, којом се, уз гневно моралистичко негодовање Жбуњићево, обилато настаљивао његов Нераздвојевић.

И најзад четврти: Са становишта Веренце-Шакунтале, истицало је њено ишчекивање да се појави прави Душјанта, ослободилац од петогодишње гимназијске везе која је дотад могла трајати само благодарећи врлини њеног постојаног карактера, и спремности на дуготрајну трпељивост. Додуше, постојало је и

отежавајуће „услучајавање“ да се та „веза“ и зачала, па онда и присилно одржавала, због блиског летњег викенд-кућног суседства њихових београдских породица у нама већ познатом граду Корчула на истоименом острву у Јадранском мору. Али управо ће та околност бити пресудан замајац у убрзаном разрешавању драмског заплета са којим ћемо се ускоро упознати.

Јер задесило се да се баш у тај час Веренца спремила да крене на своје острво, за које се верује да именом Коркира чува успомену на Медејину сестру, чаробницу Кирку, која је на њега у десетогодишње робство намамила морепловног Одисеја. У завршном тому Опсесије Ивице Понора сазнаћемо у какво се и у колико робство управо упушта наш београдски Итачанин.

Први час старогрчког, у њеном, и њиховом будућем заједничком дому на Сењаку, породилишту Опсенаријума, прекопута београдског Сајма – једини час који је ученик учитељици икад платио – пропраћен је вратоломном пустиловном вођњом колима, која се, лудом срећом, завршила без последица.

Други се, наравно, одржао на Ади, за столом сред омаленог дворишта те кућице која ће већ шест месеци касније, на Божић 1972, постати „место производње“ њихове кћери. Напореда се одвијао шаховски окршај друга „Два Човека“, на рукодохватној ниској тераси, на који су љути противници сваки час призивали врховног ауторитета, ради арбитраже у спорним ситуацијама и просуђивања ко је у којој позицији био бољи. А када је занемаривана учитељица, при таквом једном стицају, провукла руку кроз ограду терасе и са табле враголасто скинула топа, Жбуњић је тренутачно изговорио пресудну реченицу:

„Овај објект је до ушију заљубљен у тебе!“

Питање је да ли би он тај тачан али неопрезно исказан суд изговорио да је у тај час могао претпоставити његове непосредне последице. Да тог отварања очију заслепљеном пријатељу није било, „уловљени ловац“, који уз сву своју харизматичност није ни помишљао да би се таква једна наднаравна лепота могла заљубити у њега, не би разумео да га је она на своју Корчулу позвала из заљубљености, па се не би ни тако тренутачно спаковао и са шатором, прегршћу својих култних књига (неизоставни Хелдерлин! Мелиса Ивана В. Лалића!

Стоихеиа хеленика – уибеник за учење старогрчког, Фајнове Завршнице, уз обавезну шаховску гарнитуру!) стреловито и безглаво залетео за њом, упркос жестоком противљењу напуштених пријатеља, којима никаква утеха није била ни чињеница да им је на летње уживање оставио своју кућу.

*

Да би читалац могао да замисли неупоредиву лепоту два летња месеца која су уследила, морао би да у својој уобразиљи састави најсветлије доживљаје из свог властитог живота са запамћеним сродним утисцима из уживања у непролазним делима Природе и Уметности.

Корчула! Старогрчка Коркира Мелаина, римска Коркира Нигра! Стари словенски Кркар!

Рајско острво дугог памћења које је породило и у далеки свет отпремило великог венецијанског пустолова Марка Пола, за које се прича да га је, са руководитичним полуострвом Пељешац, србски цар Душан поклонио такође србској Дубровачкој републици!

Четвороспратна медитеранска камена кућа на почетку овалне обале која обједињује Закерјане – три надовезујуће стеновите и тек овлашно „уљуђене“ плаже на чије се уско копно обрушавају високе градске зидине – над којом се уздиже Стари Град, лепотом (бар) раван Дубровнику!

А кроз врата од танких црних гвоздених шипки, наспрам којих се уздиже запуштена кула коју туристи-хипици обилато користе као привремено станиште, пролазнички поглед не може а да се с дивљењем не осврне на понос куће, олеандрима и сваковрсним медитеранским растињем оперважен Врт с Анђелом, којим господари моћан бео камени сто са клупом од истог творива ураслом у висок залеђни зид са уклесаним ликом „купидонског“ анђела. У овом тренутку наше приповести он се крилато размахивао над главама веселих винопија који се, са нескривеном неверицом, нађоше затечени изненадним одскоком своје благо „упијене“ домаћице Веренце, и њеним бацањем у загрљај косматом и брадатом придошлицы са округлим наочарима, који управо бејаше прошао кроз капију.

– Знала сам да ћеш доћи!

Тек постављен у корчуланско камп-насеље, простран се његов шатор, међутим, са својим становником, и са веселом студентском дружином, већ сутрадан преселио на други, још блиставији бисер Јадранског мора, још један поклон цара Душана Дубровнику, на којем су камповали студенти-чланови чувеног Римског форума београдског Правног факултета, од којих је већина са Веренцом похађала класичарско одељење тадашње Осме гимназије, на београдском Цветном тргу.

Мелита! Мљет!

Полудивље острво обрасло у густо зеленило под кровом плаветнила и сјаја, и у непрекидан писак зрикаваца којим читав васионски простор испуњавају дирке Сунчевих оргуља! А на острву слатководно језеро, и на језеру опет острво, и на острвцу ту манастир обрубљен плажом, посвећен Богородици (за који се казује да је у давнини изграђен као православан).

Ваља сад замислити читавих месец дана, саливених од по петнаест у сваком од два најжаровитија месеца у години, проведен удвоје на врлетним стеновитим обалама пучинске стране острва, испуњен старогрчким, Хелдерлином и сјајем Великог Сунчаног Пута! У освит би се искрали из кампа и у увалицама у дну бескрајних стеновитих чистина између шуме и мора, по чијем се оштром камењу наш витез јуначио бос, проналазили природно истесане кадице које су таласи за њих глачали откад је света и века, и призивали античке јунаке и богове са којима су проводили дан за даном окупани Сјајем. Враћали би се у предвечерје, да се придруже духовној гозби са правницима-класичарима, међу којима су се задесила и два будућа великана – садашњи (2018) декан Правног факултета Сима (Симица!) Аврамовић, и потоњи дуготрајајан песников пријатељ, кога ћемо овде означити једним од његових доцнијих надимака – Веома Строги Учитељ, који га је, као неприкосновеног шаховског ауторитета, изазвао на мегдан. Прихватио је, под надобудним условом да игра на слепо, и упркос хендикепу, док су пљуштале опкладе, победио у мечу јаког противника, до неспућених размера подигавши не само свој углед и славу, него још и собом самим узвисивши боженствени престо на којем је у очима те дружине седела та неупоредива и недодирива спрега Духавности, Душевности и Лепоте која се звала Веренца Лахор.

Није тешко претпоставити колико је и иначе брзоуки ђак за тих месец дана напредовао у старогрчком. Знатно је пак теже претпоставити каквим ће се мелодрамским заплетом, оним малочас најављеним, запаприти крај летовања.

То је још увек било време када се девојчки цвет није тек тако лако отварао, па се за све то време, на Мљету, упркос обилатом заливању брижног и посвећеног баштована (које се другим речима назива насртање), није ни отворио. Девојка је имала своју „везу“ и нипокакву цену није желела да се до краја упусти у нову (упркос страсним загрљајима и пољубцима) док не раскине стару. А „стара веза“ јој се очекивано уприличала на Корчули, таман по повратку са Мљета.

Снабдевен обећањем и јемством за сву долазну будућност љубави, „мљетачки Старогрк“ је захтевао да се обећани раскид догоди већ прве вечери доласка његовог супарника. Али како је он изостао, у осветничком бесу, враћајући се у поноћ у своје камп-насеље, срео је дражесно лепу, философски образовану и одважну Немицу (Елке из Тибингена), која је у пратњи тада извиканог левичарског мислиоца Ернста Блоха, са којим смо се већ срели у уводној белешци за „Прво путовање у Празно“, са његовим студентима дошла на управо започињућу чувену Корчуланску летњу филозофску школу. Испоставило се да се и она настанила у кампу, управо тога дана, и да су им шатори првосуседни, па се девојка тренутачно преселила у комшијски, пространији. Онда је домаћин, са осећањем правичног осветништва, током ноћи у зачарано девојче сручивао сву своју месец дана суздржавајућу жудњу.

На плажи ће сутрадан млади шахиста-у-настајању Стефан Ђурић, будући велемајстор, олимпијац, још једна тог лета припитомљена песникова „доживотиња“, први пут угледати свог будућег кума, у пратњи лепе младе девојке којој се успут обраћао што на немачком, што на француском, у улози разбарушеног осветника. Хрупио је међу купаче и одмах изнајмио сандолину, да се с Немицом отисне на острвце Бадију, изазивајући завидне уздахе и коментаре, и не осврнувши се на своју постиђену а оправдано кажњену дојучерашњу богињу.

Ова се пак истог предвечерја појавила у шатору, затражила опроштај и обећала да ће током наредних сати обавити свој раскид и заувек бити његова.

Како ће се то потврдити када му ускраћује своје последње вече, будући да сутрадан напушта Корчулу и враћа се у Београд?

Тако што ће му са палубе, уз звук бродске сирене, махати белом марамом! А у противном – црном!

Као код Егеја и Тезеја!

И код Тристана и Изолде!

Догађај је заиста био пренатопљен митолошким садржајима! Једино што је овога пута била мала вероватноћа да се мараме немаром или заборавом замене и тиме произведе трагичан исход.

Бела марама којом је плавокоса Изолда своје Тристану махала са горње палубе горостасне „Либурније” једва да је била мања од националне заставе разапете на јарболима државних установа.

Упркос томе, започета „немачка” љубав била је већ попримила такво убрзање и толику силину, да се главни ток приче умало није буњуеловски (фантомски слободно!) преместио у Германију!

Оставши сам у свом шатору и под свим слободним небесима са дивном а потпуно заљубљеном девојком, за разлику од свих шкртих претходница штедром у давању себе, наш песник је с њом дочекао крај Филозофске школе, упознавши се на плажи лично и одигравши у тим данима прве своје шаховске партије са малочас поменутиим Стефаном Ђурићем, млађаним сином знаменитог философа Михаила Ђурића, колеге свога оца на Правном факултету, кренувши потом са Елке према Београду, а у друштву колеге писца Мирослава Јосић Вишњића. У Трпњу, на Пељешцу, нашли су се на челу жирија за избор најлепше девојке Летовалишта, а у Сарајеву обишли изложбу Уметничког блага Југославије која је из Париза управо била пресељена у главни град Босне и Херцеговине.

Стигавши у престоницу, сместио је младу немачку философкињу у своју собу у породичном стану Маглићевих на Новом Београду, код Фонтане (нама познати Маглинариум), уз немало противљење пуритански настројених родитеља. Златно девојче није, међутим, пропустило да их очара и придобије за себе,

посебно када се јавила својим богатим родитељима и наручила да јој откажу стан у Тибингену те изнајме кућу, јер ће током наредне школске године живети у њој са својим вереником.

Режисер будућег филма о овом мелодрамском обрту треба да предочи београдску Железничку станицу, одлазећи воз и дуготрајно обострано махање до границе вида и суза, трамвај бр. 3 који у наредних пет минута прихвата ужурбаног главног глумца којег искрцава на трећој станици, преко пута Београдског сајма, његово хитро успињање лифтом на шести спрат чувене „Удбине“ зграде на Сењаку, и грчевит, дуго нераздвајајућ загрљај, чим су се врата отворила.

Исте вечери, у 120 квадратних метара великом стану одсељених Лахорових, појавиће се онај који ће после пет година имати да схвати да је и њему дошло време за селидбу из срца своје бивше драге.

Одлазећи, тај већ тада чврсто режимски ушанчен компартијски кадар, срдито је, претећим гласом, будућем лидеру бунтовних студената философије, процедио:

„Доћи ће време да се поново сретнемо!”

Бела марама заиста није узалуд махала. Те ноћи први пут десила се љубав.

Узалуд је после тога Жарослав Маглић, читава два месеца, свакодневно обнављао свој француски на ужареној линији са Тибингеном. Његов син се у „Маглинариуму” појављивао само када је на Сењак пресељавао књиге, списе и ствари, а са дивном Елке никада се више није ни видео, ни чуо.

*

Да ово у својој основи није песничка књига, претходно би поприлично опширно „описаније живота” било и опсежније, с обзиром на догађајан, духован и душевни распон описаних збитија.

А шта тек рећи за наредних годину дана пред којима се налазимо, које време изискује свестрано дареловско „александријско” приповедање – да први пут дозволимо себи зазивање Александријског квартета, генијалног романа Лоренса Дарела којем овај приређивач са Пра Миланом, „унуком” Огњеслава Маглића, путем овог Дноврха, Опсенаријума, Вратиштâ и Окренаријума, припрема београдски (и шумадијски)

„квартетни“ одговор! Утолико је одговорнији и напорнији задатак да се задато раздобље, у сврху припомоћи у сагледавању околности за настанак „Несванице“, и потом „Књиге о Празном“, предочи читаоцу у пристојној размери.

Када је почео заједнички живот на Сењаку, први корак „приземљења“ био је везан за околност да је „Трећи човек“, Обрен Жадић, управо у тај час био у озбиљној вези са девојком која је живела у Ситничкој улици, једва двестотинак метара даље на сењачкој страни, па се дружина с лакоћом састајала на обе суседне адресе и често дозорчила, уз сваковрсну свирку, бесомучно играње шаха и безусловно упражњавање телевизијског „закона спортског догађаја“, чије је непоштовање било строго кажњавано.

Друго „приземљивање“ био је шаховски прелазак „сурчинског“ аса у чувени БАСК, клуб чије су се просторије налазиле одмах под степеницама новог станишта, у бараци на улазу на Сењачку пијаци, где су му одмах понудили играње на првој табли, чему је превасходно кумовао дотадашњи поседник те почаст, угледан математичар и антрополоф др Милош Чанак, који је на својој кожи неком ранијом приликом осетио снагу тог с-неба-палог клубског појачања.

Шах је, осим овог „приземљења“, приредио и једно високо узлетање које је уистину објединило целокупно широко јато опсесионизма. Кичмом свакодневног шаховског дружења испоставио се у тим данима ривалитет између двојице бивших супарника са Омладинског првенства Београда, самог Маглића и Милоша Арсенијевића.

Догодило се да некадашњи победник, који је свог будућег друга тада спречио да се квалификује у финале омладинског првенства престонице на којем би био убрајан у фаворите, новом победом истом противнику осујетио шампионску титулу на импровизованом првенству Филозофског факултета које се при лепом времену, у рану јесен те 1971, одржавало у Дворишту под липама, а по киши у Клубу који још није био затворен.

Какав је то састав такмичења био! Професори Михаило Марковић, Александар Крон, Драгољуб Мићуновић и Милан Ковачевић, студенти Младен Козомара, Милорад Мида Беланчић, Милош Арсенијевић и Огњен Маглић! Тај осмочлани

тим могао је мирне душе да се уврсти у неку националну лигу врло високог ранга!

Мање је тај болан пораз погодио губитничког Првог Човека колико је изазвао доброћудног пакосног цинизма код Другог и Трећег. Свакодневно подбадање довело је до срдитог узвраћаја:

„Организујте мече од десет партија! Развалићу га са пет разлике!”

И „мече” би организовано! Падеше крупне опкладе!

Ко све није посматрао тај окршај за круну философског шаховског краља! Појединим партијама присуствовале су сви од реда опсесионисти, перјанице „БАСК-а” на челу са Милошем Чанком и сурчинске „Младости” са Живком Марковићем, бројни да(в)нашњи велемајстори – пријатељи двојице супарника, професори, виђенији студенти и писци „из генерације”, макар се и нису разумевали у шах... Арсенијевићев стан у Карнацијевој 3 показао се претесним, па је „мече” настављено на Маглићевом домаћем терену, у дворишту и на „рукохватној тераси” куће на Ади која још није била продата.

Ко је могао предвидети крајњи резултат после прве партије коју је поново добио онај који је у укупном скору тада повео са 3:0, и када су високо одскочиле „квоте” у његову корист? Па и после изједначења, најпре на 1:1, потом и на 2:2, ко је могао сањати да ће се меч окончати резултатом 7:2 за изазивача! Истим резултатом којим је у првом незваничном мечу за првака света, шездесетих година Деветнаестог века, Морфи победио Андерсона!

Победник је већ био одлучен у осмој партији, али су кладионичари захтевали да се игра до краја, да се разреши опклада „на пет разлике”. Изазвавши гнев својих навијача (Жбуњић се кладио на њега, Жадић на Маглића), губитник је, ошамућен од фијаска, одустао од последње партије у којој је ту разлику могао смањити „на четири”, тако да је остао забележен резултат који, осим на легендаран меч две поменуте легенде, зазива и сећање на анегдотску илустрацију из генијалног шаховског убеника Драгослава Андрића „Игра милиона”, на којој је садашњи тријумфатор још у петом разреду основне школе

гледао човека који за шаховском таблом игра партију са псом, и посетиоца који са врата запрепашћено пита (капа му одскаче са главе!):

„Зар је могуће да је тај пас толико интелигентан?“,
и добија лаконски одговор:

„Па да видиш и није! Тучем га са 7:2“!
Да, баш са 7:2!

*

Треће „приземљење“ уплело је у један вез најличнију и најјавнију сферу живота младог пара и целокупног њиховог окружења. Иако су те две сфере једна другу најнепосредније узајамно прожимале и условљавале, ван сваке је сумње да је ова последња била покретач и узрочник свих драматичних догађања и преживљавања на крају те 1971. и током читаве наредне године.

Да бисмо се обавестили како је све започело, умесно је пренети целовит текст из фус-ноте бр. 1 у поглављу „Простор опсесије“ из првог тома овог дела:

Набасавши у Дворишту /Филозофског факултета/ на Маглића који је због нечег тек на тренутак напустио веселу „седицу“ целокупног главног опсесионистичког штаба у култној кафани „Коларац“, већ свршени студент /Миодраг/ Перишић, увек снабдевен свежим вестима из чаршије, оштро му, својим карактеристичним пребацујућим тоном, замери на том лакомисленом кафанчењу у тренутку кад „историчари“ (читај: Режимски оријентисани студенти) преузимају Факултетски одбор (већ поменути ФОСС). Наиме, у то време легално изабрани председник Влада Мијановић, чувени лидер из студентских демонстрација 1968, познат као Влада Револуција, због непрекидног бунтовништва осуђен на годину дана затвора, лежао је на робији, па је после јењавања првобитних протеста настала летаргија – чекао се његов излазак из затвора да се са побунама настави. Да то предупреду, „реакционари“ су управо у том тренутку ступили у дејство.

Добивши драгоцену обавештење, лидер песничког и философског опсесионизма сручи се назад у „Коларац“ и одатле са опсесионистичким певидрузима организова прави правцати

пуч којим ће за непуних 24 сата, уз сарадњу и помоћ другарâ са Ликовне академије који су тренутачно исписали плакате за сазивање зборова студената на свих девет група Филозофског факултета, преузети Факултетски одбор у своје руке, намах се преобразивши у харизматског студентског политичког лидера, и то не само на Филозофском факултету, не само на Београдском универзитету, него ускоро и на простору целе тадашње Југославије (вид. више о томе у белешци за поглавље „Просторна суштина времена“ у првом тому овог дела).

Зборови су сутрадан до поднева муњевито и одржани, таман на време да се командант пуча са списковима делегата изабраних за Скупштину појави код декана Дејана Медаковића тачно у подне, пре „историчара“ које је регрутовао омражени Универзитетски комитет. Преостала „Два Човека“ са пучистичком „побунарском“ братијом држали су у заробљеништву режимску групу чијег је високог и сувоњавог вођу Маглић, тутњећи у деканат, пресрео у големом холу Капетан Мишиног здања и приковавши га за широк мермерни стуб на сред просторије, наредио:

„Да ниси мрднуо одавде док те ови не пусте!“

А Драгиши Пауновићу и Зорану Ђинђићу наложио:

„Пустите га за десет минута!“

За то су време двојица песника, декан и за трен ока легализован студентски командант пуча, обојица лични пријатељи владике Данила, обавили посао који је почивао на јасној демократској основи, и већ навелико прешли на уметничке и националне теме. Када су се смушене „комитече“ појавиле на вратима, декан их немарно, не мењајући свој заваљени положај у фотељи, ослови:

„Ко сте ви? Ми овде имамо делегате са свих девет наших група!“

У продужетку описаног пуча, Огњеслав Маглић је средином децембра, у препуној „Сали хероја“ Филолошког факултета (Филозофски тада није имао где да окупи ни десетину од тих 1500 студената!), на ванредној студентској Скупштини коју је са философским огранком опсесионистичке дружине сјајно организовао, изабран не само за председника Факултетског одбора, него и за представника свог Факултета у редакцији листа „Студент“.

Тако се после три године остварио наум и циљ матуранта Прве београдске гимназије, да се током студија стави на политичко и духовно чело бунтовних студената Филозофског факултета (вид. горе уводну белешку за „Треће путовање у круг“).

А какав је вођа био Огњен Маглић, нека нам додатно осликају два примера.

Прво, свог љутог противника, кога је прибијао за стуб, начинио је чланом студентског руководства и стекао у њему поузданог сарадника.

Друго, своје председништво у ФОСС-у својевољно је поделио са студентом психологије Радетом Радовановићем, већ тада истакнутим новинарем Индекса 202, који га је приликом сусретања у том студентском радију одушевио својим критичким „без длаке на језику“ коментарима, па га је приволео да свој оштар језик стави у службу организованог „студентског покрета отпора“.

Врв тог бунтовништва, кључајућег у Дворишту и у култим кафанама „Латинског кварта“, није могао мимоићи ни голем новоосвојени кућни простор на Сењаку који ће убрзо добити и своје име – Огњиште! Бивало је да се у згради највећма насељеној запосленима (а у том тренутку, после смене Александра Леке Ранковића, и пензионисанима) у Управи државе безбедности (злогласна УДБА), у стану који је још мирисао на тек одсељене Лекине словеначке пензионере, окупљало и по тридесетак младих „завереника“ који, гле! нису имали другог посла него да кују планове за подривање и рушење самоуправљања и социјалистичког друштвеног уређења!

Наравно да је ова иронична опаска упућена на адресу свесно дириговане параноје у слуху и дослуху режимске „жбирокаратије“ (није тешко погодити ко је сковао ту реч) која је своје гушење слободне мисли и репресију над гласилима и вођама студентског покрета утолико појачавала што је тадашњем србском комунистчком руководству на челу са Марком Никезићем и Латинком Перовић, оптуженом од титоидне врхушке за „анархо-либерално“ скретање са исправног партијског курса, било потребно више доказа властите ревности у сузбијању оних појава,

ставова и понашања за које је само било проказано (вид. о томе више у уводној белешци за „Несваницу“). Истина јесте да се у том лонцу кувала превратничка чорба, али је преовлађујућ садржај тих састанака ипак припадао књижевности, уметностима, философији, опсесионизму, спортским и полититичким догађајима у свету...

Када је Маглић први пут ухапшен насред улице и приведен у зграду полиције у улици Кнеза Милоша на вишечасовно испитивање, био је запањен количином података којима су располагали „Панта Реи“ (популаран и поспрдан надимак за главног „кљуна“, ваљда се презивао Пантелић) и његова њушкала

Како ли су и кад пре све то сазнали, када се највећи број инкриминисаних исказа тицао скупа одржаног у стану претходне вечери, ко ли им је од првог до последњег „откуцао“ имена свих тридесет присутних? Или су му у стан поставили прислушкиваче?

Одговор је стигао у неко доба ноћи, када је Веренца одлучила да прекрши уценом изнуђено обећање да веренику неће открити да су на сличан начин, пре њега, купили и њу, и тамо је цедили неколико сати.

Али ко је био њихов човек у нашим редовима?

Природно да је то питање изазивало бројна подозрења и стварало неповерење међу најблиским пријатељима.

Проћи ће неколико година до сазнања да тај полицијски „тастер“ није био нико други до стара и искусна удбашица – Веренцина ревносна мајка!

Да, примивши вест да јој је кћи у благословеном стању и да је у плану венчање, дошла је из Словеније да помогне кћери чијег је будућег мужа, као мрског идеолошког непријатеља, једва могла да поднесе. Помогла јој је тако што је прислушкивала „завереничке“ састанке и своје детету у најосетљивијим данима трудноће навукла на врат своје бивше удбашке колеге којима је ваљда хтела да докаже да се на њу и даље може рачунати, али и да се тиме ослободи нежељеног зета.

Свакоме ко се и најмање разуме у ствари срца одмах је јасно, да се љубав, ако је права, при таквим искушењима, може само ојачати.

Венчање је заказано за 05. март те 1972. године у општини Нови Београд, са Радишом Жбуњићем као главним кумом. Али ни тај најсвечанији чин који је окупио родбину и најближе пријатеље није могао проћи без два драматична заплета, оба згодно повезана за метафоричку хармонизацију узастопних песникових „Путовања“ која се смењују у том часу његовог живота.

Први од њих, два дана уочи венчања, послужиће нам као завршни акорд „музике давног срца“, песмом „Становник бескраја“, сасвим огрезлом у безнадежност.

Други, срећно преброђен свадбом у новобеоградском хотелу савршено присталог имена „Путник“, доживећемо као први писак локомотиве на почетку „Трећег путовања у Празно“.

НЕДОВРШЕНИ СОНЕТ

Враћаш се своме сивилу и својој нади
Зора ће будност Ума светлошћу да успава
Све што је лудост хтела у срцу да сагради
Прославило је тело а проклела нам глава

Али спутава те Време заблуда одвећ јасна
Крик се утробом шири и бесмисао мами
Цела је наша прошлост за Сунце безопасна
Јер у изобиљу ми остајемо сами

*8–9. магнолиј (април) 1971,
„Бранковина“, Белов Град*

ПОСТАЋЕШ МАГЛА

Милану Лалићу

Минуше јесење кише И позаспаше звери
Шумом се расу снег и чежња блага
О сањају те гробља и шире двери
Дубљи ће простор под земљом у теби да зажари
Када утихну реке и нестанеш без трага

У сребрење крљушти дана дрхтале су харфе птица
И неизрециво листање вину се до чари
Кад се широке магле доваљаху преко равница
И све наједном у страху пред мемлом затрепери
Кад простор обузе ужас и време закрвари

Постаћеш магла и тобом тад позаспаће звери
Кад дубљи простор под земљом у теби забугари
Јер сањају те гробља безмерна и шире двери
Само још завет смрти никога не изневери
Постаћеш магла и бићеш тајна у срцу ствари

*Рано пролеће 1971,
Кафана „Коларац“, Белов Град*

ПЕСНИК

Тајнама своје плоти, Песниче, вичан ниси.
 Ни песма више неће проклетство да ти куне.
 Не налазиш пут свој а већ дубоко у себи си.
 Има ли наде за плодност тамо где већ све труне?

Са бакљом у себе кренуо си. А недокучиве
 Тмине. И светлост језом напојила се: Па клоне.
 Весници повратка у теби више не живе.
 Има ли наде за гордост тамо где већ све тоне?

На себе осуђен жудео си гневом поплаве
 Надолажење смрти: Хоће ли одсуством пропевати
 Тајна? О чистог сна ли: Изаћи из главе!
 У теби простори језде непознати.

А поноре би неба да оивичиш зидом
 Свог духа: Пределе смрти вечност да заогрне.
 Да л' мутном оку тмина одазваће се видом?
 Има ли наде за светлост тамо где већ све трне?

Тајнама своје плоти, Песниче, вичан ниси!
 Ни песма више неће проклетство да ти куне.
 Не налазиш пут свој а већ дубоко у себи си.
 Има ли наде за вечност тамо где већ све труне?

Рано пролеће 1971, Београд, кафана „?"
Казивано у перо Весни Сердаревић

ВЕРУЈ У НИШТА

Акро-стих за Весну Сердаревић

Веруј у Ништа да процвета Празнина
Еденског мира у разблудни свет
Сазри у мирис самосхватног крина
На сушној лири напуштених рима
Истрај у болу да клоне нам клет

Скрханој ватри у наречју дима
Епитафом нежним препороди моћ
Ропец немоћи стишај у грудима
Далеком звездом што нам чежњу плоди
Авет блаженства пресели у ноћ

Рима ће тмином свитање да роди
Елегију Бића испредену њим
Веруј у Ништа склоно непогоди
Из које схватање ка вечности води
Ћорсокак ватре прераст'о у дим

*Рано пролеће 1971,
Кафана „?", Белов Град*

ЧОВЕК ЗА СВАКУ ЖЕНУ

Враћаш се ево опет у лишће опалих нада
Никада више чежњом пролећа неће да грану
Звездану харфу си плео ти пастир небеских стада
Када су вриснуле зоре недостојне да свану

Сада кад вихори у теби дувају са снежних страна
Грана на воћки Духа будући плод свој крије
Чије ћеш нежности дрхтај бити и луча дана
Необузdana када Кипарис горди гнездо Јастребу свије

Рана у дивљем срцу пркосила је срећи
Слутећи у теби очај трулежи и ноћ страсну
Опасну музику знаћеш страдање и бол већи
Тражећи у себи свитање и Реч јасну

Излећи ће се потом љубав у сат свео
Вео са мртвог срца прозреће сневана јутра
Изнутра чућеш грижу прекасну и дан врео
Догорео и светом урлаће звери и остарело сутра

Плео си звездану харфу ти пастир небеских стада
Сада у теби вихори дувају са снежних страна
Рана у дивљем срцу ври лишћем опалих нада
И пада још један сумрак и још једном без дана

1971, Белов Град, кафана „Коларац“

СТАНОВНИК БЕСКРАЈА

Чујеш ли простор у себи чујеш ли вечита звона
Да ли то слутиш пожар непојамних дубина
Када се сажима напор схватања и када она
Чудесна заповест духа изрони из маглина
Чујеш ли простор у себи чујеш ли вечита звона

Или то твојим криком и бездан одјекује
Док те сулуди жреци окивају у време
Да се шум помрачења све до у бескрај чује
И безобалне тмине ка твојој глави стреме
Да ли то твојим криком и бездан одјекује

Ништа те више не очекује у језгру света
Док слутиш вечита звона и видик слећен да је
Грумен румене ватре у пепел док посустаје
Слутиш ли мразом у себи и лутањем планета
Да то у твојој крви још само понор траје

03. лажујак (март) 1972. г.

Белов Град, код „Матије Бана“

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

ПЕСНИК

Слично начину на који ће двадесетак година касније настати „Бермудски троугао“, чије ће стихове Михаил Светић Аранђеловић изговорити у перо др Ивици Стојановићу („Кумашин од Праскозорја“) у „Шуматовцу“ (уз „Грмеч“ и „Липу“ једној од три угаоне кафане „Троугла“), такође и „Стихани и Стиху“ које ће с друге стране „далекозвоне жице“ нових петнаест година доцније читав сат и по стрпљиво бележити Биљана Андоновска, „Песник“ дугује своје постојање благородној руци која је записивала стихове док су се у чувеном „Знаку питања“ непосредно изливали из ума и духа песниковог.

Али сасвим супротно од првопоменутог, коју „није оквасила ни кап алкохола“, сродно пак другој коју је песник „отимао“ брзоодлетајућим „видијама“ и „ослусима“ оног стања свести које изазивају „лаке траве“ (којима се – да не буде забуне – том приликом сасвим егземпларно и неискусно изложио), „Песник“ је те 1971. године настао у „чамцу за спасавање“, далеко на пучини „Алкохолног океана“, захваљујући „неоквашеном“ духу и перу студенткиње енглеског из Ниша Весне Сердаревић.

Њој ће у знак захвалности, у сличном обезнањеном стању и на сличан начин, тих дана посветити песму „Веруј у Ништа“, са њеним именом и презименом у акростиху.

Извођач ових песничких „слепих продукција“ често је такав начин писања поредио са играњем шаха на слепо којем је, као што смо то већ сазнали, такође био вичан.

Запамћени су многобројни задешаји када је на слепо играо и против петорице противника одједном, а део „слепих“ партија одиграних у затвору у кључним данима свога робијања, на дан почетка суђења, по ступању у штрајк глађу и по саопштавању своје Завршне речи, Михаил Светић Аранђеловић је забележио и сачувао.

Ово „писање на слепо“ још једна је од копчи којима су се кроз цео песников живот чврсто везивали његова љубав за шах, поезију и Србију.

ПОСТАЋЕШ МАГЛА

У оригиналном рукопису, готово у свим преписима, па и у прва два објављивања ове песме (у часопису „Књижевност“ и у *Песмама Ивице Понора*), у првом стиху, уместо „јесенских“ стоје „пролећне“ кише. Реч је очигледно промењена због потребе да се у логици слике испоштује емпиријска редоследност годишњих доба, коју је песник испрва занемарио из „метафоричких“ разлога, имајући ваљда на уму развученији временски период.

Али на то колебање између „пролећа“ и „јесени“ одређену светлост баца необична повест о две загубљене, а после три деценије срећно пронађене глосе, једне на стихове Бранка Миљковића, друге управо на Лалићеве. Истоветност прва три стиха ове песме са почетним стиховима „Глосе о пролећној чари“ (на коју смо указали у краткој белешци уз ту песму) показује да је „Постаћеш магла“ настала као „надокнада“ за ту глосу, па је самим тим и посвета Лалићу тиме била предодређена. Спомињање „пролећне чари“ која је фигурисала не само у другој терцини тог сонета, него је била „извучена“ и у његов наслов, очигледно је тамо оправдавала „минулост пролећних киша“, па је утолико смислено да тамо као таква и остане, што није случај са суморном, магловитом, *јесенском* атмосфером ове песме.

Својим садржајем, „Постаћеш магла“ остаје болан спомен – „болан“ због преране Лалићеве смрти (1991), у четрдесетидругој години живота, која се овим стиховима готово пророчки предсказује – на велико пријатељство двојице песника-утемељитеља опсесионизма, одраслих на врелом песку новобеоградског „Предела Жеге“, у сремском међуречју, под Бежанијском косом (Лалић је живео у Бежанији), чије ће гробље, временом заиста постајући „безмерним“, само двадесет година касније „раширити двери“, да у свој „дубљи простор“ прими кнеза „мртвих песника“.

Није, наравно, Маглић, тим стиховима, предочавао нуицију конкретну смрт (осим, ваљда, своју властиту) – далеко било да је још предсказује најбољем пријатељу и најдражем човеку! Није он засигурно ни мислио на њега када је у песми употребио себи иначе омиљену фигуру „обраћања неодређеном другом“ као замену за

обраћање себи самоме, чиме се постижу десубјективизовање и универзализација (песник – језички чистунац – радије би рекао „обезличавање“ и „освеопштавање“) песничке поруке. Али то, да је *баш* ову песму посветом трајно везао за свог опсесионистичког друга, спада у она неистражива дубинска проницања чијим се остварењем у збиљности слепо догађање каткад оверава печатом нама недокучиве сврсисходности.

Ипак, песник је и за живота Лалићева повремено, како сам каже, осећао „хладну језу“ при нехотичном савињавању своје чемерне визије са непосредном судбином живог и здравог човека који је те стихове, себи посвећене, небројено пута слушао по заједничким књижевним вечерима широм Србије. Са том језом имао је да се са највећом потресеношћу сусретне када је уз његове опроштајне говоре на комеморацијама у „Вечерњим новостима“ и „Удружењу књижевника Србије“ казивана и „Постаћеш магла“, изазивајући код присутних размишљање о опасним теургијским импликацијама песничке видовитости.

*

Али ни сам Лалић није у погледу те опаке видовитости заоста(ја)о за својим другом. Начин да се читалац у то увери истовремено је и прилика да се надомести један пропуст који се поткрао приређивачу у првом, философском тому овог опсесионистичког *Шестокњижја*. „Пропуст“ је, додуше, приближно тачно употребљена реч, али околност да ће његово исправљање допринети бољем осветљававању односа и пријатељства две средишње личности опсесинизма, даје му такоређи белег пожељности, отприлике као да је постмодерни режисер удесио да се прича на тај начин динамизује.

Тамо је, наиме, у белешци бр. 1 уз текст „Опсесионизам Милана Лалића“, назначено да тај текст „по свом садржају пре припада другом, песничком тому“ (стр. 41). И сад га, гле! поменути пропуст враћа на његово право место! А пропуст је био у томе што је текст објављен без свог завршног дела, јер се овај приређивач ослонио на верзију објављену у спомен-књизи поводом десетогодишњице Лалићеве смрти, превидевши завршне

странице у изворном рукопису који му је и тада био на располагању, а које су уредници спомен-књиге из неког разлога изоставили. Превид као намеран, да би смо сада добили драматизацију обостраног предсказивања смрти. Али и Љубави.

Да, и Љубави!

Да се у то увери, нека читалац у „Прилозима” погледа тај завршетак, у продужетку два Лалићева сведочанства о властитој трајној привржености опсесионизму („Опсесионистички алманах”) и његовом оснивачу, свом најбољем пријатељу (песма „Boulevard St Martin”).

ЧОВЕК ЗА СВАКУ ЖЕНУ

У *Земаљском шару* ова је песма објављена под насловом „Пастир небеских стада”.

Можда се ниједно песниково стихотвореније по прозодијској и версификаторској виртуозности не да упоредити са њом (сродан јој је у томе понајвише последњи опсесионистички сонет „Пут до крви”). Римовање последње речи сваког стиха са првом речи наредног, те преношење риме са прве речи последњег стиха сваког катрена на прву реч следеће строфе обавија песму таквом звучном опном и про-ткива је до те мере правилним вијугавим ритмом, да се при њеном изговарању стиче утисак сличан оном који се доживљава када се слуша музика.

Значајно је напоменути да се у овој „безнадежној” песми појављују „Кипарис” и „(Бели) Јастреб” као саознаци (песников израз за „симболе”) који испоручују пуно оправдање да се „Писма са Гневног жала”, „Несваница” и „Књига о Празном” вежу у јединствену целину „Апсолутне књиге”. На то упућују најпре подела „Писама” на три дела, од којих два припадају управо Кипарису и Белом Јастребу, затим околност да Бела Птица од почетка до краја лети кроз „Несваницу”, да би коначно, на крају „Лутајуће Поеме”, у недовршеној песми „Сансеверија”, ти „јастреби одвећ далеки” коначно и одлетели према Небу (о даљим доказима континуитета у певањима-путовањима „Апсолутне књиге” вид. белешке о песмама „Бекство на Путовање” и „Бескрајно, до безнађа”).

И овде ваља подсетити да се „Бела Птица” (уз „Велики Сунчани Пут”) наметнула као средишњи „саознак” целокупне песникове поезије

услед његовог раног открића да „Milan” на латинском, француском и немачком значи „Бели Јастреб” (овде је „слаба тачка” доследног замењивања „Милана Младеновића” „Огњеном Маглићем”, прим. прим.), што ће његовог имењака Лалића надахнути да му, по том сазнању, посвети и у Париз пошаље антологијску песму „Boulevard Saint Martin”, чији први стих гласи: „Певајмо Јастребу што нас спаја!” (вид. о томе више у белешци о тој песми, као и у уводној белешци за „Писма са Гневног Жала”).

Симболику „Дрвета и Птице” најбоље осликава стих из „Песме са Вечног Жала” о Кипарису који из ојаћеног срца (Кипарис – „дрво које шуми тугу”), путујући кроз грло (сузе које кроз њега као киша падају из главе-неба у исушено корење-срце), ниче и расте у супротном смеру, дозревајући до крошње коју разгранавља кроз главу, са сврхом да се начини Гнездом за Белу Птицу која ће полетети, уствари вратити се, у Небо:

*Корење испи крв ми из срца па крошњом откри глава
Да Дрво Туге пут у врх ума кроз грло прокопава.*

.....
*Гнев ми ублажи! Одагнај сумњу! Окрилати ми дане!
Да Бела Птица из гнезда чежње у Небо се ка Њој вине!*

У накнадној доради „Песме са Вечног Жала”, као што видимо и из ових стихова, Кипарис и Јастреб су преименовани у „Дрво Туге” и „Белу Птицу” из јасне песникове тежње да ову песму, никад досад објављену, „освеопшти” и лиши је своје одвећ личне „саозначивости”.

За увид у даље његово развијање „дијалектике Дрвета и Птице” корисно је нарочито обратити пажњу на касније песме, објављене у *Реснику*, под називом „Кипарис”, „Грана” и „Дрвомир”.

СТАНОВНИК БЕСКРАЈА

Тешко је наћи песму у читавом песниковом богатом опусу која је настала под драматичнијим околностима. Два дана уочи његовог венчања (5. март 1972), први пут су се задесиле на истом месту будућа супруга и њена супарница за ту улогу,

виновница поменутог „краха“ у Ријеци (вид. осврт „О настанку Писама са Гневног жала“ и белешку уз песму „Музика давног срца“). Било је то на заједничкој „младожењиној“ књижевној вечери са музичком групом „Моби Дик“ током које су казивани и певани његови стихови.

Угледавши у једном тренутку обе своје прелепе даме обливане сузама, не знајући „којем ће се приволети царству“, издвојио се за засебан сто и затражио лист хартије који се, међутим, нигде није могао пронаћи, па му је за писање дотурена груба папирна кеса за паковање шећера. Тај необичан оригинал налази се и данас у песниковој архиви. Током писања стизала му је за сто чаша за чашом вискија чији је наручилац желео да остане анониман. Много година касније сазнало се да је надахњујуће уздарје било изражај кајања и извињења главног кривца за осујећивање срећног исхода песникове (не)угасле љубави, на чију смо улогу скренули пажњу у уводној белешци за „Писма са Гневног Жала“. Та личност, газда Велирије, као што је назначено у белешци за песму „Музика давног срца“, главни је лик дуго припреманог ауторовог дела *Велириум тременс* у којем разлог за настанак ове песме представља једну од носећих радњи.

Тако је „Становник бескраја“ настао као осведочење парадокса, да се у најсрећнији животни чин може ући са осећањем метафизичког незнађа. Сличан парадокс догодиће се нашем песнику и у следећем „најсрећнијем“ тренутку живота, приликом рођења прве кћери (вид. у првом тому белешку уз текст „Човек без завичаја“, стр. 82).

Нећемо дуго чекати да се и то деси.

Треће путовање у Празно

НЕСВАНИЦА

(Венац проширених сонета)

~~Рано је време смрти. Сачекајмо да сване.~~

„Први опсесионистички дневник”

КА „НЕСВАНИЦИ“

Све је несвакидашње у кругопеву овог „путовања“ – почев од творенице (неологизма) у наслову, преко изумевања новог песничког обрасца те покушаја да се песничким језиком искаже садржај који је већ артикулисан у дискурзивном философском облику, па до разлога да се писање иноваторског дела прекине.

Али као што је већ уобичајено, овде је место да отпратимо кључне догађаје песниковог живота који ће двогодишње раздобље од јуна 1971. до јуна 1973. године начинити не само стваралачки најплодотворнијим, него вероватно и најсрећнијим тренутком читавог његовог живота. Комад тог колача већ смо откинули на крају претходног „Путовања“, описивањем околности под којима је настала песма „Становник бескраја“. Ту смо већ били стигли на два дана од песниковог венчања од чије је радосне „надежности“ та песма, својим тешким поводом и мрачном безнадежношћу, толико одударала.

Заказано за 05. март 1972, у недељу преподне у 10:30, венчање је морало да истрпи конкуренцију шаховског меча младожењиног БАСК-а против клуба са Звездаре, који је започињао пола сата раније. Шаховски „приземљеном“ власнику прве табле клуба са Сењака није падало ни на крај памети да изостане са тог меча јер би тиме обесмислио дотад уложени труд у освајање титуле мајсторског кандидата до које се у то време веома тешко долазило – морао је да одигра свих девет партија екипног такмичења да би испунио прописану норму. (Из истог разлога претходно је пропустио свадбу јагодинске сестре и улогу „девера“ при прошњи младе препустио млађем брату). Изостајањем би остао „кратак“ за једну партију. А како је до тог кола, осим једног ремија, добио све партије, исход овог „свадебног“ окршаја није био толико битан колико његово пуко одигравање.

На опште запрепашћење, противник није прихватио реми понуђен после неколико одиграних потеза, и поред сагласности, и чак отвореног центлменског захтева свог капитена да се испоштује

та изнуђена ситуација. Свечано свадбарски одевен, младожења је био приморан да убрзо преда партију и како-тако, са двадесет минута закашњења, стигне пред матичара.

*

Шта се све није згуснуло у ту прву половину 1972. године! Започела је објављивањем дотеране верзије „Кружења света“ у „Књижевним новинама“ – читав стубац! – и одушевљеним коментари-ма двојице Драгана – Јеремића и Колунџије. Уследиле су две песме у „Књижевности“ (друга верзија „Две вечности и једно сад“ и „Постаћеш магла“), а онда и првим објављеним философским текстом „Између Ништа и Ништа“ (увод у философију опсесионизма) у „Студенту“, као „приступном беседом“ за почетак уређивања философске рубрике тог после и услед демонстрација веома читаног студентског недељника.

За то су пак објављивање везане две по последицама значајне појединости, најпре

– да је другу половину исте странице заузео такође први текст Маглићевог „нераздвојевића“ Радише Жбуњића „Universitas – вечни оквир философије“ (вид. о томе фус-ноту бр. 1 у поглављу „Између Ништа и Ништа“ у првом тому овог дела), а потом и

– да су се већ у припреми следећег броја појавила два нова уредника са ингеренцијама у друштвено-философској сфери (који ће током наредних година остварити завидну новинарску и издавачку каријеру), са очигледним задатком да постепено потисну и из редакције истисну вођу бунтовних студената (у чему ће убрзо и успети).

Са једним од њих, колегом по студијама, чак је писао заједнички уводник за следећи број, под називом „Триптихон културног (не)препознавања“ (због кога лист умало није био забрањен). Други, изронивши из полутаме неког „комитетског“ подрума техничких факултета, наступио је са неспретним текстом коментара текућих збивања на Универзитету, гротескно се размећући и иначе у философском дискурсу ретко употребљаваним појмовима као што су „штаство“, „суштво“, „ништво“... које је покупио из поменутог текста у претходном броју – вероватно своје прве философске лектире.

А та „збивања на Универзитету“ била су предмет свакодневне политичке, полицијске и медијске пажње и надзирања. Није било дана а да у новинама не осване, а на радију и телевизији не омркне, прегршт вести о жестокој осуди контрареволуционарног и непријатељског деловања студената београдског Филозофског факултета којој су их излагали „друштвено свесни“ грађани – чланови кућних савета, месних заједница, општинских, градских, републичких, покрајинских, савезних форума и комитета, и све то сад још једном уситњено а повезано „по дубини“ на свим нивоима Партије, Социјалистичког савеза, Синдиката, омладинских, студентских и Универзитетских, војних, бораčkih и пензионерских, струковних, спортских и ко зна још кавих све удружења! А када се осуди, текстом преко целе странице, прикључио и веома читан недељник НИН, појавила се и фотографија вође побуњеника, али са погрешним потписом имена! Његово име стајало је испод фотографије лидера неког режимског форума!

„Контрареволуција“ се састојала у сталним побунама и штрајковима у Дворишту, у подбуњивању других Факултета (Правни, Економски, Медицински, док су се Филолошки и Уметничке академије подразумевали), у осуди политичке репресије над слободом изражавања и у демократској подршци ухапшеним, прогањаним, смењиваним жртвама идеолошког, судског и полицијског насиља.

Канцеларија ФОСС-а коју је лидер књижевног, уметничког и философског, а сада и политичког опсесионизма, искамчио од декана Дејана Медаковића (иначе свог редовног саговорника по питањима поезије, уметности и националне судбине), смештена у сутерену одмах с леве стране улаза у Двориште из улице Вука Карацића (дакле истог оног кроз који га је редар Милан Лалић три и по године раније пропустио у пожар побуне), даноноћно је врвела од слободоумних и храбрих младих људи, састанака и идеја, али и од „удбачених“ жбирова (да опет потегнемо за твореницом Михаила Светић Аранђеловића). За све то време, јездио је са својом дружином по Универзитету и подбуњивао друге факултете.

Свако мало па би се „провалило“ да је неко из руководства привођен на полицијско саслушање и

заstraшиван. С обзиром на то да су „панта-реи-методе“ биле више него добро познате, дало се подозревати да су неки из страха прећуткивали своје посете полицијском штабу у Милоша Великог, и да су пристали на писање извештаја и на „откуцавање“ коловођа и планова (ко је шта рекао о Титу, Кардељу, социјализму и самоуправљању, ко је кад и где певао забрањене песме, кад ће се и где организовати ова или она акција, са којим су професорима и по којим питањима „Три човека“ у домунђавању...), али се и повлачили из активног учешћа у дејствима, што би пак био знак да нису пристали на нечасну сарадњу или су је на тај начин избегавали.

Такав је управо био случај са горе поменутиим студентом-новинарем Индекса 202 Радетом Радовановићем. Заувек је осветлао образ када је, подневши оставку на место ко-председника ФОСС-а, упркос подразумеваној полицијској забрани, поштено признао своме другу да су га мрцварили и уцењивали у полицији, те да се повлачи јер не жели да буде доушник, нити да с друге стране угрози своју новинарску каријеру (која ће отићи веома далеко, све до оснивања, сувласништва и уређивања дневног листа „Данас“). А понајмање му се иде у затвор који њему, Маглићу, засигурно прети јер су пајкани од цинкароша проклевали да спрема саботажу и спречавање Титовог почасног доктората...

Шта ће се и како тим поводом збити, читалац ће сазнати после додатног увида у догађаје који ће позорницу згуснутог „збића“ тог београдског пролећа премештати и изван граница престонице.

Четири узастопне епизоде на које се ваља осврнути одиграле су се у Загребу, Љубљани, Врњачкој Бањи и на Златибору. Оне ће на велику сцену, уз већ незаобилазно јездећа „Три човека“, извести једног новог, али већ најављеног и очекиваног јунака.

*

На главни град Хрватске био је дошао ред да се у њему одржи редован годишњи симпозијум студената философије са Филозофских факултета целе тадашње Југославије (ми већ знамо да су Жбуњић и Маглић претходне године на таквом скупу већ

„дебитовали“ у Сарајеву). Наравно да тај догађај није могао проћи без снажне обележености претходногодишњим „Хрватским прољећем“ током којег се Тито обрачунао са националним Хрватима (а којем су наши јунаци, као што већ знамо, такође присуствовали), али ни без водеће улоге лидера београдске делегације који је у сред политичког врења наступио са строго философским текстом под називом „Човек без завичаја“ (вид. у првом тому) у којем продужава излагање основа опсесионизма, започетог у поменутом чланку „Између Ништа и Ништа“.

Иако прошарана мање или више притајеним „домољубима“, преовлађујућа студентска структура загребачких домаћина била је левичарски опредељена, па самим тим и пријатељски настројена према београдским гостима, из чега је на крају радног дела симпозијума и могао да се у једној голомој приградској кућерини сам од себе нехотично уприличи незамислив хепенинг. А како је догађај узимао маха, хектолитри испијеног алкохола стали су да се враћају у агрегатном стању смехотворних суза, јер није било никога ко се није буквално рушио од смеха, утолико заразнијег што су актери постајали свеснији да производе нешто што се заувек памти и дешава само једном у животу.

Догодило се, дакле, „суђење Раскољникову због убиства бабушке“. За „окривљеног“ се одмах квалификовао песник Илија Томичић кога су обезнањеног од пића поставили на под на сред просторије. За „судију“ се самопроглашава сувоњав и висок Сарајлија Дубравко Бибановић, потоњи позоришни режисер, вероватно и најодговорнији за сценску поставку овог неупоредивог комада. На сцену одмах за њим ступа речити Сплићанин Анте Румора који блиставом тирадом себе производи у тужиоца, а ко други да се прогласи за браниоца него Огњен Маглић лично? Притом убрзо постаје јасно да Румора „бабушку“ алегоријски тумачи као Независну државу Хрватску, а Маглић као Краљевину Југославију. Поротничка места заузимају Словенац Давид Плут и Босанац Сулејман Босто, гротескни полицајац је у марксисту преображен бивши полазник „сјеменишта“ Лино Вељак, сведок тужбе Радиша Жбуњић, сведок одбране млади Зоран Ђинђић (кога је, дакле, „Девети круг“ већ на првој години студија бацио у ватру)...

Надносећи се са високе столице над отромбољеног Томичића, Бибановић млатара својим дугачким рукама и прозуклим гласом сваки час прекида „тужиоца“ и „браниоца“ те наређује Вељаку да заведе ред у судници (јер сви се већ навелико церекају и хватају за стомак), да изводи пред пороту доушнике и потказиваче (међу осталима и Обрена Жадића!), вештаке, сведоке, те да палицом млатне по окривљеном чим овај покуша да устане. Послушно извршавајући наређења, Вељак је уз грохот и пресамићивање непрекидно понављао:

„Ја полицајац! Ја полицајац!“

Врхунац судског заплета и расплета не би боље могао смислити ни сам Шекспир. Бранилац у завршној речи тврди да бабушка није убијена него се само начинила мртвом, а да је окривљени организовао привидно убиство да би произвео потоње чудо васкрсења. За то као сведока изводи младог Ђинђића за кога вели да ће то и доказати. (Ово сведочење посебно добија на тежини када се има на уму да ће управо овај „сведок“ тридесетак година касније, као председник владе Србије, потписати одлуку о дозволи краљевској породици Карађорђевић да се врати у Отаџину). Маглић даље захтева ослобађајућу пресуду доливањем пића његовом клијенту који са пода непрекидно вапије за још. Тужилац, заузврат, захтева смртну казну која ће се извршити доживотном забраном употребе алкохола као предмета извршења злочина. Изводи као сведока гробара Жбуњића који ће смрт посведочити не само умрлицом, него и самом бабушком чије ће мртво тело послужити као непосредан доказ смрти.

За ту сврху добро је послужила једна нешто старија загревачка студенткиња која се толико „олешила“ од пића да је положена на бели чаршав поред Томичића заиста изгледала као мртва. „Судија“ сад одобрава да браниоци спроведу свој доказни поступак васкрсавања, уз жестоко противљење тужиоца и његовог сведока. Настаје гушање између зараћених страна у које ускачу и поротници, сваки на по једну страну, а Бибановић наређује Вељаку да ухапси Румору, Жбуњића и Боста. Почине обред васкрсавања. Маглић и Ђинђић мантрају над бабушком шкропећи је црним вином:

„Пробуди се! Устани! Ти ниси мртва! Васкрсни!“

И гле, бабушка се мешкољи, отвара очи, подиже се на колена, угледа полусвеснога Расколњикова поред себе и тад се, колико год је утробе имала, исповраћа не њега!

Е то је већ било превише! Ко да опише тај урнебес! То дивљање и ваљање од смеха, оркестар најразноврснијих врста смејања, неверицу која је била непресушан извор даљег зацењивања све до губљења даха и грозничавог напора да се он поврати.

*

У главном пак граду Словеније одржао се, у Загребу договорен, једнако „свејугословенски“ окуп политичких представника бунтовних студената. Осим што се као словеначки и љубљански зет упола осећао и као домаћин (боравио је у тазбинском дому у Миклошичевој бр. 13, а по завршетку симпозијума у породичној дачи Лахорових у Станежичу, на путу за Крањ), челник и неприкосновени лидер београдске делегације добио је почаст да својим говором отвори заседање.

И овом приликом присуствујемо сасвим јединственој спрези Философије и Политике: Поигравајући се са чувеном Марксовом борбеном крилатицом да „радничка класа нема шта друго да изгуби осим својих окова“, те да нема другог и вишег задатка него „да себе укине као класу“, чиме легитимише и универзализује своје право на отимање власти, уводничар је предодређену онтолошку револуционарност „студентског бића“ извео из пукe природне интенционалности сваког студента „да укине себе као студента“, због чега су студенти и радници на истом задатку у обарању диктаторског и преварантског титовског режима!

Није тешко замислити на какав су пријем такви ставови наилазили у кући режимски настројених домаћина чија је женска половина колико 2-3 месеца раније зета-бунтовника изложила полицијском прогону. (А није на одмет присетити се да је парола „Студенти – радници!“ била најгромогласнији поклич из грла студената у демонстрацијама четири године раније, због које је професор Жарослав Маглић једва утекао гневу још неосвешћених радника када их је подбуњивао у ИМТ-у, предузећу у којем је његова супруга радила као управник фабричке библиотеке.)

*

Залет који је васкрсавањем „бабушке“ у заједничком чинодејствовању са својим ментором ухватио у Загребу, Зоран Ђинђић ће ускоро претворити у победнички троскок који ће га само који месец касније, на почетку следеће школске године, довести на место председника ФОСС-а, на које ће га као свог наследника именовати одлазећи председник.

Први корак учинио је већ на описаном политичком студентском скупу у Љубљани на који га је Маглић довео у петочланој београдској делегацији. Ту је одржао запажен и оштар говор против диктаторског режима и проширио круг пријатеља, сарадника и утицаја већ исцртан у Загребу.

Следећи корак догодио се у Врњачкој Бањи где су тобожан „демократски дијалог“ организовала борбена руководства Универзитетског комитета БУ (чувени УК) и Градског комитета Београда (још чувенији фамозни ГК, онај исти у чије се прозоре певала Давичова удворичка песма Леки Ранковићу, а из којег ће петнаестак година касније Мира Марковић и Слободан Милошевић кренути у своју погубну победничку акцију).

Организаторима су рачуне, по обичају, помрсили, и конце смрсили, суденти философије на челу са својим председником, али и са новим гласом којим је студент прве године Зоран Ђинђић напросто почистио Софију Мишић, тадашњег главног идеолошког главосечу. А дужни јој нису остали ни „филолози“ јер се вазда припити песник Милисав Крца Крсмановић, са посебним правима јер су му и отац и брат радили у полицији, постарао да је на стеницама конгресне сале, пред целим светом, ухвати за стражњицу!

Трећи корак Ђинђићевог троскока догодио се у узбудивом финалу овог у сваком погледу бремениног пролећа (не заборавимо да је у тим данима Веренца Маглић у петом месецу трудноће!) чији завршни чин, ако ли не и цело описивано збивање, засигурно припада историји.

Заиста, не догађа се сваки дан да се неко тако отворено и јавно супротстави диктатору на чији је миг већ падало на десетине хиљада недужних глава, како је то учинио главни јунак наше приче. Још је рећи случај да се смакнућу изложена глава нађе на

раменима неког песника, јер су писци, уметници и уопште интелектуалци одувек били најпоткупљивији део укупне популације људског рода. Народ то лепо каже: Најкварљивија роба!

Машин-бравару Јосипу Брозу Титу (маршал-бравару! – изругивао му се Михаил Светић Аранђеловић alias Слободан Вучитрн у Крају брзоног времена), после неизбројних почасних доктората које су му додељивали „несврстани“ по белом, црном, црвеном и жутом свету, прохтело се коначно да баш у том тренутку своје владавине понизи србску академску заједницу и окити се ловором почасног доктора Београдског универзитета.

Зашто баш тада?

Зато што се његовој намери да Уставу Југославије придода „амандмане“ који Републику Србију подређују њеним вештачки издвојеним и силом наметнутим „аутономним покрајинама“ Косову и Војводини (а тиме и уставно легитимише њихово право на отцепљење) супротстављало руководство Комунистичке партије Србије, стасало управо у београдској универзитетској средини, па га је ваљало ућуткати са самог врха власти.

Не би ли доказали правоверност, али и сачували своју кожу, ти наречени „анархо–либерали“ (на које смо се већ осврнули у уводној белешци за претходно „Путовање“) спроводили су терор „у локалу“, па су сваки час забрањивали новине, листове, часописе, филмове, позоришне представе, подизали оптужнице, жигосали и хапсили, па су тада затворске зидине, између осталих, упознале професора Правног факултета Михаила Ђурића који се најснажније супротставио увођењу уставних амандмана, и младог филмског режисера Лазара Стојановића (због кога је и због чијег филмића „Пластични Исус“ гоњен и прогнан велики режисер, кански добитник, Александар Саша Петровић). Они су се придружили раније похапшеним нашим „познаницима“ Влади Револуцији, његовој супрузи Љиљани Јовичић и „троцкистима“ са Филозофског факултета на челу са студентима Миланом Николићем, Павлушком Имширевићем и Јелком Кљајић.

Прогањани су и (у то време још неизбачени) професори „праксистовци“ са Филозофског факултета, њих осморица, који су име добили јер су са сродном загревачком марксистичком

дружином издавали часопис PRAXIS, те основали и сваког лета на нама већ добро познатом ostrvu Корчула одржавали гласовиту „Корчуланску летњу филозофску школу“. Избацивани су професори и асистенти и са Правног факултета, којом приликом и Жарослав Маглић за длаку није остао без посла, иако је због подржавања Михаила Ђурића био на црној листи.

Свечана додела почасног доктората била је заказана за 28. мај те 1972. године у 11 сати пре подне, у ректорату Београдског универзитета који је, као што већ знамо, са Филозофским факултетом делио зграду Капетан Мишиног здања на Студентском тргу. Само три дана после величанственог слета на стадиону ЈНА и уручивања „штафете младости“ вољеном маршалу!

Догађај који је спречио то додељивање дуго се и тајно припремао. Није тешко замислити колико су посла са бунтовним студенатима, у таквим условима, имали Панта Реи и његова полицијска и доушничка камарила.

Да су ваљано обављали свој посао, доказали су 22. маја, три дана уочи прославе „Дана младости“.

Председник ФОСС-а боравио је тих дана на Златибору са супругом, у студентском одмаралишту, користећи право на кредит Социјалне комисије Факултета, добијено на основу живота без примања у брачној заједници и Веренцино благословено стање. Поменутог датума ваљало му се вратити у престоницу јер се на „Коларчевој задужбини“ одржавао редован годишњи наступ водећих песника на Универзитету, те године снажно обележен припадницима опсесионистичког круга, па је прилика искоришћена да се, по његовом завршетку, завереничко језгро окупи у стану на Сењаку и продужи припреме за саботажу нечасног доктората.

Не липши магарче до зелене траве!

Панта Реи умео је да ужива у лепотама песничке речи, па је љубазно дозволио да се вече одржи до краја. Али је једнако волео и да ради прековремено, па је одмах по завршетку програма, на излазу из Задужбине, на сред Студентског трга и наочиглед целог света, ухапсио песничко-политичког лидера, сместио га у приспелу „марицу“ и одвео на вишечасовно цеђење у зграду Савезне полиције у Кнеза Милоша. Дружина га је већ у тај час

нестрпљиво ишчекивала у кафани „Бранковина“. Срећом, пре узапћења, ухапшеник је успео да кључ свога стана ћушне у руку, а поруку у ухо, једној активисткињи која се, вођена разлозима срца, од њега није одвајала:

„Ако ме нема брзо, чекајте ме у Огњишту!“

Када се у неко доба ноћи тамо обрео и затекао целу дружину у припремању јавног саопштења поводом његовог хапшења, признао је да се пуштању уопште није надао.

Ипак, Панта Реи је задовољно трљао руке јер је свака активност у наредним данима, када се председник вратио на Златибор, очигледно утрнула. Застрашио је и ућуткао безмало читав ФОСС, а коловођу држао под присмотром на удаљеној планини на којој је овај безбрижно играо фудбал и стони тенис и био без икаквих личних или телефонских контаката са било ким, што су потврђивале и уходе са терена и прислушкивани телефонски разговори. Па чак и када се овај у Београд вратио дан уочи критичног догађаја, ништа му није наговештавало гром који ће га 28. маја погодити у шест ујутру:

„Неспособњаковићу! Шта је то на Филозофском? Шта то јављају агенције?“ – својим ушима није могао да поверује када му с друге стране жице загрме урлајући шефов глас.

Превидео је да се ухватио у коштац са великим шаховским комбинаториком који је у „Огњишту“ у ноћи хапшења, за могуће доушничко ухо гласно објавио (да „чује“ Панта Реи!) одустајање од акције, а потајно, уз намигивање „човецима“ Лалићу и Глумичићу, одредио „извршитеље“ – најужагренијег Драгишу Пауновића и најодважнијег јер најмлађег Зорана Ђинђића и написао им садржај парола које ће у јору критичног дана полепити по Дворишту, а поменути активисткињу задужио да о студентској акцији у прави час обавести заједничку пријатељицу из France Presse-a.

По инструкцијама, њих двојица су ноћ потајно пробдели у канцеларији ФОСС-а у Дворишту и задатак извршили муњевито, у свитање, када су се жбири повукли, уверени да је њихов посао успешно обављен и диверзија осујећена. Правовремено је дејствовала и поменути новинска агенција која је тренутачно покренула и друге извештаче, па је вест одмах одлетела у свет.

Слабу је утеху имао Панта Реи у хитром дејству његове службе која је не часећи поскидала пароле и уништила их: Новинари су их већ видели, снимили и раструбили, а видео их је и декан Филозофског факултета Дејан Медаковић.

У пола осам критичног дана зазвони телефон у Огњишту и из слушалице допре његов нимало забринут, рекло би се чак и расположен, глас:

„Маглићу, рекло би се да су Ваши нешто забрљали. Сакупите хитно ФОСС и до пола десет ми јавите да ли се ограђујете од парола или стојите иза њих!”

До девет сати сакупи се кворум и уз међусобно честитање, упркос неким престашеним дискусијама, без већег противљења изгласа одлуку о „преузимању одговорности” коју ће Председник са овлашћењем ФОСС-а саопштити пред целокупним Ректоратом и Универзитетским комитетом чији су чланови већ читав сат раније напунили Свечану салу за седнице. Сви су чекали изјашњење студентата, па да падне одлука, хоће ли Тита довести на свечаност или ће је отказати.

Док се Маглић примицао историјској говорници, пресретаху га угледни професори опомињући на разум у смислу „сила бога не моли”, а посебно га повукоше у страну Михаило Марковић и Света Стојановић, упозоравајући га да још није куцнуо час за „подизање револуције”.

„Нама наши професори кажу да ‘није прави тренутак за револуционарну акцију’”, одговорио им је са говорнице, „те да се оградимо од нечијег неодговорног политичког чина. Да ли је ‘неодговоран политички чин’ спречавање да се почасни докторат нашег Универзитета додели неком ко га ни по чему није заслужио? Нека се вашем кандидату додели почасна титула у занату за који се школовао, уколико је у њему стекао неке заслуге. За нас то спречавање није никаква „револуционарна акција” него је питање заштите образа и части целокупне академске заједнице. С наше тачке гледишта, то је и изражај самопоштовања овог нараштаја студената. И зато се не ограђујемо од свога дела пред којим поносито стојимо!”

Sicut locutus Ignatio Nebulosus anno serbi 7480. Тако је говорио Огњен Маглић 7480. године србске.

Право је чудо да овакав иступ није испратила никаква непосредна полицијска одмазда. Непосредна не, али је зато она посредна, притајена идеолошка била далеко делотворнија: Пред Огњеном Маглићем су се заувек затворила сва врата, а није било ниједне области јавног живота у коју се мимо режимских кербера могло проћи (Михаил Светић Аранђеловић прозваће их касније „бусијашаи“). Запањујућа је извесност да такво стање влада и данас (2018), безмало пола века касније.

Из таквог стања ствари изродила се ипак и понека корист: Непрекинуто сузбијање дела и утицаја сваког од ликова Ивице Понора, непрекидно саплитање и угрожавање њихових живота, може послужити као најбољи доказ да се од времена Огњена Маглића ништа није променило, и да још увек важи крилатица Слободана Вучитрна из „Претераних мисли из Париза“ – Једни те исти једно те исто!

Прва врата замандаљена су управо тих пролећних дана: Већ селектирана међу седам одабраних за објављивање на конкурс београдске „Просвете“ за песничку збирку, на који су своја дела слали најугледнији песници из целе тадашње Југославије, збирка Последњи зид Огњеслава Маглића биће тренутачно елиминисана (извор те информације био је Предраг Драгић Кијук коме је то поверио члан редакције „Просвете“ песник Милан Комненић).

Њен писац ће се најесен повући са председничког места у ФОСС-у и за свог наследника одредити млађаног и полетног Зорана Ђинђића.

Преостало је било да свој мандат заокружи поздравним говором новоуписаним студентима Филозофског факултета, какав ће говор, пред пуним амфитеатром Сале хероја, уз њега одржати и декан Дејан Медаковић. То своје обраћање „бруцошима“ после ће објавити у „Студенту“ и насловити га „Филозофски факултет још једном слави тренутак своје младости“. У њему ће продужити мисао изречену професорима, ставивши у задатак полазницима свих девет група Факултета да из угла својих посебних истраживачких области осветле заједнички хоризонт слободе и у зла времена сачувају „јавно достојанство ума“.

*

Песник је касније образлагао да га је форма класичног сонета, којом је рано овладао („Опсесионистички сонети“, „Глосе опсесионизма“), напосто гушила „прописаном немуштошћу“ терцина које изненада скрешу мисао и одвећ „тесно“ склешу музику песме. Убацивши по стих између катренâ и терцинâ, сматрао је да је сонету дао трансфузију неопходну за преживљавање. Наумио је да од уметнутих стихова сачини још два магистрала у „Проширеном сонетном венцу“ који би се и сâм, природно, проширио на шеснаест песама. При томе би први „умци“ имали да послуже као стихови који образују Други магистрале (то је једини који је у целини и написан, послуживши као предлог да до идеје „Проширеног венца“ уопште и дође), док би они између терцина образовали трећи. Али у том науму није успео – зауставио се на дестој песми (о разлозима за то вид. белешку о „Венцу“ на крају овог одељка), иако два недовршена магистрала, онако као су „скоцкани“ до десете песме, остављају утисак потпуне смисаоне и версификаторске кохеренције.

Ваља навести речи којима је Маглић сâм објаснио тај „неуспех“. Одуставши од „насилног“ довршавања „Проширеног венца“, прераспоредио је грађу, преслижао је у шест песама и објавио као стубац у „Књижевним новинама“, пропративши тај чин писмом главном уреднику Драгану Јеремићу у којем читамо да „неуспеси у великим замислима више вреде од успеха у малим“.

Напореда са писањем „Проширених сонета“ песник је у београдском „Студентском културном центру“ држао серију предавања под заједничким називом „Козмопланктос“ (у преводу са ст. грч. „Онај који лута свемиром“). У његовој архиви налазимо званичан позив организатора трибине Маје Кикић, на чијем коверту, са логотипом Студентског културног центра, уз име предавача, стоји шаллива одредница „метафизик“. Из четвртка у четвртак предавања су окупљала не само студентску философску и књижевничку елиту, него и знатан број оригиналном промишљању наклоњених Београђана свих генерација, безмало одушевљених открићем да се један студент одважио да излаже свој властити философски поглед на свет.

Студентски културни центар – бивша зграда полиције, после демонстрација предата на употребу студентима, ваљда да се ка уметности и стваралаштву преусмери шездесетосмашки бунт „епигона“ – био је од самог свог оснивања стециште авангардних подухвата младих стваралаца у свим уметностима.

У исто време, у кратком размаку од годину дана, у „Књижевној речи“ се појављују програмски текстови „Опсесивност модерне уметности“ и „Поетски смисао егзистенције“, а у сарајевским „Нашим данима“ заокружење философије опсесионизма под насловом „Битак без повести и повест без битка“ (у првом тому ове књиге објављено под називом „Човек без завичаја“ – вид. објашњење уз тај текст, стр. 81–83).

Саобраћавање песничког и философског захвата у исти духован садржај најизоштреније показује првобитно замишљени наслов целог „Проширеног венца“ – „Између Ништа и Ништа“ – који су поделили поменут први ауторов философаки текст објављен у београдском „Студенту“ и десети проширени сонет који се, да необичност буде већа, завршава управо том суштинском опсесионистичком одредбом људског положаја у свету са којом је песник-философ шест година раније и започео свој двоструки духовни пут („Две вечности и једно сад“), да би се сада те „две вечности“ обелоданиле као „два Ништа“ – у икону и концу нашег постојања („Између Ништа и Ништа, сред маглина“). А да се листа необичности продужи и заокружи, „побринула“ се околност да се баш на томе месту прекида и нит „Венца проширених сонета“!

Утолико и није чудно да се „Несваница“, већ и својим средишњим местом на „путовању у Празно“, испоставља као сабиралиште свих пређашњих и потоњих песникових идеја.

НЕСВАНИЦА

ТАЈНИ ВЕТАР КРВИ

Први магистрале

О Песмо маглом доба опијена
Откри Свој простор и запевај њиме
Звезданом харфом заструни из вена
Нектром Небесника у одјеку риме

Док још без крила лебди Васељена

Кад пој се Песме из Празног излије
Док живот буја а смисао вене
У тамни бездан вечне Поезије
Љубав нек букне невична да свене

Како преживети безумно пролеће

ПРОШИРЕЊЕ НОЋИ

Други магистрале

пра Петру Велин Симићу

О слепа игро векова и гена
У моме телу што се оваплоти
О кобна сило којом васељена
Припаја бедне укупној лепоти

Свевидна Ноћи Сјајем опчињена

Ван мога ума сва су доходишта
Све чег ломна рука смисла се дотакла
Но чему простор за схваћено Ништа
И чему понор потчеоног пакла

О Тајно којом беспуће се збива
Одјекни струнама свенебеског хора
Све што је било престаће да бива

Ноћ се из Ноћи породити мора

Остаће само прсти недострема
Залуд из мене запомаже зора
Јер овој ноћи праскозорја нема

5–16. 10. 1970, Ада Сингалија

У СЛЕПИЛУ СЈАЈА

Трећи магистрале

Временом Вечност а Вечношћу Време
Тајним ветром крви пресликај у свет
Вид да утрне Уста да занеме
Крила оперјају за највиши лет

И шум утихне на срцу Поеме

Дубоко болно у слепилу Сјаја
Буди Празнина која осветљава
Невид-Лепоту вечног завичаја
Будућим свитањем ван наших глава

Између гладне звери и олује

СУНЧЕВО ПЛЕМЕ

Прво обраћање Песми

1

О Песмо маглом доба опијена
Огњем исплети венац Својој снази
Из Вишњег Ума Сјајем изливена
Подстакни Празно да се саобрази

О слепа игра векова и гена

Из Стиха излиј свемоћ ми да певам
Реч да ми зари огањ Твога сјања
Себи да стремећ из Тебе изгревам
Живот да буде одсев прапостања

Стог ми уштеди напор да у свету
Ван Твоје бразде сејем мудро семе
Заувек да се плоде у *Твом* цвету

Временом Вечност а Вечношћу Време

У слух ми уткај чежњу да ме приме
Кружни бездани О Сунчево племе
Откри Свој простор и запевај Њиме

МИРИС ОПСЕСИЈЕ

Друго обраћање Песми

2

Откри Свој простор и запевај њиме
Песмо мождане птице и њене плоти
Овенчај наум о Својој чистоти
Краљице Стиха Непорочни диме

У моме телу што се оваплоти

Бременит одјек празне речи сличан
Муњи пре грома наслуту пре вести
Вини у говор свеиспева вичан
Правдности увиду пре свести

Мирисе вечни опсесије истом
Музиком прени чула ми и клѐт
Охолог ума О бивање чисто

Тајни ветар крви пресликај у свет

Стихом рашири одјек бѐзвремена
Да мном затрепери Вечни Непокрет
Звезданом харфом заструни из вена

БЕСТЕЛЕСНЕ ПЛИМЕ

Прво призивање Песме

3

Звезданом харфом заструни из вена
Кћери Небеса Ходницима слуха
Да звони Тајна тек ослобођена
Можданих ухода у сазвежђу Духа

О кобна сило којом васељена

Смртнике окива неудобним рухом
Свести не оспоравај ми нагли
Престанак јаве да дубинским ухом
Одјекне моћно пој искомских магли

Не спутај уплив онострани климе
У тварни оклоп да кроз тврдо теме
Свечулно струје бестелесне плиме

Вид да утрне Уста да занеме

Света Тишина да Ти буде име
Док ме не слијеш са складом Поеме
Нектром Небесника у одјеку риме

НЕКТАР НЕБЕСНИКА

Први одзив Песме

4

Нектром Небесника у одјеку риме
Прочишћен Мноме сладићеш се ти
Из твога стиха кад Јастреб полети
И тиха чежња којом дослути Ме

Припоји бедне укупној лепоти

Стога разгори мисао да пламти
Ватром огњишта у Мом храму која
Кроз Мене језик бесмртника памти
Па крепи стрепњу кружног неспокоја

Тај пра-заметак из небеског шара
И кад спи нека у пепелу зачет
Огњеном птицом никлом из свог жара

Ум ти оперја за највиши лет

Стих да ти прхне из угаслих зена
Путуј И лутај Вези словоплет
Док још без крила лебди Васељена

ЗЛОДУХ СМРТИ

Прва јадиковка по тихнућу Песме

5

Док још без крила лебди Васељена
О недохвату када Песма снева
Пуштам Белу Птицу да лови без плена
И непрогледала да о Сјају пева

Свевидна Ноћи Сјајем опчињена

Јер тишти грижња у одсуству днева
И реч је обухватна собом неизречна
Чух говор Песме ал' моћ је гнева
Празнина Заборав И Поноћ вечна

Изгнан у Ништа где ништа се осим
Изгнанства и лажи не куне у Време
Злодуха Смрти у грлу подносим

И шум сам кобни на срцу Поеме

У прадубини где корење рије
Кости прадедова мом удесу стреме
Кад пој се Песме у Празно излије

ОПСЕНА РАЈА

Друга јадиковка по тихнућу Песме

6

Кад пој се Песме у Празно излије
Зајечи рима утрну огњишта
Кад круг полуди трн јаукне па ништа
Од прачистоте преостало није

Ван мога ума сва су доходишта

У чистој трулежи нек пребива тада
Онај ко Поноћ као зубљу слави
Нек сеје очај заљубљен у Сада
Док љути злодух рије му по глави

Клѐт нека лута чак и кад га нада
Из Празног маме у опсену раја
Нема оскудице када Песник страда

Дубоко болно у слепилу Сјаја

Сулуди весник касне опомене
Да тек смо пршљен у кичми бескраја
Док живот буја а смисао вене

ХУК ПРОВАЛИЈЕ

Друго призивање Песме

7

Док живот буја а смисао вене
Тајно порекла у ћутњу умакла
Па зар да Песма у грлу пресахла
На сувом ветру одагна из мене

Све чег ломна рука смисла се дотакла

Песмо пострадала у слепом двобоју
Прогнане ватре и иконског леда
Врати у говор Тишину да своју
Празну дубину мисао угледа

Прозбори тада хуком провалије
О мразном јутру Правде која спава
Ипевај врели занос опсесије

И буди Празно које осветљава

Дно и врх бића. Буди Слог из чије
Тихе осаме Свемир исијава
У светли бездан вечне Поезије.

ПРЕПЕВАЈ СВЕМИР

Други одзив Песме

8

У светли бездан вечне Поезије
Призови житеље вечних боравишта
Да схвате Чему ноћ без коначишта
Пут без порекла смрт без амброзије

И чему простор за схваћено Ништа

– Тај скучен простор оивичен тмином
Искра са којом Сјај ти отпоздравља
Конак у којем гостиш прадавнином
И Белу Птицу и Црва без славља

Стог хвали земљу ветар ватру море
Снуј прапочело и повратак краја
Певај док звезде двери не отворе

Невид-Лепоте вечног завичаја

Препевај свемир мењај успомене
Рима је блиска њом да те ваја
Љубав кад плане невична да свене

НЕСВАНИЦА

Трећа јадиковка по тихнућу Песме

9

Љубав кад плане невична да свене
Зар се још није свитању примакла
Чему несваница кад ноћ поодмакла
А праскозорјем не искре ми зене

И чему понор потчеоног пакла

Одјеком риме зар не зна да пева
Занос а чежња зар је неизречна
Говор зар Песме на себе одева
Празнину Заборав И зар ноћ вечна

Заборав дубљи од уста из којих
Струјање Песме шумно опкољава
Простор Ноћ шира од сна што предстоји

Будућем свитању ван наших глава

Како призвати зору кад ноћ неће
Ни у сред Сунчевог пожара да спава
Како обуздати безумно пролеће

ИЗМЕЋУ НИШТА И НИШТА

Четврта јадиковка по тихнућу Песме

10

Како обуздати безумно пролеће
Похлепом крви да не изазива
Ватру на камен чело да скрива
Безмерну птицу која не излеће

И Тајну којом беспуће се збива

Како приволети говор бестелесни
На слепој крми пророчких лађа
Да ми призове ветар свепотресни
И чежњу у једру да препорађа

О где умаћи чудној настраности
Немоћног ума да послушкује
Опаку музику из две вечности

Између гладне звери и олује

Како обуздати плиму развалина
Обалу Наде да не запљускује
Између Ништа и Ништа сред маглина

1971–72. г. Београд, Сењак

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

ПРОШИРЕЊЕ НОЋИ

За настанак ове песме везан је изузетно занимљив сплет околности о коме је песник у више наврата, и увек са посебним узбуђењем, казивао управо овом приређивачу. Један од разлога за то узбуђење био је и очигледан стицај да је та песма започета 5. октобра 1999. г. (забележено на оригиналном рукопису), уврстивши се својим садржајем и датумом настанка у ниску других записа и догађаја у песниковом животу који потврђују невидиву и несвесну припрему за везу између његовог хапшења 5. октобра 1984. године и потоњег политичког преврата, изведеног на исти датум шеснаест година касније.

Песник се тог дана предвече враћао са Филозофског факултета својој кући на Новом Београду, када га је у Сремској улици која с размеће Теразија и Кнез Михаилове, од Палате Албанија, води према Зеленом Венцу, изненада обузела (он каже „напала“) та песма, приморавши га да промени смер и упути се у породичну дачу на Ади Циганлији, где ће остати неколико дана, све док песма није добила свој данашњи обрис, иако ће се у свој коначан изглед, према датуму означеном на самом рукопису, оденути тек 16. октобра.

Напад „Проширеног сонета“ на песника био је, према његовим речима, толико силовит, да није постојала никаква сила која би га могла спречити да у тај час не напусти све обавезе и планове и потпуно се посвети „порођају“ песме из себе. А та силина објашњива је понајпре околношћу да читаве те године (до тог тренутка) није био написао ниједну једину песму, будући посвећен студију философије (у то време спремао је код професора етике Вука Павићевића семинарски рад о проблему теодикеје које ће у семинару излагати у три узастопна предавања), опоравку од драматичних збивања у Паризу и Лондону, и нарочито од безглаво прекидане и обнављане везе са девојком која је тих година била власница његовог срца.

Уз рукопис ове песме, исписан црвеним флаумастером, стоји спајаницом прикачен папир (такође црвенописом) са следећом строфом:

*Рекли смо себи: Не постојиш више
Крилата смешна потреба за лажно
Узвишеном Речи, оном коју снише
Уклети пророци свикнути на Празно.*

Ипак је мала вероватноћа да је ова знаменита строфа настала у исто или слично време када и „Проширење ноћи”.

На такав закључак упућује увид у „опсенаријумски” запис од 1. новембра 1975. године у коме се не као цитат, него као очигледан изражај тренутног (показаће се видовитог) доживљаја дословце употребљава целокупан исказ „Не постојиш више / крилата смешна потреба за лажно / узвишеном Речи”.

Папир са наведеном строфом спајаницом је, незнано када, повезан са грађом за „Венац проширених сонета”, очигледно у склопу намере да се она у њему употреби, са чијом се пак недовршеношћу ни „Огњен Маглић”, ни касније „Михаил Светић Аранђеловић”, сада ни Пра Милан од Лужице, никада нису помирили.

Да је то тако, сведоче стихови набацани у бар две рукописне целине кроз које се лењо, почев од 1971. године, протезала „Несваница”, предвиђени за распознатива „системска” места у наредним песмама.

На пример, за други катрен тринаестог про-сонета који треба да опева духовну и душевну „осеку” после трећег „одзива Песме”, предвиђени су следећи стихови:

*Праском зар зоре Сунце не изгрева
Ватра да морем блесне свеизречна
Свитањем око зар се не одева
Кад мрак занеми И зар ноћ вечна*

Можда и хоће, можда ће тој, и у тој, поеми зора коначно сванути! Али срећом, Дноврх на то свитање неће чекати.

*

Међу рукописима и преписима првог „проширеног сонета” налази се и једна шаљива пантологијска „обрада” њеног распознативог идиома и патоса.

Ево те духовите травестије коју је написала песникова супруга Веренца, класични филолог, истанчан познавалац и заљубљеник поезије, и сама даровит преводилац старогрчких и латинских стихова, редован први читалац свих писанија свога мужа:

Веренца Маглић

ИЗМЕЂУ КНЕДЛЕ И КНЕДЛЕ

или

ШЉИВА БЕЗ ЗАВИЧАЈА

*О слепа игра шећера и шљива
У тегли једној што се оваплоти
У пекмез којим каранфилчић плива
И припаја гладне укупној лепоти*

Недослута сласног ситости О ти

*Кнедло росна шљивом испуњена
Сферна целино бледог неспокоја
Сокови страсни миришу из вена
Твог теста, утешна слутњо која*

*Тањиром хараш презлом зачињена
Откриј мој стомак и запливај њиме
Тајно немирном ватром обарена*

И посута прахом шећерне плиме

*Нектром распадања раствори се кора
Теста и кобна шљива опчини ме
Кнедла за кнедлом појести се мора*

ВЕНАЦ ПРОШИРЕНИХ СОНЕТА

Било би лишено смисла коментарисати појединачне песме „Венца“ јер је о њиховој међусобној повезаности и условљености већ довољно речено. Изузетак је управо претходна песма која је породила све остале, наметнувши се као обавезна и неизмењива пропозиција за потоње версификаторско ткање, као други од три предвиђена магистрала.

Ваља скренути пажњу на значајну околност да је песник дуго настојавао да првим, одн. последњим стиховима, такође и уметцима између терцина, смислено исплете и преостала два магистрала. О томе сведоче рукописни записи после четврте и осме песме. У томе је најзад и успео, при накнадним обрадама и дотеривањима појединих песама. Успео је да успостави смислен исказни низ, иако се већ био помирио са недовршеношћу свог пионирског подухвата. Једино што ни у једном од магистрала није ни покушавао јесте (одн. није) – акростих.

Овај приређивач је убеђен да ће управо тај „неуспех“ бити најснажнији подстицај наступајућем песничком нараштају да у лику својих најдаровитијих представника савлада овај тежак песнички задатак, чак тежи од оног који су својом прозодијском захтевношћу испоставиле „небоземке“, те да ћемо ускоро дочекати неког младог песника са првенцем (довршеног!) „Венца проширених сонета“, са свих шеснаест песама и сва три магистрала. А докле ли би тек стигла та чаролија, да се неко од надолazeћих песничких витезова одважи и на подвиг са акростиховима! Треба ли посебно истицати колико би тај „успех“, с обзиром на светску распрострањеност сонета као универзалне песничке форме, одјекнуо у другим језицима и проширио славу и утицај србског песничког генија?

Наравно, за то су потребни песници који превазилазе локалне оквире, али то су они који се, управо по потоњим предвиђањима „другог Ивице Понора“ Михаила Светић Аранђеловића, у наредним деценијама и очекују, саобразно природном унутарњем развоју србског језика и самосвести.

„Ми тек треба да створимо велика песничка дела, надахнута лирским, епским и религиозним садржајима нашег наслеђа...“, читамо у *Олгијанском путу* извод из предавања на Језичкој трибини „Петар Кочић“ из 1981. године (Београд 1999, текст „Тренутак нашег књижевног језика“, стр. 41).

А у истој књизи, у тексту „О присуству романтизма у савременој књижевности“ (стр. 68), написаном и први пут објављеном у часопису „Дело“ још 1983, дословце пише:

„Зато са великом сигурношћу можемо очекивати да велики век србске поезије тек предстоји“.

*

Сам распоред у излагању садржаја „Венца“ понавља идеју поступног досезања све вишег и вишег ступња сазнања, већ зацртану у „Гневном Жалу“, с том разликом што се оно сада стиче „прогресивним“ путем, ходом унапред (није на одмет запазити да се клица те „прогресије“ распознаје већ у поставци „кругопевне“ песме „Последњи зид“), уместо „регресије“ којом је лирски субјект „Жала“ низ степенице сећања силазио ка свом прапочелу, не би ли се у другом делу те замишљене поеме, вођен „зналцем странпутице“ демонским Шабудалом, истим путем враћао, обогачен врхунским сазнањем о смислу и суштини пређеног пута.

Да овде, успут, укажемо на још једну спону „Несванице“ са „Последњим зидом“ на коју упућују следећи стихови из те три године раније написане песме:

*Нек' из ширина и прете простори онострани,
Говорићу сневаној зори до судњег часа: Свани!
И: Трепет блаженог духа нек прозре последњи зид!*

Ти пророчански стихови, којима се песник такорећи завештава „свитању“ као крајњем циљу своје и козмичке ноћи, испоручују дубок разлог његове безазорне „опседнутости“ том више него добро познатом и песнички већ готово и изанђалом романтичарском симболиком. Не само да они дају кључ за његово напоредно философско и филолошко истраживање паралелизма појмова „Ноћ“ и „Ништа“ у античкој и нововековној философији и поезији (вид. у првом тому текст „Доба Светске Ноћи“, стр. 93), него и сасвим непосредно упућују да се корен настанка „Несванице“ налази у осећању самопрописане обавезаности да се до „свитања“ пробије дуготрајним песничким „бдењем“ које оличава узлазна путања „Венца“.

(Кад је у питању „бдење“, занимљиво је овде указати на необично освеопштавање тог појма у „трећем животу Ивице Понора“, када се „укинути“ Огњен Маглић и Михаил Светић Аранђеловић продуже у Пра Милану /од Лужице/. Овај ће, у трагању за изласком из опсенаријумског лавиринта (јер ће Опсенаријум – Књига преживљавања, као четврти том овог Шестокњижја, надживети и прву и другу „смрт“ свога писца),

поводом отварања Олимпијских игара у Пекингу 2008. године, изумети двадесетчетворочасовна „Олимпијска планетарна бдења за мир“, одашиљући своје „Посланице Сапутнику Сунца“ у све 24 временске зоне планете Земље – вид. Миландар – Олимпијске посланице Сапутнику Сунца, Сфаирос, Београд 2012).

Тако прописан обавезујући план певања подразумевао је четири узлазна ступња на путу ка оспособљавању властитог слуха за слушање и језичко преношење „говора Песме“ – „Песме“ са великим „П“ као метафизичког основа свег постојања. По три песме сваког од ова четири кругопева имају обележје призивања Песме, да би се у свакој четвртој она одазвала и огласила суштаственим тумачењима тренутнога стања и упућивањем на неминовне кораке кроз глиб живота којима се стиже до њене следеће поуке.

За већ многобројне садашње и све будуће тумаче дванаест година касније писане „Завршне речи“, у којој ће се „Песма“ преименовати у „Истину Хваломудрености“, ова поставка „Венца проширених сонета“ представљаће право откровење.

Дубок и скривен разлог за „пресушивање“ извора „Несванице“ налази се, међутим, у околности да се већ у време писања „проширених сонета“ у духу песниковом језгрила идеја за „Књигу о Празном“. Са приличном сигурношћу може се утврдити да је цео њен садржај заправо продужетак и недомештај недовршеног „Венца“. А белешка о њеном настанку откриће нам да се у језгру обе замисли заправо налази неостварени наум „Писама са Гневног Жала“.

Сада није тешко погодити да ће „завршно путовање ка Апсолутној књизи“ у свом првом делу преузети „прогресивни“ поступак „Несванице“, а у другом још једном покушати „покрет уназад“, са бакљом Суштине/Празног из досегнутог „дноврха“.

Да ли ће овог пута тај подухват уродити плодом?

Четврто путовање у Празно

КЊИГА О ПРАЗНОМ

εκμαγείων γὰρ φύσει παντὶ κεῖται

(Оно што је подложно сваковрсном обликовању)

Платон, *Тимај*

КА „КЊИЗИ О ПРАЗНОМ”

У строгом смислу речи, „Књига о Празном” се може посматрати не као продужетак, него као поновљено „путовање” и остварење наума „Писама са Гневног Жала” (вид. о томе крај доле наведеног одломка из Опсенаријума, као и горе белешку о песми „Човек за сваку жену”). А ако о неком продужетку може бити речи, онда је она наставак недовршене „Несванице – Венца проширених сонета”, односно надомештај њиховог неиспеваног краја.

Ваља, међутим, имати на уму да је овај део „путовања” првобитно настао и под истим насловом објављен као самостална књига (Графос, Београд 1990, уредник Вито Марковић), па је могуће да ће се као таква, ван контекста Дноврха, и убудуће објављивати и читати.

*

Судбина Књиге о Празном (пишемо је, дакле, без наводника, упућујући тиме на њену самобитност) у великој је мери одредила и ток судбине њенога писца. Са јасним доказом зачетка своје јавне „ликвидације” (његов каснији самоподсмевајући хумористичан израз) имао је он да се суочи већ када је рукопис књиге (под називом Стварник и Стих) у пролеће 1976. г. „пропао” на конкурс Књижевне омладине Србије за прву књигу (едиција „Пегаз”).

Пре тога, још од 1971. године, није било издавача у Србији који му није одбио рукопис књиге песама (које је подносио под разним насловима и са различитим концепцијама), упркос томе што је непрекидно на све стране објављивао песме, огледе, критике... у листовима и у периодици. Апсурдно је било да гласило исте те Књижевне омладине „Књижевна реч” на првој страни објави песму из Књиге о Празном („Хелдерлиново завештање”), а онда њен жири одбије саму књигу, примивши, заузврат, почетнички рад анонимне ауторке коју је, да апсурд буде већи, сам одбијени песник приволео да извади рукописе из фиоке, састави књигу и конкурише, па још и на њега неким члановима жирија скренуо пажњу! Ипак, утешно је знати да се иза те „анонимне ауторке” крије једна каснија истакнута и вишеструко награђивана књижевница, која се, међутим, за разлику од бројних других чију ће стрелу касније Михаил Светић

Аранђеловић, из тоболца и са лука свог “Сфаироса”, одапети на сам врх србске књижевности (нпр. Златко Красни, Бошко Томашевић, Душан Кан, Јасмина Малешевић, Војислав Брковић Исидора Бјелица, Радмило Радовановић, Градимир Московљевић, Верољуб Вукашиновић, Зоран Ћирић, Јованка Стојчиновић Николић, Зоран Богнар...), никада није сетила да саопшти ко је био акушер њеног првог књижевног порођаја.

Али то је посебна тема, имаћемо кад да се њом позабавимо, када нас Опсесија Ивице Понора доведе до свог четвртог дела, тј. до Опсенаријума. Овде је битно запазити и запамтити да је Огњен Маглић пре своје 25. године – у доби када се од живота растао и Милутин Бојић, можда и најдаровитији србски песник икада рођен – већ био стигао на крај свих својих песничких путовања (и „у Круг” и „у Празно”), и да је тога био свестан, а није могао да прође ни на конкурс за прву књигу!

Ко је тада могао помислити да ће се на њено целовито објављивање чекати целих петнаест година (Графос, Београд 1990), притом потпуно незапажено, без једног јединог објављеног осврта или приказа, упркос томе што је Миодраг Павловић у просуди (рецензији) објављеној на корицама написао да она представља „врхунац свеукупног словенског мистичког певања”, а Драгош је Калајић на промоцији у „Коларчевој задужбини” поставио на још виши – индоевропски – песнички врх.

*

Мало је шта нашег творца и добит-губитника властите лозинке „Губећи добијам!”, у читавом животу препуном падања, препедања и пропадања, толико избацило из равнотеже, колико тај неочекиван ударац из правца најближих пријатеља који су му „Књигу о Празном” иначе „наручили” па је потом одбили.

Тежина последица по читав потоњи његов живот најбелоданије се можда огледа у срављивању са судбином другог једног тада даровитог песника-почетника, дошљака на студије у Србију и у Београд, коме ће статус лауреата “Пегаза” и објављивање прве књиге не само откључати сва комунистичким локотом чврсто закатанчена а само “подобнима” проходива врата књижевне промоције, него ће му вишедеценијске путеве прокрчити, и омогућити да их и даље крчи, до највиших звања и признања, управо оне који се у

срећнијим земљама и народима не би судбински затварали пред неким ко је био у стању да за читава живота, а камо ли у тако младој доби, напише такво дело какво је Књига о Празном.

Нека читалац овај исказ донекле „разблажи“ увидом у предговорни текст за „Писма са Гневног Жала“, али и нека држи на уму да је „наручилац“ одбијеног песничког рукописа био сâм секретар расписивача конкурса Књижевне омладине Србије, нико други до „језгровити“ опсесиониста Братислав Милановић, а да су у самом жирију седели и Миодраг Перишић (о чијем блиском дружењу и пријатељству са песником следе узбудљива осведочења на наредним страницама) и његова супруга Владислава Рибникар.

Са тим сазнањем ваљало је даље живети (да ли преживети? и како?), на „ивици понора“, са које ће се ивице ускоро све суновратити. А тако је Опсенаријум и могао започети, и потом дуго трајати, оправдавајући свој поднаслов „Књига преживљавања“.

У њему је остало забележено горко сведочанство о томе, какав је и колико далекосежан био узвраћај овог потомка лорда Алфреда Тенисона чијим је стихом „Who loses himself gains himself“ капија канадског Парламента у Отави овенчала витеза Галахада.

Нека се читалац у то осведочи наводима из Опсенаријума, предоченим у првом тому овог дела (Опсесионизам, стр. 184-186, узастопне „опсене“ од 15. и 19. марта 1976. године под називима „Опсесионизам ће живети“ и „Опсесионизма ипак неће бити јер дело мора да се у себи продуби“).

У сврху осведочавања тог драматичног преокрета, поновићемо овде само одломак из друге наведене опсене:

„Али ја већ сада живим у оном времену када ће се људи чудити: Како се могло догодити... Но разлога за чуђење нема: Потребно је да некога оспоравају како би једном сви заједно били оспорени. То није ствар таштине, нити варава утеха. Јесам оно што јесам и знам што знам.

Но то је истовремено и изазов самом делу: Да се у себи продуби. (...) Па тако неће бити опсесионизма као покрета јер су моји пријатељи одлучили да све урадим сам. (...)

Преводећи Лајбница, наиђох данас на хучање мора и видех себе на обали: Сам. Поново у духу оживеше Писма са Гневног Жала и схватих да је Књига о Празном само део те давно пројектоване целине."

Да ли је то предсказано „време чуђења“ доспело „већ“ наомак отеке половине столећа, објављивањем овог избора из укупног дела Огњена Маглића?

Доиста, има ли се на уму шта су о Књизи о Празном, све и да су гледали кроз наочаре са увећаном диоптријом, саопштила двојица горе наведених оцењивача из групе најмеродавнијих, изгледа готово и гротескно да такво дело буде одбијена на конкурс за прву књигу.

Овај одломак из Опсенаријума значајан је бар из још два разлога.

Најпре, као што је већ горе назначено, у том одломку налазимо дослован исказ о чврстој повезаности „првог“ и „четвртог“ песниковог путовања „у Пrazно“, чиме се у потпуности оправдава и осмишљава основна приређивачка замисао Дноврха као „Апсолутне књиге“.

А друго, он износи на видело пресудан спољашњи подстицај дубоким унутарњим побудама за потоње „самоукидање“ опсесионизма, предочено у првом тому.

То „самоукидање“ од посебног је значаја јер у случају нашег философског „Галахада“ подразумева опасну игру са властитим животом који се у том посебном рулету губит-добитништва као улог ставља на коцку.

Изостанком јавног признања и намноженим егзистенцијалним недаћама младог брачног пара са дететом, лична судбина ће паскаловском коцкару опсесионизма постати „огледно поље“ („експериментални систем“, рекло би се у математичкој логици) за искушавање односа између стечених неупитних истина о укупном (бе)смислу „ни-због-чега-бивствујућег света“ и спремности да се њихове погубне последице доследно прихвате, истрпе и чином воље претворе у „при-дејственост“ свакодневице.

Ипак, у тренутку у којем се зачиње „Књига о Празном“ нема икаквог озбиљнијег наговештаја, камо ли „непосредне извесности“, непремостивог јаза међу младим супружницима, упркос „сукобу нарави“ који је проузроковао песников одлазак на служење војног рока.

Нема ни наговештаја драматичне борбе за самоукидање опсесионизма са којом ћемо се сresti у Опсенаријуму, пред чијом се капијом управо налазимо.

I ПРИЗИВАЊЕ ПРАЗНИНЕ (КА „ГЛАСУ ИЗ ТИШИНЕ”)

Заслуга је предговорника ове књиге др Желимира Вукашиновића да је корене „Књиге о Празном” открио у сва три претходна песникова „путовања у Празно” и тако омогућио њено боље разумевање. А дуготрајан заједнички рад на овако замишљеном Дноврху, као и одуговлачење са његовим објављивањем, омогућили су песнику да и сâм боље сагледа целину песничке заоставштине Огњена Маглића, приређивачу пак задовољство да најзад добије сагласност аутора не само за сврставање „Наговештајних писама” у оквир књиге, него и за нешто од највећег значаја – да се тај оквир првобитно дводелно замишљене целине („Лутајућа поема” и „Стварник и Стих”) прошири придодавањем ту припадајућих песама у две нове почетне деонице истовременог путовања ка дну и ка врху, („Призивање Празнине” и „Ухођење у Празно”).

уводног певања сачињеног од пет песама (заправо четири, јер су „Опело Белој Демонији” и „Мemento мори” једна те иста песма, с много разлога предочена у две различите граfiје и под различитим називима), без обзира (или управо с обзиром) на њихову формалну неусаглашеност, као и на околност да су две остале недовршене.

А управо те две („Украс” и „Каирос”) и временски и садржајем уистину представљају нахерен мост између „Несванице” и „Лутајуће поеме”, када се песнику, у немоћи да доврши „Венац проширених сонета”, учинило да му је „Глас” заувек утихнуо. А онда кроз друге две („Плави очај” и „Мemento мори”), засигурно неизоставне становнице сваког најужег антологијског избора укупног Младеновићевог певања (дакле не тек „Маглићевог”!), тај му се Глас победнички вратио, без обзира на то што ће нешто касније, у „Сансеверији”, завршној песми „Лутајуће поеме”, привидно поново занемети.

Напоредо су се, међутим, током „бременитог пролећа”, у породици Маглић догађале крупне промене. Породични буџет се из неколико извора осетно повећао:

1. По смрти очевних родитеља, синови су продали предачку кућу на јагодинској Левачкој чаршији и „плен“ поделили на четири дела,

2. продата је и кућа на Ади Циганлији, из бојазни да ће „дивље“ насеље бити срушено,

3. Жарослав Маглић је добијао позамашне хонораре за своје из године у годину наново штампане уџбенике и књиге на Правном факултету, најзад и

4. повољни услови за добијање и отплату стамбених кредита омогућили су сеобу родитеља, куповином новог, пространијег, стана у новоизниклом новобеоградском „Блоку 45“, на обали Саве, тада навелико извикиваном „Насељу Сунца“.

Одједном је у стану код „Фонтане“ остао сам њихов млађи син. Он је, уз то, из богатог породичног финансијског урода умео и да пожње тада популаран аутомобил марке „Дијана“, србску верзију Ситроеновог „спачека“.

Спретан у овоземаљским пословима, Небојша Маглић ће ускоро две собе трособног стана на осмом спрату у Париске комуне 8 (наш вечити „Маглинариум“) дати под кирију – и то коме! Једној половини Другог опсесионистичког језгра! У једну ће се сместити Краљевчанка Драгиња Урошевић, у другу Алексинчанин Братислав Милановић са тек венчаном супругом (ту ће им се и родити први син)!

Наравно да је половина станарине ишла старијем брату за преживљавање његовог бесприходног студентског брака, али је овај својим опсесионистичким станарима тај новац обилато и на вишеструк начин враћао, у најмању руку тако што су и Веренцина кухиња и њихово сењачко „Огњиште“ и дању и ноћу били свима непрекидно доступни и отворени.

Милану Лалићу је „Фонтана“ била успутна станица из Бежаније према граду, сестре Лукић и Зоран Зеџ становали су на двестотинак метара, он с једне, оне с друге стране „Париске комуне“, Зоран Станисављевић у самој згради, тако да су опсесионистичка дружења постала такоређи свакодневна.

А и шаховска!

Јер у згради је становао и један од корифеја „Новобеоградске философске школе“ Младен Козомара, који

са својим „нераздвојевићем“ Милорадом Мидом Беланчићем (баш онаквим какав је Маглићу био Жбуњић) ништа мање није био загрижен за шах од Маглића и њиховог Сарторија, па се бар једном недељно у Маглинариуму жестоко ударало по шаховском часовнику, на импровизованим брзопотезним турнирима.

Ипак, „бесприходност“ није сасвим тачна реч за брачни живот младих супружника. Свакодневно јутарње писање и потом читање духовитих репортажа у јутарњој звучној колумни под називом „БИТИ СТУДЕНТ“ за студентски радио Индекс 202, чији је уредник Рајко Павићевић тада започињао своју блиставу новинарску каријеру (преминуо крајем 2017, управо у дане писања ових редова), доносио је приход који је допуњавао износ родитељске помоћи.

Хонорари су стизали и од директног извештавања са описаних студентских скупова у Загребу, Љубљани и Врњачкој Бањи, од учествовања на бројним трибанама у Студентском културном центру, Дому омладине, библиотекама, али и од објављивања песама и чланака по свим могућим листовима и часописима.

У једном од њих објављивао је и приказе најактуелнијих светских књижевних и философских часописа, посебно издвајајући неке најсубверзивније садржаје, какав је, између осталог, било и откриће да руски нобеловац Михаил Шолохов можда није прави писац Тихог Дона (знамо како је и зашто песник то дело добио за награду у петом разреду основне школе). Био је то, махом философски, часопис „Идеје“, чија је рођена сестра била свејугословенска ревија „Младост“, јер им је заједнички родитељ била „Социјалистичка омладина Србије“.

Заслужан за завидну вредност пробраних предмета, садржаја и сарадника, и нарочито за пратећу, тек основану, едисију књига младих домаћих и знаменитих страних аутора, био је студент философије Милутин Станисавац, нешто старији од Жбуњића и Маглића. Не часећи ни часа прихватио је предлог ове двојице да у издавачки програм уврсти сва дотад непреведена Платонова дела, чије ће преводе они обезбедити у сарадњи са студентима (уствари студенткињама) Катедре за класичну филологију.

Наравно да је Маглић за себе и Веренцу преузео најтеже, најдубље и најутицајније дело целокупне античке философије, чијег се превођења није усудио да лати нико у многовековној повести србске писмености.

Тако ће Платон и његов Тимај ускоро ући у свакодневни живот младог брачног пара који је располагао потребним жаром и знањима за велики подухват. Обоје су тада имали по 23 године.

Превасходан циљ Огњена Маглића био је да у трагању за преводилачким решењима изгради читав србски философски речник. Ништа мање грејало га је уверење да ће наћи спојну тачку Платоновог „света идеја“ са својим „светом опсена“.

*

Идеја за „Плави очај“ настала је у „другом чину“ једне књижевне вечери (у њеном гурманском продужетку у новосадској кафани „Гурман“ на Католичкој порти, где је настала и забележена прва њена строфа), за који се стицај без устезања може рећи да представља један од средишњих догађаја свеколиког опсесионистичког покрета.

Гостовање опсесиониста на „Трибини младих“ у Новом Саду у пролеће 1973 г. код песника Јована Зивлака (који је и сâм тада био присталица опсесионизма), претвориће се у „трећем чину“, по повратку у Београд, у целоноћно дружење („дозорчење“) четворочланог „језгра“ (Маглић, Урошевић, Лалић, Милановић) у нама добро познатом „Огњишту“ на Сењаку, преко пута Сајма, у којем ће опсесионистичком леглу вођа покрета својој светој дружини, кроз широки прозор загледаној у свитајуће београдско јутро, занесено изложити сасвим јасну, али још песнички неуобличену, замисао за ову и тек зачету песму.

Заузврат, идеје и слике за другу једну своју песму том ће им истом приликом подробно исприповедати, приказавши им на раму тог истог прозора огреботину са ликом јелена који се баца у широк градски предео, толико удаљен и различит од чедне дивљине коју је тај скок племените животиње зазивао.

Саопштио им је тада да му та песма напосто бриди на перу и да ће се звати „Јелен на раму мога прозора“. Одлажући њено писање јер му се управо излегао „Плави очај“, дочекао је убрзо да сазна ко га је од опсесиониста тог јутра најпажљивије слушао.

О томе како ће Братислав Милановић, са Сењака отишавши на Нови Београд, из „Огњишта“ у „Маглинариум“, тамо написати његову песму, додуше својим речима и са себи својственим и распознативим патосом, обавестиће се ускоро, када овај за прву објављену књигу добије Бранкову награду за збирку песама под називом Јелен у прозору. А читалац ће више појединости о томе, па и саму песму, наћи у белешци за песму „Давати безболну светлост“, као и у „Прилозима“, на самом крају ове књиге.

*

Посвета „Плавог очаја“ Драгињи Урошевић последица је дубоког и целоживотног песниковог пријатељства са овом великом песникињом, уз Милана Лалића кључном личношћу другог таласа опсесионистичког покрета. Али разлог да јој управо ова песма буде посвећена налазимо у наизглед безазленој употреби речи „згласје“ у трећој строфи „Плавог очаја“, јер је песник ту реч преузео из наслова Драгињине прве песничке збирке, објављене у „Просвети“ те 1972. године, о којој ће убрзо објавити одушевљен приказ у београдском „Студенту“ („Песма као хомологија метапсихичког и метафизичког“, вид. први том, стр. 131).

Драгиња је током наредне две деценије вишеструко узвратила песничко ударје свом најбољем пријатељу, најпре песмом „Плави очар“ (вид. у „Прилозима“), потом посветом целог циклуса песама надахнутих Празником – накнадним испевавањем средишњег опсесионистичког појма када опсесионизма као покрета више не буде јер је Лалић преминуо 1991, остали се разишли својим путевима, а вођа покрета одлучио „да све уради сам“ (вид. први том, стр. 186-187).

Трагична судбина прве даме србске поезије и равнодушност којом је она пропраћена у књижевним и генерацијским круговима

дали су опоро оправдање видилаштву овог наслова, али и горки обол једном нераздруживом људском и песничком пријатељству са оштрим предзнаком опсесионизма. Када 1984. г. „Плави очар“, „Змај са Небеског Гледића“, допадне затвора, изложен унакрсној ватри „социјалистичких“ комитета којима је, из нехајног прилагођавања, песникиња припадала, ова нововековна Антигона, „ускладитељка небеског згласја“, одбила је да се одрекне свог песничког брата упркос изопштењу, брачном и психичком слому, а онда и већ безмало четвртвековном, хелдерлиновском, боравку у запећку ума...

Наслов песме којим се „очај“ везује за плаво (и обрнуто), начинивши тако ту боју једном од светиња опсесионизма и самог његовог оснивача, упућује нас на пети у низу, а првонаписан (у јулу 1967. године), међу „Опсесионистичким сонетима“ („Сунчаним слухом дуге“) у којем се плава боја неба распознаје као застор који прикрива дубину васионе и ствара привид само(за)довољности нашег света:

Плаво залуђен простор – о варко тамних дубина!

Није ли тај светли застор сродан оном који се навукао на потамнелу душу Драгиње Урошевић?

I ГЛАС ИЗ ТИШИНЕ

УКРАС

Дуго сам ћутао. Сада хоћу Глас:
 Глас из Тишине да вратим у Свет. Жива
 Је, дакле, Реч; и мада радо позива
 Се на њу Празнина, да јој бар украс
 За Празник буде (јер би и мук био бољи
 Него да шупљим одјеком надјача
 Свето Тајанство говор), ипак су у вољи
 Бози да се, понекад, души Певача,
 И осетивом Гласу, неопажено,
 Присаобрази: Она. Да тад забрује
 У грлу струне, и да у пев преливено,
 Њено се Слово све до у бескрај чује.

.....

1972, Белов Град

ПЛАВИ ОЧАЈ

Драгињи Урошевић

За један да живите трен
Да умирањем продуби се свет
Јутро да клоне у уморну сен
Ноћ да осване и одблесак њен
Да буде Празно а Празно је лет

Тад вечни да слухнете звон
Да лебдењу се не умисли пад
Згласјем да бруји најтамнији тон
Бездан да зјапи и кад прхне он
Да буде Празно а Празно је склад

У лаки да склизнете чун
Да отисне се низ пучину слут
Шума да буде а остане жбун
Свемир да сиђе у ништавни трун
Да буде Празно а Време је лут.

У небо да скрилите вид
Да разуде се облици и сав
Простор да клизне у прозирни зид
Пучина да се закуне у хрид
Да буде очај а очај је плав

У нови да тонете сан
Да будном оку причини се трн
Била је светлост и био је дан
Згрчени прсти и преварен длан
Сада је Празно а Простор је црн

Сад гневни да снујете чин
Да понори се извију у пев
У сваком стиху да проснева крин
Песме да зјапе и обухват њин
Да буде Празно а Празно је зев

За један да живите трен
Да залепрша неслућени лет
Јутро да клоне у уморну сен
Ноћ да осване и одблесак њен
Да буде Празно а Празно је Свет

Нови Сад–Београд, пролеће–јесен 1972. г.

КАИРОС

Кад пристигне из Празнине треба
 Му Глас, јер Стих *јесте* тек кад га чујемо.
 Лебди без теже, не одаје се, немо
 Мотри нас и надахнут нам вреба
 Трен. Чујни да вид нам га осети,
 Бели призове Шум, да у прави час
 Зграбимо чуперак, па у дах кад слети,
 Са безгласних жица да узвине нам Глас:

Да буде Песма! Да радост јој буду
 И дуго лутање, и Стварник и Стих!

.....

1972, Белов Град

ОПЕЛО БЕЛОЈ ДЕМОНИЈИ

(О леденом заснутку сна)

за Веренцу

Прођи крај себе у узалудном трену одвећ је хладно
да се забораве будуће студи
Ништа још није минуло што минулим би телом
сву прошлост неба да сагори
Доста је било смисла и чела уснулог тешко је буђење
ал' стиже Празнина која буди
Прођи крај себе и слушај дозива празно место
и насељава се у груди

Јер ти низ струне умне одзвања
Memento mori

Ништа загубљено у непокретном сећању у бескрај
слеђеном ал' ништа нађено није
Предстоји велико буђење препорађање пепела
јер ко ће ватру да оспори
Ледено буђење предстоји и ватра студена шта хладном
пламену да се скрије
Ништа загубљено ништа нађено у сулудом откуцају крво-
тока што врије
Јер ти низ струне умне одзвања
Memento mori

Поново певај исте риме што се понавља слути кружни
завеслај умирања
Дозови последњу мисао пре бесконачног свитања
у лажно сневаној зори

Нема буђења док не изједначиш се са прахом и вечним
заносом распадања

Поново певај исте риме слућена музика да не утихне
на рубу свитања

Јер ти низ струне умне одзвања

Memento mori

Зар такво свитање не води у Поноћ то глуво доба
то уснивање

Дубоким повратком Бившег а Вечног зар неће буђење да
проговори

Себе пробудити или свет продубити јасног ли похода у
небивање

Зар такво свитање не води у Поноћ у хладно окончано
пребивање

Јер ти низ струне умне одзвања

Memento mori

Ништа догођено пре сазревања у пепелу пре замрзавања
у диму

О леденом заснутку сна треба запевати ноћ вечна врата
да отвори

Ево крвоток се већ шири већ не постојиш и течеш
у небеску плиму

Ништа догођено пре сазревања у пепелу пре пресликавања
У риму

Јер ти низ струне умне одзвања

Memento mori

Довршити се у гневу кад буђени тренутак сам себи
преостане

Све што је бивало у тамни простор дубоки заборав
да претвори

Па када mine све када од света само још Ништа
 не одустане
 Довршити се у гневу нови почетак да не почне вечно
 да сване
 Јер ти низ струне умне одзвања
Memento mori

Прођи крај себе у узалудном трену одвећ је хладно
 да се забораве будуће студи
 Ништа још није минуло што минулим би телом
 сву прошлост неба да сагори
 Доста је било смисла и чела уснулог тешко је буђење
 ал' стиже Празнина која буди
 Прођи крај себе и слушај дозива празно место
 и насељава се у груди
 Јер ти низ струне умне одзвања
Memento mori

*Лето 1972. г. Белов Град –
 23. просинак (децембар) 1973. г. Вис*

MEMENTO MORI

Опело Белој Демонији

за Веренцу

Прођи крај себе у узалудном
трени
одвећ је тамно да се
забораве будуће

Студи

Ништа још није минуло
што минулим би телом
сву прошлост неба

Да сагори

Доста је било смисла
и чела уснулог
тешко је буђење
ал' стиже Тишина која

Буди

Прођи крај себе и слушај
дозива празно место
и насељава се

У груди

Јер ти низ струне умне одзвања
Memento mori

Ништа загубљено
у непокретном сећању
у бескрај слеђеном
ал' ништа нађено

Није

Предстоји
 велико буђење
 препорађање пепела
 јер ко ће ватру
 Да оспори
 Ледено буђење предстоји
 и ватра студена
 шта хладном пламену
 Да се скрије
 Ништа загубљено
 ништа нађено
 у сулудом откуцају
 крвотока
 Што врије
 Јер ти низ струне умне одзвања
Memento mori

Поново певај исте риме
 што се понавља
 слуги кружни завеслај
 Умирања
 Дозови последњу мисао
 пре бесконачног свитања
 у лажно севаној
 Зори
 Нема буђења
 док не изједначиш се са прахом
 и вечним заносом
 Распадања
 Поново певај исте риме
 слуђена музика да не
 утихне на рубу
 Свитања
 Јер ти низ струне умне одзвања
Memento mori

Зар такво свитање не води
у Поноћ
то глуво доба
То уснивање

Дубоким повратком
Бившег а Вечног
зар неће буђење
Да проговори

Себе пробудити
или свет продубити
јасног ли похода
У небивање

Зар такво свитање не води
у Поноћ
у хладно окончано
Пребивање

Јер ти низ струне умне одзвања
Memento mori

Ништа догођено
пре сазревања у пепелу
пре замрзавања
У диму

О леденом заснутку сна
треба запевати
Ноћ вечна врата
Да отвори

Ево
крвоток се већ шири
већ не постојиш
и течеш у небеску
Плиму

Ништа догођено
 пре сазревања у пепелу
 пре пресликавања
 У риму
 Јер ти низ струне умне одзвања
Memento mori

Довршити се у гневу
 кад буђени тренутак
 сам себи
 Преостане

Све што је бивало
 у тамни простор
 дубоки заборав
 Да претвори

Па када мине све
 када од света
 само још Ништа
 Не одустане

Довршити се у гневу
 нови почетак
 да не почне
 Вечно
 Да сване

Јер ти низ струне умне одзвања
Memento mori

Прођи крај себе у узалудном
 трену
 одвећ је тамно да се
 забораве будуће
 Студи

Ништа још није минуло
што минулим би телом
сву прошлост неба
Да сагори

Доста је било смисла
и чела уснулог
тешко је буђење
ал' стиже Тишина која
Буди

Прођи крај себе и слушај
дозива празно место
и насељава се
У груди

Јер ти низ струне умне одзвања
Memento mori

*Лето 1972. г. Корчула –
23. просинак (децембар) 1973. г. Вис*

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

УКРАС и КАИРОС

У неку руку, и овим песмама претила је судбина „Несмештаја“, иако оне садржински и стратешки припадају „Књизи о Празном“. Али пошто ниједна није написана плански (осим дуго недовршаваног и недовољно успелог „Каирос-а“), па се није уклапала у замисао њеног дводелног „путовања“, дуго су тавориле на „одморишту“ и у „несмештају“, све док у песнику коначно није сазрео осећај да им је место у њеном широком предворју.

Догодило се то, срећом, благодарећи бескрајном одуговлачењу са (не)довршавањем и (не)објављивањем Дноврха.

„УкраС“ је најпре био „вештачки“ састављен од два рукописна покушаја да се искаже иста садржајна и формална замисао, а све до последњих тренутака петнаестогодишњег рада на овој књизи (и четрдесетишестог свог рођендана) носио је првобитан наслов „Празник“. Очигледно је да је воља песникова „Глас из Тишине да врати/м/ у Свет“, тим стихом, у исти мах произашла и из намере да се продужи занемела „Несваница“ („Дуго сам ћутао...“), и из замисли да се започне нови спев који би имао да оствари „налог“ из завршне песме *Књиге о Празном* „Давати безболну светлост“, да „Глас се заснује кад објави се Празник“. (О етимолошкој и смисаоној вези „Празног“ и „Празника“ вид. даље белешку о песми „Плави очај“). Али је током времена постало очигледно да „Празник“ следује после, а не пре, доспећа у Празно, те да је „Реч“, која се у придејствениости песниковој оглашава као „ипак жива“, само будући празнични „украС Празнини“.

Утолико је отклањање погрешног наслова ове песме омогућило да се „Празник“ садржајем и називом премести на своје право место, на сам крај свих „дноврховитих“ путовања, у „Непутовање“, у „Беспределност“.

На сваком од два поменути рукописна покушаја налази се исписан по један од најпре састављених, али сада више него срећно одвојених делова песме („Дуго сам ћутао...“, „Дуго сам певао...“ – вид. даље песму „Празник“) – срећно утолико што се овај у „Украсу“ нашао на самом почетку, онај други на самом крају поеме. Овде се,

међутим, из много разлога испоставило да то што је можда у песниковој замисли и требало да буде почетак неког новог певања после будуће ко зна колико дуге ћутње на коју обавезује исходиште *Књиге о Празном*, савршено припада самом њеном почетку, као основ да у њу „уходе“ сви токови *Дноврха* као *Апсолутне књиге*.

*

„*Каирос*“ својом недовршеношћу мање упућује на тешкоћу са којом се песник суочио при описивању стваралачког (за њега козмотворног) чина чија се нужност придејствује преносницом божанског пролетника кога ваља уграбити за чуперак, колико на песникову свест о неизрецивости тога стања, па тако и на његово вољно одустајање од њеног довршавања.

Од посебног је значаја обратити пажњу на стих у духу „синестетичког“ опсесионизма „Чујни да вид нам га осети“, који би деловао крајње оксиморонски да се иза њега не крије песниково учење о језичком прајединству свих осетила/чула којем србски језик даје понајбољи доказ очитом родбинском везом „чи“ и „чу“ у „очи“ и „чути“.

А да и овде имамо посла са једним од бројних Маглићевих визионарских путоказа савременој науци, доказује једноставно откриће из тридесетих година прошлога века, да је у „скаларном“ свету Теслиних „нехерцијанских“ таласа Светлост заправо Звук који нашим слушним апаратом нисмо у стању да чујемо. Па су „Мрак“ и „Тама“ (Ноћ), у митологији старих Грка иначе родитељи Етера, исто што и саврамена „тамна материја“ и „тамна енергија“ – партитура хармоније сфера чије су ноте звезде, сазвежђа, галаксије...

Из ризнице многих таквих наговештаја и „пуних погодака“ издвојимо овде „кружне таласе“ из доње песме „Празник“ који „очима чуј а слуху вид из Стиха доносе“, а с њима још долећу и „небески струногласи“.

ПЛАВИ ОЧАЈ

Није претерано рећи да је „Плави очај“ највећи кривац за недовршавање „Венца проширених сонета“. Та је песма напросто прогутала шест његових преосталих сонета, а са њима и довршетак два магистрала који су остали ускраћени за своје

проширене терцине. Нека се будући истраживачи позабаве надограђивањем недовршене „Несванице“ садржајним залихама ове песме. Сасвим је сигурно да ће у најмању руку закључити да је она мост преко кога се прелази у „Књигу о Празном“.

Осим што својом поставком и изражајном снагом, после „Последњег зида“, носи тежину новог песничким језиком свесно исказаног манифеста опсесионизма, ова песма је произашла и из песниковог одушевљења открићем коренског значења речи „Празнина“, кључног појма опсесионизма. До тог открића засигурно не би дошло да се он те године, уз философију напоредо студирајући и класичну филологију, није упустио у помно изучавање историјске граматике.

Међу бројним чудесима која су му се проницањем у фонетске и морфолошке законитости древних и савремених језика обелодањивале, била је и одгонетка тајанственог значења наслова „Зев над зевовима“ из збирке Васка Попе *Споредно небо*.

Разлог да се појам „хаоса“ на србском преведе као „зев“ није давао икакву провидност све док се применом фонетске алхемије најпре није показало да су „хаос“ и „зев“ у својим законитим преобличењима заправо једна те иста реч, али онда и да „итеративно“ *зевати* у „индикативу“ гласи зинути, па нас онда Пра-Зев једним лаким кораком доводи до „нултог степена апофоније“ („лексемског минимума“) – до Пра-ЗН-ине!

Хаос је, дакле, Празнина!

Какав је то морао бити „велики прасак“ у већ пренапрегнутом уму до тада интуитивног, а од тог часа више него (само)свесног проналазача дубоких повезаности испод површине језика и ствари ка којима је по неком тајинском призиву био вођен!

Од тог праска прсао је „последњи зид“ који нам се испречио на крају „Кругопева“ и на њему се широм отворила „Врата хармоније“. Ништа више није спречавало улазак у Празно.

ОПЕЛО БЕЛОЈ ДЕМОНИЈИ / MEMENTO MORI

После песме „Две вечности и једно сад“ коју смо под истим насловом читали у две различите верзије, ево песме чији истоветан садржај читамо под два различита наслова, у другачијим графичко-прозодијским приказима.

Започета у јесен 1972. (прва строфа), дакле управо у раздобљу у којем се сада налазимо, у време писања „Човека без завичаја“ – „библије“ философског опсесионизма – песма је, као и већина својих посестрима у песничком породилишту Ивице Понора, чекала свој тренутак да се, после зачећа, роди када се њој буде хтело, и дочекала га у Дому ЈНА на острву Вису, у којем је песник, као што знамо, заједно са философским колегом и пријатељем Миодрагом Перишићем, провео највећи део свог војног рока. Надахнута је лектиром Св. Николаја Велимировића и аве Јустина Поповића и њиховом критиком боготпирућег хуманизма којим је Европа под белом кожом оцрнила душу човечанства.

За самртну песму такве Европе (којој ће касније као Михаил Светић Аранђеловић, alias Слободан Вучитрн, чланком „Мефистофеловски загрљај Запада“, прочитати и политичко опело, а себи тиме и капарисати четрнаестомесечни смештај у комунистичким казаматима) употребио је вечну тему „сећања на смрт“ да у свечано дуге стихове ускладишти читав арсенал своје, опсесионистички истовремене, оксиморонске и синестетичке муниције, испаљујући је у реским метафизичким рафалима који истовремено усмрћују, и покојника васкрсавају.

*

На песму-поему са два графичка приказа и са два наслова („Опело Белој Демонији“ и „Мemento мори“), као и за претходну, као и на мноштво песама Огњена Маглића, Михаила Светић Аранђеловића и Пра Милана од Лужице, могао би се применити зачуђен узвик угледне књижевнице и критичарке др Мирјане Брковић у предговору за потоњу песникову збирку *Ресник*, а поводом песме „Panna Sophia na nebevzety“:

„Да ли је могуће да ова песма постоји, а да о њој нико не пише!“

На значај те песме указао је и Предраг Драгић Кијук у својој знаменитој беседи у Коларчевој задужбини 30. октобра 2008. године, говорећи управо о *Реснику* као „јединственој књизи у целокупној србској култури“, жалећи што се у њој није нашло места за неке од најбољих Младеновићевих песама, посебно именујући „Опело Белој Демонији“.

Изговарајући ту опаску, велики критичар и мислилац није у довољној мери био упознат са оштром раздеобом песниковог стваралаштва на раздобља првог, другог и трећег „Ивице Понора“, те да је „Опелу“ написаном у ери „Огњена Маглића“, када је овоме било 24 године, није било место у Реснику.

Шта ли би тек рекао о *Дноврху*, да га преран изненадни одлазак није спречио да дочека његово објављивање...

Да, песма „Опело Белој Демонији“ постоји већ 45 година (сада смо у 2018), а да о њој до дана данашњег готово да није написана ни успутна, камо ли меродавна, реч! Многи ће се над тим, и томе, у долазним временима ишчуђавати, а они који још буду међу живима, стидети.

Овај приређивач ласка себи да ће трудом на „спасавању ишчезлог живота Огњена Маглића“ то чуђење проширити на општи нехај, или нехат, а понајпре на организован злочиначки подухват, са којима је допуштено да се један такав аутор изопшти из постојања, и да његово заокружено дело остане потпуно ван видокруга и оцене читавог нараштаја, те самим тим и не изврши утицај који би можда много тога променио...

II УХОЂЕЊЕ У ПРАЗНО (КА „ЛУТАЈУЋОЈ ПОЕМИ“)

Лето 1972. године песник је провео у граду Корчула на истоименом острву, у већ описаној кући породице своје супруге на ободу централног дела града, на обали познатој под именом „Закерјан“, очекујући рођење детета, „борећи се“ са Сартром и проблемом Историје, играјући шах са Стефаном Ђурићем („дете Стефан“, прозваће га од милоште Веренца) и домаћим „професором повјести“ Бораном Чулићем. Помно ће пратити рад Корчуланске летње филозофске школе (о којем ће у „Књижевној речи“ објавити опсежан чланак који ћемо читати у „Опсенама философије“), дочекујући и испраћајући пријатеље и чланове породице, од којих је посета највећма био ганут доласком, и нарочито одласком, брата Небојше и његове будуће супруге.

Браћа су се поново нашла на месту преко кога су препутовала три године раније, на путовању из Трпња на Пељешцу према корчуланској Велој Луци (вид. горе завршни део уводне белешке за „Преседање“), са једном половином тог уиграног двојца у улози домаћина.

Листови хартије на којима су исписивани стихови „Лутајуће поеме“ чувају јасан белег снажног почетног надахнућа на чијим ће једрима с братом отпловљавајући брод истовремено испловљавати на пучину Књиге о Празном.

*

Као што смо већ запазили, првобитна дводелност овог Четвртог путовања у Празно (видели смо у белешци за „Призивање Празнине“ како се и зашто појавио и тај трећи, односно уводни, део, а за коначну четвороделност, видећемо, постараће се „Наговештајна писма“) прати истоветан наум и нацрт „Писама са Гневног Жала“. Али док се тамо у првом делу „путник“ поступно, низ „дрво живота“, спуштао у дубину властите утробе, спремајући се за просветљујући и преокретан сусрет у њеном дну са злодухом Шабудалом ради његовог савладавања и

припитомљавања, не би ли га овај у другом делу узвратним путем враћао назад, откривајући му саобразно устројство човековог бића и целокупног васељенског организма, дотле је овде путовање алегоријски замишљено као корак-по-корак и ступањ-по-ступањ удаљавање од света тог „бегунца на путовање“. У првом делу пратимо „лутајуће“ просецање стазе до „сневаног Гневног Жала“, самотне обале пред бескрајном пучином низ чији ће се „Велики Сунчани Пут изМирења Ватре и Воде“ отиснути у „Град Опсена“. Ту започиње други део поеме – коначно досегнут „говор из Оностранства“, дакле из Смрти – остварен идеал Малармеове „Апсолутне књиге“.

Алегоријска анабаза „Лутајуће поеме“ није у потпуности „попуњена“ свим предвиђеним песмама. Када се по изласку из дантеовске „прашуме непрохода“, из равничарског предела, чији „духови Сјаја“ маме на „приземљење“ и опуштену завичајност, на крају будемо успели до Врха са кога „да видим више нећу пут“, стићи ћемо до крајње, преокретне тачке на којој се „мења пређашњи облик бића“.

Одатле би се очекивао „пут уназад“, ради пресаздавања појавног света после обављене „феноменолошке редукције“, на начин зацртан замишљу „Писама са Гневног Жала“. Али уместо тога, наступа певање из досегнутог Празног, налик оном „Говору Песме“ у сваком четвртном проширеном сонету „Несванице“.

Али да до њега дође, било је потребно да се деси велики преокрет – крупан искорак из већ уходане свакодневице студентског брачног пара са тек рођеним дететом.

Да, свакодневица се била уистину уходила откада се 26. септембра те 1972. године, попут мајке анђеоски прозрачна, родила девојчица Јана. Околности њеног доласка на свет потанко су описане у првом тому овог Шестокњижја (белешка уз текст „Козмопланктос или Човек без завичаја“, стр. 82). Читалац се тамо може обавестити о парадоксу да је срећни отац у самом најрадоснијем тренутку свог живота заокруживао свој опсесионистички поглед на свет текстом поменутог наслова, обавезујући у њему себе да једнога дана одговори „изазову истине“ и „бекством“ се, напустивши породицу, одметне на „лутајуће путовање“.

А у стварности, долазак новог створа у кућу озарио је и његове родитеље, и свеколику породицу, и широки круг пријатеља. Додуше, радост је била помућена страхом од тада владајуће епидемије великих богиња и одговорношћу да се нико, па ни дете, не подвргне вакцинисању некаквим гамаглобулином чије је дејство код многих изазвало трајне штетне последице. Заузврат, строга кућна изолација и бдење над здрављем детета појачавали су дубока супружанска осећања до највишег могућег степена.

Чим је опасност прошла, започеле су бесконачне шетње са гурањем колица по Сењаку и Топчидеру, којима ни зима, ни снег, ни хладноћа нису могли стати на пут. Истовремено, разиграна машта младих родитеља разбуктавала се улепшавањем и зачаравањем дечје собе на сењачкој страни њиховог „Огњишта“, којом су се и дан и ноћ разлегали звуци Бахових фуга и ораторија, да из небеса тек прispела душица не заборави хармонију сфера у којој се пре утеловљења ваљускала, а на коју су је подсећали и безбројни живописно обојени патуљци на сјајнобелом кунст-друк-папиру, прелепљеном преко целе полећине ормана на који се наслањао детињи креветац.

II ЛУТАЈУЋА ПОЕМА

БЕКСТВО НА ПУТОВАЊЕ

Да си постао лутање, немир да си, то је
 Већ и у празном оку одсјај бити. Муња
 Сред главе у путоказ ти трне. И ватре које
 Некад на беспут мирисаху: Сад нису ту. А
 Течеш Време. Безглаво се у Сјају преплићу
 Тајне нити. Негде ће у одјеку корак да се
 Следи. Сада коначишта бекствима освићу,
 Безмерним коначиштем лутања се гасе.

Али то није обала, ушће није. Оно
 Из бездана што се вере у бездан стреми!
 Па се осврни мудро и схвати: НИЈЕ! Но
 И пред тобом зјапе понори хладни, неми.
 И видиш: Лебди све, и све је сновиђење!
 То путовањем сан се продужава, Север влада!
 Шта ли у Празном борави, шта ли снује, када
 Ништа више не умире, и све је лутање?

Корчула, лето 1972. г.

БЕСКРАЈНО, ДО БЕЗНАЂА

1

(Плодови бившег склада)

Још није дошло време великих помрачења
Иако спleo си шуму са сјајем завађену
Где крошње скриљују небо лишћем, па се мења
Дан: Тишином нарасле тмине сневају о плену.
Јер ево, промичу звери погледа незаситих!
Прашума којом дишеш њиховим видом још само
Блешти! И нема жеднијег крви Сунца, нити
За чељуст махниту трулијег избављења. Тамо,
У мрачном ждрелу, све опет у себе пада
И непокретни простор исмева привиђење
Тока. Сном крви обуставља се Време, мада:
Здробљеним месом Тмина прославља ново рођење.
Са телом минуо Свет је на кости раскомадан,
Лобања више не зрачи привидом обухвата.
У телу звери гњиле плодови бившег склада:
Препричава га трулеж и црвима га схвата.

2

(Столетни непроходи)

Јер смрт још само живи схватањем! Кужна јека:
 Из грла звери истиче битнијим шумом, тако
 Да се у задах Бившег прелама свест далека
 И раздвојена чула напајају се мраком,
 Па их у живот враћа пораз осмишљени.
 Све је презир спрам Другог и собом омеђено:
 У изненадном блеску обневиделе зени,
 Чудесним звуком обиља ухо опчињено.*
 Тако без страха крчиш столетне непроходе
 Да се и жудња звери стишава сред удивљења!
 Али у овој шуми дивљају непогоде.
 Претеће тмине вребају очима искушења.
 Тек што се замахом сабље просече рањива
 Стаза, густо се вресје стоструко препораћа!
 Челом ти инсекти жеђ толе, а папрат скрива
 Змију, и све се понавља бескрајно: До безнађа.

Корчула, лето 1972. г.

ДУХОВИ СЈАЈА

1

(Огањ Свеизгар)

Па ипак: Ипак је само опсена све то
Било, кандила у очима звери, гле! гасну
Пред Светлилом днева! Јер широко над Светом
Сварожић златасту косу и сласну
Распреда свирку, и услужно Духови Сјаја
Обделавају твар земаљску! Нису ти, дакле,
Шуме смрт уденуле у зени, гле! спаја
Даљ са видом ширина која зри! Зато бакље
Разгори у духу и предео пажљиво
Осмотри, јер тек у близини циља уходе
Беспутице, ако сувише повериво
Уприподобих душу, и скроћену, да је воде,
Одвећ скрушено бесамртним препустиш Бозима.
Много су дарова они поделили у шар
Земаљски, и завичајан зачас похита к њима
Дух, ипак не Певач и његов: Огањ свеизгар.

2

(Огањ Свеимар)

Питомо, дакле, пред тобом разлелујала се трава
И свака влат убогом зричку сестра и танка
Струна, крилатог брата лахора да успава
Нежно: Полегла на брежуљке сањива успаванка.
Многолико простира пређу Природа у славу
Бића, ал' није оно само колевка развигору,
Него и љупке шумарке, меко стадо, светлуцаву
Опија душу брзака, и ниче у сваком створу.

.....
.....
.....
.....

3

(Огањ Луталица)

Нису, додуше, тихом коначишту несклони
Они Блажени, и ничем не пристаје рађе
Њихова радост него Меривом. Тако они
Присно другују с Бићем, ако само пронађе
Меру смртник. Али није у њиховој власти
Огањ Луталица којег тек Певач преотима
Празнини, и доноси у Свет, да кроти. Прерасти
Зато кружну самодовољност Природе, има
У теби горчине и више него што може
Да издржи раст. А оно Неприсутно, из чије
Сенке пројављују се нови предели, и множе
У издвојене ликове јединомислије
Великог Оца Стварања, нека не усахне
У жарном оку ти, прерано да не пожели
Одмориште Дух и к Бићу да ти не удахне
Слабост, све док Празнину, Опњем: Не зацели.

Корчула – Белов Град, лето-јесен 1972. г.

НАГОВЕШТАЈИ

Још ниси бирао живот, светлост ниси, Време
 У својој крви преварно, простор оком. Биља
 Проносе расплод ветром, тла оргијају, семе
 Опстанка слави твоје присуство, траг бесциља.
 Али ако већ дишеш, Сунца ако, трајање нека
 Буде свечано, и нека сниш: Танани спевови
 Бића да ти у Риму, у Стих се вежу, далека
 Да се лађа низ Ум отисне док према Сунцу плови.

Гле, већ наслућујеш предел горски, лакокриле
 Где се птице гнезди лет, бруси вид, и где су
 Наговештаје блиских олуја муње свиле
 Па прете будућим севом у сабласноме плесу.
 Јер сустижу поноћи умне, можданим велом
 Скрите, и плахе бујице пенушају дивљином
 Вена. Само до врха да лако оивичене телом
 Буду, и расплину се у Једно: Са Празнином.

Корчула, лето 1972. г.

ВРАТА ХАРМОНИЈЕ

1

(Велики Сунчани Пут)

Никуда више не воде наши путеви, наше
Лађе у празни бескрај мора срљају, свуда
Блесак. Давно се загуби видик сјајем, заспаше
Копна. Па и утваре минуше, жеђ сулуда.
Никуда више не пловимо и све је мир, иако
Прамац примиче бескрај погледу шумно, снажно.
И нема далеке стрепње обала: Куда? Како?
Кад су нам махале руке драге а било лажно.

Ништа нас више, сем сјаја, не види јер из мора:
Блиставо титра Сунце огњеним плесом и жарно
Пламсају вали. Вид нам отима златна одора
Дана: До слепила расути одсјај, Сунце зарно.
Велики Сунчани Пут пред нама и залуђено
Ватром море! Пловимо тако Сунцу посвећени.
Граде Опсена, Оазо Сјаја, све напуштено.
Тобом дише! Пучином блеште свици пробуђени!

2

(Међузвездани пут)

Борависмо у Сјају, а повратак је Тама
 Хладна, чело расуто блеском у препознате
 Тмине клону. Продубише се неба кад у нама
 Преобрази се море, и би ноћ. Да се схвате
 Звездане муње сред Ума, свици дан што сјаше:
 Силази Простор из дубина, и остави
 Нас траг. Јер никуда више не пловимо, наше
 Лађе сад тамни бескрај упија, Поноћ плав.

Никуда или Сунце, о притворене Тмине!
 Звездана памет неба римује Ноћ са Сјајем!
 Па слушамо: Из висина надсвирне виолине
 Трепте, Сунце у леглу Таме лик свој препознаје.
 Сад лутање нам предстоји безмерно, нема пута!
 Пловимо ширином Песме: Маглом оностраним –
 Свеобухватној Рими са нама да одлута
 Неокончани Бездан: Празно, међузвездано.

Корчула, лето 1972. г.

ДНОВРХ

Почех да престајем. Али то није
Опсена, нити сам пјан. Остаху за мном
Стрме литице. Под њима низије
И Свет: Завичај разасут плодним тлом.
Ево на врху. Да видим више нећу
Пут. Треба укротити: Пожар у плавом
И Заборав. Треба жуто: Куглу пламтећу,
Треба Сјај. И памтити! Јер гле: Над главом

Кружи Јастреб! Блиски потомак виших
Сфера! Да је изникао наједном
Из мог чела: Чу се! Не упамти се тиши
Лет! Слика је: Клизи у непрегледном
Етру, и од крила му једини хлад.
А непремостив је јаз над понором.
Па схватих да ми предстоји узлет: Пад!
Дубина прожета врхом. И врх дном.

Корчула, лето 1972. г.

САНСЕВЕРИЈА

*Јани, за добродошлицу у Свет
из Празнине*

Само да буде ширина, то дуго
Изражење из Себе, и присно да бива
Ми све што се рађа обележено кругом
Смрти! Јер не доликује Празном да скрива
Свој зев ако одазив Му у свему Другом
Прозире Дух: Како Тишину утква
У Биће, Таму у Сјај, а Твар неуку слугом
Чини, да, упрегнута чврстим Слогом, жива
Постане, и умна...

Само да буде висина,
Та Прамисао кушана Неприлазним,
Да vine се пут врха, до маглина,
И припитоми Бездно опседнуто Празним.

.....
.....
.....
.....

Јесен 1972, Белов Град

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

БЕКСТВО НА ПУТОВАЊЕ

На почетном месту „Лутајуће поеме“ налазила се дуго песма „Наговештаји“ која је у потоњим редакцијама доспела на себи припадно место. Парадоксалан почетак, а такав ће бити и егзистенцијални исход рвања Ивице Понора са смрћу и преживљавањем:

Последња строфа ове песме има своју претходну верзију и у њеном рукописном и у прекуцаном примерку:

*И видиш: Лебди све, и све је сновиђење!
То путовањем сан се продужава, али
У завичај би да клоне опасно привиђење
Порекла; па ти о глави раде јастреби незаспали.*

Изостављање „јастреба незаспалих“, као и „Јастреба одвећ далеких“ у следећој „рукописној“ строфи (вид. прим. уз песму „Бескрајно, до безнађа“), упућује на лаки отклон од опсесивне симболике „Гневног жала“ и „Проширених сонета“, иако је континуитет више него очигледан.

БЕСКРАЈНО, ДО БЕЗНАЂА

У радном рукописном примерку сачувана је неупотребљена строфа која пре „разлучивања“ укупне грађе „Лутајуће поеме“ у поједине песме непосредно претходи првој строфи „Безнађа“, и сама у потпуно другачијем облику:

*Јастреби одвећ далеки да се у развојетни
Простор вину – зар слуте да се буди сневано
Безнадежно...? Кад ништа више не спутава лет, ни
Вид без неба, ум без крила, срце обуздано...?
Још није дошло време великих помрачења
Иако твојом крви зверају помрчине.
То је далека шума заувекочечења
Из које беже још само видогубне даљине.*

Са овога места „испала“ је строфа коју налазимо и у рукописном и у прекуцаном примерку ове песме (у стању њене „неразлучености“ у поједине песме), у овом другом са придодатим знаком питања:

*Али то тмина све је замамна, предосе-
Ћање нестанка блиског а лажног на крају
Пута. Чујеш ли ветар? Тмули громови носе
Муњу! Негде се припрема вечност: Смрт у Сјају...*

ДУХОВИ СЈАЈА

„Духове Сјаја“ песник је сачинио нешто касније, неизвесно када тачно, али сасвим сигурно полазећи од раније написаних стихова, намењених неиспеваним песмама „Венца проширених сонета“.

Овде јасно уочавамо намеру да се испевају прескочене деонице „иноказног“ (алегоријског) путовања којим се песнички подмет(ник) удаљава од временитог људског света (одметник, одмет!) и примиче вечности Гневног Жала.

НАГОВЕШТАЈИ

У првобитном распореду ова се песма налазила на самом почетку пева, језгровито најављујући деонице предузетог „бекства на путовање“, узастопних саставака „Лутајуће поеме“.

Испоставило се, међутим, да је мотив „бекства“ методолошки и онтолошки превасходнији, а сами „наговештаји“, исказаним садржајем песме, не само „наградна“ потврда исправности пута због савладаних искушења „прашуме незнађа“, него и опомена да се не олењи и опусте луталачки дух, преварен угодностима „завичајног“ бивствовања у рајском врту и „кружној самодовољности“ Природе.

Садашњи положај песме је у спрези са досад прохођеним путем и са предстојећим деоницама путовања, али понајвише условљен тренутним затицајем алегоријског похода ка „горском пределу“ на којем бегунца из света чека откриће „дноврха“.

ВРАТА ХАРМОНИЈЕ

Ова дводелна песма, посебно њен први део, спада у она најређа песникова остварења за које је сâм више пута поновио, да

му је у њима пошло за руком да језиком „изрекне неизрециво“, тј. нешто за шта ни сам није веровао да је могуће. Тиме је установио Велики Сунчани Пут као средишњу своју песничку опсесију, као „врата“ за улазак у свеопшту „хармонију“ или „музику сфера“ (не заборавимо на „чујни вид“ из „Каирос-а“!), у „складопојање“ Фибоначијевог низа или „златног пресека“ који фрактално и сефиротски једначи и саображава постројства „вишег и нижег“, „горњег и доњег“, „великог и малог“ света („врата хармоније“ други је назив за „златни пресек“), чију ће библингвистичку закономерност тридесетак година касније открити велики руски научник Пјотр Гарјајев (*о чему доле вид. и белешку за „Пренасељени бескрај“ и саму ту песму, али и горе целокупну белешку за „Небоземке“*).

На тај начин су се створили услови за чеири песме завршног празнохода „Стварник и Стих“, што значи за проход с ону страну вратница живота, за „говор из Смрти“. А он не би био могућ да се „Велики Сунчани“ није продужио у „Међузвездани Пут“.

Имајући све то на уму, песник је, према властитом сведочењу, доживео огромно изненађење када је Милован Данојлић управо за ту песму, приликом једне заједничке вечери у библиотеци Ђорђе Јовановић где ју је Маглић први пут прочитао, саопштио да „такву песму може да напише свако од нас“.

При неком од ранијих објављивања „Великог Сунчаног Пута“ стајао је као мото стих Стевана Раичковића „О сјај су само врата краја“, а уз „Међузвездани пут“ Милана Дединца „... Но ако ми пре тога црн двојник Сунца засја...“

ДНОВРХ

Ево где из Главе коначно излеће Бела Птица која се зачала још у крошњи „Песме са Вечног Жала“ – оној крошњи разбокореној на стаблу које се из груди до главе проденуло кроз грло, црпећи сокове из корења заривеног у само живодајно дно утробе. Као да се веремо, одн. спуштамо низ кабалистичко „Дрво живота“ и његове сефироте, или струјимо уз и низ средишњу матицу живота, хиндуистички кундалини, са свим њеним чакрама!

Али пут ка досезању „дноврховитог“ сазнања да је „Дубина прожета врхом а врх дном“ отворио се песнику, као што смо то видели у белешци за песму „Воз вечности“, већ са

шеснаест његових година (1966), у „Губитку песме“, у којој му се откривају „процветали врхови дубина“. Из самог „воза вечности“ поглед му се исте године „пропиње ка недокучивом дну / у тамном врху бескраја“, док већ следеће (1967) „Вечно Ништа“ у истоименој строфи-песми бивствује „без врха и без дна“. У трећем опсесионистичком сонету („О позлађењу тмине“, 1968) читамо да „ослобођен дна и врха понор вришти из мене“, а седми проширени сонет „Несванице“ („Хук провалије“, 1972) овако саветује: „И буди Празно које осветљава / Дно и врх бића“.

Конечно, пред сам крај „Лутајуће поеме“ излегао се појам и изнедрила реч: *Дноврх!* Ваљда зато што се и на највишем земаљском врху тек стиже „на дно светлости звезда“, као што се то указало шеснаестогодишњем гледачу кроз прозор „воза вечности“.

САНСЕВЕРИЈА

Можда баш зато што је песник са њом имао велике намере, ова је песма остала недовршена. Та недовршеност изазвала је и недоумицу: Где би било њено право место, и какав би био њен продужетак? Под тим јасно означеним насловом, под датумом 14. 10. 1975, налазимо у *Опсенаријуму* стихове написане на Суниону, који чине срж „Хелдерлиновог завештања“, што би песму са таквим смисаоним завршетком смештало у „непутовање“ и „беспределност“, дакле на сам крај свих „путовања“. Ипак, овако исказаним садржајем песма налази место тачно на излазним вратима „завичајног света“ на којем се сада налазимо, на самом улазу оне деонице „путовања у Празно“ на којем започиње лични песников опит искушавања (прохођења!) Празнине. У том смислу, идеју за наставак нашли бисмо у једном од „Наговештајних писама“ (вид. горе под датумом 26. јули) на које смо скренули пажњу и у тумачењу првог опсесионистичког записа „Свет опсена“ (исто, стр. 27).

„Шта би било, Ћатићу“, узвратио је песник на питање приређивача, где сместити песму, „да Светић Аранђеловић није спасао Маглића? Ко би ти онда одговорио на то питање?“

Сама реч „сансеверија“ назив је дуготрајуће собне биљке чији се раскошан цвет отвара тек после више година, а коју је песник купио на дан и у славу рођења своје прве кћери Јане. На жалост, у песми није спроведен његов очигледан наум да у смисао учита унутарњих разложака те речи „Сан, север и ја“.

III ПРЕТХОЂЕЊЕ ПРАЗНОМ (КА „НАГОВЕШТАЈНИМ ПИСМИМА“)

Дух сва четири „путовања ка Празном“, тј. Неизрецивом, можда се најбоље оваплотио у „Наговештајним писмима“ која свакако као неопходну „протезу“ треба држати при руци током читања „Књиге о Празном“. С обзиром на њихову важност за њено настајање, а истовремено и на дуг размак у објављивању појединих томова Опсесије Ивице Понора, њихово објављивање у првом тому овог дела неће нас спречити да их поновимо и овде, где им је и иначе најприродније место.

Утолико није једноставно објаснити како се млади отац већ после неколико месеци неизнуђено и својевољно пријавио на служење војног рока, те и разумети зашто се, захтевајући да то буде „што даље од Београда“, одметнуо у „добровољно изгнанство“ и обрео баш на „острвским пашалучима“. Није једноставно јер се одговор на то „како“ и „зашто“ крије у повременим краткотрајном затезању међусобних односа младих супружника. Веренца Лахор је, као и свака жена, имала устаљен репертоар свога „ивонкања“ и „закерања“, он није трпео неоправдано оспоравање, и у таквим стицајима каткад доносио пренагљене „осветничке“ одлуке. Будући читаоци Опсенаријума сазнаће куда ће га такве одлуке водити и докле довести.

Овога пута, „напад“ на његов лични интегритет тицао се недовршавања нетом поменутог дипломског рада, па самим тим и отезања са стицањем академског статуса који би му омогућио запослење, а породици повољније услове живота.

По(не)срећило се, дакле, да се окривљени муж нашао под жестоком паљбом расрђене супруге у тренутку повратка из Народне библиотеке у којој је читавог дана радио управо на Сартру и на дипломском, једва чекајући тренутак да јој саопшти идеје до којих је дошао и да са њом подели радост због тако крупног напретка.

„Нећу то да слушам!“, подврискивала је. „Безброј пута исто! Само измишљаш разлоге да се оправдаш, а дангубиш са буљењем у спортски догађај и са пичењем у БАСК-у (тј. са применом „Закона

спортског догађаја" путем гледања свих спортских преноса, и неумереним играњем шаха у Шаховском клубу, прим. прир.).

„Хоћеш ли ућутати да ти објасним...?"

„Не, не, не! Нема шта да ми објашњаваш! Жбуња већ дипломирао, Жади само што није! А ти? Никада то нећеш завршити!"

„Је л' тако?", било је све што је тој лепој самозаборавној беспамети узвратио, њој већ добро познатим залеђеним гласом, који јој је бивао знак да се тренутачно покаје и смири, али и да сада истог часа падне у панику, јер муж окрете леђа и лаганим али одлучним ходом крете према излазним вратима.

Зато што овога пута није успела да га стигне и да, бацивши се за њим на под, грчевито ухвати одлазећу ногу, ова ће већ за пола сата крочити у војни одсек на Новом Београду, а већ кроз месец и по на острво Вис.

„Ти си, друже, редован студент?", упита га изненађено надлежни официр када му одлучно пружи војну књижицу и индекс. „Имаш право да одлажеш још четири године, до двадесетосме. Куд си навро?"

„Шаљи ме, брате, што пре и што даље од Београда! Наћи ми неко острво, најдаље на пучини!"

У том кратком раздобљу између одлуке и њеног спровођења, иста поменуто нога носила је тело и главу за које је била задужена кроз главну београдску улицу, Краља Милана, којој су комунисти наденули срамотно име омраженог диктатора, кад негде преко пута Новог двора, пред редакцијом „Књижевне речи", набаса на Миодрага–Милета Перишића, битног судеоника два претходна већ описана замешатељства (успео србски покушај пуча на Филозофском факултету, неуспео хрватски у „Загребачком прољећу"), који у том тренутку напушта улогу епизодисте Дноврха и ступа на сцену као „први до главног".

Служење војног рока било је у то време обавезно за све младиће у Југославији и трајало је годину и по дана, а за свршене студенте годину. Тај скраћени рок управо је био заслужио Перишић који млађем другу при сусрету саопшти да је дипломирао и да у јуну иде у војску. Где? На острво Вис! Који род? Десантна пешадија!

„Аха-ха-ха-ха! Аха-ха-ха-ха! И-ја-и-ја-о!“

Какав се само луди смех разлеже главном београдском улицом, сличан оном надомак Луксембуршког парка, у Паризу, четири године раније, када се на врху Bld Saint Michel био услучајио сусрет Јарца, Намћора и Кифле! А заједничко ритмичко урлање „И-ја-и-ја-о! Аха-ха-ха-ха! И-ја-и-ја-о!“ на сред југословенске и балканске престонице – извикивање тог хомонимног рефрена из једне чувене америчке песме из њиховог детињства - због кога су се пролазници у чуду освртали, показаше се као предигра за слично ачење на Вису, када ће се цела кафана трести од опонашајућег њакања „И-њаа, и-њаа“.

Ускоро ће се читалац са озарењем сусрести и са тим антологијским догађајем.

Од тог тренутка живот је попримио садржај осврховљен сазнањем да ће се целогодишња раздвојеност младих супружника ублажити околношћу да ће и Веренца добити своју „војничку“ дружбеницу - Милетову супругу Владиславу Вацу Рибникар, своју асистентску колегиницу са суседног Филолошког факултета на Студентском тргу, кћи славне лозе и своје чувене мајке, партизанске књижевнице Јаре.

Тачније речено, у том тренутку оне су биле будуће асистентске колегинице, јер ће Веренца управо у првим месецима супруговог боравка на Вису, одмах по дипломирању, бити изабрана за асистенткињу на предмету „Латински језик и књижевност“ код сјајне професорке и преводиоца Радмиле Цице Шалабалић (којој ће Михаил Светић Аранђеловић, седам година касније, на примерку своје прве књиге „Песме Ивице Понора“, у елегијском дистиху исписати „Посвету класичној дами“).

И заиста, током „војевања“ њихових мужева на „острвским пашалуцима“, две младе жене су у Београду обављале „редовне консултације“ и неколико им пута заједно долазиле у посету, једном приликом чак и са једногодишњом девојчицом Јаном коју је, иначе, у одсуству оца, такорећи свакодневно, збрињавао београдски „Бака сервис“, „наница“ Благица Маглић, а повремено и словеначка бака, долазећи из Љубљане и на по месец дана.

*

Сагласност аутора да се „Наговештајна писма” сместе у предворје другог дела „Књиге о Празном”, упркос чињеници да су већ објављена у Опсесионизму као првом тому Шестокњижја, овај приређивач је доживео као највеће олакшање.

Осим што ово невелико делце лично доживљава као најлепше штиво изашло из пера „Огњена Маглића”, приређивач не може а да не укаже на његов пресудан значај за књижевни и свеукупан стваралачки живот свога творца. Степен надахнућа овог медитеранског „светлосног прерађивања” големе животне и образовне грађе наталожене у годинама студирања, омогућеног служењем војног рока на острву Вису, може се са нешто парадоксалног хумора упоредити са оним висинама до којих ће се десетак година касније исти губитник слободе (али овога пута као „други Ивица Понор”, „Михаил Светић Аранђеловић”) узвинути, пишући у затвору своју сродну, овога пута „тамничну прерађевину”, Завршну реч – Увод у доба словесности.

Још једно поређење заслужује да се њим баци посебна светлост на досад неиздвојена и књижевно потпуно неоцењена „Наговештајна писма” – и оно, зачудо, усмерено на њихову сродност са Завршном речи. Она су, са своје стране, настала у дуго-трајном ауторовом рвању са дипломским радом о Сартровом схватању историје (које ће се рвање претворити у ропак и трајати још целе две године!), док се Завршна реч, са своје стране, излегла из целокупног мисаоног састава припреманог за државни докторат на париској Сорбони о Хајдегеровом схватању логоса.

Нити би Наговештајних писама било без војног рока, Виса и Жан Пол Сартра, нити Завршне речи без затвора, суђења и Мартина Хајдегера!

Без још нечега, или тачније неког, не би постојало ни словце од „Наговештајних писама”. Није тешко погодити да се иза назначене „Постојанствене даме” крије песникова „млада и лепа супруга” (навод из Опсенаријума, али би придев „прелепа”, или чак „нестварно лепа”, био знатно примеренији) коју ћемо и овде назвати именом које јој је он сâм наденуо у управо поменутој Књизи преживљавања – Веренца Маглић.

У том страсном дописивању (за чији ћемо „женски“ део овога пута остати ускраћени, али ће он у будућности засигурно бити предмет посебне пажње, једнако као и из писама изостављена саопштавања о текућим догађањима) налазимо кључ за отварање сефа са одгонетком разлога за тако неочекивано свестрано узвинуће већ и иначе високо узлетелог несвршеног студента философије коме су истовремено и расла, и у недораслом окружењу сасецана, и песничка, и философска, и политичка крила. Могу ли се оваква писма уопште замислити без предочавања „леподообротног“ духа који их је и надањивао и у себе са опијеношћу и одушевљењем упијао?

*

„Војевање“ двојице писаца и философа је у извесном битном смислу уистину то и било, али не у борби против „мрског непријатеља“ (како је волела да се пошаљева бивша госпођица Лахор), него и у непосредном начелном сучељавању (нипошто сукобљавању!) јаким а карактером опречних личности двојице пријатеља који су се међусобно високо уважавали и готово братски волели.

Перишић је као изданац официрске породице (отац му је био Титов пуковник) имао у сваком погледу савршено „утегнуто“ војничко држање, па тиме и наклоност старешина, док је његов друг био потпуни антипод – разбарушен (иако се првог дана ошишао до главе – још једна одметнички пркосна порука упућена на адресу супруге), немаран у испуњавању редовних дужности, у одржавању опреме, ревностан у закашњавању...

Обојица „десантних пешадица“ јунске класе (јунци!) ступила су у касарну са ореолом „шездесетосмаша“, што је за војне власти подразумевало ону нама већ познату рђаву репутацију „екстремних студената“ која изискује посебан надзор и присмотру. Неће проћи ни месец дана а њихова ће се идеолошка исправност наћи не само на провери, него и у такмичарском одмеравању снага.

У големој касарни Вишког гарнизона која се налазила на десетак минута хода од мора и од средишта љупког средоземног градића притешњеног уз обалу, распоређени у различите чете,

обојица задуживши пушкомитраље, нашли су се на челу тимова својих јединица на квиз такмичењу са темом „Битке на Неретви и Сутјесци” – две битке које су биле кичма лажљивог комунистичког хвалисања тобожњим победама против Немаца у чувених „седам офанзива” током Другог светског рата (ове две биле су ваљда четврта и пета), а уствари бежанијом кроз србска „босништа” и „херцеговишта”, уз примену касапског револуционарног терора, наравно према Србима.

Није тешко погодити да су се двојица врхунских интелектуалаца нашла у финалу један наспрам другог (жреб је био наклоњен да се не сретну раније), али је теже погодити победника.

Перишић до краја војног рока (а ни касније) није могао да се помири са грубом истином да га је на његовом породичном терену поразио окорели мрзитељ и самог помена партизанског имена. А за победника је проучавање обимне расположиве литературе било веома драгоцено јер је из њихових властитих комунистичких извора, правилним повезивањем чињеница, докучио истину о партизанско-немачком савезу на Неретви против четника, и о Титовом издајничком злочину на Сутјесци, када је под командом свог гацког касапина Саве Ковачевића на кланицу послао рањенике, не би ли заварао траг и из обруча извукао себе и своју разбојничку клику.

*

Од бројних занимљивости из првих месеци војничког живота у касарни ваља издвојити неколико анегдотских догађаја.

Већ првог дана окупи се четно друштво код канине те уз пиво започе упознавање. Један црнпураст момак из Панчева, прожет саучесничким поверењем, представи се овако:

„Мене у цивилизацији зову Дивљак, а ви ме овде зовите Бане!”

Ахахаха! Наравно да је цела касарна већ сутрадан знала да је Вис добио Дивљака.

Прве дане обележио је, природно, четни старешина, млад потпоручник, који је на самом почетку четног службовања од својих војника добио надимак „Ошош”. Ево згоде из које се види зашто је до њега дошло.

Он је током времена уочио да висок војник са наочарима систематски избегава ноћне походе и вежбе, вазда доносиће од

војног лекара потврде о својој слабовидости. Решивши да томе стане на крај, сувим се сиктавим гласом, при вечерњем постројавању, обрецну својим распознативим начином изражавања љутње:

„Ош-ош-ош-ош, Маглићу, ноћас ти никаква оправдања неће помоћи!”

Немајући куд, прозвани се војник нађе приморан да се придружи другарима и да онда током ноћи, неочекивано, доживи један од најлепших тренутака читавог свог војног рока, под дубоким и пренасељеним звезданим небом, по бременим воћњацима и виноградима, уз логорску ватру, роштиљ, песму...

До тада, од саме замисли ноћних војничких подухвата, лакшим му је изгледало напорно дневно пешачење на 40 степени под пуном ратном опремом, преко виноградима затрпаног чувеног ратног аеродрома, на супротну страну острва. Тамо се налазио други, морнарички гарнизон, у прелепој рибарској Комижи, у којој га је бар, по истрпљеном напору, чекала награда у виду погледа према пучини, низ коју је Велики Сунчани Пут водио у Италију, и у Град опсена.

И таман када је схватио шта је толико пута будаласто пропуштао, једва чекајући следећи ноћни поход, стигла је прекоманда. Двојица финалиста престижног квиза премештају се у официрски Дом ЈНА на обали мора - у троспратни дворца са бифеом, рестораном, билијар салом, вртом са палмама и живом музиком на игранкама! И са његовим високим, сувоњавим и кошчатим начелником капетаном Шарићем из Шибеника, склоним пићу, проводу и лепшем полу, али и са извесним интелектуалним склоностима.

Анте Шарић је из претходне војничке класе држао двојицу својих Далматинаца – незграпно високог и вазда повијеног суграђанина, доброћудног брку Крсту Михаљевића чија је омиљена узречица била „Јарче мише!”, и гитаристу Јурицу Пухарића из Макарске који је свирао у војничком оркестру на редовним игранкама и забавама и непогрешиво на крају речи на уходан далматински на;ин изговарао „н” свуда где је било место да се каже „м”.

Прве дане боравка у томе рају обележила је драма нове прекоманде, наређене из саме Команде Војно-поморске области у Сплиту, којом се Огњен Маглић поставља на место

главног библиотекара целе те области. Недељу дана трајало је маневрисање капетана Шарића и самог врха Гарнизона да се избегне та наредба и да се на острву сачува драгоцен „кадар“ који је и сâм по сваку цену желео да остане на острву. Као изговор је послужила потреба сређивања вишке војне библиотеке, над којом је наш песник онда заиста и преузео контролу и наредних се месеци читао врхунских дела која су му раније измицала, а о чему имамо значајна сведочанства у „Наговештајним писмима“.

(Уочи самог довршетка петнаестогодишњег рада на Дноврху, овом приређивачу стиже допис од песника који се у јануару 2018. године са младом супругом преселио – одметнуо! – на мистичну планину Ртањ и тиме још једном закомпликовао и отежао рад на довршавању ове књиге, понајвише због лошег сигнала за Интернет под том чудесном а запуштеном пирамидом.

„Замисли, Ћатићу“, саопштавао је са очигледним узбуђењем, „после 45 година сазнао сам ко ми је и како удесио да не одем у Сплит у прекоманду и да останем на Вису! Доведе ми чувени Милорад Гргуров, алиас Поп са Ртња, неког комшију који је недавно купио кућу у његовом суседству. Није требало дуго па да новопечено ртањско биће, при спомињању песниковог имена, одушевљено ускликне: Па ја знам њега! Кад се сретосмо, тај ме пита: Сећаш ли се ти мене? Испостави се да је он, Крушевљанин Драгиша Миленовић који се са Расине и Мораве преселио на Дунав, у Винчу, као војник на Вису, у нашем Гарнизону био задужен за везу са командом Војно-поморске области у Сплиту. И управо је њему било наређено да смисли неки изговор, не би ли ме задржали на острву! Није му, вели, успело да ме одстрани аргументом о мојој `морално-политичкој неподобности`. Били су им, ваљда, потребни баш такви, морално-политички сподобни, да их што боље препеглају! И тада је управо он, Драгиша, смислио ту причу са локалном библиотеком, и с успехом препоручио неког другог војника.“)

Ту се још једном узорни војник Перишић нашао затечен – зашто на тако значајно место није био постављен он који је већ био завршио факултет, него овај још несвршени студент који није ни пушку научио да очисти?

Па ваљда ствар и јесте била у томе – зашто би њега, војничко дете, одвајали од оружја које му је тако добро пристајало, док његов друг за пушку није ни марио, него је поваздан, у касарнским данима, при свим обедима, запијањима на кантини и изласцима у град, вукао неку књигу, најчешће песме Фридриха Хелдерлина.

Та околност пала је у очи једном изузетном човеку, инжењеру електротехнике, војнику Ненаду Неши Мијушковићу, одличном шахисти, па се убрзо створило велико пријатељство које ће се пренети у Дом ЈНА, када се двојица философа у њега преселе, а „касарнске чизме“ крену у своје редовне изласке у град. И управо ће „опрека“ и „коалиција“ Касарне и Дома произвести један од најлепших и најузбудљивијих догађаја у целом песниковом војниковању, у којем су главни јунаци били бог сна Хипнос и шаховска богиња Каиса, уз потоњу допуну Бахуса и Пијандре.

*

Обиље слободног времена које се створило преласком у Дом, као и услови који су тамо постојали, омогућили су често и дуготрајно бављење шахом, па је тако песник те погодности искористио за компоновање једног изузетно тешког шаховског проблема који ће ускоро и објавити у шаховској рубрици „Политике“. На његовом ће (не)решавању у будућности „падати“ и многа велика шаховска имена.

Једном приликом, у недељно преподне, када су касарнаши имали целодневан излазак у град, дадоше се у Дому на решавање Неша Мијушковић и његов колега, инжењер из Сплита по имену Драго Дувњак. И како им читав дан и вече прођоше у безуспешним покушајима, те једва стигоше да у последњи час на време крену у касарну, узгорди се творац тог несвакидашњег проблема, те рече:

„Никада га нећете решити!“

То „никад“ омеђи се при растанку на недељу дана, до следећег недељног преподнева, и паде опклада на ручак за цело друштво у кафани, с тим што су кладионичари били Маглић и Дувњак, а секунданци Перишић и Мијушковић. „Доушници“ из

касарне дојављивали су из дана у дан да се у Војничком клубу цео гарнизон, укључујући и офицере, укључио у решавање, али без икаквог резултата. Ситуација је у суботу увече изгледала тријумфално, покуњени решавачи у позно доба ноћи повукоше се из Клуба на починак. У Дом је одмах, телефоном, стигла вест о победи.

Сутрадан у десет стиже суморна делегација из касарне, дочекана подругљивим пошалицама. Намешта се шаховска табла да тријумфатор открије своју чудесну замисао. Уместо тога, Мијушковић спорим покретима и с леденим изразом на лицу, од потеза до потеза, у свим подваријантама, изведе цело решење!

Тешко је било замислити запрепашћење на лицу већ виђеног Победника, али још теже озарење Губитника који се већ био помирио са поразом.

Како је то било могуће? Да ли су уходе биле у касарнској завери која је била смишљена да се насамаре и сујетни хвалисавац и његов самоуверени изазивач?

Не.

Секундант Ненад Мијушковић је, пред своје буђење, одсањао решење проблема, и то је решење до последњег часа тајио од свог штићеника!

Да, проблем је решио Ненад Мијушковић, али не Драго Дувњак који је био кладилац! Ко ће платити тај ручак? У личном клађењу, Дувњак је изгубио, није решио проблем. Самим тим, то би морао бити његов трошак. Али у строгом смислу речи, тај проблем није решио ни Мијушковић, него су то удесили Хипнос и Каиса!

У веселом спорењу, у ресторану под паллама, на обали Јадранскога мора, учествовала је цела кафана, са све особљем, војницима и официрима, а жестини расправљања највећма је доприносио распојасани Бахус. Док се јело и пило, до краја се није знало ко ће платити огроман рачун. На крају су га плаћали сви, али се највише испрсио Перишићев весели брат, „чувени Боцко“, који је сутрадан отпловљавао са острва, па се опкладни ручак продужио у опроштајну вечеру. Тај „чувени“ придев своје имену Боцко је заслужио управо тада, насамаривши целу дружину питањем:

„Да ли тај мој сутрашњи брод за Сплит стаје на Брачу у чувеном Бобовишћу?“

Пре но што се читалац упозна са наставком ове можда највеселије згоде у целом романескном делу Дноврха (уз ону са бабушком и Расколњиковом у Загребу, са којом лакрдију и гротеску здружује у јединствени род бурлеске), примерено је читаоцу приближити посебну личност њеног редитеља, о којој ћемо, у Опсенаријуму, у 49. опсени, прочитати следеће:

„Боцко је својим чудесним шармом зрачио, и у друштву књижевника био изванредан пример „обичног“ човека који говорним језиком ствара литературу. Јасније него икад приметио сам један специјалан шеретски поглед и осмех, са изненадним забацивањем главе уназад, на исти начин као његов брат Мићука. Жена му Маргарита, бугарске националности, црнка, још увек се првобитном жестином смеје његовим духовитостима.“

Шта природније, дакле, него да се при питању о „чувености“ Бобовишћа, сви упецају и углас, на челу са најгромогласнијим његовим братом, упитају:

„По чему је чувено то Бобовишће?“

„Па видиш, по томе што у њему радозналцима расту магареће уши!“ – то изговарајући устаде, дохвати свога брата за слушне израслине и повуче их тако снажно, да овај мораде да се подигне са столице.

Из општег разгаљујућег смеха издвоји се један посебан звук:

„И-њаа, и-њаа, и-њаа!“

То опонашање магарећег начина општења, потекло из грла Огњена Маглића, прихвати најпре његов философски друг, а потом и цела омагарчена дружба. За тили час зидови кафане затресоше се од лудачког њакања из кога не изостаде ни особље. „Чувени Боцко“ обори свог млађег брата на четири ноге, насади му на леђа некакво јастуче као самар, те га као у Данги Радоја Домановића узјаха и дохвати за уши.

„Крећи, раго!“, урлао је, док је философ њакао.

За њиховим примером поведоше се и остали – војници зајаше офицере (Маглић капетана Шарића!), Мијушковић Дувњака, Јурица Крсту, конобарица шефа сале, па цела кафана ускоро постаде ергела дугоуких створења и њихових јахача.

У тај час груну на врата дежурни официр, задужен да заостале војнике сатерује у касарну. Баш те вечери у тој улози био је капетан познат по бекријању, који се често у Дому запијао са војницима. Угледавши невероватан приказ са Шарићем и својим певидрузима као коловођама, заглушен магарећом дреком, и сам испусти крик:

„И-њаа! И-њаа-њаа! Где је овде Бућко (пуковник Бућан, командант Гарнизона, прим. прир.), да и ја нешто зајашем!”

„Чувено Бобовишће” и „вишко њакање” имаће далекосежне и дуготрајне одјеке, не само за трајања песниковог војног рока, него и по његовом повратку „у цивилизацију”, у ширем окружењу опсесионистичке дружбе. „Чувеност” ће се приписивати свакоме и свачему, и служиће као „навлакуша” за магарчење радозналих који би потом били приморавани на њакање, и на јахање. А то се онда, природно, проширило и на бројне друге затицаје у којима би се неко нашао насамареним.

То „вишко њакање” показало се као претеча „корчуланског лајања на странце” које ће тачно десет година касније патентирати „корчулајанци” Зоран Глушчевић, Љиљана Шоп, Михаил Светић Аранђеловић и њихова летња пустопашна дружина.

*

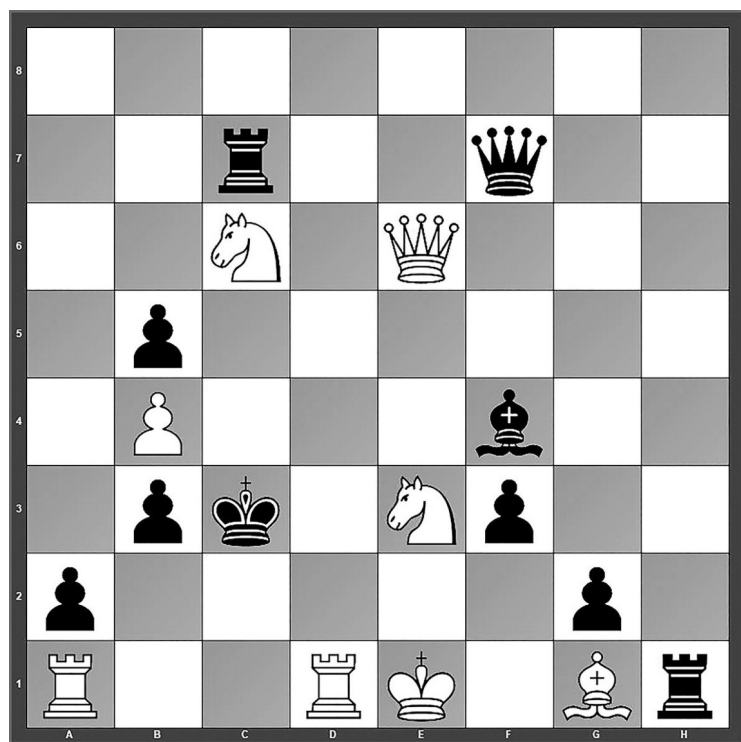
Читалац је засигурно запазио да се нисмо упуштали у потанкости самог шаховског проблема, нити у разлоге његове толико тешке решивости. И за једно и за друго постоји крупан разлог.

Решавање „Опсенарског проблема” биће једна од носећих загонетности Опсенаријума са којом ће се читалац сусрести у четвртм тому Опсесије Ивице Понора. У њему ће му се тај проблем предочити већ на првој страници, са назнаком „Бели на потезу ремизира”, и понудити опклада да га до једног посебног тренутка читања Књиге преживљавања неће решити. А када тај тренутак дође, решење ће само произаћи из животних околности писца и његовог јунака, и бити исписано на такав начин да га пажљив читалац може распознати!

Ето зашто се овај приређивач нашао примораним да се лиши лепоте узастопних слика које воде к решењу, упркос приличној очигледности да овде имамо посла са можда

најжртвенијим од свих песникових шахопева. Али је, заузврат, успео да приволи "Опсенара" да се проблем ипак објави у Дноврху јер суштински станује у њему, чему се овај дуго и упорно опирао из бојазни да ће се решење прерано разгласити и тако обесмислити опкладу с почетка Књиге преживљавања, а нај- посвећенијим читаоцима ускратити трагање за једначином поду- дарања шаховске и судбинске игре.

Сасвим је зато целисходно да се и овде најпре прикаже сам проблем, па онда и напомена која га прати, не би ли се чита- лац благовремено припремио за Опсенаријум:

Бели на потезу ремизира

ОПСЕНАРСКИ ПРОБЛЕМ

Идеју за решење овог проблема читалац ће наслутити негде међу корицама ове књиге.

Само решење дато је на један скривен начин којим се читаоцу даје у задатак да га открије, уз опкладу да га неће наћи до тренутка када ће му се оно само обелоданити сплетом догађаја из живота писца и његовог главног јунака.

Наће ли га тад, докучиће једну од битних порука *Опсенаријума*, да водећи беле фигуре против Смрти, човек ипак може да изнађе тајновит пут да бар не изгуби.

А да се цела та већ довољно зачињена згода још и додатно запапри, закуваће у својој кухињи гостионичар Време са својом куварицом Судбином.

Када се, наиме, Михаил Светић Аранђеловић, године 1997, одмах по сазнању о судском уништењу својих париских дневника, суочио са „унутарњом нужношћу“ објављивања „Опсенаријума“ као крунског доказа о размерама тог злочина, замисливши да ту дневнички писану „Књигу преживљавања“ предочи као „нехотични роман“ и започне га управо загонетком „Опсенаријумског проблема“, никако није успевао да се присети његове почетне поставке, колебајући се у погледу тачног положаја неких фигура, упркос јасне предодбе основног мотива величанствене завршне слике. Остао му је неуспешан и покушај да исечак тог проблема из „Политике“ пронађе у својој големој архиви, разбацаној на четири различита места.

И уместо да оде у архиву „Политике“ и прекопа ту 1973. годину, он се упустио у трагање за почетном позицијом, па самим тим и за путем разрешења. Тако се из исте идеје изродила сасвим различита поставка са истим завршетком!

Да се уопште дође до тог увида у јединство Истог и Различитог, скромна заслуга припада управо овом приређивачу који је тек 2013. године, у „Чубурском ПраМиланијуму“, открио исечке из „Политике“ са изворном верзијом проблема објављеном целих 40 година раније. Десило се то благодарећи околности да је песник после много година успео да на једном месту сабере највећи део своје расуте архиве.

Тако ће читалац и пре објављивања Опсенаријума сада бити у прилици да се упусти у загонет Опсенарског проблема, засигурно јединственог у начину прожимања људске судбине са Шахом, Књижевношћу и Животом.

Бели на потезу ремизира

НАГОВЕШТАЈНА ПИСМА

Постојанственој Дами

А О НАСТАНКУ КОЗМОТВОРНЕ ПОЕМЕ

„ОПСЕСИЈа”

И ОСТАЛИХ ПЕСАМА КОЈЕ САДРЖИ

КЊИГА О ПРАЗНОМ

*која је писма писатељ Постојанственој Дами упутио
са свог добровољног изгнанства на Острвским пашалуцима*

у 1973-ој наговештајној, козмотворној и опсесивној години,

*и не само њој, јер ће се на следећим страницама затећи и
одломци из неких других (истовремених и потоњих) писама
упућених право у језгро опсесионизма*

НАГОВЕШТАЈНА ПИСМА

1. јули '73

Размишљао сам данас о оним момцима који се роде, живе и умру у истом месту, на истој тачки свемира. Како су они причвршћени, уковани, на крају задовољни. А ми, који „не живимо тамо где нас позна свет“, лутамо кроз простор и нема оног камена који би нас утемељио.

Град је наша безлична лутаоница.

Градови лебде у измишљеној светлости, провалије зјапе у свакој пори тротоара.

13. јули '73

Данас сам мислио о својим књижевним замислима, о недозрелим песмама и неухваћеним мислима. Мислио сам и по ко зна који пут сетио се оног Гетеовог: Оно што не можеш довршити чини те великим...

Да ли ће се из мог недовршеног духа излећи она *поиема* ради које животе своје издржавамо, да ли ће се дорећи оно недоречено, дождети оно неизжуђено?

Ето, то је очај: Огромна сила која хоће да се исказе, да пронађе неоткривени простор за себе и за свет. То је и гнев: Неупотребљени очај, немоћна моћ. Тако ми битно бивамо: У одлагању себе.

Када се Ивица Понор докопа свога Жала, када се продуби онај тренутак између постојања и смрти, када се наша постојаност сурва у онострану тмину и заблиста тренем умирања, свако ће одлагање устукнути пред одлуком:

Били смо а сада све је опет ту...

17. јули '73

У последње време много сам говорио и писао о Празном. И управо сада, када се дух подређује телу, мисао неразумности:

Осећам како се Празнина у мене насељава, како све дубље у апсолутно одсуство тонем.

Да ли је то испражњавање од сваког претходног наноса, да ли чишћење духа за нови напор стварања? Ако је тако, није ли на правом путу она мисао која Празнином препорађа свет, оном Празнином која се у рушењу самопрепознаје, која уништава и ништи уништење? Зар тако не остаје мисао уместо нас, празна мисао без нас?

Сулудо ми се то у глави збива, та Празнина пре, кроз и после мога ума, тај недосегнути простор коме се великим словом клањам, пре ума, пре духа. Само, хоћу ли умети да га искажем, хоћу ли умети? Или ћу се у њега од њега скрити?

26. јули '73

Када се у бићу загубимо и заборав нас суштва нашег обузме, плодно је то напуштање себе, инспиративно загубљење. Из најбаналнијег расположења искочи нам стих, најтривијалнија ситуација одједном набубри најнеочекиванијом идејом. Како можеш знати где ће те затећи Мисао, како да докучиш објаву недокучивог? Пuteви из нас ка нама заобилазе предвидиво, свест се сабира на излазном прагу догођеног, стога: Све што се збило на добробит се нашу намерило, сваки нам губитак смишља неки ћар.

Али да то утеха само не буде, брине несташни Каирос, и наш духовни свет лебди над сопственим понором, лебди и одржава се. Напуштањем себе он се ради повратка себи очувава; у себе само загледан, он не би познавао пут из себе. Тако ми тонемо у биће, а сушто нас из тога предоченог бездна вреба. И ето потпуне запалости која се у трену препорађа у потпуни узлет.

То је као у идеји за једну песму ("Сансеверија"): Падаш у провалију, отвара се утроба земље, чврсти те елемент пропушта кроз себе, затим и магма – флуидни елемент ватре у средишту земље; ти, дакле, падаш, потом се нађеш на другој страни лопте, потпуно си пропао, али сада узлећеш ка небу – нове се козмичке силе у гравитацију уједињују. Ту нема разлике између пада и узлета, као што ни тамо светлост не препознаје тмину јер

Сунце у леглу таме лик свој препознаје.

Тако се у једном ДАХУ ДУХОМ бависмо. Јер ме перо, опет
непредвиђено, поведе

Vers les sommets ensoleillés de l'ivresse.

Ти видиш да ја у писму никад не остављам ни мало празног
простора, да ја све до краја испуњавам. Е па у томе и јесте
смисао Празног: Потпуна испуњеност бића. То је као и са узле-
том и падом, светлошћу и тмином: Празно је апсолутна
испуњеност. А један песник каже: Празно је дубље...

Овде сам неколико пута размишљао: Како сад протума-
чити онај стих:

Смисао је празан, бесмисао пун.

То ми сада изгледа врло необично и изнијансирано. Да ли
ипак смисао? Или је пуноћа бесмисла оно празно смисла?

1-2. август '73

... Ево нас сада у тишини, ево у прикупљању. Даљине су
блиске и ми се сусрећемо негде над свезадирућим морем... А све
је то ЈЕДНО ИСТО море, све то кретање и лахорење, урлање,
затим затишје површином. Ми се тако припајамо и не раздвајамо
непоколебивошћу свеprisутног.

А онда: Загледаш се у блесак, у онај се одблесак, у оно
сједињење воде и ватре, у онај мир вечити међу стихијама
загледаш, и видиш: Да ту смо негде, на Путу том Сунчаном,
залутани – и не распознајемо више сукоб и освету, иако
сукобљени, иако гневни.

Тим путем завађености и поМирења лебдимо – ми,
несаломиви путници даљине и вечног присуства, поклонници
Празнине, осветници смисла. И ето „новог простора, непоз-
натог нам... и тако потребног“, ето празне Испуњености и пре-
пуне Празнине: Ето Великог Сунчаног Пута пред нама и у
нама, ето немишљеног празног простора који „укида крајњи
циљ“, у коме борави „клица стварања“, могућност новог
обликовања.

Треба ли да ти говорим о томе да се то обликовање збива у поезији, да је наиме, сама поезија то обликовање? Не тек ова или она песма, не чак ни било која песма нити све песме заједно, него Поезија као стваралачко деловање, Поезија као чин обликовања егзистенције.

Поезија треба да прерасте у најбогатије постојање, Песник је тај који својим духом указује стварању пут од замисли ка Чину, од чина ка Делу.

Свакако си размишљала о оном тренутку који раздваја живот од непостојања, дах од слеђености. Он је за мене налик оном нашем свакодневном тренутку у коме се из јаве извијамо у сан, оном тренутку који безуспешно покушавамо да ухватимо, а увек сном преварени бивамо. Једном сам ја о томе тренутку држао беседу, у она чаробна времена присности и великих окупљања...

Видиш: Тај тренутак умирања – то је онај Понор-ка-Празном који лежи у дну Опсесије. Тим тренутком бити опседнут значи: На битан начин бити опседнут. Стоичари и епикурејци многе су мудре ствари о њему изrekli у настојању да постигну узвишену равнодушност, многи пак песници над њим очајавали; и сваки га од њих једном доживео, сваки пак своју тајну однео са собом. А сваке вечери ми имамо прилику да умиремо и да се са јутром поново рађамо.

Тек: Понор је пред нама и читав наш живот само је ивица са које се пропада тамо одакле се једном узлетело, и ако хоћеш, то је ивица са које се узлеће тамо где се једном пало.

8. август '73

О Ивици Понора.

„Такозвани живот” јесте Ивица, и „оно о чему не смеш да мислиш” јесте Понор. А „ситне утехе” јесу смисао заборав; јер када би стално тако мислио, човек би збиља тежио смрти и једино би мртав Ивицу могао до краја да опише. Само: Треба још рећи да понор обухвата и ивицу, а живот је само шанса коју беспуће само себи пружа: Да себе спозна и себи се врати.

Тако Свеобухватно кроз нас у Себе задире, продубљује се и пориче крај. Али ако тренутак умирања сабира у себе оно најбитније живота и смрти, тада се пропадање ивице у понор и узлетање понора на ивицу мора схватити као тренутак коме треба тежити.

Све је још простије када се изложи проста мисао: Живот неминовно стреми својој сабирној и исходишној тачки и нема тог догађаја који би могао пореметити тај природан ток ствари. Из чега следи да призивање таквог тренутка у посед свести значи призивање оног најбитнијег. Заборав битности треба зато заменити забором заборављања: Што дуже код себе имаш лебдећи тренутак умирања, што усредиштеније, што дубље, то ћеш „ситне утехе“ већ и несвесно заборављати, то ћеш читавим својим бићем тежити смрти, у зев ћеш понора пропадати.

Тако и пад са високог горја, пад у провалију, затим узлетање с друге стране земље, само је опис умирања, само-говор Опсесије. Опсесија уједињује Ивицу и Понор, она је присутна у сваком животном чину, јер је истовремено и са ове и са оне стране, јер је њен простор – празан простор између постојања и одсуства, јер је она – будући и овде и тамо – смештена ни овде ни тамо; њена кућа налази се НИГДЕ, њен животопис јесте НИШТА. Ето Празнине настањене СВУДА, ето простора што прожима СВЕ и јесте СВЕ.

1-4. септембар '73

Ватра се ватри радује, заборав других стихија! Ваздух је гости, земља потпаљује, тек вода кроти. Али када се морем сусретну, празник је то борбе и помирења.

Крећеш се, пловиш, у Сунце гледаш. И свуда пред тобом: Пут. Промена положаја не угрожава га. Он је у непрекидном одношењу са тобом и твојим видом. Било где да си, он је мисао твоја и твоја намера.

Па онда: У колико ли се мноштво путева тај јединствен и свеприсутан у моме виду Пут разврстава, остаје ли од њега ишта када се у безброј погледа, на безброј тачака простора, утискује?

Угледаш Месец на дневном небу и обузме те језа. Око и изнад њега плавет царује, ти призиваш у помоћ своје знање и зато знаш: Огроман је то простор, а како је само тај срп близак виду!

На другу страну неба погледаш, плави се очај протеглао простором, па ти се чини: Нема дубине, читав се онај међузвездани понор згрчио у превару Сунца, заклонио за слаби домашај нашег вида. Тако да се у једном трену зачудиш моћи Месеца: Да не подлегне превари, да се одазове изазову зрака. Замислиш: Којом то силом наше Сунце отима ноћ просторима, како се пак та ноћ покорава сјају, како се у плаво таложи и привидом одсуства дубине објављује.

Тако се присуством месечевог бледила на дневном небу осведочујеш о дубини привида и утешности заблуде.

Колика још Сунца зауздавају тмине, колики простори светлост у недра скривају!

Чудно ме заиста обузима и видим себе тужно, далеко. Прекјуче смо били на гробљу, ти и ја нисмо обишли оно најлепше, тамо изнад полукружне обале. Читавим полукругом протежу се гробнице. Ја не могу да не замислим исту ту земљу, исти тај распоред тла пре много векова, у доба Хелена и Римљана. И шта је онда време за то полуострвце? Још увек је ту исто оно море, још увек исто Сунце, подмлађено корење чемпреса и даље дуби тло и храни се иструлелим остацима људи. Чак и имена остају иста, само се лични идентитети присутника мењају, да и они ускоро пронађу утишје и нове, подземне пријатеље.

Чиме се ту мери време кад ништа не стари, кад се не мења ништа?

АКО МОЖЕШ ЗАМИСЛИТИ И НАЈМАЊИ НЕПРОПАДИ-ВИ КОМАД ПРОСТОРА, СВАКА МИСАО О ВРЕМЕНУ ПОСТАЈЕ НЕЗАМИСЛИВА.

12. септембар '73

Ја увек мислим да постоји нешто даље и нешто дубље и нешто шире и нешто још обухватније. То, дакле, значи да сам ја достојан оне

Борнове пушке за требљење метафизичара. (Борн у значењу „Ограничен” шалвив је надимак за песниковог и Жбуњићевог пријатеља и колегу Сашу Павковића, наденут због његовог крутог опредељења за аналитичку философију, прим. прир.)

Загледавши се у бескрај, видим како границе измичу обухвату; а то се затим понови и онда када покушам да докучим крајњи домет сићушног, па када хоћу да себе ограничим у некој најбаналнијој ситуацији... Тако читав мој живот излази на стално пребацивање погледа преко оног постигнутог, и још даље, преко оног могућег. И колико год ту особину сматрао најдрагоценијом за једног уметника, особито песника, у истој мери знам колико она може бити погубна...

Не знам колико можемо рачунати са тим да у свој трајан посед задобијемо осећање надмоћне лакоће у обликовању.

Ствар и јесте у томе да се оно увек изнова осваја, да се потом доводи у сумњу, на крају поново превладава неверицу. Стихија ватре непрестано понире у чврстину тла, вода би га такође сатрла. Али тек у свом ослобођењу од себе самог – у оном плавкастом диму – он постаје ваздушаст, и неоспорив. Колико је потпале потребно, колико ведрине неба и колико благонаклоности Еола да се пламен вине у етар и залебди простором ослобођен гравитације!

Тако и ми своје тренутке напуштености и очајања треба да посветимо оном неочекиваном узлету који се ослобађа сваког подножја.

Ја бих желео да будем онај ко је тога непрестано свестан; али каткад тек касније увидим да сам у лебдеће стање доспео начинивши тек један незнатан корак из најдубљег очаја, и да сва силовита осећања душевне патње заправо ослобађају једно празно и ваздушасто УНУТАР чврстоће ствари.

Свака загледаност у биће, уколико, шчепана бићем, на суштост заборави, продубљује у чврстоћи бића једну нову суштост која подрива изнутра; он би да се ствари распрсну, да се Празно прошири и обогати.

10. октобар '73

Већ на првој страни *Доктора Фаустуса* – већ на самом почетку говорећи о смрти главног јунака Адријана Леверкина – каже Томас Ман: "... Две године како је из дубоке ноћи пошао у ону најдубљу". Ја сам онај свој проширени сонет: „*О слепа игра векова и гена...*“ назвао „Проширење ноћи“; зар ти се не чини да се у овој Мановој реченици крије један суптил-нији смисао идеје: Једно ширење у дубину, једна ноћ која, будући већ прилегла на свет, тражи за себе простор у дубини, у унутршњости ствари? Ноћ се не проширује само у бескрај козмоса – онолико далеко колико то може поднети прекорачујућа моћ нашег представљања; прави смисао њене делатности јесте прожимање дубине бића – онолико дубоко колико може издржати његово природно устројство: Да тим прожимањем не потегне ка небивању, тј. Суштини, тј. Ничему. Ноћ се скрива даном, тек се дубоко промишљеном осећају као свеprisутна објављује; дан је онај привид који извире из прос-тора недохваћеног путовањем у дубину, наиме привид плавог или кретања, светлости или облика:

*Јер судбина одреди глас који ће
Светлост узалуд дозивати
И биће ноћ а људи мислиће дан је.*

Тако говори гимназијалац Еулиалиос (*Милан Лалић, прим. прир.*), цара Давида најмлађи унук, а шеснаестогодишњи Лауп (*Бранко Алексић, прим. прир.*) пристаје уз ово пророчанство:

*Ноћ је
Ноћ је била
Ноћ ће увек бити.*

У каквој се то ноћи обзиремо, је ли то она Новалисова, одушевљено химнама поздрављена, она која спушта поглед висина у таму наше главе и ту се настањује, је ли то она ноћ која се песнику обећава оностраном светлошћу („Убили су себе спремни да замене – главу за светлости оностране таме“, поново Еулиалиос) – је ли то она?

И зашто ме та мисао не напушта, не знам зашто се сад присећам оног – не знам тачно чијег – „дубока козмичка ноћ“. Зар се та мисао није довољно исказала, није ли већ један философ са смелошћу говорио о ноћи као пост-метафизичкој категорији?

Какав се то романтизам уселио у наше поре – није ли баш ту кључ за проницање у природу мог неоромантичарског осећаја и исте такве мисли? Толико скривене тежње за самоуништењем, за пропашћу, за разобличењем и безобличјем има у структури мог, НАШЕГ, бивствовања – мислим ту на духовну климу генерација.

Та склоност према „празном месту“ једини се са најузбудљивијим животним и стваралачким нагоном – то је сила која хоће саму себе да потре, да се у себи доврши и поништи, вечно усмерена на трошење, расипање, на разарање. То је сила која, у непрестаном покрету, стиче моћ ЗАБОРАВЉАЊА оног прошлог, незаокупљена оним будућим, то је оно расипничко „сада“, а то је Лутање.

Лутање је заборављање, неприсећање, Лутање је непредвиђање – јер је стварање. Мораш не-знати, у-забраву-бити да би себе-непрекидно-откривајући стварао. То је тумарање од себе до себе - то заборављање.

Али то је и ужас – то неприсећање, толико помишљеног ишчили, толико реченог одветри! И сва се та потиснута сила преруши, затим плаховито избије! То су Подземне Воде које прикупљају загубљене токове, нагло нађене. Дубоке се издани покре тренутку избијања.

Ево неочекиване, али потајно припремане трговине Празним, ево извора и оправданог расипништва! Дуго заборавом припремано, оно нађено троши се у трену. Пробијање је откривање Празног и обузетост њиме – то је већ попуњавање које се троши и распада. То је Тренутак, то је Доживљај, то је садржај будућег Заборава и нове Празнине.

Подземне воде – једна од оних замисли које ја годинама носим у себи и коју никакво роварење не доводи до речи, једна од оних лакокрилих интуиција које траже погодан тренутак за обликовање. Интуиција се исказе насловом или једним стихом –

негде сам написао да један стих рађа песму. Заједно са овом песмом иду „Провала облака“ и „Кад видех дугу“. Сећаш ли се да ми је то наједном засијало оног страшног пљуска, кад смо безбрижно упијали воду у себе?

Видиш ли круг?

Зар се провалом облака воде не намноже, зар их не преузму Виле Понорнице? Зар затим не настане дубоке непознате вилајете тла, одакле – заборављене – избијају у дан? Зар их ту не преузме Сунце и врати у облачну постојбину, где снују о новој провали? Зар их – већ исказане – не подмити Сунце дугом? Па их – подмићене – не доведе до исказа, већ им магловиту судбину спрема? Зар магла не одведе у тајну, а тајна трчи у круг – око две вечности? Вода гаси ватру, али је ватра на узлетање изазива.

Ту почиње паперјасто лебдење, затим тамно прикупљање и, новим изазовом ватре, са земљом прожимање. Али постоји одбијање, непристајање – то је магла, то су круг и тајна. Магла нас призива у апсолутно лебдење – и ту смо ми чиста спојеност, заснутак тајновите помиливости стихија.

22-24. октобар '73

Јутрос ми је пошло за руком да напишем већи део једне песме – зваће се „Опсесија“. По обиму биће отприлике као „Каирос“, а имаће симетричну структуру. (Овај запис показује коликог је обима требало да буде недовршена песма „Каирос“, прим. прир.)

Постоји један фини обрт и сад ћу ти га написати. Почетни стихови:

*Продуби свој однос према Бићу, буди
Празнина којом дише свет! То је Поема –
Та чудна обузетост Стихом кога нема...*

Завршна пак строфа почиње:

*Продуби свој однос према Бићу, буди
Поема којом дише свет! То је Празнина –
Та чудна обузетост Стихом из дубина...*

Ноћ, 26-27.10.1973. Issa

(Од Црног Пса до Опсесије)

Милану Лалићу

Драги пријатељу,

Са великим полетом приступам писању овога писма, прожет осећањем да управо оваквим тренуцима треба усмеравати своје време. Овај мој далеки разговор са тобом припада оном духовном струјању које сам одласком из Београда напустио, и утолико он значи повратак и удаљено присуство.

Намера ми је превасходна да те обавежем на то већ дуго обећавано „опширно“ писмо, и с друге стране, да своје обећање и твоју молбу испуним: Да ти, наиме, пошаљем немачки текст из „Фауста“, онај део у коме се појављује Црни Пас.

Обрадовало ме твоје уверавање да се ради искључиво о твом Црном Псу – нешто у шта сам и сам био убеђен. Фасцинантна је, међутим, подударност симбола – ја мислим да је та подударност добар повод за сагледавање битних разлика у песничком поступку и философској заснованости Weltanschauung-a између Гетеовог и нашег времена.

Велика, кључна дела књижевности на известан начин представљају упоришну тачку епохе која их је омогућила и којима се она сама исказла; утолико је наше одређивање према њима од једнаког значаја за одређивање према тренутку садашњем. Тако сам и ја, поново читајући Фауста, овога пута на немачком, био у прилици да проверавам властито, већ оформљено, философско одређење.

Сукоб „две душе“ ја сам у себи проживео и преживео још у гимназијским данима, а он је био и трагичан подстицај многим мојим песмама. Но када ми је у Паризу пошао за руком онај двостих:

*И све би реке ка исходишту да потеку из мене
Ал' одвећ жудње за сваким путем да се и једним крене,*

ја сам већ читавим својим животом био заронио у ВИШЕСТРУКУ подељеност бића и јединствен напор бекства, лутања и путовања – један напор који се заносио унутрашњим и дубинским нагоном за апсолутном довршеношћу. Ту побеђује Смрт – њена стална присутност у живљењу уједињује поцепаност Бића. Ту те морам подсетити на један твој стих који си, изгледа, неоправдано одбацио:

*Ко семе смрти не схвати
неће имати о чему да пева.*

Много је подстицаја Фауст пробудио у мени, нешто сам ти од тога, мислим, писао. Сад прелазим на цитирање Goethe-овог текста. Подвући ћу она места за која сматрам да би одговарала за мото твоје књиге. Дакле, сцена „Vor dem Tor“:

*(Овде следује подужи навод из Фауста на немачком,
прим. прим.)*

Тиме се завршава сцена „Vor dem Tor“, а у следећој – „Studentzimmer“ – Црни Пас постаје Мефистофел.

Уколико те ни један од наведених стихова не задовољи, спреман сам да ти у следећем писму пренесем цео сјајан опис те трансфигурације. Незгода је у томе што се ту нигде не помиње „schvarzen“ испред „Hund“; иако има стихова које би могао употребити.

Иначе, први разговор између Фауста и Мефиста је нешто најдубље шта сам у поезији прочитао. Далеко би ме сад одвела анализа тих дубоких мисли, али ти обећавам да ћу је ускоро било у писму, било текстом, спровести.

Ових сам дана започео песму која дуго траје и у теби и у мени – то је „Опсесија“.

Дошао је тренутак за прославу тренутка! Овде ћу ти написати три до сада написане строфе, нестрпиво очекујући твој суд. Лако је могуће да оне претрпе битне измене – то се мени често догађа услед немилосрдне тортуре коју врши целина замисли и композиције над деловима.

Песма се дуго опире буђењу, али кад једном проговори, мора свој језик подврћи и прилагодити дисциплини Духа. У данима

свог изрођавања она чврсто пристаје уз сваки догађај, уз сваки чин, и сама бивајући врхунски, неприкосновени чин. У тим данима човек постаје *поиетес* који собом обухвата исконски зев, придајући хаотичном поретку ствари козмичко обележје.

То је *Поема*. То је нешто више од песме јер говори о Поезији (деловању), Песми (делу) и Песнику (делатнику) истовремено. То је *Поиема*.

Тешко да ће ова песма бити сасвим схваћена без познавања мог текста „Поетски смисао егзистенције” – тешко да ће и онда бити схватива. Ево, дакле, почетних стихова поеме:

*Продуби свој однос према Бићу, буди
Празнина којом дише свет! То је Поема –
Та чудна обузетост Стихом кога нема
И римом. То је чин. Ако узбуди
Празна мисао: Чист пример потпуности
Ако на безобличном тлу ишчезава
Време, то је Поема! То се смрзава
Смисао у хладном подстицају вечности.
Заборавиш ли знано, нађено ако
Изгубиш, мисао ако препозна се
У празном, то је Поема! Предео тка се
Сред главе – огољен. Свет настаје полако.*

Последњи исказ – изразом свесна реминисценција на Миљковића – треба да у наредним стиховима буде разрађен. Само једно слово разлике, а значење бескрајно различито!

Ја сам у Паризу имао једну идеју за „Писма са Гневног Жала” – да, наиме, други део књиге у погледу израза буде готово идентичан првом, а да исказ унесе нешто сасвим ново – „готово истим речима... одвећ сличним да би смисао остао исти”. Та је идеја била претерана за обим тадашње замисли, али је у оваквим случајевима, чини ми се, изванредно погодна.

Драги пријатељу, ову сам ноћ посветио нашем пријатељству, а настављам то да чиним и са јутром. – Сада ћу прекуцати већ завршен текст о твојим „Псалмима” – за „Политику”.

Твој пријатељ Понор

27-28. 10. 1973. г. ноћ, Issa

(Заборав у служби Опсесије)

Јасмини Лукић

Јаснице драга!

Када једном будем имао хиљаде страница за собом, хиљаде стихова када будем имао, зар ћу и онда, као сада, жудети за новим делима, зар ће ме и онда прогањати осећање недоречености?

Ти си ми једном писала да све чешће затекнеш у свести неки од мојих стихова – можеш ли веровати да сам ја потпуно чист од свега што сам рекао, да моје песме постоје у мени само кад их читам, па чак и онда некако туђе, спољашње? Непрекидна потреба за исказивањем прати ме, дух би се без престанка преливао у реч. Али моје тешкоће са изразом све су веће, никада, уосталом, нису биле мале. Слутиш ли тада силину незадовољства које носим у себи, слутити ли колико се мора проширивати опсег замисли када се на суженом простору не исцрпљује?

Ја сам дошао до закључка да моја склоност ка апстракцијама у поезији потиче из неправилног усмеравања мог битно драмског талента. Добар део овога писма биће посвећен објашњењу ове изјаве.

Желим најпре да доведем у везу своју склоност ка апстракцијама са оном другом склоношћу – да, наиме, заборављам на производе свога духа, непрестано гоњен и опседнут потребом за новим исказом. Заборавити, дух очистити сваког талогa и знања, довести га на празно место – није ли то услов стварања новог облика бивствовања, није ли то апстракција од свега већ начињеног и учињеног? Ако јесте, то још увек није оно што сам хтео да кажем. То што сам рекао много лепше исказује строфа из песме „Опсесија“ (коју већ годинама живи читаво моје биће) и на чијем буђењу запошљавам последње своје острвске дане:

*Заборавиш ли знано, нађено ако
Изгубиш, мисао ако препозна се
У Празном, то је Поема! Предео тка се
Сред главе – огољен. Свет настаје полако.*

Прво од онога што сам хтео да кажем следеће је: Ако из моћи заборава нужно следи моћ апстракције, ако оне – уједињене – творе један нови свет облика, тада су стања потпуног заборава и празнине пожељна и треба их призивати. Али када се већ једном у празном нађеш, ти не можеш избећи мисао о празном и утолико дело које као производ таквог мишљења настаје мора бити оптерећено крајње апстрактним речником. Поезија која се нађе на том тлу већ је сасвим блиска философији.

Друго од оног наумљеног може се навестити питањем: Заборавиш ли на оно што си рекао, заборављаш ли тиме и оно што си био, што, на крају, још увек јеси и мораш да будеш? Када нешто напишеш, имао си одређену замисао, или боље рећи: мисао – та је мисао резултат читавог твог бивствовања. Оно написано остаје непроменљиво, а ти и даље бивствујеш, мисао траје и с тобом се мења. Или са променом то још увек остајеш ти, само се твој изглед променио, облик твојих мисли? Оно што си рекао само је окамењен пређашњи облик тебе на путовању, тебе на лутању. Оно што си сад у забраву наумио рећи не заборавља себе, не заборавља путовање, не заборавља лутање. Тако да се мисао чином заборава себе присећа. Отуда ти у мојим песмама можеш пратити обнављање и продубљивање истог мотива – продубљивање у оној мери у којој се продубљује и понор моје егзистенције.

Хоћу ли, дакле, умети да заборављам? Али то обнављање истог мотива, та опседнутост празним света, том празнином која руши и поново изграђује, није ли та опседнутост принудно изазивање људске, или ако хоћеш: Сопствене немоћи – изазивање на повратак Празном? Можда се ја са таквим мислима налазим у самом „срцу ствари“, можда трајна опседнутост оним најбитнијим значи непрестани одлазак у неопходну дубину; али ја познајем у себи и нешто што није немоћ, што је, напротив, моћ, а то је она лакоћа лебдења својствена лутању и путовању, која подлеже гравитационој сили бескраја и у понору се осећа као код куће. Да би ме правилно разумела, Јаснице моја, морам ти скренути пажњу на то да мислим на ону лакоћу духа при стварању, иако сам ослобођен заблуде да стваралачки процес треба подврћи аутоматизму несвесних радњи. Лакоћа у овом случају значи: Трајна обузетост једном конкретном замишљу, изазвана а неисфорсирана способност да се та замисао доведе до дела. Таквих замисли ја имам

неколико – врло опсежних, али дуготрајан рад на њима противуречи оној готово неотклоњивој принуди: Да ишчекујем Каиросу и са њим приступам обликовању празнине у песму, а песме у козмос. Ја сам увек склон да такву принуду тумачим околностима свога живота, те да њено уништење одлажем за будућност; но није ли застрашујућа помисао да би се та принуда могла тумачити неиструњивим устројством мога карактера?

Било како било, ја имам неодложну потребу за већим целинама и стога сам наурио да Каиросу поставим замку како бих га придобио и принудио на трајну покорност. Дакако да ће он тиме изгубити своју изворну, козмотворну бит, али зар се тиме чин стварања неће продубити, зар се тренутак неће продужити у вечност? Чини ми се да је сад тренутак да искажем оно што сам наговестио и што је исходиште свега до сад написаног.

Мој драмски таленат у неодвојивој је вези са мојим карактером. Моја комуникативност, способност да се саживим са другим људима, да саосећам са њима – особине су које не смеју пренебрегнути ни тренуци најснажније згађености и одвратности. С друге стране, непрекидна склоност ка осамљености и тишини не може умаћи дружељубљу и спонтано изазиваној гужви и јурњави. Поврх свега, симетрично присуство крајње рационалног и крајње ирационалног како у мојим поступцима, тако и у моме мишљењу, упућује са претходним на то да је за мене прави облик изражавања управо онај који на најбољи начин омогућава да сви ови полови дођу до изражаја. Али ја у драми видим пре свега облик који објективно допушта најплоднију синтезу философије и поезије. Драмски елемент присутан је у оним мојим песмама које претпостављају друго лице ("Чујеш ли простор у себи, чујеш ли вечита звона") – таквих песама има доста и мислим да већ оне довољно исказују моју потребу за драмом. Што значи да је оно моје принудно усмеравање талента било погрешно (иако се у једном вишем и горе објашњеном смислу тек на странпутици нашло на правом путу).

Још бих доста о свему овоме могао да ти пишем, али је већ навелико свануло и сад ми предстоји повратак у ноћ. О својим свакодневним стварима не желим да пишем у оваквом писму, макар су оне крајње повољне за мене. (...)

04. новембар '73

Морам да се вратим Булгакову (...) Роман о Пилату само је мотив који се провлачи кроз књигу, али главну збрку чини Сотона у лику професора црне магије. Какав ту сплет невероватних догађаја настаје – то тешко можеш замислити.

Тек, Сотона на балу вампира испија чашу за суштост! Он, господар таме, ноћи, сенки, и зла испија чашу за суштост! Објашњење даје мото књиге који је из Фауста. То је онај момент кад се Мефисто указује Фаусту и на питање: „*Но, дакле, ко си ти?*“, одговара:

– *Оне силе део што вечно жели зло, а вечно ствара добро! (!)*

Силе ноћи раде за Сушто! Али се Мефисто приказује Фаусту као службеник НИЧЕГ коме НЕШТО, тј. овај свет, упорно смета. Булгаковљев пак Сотона прославља смрт као суштост! Тако је вечита љубав могућа тек у заједничкој смрти удруженој са силама ноћи.

Има ту једна ствар у којој се Булгаков не разликује много од Гетеа; код обојице је Сотона изван мене, нека сила која поседује властити супстанцијалитет и натприродну, необјашњиву моћ. Али Сотона не може бити нешто различито од мене, он се у мени рађа, у мени живи и са мном умире. Он је у мени гравитациона сила Празног, она сила која мами у повратак Празном. Ту нема ни добра ни зла – тај „Сотона“ је сама козмичка снага у мени и та снага ништи релативност људских категорија.

Када сам замишљао други део „Гневног Жала“, имао сам јасну слику Шабудала који ме води кроз пакао мога тела. Сваки је орган справа за мучење. Са седиштем у маглини главе, далека и недокучива сила управља обртањем звезда. Шабудал „тѐ је силе део“. „Шабудала будала дала ала прогутала...“ Враг се зове Шабудал. Тајна козмоса чучи нам у глави, ту треба тражити размере небеских просторстава. Упловљавање у мозак узводним током мисли, досезање оног празног материје, иматеријалног порекла твари!

Треба позорницу света преселити у зидине тела, нека органи и нерви поразговарају својим флуидним језиком можданог порекла. Какав то црни маг диригује мојим крвотоком, каква то

јединствена мисао у трајном напору концентрације одржава на окупу организацију мога тела? – Ваља нам са површине сићи у дубину.

06. новембар '73

Ја још не знам тачно шта то у мени сазрева, али се мало по мало компонује облик нечег крајње слободног и са становишта књижевне теорије недефинљивог, дакле новог и непознатог. То је један облик – мислим да сам ти о томе писао – у коме ће се као интегрални делови преплитати песнички, прозни, философски и драмски елементи.

Идеја се темељи на мом схватању кобне подељености бића – оне подељености о којој сам ти поводом Фауста писао и која продубљује, а тиме и превазилази, фаустовску борбу „две душе“. Оно што не довршаваш као песник, довршићеш као философ, оно философско недовршено продужићеш у драмском, итд. Тако се у делу складно смењују и обнављају сви ти облици.

Та ће књига бити похвала недовршености – наравно, ако и сама не остане недовршена. Сада имам магловиту слику садржаја – знам да ће „јунак“ бити гоњен опсесијом Великог Сунчаног Пута, знам да ће ту бити Гневни Жал, знам да ће један део композиције сачињавати „Писма са Гневног Жала“.

Мислим да знам и следеће: Кроз композицију ће се провлачити и Поема коју „јунак“ пише са уверењем да ће отпловити ка Сунцу тек када њен последњи стих буде готов; даље: Биће ту и она боца коју избацује море, биће један Град Опсена дубоко у уму Ивице Понора – ваљда ће се јунак тако звати; знам да ће ту бити и Шабудал, да ће онај унутрашњи Ивица Понор у Граду Опсена бити у драмском сукобу са Шабудалом, да ће писма бити у прози. Знам да ће философски текст бити уклопљен у композицију у облику предавања која држи Ивица Понор, говорећи о лутању, вечно-изостајућој-сушности – могуће да ће се цело то чудо звати „Космопланктос“.

Оно што недостаје јесте нит која ће све замисли учврстити у континуирани ток – уколико се овај покаже као нужан. Тражење те нити обузимаће ме наредних месеци.

08. новембар '73

Ја сам ти, мислим, већ писао о својој идеји из „Гневног Жала“ – да ми сећањем још једном живимо свој живот, да се на Гневном Жалу сећамо пређеног пута. У дну сећања, на самом почетку пута, долази до сусрета са Шабудалом и до његовог оживотворења. Тако је било тамо.

Сада, међутим, у композицији мог замишљеног дела, улазак у пространства Главе – „узводним током мисли“ – путује кроз огромну земљу сећања која се зове „Град Опсена“. У том граду бораве сачуване све мисли, сви догађаји, све ненаписане песме, све недовршене и неиспуњене жеље. Према потреби све се пожељено може вратити у садашњост и у ново постојање.

У композицији целине дела тај недогледан и непојмив простор довешће ме до дубине у којој борави Песма. Ту ћу падати у онај понор и пропадати кроз утробу земље. Ту ћу схватити да је све оно ненаписано истинито, сувише дубоко за речи. Важно је у целој овој ствари да се прошли живот Ивице Понора репродукује овим сјајним захватом. Али тај његов прошли живот идентичан је како будућем, тако и оном вечном: Негде у слепилу Великог Сунчаног Пута трепери исти тај Град Опсена, онај вечни град у коме је све сачувано:

*Ништа загубљено у непокретном сећању, у бескрај слеђеном,
ал' ништа нађено није.*

("Опело Белој Демонији")

27. новембар '73

Јуче сам изнова откривао Миљковића и то у песмама на које сам раније мало обраћао пажњу. Обновила се намера да о њему напишем обимну философску студију – „Песник европског опсесионизма“. Велики део мојих замисли садржи се у његовом песништву. Нпр. *Празнина*. Невероватно много стихова има у којима он прославља празнину света. И то са каквом маштом! Чег год се он дотицао, постајало је стих, песма. Он није умео да се изражава просто, све је испревртао, све померио. Он је био опседнут човек. Ствари се у његовим рукама преламају, разлажу,

или пак у целини пребацују у ново значење. Он је био болестан заточеник речи и није погрешно када је рекао: „Уби ме прејака реч.“ Хришћански бог је из речи начинио свет, Миљковић је од света хтео да начини реч. И то једну једину, „птицу која сама чини јато“, способну да измисли читав речник. Али је уместо Речи (ја бих ту рекао Стих) дошло Дело. Гете би рекао: У почетку беше Дело; овде је Дело дошло на крају, али: Крај је почетак, почетак крај.

Апсолутно Дело одговорило је песниковој сумњи, опрезни и зачуђени стихови навестили су судбину безусловног чина. Погледај ове стихове из циклуса „Свест о Песми“:

*Је ли то чудна жеља да се живи
Без себе? Жеља за песмом без песника*

.....
*Да ли то значи рећи промени: нећу!
И оставити песму да се сама мења? (!)
Поклонити себе животињама и цвећу
И снагу своју дати глади црног корења?*

Миљковић је тако и учинио, његов живот „без себе“ траје и његова песма „сад се сама мења“. Дубина тих стихова чудесна је, језгровитост запањујућа. Читава естетичка теорија скрива се у њима. Наши песници немају философског образовања да би их тумачили, философи немају оригиналности, а и не баве се таквим тричаријама. Критичари су добро познати по сваштарству и приземности.

Ја сматрам да је та студија о Миљковићу и ствар интелектуалног поштења. Тумачити једно песништво из дубине јединственог, носећег принципа!

Није ли то начин да се, с друге стране, Мишљење и Истина препознају у свом двојнику – Лепоти?

Ево како: Кад осетиш широко и дубоко, кад осетиш радост или патњу, осетиш то у грудима, управо у надимању зрака или у стезању ребара осетиш то. У грудима је, дакле, оно бескрајно, а у глави светлост не можеш замислити.

Тај простор главе чудно се разгиба, чудно козмосом путује, а у грудима: Нека ваздушаста пена борави кад се разгалиш, зајапурени ковитлац гнева када планеш или пре, кад си немоћан...

Паучинаста пена! Али оно тамно у глави два зрака светлости добија и мрак је сустигнут језом самопрепознавања.

Велика је несрећа да ми својевремено није пошло за руком да завршим песму „Опсесија“, мислим у време кад сам је и започео. Имао сам је у духу, рукама, перу, видео сам је већ допевану, али је ишчилела. То је за песму најопаснији догађај, а такву сам немарност скупо платио са многим песмама.

Ипак, можда је та недовршеност била потребна, нужна и корисна? Можда ће осванути њихов прави тренутак? Особито то уверење имам за „Опсесију“, а она још има посебан значај. Само, једном пропуштен тренутак скупо наплаћује свој повратак, премда права, да не кажем велика, идеја дугује своју аутентичност трајности духовног замаха којим је ношена.

17. децембар '73

(...) Да се сад вратим на песме. – Поновило се да ме је после кратког сна Песма пробудила, поновило се спокојно надахнуто јутро и онај осећај стваралачке свемоћи.

Има ли ичег дубљег, ичег битнијег од тог осећаја? Мисао и реч се тако лако сустижу и преливају у ритам, музику, риму. Нема ничег немогућег, све што замислим – успева, а лошу замисао брзо препознајем и напуштам.

Не знам како и зашто се догодило да ме јуче поподне обузме силна потреба за писањем, за песмом. Миле је још увек болестан лежао у кревету и писао писма, није било струје и стога у соби прохладно. Тек, испуњен силним полетом, дохватих се машине и на мах прекуцах четири написане строфе песме „Опсесија“.

Усљедили су они прави тренуци писања као апсолутног свеобухватног чина, у којима се аутор осећа моћним конструктором новог света. А управо је такав садржај требало удахнути наставку и завршетку песме. – Први повољан знак били су стихови:

*Свет твојим духом наведен на реч! Из
Лаког захвата неом површином
Искачу облици и лове тишином
Глас...*

који су испод многих прецртаних стихова стајали стидиво, већ приправни за напуштање. Али их је као оне праве и аутентичне препознало тек одговарајуће стање духа.

Затим је у прави час, када се почело смркавати, дошла струја, а мој напон се није смањивао све до последње речи, негде око 19 часова.

Оно што је уследило никада се није догодило раније.

Најпре сам ошамућено гледао неки осредњи француски филм, после чега пуна два сата нисам успевао да дођем до пуне свести о себи, до контроле своје воље.

Лежао сам на поду собе уз грејалицу, неуспешно покушавао да заспим, силазио у buffet и на плес, враћао се, поново лежао, при свему томе покушавао да разумем то вртоглаво, уствари потпуно апатично стање.

Је ли то био тренутак одсуства енергије, претходно утрошене у раду на песми?

Или ошамућеност довршеним делом (које је годинама тражило пут ка изразу)?

Можда нека неразговорна чежња за апсолутним пони-рањем?

23. децембар '73

Немам вољу да Ти о неким ту ситницама пишем, које ме пак ситнице до лудила доводе, ту и тамо и с времена на време.

Хоћу да такорећи себи самом разложим ово неодређено осећање које се неком чудесном законитошћу обнавља доводећи до истовети различите тачке времена, и које увек

претходи писању неке песме или изгубљености пред немоћном Речи.

Ево ме, дакле, у оном потпуном забораву, ево у нерастворивој нелагодности, одвратности према свему.

Отужност се протеже и на речи, мрска је помисао на све оно узвишено што бих хтео да искажем.

И одједном: Полако бих престајао, полако до обамрлости и небуђења.

Никакво друго догађање не изгледа од овог привлачним, то што сада пишем само је отрзање од помисли да бих могао мирно седети и зурити у неку тмину пред очима, чекајући да се у мене усли.

31. коловрт (јануар) '74

БАЛАДА II

Прича о нестанку песме

Само се први гутљај тешко пије...
Пол Клодел, „Балада”

Постојанствена моја!

У летици, сред блештавог белог простора, врло сам живо представљао себи могућност пропадања.

Престати!

Стављао сам себе у положај оних које је морао обузети ужас када су нагло схватили да:

Простор тоне!

И тада ме прободу мисао песмотворива: Да би ме после првобитног ужаса, макар на трен, макар и у сâм онај последњи преостали час живота, морало захватити усхићење пред тренем престанка, пред блиским сусретом са Празником, са Небивањем!

Имало би у томе вечном тренутку нечег неопходног: Пуне свести о неминовности краја, и потребе за једним залеђујућим криком који ће застрашити сфере.

Тај крик – то је ужас Бића при спознавању Ничег, то је жудња Живота за опстанком.

И закључио тада: Био би то достојан и једини могућ повратак бити искомског светотворења чији се пуни смисао да докучити једино у часу властитога ишчезнућа!

Одвратно је у том доживљају наступило потом.

Одмах се гнусна људска таштина понудила чистоти те потонулости сред које сам био осетио нерањивост и неустрашивост пред Смрћу, па онда и понос према себи.

Одмах је оно препредено Ја наумило да за себе извуче неку корист!

Требало је да тај у себи довршен Доживљај постане песма „Балада li“, насловом присетица на Клоделову „Баладу“, посвећену страдалницима на Титанику:

*„Само се први гутљај тешко пије, (...) када је радио рекао:
Лађа тоне!, (...) море и ми смо у њему...”*

– искакали су ми стихови те величанствене посмртице ка којима се сада устремише моје мисли.

Бејаху се уприправљале да те стихове са језика смрти од дављења у воденој стихији „преведу“ на језик ваздушне ли док падајући остајем без даха? земљане о коју ћемо се размрскати? ватрене када нас све прогута пламен? које ли?

Али та опсена не потраја дуго, јер Чистота Доживљаја са гађењем тренутачно одбаци своје мрљање мастилом, и тако замишљена песма ишчезе у вунастом океану надземног поднебесја.

Док сам потом, стигавши на своје острво, размишљао о тој победи, спопаде ме још једна саблазан, да исти доживљај искористим за причу.

Прича о нестанку песме!

Требало је да оштрица приповедачке сабље посече таштину писца и узвелича неиспосредовану искомску дубину доживљавања!

Али као у летици песму, тако и сада са гађењем одбацих причу, распознавши у побуди за њен настанак истоветну опаку превару, „трговину Празним“, без обзира на узмичући изговор, да књижевности не би ни било да писци бар накнадно не бележе оно

што сви доживљавају, а што је баш њима дато у задатак да опишу и сачувају од заборавља.

И зато ми у наступу новог победничког себељубља дође да Ти у писму саопштим околности тог рвања са подлом списатељском таштином, без намере да од тог писања сачиним дело, без примисли да те речи обраћања Теби, изникле из љубави и поверења, на било који начин претметнем у смишљен и употребив спис.

Али већ на половини писма са ужасом увидех, да се неистраживим заумним путем „Балада li” ипак сама од себе пише, и да је управо мене изабрала за свој долазак на свет!

Па сада уместо гађења, осећам силно олакшање, јер најзад, зар читаво своје оклевање и узмицање од описа Чистог Доживљаја нисам дуговао лењости да перо узмем у руку и прогутам кап мастила, јер *само се први гутљај тешко пије!*

04. април '74

Врло су шупљи ови последњи дани. Чини ми се да бих са нешто више трагичности сасвим... Изгледа да је то оно стање у коме су многи дигли руку на себе, стање у коме не исијавају нови хоризонти и апсолутни заборав гута сваки полет. Амброзиус би то лепо рекао: *Тајни напад досаде. (Амброзиус – песников пријатељ песник-боек Амбро Марошевић, прим. прир.).* Или је горе описано стање опробано искушење снази у доба када воља остаје на спавању док се тело буди.

Ипак, и поред све отупелости, далеко сам од сумње; и то је одсуство катализатор мирног ишчекивања: Да се дух пробуди. – Сумња је сагорела многи замах, потопила многе замишљене пловидбе.

Овакво стање изазива на морбидност, на фантазмагоричне пројекције. Није искључено да је цело наше људско постојање заправо само испразно ишчекивање нужног починка. Знати да предстоји свршетак, а не мислити о њему готово да значи: Избегавање битног присуства. Ми мењамо облик, селимо се у нова ткива, но тачка селидбе замагљује мисао о њој.

БЕЛЕШКА О НАГОВЕШТАЈНИМ ПИСМИМА

Мало је шта у „Наговештајним писмима“ значајније, и мало шта наговештајније, од писама под датумима 06. и 08. новембар. То је по свему судећи могуће сагледати тек са раздаљине од целих 45 година које нас деле од времена њиховог писања, благодарећи напорној петнаестогодишњој борби овог приређивача да састављањем овог адлигата изађе на крај управо са опсесивном замишљу Првог Ивице Понора, изложеном у њима.

Нека читалац, увидом у та два писма, одговори и песнику, и приређивачу, па и самоме себи, да ли је ово „дноврховито“ штиво бар приближно остварење те „наговештајне“ замисли, и да ли је пронађена она „недостајућа нит која ће све замисли учврстити у континуирани ток“ – она нит чијем је тражењу било намењено да песника „обузима наредних месеци“, а ево, видимо да га је обузило читавих 45 година. Или се то видилачко пророчанство протеже даље, на сродан по адлигатству *Опсенаријум*, ако ли већ не и на читаво *шестокњиже Опсесија Ивице Понора*, за чије нам се саздавање, и пресаздавање, још неизвесно дуго ваља борити.

Ваља, међутим, знати и да је он то дело, пре постмодерне замишљено постмодернистички, на скраћен начин већ био уобличио још 1976, три године по писању „Наговештајних писама“. Повод је био велики свејугословенски конкурс „Вечерњих новости“ за два најбоља оригинална књижевна рукописа, са наградом врло високог новчаног износа. У припремању тог адлигата песнику је помагала Јасмина Лукић (ни он ни она нису тада знали за постојање књижевног жанра са таквим називом), а он се састојао од пажљиво пробраних песама, одломака из „Опсенаријума“, философских и критичарских радова „ишчезлог песника и философа Провира Маглића“ (Огњен се тада звао Провир!), те једног критичко-романесног увода који излаже његову фиктивну духовну биографију.

Од просветљујућег је значаја наслов те сложене творевине која је, наравно, пропала на конкурс: *Опсесија Ивице Понора*.

О свему томе подробније ћемо се обавестити у четвртм и шестом тому овог *Шестокњижа* које је, као што видимо, наследило име од тог свог „наговештајног“ и „опсесивног“ претка.

IV ПРОХОЂЕЊЕ ПРАЗНИНЕ (КА „СТВАРНИКУ И СТИХУ“)

Боравак на Вису био је по свему судећи преломан тренутак у овоземаљском животу Ивице Понора. Она сила која је Огњена Маглића повукла да се неизнуђеним одласком на служење војног рока отисне у плаветнило и сјај Средоземља очито је са њим имала посебне намере. По свему судећи зато што је морала знати да је он био спреман да се одазове њеном позиву, упућеном свима, у Дух Времена, како би рекао Хегел, или у „маглу доба Стихом опијену“, којом своју „Несваницу“ започиње изумитељ проширених сонета.

Да је та сила „Великог Случоноше“ заиста чинодејствовала, доказала је гурнувши песнику у руке неки војни лист, и у њему на ударном месту чланак са „ивицом понора“ у крупном наслову. А да је и он био спреман на одазив, доказао је тренутачним распознавањем и именовањем Ивице Понора, о чему сведочи писмо Милану Лалићу у „Наговештајним писмима“.

На Вису и на Корчули родиле су се и Душе градова (сам тај наслов створиће се три године касније, у дубини копна, у Будимпешти, али и он заливен залихама јадранског блиставила које ће нас заплуснути на одговарајућем месту у Опсенаријуму, с том разликом да ће Вис бити замењен Ластовом), што је лако утврдити увидом у ту књигу „нобеловске стратегије“ чијих је првих девет „прозно-поетских мапа“ настало на првом, а следећих четири на другопоменутом острву (међу које се „ушуњао“ и каснији запис са атичког Суниона, саливен пак од исте медитеранске тварце).

Њихова породилишта били су бродови који су пловили између копна и острва, па и између сама та два јадранска бисера, приликом два песникова одласка на летња викенд-одсуства, док је Веренца још боравила у граду Марка Пола. Није тешко погодити да су бабице при тим пораћањима биле Ватра и Вода сједињене у сјај Великог Сунчаног Пута у који се умакало песничко налив-перо. Осим тога, те благотворне пловидбе у оба смера доносиле су и односиле и бројне посетиоце, од којих су се они најдражи и задржавали најдуже.

Тако се у пртљагу „Постојансвене даме“, већ при првој њеној, летњој, посети, нашао и завежљај са старогрчким оригиналом славног Платоновог „Тимаја“, неколико речника и нешто коментара на разним језицима. Тиме су створени услови да и прва клапна заједничког четворогодишњег превођења најутицајнијег и најдубљег списка античке философије, никада до тада преведеног на српски, падне такође на Вису.

*

Вишемесечном разбигригом и доколицом у Дому ЈНА, на обали мора, с погледом на смењивање годишњих доба, створили су се „антички“ услови за промишљање и претресање вечитих философских питања. Томе су нарочито допринели неочекивано богата гарнизонска библиотека и свакодневна, често жестоко полемична, интелектуална размена са Перишићем.

У њу су се повремено укључивали и поједини „духовно стасалији“ војници и официри (израз „духовна стасалост“ преузимамо од великог песника Бране Петровића, блиског пријатеља Михаила Светић Аранђеловића, из његове песме „О проклета да си улицо Риге од Фере“ у којој он јадикuje због поноћних батина које су њему и братији пијаних и разуларених песника поделили „милицајци умној патњи нестасали“).

Те дебате водиле су се што у бифеу, што у бајковитој Летњој башти „окићеној“ бујним медитеранским растињем, што у великој плесној сали Дома, и бивале заливане хектолитрима пића, најчешће вињака, који је преласком на „ти“ са официрима постајао „тињак“.

Управо поменути голема „плесна сала“ (њену улогу у настанку „Опсесије“ вид. у белешци о тој песми) користила је, наравно, и у друге сврхе, па је послужила и као амфитеатар за одржавање политичке (марксистичке!) наставе официрима.

Ко је пре одласка двојице „екстремних студената“ на одслужење војног рока у „казнени“ гарнизон могао и помислити, да ће ту наставу, предвиђену да се чуварима титовског поретка утуви исправан комунистички смер размишљања, држати управо та два окорела противника тоталитаристичког режима?

Перишић се, ипак, колико-толико држао прописане литературе, са опрезно и обзирно увођеним примесама „хуманистичког марксизма“ који су проповедали њихови професори праксисовци, а који је уједно био и његов философски credo. Творац философског опсесионизма изнашао је, међутим, посебан, додуше ризичан, али и „падобрански“ обезбеђен начин, да у изненађено официрско ухо сручи жестоку критику марксистичке и свеукупне материјалистичке философије.

Како је то могло проћи без идеолошких санкција?

Једноставно. Делио је сва своја предавања по било ком разматраном питању на четири дела. Први – шта су о томе написали „класици марксизма“. Други – како са тим питањем ствар стоји у укупној философској традицији. Трећи – како се према њему односе и како поводом њега сукобљавају „дијалектички“ и „историјски“ материјализам. Најзад, у четвртм делу, постојећа оспоравања целокупног материјализма, па с њим и марксизма, као и могуће ново правилније философско решење.

Е то „могуће ново“ била је ручица која се повлачи да се падобран безбедно приземе. Тада „падобранац“ сву философску муницију изручује у шаржер и рафалном ватром митраљира марксистичке идеолошке догмате.

Слушао је све то и официр задужен за идеологију и безбедност, по сећању песниковом презивао се Крстић. Намргођен и непопуларан, имао је сва овлашћења да за то жаровито залагање против марксизма стрпа предавача у војнички затвор. Уместо тога, стрпао се са њим у кафану и отворио му душу. Био је већи мрзитељ комунизма, марксизма и Тита од њега самог.

Сличан је био случај и са надлежним официром Дома ЈНА капетаном Шарићем. Али за разлику од Србенде Крстића, тај Шибенчанин је из неке своје притајене дубине „мирисао“ на Ендехазују. То му, међутим, није сметало да истински заволи обојицу својих философских учитеља, са којима ће се 4. маја 1974. године растати у сузама.

Да, било је то управо 4. маја, тачно шест година пре но што ће комунистичка врхушка Југославије признати народу да чак ни „друг Тито“ није бесмртан.

Ево како је дошло до тог растанка.

Перишић је имао своје разлоге да током служења војног рока не искористи право на редовно, као ни на прегршт наградних одсустава, стечених разним успесима и заслугама – друго место на описаном квизу, шампионско гађање из пушкомитраљеза, давање крви, предавања о марксизму... Искористио је само једно једнонедељно одсуство, око Нове године 73-74, којим је надахнуо свога друга да им обојици, у част његовог повратка, у запуштеном таванском делу Дома, а уз помоћ војника из касарне, припреми по један радни кабинет. У оном његовом довршиће се „Опсесија“ и „Мemento мори“.

Та штедљивост у коришћењу одсустава завредила је Перишићу целих четрдесет дана ранијег отпуста из војске.

И када је требало да за све то уштеђено време остави самог свог класног друга, узео је рапорт код капетана Шарића и рекао:

„Ако са мном не пустите и Маглића, ја остајем до краја са њим!“

Згранут, капетан одговори:

„Али како? На основу чега? Па ја сам му и редовно одсуство продужио за десет дана, да исполаже све те испите! Па му је и то било мало, него закаснио један дан!“

Заиста, Огњен Маглић је за месец дана растегнутог редовног одсуства положио четири од пет преосталих испита.

„Његове заслуге су за гарнизон и за целу војску толико велике“, узвратио је Перишић, са изразито циничном интонацијом, „да или га пустите одмах или га уопште немојте пуштати!“

Да би потписао отпуст, капетан Шарић је, по командном хијерархијском редоследу, морао да се обрати официру за безбедност. Није могао поверовати својим ушима када му Крстић рече:

„Пуштај га одмах, да не трује више војску! Затровао је и тебе, и мене, и сву ову боранију од поручника и стажа! Шаљи га кући, пре но што ме приморају да га стрпам у ћорку!“

Обојица су присуствовала испраћају који се претворио у целоноћни лумперај.

Тако се захваљујући Миодрагу Перишићу и капетану Анти Шарићу траљави војник целих четрдесет дана раније обрео у Београду.

До тог тренутка имао је у рукопису довршене „Опсесију“ и „Промене“, ову последњу благодарећи читању током одсуства тек објављене збирке Милутина Петровића „Промена“ (вид. о томе белешку о тој песми) и снажном надахнућу при узлетању авиона за Дубровник, којим се са даном закашњења враћао на Вис.

Остало је још да корчуланско лето доврши „Пренасељени бескрај“, а београдска јесен обави „Давање безболне светлости“.

IV СТВАРНИК И СТИХ

ОПСЕСИЈА

Продуби свој однос према Бићу, буди
 Празнина којом дише свет! То је Поема –
 Та чудна обузетост Стихом кога нема
 И Римом. То је чин. Ако узбуди
 Празна мисао: Чист пример потпуности,
 Ако на безобличном тлу ишчезава
 Време, *то је Поема!* То се смрзава
 Смисао у хладном подстицају вечности.
 Заборавиш ли знано, нађено ако
 Изгубиш, мисао ако препозна се
 У Празном, *то је Поема!* Предео тка се
 Сред главе – огољен. Свет настаје полако.
 Свет твојим духом наведен на Реч! Из
 Лаког захвата немом површином
 Искачу облици и лове Тишином:
 Глас! *То је Поема* – тај прогледали низ
 Речи, то узлетање у Стих. Празнина
 Својствена простору, тамна, безобална
 Та собом опседнута мисао, стална
 Присутност, та неочекивана даљина
 Унутар ствари, то несамерно чело
 Прерушава се у Време ал' не заборавља
 Себе, иако покретом све обнавља
 И своје памћење окива у тело.
 Скривену музику не спутах ли када
 Изједначи се с Тишином мисао и свако

Бивање мине: *То је Поема* – то лако
Припајање Празнини, то лебдење. Сада
Је Заборав који се присећа свога
Порекла и рађа се Свет пробуђен Стихом.
То је Поема – то лутање по тихом
Привиду јаве. Стварник је уснуо, ко га
Сад може лишити предела из сна?
И речи? *То је Поема* – то замирање
Које буди чин, то празно понирање
Духа у себе, у темељ без дна.
Продуби свој однос према Бићу, буди
Поема којом дише свет! *То је Празнина* –
Та чудна обузетост Стихом из дубина
И тамним слухом Рима која руди.

Вис, 1973. г.

ПРЕНАСЕЉЕНИ БЕСКРАЈ

Не живиш тамо где те позна свет.
Други је етар ово, чудан преокрет
На путовању. Други свод. Гле:
Променило се, после је пре!
Мишљу дотакнут, вечни непокрет
Гиба се, дуби, доспева у лет
До твоје главе, где затим мре:
Преображен. Изнова све
У себи открива неслућен свод.
Друго је ово небо, чистији ход
Ка себи, ал' нестваран је пут.

Стварно је нестварно. Тамни недослут
Покреће корење, путује у плод.
Али не доспева. Јер испод
Коже: Бездан је. Почиње лут
Кроз маглине и престаје Смрт.
Тај продубљени боравак у Тмини:
Дубок је сан. Или се чини:
Горе је доле, почетак крај,
А краја нема! Јер се у одсјај
Празног баца. Па у дубини
Све поновљено: Буде се чини.

Празно је пловно. Лаки завеслај
Уз струју мисли води у бескрај:
Пренасељен. Тамо где бивствујеш:
Пре себе. И где одјекује:
Минуло. Ту кости лобање
Дубе се у простор: Трајање

Међу звездама у оку је.
Дубинско ухо док ослушкује
Распоред, и дошаптавање
Сфера: Прелазиш у спајање
Бившег и Вечног. Па се свет збива:

Још једном. Сред меког ткива
Снује: Друга врста ватре. Пламти.
Широко простире дим и скрива
Лукави наум где заснива
Се Говор. Дах. И где се памти:
Силазак Стиха у Почело.
Затим пловидба: Дуга је. Чело
Одлази у дубину и бива:
Прекорачена мисао. Жива
Је само Празнина: То смело
Упуштање у поништено тело.

Вис, 1973. г.

ПРОМЕНЕ

Милутину Петровићу

Како прелазиш у ширину: Гледамо,
 И како близина већ си далека.
 Прошао си кроз кожу и сад си тамо
 Где рађају се крила. И где нас чека:
 Повратак. Бити унутар. Ући
 У Смрт и опстати у њој. У сваки
 Облик да се преобразиш лаким
 Обилажењем смисла. Па се увући
 У минуло: Још једном живети
 Претповедање сна. Затим напуштати:
 Памћење. Оспорен кад се врати
 Трен: Свог лика Песма да се сети.
 Најзад обележити час када се
 Мења: Пређашњи облик Бића. Ничим
 Обуздати понирање: У Празно. Чим
 Усниш: У нови тонеш сан и зна се:
 Одјекују те кружни бездани. Ниси
 Осуђен на ћутање. Глас ти преко
 Слуха допире. Бруји. Ево далеко.
 Па чујмо! Треба само да се узвиси
 Препознавање: Тмине. Да се огласе
 Стихом: Промене. Ниси напустио
 Бивање иако: Бескрај уснио
 И не откуцаваш Време. Да украсе
 Ти ослобођену мисао: Стичу
 Се крилате риме у лепршави
 Простор и догођена Песма слави:
 Обнову. Или из вена ничу

Далеконосиви одједи па предстоји
Дуго пребивање у Стиху и према
Себи: Ход. Где пробуђена Поема
Мни и снује: Најлепши начин на који
Јеси. Ипак не оспорити трену:
Пролазност. Дах не зауставити
Сасвим. Не потонути. Бити
Унутар и прелазак у мену:
Славити. Јер прилазе ти далека
Сазвежђа и немериву ширину
Прекорачујеш. Гле! Ту нас чека
Повратак у неопходну дубину.

*У летици Београд – Дубровник,
свитањ (јануар) 1974. г.*

ДАВАТИ БЕЗБОЛНУ СВЕТЛОСТ

(Према Платону и Роберту Мати Ечаурену)

Рећићемо овако: Треће је сразмера!
 Ништа не спречава узлет, ништа лет, или:
 Преживели смо пролом, оснажени, били
 Смо а сада све је опет ту. Из Етера
 Долећу вести и препознајемо своју
 Мисао. Божански простор отворен је, сад смо
 У себи. Изгубили смо свет и није касно
 Да се вратимо. Но зар умаћи спокоју,
 Зар складу? Сад не дишемо више и нема
 Смрти. Најзад смо Време, оно замишљено,
 У бескрај расуто, оно свевремено.
 Приспели смо у Празно, лебдимо, ни према
 Чему не заноси нас пут. И нема пута,
 Мада: Најзад смо звезда, она лутајућа,
 Најзад дубина вечно путујућа,
 Најзад мир! Населили смо простор, ко одлута
 Из себе, распростре своју крв: У Тишине.
 И осујети понор. Само још Стих привлачи
 Својом Тмином, из неке чудне близине зрачи
 Безболну светлост. Али то више нису Тмине,
 То смо све више ми, препознати. Па се и звук
 Нечујно диже са невидиве струне, само
 Још лаки трептај раздваја га од Речи. Знамо:
 Испуњава нас Рима, извијени у танки лук,
 Засвођујемо бездан. Ништа више ван нас
 Не борави, опколили смо бескрај и магле
 Духом нам језде. Само да не пренагле
 Гласници, треба укротити говор и Глас

Засновати кад обнови се: Празник. Чујмо
За сада лако треперење Сфера, и дугу
Проденуту кроз магле: Мотримо. У кругу
Најобухватнијем одзвања Рима, па снујмо
Преливање Света у Стих. И Реч. До тада
Гледајмо како Свет не постоји више, нити
У нама пребива издан Бића. Скровити
Наум чули смо: Поноћ је, Празно влада.
Зато још једном кажимо: Треће је сразмера!
Преживели смо пролом, били смо, а сада
Све је опет ту. Безболно се из нас искрада
Светлост. Допиремо, оснажени, из Етера.

Београд, 1974. г.

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

СТВАРНИК И СТИХ

Ово је првобитан наслов *Књиге о Празном* под којим је она „пропала“ на конкурс Књижевне омладине Србије за прву књигу (едиција „Пегаз“).

Реч „Стварник“ преузео је песник из словеначког језика у којем значи „Творац“.

ОПСЕСИЈА

Наслов ове песме био је првобитно намењен и целом овом (другом) тому *Шестокњижја*. Али како се реч „опсесија“ већ налази у његовом укупном називу (*Опсесија Ивице Понора*), целисходније је било посегнути за другим, утолико пре што је твореница (неологизам) „Дноврх“ у међувремену изронила као најдубљи изражај парадоксалне оксиморонске суштине песничког опсесионизма.

Није мали број читалаца и тумача који „Опсесију“ држе за најбоље, најдубље и најзначајније песниково остварење (а у њих се може убројати и он сâм, бар кад је реч о опусу „Огњена Маглића“).

Њен препев на француски (начинио га је сâм) донео је Михаилу Светић Аранђеловићу високо уважавање најзнаменитијих песника на Фестивалу европске поезије у Лувену 1983. г. О томе сведочи екстатично писмо белгијске песникиње Лилиан Вутерс у којем му, само на основу достављеног јој препева, каже да је „очекивала доброг преводиоца својих песама на српски, а открила великог песника“. А у ништа мањој мери показује то и објављивање тог препева у чувеном париском часопису „Poésie“ (1985, издаје Галимар, уредник Мишел Деги), са освртом Пјера Остера Сусујева, у којем он саопштава „да се у овом тренутку српски песник налази у затвору као заточеник савести“.

О настанку „Опсесије“ остало је више писаних трагова у рукописима песниковим, али је он о њему често и усмено казивао, упоређујући стање и осећање свемоћи свога духа и своје свести приликом њеног коначног „доласка на свет“ само са оним

у којем је писао химничну поему „Шопен у парку Монсо“ (занимљиво је запазити да је прву писао током служења војног рока, ову другу у затвору), и на други начин са дуготрајним стањем обамрлости из које су се изливали стихови песме „Давати безболну светлост“ (вид. белешку о тој песми). Занимљиво је запазити да су прва и последња поема завршног дела *Књиге о Празном* („Стварник и Стих“) настале из два потпуно супротна „наднар-авна“ стања.

Изостављамо у овом осврту неколико овде припадајућих записа из „Наговештајних писама“ који дневнички и епистоларно потанко описују дуготрајне „порођајне муке“ крунске песме опсе-сионизма, због чега је овај приређивач нашао за сходно да се та „Писма“ у коначној расподели грађе нађу (и) на овом месту, којем би, да их нема, и више недостајала него „теоријском“ делу (у којем се могу прочитати на стр. 152-163 *passim*), као сведочанство о дубоком духовном врењу које је пратило и омогућило „завршни удар“ *Књиге о Празном*, па самим тим и *Апсолутне књиге* и *Дноврха*.

Значајно је, међутим, скренути пажњу на један у првом тому ненаведен запис из *Опсенаријума*, у којем се „опсенар“ осврће на објављивање „Опсесије“ у *Књижевној речи* (1975), у „опсени“ од 27. 3. 1975, под називом „Чега је део 'Опсесија'?" Кроз њега сазнајемо коју је тежину он сâм придавао овој песми у укупној својој песничкој и егзистенцијалној стратегији:

“(...) Не опраштам себи објављивање ‘Опсесије’. Можда тада још нисам био свестан да је она само део нечег дуготрајног и тек наговештеног. Не опраштам себи заправо недоследност у одређеној игри коју спроводим са својим јавним животом; али ни те игре тада још нисам био свестан. Како је могуће да је та песма настала пре него што се та мисао препознала?”

Иако није лако на први поглед погодити о којој је „игри“ реч, ипак се назире да је песник већ тада „опсесивно“ наумио да читав свој дотадашњи опус припише „Огњену Маглићу“, односно тада већ навелико рођеном, али још увек неразлученом као „првом“, аватарском „Ивици Понору“, са сасвим јасном намером да потпуно прикрије свој идентитет. Објављивање песме обелоданило је

и бацило сенку на целокупан план, и том се „погрешком“ песник дуго оптерећивао. Због ње се сматрао обавезним да се при објављивању своје прве збирке одлучи за компромисно решење, сачувавши своје „грађанско“ име на корицама књиге, песме, међутим, насловом *Песме Ивице Понора*, приписавши свом опсесивном и опсесионистичком двојнику.

ПРОМЕНЕ

Почетни стихови ове песме настали су у тренутку полетања авиона Београд – Сплит крајем јануара 1984, када је песник први пут летео авионом, при повратку са одсуства, током служења војног рока на Вису.

Наслов песме надахнула је песничка збирка његовог пријатеља Милутина Петровића под називом *Промена*, коју је прочитао током поменутог одсуства. Зашто онда, мимо свог обичаја да обелодани непосредне заслужнике за настанак појединих песама, није истакао Петровићево име у посвети када су „Промене“ објављене, први пут на првој страници новосадских „Поља“ (1978), други пут у самој *Књизи о Празном* када се она коначно појавила петнаест година доцније (1990, „Графос“)? Слично песми „Давати безболну светлост“ чијем је почетку „кумовао“ Братислав Бата Милановић (вид. *белешку уз ту песму*), он је своју „тиху освету“ спровео на тај необичан начин.

Зашто „освету“?

Одговор на то питање залази у осетљиву проблематику распада опсесионистичког покрета, у којем је крупну улогу одиграло „одметање“ чланице „првог језгра“ Јасмине Лукић, чему је несвесно и нехајно кумовао Милутин Бата Петровић (занимљиво је да су оба „непосвећеника“ носила надимак „Бата“!).

Уствари, Милутин Петровић није сносио икакву непосредну одговорност ни за „одметање“ Јасмине Лукић из опсесионистичког круга (током студентских година она и није више била у самом његовом дејственом језгру, упркос њеном топлотом и узрастајућем пријатељству и постојаном дружењу са младом породицом Маглић, уз обавезно свеприсутство Драгана Глумичића), ни за постепено „хлађење“ њеног непомућеног поверења у „мисију“ свог харизматичног школског друга. Други су, лични, разлози (понајвише

разлаз са Глумичићем) кумовали том удаљавању, и њима овде није место (у *Опсенаријуму* ће пак бити немогуће да се заобиђу). Утолико је и „освета“ изостављањем посвете била неумесна.

Зашто је онда ипак до ње дошло?

Милутин Петровић је припадао кругу већ „етаблираних“ младих писаца (Милан Комненић, Миодраг Перишић, Срба Игњатовић, Миодраг Јуришевић, Владислава Рибникар, Милисав Савић, Видосав Стевановић, Мирослав Јосић Вишњић..., а њима се „партијски“ примицао и сам члан „језгра“ Братислав Милановић) који су контролисали тадашње путеве промоције наступајуће генерације, па су били у прилици да Лукићевој широм отворе врата (посебним залагањем Милутина Петровића постала је уредник у „Књижевној речи“) у исто време када су је затворили *Књижи о Празном*. Њено хитро критичарско „престројавање“ и „прилагођавање“ пожељним мерилима другачијег естетичког (и идеолошког!) круга отишло је у наредним годинама толико далеко, да у својим освртима на „млађу српску поезију“ никада ни једном једином речи (бар колико је то познато овом приређивачу) није поменула чак ни име свог опсесионистичког „лидера“ (па ни самог Милана Лалића кога је годинама, са целом породицом Лукић, држала на самом врху песничког Олимпа), придруживши се тако у тој намери свим другим водећим критичарским перима из генерације – бар десетарница водећих никада до дана данашњег нису написала ни једну једину реч о свом генерацијском другу.

Али то њено „сагрешење“ доћи ће тек две године касније. Други нису чекали толико дуго. По свом повратку са службе војног рока, Маглић је схватио да је током године његовог одсуства цела опсесионистичка дружина (и њена шира околина) обавила пресудно животно пре(у)стројавање које ће за њега лично, делом и због тога, у наредним годинама значити затварање свих врата према јавној промоцији.

Зашто?

Не може се рећи да ту није било зависти, ресантимана, ниских удараца. Али суштински разлог је сасвим једноставан.

По неприкосновеним правилима „бронзних времена“ (парафраза наслова потоње двотомне књиге Михаила Светић Аранђеловића /alias Слободана Вучитрна/ *Крај бронзног времена*

из 2001. године), ко год је добио уредничко место у некој издавачкој кући, новинама, часопису или трибини, одмах би га изгубио уколико би „пропустио“ у штампу неко запаженије остварење аутора који су на тајним комитетским листама били сврстани у ред „морално-политички неподобних“. У листовима и часописима још и којекако, иако су и њих у случају таквих пропуста неретко забрањивали и уреднике смењивали. Али са књигама – ни за живу главу! Знало се ко је забрањен. Па ко ако не (тада већ бивши) председник бунтовних студената Филозофског факултета (чијим је стопама кренуо његов следбеник из „Деветог круга“ и наследник на месту студентског председника Зоран Ђинђић), али трајно жигосан као „шездесетосмаш“, кога је полиција сваки час приводила? А знало се и ко „сарађује“, ко пише извештаје Комитету... У најмању руку, доказ за то да „сарађујеш“ била би већ и сама чињеница да су ти објавили књигу.

А тек награде! Било је то „у генерацији на Универзитету“ (да подсетимо на израз који је био у јавном оптицају „кумством“ Драгиње Урошевић) време када су се стицали услови за сврставање у класу бића под називом НАГРАДОИДИ. У то време „награда“ је била и само уредничко место, избор у форуме и комитете књижевне, партијске, социјалистичке, универзитетске омладине, асистентско место на факултету, или запослење у неком од института. Управо је Милутин Петровић био тада написао песму „Пошао сам у институт да продам тело“. Добро би било да се остајало само на телу. Тамо се, међутим, продавала и душа.

Тренутак је, дакле, да се после четири деценије исправи огрешење о Милутина Петровића и „Променама“ врати неумесно изостављена посвета. Песма је писана две до три године *пре* кључних догађаја који ће послужити као разлог да се то изостављање деси, објављена две до три године *после* њих, када приликом склапања *Песам Ивице Понора* њихов одјек још увек буде болно одзвањао.

ПРЕНАСЕЉЕНИ БЕСКРАЈ

Тешко да ће читалац и помислити да се овоме приређивачу, у вишегодишњем напоредном тумачењу толиких песама *Дноврха*, управо „Пренасељени бескрај“ највише опирао, те да ће до такорећи последњег часа чекати да и о себи

„чује“ одговарајућу реч. И тек када је тај час куцнуо уочи Св. Николе 2016. године (а ова завршна редакција догађа се у августу 2018. г.), постало је јасно зашто је „тому тако“.

Да није било тог „упорног отпора Суштине“, ни преређивач, па за њим и затечени песник, не би дошли до свести и сазнања да је реч о можда најзначајнијој песми у свекупном поетском творилаштву Огњена Маглића. У њој му је, како се чини, пошао за пером, и за оком, коначан проход језиком и видом *с ону страну белине!*

Већ смо раније скренули пажњу на тај узлаз „уз струју мисли“ којим се проходи „тамо где бивствујеш пре себе“. Да ли смо и овде још једном сведоци песничког визионарства које за неколико деценија претходи крупном научном открићу Пјотра Гарјајева о истоветној таласној устројености језика са умским и генетским кодом? А онда и о њиховој саобразности са еонским кругопевима музика сфера!)?

Без ове песме не би било могуће видети, чути, осетити, нити појмити *безболну светлост*.

ДАВАТИ БЕЗБОЛНУ СВЕТЛОСТ

Наслов ове песме представља осведочење свестраног уметничко-философског захвата опсесионизма. Преузет из назива слике чилеанског надреалистичког сликара и архитекте Роберта Себастијана Мате Ечаурена, чијим се магичним светлוצањем боја које дочарава пра-стање материје (етера!), наш песник напосто занео, везао се за појам „тритон оусиа“ („трећа суштост“) који у Платоновом *Тимају* означава основ свеопште „сразмере“, а овде изражава духовну противтежу истоветном стању тварности. Ево како је откриће тог платоновског (и опсесионистичког) исконског стања духотварности забележено у *Опсенаријуму*:

14. 01. 1976. г. Среда

Опсенарит 28
(МОТО ЗА "КЊИГУ О ПРАЗНОМ")

εκμαγεῖων γὰρ φύσει παντὶ κεῖται

Оно што је подложно сваковрсном обликовању (*Платон, Тимај*)

У првом тому овог дела скренули смо пажњу на пресудан утицај који је на философски развој и „самоукидање“ опсесионизма извршило песниково дугогодишње превођење тог славног Платоновог списка (вид. белешку уз текст „Уметност, умешност и ум“, стр. 126). Овде је прилика да се тај утицај осведочи и на самом песничком ткиву.

*

Још једну занимљивост зазивају назив и изглед слике Мате Ечаурена.

Иако од раних дана добар познавалац сликарства и његове историје који је о том познавању оставио и писаног трага, иако пријатељ, дружбеник и чак саветник многих знаменитих сликара којима је отварао изложбе и тумачио њихова дела, наш песник никада није ни покушао да се огледа у овој уметности, супротно искуству са музиком, где му је овладавање основним хватовима на гитари било довољно да компоује и пева на десетине данас (осим две) заборављених песама.

То утолико више чуди има ли се на уму да су песници-опсесионисти из књижевног клуба „Фонтана“ друговали са вршњацима из сликарског „Атељеа 13“, где је песнички лидер у два наврата имао излагања о славним сликарима (први пут о Франциску Кеведу, други пут о Хуану Мироу), а у још већој мери да је у свом програмском тексту „Опсесивност модерне уметности“ управо из искуства модерне ликовне уметности извео основна начела опсесионизма (вид. у првом тому, стр. 117).

Ипак, чињеница је да, према властитом признању, ни Огњен Маглић, нити ико од њенових аватарских следбеника, никада у животу није узео кичицу у руке нити повукао иједну црту!

Наравно, ако се изузме обавезно цртање и сликање током школовања. И управо је један ран школски догађај заувек определио песников зазор од властитих сликарских покушаја. Начин на који се то десило заслужује да се доведе у везу са сликом која је „породила“ песму „Давати безболну светлост“.

Негде у четвртном разреду основне школе ћаци су добили домаћи задатак да ураде акварел са мотивом тврђаве (или је тема била Смедеревска тврђава). Када је дечак показао свој рад, учитељица је у чуду питала:

– Па где ти је овде тврђава?

– Запаљена је. Зар не видите да је у пожару? – гласио је одговор. – Управо гори!

Мало што је добио „кеца“ због „болне светлости“ те паљевине чијим је блеском ватреним бојама надомештао претходан цртачки неуспех. Учитељица је прснула у смех и свуда по школи весело показивала тај комичан сликарски промашај. Вероватно да у том чину није било злурадости – токови модерне уметности напосто су се тешко пробијали кроз гудуре тада једино признаваног соц-реализма, али је на бруку подсмевања млађани „апстрактни сликар у покушају“ узвратио описаним трајним последицама.

Утолико нам није тешко замислити његову усхићеност и опчињеност Матином сликом са које му је морао допирати магичан одсјај властитог незаборављеног „пожарног акварела“.

Са садашње тачке гледишта, није искључено да је оснивач опсесионизма, који ће у поменутом манифесту забележити да су „отклањање предметног садржаја и обузетост формом значили радикалан прекид са вековном традицијом“ (вид. први том, стр. 118), „Пожаром у Смедеревској тврђави“ сачинио прво опсесионистичко дело уопште.

*

Непосредна заслуга за први стих песме припада члану друге „ударне“ опсесионистичке четворке Братиславу Милановићу (да подсетимо, остала два члана су били Драгиња Урошевић и Милан Лалић, док су прву, уз оснивача опсесионизма, сачињавали Бранко Алексић, Нада Благојевић и Јасмина Лукић, – ако се изузму „философи“ Зоран Зеџ и Радиша Жбуњић, „математичар“ Зоран Станисављевић, „електротехничари“ Слободан Ђукановић и Зоран Радојевић – овај други и шахиста, „лекар“ Илија Поповић, сликари Павле Ник, Јовица Стевановић, Тафил Мусовић и Јовица Павловић...).

Милановић је запазио да је његов друг излагања често започињао харизматичним исказом: „Рећи ћемо овако:“.

– Започни тако неку своју песму! – рекао је.

И тако се тај колоквијални изражај неопорецивости срећно сродио са намером да се у *Књизи о Празном* каже коначна реч.

По правилима која је и за себе и за остале опсесионисте сам установио, песник је био дужан да ту песму посвети Милановићу (подсетимо се да је „Плави очај” посвећен Драгињи Урошевић због преузимања њене речи „згласје”, коју је пак она пронашла код Стерије, као и „Промене” Милутину Петровићу, због наслова његове књиге „Промена” – вид. о овом другом примеру белешку уз ту песму) која тек што је била објављена и после чијег се читања песма непосредно излегла. Разлози из којих су 1990. г. у *Књизи о Празном* обе посвете изостале у пуној ће се мери расветлити тек у *Опсенаријуму*, четвртм тому ове *Опсесије Ивице Понора* (не заборавимо да смо тек на крају 1974, а кључни догађаји збиће се тек две године касније!), где ће се они показати као увод у распад опсесионистичког покрета. Сада је пак тренутак да их „начнемо”, увидом у двапут почињен прекршај који је починио Бата Милановић изостављањем посвета „заслужнику” најпре у песми „Јелен у прозору”, потом у „Свести о поређењу”.

У првој је, осим идеје и наслова песме „Јелен у прозору” (који ће онда наденути и целој књизи, а она потом, већ тада увежбаваним „наградоидним” лобирањем, бити овенчана Бранковом наградом за прву књигу песама), преузео и највећи део садржаја песме чију је замисао Маглић, као садржај своје песме у настајању, после „опсесионичке” књижевне вечери код Јована Зивлака у Новом Саду, излагао „језгру” у своје „Огњишту”, показујући огреботину у лику јелена на раму свога прозора (вид. о томе горе белешку уз песму „Плави очај”). Не одужити се бар посветом за толику „позајмицу” било је у најмању руку неукусно.

Наслов друге песме последица је критике коју је аутору упутио „догматски” шеф покрета због кршења општеусвојеног начела, да се свако поређење претвори у метафору, али и његове „дозволе” да се то огрешење задржи у песми под условом да се она назове баш тако, „Свест о поређењу”. Не само да је „заслужена” посвета изостала (ако је већ „утајена” у претходној песми), него је песма, када је „Јелен у прозору” изашао из штампе, освојала са посветом Милану Лалићу!

Описана мимоилажења, посебно поводом отвореног питања о граници до које је, и од које, допустиво *баратање* туђим идејама (одн. „интелектуалном својином”), а овде је било крајње уместо ту

појаву, макар и у шали, именовати појмом „батарење“, постепено су удаљила Милановића из опсесионистичког језгра (он ће ускоро суде-ловати у дејствима клокотристичког покрета Адама Пуслојића), али нису битно пореметила пријатељство међу песницима.

Осим изостављања посвете у овој песми, њен аутор је најпре реаговао признањем да је Милановић „задату тему“ изванредно обрадио на себи својствен и распознатив начин, а своју коначну „освету“ спровео десетак година касније „надгор-њавајућом“ песмом „Јелењи скок (из прозора)“ чије је прве две строфе, као посвету, исписао изравно у примерак своје прве збирке који је „Под Липом“, у београдском „Бермудском троуглу“, даривао пријатељу. Када се касније та песма појавила, најпре у „Књижевној речи“, потом у збирци *Морам да видим острва* (1995), посвета је била написана на следећи начин: „(П)освета Б. М.“.

Уосталом, није на одмет упоредити те две песме. Оне ће се у овој књизи први пут појавити заједно на једном месту. Нека их читалац погледа на самом крају „Прилога“.

*

На самом пак крају трећег и коначног путовања ка „Апсолутној књизи“, до краја „ишчитаној“ управо овом песмом, распознајемо исто оно метафизичко стање смрти коју ваља доживети, истрпети и укротити у сред живота, са којим се сусрећемо и у напоредној философској артикулацији опсесионизма, а чије ћемо одзвуче пратити и у другом делу *Опсенаријума*.

За ову песму од посебног је значаја начин на који је наста-ла. Већ смо у белешци о „Опсесији“ истакли стање целодневне обамрлости сред које се она у београдском Булевару Војводе Мишића „сливала“ у перо песниково, потпуно супротно осећању божанске, али и исцрпљујуће, лакоће и свемоћи које је под таван-ским кровом Дома ЈНА у Вису порађало и породило кључну творевину песничког опсесионизма, саму песму „Опсесија“. Мутна брујећа свест са којом се песник пробудио, не напуштајући га до последњег стиха, као да се „присаображавала“ одговарајућем пра-стању творилачког васељенског ума, и песник је то знао. Знао је и да се тим стиховима остварује дугогодишњи наум и напор *Апсолутне књиге* којој ће „Књига о Празном“ бити и круна и штит.

Философ Милорад Мида Беланчић, песников пријатељ и саговорник из тих дана (изврстан шахиста, па тиме и власник беспрекорног логичког ума), одмах ће по читању песме уочити њен (привидно) противуречан завршетак, на сличан начин на који је Радиша Жбуњић критиковао „нелогичан“ исход првог објављеног песниковог философског штива „Између Ништа и Ништа“ (вид. о томе белешку уз тај текст у првом тому овог дела, стр. 60-61). Али као што се тамо најављивао „практични обрт“ индивидуалне свести ка могућности и смислу њеног делања у колективитету упркос „теоријског“ увида у онтолошки бесмисао људског бивствовања у „Ни-због-чега-бивствујућем Свету“, тако се и овде, очигледним етимолошким повезивањем са „Празним“, најављује „Празник“ као будућа објава досегнуте суштости. Из светлости завршних стихова, нарочито последњег („Допиремо оснажени из етера“), „заснивање гласа“ при објави Празника доживљавамо као одговор на пророчанско питање седамнаестогодишњег „опсесионисте“, постављено у јединој строфи песме „Смисао из маглина“ (вид. белешку уз ту песму) на коју нам сад ваља поново обратити пажњу:

*Да ли је могуће не рећи ништа кад речи теку
пронаћи спојеве из којих гласно ћути Празнина?
Може ли песма шупљом римом да буде тмина
кроз коју Смисао путује к нама из маглина?*

Овде су „маглине“ замењене „етером“ (о мотиву „магле“ у свеукупном песништву „Ивице Понора“ вид. такође наведену белешку о песми „Смисао из маглина“), а „к нама путујући Смисао“ постајемо „ми сами“ који се „оснажени“ враћамо себи, спремни на испуњавање властитог Сопства, спознатог урањањем у „ћутњу Празнине“ као досегнуте хармоније света.

Утолико у завршним стиховима „Безболне светлости“ и целокупне „Књиге о Празном“ добијамо одговор на испрено запажање и основано питање Милорада Беланчића. Уосталом, песнички осврт и одговор на то запажање и на то питање пружиће нам сам песник у „Беспределности“, у песми „Празник“, у завршној деоници и завршној песми свих путовања.

НЕПУТОВАЊЕ

БЕСПРЕДЕЛНОСТ

Прекорачење краја

КА „НЕПУТОВАЊУ“

Необична је околност да се две песме којима стижемо на крај Дноврха, и временом настанка и својим смислом, усаглашавају са местом које им у књизи припада. Обе су исписане изравно у „Опсенаријум“, када је његово писање, напореда са довршавањем дуго година рађеног дипломског рада о Сартровом схватању историје, постало главна песникова свакодневна страст.

Ипак, пажљивом читаоцу неће промаћи запажање да је завршан (кључни!) двостих „Хелдерлиновог завештања“ настао већ у „Наговештајним писмима“, у лето 1973. (вид. запис од 8. августа те године), дакле три године пре но што је коначно уобличена, а имамо писаних сведочанстава и о бројним неуспелим покушајима да се песма доврши знатно раније. Као да су те песме писане програмски, свесно, да парадоксално „затворе“ све токове претходних путовања – парадоксално, наравно, зато што би се, макар и потонућем у „бескон“ („Празник“), тиме сугерисала истоветност тачке краја и новог почетка.

С обзиром на тај посведочен датум зачињања идеје песме, нисмо ни у каквој недоумици да „Хелдерлиново завештање“ сматрамо савременим са осталим песмама Књиге о Празном, упркос размаку од две године, те да му без двоумљења придамо улогу њиховог врхунца. Али су, заузврат, овом приређивачу до последњег часа остале две двоумице, чија га принудна разрешења нису уверила да је поступио на најбољи начин. Зато је тренутак да их обе подели са читаоцем.

Прва двоумица произлази из питања: Да ли „Непутовање“ композицијски припада „Књизи о Празном“ или целом Дноврху? А пошто се брзо долази до увида да припада и њој и њему, долази се до новог питања: У коју га од те две целине онда сместити?

Друга се тиче одлуке да се изостави првобитна завршна песма „Извор“, упркос снажном оправдању које је њеној сврсисходности на крају књиге, у закључном делу свог предговора, дао др Желимир Вукашиновић („Зато је сасвим смислено да се у

назначеном 'прекорачењу краја' појављује и песма 'Извор' у чијим стиховима то оживотворење одзивања још из 'Кружења света' као оптимистички преиначен кобни ехо 'прерано схваћене вечности.'").

„Соломонско решење” првог колебања састоји се у закључку да су две песме „Непутовања” неизоставан завршни део Књиге о Празном (без знака навода!), када се, дакле, она објављује као самостално дело. А будући да је „Књига о Празном” (са знацима навода) исходишна станица свих осам „дноврховитих” путовања, којима претходи „Предпутовање”, чини се природним да „Непутовање” буде и њен композициони довршетак у свеукупном здању Дноврха.

Што се пак тиче другог колебања, пред питањем да ли уврштавањем „Извора” дозволити чежњу за даљим „песничким становањем” на Земљи кретањем на нова путовања, преовладало је, чини се, ипак доследније исходиште, да се остане у већ докученом (докончаном!) „искону и концу”, сасвим у складу са том вечитом причом нашег песника-философа о Кону као заједничком именуатељу Искона, Конца и Бескона („А све што почне живи за свој крај”, „Неки ће свемир ново време да створи / У кружној причи само окрет нов” – читали смо већ на почетку путовања, у „Кружењу света”). А да би се читаоцу омогућило да и сâм донесе свој суд, предочавамо „Извор” на овоме месту, упућујући унапред на уочавање „оптимистичког преиначења” оног „безболног” мирења са беспућем „Ни-због-чега-бивствујућег света” у „Хелдерлиновом завештању”:

ИЗВОР

Тако и доликује: Бити сам
Када досегнувши једном извор
За још суштинскију воду питаш
Виле понорнице. И питкију.

Тако и доликује: Бити лист
У вихорима, бити клет
Када разливши се сав у свет
Да извиреш би опет: Чист! Чист!

Изостављање ове песме са самог краја Дноврха сасвим је саобразно чину песниковог одолевања искушењу да накнадно промени завршетак „Празника“, о чему нека се читалац обавести у белешци о тој песми.

Али дотле, ваљало је проћи кроз опсенаријумски теснац за „самоукидање опсесионизма“, када се ускоро она идилично замишљена „машина будућности“ заљуља „на оштрим гребенима пенушавих таласа“ (вид. горе у Предпутовању „На крилима сна“), она на којој је нестасали дечак из свога „Предела Жеге“ само дванаест година раније заплочио „у дугу и неизвесну борбу са Временом“.

*

Већ смо у уводној белешци за „Књигу о Празном“ нагласили да у тренутку нашег путовања кроз живот „првог Ивице Понора“ када се она зачала, „непремостив јаз међу супружницима“ ни изблиза није постојао као „непосредна извесност“ њихове свакодневице. Сличан је случај и сада, у време песама са којима се она довршава: Не само да међу супружницима нема ни трага било какве напетости или сукобљавања, него их, напротив, остављамо у највећој љубави и хармонији.

Летње залихе корчуланског сјаја излиле су се у радост одрастања девојчице Јане коју је „чувао“ тата, док је мама одлазила на посао, на Филозофски факултет, где је, као што знамо, већ другу годину радила као асистент за латински језик и књижевност. Бар половину тог „чувања“ провело је анђеоско дете на татиним „кркачама“ по Сењаку и Топчидеру, уз бесконачно певање обожаване песмице

„Ђиха, ђиха четри ноге
Све четири круте
Ђиха ђиха ми идемо
На далеке путе.“

Уствари, с краја 1974. и с почетка 1975. године, ми се већ налазимо дубоко у трећем тому Шестокњижја, у Опсенама философије, а у самом предворју Опсенаријума чије ће страсно свакодневно писање, изазвано гневом због недоличне

сахране Иве Андрића, песник започети уочи Мартовских ида (ноћ 14–15. марта). Ипак, суштински разлог таквог писања изнедрио се из мутног осећања да су песничка „путовања“ завршена и да се ваља добро опремити за што дужи опстанак у „беспределности“.

И управо је том циљу најбоље послужио смирен и уједначен живот који му је омогућио крупан напредак у старогрчком и латинском (свакодневно превођење Платоновог Тимаја са Веренцом, припремање и полагање испита на Класичној филологији), али и у свим другим европским језицима јер је са свих од реда читао све што је могао ископати о Сартру. Из тог преданог рада произашли су бројни чланци у Књижевној речи, учешћа на трибинама са разнородним песничким и философским садржајима, прилози на Трећем програму Радио Београда...

У исти мах, није изостајало ни дружење са „човецима“ и ширим опсесионистичким окружењем, уз редовно играње фудбала и шаха (песник у то време и даље успешно игра на првој табли БАСК-а) и упражњавање „закона спортског догађаја“.

Рад на дипломском је због таквог широког приступа животу и обавезама споро напредовао. А тој спорости допринеће и сам песник својим трудом на његовом убрзавању, ради чега ће се са списима и књигама, на месец дана, са Сењака одметнути у родитељски стан у Блоку 45, који су Маглићи сениори ослободили одласком на неко дуже путовање.

Тамо ће га, авај! открити уобичајени потрошачи времена, који су махом већ били завршили са студијама, па ћемо на дипломирање морати да сачекамо све до октобра.

Шабудал је и даље наплаћивао свој данак!

*

Када четири године касније дође до двапут помињане „непосредне извесности непремостивог јаза међу младим супружницима“, она ће се испоставити као један у низу показатеља да је Огњен Маглић, својим животом и својим делом, проходио архетипски предустројен аватарски пут својих претходника „изагнаних“ ка Гневном и ка Вечном Жалу.

Али пре но што до тога дође, биће потребно да се, као и у свим животима Ивице Понора, догоди крупан искорак (прекорак!). Већ смо навикли да се он код Огњена Маглића увек догађао кроз песму.

Сада је пак тренутак да сачекамо осведочење, како ће се то прекорачавајуће песничко „појестављење бића“ (вид. о њему завршне реченице књиге, у белешци за песму „Празник“) овога пута догодити у прози. Песмом досегнута „непућујућа беспределност“ продужиће се сада кроз замашан, дневнички писан, „нехотични роман“ Опсенаријум.

Кроз ту Књигу преживљавања пратићемо беспошtedну борбу њеног писца да своју „прву Сунчану смрт“ (28 година земаљског живота) превлада „самоукидањем“ властитог и свеопштег опсесионизма „ослањањем на род“, на дубоко „предачко“ завештање свога народа чијој ће стрели оно „Хелдерлиново“ очигледно послужити као добро затегнут лук.

Присуствоваћемо алхемији преживљавања „првог Ивице Понора“, Огњена Маглића, прерастањем у „другог“, у Михаила Светић Аранђеловића као оличења, кроз њега стичуће, самосвести тога народа да, бригом о свом опстанку, пресудно утиче на опстанак човечанства.

ХЕЛДЕРЛИНОВО ЗАВЕШТАЊЕ

*So dacht ich. Nächstens mehr**

Размишљах тако. Следећи пут више
Дубине биће у погледу који
Истоме стреми. Што једном открише
Бози души смртника, то постоји
У залеђеном памћењу што сажима
Свет. Одлазим мирно. Немушт је заборав
Јер природа воли да у бићима
Сажето понавља свој ход. Не мора
Реч да јој чува порекло, та и онако
У пропадиву је тварцу увијен
Говор, у крхку чаролију дах, иако
Ми под кожом урлају Стихије,
Најнепокретнија мисао их веже
У праоблике док себе прелива.
Јер памћење људско плитко је и сеже
До лако дохвативих плодова. Скрива
Се темељ. И видим: Узалудно кружан
Је живот Природе, дух је тек згода
Коју беспуће само себи пружа:
Да себе спозна и себи се ода.

*Вис, 8. перун (август) 1973.
– Корчула, 27. перун 1976. г.*

* Речи којима се завршава *Хиперион*, поетско-философски роман Фридриха Хелдерлина, чији се превод налази у првом стиху ове песме. Тим стихом и овом песмом започиње прва песникова збирка *Песме Ивице Понора*.

ПРАЗНИК

Дуго сам певао. Сада хоћу Глас:
Глас да из Света вратим у Тишину,
Да Реч утихне, па кад сване час,
Да ми се Песма врати у висину
До тихог Спавача који сања нас,
Да буде спокој, сећања да мину,
А Сјај кад сасвим испрожима Тмину,
Боравак у Празном да нам буде спас.

Ево Празнине у духу и нећу
Ван ње да буде Празник. Прастихије
Прожимају ме и с њима живећу
Кроз векове. Јер мук сад више није
Конак Бескону, нити у Потпуноћу
Допловљавају гласници Бића. Да се
Ширим са одјецима риме хоћу
И да ослушкујем небеске струногласе.

Корчула, лето 1976 г.

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА

ХЕЛДЕРЛИНОВО ЗАВЕШТАЊЕ

Разлог да српски песник читав свој песнички опус свесно започне истим речима којима немачки (и свеопшти) песнички кнез Фридрих Хелдерлин завршава свој (ова песма стоји као уводна у првој његовој збирци *Песме Ивице Понора*) наслућујемо на више места у његовим списима.

Тумачећи „*So dacht ich. Nächstens mehr*“ („Размишљах тако. Следећи пут више“) у кључу хеленске *калокагатхие*, лепо-добротног идеала Слободе, наш *poeta doctus* на Хелдерлинов усклик са краја једне његове чувене химне „Томе следи немачки пев!“ (немачки, тј. његов властити, Хелдерлинов), као да узвраћа узвиком: „Томе следи словенски, сербијски (тј. мој властити) пев“!

Ова песничко-родољубива стратегија биће у будућности још уочивија што више у слух читалишта буду доспевале драматичне странице *Опсенаријума* у којима пратимо сазревање свести песника-философа о неопходности „самоукидања“ опсесионистичког индивидуализма зарад „ослањања на род“, у „другој фази на животном путу“, оној коју је Серен Кјеркегор, по његовом тумачењу, не само прескочио, него и сасвим превидео, а од које ће Михаил Светић Аранђеловић, „ослањањем“ на српски род, начинити свој губит-добитнички *Систем словесности*.

Објављена на првој страници „Књижевне речи“ средином децембра 1976, песма ће у новосадским „Пољима“ током 1978, у време професоровања Михаила Светић Аранђеловића у Сремским Карловцима, добити своју знамениту реплику. Стигла је из пера Вујице Решин Туцића у виду песме насловљене именом Хелдерлиновим, а у самој песми читамо „стих“: „Моја мала има хелдерлин“, где је име тог неупоредивог песничког кнеза, исписано малим словом, употребљено као метафора за вештачко средство женског сексуалног самозадовољавања!

„*Ћатићу!*“ – узвикнуо је песник када смо разматрали „Беспределност“. – „Напиши тамо да никада у животу нисам доживео осећај већег гађења и презира према неком ко себе представља као песника!“

Овде ваља запазити да су при глосирању времена настанка ове песме убележена два датума у размаку од три године. Први је везан за острво Вис, за запис у „Наговештајним писмима“ од 8. августа 1973. г. под називом „О Ивици Понора“ који је очигледно, у „савезу“ са тајанственом Хелдерлиновим мишљу, породило целу песму:

„Такозвани живот“ јесте Ивица, и „оно о чему не смеш да мислиш“ јесте Понор. А „ситне утехе“ јесу смисао заборава; јер када би стално тако мислио, човек би збиља тежио смрти и једино би мртав Ивицу могао до краја да опише. Само: Треба још рећи да понор обухвата и ивицу, а живот је само шанса коју беспуће само себи пружа: Да себе спозна и себи се врати.

Нека читалац с пажњом прочита цели запис под назначеним датумом, не би ли се уверио да је исходиште „Књиге о Празном“ било прохођено и пре но што је настао први стих „Опсесије“ – родоначелнице њеног завршног дела.

А две године потом, на другом кључном песниковом острву, у истом жаровитом летњем месецу (Корчула, 27. август 1976), у *Опсенаријуму*, на крају „Опсене 319“ под називом „Спокојство домашене дубине“, читамо исту мисао, овога пута стиховану, наизглед сасвим неvezану за придејствено штиво. А да ли је везана или не, нека се читалац определи сам, увидом у целину те опсене:

ОПСЕНА 319 (СПОКОЈСТВО ДОМАШЕНЕ ДУБИНЕ)

Последњи дан у Корчули, у години у којој реч није долазила до даха и мисао до речи. Или најтачније: Када израз није био по вољи лакоћи, облик духу.

Но ипак: Неко најунутарњије спокојство пробија се из оне домашене дубине (треба само у њу потопити заобилазну ширину којом протеже се корак). То није оно спокојство које у равнодушности заборавља на немир, напетост и потребу да се буде – (завршио би значајно Менер Пеперкорн). То је способност да се чврсто обухвати мртво и да се буде у процепу ИЗМЕЂУ проницавог блеска који осветљава погледу бивство што се увек истим одржава, и мукотрпног хода уокруг да се оно учини трајним власништвом духа.

*На површини те темељне и утемељујуће равнодушности
увек изнова обнављати ГНЕВ КАО У РАСПРШЕНОСТИ
ПРИКУПЉАЈУЋУ СНАГУ.*

*Живот је тек згода
Коју беспуће само себи пружа:
Да себе спозна и себи се ода.*

Чини се да нас „Спокојство домашене дубине“, иначе као засебна „прозно–поетска мапа“ уврштено у песникове *Душе градова*, води управо у само срце „празничног Празног“ пред којим се управо налазимо на завршетку *Дноврха*.

ПРАЗНИК

У овој песни, којом се завршавају сва песникова путовања „у Круг“ и „у Празно“, имамо опримерење наума из „Писама са Гневног Жала“, да други део пева готово истим речима као и први искаже сасвим супротан смисао. На то нас упућује „рокада“ појмова и значења у почетна два стиха „Украса“ и „Празника“, уводне и заршне песме „Књиге о Празном, у „Украсу“:

*„Дуго сам ћутао. Сада хоћу Глас:
Глас из Тишине да вратим у Свет“ ,*

наспрам у „Празнику“:

*„Дуго сам певао. Сада хоћу Глас:
Глас да из Света вратим у Тишину“.*

У „Гневном Жалу“ је та замисао изречена на парадоксалан начин, као да би се тај други део исписао „речима сувише сличним да би смисао остао исти“, али на примеру „Украса“ и „Празника“ наслућујемо како је то могло изгледати.

*

Пењући се толике године, и спуштајући, уз и низ *Дноврх*, овај приређивач доживљава „Празник“ као последњег носиоца штафете, од чијег трчања зависи победа у тој петнаестогодишњој маратонској трци. За самог песника, у лику Огњена Маглића, Првог Ивице Понора, та трка његове „машине будућности“ била

је, у тренутку писања ове песме, три године удаљена од свог завршетка, па ће се самим тим, авај! ко зна колико продужити и за приређивача, до окончања рада на *Шестокњижу*.

„Празник“, дакле, преузима на себе одговорност завршне песме, утолико већу што је ту „почаст“ одузео „Извору“, као што смо то видели у уводној белешци за ово „Непутовање“. Тег који је превагнуо било је одолевање песничко-во да првобитног „Тихог Спавача који сања нас“ замени накнадним „Четвртим Лицем које бди за нас“.

То искушење да се промени последњи стих последица је нешто каснијег песничког открића гностичко-софиолошког учења о Женском Прапочелу као „четвртој хипостаси“, одн. „Четвртм Лицу Божјем“, о Софији као Божанској Премудрости којој ће у Цариграду 1978. године посветити химничну песму „Вест“, и чијем ће *Боженству* Михаил Светић Аранђеловић и Пра Милан испевати много стихова, крунисаних поемама „Земаљски шар“ и „Panna Sophia na nebevzety“ (вид. обе у *Реснику*), благодарећи чему ће и сковати „Боженство“ и „Боженственост“ као ознаке за женску Личност у Божанском Целобићу.

Зато је „оптимистичко преиначење“ изостављеног „Извора“ (како се, као што знамо, о његовом првобитном уврштавању на сам крај *Дноврха* изразио предговорник Желимир Вукашиновић) било толико изазовно. Али њега ћемо, заузврат, као средишњу тему разматрати током петог, па и шестог, тома *Опсесије Ивице Понора*.

Јер доиста, оно о чему ће се убудуће радити у суштинском песничком, философском и егзистенцијалном захвату Михаила Светић Аранђеловића, наследника Огњена Маглића, другог „Ивице Понора“, биће досезање могућности говорења (и певања) о Звезданој Софији-Славији из чијег су тајанственог при-суштва у божанском свебићу песнику и допирали рано ослушнути „шум Ништавила“, „одјек свеопштих рима“, потоњи „звук Празнине“, празнични „Глас Тишине“, и како му све већ није „тепао“ по толиким песмама. При том ослушкивању, и прислушкивању, открило му се дубље у основ јестања устројено исконско пра-јединство Стихане и Стиха као онтолошких и космолошких почела

свеопштег стварања. За „Стих” смо већ чули да „из неке чудне близине зрачи безболну светлост” („Давати безболну светлост”). Преостало је још да место Софије заузме „Стихана”, чије ћемо песничко рођење дочекати у *Реснику*, у необичној песми „Стихана и Стих”, иако ће њој, као „Славији” у Светић Аранђеловићевом философском систему, напореда припасти и улога главног оркестратора Словесности.

Тешко да је икада иједан језик омогућио толико висок ступањ естетизације и поетизације онтологије и космологије. Поигравањем пак са веома поучним начином каквим пише предговорник ове књиге др Желимир Вукашиновић, употребивши облик „јест-етика”, били бисмо само на корак од додатног уграђивања „добротне постојности” (етичког субстанцијалитета) у то прастихијно стање/дејственост Стихане и Стиха као самих сушних основака Поезије. А „Поезија” (*Поиесис*, *По-јес-ис*), у српском језичко-философском кључу Другог Ивице Понора, осмишљава свој појам појеставањем бића.

Све то било је у песничком делу Огњена Маглића већ наговештено. Видећемо у петом и шестом тому *Шестокњижа* докле се стигло са „појеставањем”. Овде је битно уочити да је песник, одолевши искушењу накнадног читавања „Софије/Стихане” у „Празник”, избегао да узнемири „тихог спавача који сања нас”, становника потоње песме Михаила Светић Аранђеловића из *Ресника* „Да би живео свет”. И тако је Сварог могао мирно да настави да спава и да „сања нас”, без опасности да се његовим буђењем, према козмотворној легенди Старих Словена, уруши Васељена и нестане наш род.

Да је то наш песник однекуд слутио и пренео свом „понорном” наследнику, доказује управо поменута песма Светић Аранђеловића која нас опомиње „да не заборавимо на спавача / који жртвује себе да би живео свет”.

ПРИЛОЗИ

1. ПЕСНИЧКО ПОРОДИЧНО СТАБЛО

Животије син Илије
ава Жарков дед Огњенов Маглић

СЛАВА ВОДИ

Химна трезвености (1936)

Слава води што нас роди
и ка срећи стално води
Слава води

Чим попијем чашу ракије, пива или вина,
моју мисао заспе тмина
па не може да се вине
у облаке, у висине
те да отуд светли и блиста
као што светли зора бистра,
нити може тада што добро да створи
јер је алкохол гњечи и мори.

Стога пијем само воду.
Певам песме цвећу и роду.
Весео сам, здрав и чио
и живот ми је стално мио.

Зато другови и другарице, оставимо алкохол,
који нам задаје невољу и бол,
и пијмо стално само воду,
која живот даде нашем роду,
шуми, цвећу и свем биљу,
те живимо у овом миљу.

Слава води што нас роди
и ка срећи стално води
Слава води!

Момир ава Боженин
дед Огњенов Симић

БАДЊИ ДАН У ТУЋИНИ

Звездо моја на висини
што те чува месец млади
ти завичај драг ми видиш
О, па реци шта ми ради.

Је л' унесе Божић Бата
и у моју кућу злата?
Скромна злата радост коју
да помогне децу моју.

О реци ми звездо мила
је л' на дому све ми здраво?
Реци шта ми братац ради,
шта ли ћерке и синови
и шта њина деца раде?

Зову л' деца деду свога
да им дође из даљине
да рождество мило чује
и Божићне песме њине?

Ох чуо би дека радо
три'естшести год је ово
како није на свом дому
са својима божиков'о.

У далеком туђем крају
затица ме Бадњи дане
и жалосно подсећа ме
на све знанце миловане

Па и данас срце врело
у завичај свој би хтелo
и родбина мила жуди
о Божићу милу славу
што ме негда радовало.

Па ми жао што и сада
нисам неко дете мало,
да пијучем, „Слатка мама
дај још проспи сламки мало
да се боље ваљушкамо.”

(1981)

Жарослав унук Илијин син Животијев
ава Огњенов Маглић

ЛЕТЕ ОБЛАЦИ

Јесења елегија

Облаци сенке снови и туга
Плету визије око мене
Сипи јесења киша дуга
Лете облаци снови и сене

Промичу дани блатњави сиви
И носе тмурно време без нада
У мени тек који спомен живи
Док ситна киша лагано пада

И свуд је пустош и киша лије
И сва је земља мртва и гола
И сваки човек попут змије
Пресвлачи своје коже бола

Док сневам прошлост и слушах кишу
Тмурни облаци око мене
Полако старе слике бришу
И од њих плету мутне сене

Лете облаци сенке и снови
А живот као матична речна
Ка своме ушћу мирно плови
Да тек ту спозна пространства вечна

(1961)

Небојша унук пра Илијин син Жарков
брат Огњенов Маглић

ГУСЕНИЦА

Гусеница по трулежи лута
Тајну преваре у себи је скрила
Којом ће обманом да изроне јој крила
Како ће празно привид да спута?

(1975)

НЕХАТ

Поново нејасни нехат
у беспућу нађен је.
И водка и вино и сат.
Све што је било нестаје.

Поново срце се осу.
Делови лутају.
И лако циљ ће да нађу
сједињење да спутају.

Поновно док киша добује
око на стаклу се мије.
И вечито празно ликује
тајну крије.

(1976)

2. КЊИЖЕВНА ДРУЖИНА У ДЕВЕТОЈ БЕОГРАДСКОЈ ГИМНАЗИЈИ

Огњен Маглић

МОРНАРИ БРОДА ПОЕЗИЈЕ

Из малог и плитког језера традиције испловила је ове године барка литерарне секције наше школе. Нису јој дуго била потребна једра нити су њени азурни путеви ка мору успеха зависили од праваца превртљивих ветрова. Посада је била способна и на челу са својим капетаном професором Вукоманом Смолковићем (који је у покретни врт својих досадашњих сеоба посадио прошле године и нашу школу) саградила својом поезијом нов брод моћних размера.

Морнари брода поезије постали су његови заточеници и његови господари. Својим путевима пронашли су прилаз беспрегледности Песничког мора, упловили у њега још увек незадовољни – оковани тражењем окивајући пронађено – и заплуснули таласима својих амбиција обале листова и часописа, таласне дужине радио-станица, гребене тешко достижних песничких величина.

Четвртком се пред бродом тражења указује светионик – стижемо у луку састанка тачно, као и увек, у 19:30. То је одмор луталица искоришћен да се у вечном бродоградилишту од нових стихова – речи отетих излизаности првобитног значења и препорођених у метафори – саграде нови делови никад довршеном броду, да дубином истине процветају на њему нови прозори у време, простор, живот, да на новим путовањима морнари брода поезије пронађу нове обале у океану нерешених питања која су себи поставили.

1966, Предео Жеге

Зоран Зеџ

ШТА СЕ КРИЈЕ ИЗА ТЕРМИНА „ЛИТЕРАРНА СЕКЦИЈА”

У време интензивних дискусија које се на важним форумима воде на тему реорганизације СО, можда би ова кратка информација могла да буде некеме од користи.

Јер, сведоци смо времена када надживљене форме рада важних организација још увек егзистирају, док нове или нису створене или чекају да тек оправдају своју ефикасност.

У такво једно време пример једног чврстог, идејно и садржајно заснованог, добро организованог колектива, мислим да би добродошао свима.

А управо такав један колектив већ постоји и увелико ради у оквиру наше школе.

Он, додуше, носи назив који му номинално сужава оквире деловања и не обухвата у потпуности суштину свог постојања. Али зар је важан назив?

Дакле, шта се уствари крије иза термина „Литерарна секција”?

Могао бих одговорити: двадесетак младих људи који воле књижевност и који се баве књижевношћу.

Иако тачан, то ипак не би био потпун одговор.

Јер, није литература једина заједничка нит која везује ову групу младих ентузјаста да се редовно, сваког понедељка и готово сваког великог одмора састају, полемишу, размењују искуства. Поред тежње за лепим у области књижевности, постоји ту и једна друга, примарнија тежња сваког од њих – тежња за лепим у међуљудским односима.

И мислим да ту, у тој тежњи, треба видети суштину постојања овог колектива, а уметност која је главна, али не једина тема њихових састанака, само је ефикасно средство у тежњи ка достизању вишег степена хуманизације људских односа.

Драгомир Брајковић

СКРИБОМАНИ, ПЕСНИЦИ И ПУБЛИКА

Гусарски напад на морнаре Брода поезије

Одувек ме је чудила и занимала судбина песника. Јер има нечег прометејског у њој, нечег трагичног. Ако су песнике некад славили и уважавали то су понајчешће чинили из користољубља. На погребу сви су се отимали о листове, беле коске, о конзервирано срце песниково, о ватру прометејску. Па ипак, песник је био нешто свето, нешто несвакодневно. Но песник ипак треба неком да говори. Ако нико не слуша и не чује говор песника, онда тај однос раван је неспоразуму глувонемога и добронамерног човека.

Некада је Мајаковски говорио пред булеварском светином своје стихове, Раде Драинац је рецитовао своје песме по кафанама а Тин Ујевић је поред све своје боемске распусности био, бар за обичан свет, светиња достојна дивљена и поштовања.

Некада је тако било.

Међутим, времена се мењају. Многе је данас стид тих прометејских заоставштина. Или положај им је безизлазан. Јер данас се бар код нас, сваки иоле писмен грађанин може третирати песником. Но то само по себи није толико трагично колико је трагичан поступак извесних скрибомана и надрипесника да се представе као прави истински песници. Они то покушавају да покажу свуда и на сваком месту. Чак и учествовањима на официјелним књижевним вечерима уз већ афирмисане песнике који им служе као реклама за придобијање публике. Каква иронија!

Тако је пре неки дан за скрибомане и надрипеснике трибина РГС (*Трибина у Студентском граду – прим прир.*) организовала књижевно вече.

Својим сентиментално-сладуњавим осећањима они нису могли ни изазвати патетично-ироничан смешак код поприлично толерантне студентске публике, а камоли шта друго. А ипак били су незадовољни том публиком. А како ће та студентска публика (у

чије критерије не треба сумњати) и бити толерантна према неким муцањима и јецањима. Она је морала, зарад вере у поезију и зарад љубави према њој да напушта салу да не би малтретирала своја лепа чула.

А ако студентска трибина РГС представља студентској публици некога као песника онда би требало да буде критичнија. Јер не треба ни у ком случају малтретирати пажњу заиста добронамерних слушалаца који хоће поезију, а не „сентиш“ и јецања. И још нешто: ако се свима па и чистим скрибоманима дозвољава да на официјелним вечерима наступају, онда се не треба љутити на публику која не може бити расположена да слуша све и свашта.

А овакви поступци трибине РГС понајвише сметају правим песницима. Јер слушајући праве песнике зар се слушаоци не запитају: „Па ко све данас није песник?“

Онакви какви су се представили гости трибине РГС, нису заслужили пажњу због које су очајни. Јер нису сви полетарци песници. Побогу! А ако је неко песник онда је он то и делом и животом.

У нади да се неће, бар студентској публици представљати назови песници, или да их неће презентирати, трибина РГС остаје захвална пажњи оних који ово слушају, као и напорима оних који ово емитују.*

* После ових почетних младалачких „надгорњавања“ (овај текст објављен је у „Омладинским новинама“, али немамо податак о тачном броју и датуму), диван човек и велики песник, недавно преминули Драгомир Брајковић, неговао је током дугих деценија најтоплије пријатељство са „морнарима брода поезије“, посебно са њиховим „капетаном“ (чак је 2001. г. пловио по Боки Которској на његовом „Песничком броду“ у који је овај током летње сезоне претварао чувени војни школски брод „Јадран“) и са Миланом Лалићем, док је овај био у животу. Када га је Маглић обавестио да помишља на објављивање његовог некадашњег „гусарског напада“, али да га у томе спутава другарска обзирност, овај витез духа оштро подвикну и налогодавним гласом рече: „Да си га обавезно објавио! Нека је погрешан! То смо били ми, такви, и то не треба да се крије!“

3. БРАНКО АЛЕКСИЋ И ОПСЕСИОНИЗАМ

О! Оо: О! ОПСЕСИОНИЗАМ!

Драги Мамп,

Малочас сам био код Vall (*Биљана Лукић, прим. прир.*) да јој предам на оцену „Прашњаво сунце”: ти знаш да сам се двоумио из различитих разлога од твојих, али ипак двоумио, да ли да понудим ту прашину за засебну збирку, али сад сам начисто!

Драга г-ђица Лукић ме је љубазно обавестила да не верује да ће бити штампана ни моја ни твоја засебна књига — немамо никаквих шанси; али напомиње да обавезно предамо прекуцане рукописе да би следеће године за збирке, и моју и твоју (далеко зрелије), могли да кажу:

„А, ово већ нису почетници, по други пут нам дају... Сад је на њих ред да их штапамо...”

Схваташ, нека ово буду увертире за оперу Опсесионизма,
О! Оо: О!

Подробније сутра на јутарњој шетњи, ако не буде било кише и снега као данас. Само, сутра шетња нека почне од 07h. Чекаћу те на станици тролејбуса 16 до 07:05.

Одмах почни да куцаш.

Први чин „Травијате”! завидим ти!

Лаку ноћ!

*Бане, у 21:00, 17. 02.1968,
у твојој предсобљу*

ОПСЕСИОНИСТИЧКА ПОЕЗИЈА САМА НЕКА БУДЕ МАНИФЕСТ!

Запис Бранка Алексића
у *Другом опсесионистичком дневнику*

Ја, Бранко Алексић, одговарам 12. фебруара 1968:

Не! Није ми потребан нико! Никакав колективизам! Можда чак ни Мопс, као ни ја њему. Али, нас двојица један другом не можемо сметати. А то је најважније. Можда ћу, можда ћемо, написати опсесионистичку поезију и она сама нека буде манифест! Поезија! (Сама по себи, она може и јесте све.)

Ти постављаш и питање критике. Баш ме брига за критику! Једноставно, то је као код Сенеке:
.....

Створићу ту и такву поезију и штампаћу је: ако је критичари прихвате као нешто изузетно ново, кад-тад имаћу следбенике; у сваком случају – бићу оригиналан! Нека иде у Египат (Египат је за мене пупак и оно даље) деда–Жид! Баш ме брига и за Бретонов надреалистички круг! Читајте, опет пон-ављам, Сенекина писма Луцилију: Најбоље је бити сам. Бар у оваквим стварима... Дакако, господине мој! По сваку цену, и пре свега желим, да будем оригиналан: остало нека дође, остало ће доћи само по себи...

А сад, идем кући да студирам перспективу.

„Било ми је врло сунцокретно рећи Вам то, драги потомче!“ (signor Settembrini у „Прашњавом сунцу“).

Хај, хај!

ЖИВЕЛА БРАЋА ШАБУДАЛ И ЛАУП!

Из писма Б. Алексића О. Маглићу

Карабурма, 19. 07. 1967. год.

исправљам: 19. лудог 07. луде 67. год.

(...)

16:50. Желео бих да ово писмо добијеш још сутра па се журим да до 18:00 предам црвено (волим те црвено! Бол и љубав!) на пошту. (*Писмо је писано црвеним мастилом, прим. прир.*) Зато ти кажем:

Јутрос у 09:00 сам те звао из свог стана телефоном, јавио ми се твој тата. Спавао си. Замолио сам га да те поздрави. Шта ми се све догодило данас, како је било на Пикасу, кога сам све срео, и зашто нисам отишао са Матићевим у Нови Сад, писаћу ти у следећем писму, из наведеног разлога. Наиме, желим да ти говорим о твом писму и да ти одговорим, ако могу, на твоја питања.

Писмо је дивно! – Теорема.

Доказ: мала Лаура плаче. Ја се вратио из града и сестра ми већ донела код Мире и Бране писмо – знала је да ћу и ту доћи пошто утаманим брескве и кајсије после ручка. Ја прилазим колевци и читам јој писмо. Плач престаје. Клицање. Одушевљење (присутних). Наравно, има ту удела и моја појава (...), али – и твоје писмо!

Редом.

2. стр. "...Дугујем ти због тога неизмерну захвалност".

Хвала.

3. стр. "...Твоје писмо ме је заиста препородило..."

Заиста ми је драго и зато ћу ти писати целог лета, и са мора.

Крај твоје 3. стр: „Смрт Шабудалу. Извини: *Шабудалу*."

(Прим. приређивача: Двапут исписана иста реч, други пут рукописним словима искошеним улево, како су, иначе, пријатељи исписивали имена својих „завереничких“ двојника Лаупа и Луцифер–Шабудала, као и њихове „рукописе“) И Лауп хоће нешто да каже. Пуштам га:

– Живео Шабудал! Мој брат!

Неизмерно сам задовољан твојим уводом у дневник и твојом одлуком. Могу ти рећи да сам ја, било наговором свог оца (у детињству), било у последњих неколико година, безуспешно почињао дневнике и дневнике – нисам ни једном истрајао! *Прапсина* ми се такође свиђа (и у свом реалном значењу – пражњење психе на/дреализмом, и у случајном пра/псина!). Затим, о првих 8 стихова твог писма: ти знаш да сам се одувек залагао за *писање под утиском*, док су емоције још узбуркане а жице лире моје психе напете у преживљавању – болном или радосном, попут Шелија; зато ови твоји стихови имају, по мени, неоспорну вредност.

(...)

Твоје следеће две песме (1. „Слободан ка...” и 2. „Слободанка”), у акростику, носе ону твоју већ познату чврстину у форми и речима, стиховима: особина која ти је донела и донеће ти хвале. Свиђа ми се и та твоја „проклета самодисциплина” (до ђавола, није се ваљда ова плавокрвна круна СЛУЧАЈНО нашла изнад „проклете самодисциплине”? – и није!!!) (*Прим. приређивача: На овоме месту у писму, при горњем левом углу, угравирана је минијатурна плава круна, као и на сваком другом листу папира на којем је писмо написано*).

Такође, био сам одушевљен твојом реченицом „...али су ме у његовом плану омели лукави прсти пакленог Шабудала”. И мада сам сигуран да знам твој осмех и цео израз лица док си те паклене прсте Л. Ш. (*Луцифер–Шабудала, прим. прим.*) отискивао у писму, морао сам да се уозбиљим и ускликнем од задовољства после „Краљице спектра”. То је права поезија: и у наслову и у садржини, али имам приговоре на ФОРМУ. Узео си облик сонета, и то ме је чак обрадовало, али те молим да поправиш, метриком или супституцијом, четврти стих:

„... дозиваш лепезу боја у белу невиност. Ноте”

па пети

„Најзеленије песме клавир лишћа подземљу краде....”

Видиш, први катрен ти се завршава *тачком* и онда ту бode очи (слух не) и осећај равнотеже реч „Ноте” која, у ствари, чини почетак првог стиха другог катрена. Такође су ту и у

двема терцинама и речи „Свему“ и „Белина“ – примедба иста као и за „Ноте“. Тако је, чини ми се, писао и Шекспир своје сонете, али ми се то уопште не свиђа, а затим – ја сам читао само *превод*: Шек је сонетску форму прилагодио себи, чини ми се не баш срећно (наспрот Рилкеу и мени), а ти чиниш то исто. Знам да ће ти бити тешко да исправљаш сонет, али ти ја то ипак саветујем. (*Прим. приређивача: Старији друг савет није прихватио. Једини уступак – у графичком представљању строфа изоставио је размак између катрена, што је условило да то исто понови и код терцина, учинивши тиме смела опкорачења мање нападним за око.*)

О тој краљици осећања, форми, мислим, засада, толико. Имаш дивних израза у том сонету, и сам наведени стих је божанствен, као и твој стил. Ту су пејзажи и емоције испреплетени, као код вољеног Блока, а баш се „томе учио Јесењин од Александра..."

(...)

Кад се сретнемо, причаћу ти о париској трауми Тина Ујевића, по разговору који сам водио с Матићем.

Остај ми здраво. Хитам на пошту и имам места за песничку паролу:

Ува Луцифер Шабудала и Лауп!!!

Одјек: „Ува Алек и Огњен!!!" – Лауплудинекомсуди

Алек

4. ПОКУШАЈ ОСНИВАЊА ЧАСОПИСА У ДЕВЕТОЈ БЕОГРАДСКОЈ ГИМНАЗИЈИ

ПИСМО УПРАВИ ШКОЛЕ (БЕЗ ОДГОВОРА)
(јесен–зима 1966)

У Новом Београду, у Деветој београдској гимназији, покреће се издавање једног часописа који би имао литерарно–философски карактер и објављивао радове омладинаца и пионира са територије целог Новог Београда. Предвиђена је и рубрика „Будући средњошколци“ намењена ученицима основних школа.

Пошто редакција листа (односно часописа) има проблеме материјалне природе, а стоји на становишту да би овај часопис много учинио за афирмацију младих литерата и сликара (као и фотографа) и преко њих за афирмацију њихових школа, то она моли управу Гимназије да јој одобри скупљање добровољних прилога по одељењима како би се потпомогло излажење првог броја. Часопис би се онда продавао по цени од 100 до 150 динара. Редакција би затим размотрила могућност да се први број раздели бесплатно.

Такође је потребно да се у сваком одељењу одреди по један ревизор који би редакцији саопштавао број потребних примерака.

Унапред захваљујемо на сарадњи.

РЕДАКЦИЈСКИ ОДБОР

Маглић Огњен, Ђукановић Слободан

Зеџ Зоран, Продановић Нада,

Алексић Бранко, Станисављевић Зоран

(Пошто на овај допис није стигао одговор, нити су уродили плодом други покушаји задобијања подршке, дружина се окренула сарадњи са суседном Графичком школом и њеним листом „Графички подмладак“. Неке од објављених радова читалац ће наћи на наредним страницама.)

5. ОПСЕСИОНИСТИ ПРВОГ ЈЕЗГРА У „ГРАФИЧКОМ ПОДМЛАТКУ”

Бранко Алексић

ПОЛИЦА

Са златотиска
и обичних слова
књига
падају
млазевима времена сенке
оклопљених витезова
којима се сливају одсјаји
копрена челика са рамена
то је читав свет вриска
суза
среће
бола
и мала биста оџачара
на полица
златотиска
и обичних слова.

*

Далеки жути невидљиви
путеви
на слоновој кости дрвета,
да ли ћу икада ићи вама?

Далеки жути путеви,
хоћете ли открити тајну
медених стабљика?

*

Она је јесење мирисала
она је јесење мирисала
именом нежнијим од дана
Била је кестења
била је кестења
и кестен се звала

* Управо овим песмама и следећим речима представљен је петнаестогодишњи Бранко Алексић у горњем напису у „Експрес недељној ревији“ од *16. октобра 1966:*

Упамтите ово име: БРАНКО АЛЕКСИЋ

Душко Матић, песник од става и искуства, врло радо је пристао да за читаоце „Експреса“ каже неколико речи о песничком старту седамнаестогодишњег ученика гимназије са Новог Београда (*Грешка. У том тренутку Б.А. још није имао ни шеснаест и похађао је први разред гимназије, прим. прим. прим.*), да представи, да први помене ново име: Бранко Алексић.

„Осећа се да је Алексић управо на извору инспирације. Баш зато подсећа на кључ воде, на извор воде. Подсећа на ливаде између Крањске Горе и Поткорена, где бије млаз почетка реке Саве, да се изненадно изгуби, утоне у траве, а потом опет, као млаз свежине појави и потече... Радује ме што ова песма, тако задихана, брже певана но истанчавана и рафинована, има арому и слику и сугестију великог града, што је градска, а необуздана, сва у потреби да се гласно каже.

Време је такође, да нам и поезија дође на стране дневних и недељних новина, и да постане природна информација о људима, равноправна са вестима из шаха, фудбала, моде, науке, људских занимања...”

Из рукописа Бранка Алексића доносимо неколико одломака, довољних да га у овом првом сусрету са јавношћу представе и поздраве.

У теби нашао сам оно
што тражио нисам.
Лепоту твоју остављам другим.
Мени не треба ни срећа
што у срцима људи будиш.

Оно што тражио нисам.
није спасење душе моје
ни сажаљење твоје
тражио нисам.

У теби нашао сам
оно што само бол носи,
у теби љубав открио сам!
Сад је већ касно
време се не може да проси.

Нико не води рачуна кад пада лишће.
Нико не осећа ветар кроз прозоре кад пролази.
Нико не види лица несталих.
Нико не слуша дахтање ноћи.
Сви чују земљу кад на покров пада.

ДИТИРАМБ 2

Хтели су играчке да добију,
добили су.
Хтели су љубав нечију,
заслужили су.

Свет су хтели да промене,
 ипак су се сложили.
 Дан су волели и од кише се склањали.
 Добро су чинили и судбину презирали.
 На време су једино заборавили.

ДИТИРАМБ 3

Зашто не траже
 изгубљену светлост једног свица.
 Зашто нису нашли
 изгубљене боје једне дуге.
 Зашто траже листе умрлих
 зар не знају да нове прекривају старе.

Јасмина Лукић

ЛУТКА

Из очију јој туга зрачи,
 жалост што је остала сама.
 Али, да ли то за мене још нешто значи
 данас, кад више нисам њена мама
 што мисли на њу забринута лица,
 ни краљица што је за себе свет хтела,
 већ успавана трнова ружица
 што сања две звезде испод чела.

НОЋ

Дођи да у сутону лета
 док је образ неба тако чист
 У миру ноћи што се рађа
 Гледамо како дрхти лист.

Свако вече небесни кројачи
 распростру по земљи штоф црне боје
 па све док златно сунце не гране
 звездама и месецу капе кроје.

ДУГА

Дуга је шарена марамица
 којом небо нос обрише
 после суза
 после кише

Нада Продановић

ПОЧЕТАК ЈЕДНОГ ПЕСНИКА

Први приказ поезије Огњена Маглића,
 „Графички подмладак“, Нови Београд, пролеће 1967*

Долазак песника је још један данак тајнама живљења. Његово трајање је обред који почиње са првим речима о њему, зове се Огњен Маглић.

Они који воле поезију осетиће у његовим песмама мозаик емоција протканих песничком рефлексijом. Са својих поетских излета даје нам доживљаје који обогаћују оне који песму примају.

То није импровизација маште којој је склона „младост“, како би то рекли одрасли. То је већ право формирање слика о животу који се још развија, али у којима већ можемо пронаћи део себе ако смо емоционално дубљи.

У његовим песмама се расцветава нови језик, формира се особен уметнички израз са опсесијама које се већ наслућују. Ту је никад уморно време са својим нескривеним звуцима и симболом који почиње да живи са човеком у облику сата:

„...Округли ход вечно осућен
на откуцаје безбројних смрти
и уједно препун живота
на једном уснулом лицу
управо затвара круг...”

(„Шеснаести рођендан”)

Одмах затим намеће се нова опсесија, *круг*, као први ехо
наслућених дубина у себи:

„ ... Моје речи су враћене мени јер су другима туђе
мој поглед је опет гледао право а ноге ишле у круг
ја сам трајао да бих се ускоро завршио и опет почео
у кружној стази бесмисла и одсутности речи...”

(„Две вечности и једно сад”)

Те речи, понекад „скавежене немоћима жељоскока”,
причају о граду у коме живи, о Мишел која је

„... небо у мени где песме саде
звездано семе среће кратког животног сата”,

(„Пролеће за Мишел”)

о девојци „у оковима собе” која је постала сећање, и после дози-
ва ипак само сећање:

„ ... Два дана сам те имао у својим очима
и тад си нестала тајним путевима птица
крадем ширини копља да бих те нашао
времену крадем даљине да бих те видео
убадам ову ноћ у твоју косу
свицима поливам магле на твоје лице...”

(„Стихови за девојку у оковима собе”)

и о увек присутној жељи за откривањем стварне суштине свега
постојећег, за откривањем смисла који нам је тако потребан, а
опет га не примамо кад га наслутимо, јер нам се чини превише
немоћан да обликује све оно што желимо у својим животима:

"... и реч бесмисао
сватрио сам из ноћи јер је најдубља смислом."

(*"Корење света"*)

Рађање, живот, смрт – у једном свесном тренутку се обликује у песми. И остаје бол за најлепшим делом трајања, за младошћу:

"... Пепео
и остало је само ветровима препуштено перје ватре
Рекли су да је прах младости донео снег на косу."

(*"Растанак с младошћу"*)

Сваки акт стварања је борба у себи самом. Песник назире у својим дубинама кључале слутње једног новог, непознатог света и снажно жели да оне одлутају „у свемир безобличног почетка преоптерећеног прахом“, да уступе место „корењу наде“ у том „наслућеном свету вечног трагања за смислом.“ Али то остаје, и поред тога још једна песма, један сонет који одише пуноћом мисли.

Из Маглићевих стихова често извире мелодичност, нежна ритмичност изражена у жељи, поруци, која се прелива до снажне и јаке емоције која је покренула ту мелодију речи у песми „У новогодишњој ноћи“:

„Спавајте
спавајте
наточене заблуде векова
спавајте
спавајте
потоци смеха
истекли из заборава
спавајте
спавајте
сенке игроказа вечности
спавајте
спавајте
сви."

Песник који је већ почео да хода кроз свет на свој начин извлачи из њега неслућене визије, илузије и смислове. Он нам већ на самом свом почетку даје до знања јачину с којом се сукобљава са светом у себи и светом који му други намећу:

„Опесмићу вас
процветалим врховима дубина
опесмићу вас.“

(*„Губитак песме“*)

* Ово је први приказ икад објављен о поезији Огњена Маглића. Део стихова наведених у њему припада што песмама које нису уврштене у овај избор, што онима које су се у избору нашле управо захваљујући њиховом спомињању у овом приказу. И оне су, међутим, биле довољне годину дана старијој Нади Продановић (данас Благојевић) да распозна песничку судбину и трајан круг „опесивних“ тема свог даровитог друга.

Радиша Жбуњић

БОГАТИ СВЕТ КЊИГА ДЕЛОВАО ЈЕ НА ФОРМИРАЊЕ И ОБОГАЋИВАЊЕ МОЈЕ ЛИЧНОСТИ

Много је утошено речи и папира од стране свих оних умних и по нечему значајних појава у замршеном току људског развоја, на објашњавање и уочавање сложеног процеса стварања личности. Давно је запажена улога спољне средине, васпитања и као што мудро рече Тен, момента који увек у различитим тренуцима друштвених односа у другачијем склопу делује на појединца.

Ја сам понекад понет уместо естетским с неким другим спољашњим утицајима, често сам желео повратак оних епоха, које су ми савремена дела показивала. При том ја сам пренабрегао ону важну законитост настанка свих уметности која се огледа у њиховој друштвеној условљености.

Но то не значи да мисао и схватања наших предака и савременика с којим рођењем истовремено губе вредност у сразмери са временом које их удаљује од услова у којима су настала.

Напротив, ја сам из оних архаичних и једноставних у начину приповедања Езопових басана добио слику о човеку и његовим страстима, његовом наслеђу наикадашњег инстинктивног живота, која без претеривања, говори о човеку уопште не везујући га истовремено за одређена друштвена нормативна правила и друштвено стање. Мало је вероватно да особине које је искричави Езоп тако вешто запазио не одговарају стварности. При читању проналазио сам себе у јунацима великог старца који је умео и да испод животињског обличја прикаже скривене делове људске психологије.

Једном приликом ми је до руку дошла књига руског писца Марешковског *Леонардо да Винчи (или „Сумрак богова“)*. Већ тада сам приметио идејне недостатке овог биографа царске Русије, али лепота његовог стила и ваљаност историјских извора довољни су да надоместе овај неоспорно велик недостатак.

Леонардо, колом Ренесансе, опхрвао је моју машту, и ја сам настојао да стварно опонашам овог Миланеза. Временом схватио сам праву поруку писца и његовог јунака: „Генији су метеори, који морају да сагоре да би обасјали свој век“. Прихватио сам практичне савете и упутства Леонарда и она су ми добродошла у развијању моје склоности за ликовне уметности. Једном речју Леонарда сам схватио као учитеља и сада га у мислима увек призивам „Мастер Леонардо“, као што су га ословљавали небројни ђаци из атељеа.

Два писца су ми необично блиска својим начином излагања и гледања на свет. Дидро и Чернишевски воде двострук разговор у својим делима. Они се скоро истовремено обраћају читаоцу и идејном противнику. Сами њихови јунаци су неконвенционални и неспутани.

Ликови Господара, Сељака, Жак Лопухова, Кирсанова, Вере Павловне и надасве Рихистова су за мене идеални људи под условом да омогућимо истоветне ситуације. Рихистов је тешко бити, али трудити се, постати Лопухов или Кирсанов вредно је пажње.

После читања књиге Николаја Островског *Како се калио челик* осетио сам се заточеником ствари и идеје Корчагинове.

Чинило ми се да сам самим тим што сам упознао начин на који треба живети и радити у социјализму, постао обавезан да га и сам спроводим.

Порука Островског је реска пренаглашена, а често идеолошки зауздана. Ипак, ја волим Корчагина и његов пут, мада га не сматрам блиским.

Скоро непрестано, ја сам из света бајки и маштања проузрокованог недовољном спознајом о свету и животу упловио у воде озбиљног рационалног и провереног размишљања.

Често ми је било жао да се растанем од дечачких снова распеваних бајкама, али неумољиво слово забележених знања рушило је здања предрасуда. Но, оно је знало да у мени сазида чврсте темеље нових истина и вредности, који су полако израсли надопуњени искуством у већ чврсте обресе духовне конструкције. Свет књига дао је грађевински материјал значајан за појединца ваљда исто толико као што је родитељски.

Огњен Маглић

ПОЕЗИЈА –

ПРВА И ПОСЛЕДЊА ЛЈУБАВ

Интервју О. Маглића Радославу Матићу за
„Графички подмладак“, Н. Београд, пролеће 1967. г.

Покушаћемо као са неком пародијом на „Разговоре угодне“ из „Света“. Ако тамо представљају угледне личности, зар у нашој школи нема таквих? По чему је један Матија бољи од једног Огњена, нашег и мог друга? Питање је само временско. Ја то озбиљно мислим, не шалим се. Уосталом, можда ћете се у то уверити читајући његове одговоре. Можда ће вас занимати како он живи, ради, чему се нада и због чега пати. Ако не успемо, главни кривац сам ја, доле потписани, јер нисам умео да му поставим права питања. Кренимо, дакле, песнице:

– Све у вези рођења?

– Родио сам се врло, врло скоро. Од прилике када је амеба почела да сања будући свет. Родио сам се у њеном сну. Рађао сам се затим милијардама година које у сату вечности откуцавају као секунде. Рађали су ме Сунце, биљке и животиње. Родивши мене, родили су се још једном у мени. Смрт је враћање материје свом првобитном облику, њено васкрсење, њено поновно рађање. Смрти, дакле, нема. Све је рађање ради неког смисла чије је средство човек.

– Кажу да је за све уметнике значајно и пресудно било детињство?

– Семе је детињство биљке. Оно што се изгради у семену, објасни биљка. Исто је и са песницима. Са свим уметницима. Са свим људима.

– Када и која ти је била прва песма?

– У првом разреду основе школе – „Пролеће долази”.

– Први успеси и награде?

– Пети разред основне школе – Прва „Змајева” награда.

– Прва и последња љубав /ух што је банално!/?

– Прва и последња љубав – то је поезија.

– Најдражи стихови?

– Стихови Бранка Миљковића:

„Реч ватра! ја сам јој рекао хвала што живим!

Реч смрт! хвала јој што ме још не пречи

да волим самога себе и да се дивим

својој људској моћи да изговарам речи”.

– Узор?

– Бранко Миљковић. Иначе, тражим и увек ћу тражити своје путеве.

– Сумњив си ми. Да ли је у питању сујета?

– Где сујета цвета – ту нема поета. А једина мета песничког је лета објашњење света.

– Баци поглед на људе око себе.

– Кад бих га бацио, због висине и тврдоће разбио би им главу.

6. ОПСЕСИОНИСТИЧКА СИНТЕЗА СВИХ УМЕТНОСТИ

– Нов покушај оснивања часописа –

*(Крај априла 1968, стан Огњена Маглића,
Париске комуне 8/VIII, ст. 53, Нови Београд)*

Огњен Маглић: Најпре ћу изложити разлоге за покретање часописа. Сви знамо да та идеја није од јуче. Покушали смо још док нас нису разјурили из Девете...

Зоран Зеџ: Чекај, разјурили су само тебе (*грохотан смех*), ми смо по природи ствари после прешли на факултет, Надица, Ђукановић, Станисављевић, ја...

Радиша Жбуњић: Па ваљда су и мене...?

Зеџ: Тачно, али то је било пре, ти си био претеча, већ си био у Другој кад смо основали секцију. И прикључио си нам се касније.

Огњен: Свеједно, осећамо се разјурено, макар не и разбијено, гледај где смо приморани да се окупљамо...

Јасмина Лукић: Ништа нам код тебе не фали. Бар нас онај домар не избацује после сат времена...

Драги Мрђеновић: И не вреба нас Веља, да нас не пусти у „Венац“. (*Веља Милошевић, строги директор Девете београдске гимназије који је становао у истом улазу зграде у улици Луја Адамича у којој се налазила тада једина новобеоградска кафана „Венац“ у којој су опсесионисти столовали када би их домар Мирко увече „истерало“ са редовног састанка литерарне секције. Прим. прир.*)

Борис Перовић: Или да нас из њега избаци, са све Смоловићем и Зобеницом, кад у њега уђемо. (*Вукоман Смоловић и Фадил Зобеница, професори књижевности и предвојничке обуке, поврмени посетиоци састанака литерарне секције. Прим. прир.*)

Биљана Лукић: Али од идуће недеље почињете са редовним састанцима у „Фонтани“, прикључујете се студентима...

Нада Продановић: Они се нама прикључују! А и код нас има студената – Лалић, Зека, ево и ја...

Милан Лалић: Прикључујемо се ако се Огњен нагоди са Милетом (*Недељковићем, прим. прир.*) око часописа и ваших књига у првом колу, тј. *наших*, јер ја од првог тренутка припадам овде, они су се скупили с коца и конопца, а ја сам као и ви одавде, с *Новог* Београда и *Старе* Бежаније.

(*Смех због наглашавања „Новог“ и „Старог“*)

Огњен: Углавном смо се све договорили, била је Биљана, идуће недеље прелазимо у „Фонтану“. А часопис је заиста један од услова преласка, да обезбеде финансирање.

Жбуњић: Па ваљда и своје прилоге?

Огњен: Наравно, али то није наш услов, па то ваљда њима иде у прилог.

Зеца: Да ли то значи да ће часопис бити отворен за широк круг сарадника? Да тако не постане безличан, па ми те људе и не познајемо!

Огњен: Затвореност часописа носи опасност од исцрпљивања идеја. Први број би, ипак, требало да буде искључиво наш, са њим се представљамо Клубу, тј. старијим другарима, а у другом и осталима би могли да сарађују они који се осете побуђеним или позваним.

Жбуњић: Поздрављам то разумно решење.

Огњен: Хајде да се сад вратим на разлоге за покретање *нашег* часописа.

Јасна: Врати се!

(*Смех*)

Огњен: Када, дакле, прошле године нисмо успели да добијемо паре и подршку за часопис од школе, надоместили смо то сарадњом у „Графичком подмлатку“. Да нас нису разбили, или бар да сам ја остао у школи – јер Јасна и Бане се нису довољно потрудили да се договор оствари – сада бисмо имали свој подлистак у „Подмлатку“ и звао би се „Жега“.

Лалић: Леп назив, али ми то ниси спомињао. Зашто „Жега“, зар ниси могао да смислиш нешто из домена опсесије?

Огњен: Па зар нисам? Зар није „жега“ ознака наших младих година? И зар и из наших ушију не избија исто колико из овог песка којим се суше мочваре?

Нада Продановић (Лалићу): Теби није, али мени јесте. Уствари, ту сам му „жегу“ сама открила. Кад сам о њему за „Подмладак“ писала „Почетак једног песника“, прегледала сам шта је све скрибоманисао откад је научио да пише...

Огњен: ... Шкрабоманисао!

(Смех)

Нада: Тамо има песма о Новом Београду у којој пише отприлике ово исто што сада рече. Али, наравно, у стиховима. Колико си имао година тада? Дванаест?

Огњен: Једанаест.

Жбуњић: Јесте лепо, али је претерано. То је онда још и могло, за тај подлистак, али сад, за овај часопис, још треба да разговарамо.

Огњен: Слажем се. Сада је битно да се нађе заједничка платформа, а она подразумева однос према књижевној традицији, раскршћавање са њом, али и истицање токова на које ми желимо да се надовежемо.

Жбуњић: Шта је то што оправдава часопис? Да ли постоји једно плодотворно врело?

Надица: Да, постоји! Ти још ниси био са нама када смо се сви одушевили идејом опсесионизма.

Жбуњић: Па добро, Огњен ми је све потанко испричао, још када се сретосмо у дворишту. Схватам и прихватам да је то важна идеја. Али не можемо да на њој заснивамо часопис.

Огњен: Слажем се. Основ часописа треба да буде знатно шири...

Лалић: А да се опсесионизам покаже кроз однос националног и интернационалног.

Огњен: Баш тако. С националне тачке гледишта, најпре треба да преиспитамо, да ли је било више користи или штете од језичке реформе Вука Караџића. И да озбиљно кренемо путем језика на који нас је усмерио Станислав Винавер. Ваља нам рехабилитовати оне вредности које су у току историје запостављене...

Лалић: А са интернационалне тачке, опсесионизам нас води ка философском преиспитивању смисла наше западно-европске цивилизације...

Огњен: ...Острашћене својим самопоништењем, као и све претходне...

Биљана: Чекајте, бре! Куд сте запуцали у те далеке мете! Наше је најпре да будемо строги и радни, и да резултат рада клуба буде часопис.

Зеџ: Допао ми се предлог да имамо спремљен материјал за првих неколико бројева.

Жбуњић: Није важан квантум чланака.

Зеџ: Нисам ни мислио квантитет него квалитет.

Жбуњић: Треба утврдити да ли имамо нешто да кажемо и зашто то говоримо.

Борис Перовић: Треба ли сад да створимо платформу па да је предложимо Клубу?

Огњен: Да, у жижи треба да буде статус наше културе пре и после Вука, затим песници који су у сенци иако су носиоци највиших вредности. Ваља нам обратити пажњу на Средњи век.

Жбуњић: Обради те теме о нашој култури и поднеси као тачку дневног реда следећег састанка. Да следећи састанак буде о концепцији часописа.

Борис: Беспредметно је разговарати о тој рехабилитацији ако претходно потпуно не одредимо смер часописа.

Јасна: Проблем је да ли ће часопис изражавати многогласје или ће се везати за један чврст смер, са јасним ангажманом.

Жбуњић: Многогласје је немогуће због кохерентности часописа. Из једногласја проистиче критеријум, то је неопходно ради усаглашавања...

Зеџ: Питање платформе у односу на креативне радове. Са којих позиција се ствара...

Жбуњић: Програм сам собом обухвата критеријум.

Тике Јелић: Зашто не бисмо за први број позвали неке познате људе?

Биљана Лукић: Да запитамо те људе шта мисле о оваквој делатности.

Зеc: Касније, када већ будемо имали часопис, онда их можемо пустити да говоре.

Жбуњић: Тек нам предстоје мукотрпни часови усаглашавања. 1. Да ли то да буде клубски или козмополитски часопис? 2. Вишегласан или једногласан? 3. Да се бави естетиком? Критиком? Поезијом? Драмом? Философијом? Политиком?

Огњен: Часопис треба да буде европски! Са великим претензијама, али не и препотентан. Треба да буде отворен, али кроз Клуб.

Милан Лалић: Клуб треба да буде нека врста савета листа.

Огњен: ... И да заступа наш опсесионизам, држећи се широког многогласја које, међутим, има обележје сазвучја, и свезвучја. Сваком одмах треба да буде јасно да је то часопис истомишљеника. Часопис усаглашених идеја!

Лалић: Немогуће је и недозвољено да нека пројектована већина које, уствари, нигде нема, узурпира мањину чврсто повезаних истомишљеника који су се и повезали да до целог покрета уопште дође...

Жбуњић: Такав часопис био би огласна табла клуба. Он би интересовање читалаца и чланова стално усмеравао ка нашем стваралаштву... Педесет посто нека буде поезија.

Јасна Лукић: Треба да се задржи на поезији, прози, драми, музици, критици, естетици, ликовној уметности. Критичко писање о друштвеним проблемима нема баш много оправдања...

Огњен: Сем ако се успоставља трајан однос према утврђеним вредностима, према традицији.

Јасна: Наравно, са становишта утврђене платформе и наших критеријума. Да ли ћемо се трајно организовати на аматерској основи? И да ли се лист ограничава само на Београд?

Огњен: Нема никаквих ограничења.

Јасна: Лист, наравно, треба да буде отворен, високог квалитета, а основно мерило избора ће бити критеријум који произлази из становишта листа.

Огњен: Лист ће прихватати полемику, пазећи, наравно, да се не створи „утукијада“...

Зеc: Ваља на време рашчистити односе са Комитетом. Хоће ли они толерисати прилоге људи ван клуба?

Жбуњић: То ћемо решити формалним путем.

Лалић: Не треба сувише повлађивати Комитету.

Огњен: Не треба никако, али ваља поступати дипломатски. Очекујем пуну слободу. Да питање Комитета скинемо с дневног реда. Требало би да пређемо на техничке проблеме.

Јасна: Али пре тога бих још једном да поставим питање критеријума.

Жбуњић: Чињеница је да оснивамо часопис да би смо рекли барем нешто што звучи ново.

Огњен: Припремићемо за сваки број чланак који ће да образлаже наше ново становиште, опсесионистичка синтеза свих уметности, традиција уграђена у модернизам, посебно кроз наш језик где поезији прискаче у помоћ философија.

Жбуњић (Огњену): Спреми ти свој програм до следећег састанка, а сад пусти друге људе да кажу своје мишљење.

Биљана: Правимо ражањ за концепцијско решење, а зеc критеријума још у шуми!

Лалић: Ма откуд у шуми, види колики је ту поред тебе!

(Општи смех)

Ана Хан (повлачећи Зеца за уши): А ево и како је наћулио уши!

(Урнебес)

Жбуњић: Права зечина!

Ана: Којим ће питањима лист да се бави? Наравно да хоћемо да кажемо нешто ново, да рехабилитујемо снаге које су из било ког разлога занемарене. И да осветлимо затамњене стране неких проблема и личности, као што се Дарел у *Александријском квартету* четири пута враћа на исте, већ описане догађаје...

Биљана: То је сувише широко. Треба одвојити програм од концепције.

Зеc: Можемо ипак постићи нешто посебније. Дискусија не може шкодити сређивању програма.

Жбуњић: Овде је ипак само петина оних који треба да сарађују.

Драги Мрђеновић: Атеље 13 и наш Књижевни клуб су створени због уметности, па самим тим лист и треба да се бави питањима уметности.

Лалић: Ту је и философија. Часопис за уметност и философију.

Жбуњић: То је препотентно. У нашим годинама ми не смемо да напишемо „за философију“.

Зец: Написаћемо „за уметност и естетику“, а естетика ће подразумевати и философију.

Јоца Стевановић: Хајдемо мало на ликовну страну, на формат листа. Како ће изгледати предња страна? Празан стубац прошаран оним Огњеновим арабескама које дају смисао опсеионизму? Па онда цртежи инспирисани песмама и текстовима?

Жбуњић: Однос могућности и жеља одмерићемо приликом уређивања.

Огњен: Искључене су илустрације на свакој страни. А у заглављу сваке рубрике требало би да стоји мото који је у вези са концепцијом...

Биљана: Ево, можемо да прогласимо графичко и техничко уредништво. Јоца већ има искуство, а ту је и Таса, па Борис. Имаћемо помоћ штампарије и Флоријана за проблеме графике.

Јоца: Почетне стране средњовековним словима...

Тафил Мусовић (Таса): Да, да! И важно је одмах да се зна да нема никаквог хонорисања.

Жбуњић: Важно је обезбедити јединство текстова и илустрација.

Огњен: До следећег састанка да сви размислимо о формату, папиру, повезу... Које су штампарије најповољније...

Зец: Јоцо, да идеш у штампарију и да се распиташ о могућностима штампања.

Огњен: Даћу ти контакт за Шабац и Добрачину. А што се тиче дистрибуције, тренутно је преурањено...

Лалић: Нисмо решили питање философије у часопису.

Жуња: Једно су философске амбиције у младости, а друго неминовне грешке и падови. Зашто да се томе сад излажемо?

Огњен: Да ли постоји неки часопис за оригинално мишљење у философији или се све своди на приказе, препричавања, коментарисање...?

Биљана: Ограђујемо се од чисте философије.

Јасна: Одбацује се назив „философија“ у наслову. Немогућ је разговор о философији у младим годинама.

Огњен: Сасвим напротив! Шта нас спречава да бар разговарамо? Али видим да су сестре Лукић отвориле антифилософски фронт, па ме то обавезује да још мало размислим. Где да пуцам у најдража створења!

(Смех, напетост попушта)

Жбуњић: Па нећемо ваљда стварати философски систем, да би смо га покривали „философијом“ у називу.

Лалић: А шта ако смо га већ створили? Зар нам Огњен није измислио опсесионизам? Зар то није оно ново што хоћемо да кажемо?

Огњен: Ма нисам ја, Тања Живановић. Али осим речи, никада не хте ништа више да каже, не знам одакле је то ископала.

Нада Продановић: Ма она је то млатнула, али ти си томе дао тежину, озбиљност.

Јасна: Зар опсесионизам није нешто као идеја о уметности, тиче се сликарства, поезије...

Лалић: Али то све ништа не вреди док не добије философску подлогу, а ми је имамо.

Биљана: Сувише је то далеко од стављања имена философије у назив нашег часописа.

Зеца: Па онда да се гласа.

Жбуњић: Следећи пут. Да прво припремимо материјал за број, па да онда одлучујемо.

Лалић: Ако је већина за, шта има да се припремамо?

Огњен: Обећали смо Милету (*Недељковићу, прим. прир.*) да ћемо идуће недеље иступити са планом. Састајемо се поново у уторак. Припремите дотад своје предлоге за програм и прилоге.

Јасна (Огњену): А ти не пропусти код Црњанског сутра у десет!

Биљана: Треба посветити пажњу техничкој страни.

Јасна: Е, то је тек ражањ за Зеца!

Жбуњић: Због квалитета, лист треба да излази једном у два месеца. Први број треба припремити за пролеће.

Биљана: То је касно. Треба бар у децембру. За 2000 примерака, за почетак ће бити довољно 800.000 дин.

Огњен: Треба радити као да часопис излази сутра. А што се тиче поезије, посебно ћу нагласити...

Жбуњић: Ма немој сад да се парцелишемо, прво ти припреми програмски оквир.

Огњен: У програму су књижевност, дакле поезија, проза, есеј, критика, затим ликовна и музичка уметност, архитектура, позориште, филм. У свим тим областима и гранама треба програмски подцртати наша стремљења.

Жбуњић: Да, посебно зато што је основни проблем у нашој уметности да ниједан југословенски часопис нема своју идеју и програм.

Зеџ: Важно је да имамо договор у ширем смислу, хармонију међу нама самима. Часопис треба да буде једно добро компоновано дело. Примарнији је наш однос према збивањима, а историју - Вука, Винавера итд. – набацивати као секундарну ствар.

Огњен: Како то мислиш „секундарну“? Па како да тумачимо збивања ако се нисмо одредили према традицији, установљеним вредностима, докле да то понављам? Зар целе ноћи да причам зашто је важан Винавер...

Жбуњић: Молим те, немој! (Смех) Хоћу да расправљам тачку по тачку. Дакле, најпре програм, а у њему наш однос према свету. Зар смо основали часопис да бисмо показали свој поларитет према традицији? (Залева „Марамца ми је у предсобљу...“)

(Грохотан смех)

Огњен: Питање мањкавости Вукове реформе, па онда Винаверов приступ нашем језику, полазишта су за настанак једне поезије...

Зеџ: Зашто само поезије? Зар се не сећаш шта си говорио о философији?"

Лалић: Па добро, и философије, рекли смо да се то подразумева. Зато имамо опсесионизам.

Жбуњић: Е то сам чекао.

(Општа разгаљеност. Звоно на вратима. Долазе Милан Ковачевић и Младен Козомара са шаховском таблом. Прелази се на шах).

7. ДРУГО ЈЕЗГРО ОПСЕСИОНИЗМА

Милан Лалић

BOULEVARD SAINT MARTIN

Огњену Маглићу

Певајмо јастребу што нас спаја
сеном пророка, сличном у камену
звезди угаслој. Пев ће његов у пламену
пустињи дати оазама да нас ваја,
пуне оспореног дима, јетке у смрти.
Вежимо се рукама за кулу страве:
тобом протиче, мени ћеш је утрти
гласоношама чуђења пред дверима јаве,
васкрсла река – Boulevard Saint Martin.
Сићимо у своја стопала. Топла је сен
јастреба кад закопа трагове ватре
иза предела слепих за наше крвотоке.
Нек нас безазлено јутро сатре.
Песми смо блиски јер знамо за мутне
еликсире и где почињу земље и воде,
воде веровања, истинске, прећутне.
Крила нас зову да нам пут преброде.

ОПСЕСИОНИСТИЧКИ ГОДИШЊАК

Писмо М. Лалића О. Маглићу на Вис

Пријатељу мој,

Хтео сам ти раније писати, али сам очекивао нешто ново, да бих те могао обавестити.

Објављена су ти два текста у „Књижевној речи“, хтео сам ти послати један примерак, купио сам, али и изгубио. Првом приликом послаћу ти тај број. Претплатићу те на лист, ако желиш.

(...) Немам адресу Саше Голдмана* у Паризу.

(...) Ових дана сам почео да пишем „Опсесионистички годишњак“. С обзиром да ти пишеш дневник, надам се да ће се то добро уклопити. Заменио сам имена месеца нашим називима: Јастреб (месец јастреба), Последњи зид, Црни пас, Минервина сова, итд.

Годишњак је сличан дневнику, у њему ће бити стихова, есеја (бар псеудо), прозних записа, мемоарских текстова, твојих и Сашиних писама – надам се да ћемо успоставити преписку.

Потребно је да за себе измислиш псеудоним или то остави мени. Пиши дневник и дописујемо се. Мора бити много писама.

Буди добар војник. Поздрави Перишића.

Твој пријатељ Милан Лалић

* Александар Саша Голдман, колега и дугогодишњи пријатељ двојице „Белих јастребова“ са философске групе на Филозофском факултету који се преселио у Париз таман кад се острастио за опсесионизам. Продужетак тог опсесионистичког пријатељства које ће се у Паризу 1976. и 1977. г. проширити на старе пријатеље и дружбенике Драгана и Горану (рођ. Булат) Миндеровић, читалац ће испратити у Опсенаријуму, посебно у опсенама из 1977. г. од 11. 02. у Паризу под називом „Преко Саше Голдмана и г-ђе Баранов ка Шестову и Плотину“, и од 12. 03. у Врњачкој Бањи „Саша Голдман и мајстори дематеријализације“. Прим. прир.

Михаил Светић Аранђеловић

ОПСЕСИОНИЗАМ МИЛАНА ЛАЛИЋА¹

Поводом десетогодишњице смрти
Милана Лалића², 2001. г.

Да није било Милана Лалића, можда опсесионизма као књижевног покрета (и правца) не би ни било.

Није Милан Лалић смислио ни име, нити теоријски засновао идеје опсесионизма. Али када је први пут чуо ту реч – било је то када је он био на другој годин студија философије, а ја у четвртом разреду Прве београдске гимназије – одмах је узвикнуо.

– Ја сам опсесиониста!

Реч опсесионизам први пут сам чуо две године раније, 1966, у својој претходној, Деветој (ново)београдској гимназији, од своје несвакидашње школске другарице Тање Живановић. И мене је тада погодио исти гром који ће две године касније ударити у Лалића. Тања је похађала неко „старије“ друштво којим се дичила и у којем је тај појам био у оптицају, али никако нисам могао да искамчим од ње подробније (па чак и било какве) податке о тим првим опсесионистима, нити да добијем позив на неки од њихових састанака. Ни до дана данашњег нисам сазнао ко су били ти људи. Касније истакнути правник, најпре тужилац, потом адвокат, она као да никада није схватила шта је произвела својим овлашним саопштењем у којем није било никаквог другог садржаја осим те магичне речи.

Отуда је она, та реч, опсесионизам, постала опсесија целог нашег књижевног круга чије се језгро испрва створило у поменутој Деветој гимназији, почев од јесени 1966. године (Бранко Алексић, Радиша Жбуњић, Јасмина Лукић, Зоран Зеџ, Слободан Ђукановић, Нада Продановић, потоња Благојевић, Зоран Станисављевић, Драги Мрђеновић, Борис Перовић...), са култном

кафаном „Венац“ у улици Луја Адамича, у коју смо залазили када би нам због поодмаклог часа погасили светла и затворили врата гимназије.

Лалић је управо те године матурирао и уписао философију, те у гимназији нисмо стигли да се упознамо. Талас опсесионизма проширио се ускоро на књижевни клуб „Фонтана“ и сликарски „Атеље 13“ у Новом Београду чији је оснивач и духовни вођа био новобеоградска легенда сликар Павле Никитовић Ник. Жбуњић је као изузетно даровит сликар био спојна тачка - штета је што се зарад философије сасвим одрекао сликарства, а редовни посетиоци књижевних седељки били су наши школски другови, потоњи академски сликари Јовица Стевановић и Тафил Мусовић и уз њих данашњи истакнут правник Јовица Павловић. Зец, Станисављевић и Ђукановић су те 1967. године матурирали, а Жбуњић и ја избачени из гимназије, он доскочивши у Другу, ја у Прву београдску. „Девети круг“ се, међутим, није распао, дружина је наставила са окупљањем петком увече у мом стану, у Париске комуне 8/53 („Пра-Сфаирос“) све док посредством Биљане Лукић, Јасминине старије сестре, у фебруару 1968. године, није дошло до повезивања са студентском групом Милета Недељковића, Павла Павловића и Радојка Мрљеша, Павла Косина, Милоша Гвозденовића и Милосава Славка Пешића, и до пресељења дружине у „Фонтану“. У том кругу истакнуто место заузимао је млади песник и студент философије Милан Лалић.

Пре нашег „пресудног“ сусрета, 4. априла 1968. године, када смо на свечаности поводом отварања водоскока у кругу „Фонтане“ (прослава двадесете годишњице Новог Београда) читали своје стихове, већ сам за собом имао исписана два „Опсесионистичка дневника“ (први писан од 17. јула до 24. децембра 1967, други у само два дана, 08. и 09. фебруара 1968. године) и „Опсесионистичке сонете“ који су управо тих дана изазивали буру у нашој сјајној књижевно-сликарској дружини. Приступање Милана Лалића, годину-две старијег од нас, било је као ударање печата на већ исписан опсесионистички потпис.

У то време Лалић је већ имао написане своје „Псалме“. Њихов библијски одзвук био ми је тада непрозиран, готово стран.

Био сам, међутим, зачуђен заносом са којим их је он изговарао. А тај занос, који је полако прелазео и на мене, превлачио је преко тих штедљивих стихова чисто лалићевску позлату која ће касније сијати изнутра из дословце сваке његове песме, чак и када је, подлегавши утицају редукционистичког модернизма, у „Совином вокалу“, одлучио да се одрекне своје највеће светиње – певања. Он је пак тада, са себи својственим поноситим полусмешком, слушао моје строго исклесане катрене и сонете, са беспрекорним метром и римом, као и проповеди о песничкој величини Бранка Миљковића, о коме сам већ тада замишљао студију под називом „Песник европског опсесионизма“. Једног дана дошао је са свежје написаном, римованом песмом, истурио и рукопис и свој подразумевајући полуосмех, који као да је хтео да каже: Ако је већ до традиције, ево како ја то радим! Била је то песма чији оригинал и данас чувам у својој архиви, без наслова, којој сада дајем назив „Усамљен си сада“. Тек недавно сам с чуђењем увидео да Милан ту песму није уврстио ни у једну своју збирку, једнако као ни песму „Нарцис“, коју сам безброј пута слушао на књижевним вечерима нашег опсесионистичког круга, а која се, срећом, такође сачувала међу мојим папирима.

Авај! то није случај са неким другим песмама којих се сећам, између осталих и са оном чију сам једну строфу одабрао за ниску од шест програмских глоса, где сам у друштво Лазе Костића, Диса, Тина Ујевића и Бранка Миљковића ставио двојицу својих опсесиониста – две године млађег Бранка Алексића и две године старијег Милана Лалића, уместо првобитно предвиђених Винавера и Попе. Касније сам те две глосе – Миљковићеву и Лалићеву – прерадио у независне песме („Снивалица“ и „Постаћеш магла“), зато јер су се рукописи били затурили, и посветио их, природно, инспираторима изгубљених глоса. На своју неизмерну радост, недавно сам их пронашао, па је сада прилика да се она „Лалићева“ први пут објави и тиме сачува једна строфа незнане песме, за коју не знам да ли ће икада пронаћи своје катренске дружбенице:

*Ништа сем костура не видим драга
И ноћ везана звездама квари
И нема више у облацима трага
Одбегли само знају тамничари.*

Убрзо су почели да се ређају Лалићеви „мртви песници“, који су га у мојим очима одмах сврстали у велике песнике. Тај израз није претеран јер је читав наш круг од почетка био прожет непоколебивом самосвешћу: Понашали смо се као да сама матица Светског Духа протиче кроз нас. Напросто смо знали ко смо и за то нам није требало ни време нити спољашња потврда за осведочење. Жбуњић је често терао шегу следећим разлоговањем: „Како он може бити велики уметник кад га ја познајем!“ А омиљена Лалићева узречица (уз неизоставан зрачећи полуосмех) била је: „Ја сам осуђен на успех!“ И то је сваком звучало умесно и тачно. Како и не би, када су по салама београдских факултета, студентских домова и јавних трибина одзвањали величанствени стихови попут:

*Мртав песник мири поља и поноре
(„Вијон“)*

или

*С друге стране Реке безнађе их чека
Надају се ловору када их превозе
Вараће их вечно брда предалека
Пиће бела вина са отровне лозе.
(„Мртви песници пред Стиксом“)*

Били су то дани великог предмајског (Париз) и предјунског (Београд) студентског врења, и ми смо се, благодарећи непрекидном песничком дружењу с истакнутим и утицајним студентима, одмах нашли у жижи догађања. Жбуњић и ја смо целе те године већ били у гимназијској редакцији „Студента“. Осим тога, „Девети круг“ је располагао још једним „производом“ чији је творац био култни професор философије Милан Ковачевић који нас је и ликом и мишљу неодољиво подсећао на Сартра (отуда и његово име Сарторије у *Опсенаријуму* и мом будућем роману *Предео Жере*). Тај производ била је самоникла „Новобеоградска философска школа“ коју су сачињавали студенти философије на београдском Философском факултету, некадашњи ђаци овог дубокоумног и зрачећег педагога.

Усред „новобеоградске Бастиље“, како су с правом називали Девету гимназију, па јој је зато и „Девети круг“ (досетка једног његовог истакнутог припадника, касније уредника Студија Б, Милорада Рогановића) савршено пристајао, усред најљуће идеолошке репресије стаљинистичког кова, коју је над ђацима и професорима спроводио директор Веља Милошевић са својим бахатим црногорским штабом пажљиво бираних професора, цветала је слободна философска мисао!

За илустрацију, ево два примера: На вратима поменуте опсесионистичке кафане „Венац“ (друге ваљда и није било на целом Новом Београду) стајало је речито упозорење: „Професорима и ђацима Девете београдске гимназије строго забрањено седење у кафани!“ Ми смо, међутим, са нашим професорима Вукоманом Смолочићем и Фадилом Зобеницом, не хајући, улазили, упркос чињеници да је поменути опасан директор становао спрат изнад кафане. Даље, исту ту трећу годину понављало је само у мом разреду шеснаест – и бројком: 16 – сјајних момака од којих неки данас спадају у сам врх наше културе – почистили су целу једну генерацију!

Поводом поменутог избацивања слободоумних ђака да у овој прилици наведем још један случај који претходи Жбуњићевом и мом – „јунаштво“ од нас две године старијег Стеве Маџара коме смо се дивили – усудио се да у писменом задатку оспори неки Лењинов цитат који је био стављен у наслов! За тим светлим примером кренуо сам и ја, наругавши се патетичном наслову писменог задатка у славу 8. марта. За своје избацивање Жбуњић није морао да користи перо, довољан му је био и језик – рекао је разредној старешини да му се попела на врх главе!

Када су Лалић и Зоран Зеџ, годину за годином, доспели у Капетан-Мишино здање, тамо су их дочекали ранији Ковачевићеви ђаци: Слободан Дивјак, Младен Козомора, Светозар Синђелић, Драган Јовановић и други. Како смо Жбуњић и ја већ били сасвим опредељени за философију, наше је студирање, везом „Деветог круга“, започело још из гимназијске клупе.

Касније, када смо као апсолвенти водили Факултетски одбор побуњених студената, после незапамћене панике на целом Универзитету коју смо изазвали излепивши двориште Факултета

антититовским паролама, спречивши на тај начин „највећег сина“ да тог дана и на том месту прими почасни докторат Београдског универзитета, одредио сам за свог наследника на месту председника Факултетског одбора студента прве године, тек приспевшег из „Деветог круга“, Зорана Ђинђића. Али ту се ланац прекинуо јер је Ковачевић, докториравши, ускоро прешао на новосадски Философски факултет. После потоњег вишегодишњег дружења са својим Сократом, изгубили смо га, авај, на бесмислен начин 1988. године, у његовој педесетој години, када је тек припремао своја главна дела, после блиставог философског и књижевног опуса којим смо се поносили. Тако смо Лалић и ја остали без свог великог учитеља, пријатеља и имењака. Ко је тада могао и поверовати да ће три године касније Лалићу његово друштво постати пријатније од мог.

Дода ли се томе да је у години оснивања Књижевног клуба (1966) за другог професора философије у гимназију доспео тек свршени студент Петар–Пјер Живадиновић, одушевљен Кјеркегором (Пјеркегор у *Пределу Жеге* и *Опсенаријуму*), који је са нама играо фудбал, долазио на рођендане и посећивао наше састанке, дружећи се са нама као раван с равнима, стиче се јасна слика о нашој спремности да у студентску побуну укорачимо с надобудношћу повлашћених протагониста који се нису устезали да јој одреде смисао остварења властите философије и ударе јој печат опсесионизма. кореисници дгдсд

*

Ништа ми се из тих славних дана није тако снажно урезало у памћење као слика Милана Лалића пред Подвожњаком, како поред Радомира Рока Андрића седи на, студентима начичканом, „револуционарном“ камиону, који су ови претходне ноћи отели полицији и са којег су се, путем мегафона, говорници обраћали непрегледној маси студената. Угледали смо га Пјеркегор и ја – и сад мислим да сам прво угледао онај поносити полуосмех па тек онда њега самог – и то је био разлог да започнемо пробијање према првим редовима, не бисмо ли му се придружили. Тучњава која је започела управо у часу када се домогосмо полицијског кордона који се повијао

под силовитим притиском студентске воље за пробојем, осу-
јетила је тај науи.

Сутрадан, 4. јуна, када сам успешно пребродии три
обруча студентских стража на Студентском тргу, преостало је
најтежи део посла – као матурант, дакле не-студент, без индекса
ући на Философски факултет! У тај час угледао сам на улазу из
улице Вука Караџића главну препреку, високог мршаваго студента
поноситог полуосмеха са редарском траком око руке. Какве ли
радости! Грљење, љубљење, победнички усклици! Увео ме у уза-
врело двориште Философског факултета као редитељ који вас
води на своју представу, а из целог држања као да му је избијао
поклич из његове потоње песме „Друго лето“:

Чујте под липом звук васкрсле трубе!

Увео ме је у двориште под липама као у светилиште које
ће то за њега остати до краја живота.

*Ништа му не могу лажи ништа не могу жбири
Анђео је осмишљен и свој простор чува*

– узвикнуће на крају песме „Долазак очекиваног“, упркос томе,
или можда баш зато, што је цела нација одслушала 9. јуна лажи
из преварантског говора „вољеног председника“ који је тобож
дао за право студентима, па су жбири оскрнавили светилиште
заигравши Козарачко коло. „Очишћење“ је дошло четири године
касније, са описаним плакатирањем Дворишта – „осмишљени
анђео“ сачувао је свој простор!

И у тим незаборавним јунским (липањским!) данима у који-
ма смо са мирисом липа први пут (и заувек) удахнули ваздух сло-
боде, и у свим потоњим годинама студирања, све до краја живота,
ништа у систему вредности Милану Лалићу није заузимало тако
високо и чисто место као Двориште под липама – чак ни свети
завичајни простор Чисте Мале, Буковице и Книнске Крајине.

Ово су, међутим, само неке искрице тог, „опсесионистичког
осећања“ које нас је у сунчаном дворишту Капетан-Мишиног
здања заувек здружило с мирисом прасловенских липа. Од свих
мојих пријатеља, једино са Миланом Лалићем и Драгињом
Урошевић никада нисам доспео ни у какав – ни у најмањи – спор,

чак је било незамисливо да до њега дође. Ваљда је зато, из те преустановљене саобразности душа, Драгиња одмах и приступила опсесионизму. Четврти члан најужег језгра постао је Братислав Милановић, али су ту били и Милосав Славко Пешић, Мирко Жарић Моди, Душко Новаковић, Ранко Стојановић, Љубица Милетић, Слободан Зубановић, Јанко Вујиновић, Радомир Глушац, Вук Милатовић, Јован Пејчић, Милисав Крсмановић, Амбро Марошевић... За велики талас заједничког „генерацијског“ наступа заслужна је Драгиња која је горопадном снагом рушила све препреке и отпоре, као што је Лалић био заслужан за опсесионистичку нит која је све то песничко дружење проткивала – он је сматрао да мора постојати неки „изам“ који суштински обележава време, и ми смо га имали, убеђени да ће се он једнога дана славити једнако као и надреализам, егзистенцијализам, дадаизам, зенитизам...

До тог „опсесионистичког“ обједињавања дошло је ипак тек две и по године касније, у пролеће 1971. године. У међувремену, ја сам урањао у живот своје пренапучене филозофске генерације – седамсто уписаних на групу за философију! чији смо узвишени смисао свакодневно прослављали на безброј оригиналних начина. „Девети круг“ је убрзо преузео главну улогу у семинарима и у „пост-револуционарним“ гибањима на Универзитету. Милан Лалић ми је током тог раздобља био „обавештајац“ и „веза“ са песницима коју сам прекинуо када смо нас двојица, незадовољни издавачком политиком клуба и неиспуњеним обећањима, напустили „Фонтану“. Онда су ме, у касно лето 1969, жар пренапрегнутог срца и укус „пусте ловине“ отерали све до Париза (и потом Лондона), где сам имао сазнати да наше заједничко име на француском (и на латинском, немачком...) значи БЕЛИ ЈАСТРЕБ – онај који своје венчање обавља високо у небу, изнад облака, са Висином и Азуром као кумовима, са Сунцем као Старим Сватом! Та вест, изронивши Лалићу из коверта са мојом париском адресом (он је био први међу пријатељима који је сазнао за моје ново боравиште јер сам на пут кренуо у највећој тајности), претвориће се под његовим пером у песму „Boulevard Saint Martin“, оверену „Печатом вароши сремско-карловачке“ (каква најава свега онога што ће нам Сремски Карловци касније значити!) и у непролазан симбол вечитог песничког пријатељства:

Певајмо Јастребу што нас спаја

– изронило је сад једног јутра из коверта са Лалићевим рукописом, у броју 4 париске улице чије име носи песма,

*Песми смо блиски јер знамо за мутне
еликсире и где почињу земље и воде,
воде веровања, истинске, прећутне.
Крила нас зову да нам пут преброде*

стајало је на крају песме – крила нас зову! нас, „јетке у смрти“! А само стих пре тога горко предсказање, тајновида помиреност са Усудом кога песник чак зазива да спроведе у дело свој, само њему знан, наум:

Нек нас безазлено јутро сатре.

И заиста ће такво једно јутро – авај! било је заиста јутро! – деветнаест година касније, сатрти песника који је, међутим, већ у овој песми, „топлу сен јастреба“ распростро преко целе оне кобне вечности која наступа када доспемо „иза предела слепих за наше крвотоке“:

*Сиђимо у своја стопала. Топла је сен
јастреба кад закопа трагове ватре
иза предела слепих за наше крвотоке.
Нек нас безазлено јутро сатре.*

Ко је тада могао наслутити горку видовитост ове песме? Додуше, у следећем свом писму песник на самом почетку, једноставним а потресним речима, исповеда оно најсветије своје душе, што би могло упућивати на неко од трагичних исходишта љубави, и можда би сама Уклетост пружила своју руку на песника да се та, управо тада зачета заљубљеност, није пртворила у најсрећнији догађај његовог живота:

„Драги пријатељу,

Изињавам се што тек сада одговарам на твоје писмо.

Заљубљен сам. Овога пута заиста озбиљно. Ако бих се одрекао те жене, одрекао бих се себе самога, она је постала неодвојив део моје душе. Без ње не могу и не знам шта ћу урадити ако она оде.

Нико не зна колико је волим, а волео бих да то сви знају и знаће, сигуран сам у то. Ти си први коме сам се поверио."

Она није отишла, а за његову, и њихову љубав, сазнали су сви. Бели Јастреб досезао је током година Висину и Азур и одозго се три пута враћао са птичићима, чији је долазак на свет доживљавао са толиким детињим чуђењем, усхићењем и поносом, као да пре њега нико никада није постајао оцем!

Ништа ми није изгледало природнијим него да после дубоке пренеражености његовим изненадним одласком, приликом потресног опроштаја у УКС, када су сви присутни пријатељи читали по једну песму преминулог друга, на предлог Радомира Смиљанића, успоставимо награде за песништво (одн. за прву књигу песама лирско-метафизичког смера), и за књижевно стваралаштво новинара (родом из српских Крајина), које ће обе носити име Милана Лалића и подсећати на два суштинска обележја његове личности која је он, оним својим описаним осмехом, и својом „осуђеношћу на успех“, иззрачавао са највећим поносом. Награде „Милан Лалић“ додељиваће наредних осам година мој „Сфаирос“ и „Вечерње новости“, на дан песникове смрти (5. новембар) и уручивати их на дан славе „Сфаироса“ (21. новембар).

Мало је ко у тренутку, ван круга неколицине најближих опсеиониста, располагао повлашћеним знањем о томе, колико је велика књижевна и каква дивотна људска личност био песник из Чисте Мале и Бежаније. Касније ће се неки од лауреата „његових“ награда у чуду питати – ко је тај Лалић кад није ни чувени романописац Михајло, ни једва мање чувен велики песник и преводилац Иван В. Лалић. За њих је то, међутим, био пут да се упознају са његовим делом и да нам се придруже у жаљењу за песмама и књигама којих нас је лишио својим прурчањем одласком.

1. Овај текст врви од драгоцених података о личностима које су проткивале „херојске дане“ опсеионизма, и о времену у којем је он настајао, а посебно о атмосфери која је прожимала међусобне односе опсеионистичке дружине. Друго, сам Желимир Вукашиновић убедљиво је показао у свом предговору да су и Лалић и Младеновић своју философију исказивали стиховима, па није било разлога да се у овом случају прибегава оштром разграничењу.

Упркос томе што је и Милан Лалић по образовању био философ, сав његов универзум био је окренут поезији. Тако се и овај болан осврт на његов пребрзо окончан живот и на пресудну улогу коју је имао у развоју опсесионизма као покрета и књижевног правца, усредсредило на срж његовог дела и његове личности. Из преписке двојице пријатеља увиђамо да је Лалић стално обећавао, а онда и одлагао, своје теоријско изјашњење о начелима опсесионизма. Засада нема трагова да је то своје обећање и очиту намеру спровео у дело.

2. Милан Лалић преминуо је у јесен 1991. г. (5. новембра), таман кад је почео да се опоравља од последица изненадног инфаркта који му је привремено одузео десне удове. Потресне говоре на опелу и на комеморацији у „Вечерњим новостима“ у којима је Лалић радио као новинар у редакцији за културу, одржао је сам његов опсесионистички савруг и најбољи пријатељ Огњен Маглић. На комеморацији у Удружењу књижевника Србије, у Француској 7, стихове преминулог песника читали су његови песнички пријатељи и поштоваоци, сваки по једну. Том приликом, на здружен предлог Радомира Смиљанића и Михаила Светић Аранђеловића, договорено је да се установи награда за поезију и новинарство са именом Милана Лалића коју ће потом, осам година заредам, на дан песникове смрти, додељивати „Вечерње новости“ и Светић Аранђеловићева издавачка кућа „Сфаирос“.

У поменутој спомен-књизи поводом десетогодишњице смрти (издање УКС) коју су приредили песникова удовица Славица Лалић, мајка његово троје деце, и сама песникиња, и недавно преминули песник и прозаиста Мома Димић, објављене су сабране Лалићеве песме, уз критичке и комеморативне осврте на његово дело из пера угледних песника, критичара, историчара књижевности и антологичара. Неки од њих били су и лауреати награде „Милан Лалић“ који су тек у тој ретроспективи дошли до сазнања чијом су се наградом овенчали. Захваљујући тој књизи, изашло је на видело да је Милан Лалић био велики песник.

Драгиња Урошевић

ПЛАВИ ОЧАР

Огњену Маглићу

Сјало је седам небеса
 све уклопљених, ивицом о ивицу, једно у друго,
 бојом, гласом, звучним стасом:
 свирало је седам сфера,
 кад треба немих а кад треба гласних,
 цинг-цанг арије савршеној равнотежи
 у необухватном васељенском стану
 са небеског Гледића у сазвежђу Змаја
 кад си Ти узимао штап и полазио на пут
 да именујеш Земљин шар.

Чекао си на многим станицама,
 међу продавачицама раног пролећног цвећа,
 са корпама и од обделавања земље
 зарђалим ноктима
 на станицама васељенским и земаљским,
 чекао си властита крила и брзе возове
 који су Те односили у тешко досежно,
 у пределе жеге, благих киша и дуге.

Зауостављао си се
 на случајним светковинама и тугованкама
 да поновиш, за широм отворене уши,
 речи које Ти је у поноћима шапутала Софија, Славија.
 На венчању Кадма и Хармоније
 био си стари сват
 са златом извезеним убрусом преко плећа,
 А Семела која је почињала да се бели из блаженства
 већ је седала на Твоје крило

да јој причаш светлећим гласом
о Твом и Месечевом моћном говору
и над Божјом судбином о врхунцима светлости
у ложници разапетој од Лужица до Србистана.

Познаник свере и лековитих арија
у власништву нежних људи и тајних друштава,
Ти сваког јутра полазиш путем трешњевог мириса,
са китицом рузмарина над обрвама,
као старац довршен,
као младић оран и непресушан.
Свет ти је предворје
у којем одлажеш штап, шешир,
кишну кабаницу и мало потребне ситнице,
да би у Твом стану, Широкој Васељени,
жуборио као шумски поток испод славујеве песме
о хармонијама и свегласју.

Ранко Стојановић

САТОВИ ГОСПОДИНА АТАНАСИЈЕВИЧА

Судбину сата открива ми сазнање

Да време стоји а да течемо ми

Огњен Маглић

Долазила је јесен, са јутарњим мразевима и сланама, и већ је било хладно да би се могло вас дан седети у башти, међу шљивама и јабукама и другим стаблима. Још који дан, помисли господин Атанасијевич, склупчан у столици на расклапање, зово-мој лигештул. Од помисли на скоре хладноће, подиђе га лагана језа и чвршће се умота у старо ћебе. Још који дан па се завлачим у топлу тишину собе, као каква животињица што преспава зиму, помисли и осмехну се благо, детиње, себи, Сунцу, ко зна чему. Стари Атанасијевич!

Боли ме срце, мој господине Атанасијевичу! Боли ме срце, кажем, не чујеш! Не можеш! Ти чујеш само своје сатове, а и далеко смо један од другог бар милион километара, ако не и више, мада ћу и данас прећи улицу и доћи к теби, на партију старачког шаха између сатова. Ево већ шест дана како ме боли упорно, осећам неваљалца. Лупа мало брже, па скоро стане, озбиљно је то, мој Атанасијевичу! Бојим се. Кад твој сат стане, навијеш га, а како моје срце покренути ако стане, а? Доста знаш о механизмима који куцају, знаш ли шта, брате, о срцу? Богами, бојим се.

Господин Атанасијевич се диже и пође у кућу, вукући ноге и ћебе. Подне је већ. У подне треба навити три сата, по тачном редоследу. Први је онај кога назива својим именом. Други – онај мањи, Будала (тако му, јогунцу, тепа, воли да истрчи понекад). Трећи – жути, са великом шеталицом од меди, безимен, једноставно Жути. Признаћете, то није никакво име, у најбољем случају тек ако је какав надимак. Па и он, надимак, ако је већ то, проистекао је не из особина, навика, душе тог сата, већ из његовог изгледа, оног најмање важног кад су сатови у питању.

С људима је већ другачије.

Атанасијевич уђе у собу и баци разнежен поглед на сву силу сатова по зидовима, на ормару и комоди, на столовима. Сви куцају мирно или нервозно, оштро или дубоко, достојанствено, весело, лењо. Показују исто време на различите начине. Ево, подне је. Само подне, веће, другачије, у својој озбиљности, тежини и одмерености, него ово јетко, смушено и брзоплето подне сребрног стоног будилника DIE UHR FABRIK KUK, 1907. А онда, како лепо избија дванаест из тамно-смеђе кутије енглеског сата (Лондон, шетње по парковима фине, нешто уздржане, свакако отмене госпојице), како мукло бије Кристина... А Будала данас не касни? Не жури? Тачан је! Ко њему да ухвати ритам, јогунцу... Гледа Атанасијевич своје благо и смеши се нежно, попут оца који посматра уснулу децу у креветићима, и у колевци, док спокојно дишу.

Сва она путовања са Кристином, почившом супругом, по којој је добио име сат купљен у Карсбагу, ручни рад, фина чешка резбарија – сви пређени километри и миље, виђени градови, предели – све то ради сатова! Ето, на пример, овај Строги, озбиљан, оштрих ивица са готским цифарником... Није он ту да бисмо се, у часовима кад урањамо у сећање, у све што је прошло, да бисмо се, кажем, тек сетили Антверпена, пријатног кишовитог лета 1932. Једноставно, Модена постоји искључиво захваљујући сату купљеном у њој. Он увек, својим реским као стакло звоном што личи на звон моденске катедрале, опомиње на постојање тог далеког сунчаног света.

Не видим те одавде, Атанасијевичу, али знам шта радиш – посматраш сатове. Мада смо већ небројано пута по безброј сати расправљали о твојој пасији, не знам шта да мислим. Ти си, брате, свештеник времена, да тако кажем. Осим што мало спаваш, играш шах са мнош, и одеш каткад до бакалнице на углу, и ништа не чиниш да подмазујеш сатове, навијаш сатове, провераваш их, послушкујеш, мазишиш их, тепаш им. Знамо се толике године, једини си ми пријатељ, ипак те не схватам... Ја цео свој век проведох међу хартијама, пишем, драги мој, упорно као кртица ријем марљиво, знаш ли да је то, што се каже, велика ствар! Нисам видео толико света као ти, али га боље познајем. Колико

ствари лежи у мојим рукописима... Безбројни животи, многе смрти, читави космоси су ту, пријатељу. Прошле су кроз ову нашу улицу између твојих и мојих прозора силне војске из ратова које сам измислио, нежни љубавници, краљеви, дворови, будале, свештеници, господа, страхотне животиње, незамисливе револуције, свашта! А теби, сатови нису дозволили да макар делић свега тога видиш и осетиш. Па, мислим, како можеш тако сам?

Дан лагано одмиче, светао, чист, млака прашина на путу, мириси ручкова и жутог лишћа, ветар од Канала, мирне пойнате фасаде гледа Атанасијевич кроз прозор. Доћи ће Михаило да играмо шаха, помисли. Гледа, потом, руке. Прозрачне, наборане, старачке. Сатови куцају, тик-так, динг-донг, бим-бом. Могао би чај да скува. Или нека, боље да попије ракијицу пре ручка!

Окреће се од прозора и тешко се сагињући, вади из доњег дела креденца трбушасту боцу. По чашама прашина. Умрећу, закључи ненадано, не знајући због чега. Опет! Последњих дана чешће помишља на смрт. Има нечега ту, кад се о њој мисли. Године су то, шта би друго? Остарио сам, биће ми пуних шездесет и седам прекосутра. Готово сам заборавио! Насмеши се при помисли на рођендан. За петнаести је добио од оца први сат, цепни. Отада, и љубав према тим направама, љупким животињицама које методично одбројавају време.

Шездесет и седам! Није то много. Или јесте? Прошле су све те године једна за другом (а и како би другачије!), и није стизао да их опажа, броји, одмерава, био је заузет сатовима, а и што би се обазирао на године, сатови су ту да региструју сваки тренутак, а да му не дозволе да неопажено умакне, издајнички га откуцавају, нема се куда, нећеш ти тек тако, него шта! Све ти откуцају, или само један који се понавља, они су време. Чини се, Атанасијевичу, да то време које је протекло није било његово, није се њега тицало, чини му се да је он стајао, а одједном има шездесет и седам! Изгледа да су га сатови преварили. Дуги низови бисерних трептаја малих челичних срца, смештених у различитим кутијама, посебних украса и боја, казаљке, копља која сваки секунд погоде, направе му рупу по средини, па се кроз ту рупу провуче нит. И шездесет тих неприметних мигова,

секунди, чине минут, а шездесет ових сат, па од сати настају дани, месеци, месеци... године... Шездесет и седам ми је. Секунди, сати, векови? А кад једном ниска пукне? Умрем, и сви се ти трептају распу, откотрљају као дечји кликери... Ту се Атанасијевич загледа у тањир пред собом, обрубљен тамним златом.

Завршио сам поглавље и за данас је доста. Нешто нисам гладан, а време је ручку. Јеси ли већ јео, Атанасијевичу? Ево ме к теби, ускоро, за сат-два.

Спремио сам ти замку. Ноћас дуго нисам заспао преврћући по глави потезе данашње партије који би неминовно уследили да нисам погрешлио. Узећу поново црне фигуре, да се понови та позиција, па да одиграм прави потез. Задрт си ти, не мењаш отварање када добијаш! А одавно те нисам тукао. Жртвоваћу ти квалитет на ц3, мислићеш, опет нека од мојих немогућих комбинација, опет хазардирам, али овога пута не! Кад коњем примиш жртву, следи тихи међупотез – другим топом шах на б8, и кад краљем у ћоше на а1 јер нема куд другде, узимама ловцем на ц3 и тап-тап – ево мата! Како то данас нисам видео! Толико једноставно, ђаволски просто!

Не памтим овако леп октобар. Као мај! Топао и миран. А како би било, господине Атанасијевичу, да пођемо у шетњу? Идемо мало до Канала. Узмеш свој штап, загрнемо мантиле, па полако, старачки. Да искористимо ово сунце. Да ли ћемо дочекати пролеће. Ти хоћеш, знам, ал' мене плаши срце. Куца, куца, па као да стане. Бојим се, бојим. Нећеш ти пристати на шетњу. А баш би вредело отићи. Ево, спреман сам да одложим овај дивни мат за сутра, а знаш ли с каквим сам нестрпљењем ноћас, у кревету, чекао да сване, па да дође подне, и прође, па да те матирам. Одавно нисам. Слушај, Атанасијевичу, хајд'мо да протегнемо старачке ноге, леп је шевар у јесен. Трска тамно-златна, мирна вода, нема бувица, знаш, оних што праве кругове по површини, нема комараца, тек ако се каткад бућне караш. Мора да је леп на овом сунцу. Бљесне, витак и прозрочан. Е баш би вредело прошетати.

Атанасијевич седи и мисли свашта. Нема шећера, доћи ће Михаилу да играју шаха, ваљало би попиту чај, а баш га

нешто мрзи да устане из олињалог наслоњача, узме штап и оде до бакалнице на углу, тридесет корачаја. Ни мантил му не треба. Мрзи га, па то ти је. Безвољан је некако у последње време. Шта је то с тобом, Атанасијевичу? – мисли о себи као о добром драгом пријатељу. Олењео си се, чини се да и сатове не волиш као до сада што си, а? Погледа своје мезимце. Одједном, навуче му се нека магла на очи, не види јасно, тренутак један, па два, па три – срећом прође. Уплашио се. Никада му се тако нешто није догодило. Одмахну главом растерујући облачиће пред очима. Сатови су откуцавали. Атанасијевичу дође у памет нагло, одједном, да ти сатови његово време откуцавају, да га он није био ослобођен, да постоји и његовом времену крај. Где је живео, због чега, како? Испуни га огроман страх и празнина, не због тога што је одједном схватио да му предстоји скоро умирање, врло скоро чак, већ зато што се осетио изданим. Да, његови многобројни сатови, његов животни смисао га је преварио. Шездесет и седам година су они одбројавали сваки његов дах, покрет, корак, сваки тренутак сна, путовања, рада, све. А он је, будала, наивно мислио да је заштићен, не од смрти, мислио је да је његов живот нешто посебно у односу на остале, обичне животе, та он је био свештеник времена, и сада шта? Ох, заблуде ли, мој Атанасијевичу!

С напором се придиже из наслоњаче и крочи ка прозору. Једно куче се вукло улицом, пролазио је сељак са запрегом натовареном дрвима. Завесе се лагано померају на прозору зграде преко пута. Михаило њушка по својим папирима, помисли. Онда му се, опет, навуче облак на очи, и осети се веома слаб, и покуша да се придржи за прозорску даску. Хтео је да викне, гушио се. Сатови су куцали. Скљока се на стари избледели тепих. Умирао је међу својим сатовима, у музици њихових откуцаја. Хоће ли који од њих стати на два и десет? Сатови су мирно куцали.

Михаило око три пође код Атанасијевича носећи се мишљу да га наговори на шетњу. У десет корака стиже до врата и гурну их јер нису била затворена. Атанасијевич је лежао на тепиху испод прозора, згрчен, измученог лица, некако смањен. Михаило се пресече. Та, то је Атанасијевич умро?

Стигоше кћерка и зет Атанасијевичев који су становали у другом крају града, до Кудељаре, напуни се соба непознатим људима, како то обично бива. Кћерка је мало плакала, зет смркнуто гледао. Седим у углу и ћутим, тешко ми је, мој господине Атанасијевичу, готово је с нашим шахом, коме ја сад да причам о својим исписаним хартијама? Е, баш ме лепо изненади, пријатељу...

Дрхтавом руком Михаило обриса старачку, неприметну сузу. Атанасијевича су ставили на сто, прекрстили му руке, понад главе упалили свећу. Пламен мирно лелуја на покојниковом лицу. Соба је мирисала на устајалост, старост, босиљак. И на смрт, такође.

Свјатими боже... Михаило је празно гледао. Дохвати га огромна пустош и учини му се да је то он умро, не Атанасијевич.

Е, мој Атанасијевичу! Не одосмо ми више у шетњу. А ја, будала матора, кажем: хајд'мо да видимо караша кад бљесне, витак. Откуд караш витак, та грбав је он, лопов злаћани.

Душко Новаковић

ПОЖУДНИ ЕЛПЕНОР

Надута, крепала мазга украј стазе
Искљуваних очију и трбуха
И заљуљани бокови косматих жена
У брбљивом повратку из бербе
Са кошницама рибизла на глави
У журби, краћим путем до села
Кроз тишину сеоског гробља

Али моје жаљење за мртвима
Маскираним у камење и маховину
Тањи са доласком предвечерја
Кад и јека позивних клепала
Пастирима, занесеним мажењем споловила
Да похитају кућама, јер невидно је
Јер долази загонетна ноћ брадатог Хомера

О, видео сам те, момче Елпеноре, Месец и ти
Били сте мрља крви и бензина
Посољени крхотинама стакла, доле на цести
Која вијуга, у понирању према мору
Груди су ти биле раскопчане, ноге раширене
Као да се спремаш за љубакање
Са ноћним лахором. И једна мртва овца преко тебе!

Јанко Вујиновић

МУКЛА РАСПУКЛИНА

Изненада си пробуђен
Око ти гледа сиви зид
И сиву пругу сјаја
На сивом зиду
И сиво неба изнад зида

Не знаш
Дан ли је
Ноћ ли је

Грло ти суво песковито
Грло ти жедно жуди
Жедник си и жељник студен-воде
Из Мораве

Већ си заборавио
Минули су сати
Године минуле
Времена горка по хлебу
И срцу

И више не можеш сведочити
О дану који је иза Тебе
Као дубоко поље иза коњаника
Остао

Осетиш
До плавог очекујућег сјаја
Дубока сува распуклина
Не знаш хоће ли
И када
Сванути

Можда желиш ту светлост
Али искрено сумњаш
Уплашен си

Од тебе до новог дана
Безбојна нека преливна
Распуклина

Изненада пробуђен
Неприпремљен затечен
Не памтиш свој почетак
Крај нигде не слутиш

Љуљаш се благо
Љуља ти се глава
Љуља ти се оно што си звао тело
Љуља се постеља
Што некад беше влажна
Љубавна

Љуља се око
У оку сиви зид
И сива пруга сјаја у звону
У муклој распуклини времена

Братислав Милановић

ЈЕЛЕН У ПРОЗОРУ

Какву то звер налазиш
под светлом, у прозорском раму,
подигав главу с папира. Нема је.
То си тек са подивљале маште
скинуо скраму

и кренуо, сам, у глуви предео,
изван турбина, преко железног моста.
Ал' ипак та слика (мртав јелен)
пропиње се, скаче у пејзаж
где се већ доста

гласова зборало. Где јасности нема.
Тамо, шуму од жица стопила је киша.
Видиш: обара се век кроз окно
у твоју собу и веже те
нека виша

заповест за ово место.
Неки лимени звук, измишљен рог.
Знаш, твој простор испуњава рика,
месо које над градом дрхти
као изненадни слог.

Лажна животиња (блистав јелен)
сад те надвисује, упија тело.
Једначење то је неко велико,
светла крв у коју тонеш помно
збацивши одело,

и чујеш: риче твоја кожа
и пада на плочник радост тиха.
Два помирена ока гледају пут
на који се стало опрезним кораком,
одмереним ритмом стиха.

Гле, две сливене главе у прозору
и исте ноздрве док пуца стакло!
Кида се огрмна опруга – тело
и зарива рокове у клупко света
што се тек помакло.

Михаил Светић Аранђеловић

ЈЕЛЕЊИ СКОК (ПРЕКО ПОНОРА)

(П)освета Братиславу Милановићу

Рећи ћемо овако: Лук преко понора
Јесте вити јелѐн чији крок
Искаче их крхке чаролије прозора
И столеће извија: У скок.

Јесте: Прскају опне и једначи се свет
(Гле! руши се са ивице град!)
Али тај лаки (гибак!) над безданом лет
Враћа и поноре: У склад.

Јер и руци је већ (тим скоком) постао близ
(Камо ли оку) доскок тих
Те се и сили пада отима град а низ
Литице обрушава се стих:

Ако је до дубине, и натоварено
И голо тело нађу исто дно.
Али Она из које све је изнедрено
Даће да се деси то:

Јелењом путањом (спасени) да пређу
Народи, и да пут их прек
Одведе (из градова) на шумску размеђу
Са које загушљиви век

И тврде зидине моћи ће да крену
Куд води спасоносни крок
Судбински (присно!) прирастао јелену
Док преко понора узлеће: У скок.

Искорак приређивача

НАДОКНАД ЗА УСЕКОВАЊЕ

(Продужетак белешке о песми
„Музика давног срца“)

Сада је тренутак да се вратимо наговештеном продужетку д'анунцијевског и лабућег 11. гроздобера 1969. године. Остала је загонетка, достојна наума да крај књиге буде у њеној средини и да се д(н)овршавање *Апсолутне књиге* из књижевности пресели у дејствену стварност: Шта је песник био наумио да учини на дан обележавања педесете годишњице свог (Маглићевог) ријечког пострадања, и читавог столећа од Д'анунцијевог освајања Ријеке?

Како се досуђени час „жестоког дејства“ примицао, србски је потомак италијанског песничког војсковође увиђао да се не уприличују услови за спровођење његовог – ево сада да кажемо – освајачког наума, какве је (не)прилике својим осведоченим видилаштвом предвиђао. У последњем десетлећу прошлог и првом овога века имао је крупних разлога за предвиђање новог ратног вихора који ће здухачи зла удувати у балкански мех. А како су Срби на општу очиглед губили земље које су суседној браћи проливањем скупоцене текућине својих вена ослобађали да би им после том истом текућином плаћали милионски данак у крви, имао је утолико више разлога да себе замисли коначним ослободиоцем древне *хварнерске/сварожанске* постојбине ведских/венетских Срба који су за собом оставили *музику давног срца* као сећање на време када су *сви лабуди били тамо*.

Ипак, и поред извесности да дим из привидне луле мира у дане јубиларног Усековања неће на ноздрвама бити замењен мирисом згаришта из попаљених градова, наш неоковани Прометеј је до последњег часа са свог Кавказ-Ртња грозничаво трагао за саозначним чином који би долично и достојанствено заменио наумљен освајачки поход.

И када је све изгледало безнадежно, на позорницу је исту-
пио Велики Случоноша са савезником *Опсенаријумом* као својим
Срѣтним Случилиштем.

Али је у тај час на ту позорницу неочекивано хрупио још неко.

– Ћатићу! – грмео је из слушалице громовнички глас са
Ртња. – Сјајно си то написао! Али наставак премести на сам крај
књиге, у „Прилоге“!

– Али зар Његова Сферичност не мисли да ће се тиме
изгубити на целовитости, да ће читаоцу недостајати претходан
ток и развој догађања...?

– Неће! Ко жели, нек се врати назад, све је у корицама
исте књиге. Уосталом, ништа те не спречава да тамо што-шта и
поновиш, онолико колико је то потребно!

Сада се пак из слушалице проломи усклик из супротног
смера звучне везе између саговорника, овога пута из
приређивачевоог грла, и одјекну Ртњем:

– Онда не у „Прилоге“ него на сам издвојени крај!
Одавно је јасно да целини *Апсолутне књиге*, у њеној дноврхови-
тој заобљености, недостаје *Реч приређивача* на крају, баш као
што смо је имали на почетку!

– Слушај, Ћатићу! – засмеја се Велики Струг с друге
стране жице. – Одавно ти више ниси *ћатац*, постао си *ћалац*
Дноврха!

Па онда, да његова ипак остане последња, утишаним и
налогодавним гласом рече:

– Уводна реч приређивача нека буде *Укорак*. А лабуђи
дновршетак премести у *Искорак*!

Смештање тог „несмештајног збића“ баш овде био је
приређивачу највећи разлог за ликовање. Он га је распознао као
истински конач који ово дело краси.

*

Расплет је започео крајем 2018. године, када је у београд-
ској тискарници „Бањац графика“, у Пожаревачкој улици на
Чубури, печатано најпре пет, ускоро још десет огледних примерака
Дноврха. Они су у наредним месецима доспевали у пробране изда-
вачке, књижевничке, сликарске и покровитељске руке, у потрази за
одлучујућим стицајем за свој излазак у свет. Један од тих примерака,

достављен сјајној књижевници и највећој србској задужбинарки, власници издавачке куће „Zepter book world“ Мадлени Јанковић, запао је за око најбогатијем и најуспешнијем Србину, њеном супругу а песниковом пријатељу Милану Јанковићу познатијем као Филип Цептер, и он је свом „праимењаку“, у присуству Ђорђа Рашића, челника Цептер компаније за Србију, па тиме и извршитеља његове воље, једноставно рекао:

„Па да га умножимо!“

Чим је тај договор пао и песник из Цептеровог хотела изашао на Теразије, средсредом Београда, Србије, Балкана и Средње Европе одјекну:

„Праимењаче, дивно! Кажи стругичка!“ – викао је у ухо које је с друге стране „далекозвоног“ звучног таласа припадало трећем „праимењаку“, великом философу, професору др Милану Брдару, вишегодишњем „праћенику“ прамиланијумских списатељских и животних мука, првом препоручитељу овога штива. – „Управо започиње праимењачко умножавање *Дноврха!*“

Међутим, припрема за „умножавање“ изискивала је неке додатне радње које су добиле на сложености када је уредница покровитељске куће Славка Илић предложила да се „за такву књигу“ нађе моћан саиздавач који ће даље бринути о њеној судбини јер „Zepter book world“ нема разрађену продајну мрежу.

Избор је одмах, на обострано задовољство, пао на новосадски „Прометеј“, чијем је власнику Зорану Колунџији један огледни примерак *Дноврха* доспео благодарећи песниковом учешћу у представљању збирке његовог левчанског земљака и пријатеља, великог глумца и песника Миодрага Петровића Миодрагисимуса, уз сабеседништво председника „Матице српске“ Драгана Станића, познатог и по свом књижевном скривозиву Иван Негришорац.

Најузбудљивијом се пак и пресудном за „умножавање“ *Дноврха*, па самим тим и за овакво „дновршавање“, показала судбина трећег, а заправо првог, његовог огледног примерка. Њега је већ сутрадан по печатању зграбио сликар Пеђа Гавровић, не успевши потом да у свим наредним месецима спроведе свој добронамеран „умножитељски“ наум.

Било је то на једној од прелепих књижевних вечери у „Храму културе Бежанија“ који су својом неупоредивом

посвећеношћу својој завичајној варошици на ободу Новог Београда под одсеченим рубом сремске равнице, од немара, отимачине и запуштености избавили и за сврху високе културе преосмислили бежанијски заљубљеници Зоран Матијашевић са својом Јадранком, Волга Илић и Душанка Лалић, а песника је у њихов подухват увела и с њима зближила врсна књижевница и новинарка Драгослава Гога Копривица.

Пажљивији читалац ће и сам погодити да до тог и толиког зближавања никада не би дошло да у дноврх тога здања није био узидан бежанијски песнички кнез Милан Лалић, Еулалиус из „Наговештајних писама“, први следбеник опсесионизма, рођени брат горепоменуте Душанке. А оно што читалац не може погодити још једна је болна чињеница овог дновршавања: Лалићу се у темељу и куполи тог Храма културе управо у овим данима придружио неупоредиви добродушник Зоран Матијашевић.

Било је, дакле, дновршитељски и опсенаријумски предодређено да се ти први огледни примерци *Апсолутне књиге* одмах по печатању створе у бежанијском леглу опсесионизма. И када је песник, по свом старом обичају, крајем августа остао без иједног примерка, његова супруга СвеМарија сетила се свог сликарског колеге и са Ртња удесила да на углу Француске и Браће Југовића у Београду тај примерак из Гавровићевих сликарских пређе у руке песникиње и докторандкиње књижевности Драгице Ужаревне, уз благотворно друштво у чекању на примопредају председника Српског књижевног друштва Славољуба Марковића. Даља судбина тог примерка можда је и највећи изазов читаоцу да с пажњом и ишчекивањем прати ток д(н)овршавања *Апсолутне књиге*, и да сазна у чије ће он руке, са коликом нужношћу и нежношћу, и са каквом сврхом, трајно dospети.

*

Сама кнегиња Ужаревна појавила се у „дновршанском“ кругу на Велику Госпојину, на књижевној вечери песникиње и сликарке Верице Илић у културном центру „Владо Дивљан“, на којој је уз гитару певао водећи музичар песникове музичке дружбе (стружбе!) „Слободни стругари“ Зоран Све Јовановић, носилац шаљиве титуле „Мали Мокри Струг“ (доследности ради „мали

мокри струг"!), заслужан да се „Велики Мокри Струг“ уопште ту појавио. Уз њу су на позорницу д(н)овршавања те вечери ступиле и велика уметница ткања Анка Недучин, родом из Кикинде („Кикин ђ'Анка!“ – тренутачно је ускликнуо песник при упознавању!), и девојче из Горњег Милановца Слађана Бушић, ликом, држањем и даром харизматска слика и прилика краљевчанке Драгиње Урошевић из времена опсесионизма. На крају програма који је мимо протокола крунисан заједничким певањем Пра Миланових „стругопева“ и сузама Слађане Бушић при њеном првом слушању песме „Морам да видим острва“, сви су са узбуђењем прихватили позив барда од Лужице да као перјанице текућег песничког нараштаја посете предводницу претходног у њеном већ двадесетогодишњем заточеништву у новобечејском безнадежишту на Тиси, том потомку Цимерове куле на Некару у Тибингену, у којој је потамнелим умом доживотно сијала звезда Фридриха Хелдерлина.

Позната по својој изврсној књизи о Бранку Миљковићу, кнегиња Ужаревна је била предодређена да кад-тад открије песништво првог следбеника песника „прејакe речи“. Са страшћу се тренутачно бацила на читање, завршну коректуру и на лекторисање *Дноврха*. И када је почетком листопада његов творац дошао да „прими радове“ пре но што ће бити прослеђени овом приређивачу, имао је да спрат испод њеног изнајмљеног стана, на степеништу Средачке бр. 8 (својим називом упућујуће на вајкадашње име „бугарске“ Софије, почившега града србског краља Милутина), тачно испред врата на другом спрату кроз која је у младости пролазио долазећи у посету великом правнику, мислиоцу и мистику Сави Кличковићу, прими од ње потресну вест, са изражајем њеног искреног и болног саучешћа:

„Умрла је Драгиња Урошевић.“

Неколико месеци после Радише Жбуњића, за чије скривозивно име не треба да буде тајна да се иза њега крије један од најзначајнијих србских философа новијег доба Слободан Жуњић, отишла је и прва песникиња опсесионизма, да се придружи Милану Лалићу у „ширењу опсесионизма међу небесницима“, о чему је читалац већ обавештен у посвети за ову књигу.

Дâ ли се уопште замислити писац или редитељ који би и најполетнијом маштом узмогао да „услучаји такав збуд“? Да вест

о окончању земаљске патње своје најдраже и најзначајније песничке сапутнице оснивач опсесионизма добија од њене и своје богомдане наследнице на чији се долазак толико дуго чекало? И која је већ и сама целом својом пређашњом судбином несвесно утирала себи предодређен пут?

А шта тек рећи за место на које, и час у који, стиже та дновршитељска вест!

*

Тренутак у којем се суштински д(н)овршава књига-споменик најузлетнијем делу живота неумрле покојнице упросторује се на месту на којем се истовремено збрињава „смештај за несмештај“ толико ишчекиваних ријечких јубилеја у чијем би обележавању, да је било среће, и она имала своје незаобилазно место!

Јер само један месец раније, три дана уочи Усековања, истим степеништем успео се у стан на трећем спрату поменуте чубурске улице укрститељ најдосуђенијих случајних путева, србски Македонац и македонски Србин, песник млађих средњих година Парис Петровски.

Сазнавши за колебање свог (сл)учитеља у погледу одласка или неодласка у хварнерски залив, и за његово грозничаво смишљање надокнадног чина за своје пострадање и д’анунцијевско освајање града, који би чин некако морао да се „услучаји“ сам од себе, далеки потомак тројанског кнежевића рече:

„Па зар Његова Сферичност не зна да витез Тројанац има стан у Ријечи? Нека ме сутра стави у кола и ето нас тамо у прави час!“

„И мене! И мене!“ – добаци Њено Драгичанство, бојом гласа и шетајућим погледом на озареном лицу тражећи од присутних саучесништво у правовременој примени чувених завршних стихова „Стражилова“ Милоша Црњанског који је и сâм део своје младости везао за Ријеку. А саучесници су, осим самог писца *Апсолутне књиге*, били и њени сустанари, фотограф Раде Гајић Нерад и узносити песник Живко Николић, некадашњи уредник „Сфаироса“, затим њена кума, најдуготрајнија јој и најбоља другарица Зорица Младеновић из Малог Лаола код Петровца на

Млави, њена „нераздвојевићка“ од дана уписивања на Филолошки факултет, као и неизоставни Све Јовановић са својим другарем, музичарем и клавир-штимером из Лондона Бранком Батом Пајевићем и његовом Конављанком Катарином Кајом који су се затекли у Београду и те вечери се у Средачкој 8 „пристружили“ ради провере клавира који се показао као неупотребив.

Неочекивано случаје да се у сржни час може стићи и на „страшном месту постојати“ било је довољно да изазове опште одушевљење те да прамац опсенаријумског брода преусмери у чубурску кафану „Јелек и опанци“, да се тамо, уз обавезно казивање културних стихова србских песника у усхитном и усхићујућем извођењу кнегиње Ужаревне, и уз сјајну циганску дружбу „Весели Сремци“ из Купинова, донесе одлука о заједничком путовању на које су сви одједном били спремни!

Никоме од учесника у том весељачењу није био стран укус „пусте ловине“ који им се на непцима мешао са укусом јелџа богате трпезе. „Хектолитри“ пића додатно су подгревали путујући нагон и распиривали освајачку иредентистичку страст ових изненадних баштиника опсесионизма.

Ко би у таквом расположењу очекивао да ће преовладати притешњеност текућим неодложностима и да ће дружина сложено решити да Ријеку замени за Ртањ?

Да, за Ртањ, на који се песник годину и по дана раније, купивши омален стан, преселио са СвеМаријом, где ће се јубилеји обележити у позоришној дворани храма културе „Миландар“, велелепног здања бившег Соколског дома којег је са адвокатицом Миленом Јанковић почетком 2018. године заузео у потпуно запуштеном стању и на његову обнову утрошио сав новац који је од државе по рехабилитацији добио на суду, на име одштете за робијање и за судско уништење својих „Париских дневника“. Сместио је у њега њихове две „невладине организације“ „Теслијанију – Белу голубицу“ и „Ртањ добре наде“ и своју до тада рашчетворену голему књижевну архиву са библиотеком од 10.000 књига, а са својим венчаним кумом мр Славком Максимовићем, председником удружења „Милутин Миланковић“, основао Савез удружења „Друштво србских великана“.

Обележавање је протекло у знаку читања песама и одломака из ове књиге, уз уобичајено заједничко „стругање“ прамиланијумских бардовских песама.

Бројни догађаји ријечно-ртањске „стружбе“ тећи ће онда као трајући надокнад за одложен д’анунцијевски и лабуђи 11. гроздобер, уз свесно ишчекивање да се саозначно „дновршавање“ *Апсолутне књиге* и после њеног објављивања, само од себе продужи у свету, у виду самоукидања опсесионизма, све до коначног изласка из опсенаријумског лавиринта.

*

А да се из тог лавиринта изађе, пре но што се коначно до краја не одмота Аријаднино клупко, значајну помоћ пружиће одговор на питање: Зашто је, уз Великог Случоношу, и сâм *Опсенаријум* одиграо тако пресудну улогу у „дновршавању“ *Апсолутне књиге*?

Када се саопште у прави час и на правој месту, најсложеније ствари постају најједноставније. Нема бољег „овде и сад“ да се читалац подсети на парадоксалан податак, да до *Дноврха* као књиге, и то као овакве, *Апсолутне књиге*, не би никада дошло да га као своје чедо није породила *Књига преживљавања*, која пак сама своје рођење (уочи Мартовских Ида оне толико далеке 1975. године) дугује његовом суштинском д(н)овршетку шест месеци раније.

Јер када се *Опсенаријум* после инквизицијског судског спаљивања песникових „Париских дневника“ (1997) ускоро своме писцу и овом приређивачу наметнуо за објављивање као посредан доказ за увиђање каква је непроцењива уметничка вредност тим спаљивањем уништена, обојица су схватила (уз помоћ предговорника др Желимира Вукашиновића и тадашње „виле Опсенаријума“ Б. А.), да то неће бити могуће док се претходно раздобље не обради и не уобличи у засебну књигу, у пролегомену за *Књигу преживљавања*.

Али тај се парадокс лако отклања када се упустимо у „опсесионистичко“ разматрање односа уметности и збића, односно у појеставајући (поиетички) и оделотворујући (онургијски) смисао књижевности. Сасвим супротно платонско-аристотелском

миметичком тумачењу уметничког дела као „опонашања стварности“, оно се у свом опсесионистичком претумачењу поима као *претворба (пречимба, преинака)* те стварности. Творећи у своме делу бољи свет од оног који радејствује по Божјем допуштењу, уметник га пушта у дејство, којим се онда тај свет поправља, служећи као истински узор и „непокретни покретач“ свеколиког људског збића, таман толико да припомогне Творцу у спровођењу његовог наума који се без те помоћи не би могао остварити.

Тако се редослед творења изокренуо! Писање *Опсенаријума* као дневника започето је уочи Мартовских ида 1975. управо по суштинском исцрпљењу „миметичког“ садржаја *Дноврха* (тј. када су све његове песме већ биле написане), а онда је много година касније већ довршена *Књига преживљавања* покренула накнадно уобличавање *Дноврха*! Већ далеко одмакао рад приређивача на разврставању и „белоданом“ тумачењу опсена тог дневника који се изметнуо у „нехотични роман“ прекинула је обострано стечена свест о неопходности не само писања обимних прозних и критичких бележака за песме *Апсолутне књиге* и објављивања њој напоредног *Опсесионизма*, него и о складању и склапању целовитог шестокњижја *Опсесија Ивице Понора*.

И ево, чини се да борба са *Дноврхом* траје своје последње дане и да је после целих осамнаест година на путу окончања. Сада ће бити могућ повратак у *Опсенаријум*!

Да, али под условом да *Књига преживљавања* то допусти прописивањем времена и околности под којима ће се то догодити! Садејствујући са Великим Случоношом, шта је све досад већ морала да случи, не би ли осујетила пребрз д(н)овршетак *Апсолутне књиге* и на свој начин прокрчила тај предодређени повратак себи! А како су мали изгледи да се у том погледу ствари преко ноћи измене, непредвидиво је шта ће, колико и докле ти садејственици још изумевати не би ли доказали надмоћ књижевности над животом!

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

ПРА МИЛАН ОД ЛУЖИЦЕ (др Милан Младеновић) рођен је 21. новембра 1949. у Ужицу, Србија, од оца Марка и мајке Насте, рођ. Симић. До пресељења породице у Београд (децембар 1956), рано детињство провео је у Јагодини где је до полугодишта похађао први разред који ће продужити на Новом Београду, у основној школи „Жикица Јовановић Шпанац“ (данас „Надежда Петровић“). Од петог до осмог разреда похађа основну школу „25 мај“ (данас „Душко Радовић“) у којој оснива школски лист и из које га у шестом разреду као најбољег ђака шаљу на чувени поход по хрватском Загорју, тобожњем родном крају југословенског диктатора Јосипа Броза Тита.

Пошто га из Девете (ново)београдске гимназије из политичких разлога избаце 1967, наредне године завршиће Прву београдску, из које ће уочи матурирања одиграти једну од водећих улога у студентским демонстрацијама 1968. Београдски Филозофски факултет, групу за философију, завршава 1975. Студирао је и француску књижевност у Паризу (1969), класичну филологију у Београду (1972–1975) и православну теологију на париском Институту Светог Сергеја (1981–1982). Докторат трећег степена на париској Сорбони стећи ће 1982. г.

Предавао је философију у најстаријој србској (Сремски Карловци, 1977–78) и у најстаријој београдској, својој Првој гимназији (1979–80). У Карловцима основао књижевни лист „Бранко“ који и данас излази, и илегалну Странку Правога Слова која је преваходно деловала на подручју културе. Повремено путовао Европом, а на путовању кроз Азију (1978) стигао до Индије.

Почев од 1979. г. Младеновић је објавио око 30 ауторских књига из области поезије, философије и политике, те неколико запажених превода философских и песничких класика са више живих и древних језика (Платон, Лајбниц, Сведенборг, Хелдерлин, Сартртр, Соловјов, итд. – *вид. библиографију*). Писао је и објављивао и на француском, енглеском и шпанском, а преводен је на више од 20 језика. Мноштво његових песама компоновали су

истакнути музичари (Дејан Пре Трајковић, Владета Р. Кандић, Зоран Све Јовановић, Бора Дугић, а изводе их музичке групе „Сварожићи“, „Слободни стругари“ и „Ртањска бића“, док их је у не малом броју компоновао и сам, и пева их, пратећи се на гитари.

Као шаховски мајсторски кандидат Младеновић је остварио победе над многим врхуским шахистима, између осталих и над светским прваком Карповом, али је због обузетости књижевним, философским и политичким пословима доста рано напустио активно играње шаха. Истакао се и у компоновању шаховских проблема.

*

Прву своју песму Милан Младеновић од Лужице написао је чим је научио да пише, у својој седмој години (1956, „Пролеће долази“), а прву објавио у другом разреду основне школе, („Звездице“, у децембру листу „Змај“, 1958).

На књижевној сцени појавио се већ у својој дванаестој години када је 1961. г. добио Змајеву награду у конкуренцији вршњака из целе Југославије, прву од четири у низу (1961–1964). Са четрнаест година основао је књижевни лист у својој основној школи. У Деветој (ново)београдској гимназији изумео је *опсесионизам* као философски, песнички и уметнички правац и спровео га као покрет најпре кроз свој гимназијски књижевни круг, касније кроз проширен и веома утицајан књижевни клуб „Фонтана“ на Новом Београду (основао га са Милетом Недељковићем и Биљаном Лукић), најзад прожевши њим целу своју генерацију на Београдском универзитету.

Од 1967. године започео је са редовним објављивањем у књижевној периодици и публицистици, а од 1972. г. и са учествовањем на јавним књижевним и философским трибинама. Већ те године у београдском Студентском културном центру држи серију предавања, излажући свој философски „систем“ опсесионизма под називом „Козмопланктос“, а своје философске радове излаже и на симпозијумима студената философије у свим главним градовима тадашњих југословенских република. Учествује у оснивању генерацијског књижевног часописа „Знак“ на Филолошком, и сатиричног „Фронтистериона“ на Филозофском факултету.

Мноштво песничких, философских, есејистичких, критичких и полемичких радова објављује у студентским и књижевним листовима и часописима, посебно у „Књижевној речи“, и у емисијама Радио Индекса и Трећег програма Радио Београда. У београдском Дому омладине води запажене „Разговоре о преводилаштву“ са нашим најистакнутијим преводиоцима поезије (јесен 1979) и философије (јесен 1980). После вишегодишњих неуспешних покушаја, своју прву песничку збирку („Песме Ивице Понора“) објављује у јесен 1979. године.

У децембру исте године Милан Младеновић одлази на двомесечно усавршавање немачког језика у „Гетеовом институту“ у Штауфену (крај Фрајбурга), где ће са грчким песником и математичарем Лазаросом Тошунидисом и румунским композитором Јулиусом Брудаском („Балканска тројка“!) изумети песнички правац *грэнголизам* (поетске игарије са језицима свих народа), којим ће касније заразити водеће француске песнике и широко интернационално уметничко окружење у Паризу.

Наредне четири године живи у француској престоници припремајући на Сорбони најпре докторат трећег степена („Плотинова естетика“), потом и државни („Хајдегер и проблем логоса“), пишући и објављујући на француском, дружећи се са мноштвом знаменитих песника и философа из целог света и путујући по Француској и по околним земљама, страсно исписујући у своје дневнике „прозно-поетске мапе“ предела и народа које ће напоредо уцртавати у своје „Душе градова“, свуда откривајући трагове давног и древног присуства својих „србијских“ предака.

После једног таквог путовања (лето 1982), први пут ће учествовати на Фестивалу европске поезије у Лувену (Белгија) у организацији тадашње Европске заједнице, захваљујући препоруци Драгише Витошевића и хитрој сагласности директора Фестивала Ежена ван Итербека, и такође први пут наступити као Milan de Luzice, уградивши у своје међународно име спрегу родног Ужица са болно нестајућим Лужичким Србима. Импровизовано усмено саопштење под називом „Тајац пред тајанством бића“ (тема Фестивала била је „Мистерија и материја“), изговорено на србском и на француском, запањиће аудиторијум сачињен од мноштва знаменитих светских песника нобеловског формата и

најзначајнијих личности европске културе, и осим огромне благонаклоности према описаном посланству србског народа у кругу европског заједништва, и затечености неочекиваним младим проповедником тог посланства који је говорио све главне европске језике, обезбедиће овом последњем повлашћен статус на наредне три годишње сеансе тог Фестивала (чија ће кључна саопштења знаменитих учесника превести са својим сарадницима и објавити у србским часописима). Она последња (1984) одржаће се без његовог присуства јер ће бити спречен боравком у затвору, али ће отварање Фестивала бити обележено захтевом учесника југословенским властима за његовим ослобођењем и читањем њему посвећене поеме Пјера Остера Сусујева. Сам позив на учествовање (тема „Поезија и музика“) надахнуће песника да у затвору напише два огледа („Певање у поезији и музици“ и „Епопеја рођена из духа музике“), чији ће га покушај достављања коштати месец дана самице, а у зборнику Фестивала појавиће се неколико његових песама, препеваних на три језика.

Углед стечен у Белгији довешће до тесне сарадње Милана од Лужице са Фондацијом великог белгијског песника Мориса Карема и њеном директорком Жанин Бирни којој ће у октобру 1984. г. организовати гостовање у Београду и Новом Саду. Њему самом белгијски песници организоваће у два наврата књижевне вечери у Бриселу. Сарадња и интимна веза са књижевницом Луси Спед, блиском пријатељицом белгијске краљице, приближава га белгијској краљевској породици. И тај природан ток догађаја биће осујећен предстојећим падањем песника у „комунистичко ропство“.

За све време боравка у Паризу, у чијим је србским и француским интелектуалним круговима доживело велики одјек његово предавање на Сорбони „Памћење србског народа“ (март 1983), Младеновић је песничким и философским, преводилачким и приређивачким прилозима непрекидно присутан и у тадашњим југословенским листовима и часописима. Посебно су одјекнули саопштење „Тренутак србског књижевног језика“, прочитано у одсуству аутора на симпозијуму „Актуелна питања језичке културе“ (заправо извод из предавања које је током боравка у Београду одржао септембра 1981. г. на Језичкој трибини библиотеке „Петар

Кочић", објављеног потом у целини у „Теолошким погледима"), као и поменути говор са Лувенског фестивала „Тајац пред тајанством бића", преведен са француског из фестивалског часописа и објављен у „Књижевним новинама" почетком 1983. године.

Истовремено, Милан од Лужице сарађује са истакнутим представницима србске и руске Цркве у Паризу (многи од њих су политички емигранти), окупљеним око руског православног факултета „Свети Сергеј" на којем и сам изучава православну теологију. Захваљујући залагању своје веренице кнегиње Марије Алексејевне Стахович, приближава се уредништву најзначајнијег руског заграничног часописа „Весник Европе" и у кући његовог главног уредника Никите Струвеа сусреће Александра Солжењцина. Са оцем Луком (потоњим владиком) и професором на „Светом Сергеју" др Николом Црнокраком оснива „Братство оца Јустина". Са предратним новинарем „Времена" Бошком Врачаревићем уређује емигрантски часопис „Савременик" и под разним именима објављује текстове политичке садржине („Претеране мисли из Париза", „Следећи рат Драже Михаиловића", „Комунисти се срде на Бога", „Мефистофеловски загрљај Запада"), због чега ће га комунистички режим у Београду, упркос протестима светске јавности, оптужити и осудити на 14 месеци затвора. Томе ће допринети како једногодишње запослење код имућног емигранта-индустријалца Владе Владисављевића чије ће књиге антикомунистичког, али и антимонархистичког садржаја, прекуцавати и припремати за штампу, тако и пријатељство и блиска сарадња са Олгом Луковић-Пјановић у раду на њеној књизи „Срби народ најстарији". Од ове три емигрантске личности (Врачаревић, Владисављевић, Луковић-Пјановић) и самог Младеновића јавни тужилац Окружног суда у Београду образоваће „непријатељску групу против народа и државе", не би ли том „јачом" инкриминацијом избегао непопуларну оптужбу за „вербални деликт".

*

Хапшење (5. октобар 1984), боравак у затвору и потом четворогодишње ускраћивање пасоша, осујетили су Младеновићу добијање катедре на париској Сорбони. Осим тога, тиме ће бити

осујећени и припремни радови на оснивању Словенског института у Паризу, као и излазак часописа за србску духовност „Словест“ (на француском језику) који је покренуо са групом србских књижевника и уметника, уз помоћ и подршку својих француских песничких и философских пријатеља. Часопис ће променити име (у „*Migrations*“), уредничку поставу и концепцију, а име оснивача и његова судбина неће бити ни поменути.

У исто време, на молбу тадашњег председника Удружења књижевника Србије Зорана Глушчевића, конкурише у Београду за главног уредника часописа „*Relations*“ који излази на страним језицима и подноси опсежан уређивачки програм који то гласило повезује са „Словешћу“ и са сродном књижевном иницијативом на енглеском говорном подручју (Њујорк, Лондон, Јоханесбург). Конкурс, међутим, бива поништен „због недостатка довољно добрих кандидата“, а Глушчевић на Скупштини УКС под притиском подноси оставку и на његово место долази Миодраг Булатовић који ће и тада и касније, током Младеновићевог робијања, сузбијати одговарајућу реакцију књижевне јавности на голготу писца–противника режима.

Хапшење ће бити разлог да се не оствари и тромесечно гостовање на индијским универзитетима (организатор индијски философ из Париза Шуприо Мукарџи), као и једногодишњи ангажман на Универзитету на Тенерифама (на позив његовог декана, песника и мецене Фернанда Риела) – у оба случаја тема је била „Основи србске духовности и културе“.

У затвору ће Младеновић штрајковати глађу 40 дана и у сврху одбране написати своју знамениту *Завршну реч – Увод у доба Словесности* која је до сада доживела три самостална издања („... Величанствен есеј о Истини и Правди“ – Бранислав Петровић, „Величанствено ткање ... које стоји на једном од врхова свеколике философске књижевности, најдубља, најоригиналнија и најпотреснија философска сведочанства која су икада дата, и која чине да *Завршна реч* може да стане раме уз раме с Ничеовим *Заратустром*“ – др Милан Петровић Церски, „Сада знате да у причи о Храму Истине и свему што се у њему догађа уствари имате једну философу која је у рангу Парменидове поеме, у рангу Хераклита, Емпедокла и Платоновог излагања о пећини и у *Седмом*

писму. (...) Такође, спис је у рангу Ничеовог *Заратустре* – др Милан Брдар).

Током прогона Младеновићу је трајно одузето шест свезака „Париских дневника“ који ће 1996. године бити судски уништени. Од тада се по његовој тужби развлачио судски процес „Младеновић против Републике Србије“, током кога је 2009. г. добио рехабилитацију, а децембра 2017. г. по Закону о реституцији новчану накнаду за претрпљену нематеријалну штету. Процес за материјалну надокнаду за уништене дневнике, архиву, преписку и друге књижевне рукописе још увек је у току.

*

Током целокупног свог школовања, професуре и странствовања, Милан Младеновић од Лужице је долазио у сукоб са тоталитарним комунистичким режимом. Избачен је из Девете београдске гимназије (1967), као матурант запажено учествовао у студентским демонстрацијама 1968. г. и био председник бунтовних студената Филозофског факултета 1971–72 (више пута хапшен), у ком је својству осујетио доделу почасног доктората Београдског универзитета Јосипу Брозџу Титу, и био политички учитељ нешто млађем Зорану Ђинђићу кога је одредио за свог наследника. У више наврата због „морално-политичке неподобности“ спречен је да добије место на Београдском и Новосадском универзитету.

По изласку из затвора, Младеновић оснива „Сфаирос“ (1987), прву велику приватну издавачку кућу у тадашњој Југославији. Као стожер националног и демократског ослобађања од диктаторских комунистичких стега, „Сфаирос“ ће извршити велики утицај на духовно образовање текућег нараштаја (преко 300 књига у 22 „сфере“, међу осталима „Тајинска“, „Светотајинска“, „Словесна“, „Саборна“, „Антропософска“, „Повесна“, „Приповедна“, „Табу“, „Стихосфера“).

У оквиру делатности „Сфаироса“ Младеновић је покренуо обнављање „Друштва србске словесности“, основао трибину „Видело“ у Народном музеју, окупио песнике свих генерација у „Песнички тајински круг“, са Велимиром Абрамовићем и Маријом Шешић издавао и био одговорни уредник часописа „Теслиана“

(1993–95) и са „Вечерњим новостима“ додељивао награду са именом свог преминулог песничког пријатеља Милана Лалића (1992–99). Творац је манифестације „Песничко Небо“ у Херцег Новом у оквиру које је чувени војни школски брод „Јадран“ крстарио Боком као „Песнички брод“. Обновитељ је рада издавачке куће „Град–писац Херцег Нови“ у Андрићевој кући у Херцег Новом. Књижаре „Сфаироса“ у Београду („Тајинска сфера“), Земуну („Кадмо и Хармонија“) и Херцег Новом („Песничко небо“) биле су средиште великих књижевних окупљања, књижевне промоције даровитих младих песника и објављивања њихових књига, те извориште значајних културних иницијатива од општег националног значаја.

*

Као један од обнавитеља Народне радикалне странке (НРС, 1989) у којој је био председник Извршног одбора, те као оснивач и председник Конзервативне странке (КС, 1991), Милан Младеновић од Лунице је био међу челницима национално-демократске обнове у деведесетим годинама прошлог столећа.

Први је издвојио глас из опште почетне подршке национал-комунистичкој реторици Добрице Ћосића и Слободана Милошевића, коју је благодарећи својим „пророчанствима“ из „Претераних мисли из Париза“ распознао и означио као „стављање националне маске на црвено комунистичко лице“, што ће га коштати новог судског прогона и поновног одузимања пасоша (који тек што му је под притиском светске јавности био враћен, добрим делом захваљујући значајном залагању књижевничких организација у Југославији, ПЕН центра и истакнутих појединаца, ради његовог учествовања на Бијеналу светске поезије у Лијежу на који је био позван). У два своја говора на Годишњим скупштинама Удружења књижевника Србије (1989) и у потоњим ватреним „радикалским“ иступима широм Србије (1990), упозорио је на катастрофалне последице те политике, излажући свој програм заснован на укидању институција и тековина комунистичке узурпације и на „враћању у пређашње стање“ (*Restitutio in integrum*). Организовао је први велики антикомунистички митинг под ведрим небом од краја Другог светског рата (Јагодина, 4. мај 1990) и позвао на ревалоризацију историјске улоге и величине генералâ Драже Михаиловића и Милана Недића.

Отпор који се у режимски диригованим редовима НРС организовао против Младеновићевог монархистичког и равногорског усмерења које је својим харизматичним лидерством зацртавао, био је праћен дотад незапамћеном харангом коју су против њега спровели режимски инфилтрирани чланови. То је довело најпре до раслојавања, потом и до распада странке. Покушај њене обнове осујећен је 23. фебруара 1991. г. у Крагујевцу када је Велика свеземаљска скупштина НРС узурпацијом злоупотребљена за оснивање режимски устројене Српске радикалне странке (СРС) на челу са Војиславом Шешељем и Томиславом Николићем. Главни кандидат за председника НРС, Младеновић је тада у своме говору предвидео западање Србије у „радикалско живо блато“, напустио радикалски покрет и са новинарем Синишом Николићем, публицистом Ђуром Жарићем и арх Драгомиром Ацовићем основао Конзервативну странку (КС) и постао њен председник.

Почетак рада странке обележен је организацијом новог митинга против Брозовог култа пред тзв. „Кућом цвећа“, за коју је прилику, по идеји своје песме „Глог добављај, Бели Граде!“, са адвокатом Витомиром Ћаловићем и његовим једанаестогодишњим сином Ивом, у Чачку истесао голем глогов колац за симболично пробадање „вампира са Дедиња“. И тај митинг, и сам глогов колац, отели су и злоупотребили исти режимски глумци, његови дојучерашњи саборци у Народној радикалној странци.

До 2001. г. је са Конзервативном странком организовао више политичких коалиција, између осталих „Савез за монархију“ са Народном странком Милана Парошког (1991–92), „Препород“ (1997) са двадесетак ванпарламентарних странака на челу са Напредном странком – Напредњаци (лидер др Бранислав Павловић), „Окуп за Краљевину Србију“ са приближно истим савезницима (1999–2000) и „Европску Србију“ са „Европским блоком“ (2001).

У јеку своје политичке активности Милан Младеновић је у два наврата кандидован за председника Србије (1990. и 1997). За члана Крунског политичког савета Александра Карађорђевића именован је 1992. г. у ком својству, пред мировну конференцију у Лондону (1992), упућује Престолонаследнику своје знамените „Нијагарске ставове о Србији и Југославији“.

Два пута је боравио у Америци и Канади, први пут као председник Извршног одбора НРС (1990), други пут као председник Конзервативне странке (1992). Првом приликом одржао је запажен говор у америчком Конгресу и држао предавања у двадесетак градова на Северноамеричком континенту. Током другог боравка, уз многобројна предавања, примљен је на највишем нивоу у америчком State Department-у, а у Отави се састао са председником Канаде Брајаном Малрунијем, што је резултовало хитним позивом престолонаследнику Александру на посету Отави и Вашингтону, али није довело до битних промена у понашању водећих сила Запада према СРЈ и Србији.

*

Непребројив је списак организација, манифестација и иницијатива које је Милан од Лужице тих деведесетих година XX в. основао, покренуо или запажено учествовао у њиховој делатности.

Већ приликом другог гостовања на северноамеричком континенту, као гост емигрантског „Српског културног клуба Свети Сава“ (био је први Србин из Отаџбине коме је допуштено да учествује на Конгресу те организације), са песником Ђорђем Николићем из Чикага, својим пријатељем Исом Орловићем из Њујорка и Николом Пашићем, председником Српске националне академије из Торонта, оснива „Одбор за правду и истину о Србима“ („ОПИС“), а са проширеним кругом присталица његове Конзервативне странке – Покрет за обнову Краљевине Србије (ПОКС).

У продужетку исте намере, да оснажи у комунистичком раздобљу покидане и корумпиране (а у случају политичке емиграције и крајње заоштрене) везе између Матице и Расељене (његов неологизам за „Дијаспору“), и тиме у исто време ојача србски глас у свим земљама света у којима живе Срби, покреће две иницијативе и за њих придобија знатан број знаменитих личности,

– „Сусрете Саборности и Расејања“ (Београд – Херцег Нови, 1994) са песником и сликарем Драгољубом Шћекићем и књижевником Драгишом Маџгаљем, и

– „Књижевну амбасаду добре воље“ (1996) у Удружењу књижевника Србије, на иницијативу песника Адама Пуслојића.

Упркос очигледном снажном патриотском и демократском набоју, широком пољу повезивања, дејствености и утицаја, и правремености покретања тих иницијатива у време санкција против СРЈ, изолације и незапамћеног медијског блаћења Србије у целом свету, ниједна од ових пионирских замисли није стигла даље од програмских аката и почетних „регрутних“ окупљања, јер је режим, истурајући у први план своје проверене „кетманске“ зависнике, редовно муњевито реаговао оснивањем сличних установа и манифестација које би се ускоро распришле или угасиле.

Заузврат, други напоредни подухвати дали су плодан резултат.

На челу Друштва за обнову манастира „Свети Арханђели“ код Призрена (1994–1995), царске лавре Душана Силног, које је претходно (1990) основао са арх Предрагом Ристићем и тадашњим епископом Призренске епархије Павлом, потоњим патријархом, Младеновић је најзаслужнији за изградњу манастирског конака који ће 17. марта 2004. г. у погрому опустошити и спалити шиптарски терористи.

Исте године у манастиру „Прохор Пчињски“ са др Радивојем Пешићем, др Србом Живановићем и поменути арх Ристићем, учествује у оснивању „Словенског института“ (какав је седам година раније, са Драгишом Витошевићем, Олгом Луковић Пјановић и Милићем од Мачве покушао да оснује у Паризу).

Био је потпредседник Свесловенског Савеза (председник др Радомир Ракић); саоснивач (са Ракићем) и староста Братства Лужичких и Балканских Срба; генерални секретар Друштва за књижевност и културу Југославија–Канада (председник др Радивоје Константиновић); потпредседник Српског фонда словенске писмености и словенских култура (председник др Радмило Маројевић) чије је седиште у Москви; председник Уметничког савета Културног центра „Скадарлија“ и члан редакције „Скадарлијских новина“.

Са историчарем уметности и сликарем Живојином Андрејићем, вишеструким аутором „Сфаирос-а“, у његовој Рачи Крагујевачкој оснива „Србско митолошко друштво“.

Учествује као предавач у раду „Академије Теслијана“ (оснивач водећи „теслијанац“ др Велимир Абрамовић) и на њој 1995.

године у два предавања излаже свој философски „Систем словесности“ (који исте године саопштава и пред Хегеловим друштвом у Београду).

Са археолозима Светозаром Нанијем Станковићем и Владимиром Лековићем суделује у ископавању раног неолитског насеља „Благотин“ код Пољне у Левчу (1994–95) и „кумује“ култној „јелењој богињи“, наденувши јој име *Семела Девана*.

*

У XXI веку, који је у Новогодишњој ноћи започео (поновљеном) пљачком и пустошењем седишта „Сфаироса“ у Земуну, Младеновић се готово потпуно повукао из јавног живота. Ипак, и у том раздобљу нашао се у жижи неких значајних иницијатива.

Помажући свом оцу др Марку Младеновићу, био је идејни творац, саоснивач и председник Управног одбора Удружења за борбу против беле куге „Опстанак“ (2004-06).

У јесен 2004. г. у новим просторијама „Сфаироса“ у центру Београда (Ломина улица), у објекту који је назвао „Сварожана“, у чију је адаптацију уложио знатна средства (од породичног наследства), покушао је са оснивањем „Равногорског културног клуба“, али је у томе грубо осујећен инфилтрацијом режимских „равногораца“ („четизани“) који су га чак осудили на смрт (!), па је голим рукама, на очиглед „преког суда“, спасао живот савладавши нарученог убицу (оставши са трајном повредом ока и оштећеним видом), претрпевши у том раздобљу непроцењиву материјалну и моралну штету – између осталог, целокупан књижни фонд „Сфаироса“ (више од три тоне књига), уз целокупну архиву, опљачкан је и продат у стару хартију док је његов власник боравио у Јужној Кореји.

У знак подршке свом пријатељу, чувеном народном певачу Драгиши Симићу Рунду, оснивачу „Прела и посела – удружења чувара србске традиције“, председник је Скупштине тог удружења (од 2004).

Наредне четири године (2005–2008) у више наврата путовао је у Јужну Кореју, Кину, Русију и Украјину, одржавши запажене књижевне вечери у Москви (Централни дом писаца, 2006) и Кијеву (Национални театар, 2008).

Амбасадор мира Светске федерације за мир постао је 2005, а током 2006. основао „Удружење за мир кроз културу, спорт и образовање Теслијанија – Бела Голубица“, у оквиру чијег је деловања на Опсерваторији београдске тврђаве, 8. и 24. августа 2008. године, а поводом отварања и затварања Олимпијаде у Пекингу, одржао двадесетчетворочасовно „Олимпијско планетарно бдење за мир“, и у све 24 временске зоне наше планете слао „Олимпијске посланице сапутнику Сунца“, здружене потом под тим поднасловом у књизи *Миландар*. Таква иста „Бдења“ поновио је и поводом Олимпијада у Лондону (2012) и Рио де Жанеиру (2016).

У лето 2013. на Гледићким планинама основао је са супругом СвеМаријом и мештанима Удружење „САМАР – за добро Србије“. С пролећа 2014. именован је за политичког саветника председника Равногорског покрета Предрага Богићевића, а две године потом и за председника Политичког савета тог Покрета.

Крајем 2017. г. добио је судску надокнаду за лежање у затвору и за спаљивање својих рукописа. Преселивши се са супругом на планину-пирамиду Ртањ, заподену је на њој „Ртањску обнову Србије“, сав добијени новац уложивши у пресаздавање напуштеног и опустошеног здања некадашњег Соколског дома (сада „Миландар“) и у закуп запуштеног и опљачканог туристичког комплекса који је назвао Културно-уметнички угоститељски лавиринт (КУУГЛ) „Прамилиниум“.

*

Због свог вишедеценијског непристајања на узастопне облике комунистичког камелеонског прилагођавања и због њиховог теоријског и практичног, а често и хуморног разобличавања („Велика Ђубританија“, „Ђуброзија“, „Слоброзанија“, „Ђидогецованија“, „Жутокљунја“...), Милан Младеновић је непрекидно био изложен не само осујећивању одговарајуће јавне промоције на професионалном, књижевном и академском плану, него и прогону, уништавању духовних и материјалних тековина свога рада, избацивању из радних просторија, отимачинама, крађама, провалама и плачкама без одговарајућег полицијског процесуирања, злостављању, све до више пута поновљеног физичког угрожавања живота.

Све то није могло проћи без крупних последица на лични живот. Отац пет кћери, Младеновић је двапут доживео распад породице, остајао без крова над главом остављајући све за собом и започињући испочетка, без основних средстава за живот и услова за рад (између осталог и без могућности коришћења своје личне библиотеке од приближно 10.000 књига која се дуго налазила у једној мемљивој гаражи, а сада је обједињена у ртањском „Опсенаријуму“).

Део голготе коју је Милан од Лужице преживљавао током свих година живота у Паризу, у затвору и током деловања што на издавачкој, што на „демократској“ политичкој сцени, обелоданио је Небојша Ковачевић у другом издању *Завршне речи* у изванредно обрађеној „Хронологији“ (до 1994. г.). О непомиривој борби због које га „невидљива рука“ одмазде никад није остављала на миру, сведочи и двотомно Младеновићево дело „Крај брозног времена“ (2001), али ће потпун извештај о прогону и страдањима која је преживео изаћи на видело када се једном буду објавили рукописи књига „Рђ веде“ и „Муке по Сфаиросу“.

САДРЖАЈ

Криле Белић Јастребић: УКОРАК ПРИРЕЂИВАЧА 7

ПРЕДГОВОР

др Желимир Вукашиновић: Философско песништво Милана Младеновића од Лунице (*Огњена Маглића*) 17

ПРЕДПУТОВАЊЕ – Предео Жеге

О ПРЕДПУТОВАЊУ (1): Предео Жеге – „Павиљони“ 35

НИЦАЊЕ

Квартет о годишњим добима (1956–58) 45

1. *Пролеће долази* 45

2. *Лето* 46

3. *Јесен* 46

4. *Зима* 47

Звездице 49

Позна јесен 50

Пролеће у крошњи 51

О, славују 52

Пролећни рај 53

Предео жеге (Мој град) 54

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА 55

О ПРЕДПУТОВАЊУ (2): Предео Жеге - „Солитери“ 57

РАСТ

Једна слика позне јесени 69

Град у снегу 70

Пролећна ноћ 71

На крилима сна 73

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА 75

КРУГОПЕВИ - Четири путовања у Круг

КА КРУГОПЕВИМА 79

УКРЦАВАЊЕ: Девети круг

О УКРЦАВАЊУ 85

НАСТАВИ ДА ТРЧИШ У КРУГ

Сунчани сат 96

Пупољак 97

Вечери великих градова 98

Дворац 99

Две вечности и једно сад (прва верзија) 100

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА 101

ПРВО ПУТОВАЊЕ У КРУГ: Коловрт

О „КОЛОВРТУ“ 111

КРУЖЕЊЕ СВЕТА

Прогледало Ништа 116

1 У тражењу смисла 118

2 По сату свемира 119

3 Нетакнути бескрај 120

4 Вечни недосег 121

5 Оаза свести 122

6 Чудесни одсјај 123

БЕЛЕШКА О „КРУЖЕЊУ СВЕТА“ 124

ДРУГО ПУТОВАЊЕ У КРУГ: Бунар и Небохват

ДВОЈНОСТ БУНАРНОГ И НЕБОХВАТНОГ 131

ПОБУНАР

Растанак с младошћу 136

Смисао ваших живота 137

Крадљивци прошлости 138

Корење света 139

Губитак песме 140

Смисао из маглина 141

Шум Ништавила	142
Вечно Ништа	143
Предсмртно зрно	144
<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	145
2. ОДМОРИШТЕ У СРЕДИШТУ КРУГА	152
НЕБОХВАТ	
Шеснаести рођендан	160
Стихови за девојку у оковима собе	161
Девојка из пете клупе	162
Штипаљке светлости (У новогодишњој ноћи)	164
Жртвени шахопев (1)	166
Жртвени - КОЊСКИ! - шахопев (2)	168
Жртвени шахопев (3)	170
Девојка пролећног тела	172
Носталгија	174
Небохват	175
Воз вечности	176
<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	177
ТРЕЋЕ ПУТОВАЊЕ У КРУГ: Мирис опсесије	
<i>О ТРЕЋЕМ ПУТОВАЊУ У КРУГ</i>	197
1. КА ПРВОМ ОПСЕСИОНИСТИЧКОМ	
ДНЕВНИКУ	200
Први опсесионистички дневник	202
<i>БЕЛЕШКА О ДНЕВНИКУ</i>	215
2. О КРУЖНОМ НЕСМЕШТАЈУ	218
Први плач пешчане виолине	221
Кћи вечног сата	222
<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	223
3. КА „ОПСЕСИОНИСТИЧКИМ СОНЕТИМА“	225
ОПСЕСИОНИСТИЧКИ СОНЕТИ	
1. Смоква успомене	231
2. Заувекнути невен	232

3. О посмртноме цвећу	233
4. О позлаћењу тмине	234
5. Сунчаним слухом дуге	235
6. Пут до крви (прва верзија)	236
<i>БЕЛЕШКЕ О СОНЕТИМА</i>	237

ЧЕТВРТО ПУТОВАЊЕ У КРУГ: Премештај

(Глосе и Небоземке опсесионизма)

<i>О ПРЕМЕШТАЈУ</i>	243
<i>Студентске демонстрације у јуну '68</i>	247

ПРВЕ ТРИ ГЛОСЕ ОПСЕЦИОНИЗМА

1. Глоса о Тмини	256
2. Глоса о Сенци	257
3. Глоса о јутарњем кресу	258

НЕБОЗЕМКЕ

Одјеци риме	259
Клёт	260
Спруд	261
Ушће	262
Ветар	263
Љубав	264

ДРУГЕ ТРИ ГЛОСЕ ОПСЕЦИОНИЗМА

4. Глоса о пролећној чари	265
5. Глоса о пламтећем оку	266
6. Глоса о нестварном зову	267

<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	268

ИСКРЦАВАЊЕ: Последњи зид

<i>О ИСКРЦАВАЊУ</i>	279
Последњи зид	284
<i>БЕЛЕШКА О ПЕСМИ</i>	286

ПРЕСЕДАЊЕ ИЗ КРУГА У ПРАЗНО

<i>О ПРЕСЕДАЊУ</i>	291
Пут до крви (друга верзија)	330
Две вечности и једно сад (друга верзија)	331
Буктиња	332
Mourir heureux / За срећну смрт	333
Vers les sommets de l'ivresse / Ка врхунцима пијанства Transfiguration / Преображење (препев)	334
<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	339

ПРАЗНОХОДИ - АПСОЛУТНА КЊИГА

Четири путовања у Празно

О ПРАЗНОХОДИМА	345

Прво путовање у Празно ПИСМА СА ГНЕВНОГ ЖАЛА

I КА ПИСМИМА СА ГНЕВНОГ ЖАЛА	349

Лет који је претходио крилима	357

ПИСМА СА ГНЕВНОГ ЖАЛА

LE LIVRE ABSOLU	359

Композиција	359

Форма	360

О промени плана	362

Ритмичко.музички огледи	364

Рима	365

Ретроспективни припев	367

Рефрен прве песме	368

Завршне припреме	369

САДРЖАЈ ПУТОВАЊА

Први део: ЈАСТРЕБ	370

Други део: КИПАРИС	372

Трећи део: ШАБУДАЛ	374

ОБЈАШЊЕЊА	377

II КА ПЕСМАМА СА ВЕЧНОГ ЖАЛА	387

Свеиспев - Песма са Вечног Жала	390

Јутро	392

Сумрак	394

БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА	396

Друго путовање у Празно ПЕСМЕ НАДЕ И БЕЗНАЂА

<i>О ПЕСМАМА НАДЕ И БЕЗНАЂА</i>	403
<i>I КА НАДЕЖНИМ ПЕСМАМА</i>	406
НАДЕЖНЕ ПЕСМЕ	
Музика давног срца	420
Снивалица	421
Путник	422
Свеисказ	423
Прометеј	424
<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	425
<i>II КА БЕЗНАДЕЖНИМ ПЕСМАМА</i>	432
БЕЗНАДЕЖНЕ ПЕСМЕ	
Недовршени сонет	447
Постаћеш магла	448
Песник	449
Веруј у Ништа	450
Човек за сваку жену	451
Становник бескраја	452
<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	453

Треће путовање у Празно НЕСВАНИЦА - Венац проширених сонета

<i>КА НЕСВАНИЦИ</i>	461
НЕСВАНИЦА	
Тајни ветар крви	476
Проширење ноћи	477
У слепилу сјаја	478
Сунчево племе	479
Мирис опсесије	480
Бестелесне плиме	481
Нектар небесника	482
Злодух смрти	483

Опсена раја	484
Хук провалије	485
Препевај свемир	486
Несваница	487
Између Ништа и Ништа	488
<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	489

Четврто путовање у Празно

КЊИГА О ПРАЗНОМ

<i>КА "КЊИЗИ О ПРАЗНОМ"</i>	497

<i>I ПРИЗИВАЊЕ ПРАЗНИНЕ (Ка „Гласу из Тишине“)</i>	501

ГЛАС ИЗ ТИШИНЕ

Украс	507
Плави очај	508
Каирос	510
Опело Белој Демонији	511
Memento mori	514

<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	519

<i>II УХОЂЕЊЕ У ПРАЗНО (Ка „Лутајућој поеми“)</i>	524

ЛУТАЈУЋА ПОЕМА

Бекство на путовање	527
Бескрајно, до безнађа	528
1 (Плодови бившег склада)	528
2 (Столетни непроходи)	529
Духови сјаја	530
1 (Огањ Свеизгар)	530
2 (Огањ Свеимар)	531
3 (Огањ Луталица)	532
Наговештаји	533
Врата хармоније	534
1 (Велики Сунчани Пут)	534
2 (Међузвездани пут)	535

Дноврх	536
Сансеверија	537
<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	538
III <i>ПРЕТХОЂЕЊЕ ПРАЗНОМ (Ка „Наговештајним писмима“)</i>	542
НАГОВЕШТАЈНА ПИСМА ПОСТОЈАНСТВЕНОЈ ДАМИ ...	557
<i>БЕЛЕШКА О НАГОВЕШТАЈНИМ ПИСМИМА</i>	584
IV <i>ПРОХОЂЕЊЕ ПРАЗНИНЕ (Ка „Стварнику и Стиху“)</i>	585
СТВАРНИК И СТИХ	
Опсесија	590
Пренасељени бескрај	592
Промене	594
Давати безболну светлост	596
<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	598

НЕПУТОВАЊЕ - БЕСПРЕДЕЛНОСТ

Прекорачење краја

КА „НЕПУТОВАЊУ“	611
Хелдерлиново завештање	616
Празник	617
<i>БЕЛЕШКЕ О ПЕСМАМА</i>	618

ПРИЛОЗИ

1. ПЕСНИЧКО ПОРОДИЧНО СТАБЛО

ЖИВОТИЈЕ СИН ИЛИЈЕ АВА ЖАРКОВ ДЕД ОГЊЕНОВ МАГЛИЋ	
Слава води - Химна трезвености (1936)	625
МОМИР АВА БОЖЕНИН ДЕД ОГЊЕНОВ СИМИЋ	
Бадњи дан у туђини	626
ЖАРОСЛАВ УНУК ИЛИЈИН СИН ЖИВОТИЈЕВ АВА ОГЊЕНОВ МАГЛИЋ	
Лете облаци	628
НЕБОЈША ПРАУНУК ИЛИЈИН УНУК ЖИВОТИЈЕВ СИН ЖАРКОВ БРАТ ОГЊЕНОВ МАГЛИЋ	
Гусеница	629
Нехат	629

2. КЊИЖЕВНА ДРУЖИНА У ДЕВЕТОЈ БЕОГРАДСКОЈ ГИМНАЗИЈИ

Огњен Маглић МОРНАРИ БРОДА ПОЕЗИЈЕ	630
Зоран Зеџ ШТА СЕ КРИЈЕ ИЗА ТЕРМИНА „ЛИТЕРАРНА СЕКЦИЈА“ ...	631
Драгомир Брајковић СКРИБОМАНИ, ПЕСНИЦИ И ПУБЛИКА (Гусарски напад на морнаре Брода поезије)	632

3. БРАНКО АЛЕКСИЋ И ОПСЕСИОНИЗАМ

О! Оо: О! Опсесионизам!	634
Опсесионистичка поезија сама нека буде манифест!	635
Живела браћа Шабудал и Лауп!	636

4. ПОКУШАЈ ОСНИВАЊА ЧАСОПИСА У ДЕВЕТОЈ БЕОГРАДСКОЈ ГИМНАЗИЈИ

Писмо Управи школе (без одговора)	639

5. ОПСЕСИОНИСТИ ПРВОГ ЈЕЗГРА У "ГРАФИЧКОМ ПОДМЛАТКУ"

БРАНКО АЛЕКСИЋ	
Полица	640
СЛОБОДАН ЂУКАНОВИЋ	
Оно што тражио нисам	642
Дитирамб 1	642
Дитирамб 2	642
Дитирамб 3	643
ЈАСМИНА ЛУКИЋ	
Лутка	643
Ноћ	643
Дуга	644
НАДА ПРОДАНОВИЋ	
Почетак једног песника	644
РАДИША ЖБУЊИЋ	
Богати свет књига деловао је на формирање и обогаћивање моје личности	647
ОГЊЕН МАГЛИЋ	
Поезија - прва и последња љубав	649

6. ОПСЕСИОНИСТИЧКА СИНТЕЗА СВИХ УМЕТНОСТИ

Нов покушај оснивања часописа 651

7. ДРУГО ЈЕЗГРО ОПСЕСИОНИЗМА

МИЛАН ЛАЛИЋ
Boulevard Saint Martin 660

Опсесионистички годишњак 661

МИХАИЛ СВЕТИЋ АРАНЂЕЛОВИЋ
Опсесионизам Милана Лалића 662

ДРАГИЊА УРОШЕВИЋ
Плави очар 673

РАНКО СТОЈАНОВИЋ
Сатови господина Атанасијевића 675

ДУШКО НОВАКОВИЋ
Пожудни Елпинор 681

ЈАНКО ВУЈИНОВИЋ
Мукла распулина 682

БРАТИСЛАВ МИЛАНОВИЋ
Јелен у прозору 684

МИХАИЛ СВЕТИЋ АРАНЂЕЛОВИЋ
Јелењи скок (из прозора) 686

Криле Белић Јастребић: ИСКОРАК ПРИРЕЂИВАЧА
НАДОКНАД ЗА УСЕКОВАЊЕ 694

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ 699

ОД ИСТОГ ПИСЦА

АУТОРСКА ДЕЛА

ПЕСМЕ ИВИЦЕ ПОНОРА, „Запис“, Београд - Јагодинска библиотека, 1979.

ДУШЕ ГРАДОВА (прозно-поетске мапе), „Књижевне новине“, Београд 1988. (са 15 црно-белих илустрација Милића од Мачве).

КЊИГА О ПРАЗНОМ - излучена из духа Ивице Понора (песме, са црно-белим илустрацијама Тодора Стевановића), „Графос“, Београд, 1990.

ЗАВРШНА РЕЧ - УВОД У ДОБА СЛОВЕСНОСТИ (одбрана на Суду), ауторско издање, Париз 1990.

СЛЕДЕЋИ РАТ ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА (огледи и песме), Епархија „Нова Грачаница“, чикаго, 1990.

СРПСКА ДУША ТОРОНТА - Душе градова Канаде и Америке (прозно-поетске мапе), два издања 1993. и 1994, „Багдала“ (Крушевац) - „Октоих“ (Подгорица) - „Сфаирос“ (Земун) - „Град-писац Херцег Нови“;

МОРАМ ДА ВИДИМ ОСТРВА (избор песама, приредила Весна Башић), „Источник“ (Нови Сад) - „Плави змај“ (Сремски Карловци), 1995.

ЕВРОПИЈА - и друге глогољубиве песме (илустрације Љубомира Миљковића, поговор Небојше Ковачевића), „Сфаирос“, Земун, 1995.

ЗАВРШНА РЕЧ - УВОД У ДОБА СЛОВЕСНОСТИ (одбрана на Суду), друго издање, „Сфаирос“, Земун, 1995. (поговор и „Хронологија“ Небојше Ковачевића, илустрације Рајка Ковачевића);

ЗЕМАЉСКИ ШАР (избор песама, приредио Криле Белић-Јастребић, предговор: Предраг Бјелошевић, поговор: Драгиња Урошевић), „Глас српски“ (Бања Лука) - „Апостроф“ (Београд), 1998.

ДУШЕ ГРАДОВА (прозно-поетске мапе), друго издање, „Просвета“, Ниш, 1998. (са илустрацијама Милића од Мачве - 12 у боји и 3 црнобеле).

ОЛГИЈАНСКИ ПУТ - Ка српском опстанку, са поговорима проф. др Александра М. Петровића и Небојше Ковачевића, „Калеком“, Београд 1999.

КРАЈ БРОЗНОГ ВРЕМЕНА (I, II), приредио др Антоније Тезић, поговор: проф. др Милан Петровић, „Сфаирос“, Земун 2000.

- МЕФИСТОФЕЛОВСКИ ЗАГРЉАЈ ЗАПАДА (I),

- РАЂАЊЕ И ПАД СЛОБРОЗАНИЈЕ (II);

РЕСНИК - СТИХОМАХОВА ПОЕТИКА (песме 1977-2007, приредила и предговор написала Мирјана Брковић), „Издавачка књи-
жарница Зорана Стојановића“, Сремски Карловци - Нови Сад 2007.

ЗАВРШНА РЕЧ - Увод у доба словесности (одбрана на Суду), треће издање - „Издавачка књижарница Зорана Стојановића“, Сремски Карловци - Нови Сад 2008. (предговор приређивача: Мирјана Брковић, прослов: Милан Петровић Церски, поговор: Станислав Никић, прилог: Небојша Ковачевић, илустрације: Рајко Ковачевић Рунг).

ОПСЕСИОНИЗАМ (философија, 1967-1975) - први том шестокњижја *Опсесија Ивице Понора*, приредио Криле Белић Јастребић, предговор др Желимир Вукашиновић. „Центар слободарских делатности“, Крагујевац, 2010.

ДНОВРХ (поезија, 1956-1975) - други том шестокњижја *Опсесија Ивице Понора*, приредио Криле Белић Јастребић, предговор др Желимир Вукашиновић. „Центар слободарских делатности“, Крагујевац, 2012.

РУСЕРБИЈА (песме), „Сфаирос“, Београд 2012.

БЕЛГРАДА - САВСКА ВИЛА (испеванке), „Сфаирос“, Београд 2012.

МИЛАНДАР - Олимпијске посланице Сапутнику Сунца, „Сфаирос“, Београд 2012.

MILANDAR - Olympic Letters to the Companion of the Sun (енглески превод *Миландара*, преводилац Павле Павловић), „Сфаирос“, Београд 2012.

СЛЕДЕЋИ РАТ ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА (огледи и песме), друго измењено издање, „Сфаирос“, Београд 2012, Београд 2012.

LAS ALMAS DE LAS CIUDADES (шпански превод Душа градова, преводилац Силвија Монрос де Стојаковић), „Сфаирос“, Београд 2012, Београд 2012.

LES ÂMES DES VILLES „Сфаирос", Београд 2012.

ДУШИ ГОРОДОВ (руски превод Душа градова, преводилац Ана Ростоклина), „Сфаирос", Београд 2012, Београд 2012.

ДУШЕ ГРАДОВА (прозно-поетске мапе), треће издање, (са илустрацијама Милића од Мачве - 12 у боји и 3 црнобеле), „Сфаирос", Београд 2012, Београд, 2012.

МИЛАНДАР - Послание спутнику Солнца (руски превод), преводилац Вита Пироцка (у сарадњи са Маријом Ковачевић и Вероником Бутенко), „Сфаирос", Београд - „Издавачка књижарница Зорана Стојановића", Сремски Карловци - Нови Сад, 2013.

МИЛУТИН МИЛАНКОВИЋ КАО МИСЛИЛАЦ И ПИСАЦ, „Сфаирос", Београд - „Удружење „Милутин Миланковић", Београд 2014.

РАВНОГОРСКА СРБИЈА (Програм Равногорског покрета), „Равногорски покрет" - „Сфаирос", Београд - Јагодина 2016.

РТАЊ ДОБРЕ НАДЕ (песме), „Теслијанија - Бела голубица", Београд - „Ртањ добре наде", Ртањ 2017

ВЕЛИКО МОРАВИШТЕ (песме), „Сфаирос", Београд 2018.

СТАРИ И НОВИ СРБСКИ ЗАВЕТ - Изазови Олгијанског пута (философија, историософија), приредио др Антоније Тезић, поговор Драгослава Копривица. Удружење „Милош Милојевић" - „Сфаирос/Теслијанија - Бела голубица", Црна Бара - Београд 2018. рос", Црна Бара - Београд 2018.

БУДИ ДУНАВ (Дунавске песме, записи и путописма), Дунавски бизнис форум, „Медиа Инвест", Удружење „Милош Милојевић", „Теслијанија - Бела голубица! - Нови Сад, Црна Бара, Београд, 2018.

РТАЊ ПО СРЕДИ НАС (песме), „Расељена", Стокхолм, 2020.

СТАРИ И НОВИ СРБСКИ ЗАВЕТ - Изазови Олгијанског пута (философија, историософија), друго допуњено издање, приредио др Антоније Тезић, поговор Драгослава Копривица. Удружење „Милош Милојевић" - „Сфаирос/Теслијанија - Бела голубица", Црна Бара - Београд 2020.

РТАЊ ПО СРЕДИ НАС (песме), друго издање, „Сфаирос/Теслијанија - Бела голубица", 2021.

ВАЖНИЈИ ПРЕВОДИ

ПЛАТОН: *Тимај* (старогрчки, са Марјанцом Пакиж), „Идеје", Београд, 1978.

Ж. П. САРТР: *Критика дијалектичког ума* (француски, с групом преводаца), Београд, „БИГЗ", 1980.

Г. В. ЛАЈБНИЦ: *Нови огледи о људском разуму* (француски), необјављено, 1985.

Б. Г. ТИЛАК: *Арктичка прадомовина Веда* (енглески), „Књижевне новине", Београд, 1986.

Е. СВЕДЕНБОРГ: *Небо и пакао* (латински), „Сфаирос", Београд, 1988.

Ф. ХЕЛДЕРЛИН: *Елегије и химне* (немачки), 1989.

П. М. ГАЛОА: *Алахово сунце засењује Запад* (француски), „Глас српски", Бања Лука, 1996.

* О околностима везаним за објављивање (или необјављивање) неких од ових превода вид. у првом тому белешку уз текст „Уметност, умешност и ум" (стр. 127-128).